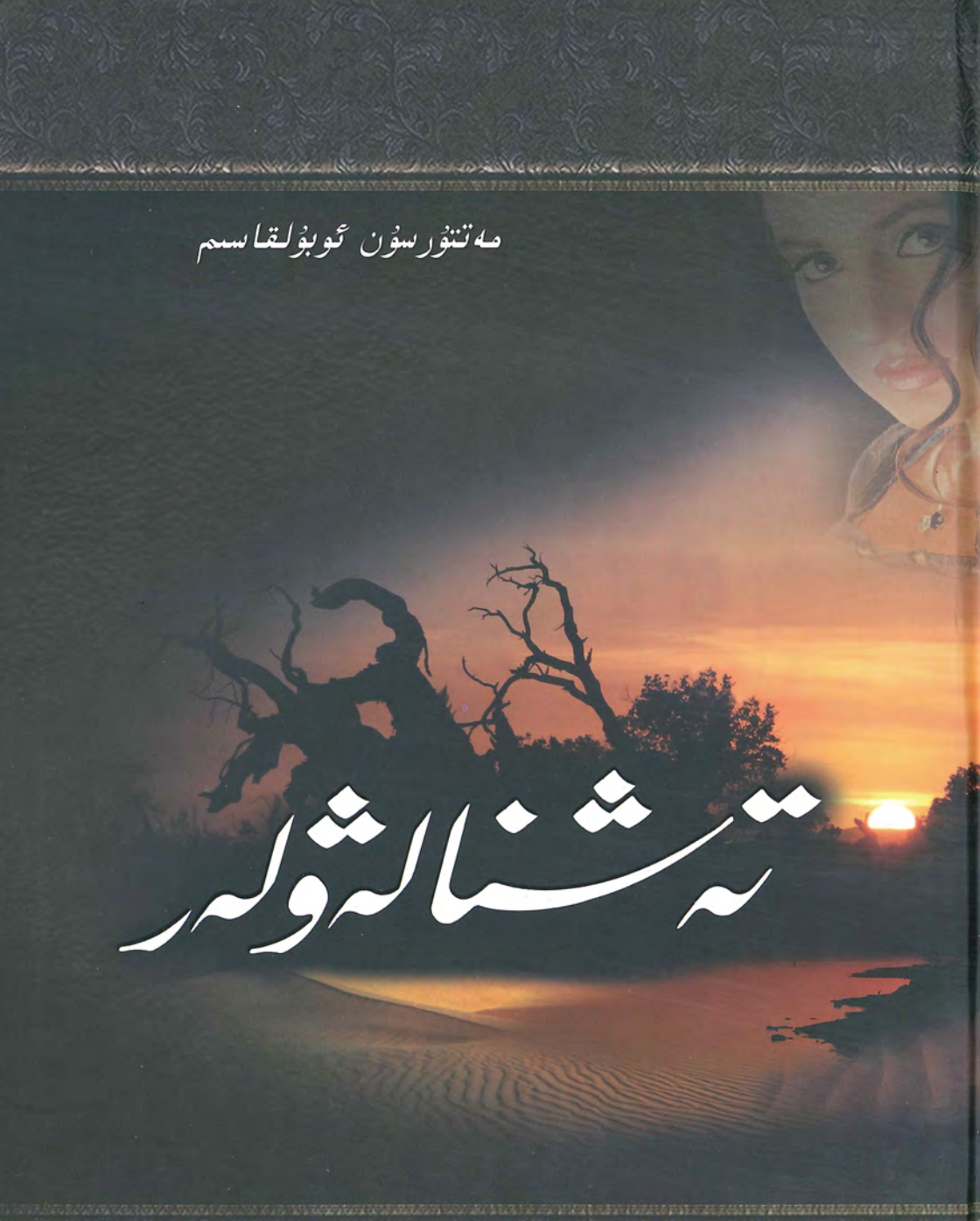
مەتتۇرسۇن ئوبۇلقاسىم

تەشنالەۋلەر

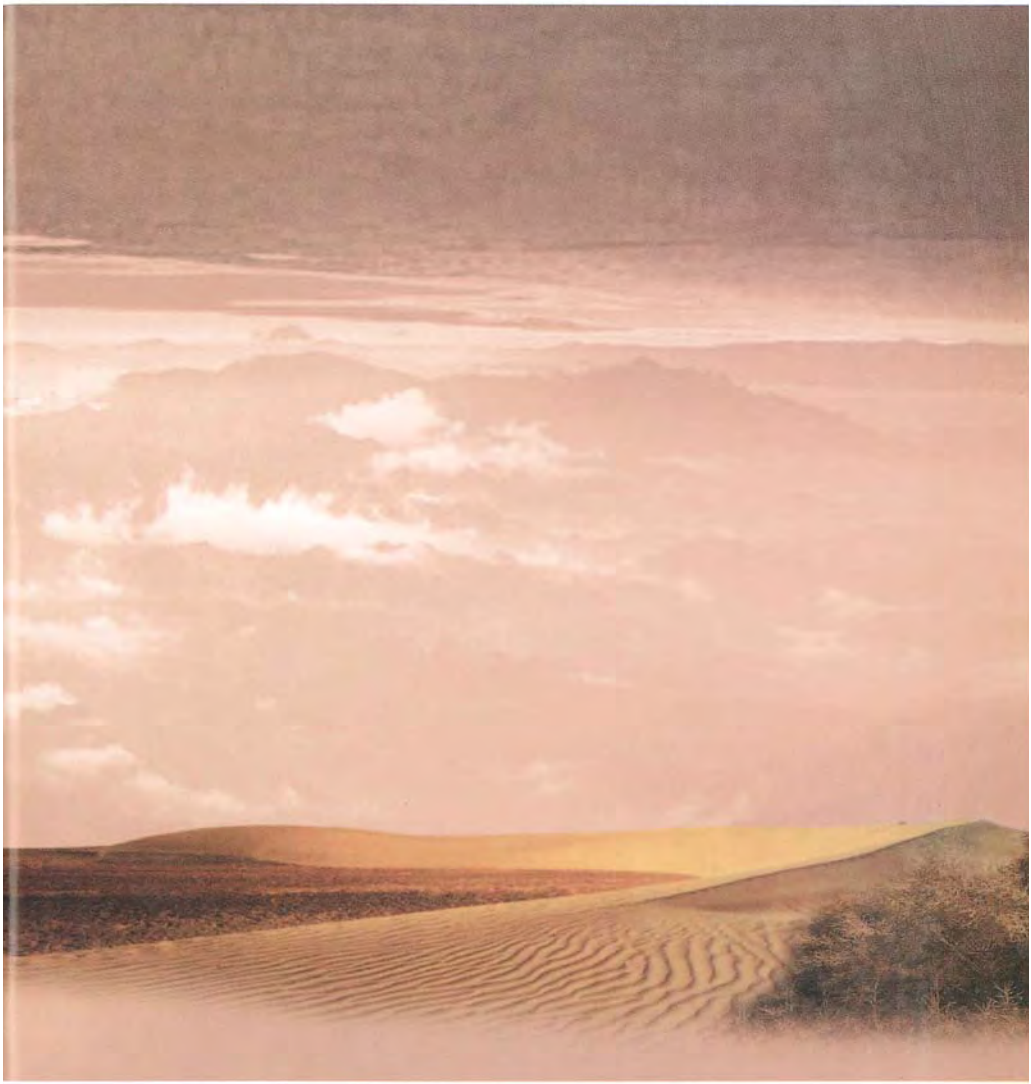
شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: **غەيرەت خالىق**

ISBN 978-7-5373-2617-9

(民文)定价：58.00元

مەتتۇرسۇن ئوبۇلقاسىم

تەشنالىقۇلەر

(رومان)

شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

这部长篇小说阐述一名大学毕业生敢于努力奋斗，白手创业的故事。

مەسئۇل مۇھەررىرى: **غولامجان بەكرى**
مەسئۇل كوررېكتورى: **قەمبەرگۈل ئوسمان**

تەشنا لەۋلەر (رومان)

ئاپتورى:	مەتتۇرسۇن ئوبۇلقاسىم
نەشرىيات:	شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
تېلېفون:	0998 —2653927
ئادرېسى:	قەشقەر شەھرى تاربوغۇز يولى 14-قورۇ
پوچتا نومۇرى:	844000
تارقاتقۇچى:	شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
زاۋۇت:	شىنجاڭ يېيېفېڭ باسما چەكلىك شىركىتى باستى
فورماتى:	880×1230 م م 1/32
باسما تاۋىقى:	18.75
نەشرى:	2013-يىلى 2-ئاي 1-نەشرى
بېسىلىشى:	2013-يىلى 2-ئاي 1-بېسىلىشى
تىراژى:	1 — 3000
باھاسى:	58.00 يۈەن

نەشرىياتتىن

مەتتۇرسۇن ئوبۇلقاسىم 1970 - يىلى 4 - ئاينىڭ 8 - كۈنى كېرىيە ناھىيەسىنىڭ يېڭىباغ يېزىسىدا ئوقۇتقۇچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەرنى ئۆز يېزىسىدا تاماملىغان. 1989 - يىلى خوتەن داريلمۇئەللىمىن مەكتىپىنىڭ ئومۇمىي پەن كەسپىنى پۈتكۈزۈپ، ئۆز يېزىسىدا ئوقۇتقۇچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان. 1997 - يىلى 10 - ئايدىن 2008 - يىلى 4 - ئايغىچە سىياسىي كېڭەش كېرىيە ناھىيەلىك كومىتېتى ئىشخانىسى، تارىخىي ماتېرىياللار ئىشخانىسى قاتارلىق ئورۇنلاردا ئىشلىگەن. ھازىر كېرىيە ناھىيەلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدە ئىشلەۋاتىدۇ.

مەتتۇرسۇن ئوبۇلقاسىمنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى 1988 - يىلى «خوتەن گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «يىلتىز» ناملىق نەسرى بىلەن باشلانغان. ھازىرغىچە ئۇنىڭ 70 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە، نەسرىلەرى، 14 پارچە ئەدەبىي ئاخباراتى، بىر قىسىم ئىلمىي تەتقىقات ماقالىلىرى ۋە «خالتا كوچا»، «زىمىن گۈۋاھ»، «دەريا بويىدىكى سۆيگۈ»، «بەختلىك بول، لالە»، «نۇسرەت كۆكىدىكى تۇمان»، «ئەركەكلىك قىسمىتى»، «مۇز داۋانىدىكى ئاتەش» قاتارلىق پوۋېستلىرى ئېلان قىلىنىپ، «بۇ شۇنداق جاھان»، «ئوتلۇق تىنىقلار»، «قىزارغان ئۇيغۇق» قاتارلىق رومانلىرى نەشر قىلىنغان. ئۇ يازغان، يېزىشقا قاتناشقان، تۈزگەن، تۈزۈشكە قاتناشقان كىتابلاردىن «كېرىيە تارىخ ماتېرىياللىرى» (بەش قىسىم)، «كۆرگەزمە قىلىنغان ئادەم»،

«كېرىيە قەسدىسى» ، «كېرىيەنىڭ شانلىق 60 يىلى» ، «كېرىيە ناھىيەسىنىڭ فوتو سۈرەت، گۈزەل سەنئەت ئەسەر- لىرى» ، «قاراقۇرۇم باغرىدىكى يېشىل مەرۋايىت ــ كېرىيە» (بەش قىسىم)، «ئانا يۇرت سۆيگۈسى» (ئىككى تۇم) قاتارلىقلار نەشر قىلىنغان.

مەتتۇرسۇن ئوبۇلقاسىم شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ خوتەن ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ تەھرىر ھەيئىتى.

مۇندەرىجە

مۇقەددىمە 1
ئاتا ئارزۇسى 18
تۇنجى قەدەم 30
سەپەر 41
ئاشۇ كۈنلەردە 64
ئارمان 84
بۇ چۈش ئەمەس 95
ۋەدە 118
ياق، هازىر ۋاقتى ئەمەس 136
پىراق 165
كور تەقدىر 187
قىسمەت ئاچاللىرىدا 207
ئۇچۇپ كەتكەن بەخت كەپتىرى 252
تىلەك 280
بىتەلەي ئاشىق 307
شىكەستىلەنگەن قەلبلەر 319
ئالەمدە مىڭ كىشى، كۆڭۈلدە بىر كىشى 333
بەدەل 348
يىغلىما قىز 360
ئاخىرقى قارار 375
قانىتى بوغقۇچلانغان قۇش 384
تاللاش 404

ئاشۇ ئاخشام..... 428
قاسساپ ماي قايغۇسىدا، ئۆچكە جان قايغۇسىدا..... 441
ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا..... 476
بەز يېمەيدىغان مۇشۇك يوق..... 496
ئۇچۇپ كەلگەن ئامەت قۇشى..... 529
ياخشى ئىش كۆپ ئەجردىن كېلىدۇ..... 552
خاتىمە..... 594

مۇقەددىمە

قاراقۇرۇم تاغلىرىغا باش قويۇۋاتقان قۇياش زېمىندىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيمىغاندەك ئاخىرقى قىزغۇچ نۇرلىرى بىلەن ئانا تەبىئەتنى سۆيمەكتە ئىدى. مەن پېتىۋاتقان قۇياشقا زەن سېلىپ بىردەم تۇرغاندىن كېيىن پىچىرلىدىم:

— خەير، ئەتە كۆرۈشەيلى.

شۇ تاپتا ئۇستىخانلىرىم سىرقىراپ ئاغرىپلا تۇراتتى. ئەتىگەندىن بېرى مېھمانلار بىلەن ئاشخانا ئوتتۇرىسىدا باپكارنىڭ موكىسىدەك قاتراپ تىنىم تاپمىغاچقىمۇ، پۇتلىرىمنىڭمۇ ھالى قالماي، ھېلىلا قەلەمتىراچتەك قاتلىشىپ كېتىدىغاندەك بىلىنەتتى. مېڭەم تېلىپ كەتكەچكە، ھېچنېمىنى ئويلىغۇم كەلمەيتتى. شۇ تاپتا پىنھان جايدا بىردەم ئولتۇرۇپ، پۇتلىرىمنى ئۇزۇن سۇنۇپ يېتىۋالغۇم، چارچىغان نېرۋامنى بىردەم بولسىمۇ ئارام ئالدۇرغۇم كېلەتتى. بىراق، ئىككى قولۇمنى تۆت قىلالمايۋاتقىنىمدا بۇنىڭغا مۇمكىنمۇ!؟

— ئۇستام، سىلىنى مېھمانلار ساقلاپ قالدى.

ئارقامدىن چاقىرغان ئاۋازنى ئاڭلاپ، كەينىمگە ئۆرۈلدىم. مېنى چاقىرغان يىگىت بىلەن بىرەيلەن ئۇنلۇك پاراڭلىشىۋاتاتتى:

— ئەمدى ئۇستام دېمە، ئەخمەق. جىڭلى دە.

— ئىككىسى ئوخشاشتۇ؟

— ياق، ئوخشاش ئەمەس. ئۇستام دېگەن ئۇستام، جىڭلى دېگەن جىڭلى. شۇنىمۇ بىلمەمسەن؟ ھازىر ئۇنىڭ بىر رېستورانى، بىر ئاشخانىسى، مېھمانخانىسى، بىر قۇشخانىسى، باشقۇرىدىغان

300 ــ 400 ئادەمى بار. ئۇ ھازىر ساڭا ھۇنەر ئۆگىتىدىغان ئاشپەز ئۇستام ئەمەس، مۇشۇ ناھىيەدىكى تۆتىنىڭ بىرى، كاتتا شىركەتنىڭ غوجايىنى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ سەل قورۇنۇپ قالدىم-دە، ئۇڭايسىزلىق ئىلكىدە «ئەمدى ئۇنداق گەپنى قىلما» دېگەندەك قىلىپ يېگىتكە قارىدىم. لېكىن ئۇ سۆزلەۋەردى:

ــ ئالماس جىگىلى..... ياق، ئا جىگىلى دېسەڭ بولىدۇ. بولمىسا ھۆرمەتسىزلىك قىلغان بولسەن. ئۇقتۇڭمۇ!؟

ــ ئۇقتۇم، ئۇقمامتىكى!..... ــ بايا مېنى چاقىرغان يېگىت سەل قىزاردى.

ــ بولدى تالاشماي، ئىشىڭلارنى قىلىڭلار.

ئۇلار كەتكەندىن كېيىن، رېستورانىنىڭ زالىغا كىردىم. زال ئىچىدىكى ئون نەچچە ئۈستەلگە تىزىلغان قورۇملارنىڭ كۆپلۈكىدىن بىر پىيالىمۇ سىغمايتتى.

ــ ئەنە ئا جىگىلىمۇ كەلدى. ئەمدى باشلايمىزمۇ؟

ــ باشلايلى، ۋاقتىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى، مېھمانلارنىڭ قۇرسىقى ئېچىپ قالىدۇ، ــ دېدىممەن يېنىمدىكى رۇستەمنىڭ كۈچلۈك ئىلتىجا ئىپادىلىنىپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ.

ــ ماقۇل، ئەمسە، باشلىساق باشلايلى، سىلى ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ بېرەملا؟

مەن ئۇنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك چىرايىغا تىكىلدىم. ئۇ ئۇڭايسىز ھالەتتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن زورلاپ ھىجايىماقچى بولدىيۇ، لېكىن نېمىشقىدۇر قاملاشتۇرالمىدى. شۇ تاپتا بەكمۇ ھەيران بولدۇم. ئىگىلىك تىكلەش يولىدا مەن بىلەن تەڭ قاتراپ، ئىسسىق-سوغۇقنى باشتىن ئوخشاش كەچۈرگەن بۇ يىگىتنىڭ سۆزى مېنى گاڭگىرىتىپ قويۇۋاتاتتى. تېخى تۇنۇگۈنلا قىلچە تارتىنىشماستىنلا «سەن» لىشىپ ئۆتىدىغان، مېنىڭ تارىخىمنى بەش

قولدەك بللدىغان رۇستەمنىڭ بىردىنلا تۇزۇت قىلىپ كېتىشى ماڭا غەلىتە بىلىنۋاتاتتى. ئۇ مېنى مازاق قىلۋاتامدۇ ياكى مېھمانلار ئالدىدا ھۆرمىتىمنى قىلۋاتامدۇ؟ بۇنى بىلمەيتتىم. ئەسلىي رۇستەم ئۇنداق دېمەسلىكى، بۇرۇنقىدەك ئىسمىمنى ئاتاپ «سەن» لەپ سۆزلىشى لازىم ئىدى. بىراق، ئۇنىڭغا بۈگۈن قانداق «جىن» چاپلاشتىكىن بۇنى ئۇقمايتتىم. ئەگەر شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە بۇ يەردە شۇنچە كۆپ مېھمان بولمىغان بولسا ئىدى، ئۇنىڭ دەككىسىنى بەرگەن، ئاشۇ گەپلىرى ئۈچۈن «تەرلەتكەن» بولاتتىم. بىراق، ھازىر بىئەپ ئىدى.

— بايا ھەممە گەپنى دەپ بولدۇم. يەنە دېسەم شۇنى دەيمەن، مېھمانلارنى ساقلىتىپ قويمايلى، سەن باشلاۋە.

شۇ ئەسنادا يەرلىك تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ مۇخبىرى سىنئالغۇ ئاپپاراتىنى ماڭا توغرىلاپ بولغان، فوتو ئاپپارات كۆتۈرۈۋالغان ئىككى-ئۈچەيلەنمۇ «چاراس» لىتىپ سۈرەت تارتىشقا باشلىغانىدى. بۇ يەردە تۇرۇش ئەپسىز تۇيۇلۇپ، ئەڭ چەتتىكى شىرەنىڭ بوش ئورۇندۇقىنى كۆزلەپ ماڭدىم.

— قېنى بۇ يەردە ئولتۇرايلى.

— ئا جىڭلى، كەلسىلە.

— كەلسىلە.....

ياندىكى شىرەدىكىلەرمۇ بىردىنلا ئورنىدىن تۇرۇشۇپ، مېنى ئۆزلىرىنىڭ قېشىغا تەكلىپ قىلىشتى.

— بولدى، رەھمەت، ئاۋارە بولۇشمىسىلا، مەن ئاشۇ بوش ئورۇندا ئولتۇراي، بەھۇزۇر، تارتىنماي ئولتۇرۇشسىلا.

— شۇنداقتىمۇ بۇ ياققا كەلسىلە.

— قېنى بۇياققا.....

ئۇلارنىڭ تەلىپىنى سىلىق رەت قىلىپ، ئۆزۈم كۆزلىگەن ئورۇنغا كەلدىم. قولۇمنى كۆكسۈمگە قويۇپ، ئورنىدىن گۈررىدە

تۇرۇشقان شىرەداشلىرىمنى ئېھتىرام بىلەن ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن، ئولتۇردۇم. شۇ ئەسنادا زالنىڭ تۆر تەرىپىدىكى چىرايلىق بېزەلگەن كىچىك سەھنىدە رۇستەم پەيدا بولدى-دە، ئېلېكترونلۇق رويالنىڭ يېنىدىكى مىكروفوننى ئېلىپ گېپىنى قىرىۋېتىپ دېدى:

— ھۆرمەتلىك مېھمانلار، مەن ھازىر «ئەقىدە» چەكلىك مەسئۇلىيەت شىركىتىگە ۋاكالىتەن ھەرقايسىڭلارنىڭ شىركىتىمىز-نىڭ بۇگۈنكى قۇرۇلۇش مۇراسىمىغا قاتنىشىپ بەرگەنلىكىڭلارغا ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىمەن.

تۆۋەندىن بىردىنلا گۈلدۇراس ئالقىش سادالىرى ياڭرىدى. مەنمۇ زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن چاۋاك چالدىم. چاۋاك بىسقىدىغان-دەك قىلمايتتى. شۇ ئەسنادا رۇستەمنىڭ قول ئىشارىسى بىلەن تەڭ سورۇن گويا قاياۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك بىردىنلا جىمىدى.

— «ياخشى ئىش كۆپ ئەجىردىن كېلىدۇ» دېگەندەك، بىزنىڭ «ئەقىدە» شىركىتىمىز دەسلىپىدە ئىش باشلىغاندىن تارتىپ، ھازىرقى شىركەت ھالىتىگە كەلگۈچە، ئاز بولمىغان ئەگرى-توقايلىقلارنى باشتىن كەچۈردى. بۇ ھەقتە كۆپ سۆزلەپ ئولتۇرمسامۇ، بايا شىركەت دىرېكتورى ئالماس ئەپەندى چۈشەنچە بەردى. شۇنىڭ ئۆزى كۇپايە. مەن پەقەت بۇندىن كېيىن تىجارىتىمىزنى قولۇڭلاردىن كېلىشچە قوللىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىپ، ھەرقايسىلىرىنى ئاددىي بولسىمۇ تاماققا ئېغىز تەگكۈزۈشكە تەكلىپ قىلىمەن.

زالنى يەنە كۈچلۈك چاۋاك لەرزىگە كەلتۈردى. ئاندىن ئېلېكترونلۇق رويال ياڭراشقا باشلىدى.

— قېنى، مېھمانلار تاماققا مەرھەمەت، سوۋۇپ قالسا يېگۈڭلار كەلمەي قالمىسۇن، — دېدىم شىرەدىكىلەرگە قاراپ.

— قېنى.
— ئۆزىگىزدىن كەلسۇن.
— سىز باشلاپ بېرىڭ.
.....
— بولدى، تولا تۇزۇت قىلىشمايلى، سىلەر دېگەن مېھمان، ساھىبخانىڭ مېھماندىن بۇرۇن تائامغا قول سوزغۇنى نەدە بار؟ قېنى ئۆزۈڭلاردىن كەلسۇن، — دېدىم ئۇلارنى زورلاپ.
— ئىتائەت قىلماق ئەلا دەپتىكەن، — دېدى ئۇدۇلۇمدا ئولتۇرغان، ئۆسكىلەڭ چېچىنى كەينىگە قاتۇرۇپ تارتۇالغان ئاق-پىشماق كىشى چىرايلىق ياستىلغان بۇرۇتىنى بارماقلىرى بىلەن تارىغاچ، — قېنى تۇزۇت قىلىۋەرمەي باقىلى ئەمدى.
بۇ گەپ بىلەن قوللار ھەربىرىگە كەلدى-دە، چوكىلار تەخسىلەر-گە سوزۇلۇشقا باشلىدى. راست گەپنى دېسەم، شۇ تاپتا كۆڭلۈم پەقەت تاماق تارتمايتتى، لېكىن مەن قېتىپ ئولە-تۇرۇۋالسام باشقىلارنىڭ قورۇ-نۇپ قېلىشى تۇرغان گەپ ئىدى. شۇڭا، مەنمۇ چوكىنى قولۇمغا ئېلىپ ئۆزۈمنى تاماققا زورلىدىم.
— ئۇستام، بىرى سىلى بىلەن كۆرۈشمەكچىكەن.
چوكىنى لېۋىمدىن يانىدۇرۇپ ئارقامغا قارىسام يارىشملىق ياسانغان مۇلازىم قىز سەل ئېگىلىپ تۇراتتى.
— كىمكەن؟ — سورىدىممەن.
— تونۇمايمەنكەن، ئۇستام. ئۇ ئۆزىنى مۇخبىر دېگەنىدەك قىلدى.
شىرەدىكىلەرگە تەۋەززۇ بىلەن ئېگىلىپ باش لىڭشىتتىم-دە، مۇلازىم قىزنىڭ كەينىدىن ئەگەشتىم.
— ئۇ قەيەردە؟
— ئايرىمخانىغا باشلىدۇق. 1-نومۇرلۇق ئايرىمخانىدا.
— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، — دېدىم ئوچۇق تۇرغان ئىشىكتىن

كىرىپلا.

يۇملاق شىرە يېنىدا چاي ئىچىپ ئولتۇرغان، يىگىرمە نەچچە ياشلارغا كىرگەن يىگىت قولىدىكى ئىستاكاننى شىرەگە قويىدە، ماڭا قاراپ سەل تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، بىردىنلا قۇچاقلىرىنى كېرىپ يۇگۇردى.

— بۇ سەنمۇ ئالماس، كۆزۈم خاتا كۆرۈپ قالمىغاندۇ؟

مېنى تېگىرقاش ئىلكىگە ئالدى. ھېچ ئەسلىيەلمەيمىنا، بۇ كىم بولغىيتتى؟ بۇ ئادەم بىلەن قايەردە كۆرۈشكەن بولغىيتتىم؟.....

— ئازراقلا سەمرىپ قالغىنىڭنى ھېسابقا ئالمىغاندا كۆپ ئۆزگەرمەپسەن، — دېدى ئۇ مېنى چىڭ قۇچاقلاپ، كۈچلۈك قوللىرى بىلەن يەلكەمگە ئۇرۇپ قويۇپ، باش-ئايىغىمغا بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن مەن تېخىمۇ تەئەججۈپلەندىم. ئۇنىڭ مېنى قانداقلارچە تونۇيدىغانلىقىنى ھېچ بىلمەيۋاتاتتىم.

— سىز..... ھېچ ئېسىمگە ئالالمايۋاتىمەن.

— مەن ئاتاۋۇللا ئەمەسمۇ! ھېلىقى يىلى بىز ئىچكىرىدە كۆرۈشكەن.

يۈرىكىم بىردىنلا سىلىپ كەتتى. تۇغرا ئاتاۋۇللا، ھېلىقى ئاتاۋۇللا. ئۇ ماڭا نۇرغۇن خەيرخاھلىق قىلغان، بېشىمنى كۆپ سىلىغان..... ئۇنىڭ قوللىرىنى باشقىدىن چىڭ سىقىپ، ئۆزۈرە ئېيتتىم:

— خاپا بولماڭلا، سىلىنى تونۇماپتىمەن. راست، سىلە بەك ئۆزگىرىپ كېتىپسىلە..... ھەرگىزمۇ كۆڭلىڭلەرگە ئالماڭلا.

— بولدى، بولدى. «سەن» دەۋەرگىن ئالماس، تولا تۇزۇت قىلىشىپ كەتمەيلى.

— ماقۇل، قېنى ئەمسە ئولتۇر، ئالدىرىماي پاراڭلىشايلى. ئاتاۋۇللا تۇزۇت قىلمايلا بايامقى ئورنىدا ئولتۇردى. مەن

ئۇنىڭغا ئۇدۇل ئولتۇرغاندىن كېيىن، چىرايىغا قاراپ كۈلدۈم.

— نېمىگە كۈلسەن؟

— نېمىگە بولاتتى، كۈپكۈندۈزدە سېنى تونۇيالمىغىنىمنى قارا!

— ھېچ ۋەقەسى يوق، بىز كۆرۈشمىگىلى ئۇچ يىلدىن ئېشىپتۇ، ئۇ چاغدا مەن ئوقۇغۇچى ئىدىم. خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن، چىرايىمۇ ئۆزگىرىپ كەتتى.

ئاتاۋۇللانىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تەسەللىگە ئېرىشكەندەك بولدۇم. راستىنى ئېيتقاندا، ئاتاۋۇللانى ئاشۇ ئىشتىن كېيىن پەقەتلا كۆرۈپ باقمىغانىدىم. بەزىدە بىكارچىلىقتا تەنها قالغان ۋاقىتلىرىمدا، ئۆتمۈشۈمنى ۋاراقلىسام ئۇنىڭ ئوبرازى كۆز ئالدىمغا كېلىپ، ئاشۇ كۈندىكى ئوبرازلىق سۆزلىرى، ماڭا قىلغان خەيرخاھلىقلىرى تېخىمۇ تىرىشىپ ئىشلەشكە، ئىگىلىك تىكلەپ، رونىاق تېپىشىمغا دەۋەت قىلىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. مەن ئۇنى كۆپ سېغىنغان، ئۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن قېتىم خىيالەن مۇڭداشقان، ئۇنىڭغا ئاپىرىن، تەھسىنلەرنى ئوقۇپ، شەپقىتىگە رەھمەت-ھەشقاللىلار ئېيتقانىدىم. ئۇ كۆز ئالدىمدا بىردىنلا پەيدا بولغاندا تونۇيالمىغىنىم نېمىسى ئەمدى!

— بۇ يەردە توساتتىن پەيدا بولۇشۇڭنى پەقەتلا ئويلاپ باقماپتىكەنمەن، — دېدىممەن كۈلۈمسىرەپ، — سەن بىلەن ئۇچرىشىش، دىدارلىشىش چۈشۈمگىمۇ كىرىپ چىقمايتتى.

— مەنمۇ بۇ قېتىملىق سەپىرىمدە سېنى ئۇچرىتارمەن دەپ ئويلىمىغان. بىراق تەقدىر مۇشۇنداق بولىدىغان ئوخشايدۇ. ئادەم ئويلىمىغان، تەسەۋۋۇر قىلمىغان ئىشلار بولىدىكەن.

— ئاغىنە، سېنى بۇ يەرگە قانداق شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟

— سەن مېنى شامال ئۇچۇرۇپ كېلىدىغان ئەخلەت-چاۋار

دەپ ئويلاپ قالدىڭما؟ ھا-ھا-ھا.....

— ياق، ياق..... — ئوڭايسىزلىنىپ، زورىغا كۈلۈمسىرىدىم.

— خىزمەت بىلەن كەلدىم. بايام سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى بىلەن ئەھۋاللىشىپ، سىزنى سۈرۈشتۈردۈم. ئۇ كىشى «بىزنىڭ بۇ يەردە ئالماس ئابلىكىم ئىسمىلىك ئادەم يوق، بولسىمۇ مەن تونۇمايدىكەنمەن، بىراق رېستوران ئاچقان، ئالماس ئىسمىلىك بىرى بار» دېدى. مەنمۇ «بوپتىلا، كېيىن سۈرۈشتۈرەي» دېدىم. سۆھبەت ئارىلىقىدا ئۇ ماڭا ئىگىلىك تىكلەش تارىخىنى ھېكايە قىلىپ بېرىۋىدى، ئۇنىڭدىن سەن بىلەن كۆرۈشتۈرۈشنى ئۆتۈندۈم. ئۇ بۇگۈن شىركىتىڭنىڭ قۇرۇلۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلۈدىغانلىقىنى، سىزنىڭ ئۆزىنى مۇراسىمغا تەكلىپ قىلغانلىقىنى ئېيتىپ، مېنىمۇ بىرگە بېرىشقا دەۋەت قىلدى. مەن بۇنىڭ ئەپسىز بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇنىمىدىم. ئۇ كەتكەندىن كېيىن ياتاقتا ئىچىم پۇشۇپ، بازار ئايلىنىش ئۈچۈن تالاغا چىقتىم-دە، كېتىۋېتىپ سىزنى كۆرۈپ قالدىم ۋە ئىچىمدە: بۇ چۈشۈم ئەمەستۇ دەپ خېلى ئۇزاققىچە ساڭا سەپسالدىم. كۆزۈم بۇنىڭ چۈشۈم ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلاپ بەرگەندىلا، سەن بىلەن كۆرۈشمەكچى بولۇپ قېشىڭغا ماڭدىم. بىراق سەن ئالدىراپ كىرىپ كەتتىڭ. مەن ھەيران بولۇپ، «ئۇ ئالماس ئەمەس ئوخشايدۇ، بولمىسا مېنى كۆرۈپ، كىرىپ كەتمەيتتى» دەپ ئويلاپ كەينىمگە يانماقچى بولدۇم-يۇ، ئەمما كاللامغا چاقماقتەك كەلگەن ئوي سۈرۈشتۈرۈپ بېقىشقا ئۈندىدى. شۇنىڭ بىلەن ئىشىك تۈۋىدىكى مۇلازىمدىن سوراپ، ئۇ: «بىزنىڭ غوجايىنىڭ ئىسمى ئالماس» دەپ ئېنىق ئېيتقاندىن كېيىنلا، بايام ئالماس مېنى كۆرمەي كىرىپ كەتكەن ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشەي دەپ كىرىشىم.

— ياخشى قىپسەن. ئەگەر سەن مېنى تونۇمىغان بولساڭ، سېنى تونۇيالماسلىقىم تۇرغان گەپ ئىكەن. سەن بەك ئۆزگىرىپ كېتىپسەن، ئاتاۋۇللا ئاداش. بىز كۆرۈشكەن ۋاقىتلاردا بويۇڭ پاكار، ئورۇق ئىدىڭ،

قارىغاندا مۇخبىرلىقىڭ ھالاۋىتى ياخشى بولسا كېرەك.....

— ھا-ھا-ھا..... نەدىمۇ ھالاۋەت بار دەيسەن. نەدە ئاخبارات يېپ ئۇچى باركىن، دەپ ماراپلا يۈرىمىز دېگىنە. كۈنىمىز ئالدىراشلىقتا ئۆتىدۇ.

ئۇنىڭ چىرايىغا يەنە بىر قېتىم قارىدىم. ئۇ ھەقىقەتەن ئۆزگەر-گەنىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ بىلەن تۇنجى كۆرۈشكەن ۋاقىتتىكى ئىشلار بىردىنلا كۆز ئالدىمغا كەلدى.

— ئۇنتۇغاقلىقىمنى قارا، تاماق يەمسەن دەپ سوراپمۇ باقماي پاراڭغا چۈشۈپ كېتىپتىمەن.

— تېخى بايىلا تاماق يېدىم. قورسىقىم توق.

— تولا تۈزۈت قىلمىغىنا، كۆڭلۈڭ نېمە تارتسا دەۋەر. ھازىر مەن ھېلىقى چاغدىكى بىر قاچا كالا گۆشى ئۈگرىسىگە زار ئالماس ئەمەس.

— كۆردۈم، — ئاتاۋۇللا كۈلدى، — بۇنىڭغا ئىشىنىمەن، ئۇ ئىشلارنى ئۇنتۇماپسەن-دە؟

— قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالاي، بىزدە «ئۆتكەن كۈنۈڭنى ئۇنۇتما، شىر چورۇقۇڭنى قۇرۇتما» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ؟ ئاشۇ جەبر-جاپالارنى، باشقىلارنىڭ ماڭا قىلغان خەيرخاھلىقلىرىنى ئۇنتۇپ قالسام، تۈزكور بولۇپ قالمامدىمەن؟

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمە، ئۇ شۇنداقلا بىر توغرا كېلىپ قالغان ئىش. ئەگەر مېنىڭ بېشىمغا ئېغىر كۈن كېلىپ قالسا، سەنمۇ ئەلۋەتتە شۇنداق قىلىسەن.

— بولدى، تالاشمىغىنا. ھازىر كۆڭلۈڭ نېمىنى تارتىدۇ.

— تۇرۇت قىلىۋاتقىنىم يوق. مەن بايىلا تاماق يېدىم.
— بۇنداق دېسەڭ كۆڭلۈمگە كېلىدۇ. سۈيۈق-سەلەڭ بولسىمۇ بىر نەرسە بۇيرۇتقىنا.
— ئادەمنى تولىمۇ تەڭلىككە قويدۇڭغۇ. بوپتۇ ئەمىسە، بىر قاچا چۆچۈرە ئىچەي.
— ماۋۇ گېپىڭ جايىدا، — دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ مۇلازىمدىن
بىرنېچە چاقىرتىپ تاماق بۇيرۇتۇشقا تەرەددۇتلىنىۋاتسام، ئىشىك ئېچىلىپ قالدى.
ئۇستام، سىلىنى رۇستەم ئاخۇن ئۇستام چاقىرىۋاتىدۇ.
— ئۇنىڭغا جىددىي ئىشى بارىكەن دەپ قويۇڭ. قانداق ئىش بولسا ئۆزى بىلىپ بىر تەرەپ قىلسۇن.
— ماقۇل، — قىز ماڭماقچى بولۇۋىدى، توختىتىۋالدىم.
— توختاڭ، ئاشخانىدىكىلەرگە دەپ قويۇڭ، هايال قىلماي، بىر قاچا چۆچۈرە ئېتىپ كىرگۈزۈۋەتسۇن.
— ئۇقتۇم.
مۇلازىم چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئاتاۋۇللا مېنىڭ ئولتۇرۇشۇمنى كۈتمەيلا دېدى:
— سەن زالغا چىققىن، مەن بىردەم ئولتۇرۇپ تۇراي.
— سېنى يالغۇز قويسام قانداق بولىدۇ، زالدا رۇستەم بولغاندىن كېيىن.....
— شۇنداقتىمۇ چىققىن، مېهمانلار سېنى دەپ كەلگەن تۇرسا، يوقاپ كەتسەڭ بولماس؟
— ماقۇل ئەمىسە، يالغۇز قالىدىغان بولدۇڭ، ئاداش.
— هېچقىسى يوق، چىقىۋەر.
ئايرىمخانىدىن چىقىپ زالغا كىردىم. ئېلېكترونلۇق رويال

ھېلىھەم چېلىنىۋاتاتتى، مېھمانلار ئىچىشۋازلىققا چۈشۈشكەنىدى. چىراغنىڭ گۈڭگا نۇرىدا رۇستەمنى ئىلغا قىلغاندىن كېيىن، ئۇدۇل يېنىغا باردىم.

— بۇلار سېنى بەك سۈرۈشتۈرۈپ كەتتى، — دېدى ئۇ مېنى كۆرۈپلا، — مېھمانلار يېنىدا بىردەم تۇرۇشۇپ بەر.

مەن ئېغىز ئېچىپ بولغۇچە گىروي كەلگەن بىرى تەخسىدە قوش رومكا كۆتۈرۈپ ئالدىمدا پەيدا بولدى.

— ئا جىگىلى، بۇگۈن تىجارەت باشلىغانلىقىڭىزنى چىن قەلبىمدىن قۇتلۇقلايمەن ۋە بۇندىن كېيىنكى ئىشلىرىڭىزغا ئۈتۈق تىلەيمەن. قېنى، ئىشلىرىڭىزنىڭ رونىق تېپىشى، باسقان قەدەملىرىڭىزنىڭ قۇتلۇق بولۇشى ئۈچۈن مۇشۇ رومكىنى كۆتۈرۈۋېتىڭ.

دەرھال، قولۇمنى كۆكسىمگە قويدۇم-دە، ئۆزرە ئېيتتىم:

— تىلىكىڭىزگە رەھمەت. مەن بۇگۈن ھاراق ئىچەلمەيمەن.

— نېمىشقا؟ — ئالدىراپ سورىدى ئۇ.

— سالامەتلىكىم تازا ياخشى ئەمەس، ئاشقازىنىم ئاغرىپلا تۇرىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇگۈن مېھمانلا ئالدىدا ھاراق ئىچسەم قاملاشمايدۇ.

— بۇنىڭ قاملاشمايدىغان نەرى بار، ئا جىگىلى؟ ئېلىڭ، تۈزۈت قىلماڭ.

— شۇنداقتىمۇ.....

— قولۇمنى قايتۇرماڭ، پەقەت بىرنىلا.....

مەن ئابلىكىمگە قارىدىم، ئۇ مېنىڭ تەڭقىسلىقتا قالغانلىقىمنى بىلگەندەك، ماڭا ھاراق تەڭلىگەن كىشىگە ئىلتىجالىق نەزەردە تىكىلدى:

— ئاكا، ئا جىگىلىنىڭ ئورنىدا مەنلا ئىچىۋېتەي. ئۇنى تەڭقىسلىقتا قالدۇرمايلى.

— ياق، ئۆزى ئىچسۇن. سىزگىمۇ كۆڭلۈم ئايرىم، نۆۋىتىڭىز

كەلگەندە قۇيۇمەن.

مەن ئۇنىڭ بىلەن تاكاللىشىنى خالىمىدىم. يەنە تاكالـ
ـلاشسام چۈشەنمەسلىك تۈپەيلى، كۆڭلىدە غۇم ساقلاپ، كېيىنكى
كـۈنلەردە تىجارىتىمگە توسـقۇنلۇق قىلىشىنى خالىمايتتىم. مەن
تىجارەت باشلىغاندىن بېرى نەچچە قېتىم ھۆل خىشلارغا دەسـ
ـسەپ، بۇنىڭ تەمىنى خېلى ئوبدان تېتىپ قالغانىدىم. ئەگەر
رومكىنى ئۇنىڭ قولىدىن ئالماي، «نازۇك» كۆڭلىنى رەنجىتىپ
قويسام، كېيىنكى كۈنلەردە ئۇ بىر ئاماللار بىلەن مېنى يانپاشقا
ئالىدۇ. ئۇچاغدا، ھېچ كىشىگە دېيەلمەيدىغان دەردلەرگە قېلىشىم
ئېنىق، شۇڭا ئۇنىڭ «كۆڭلى» نى قوبۇل قىلماقتىن باشقا ئامال
يوق.

ـــ ئەمىسە پەقەت بىرنىلا ئىچەي، سەي جۈجاڭ، ـــ دېدىم
رومكىنى قولۇمغا ئېلىپ.

ـــ ماقۇل، پەقەت بىرنىلا. مەن سىزنى قايتا زورلىمايمەن،
مېھمانلىرىڭىز بار ئەمەسمۇ. ئىككى-ئۈچ كۈندىن كېيىن ھاردۇقـ
ـڭىز ئاز-تولا چىققاندا، ئاندىن گۈگۈر-مۈگۈر پاراڭلاشقاچ ئىچـ
ـىشۇالارمىز تېخى. قانداق دېدىم، ئا جىگلى؟

ئۇنىڭ گېپىنىڭ تېگىگە يېتىپ، ئۆزۈمنى كۈلكىگە زورلاپ،
باش لىڭشىتقاچ ئىپادە بىلدۈردۈم:

ـــ چاتاق يوق، مەنمۇ بۇنى ئويلاپ قويغان، ئۆزلىرى
سەل-پەل بىكار بولغاندا ھايت دېگەندەك ئەمىسە، بىرەر پىيا-
لىدىن چاي ئىچىشكەچ مۇڭدىشارمىز.

ـــ ماقۇل. ئەمىسە، شۇ گېپىڭىز ئۈچۈن كۆتۈرەيلى، ـــ ئۇ
قولىدىكى رومكىنى ئېگىز كۆتۈردى، ـــ قېنى خوش.....

ـــ سىڭسۇن، خوش.....

مەن رومكىنى بىكارلاپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ تەڭلىگەن
تەخسىگە قويدۇم-دە، كۈلۈمسىرىگەن ھالدا بېشىمنى لىڭشىتتىم.

— نېمە ئىش؟ — سورىدىممەن يېنىمدىلا مۇڭدىشىپ مېڭىۋاتقان رۇستەمدىن.

— باشقا ئىشقۇ يوق، بىراق مېھمانلار سېنى بەك سۈرۈشتۈرۈپ كەتتى. ئۇلارغا يالغان ئېيتىپ ئۇلگۈرەلمىدىم، شۇڭا.....

— بۇگۈن تېخى ھېلىراقتا كەلگەن بىر مېھمىنىم بار، ئۇنى يالغۇز قويسام بولماس، ئۇ ھازىر ئايرىمخانىدا، مەن شۇ يەرگە كىرەي، بۇ يەردىكى ئىشلارغا سەن بولغاندىكىن.....

— مەيلى ئەمسە، بۇ يەردە مەن بولغاندىكىن، مېھمىنىڭنى كۈتۈۋەرگىن. يەنە سوراپ قالسا، بىرەر باھانە-سەۋەب تېپىپ بېرەرمەن.

— يەنە باشقا ئىش بارمۇ؟

— يوق..... ئاساسەن يوق. لېكىن..... — ئۇ بىردىنلا توختاپ قالدى.

— گېپىڭنى دەۋەرگىن، مەن ئالدىرايمەن.

— ئەمدى دېمىسەم بولمىدى. تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ مۇخبىرلىرىغا ئازراق كۆڭلىمىزنى بىلدۈرۈپ قويۇمىزمۇ-قانداق؟

— نېمىشقا؟ — سورىدىممەن تەئەججۈپلىنىپ.

— ئۇلارنىڭ ئۆزىغۇ ماڭا ئېنىق بىر نەرسە دېمىدى. لېكىن ئاڭلىسام، ئۇلار بىرەر كىمنى تەشۋىق قىلماقچى بولسا، قۇرۇق قول قاراپ تۇرمايدىكەنمىش، ئاز-تولا كۆڭلىنى بىلدۈرگەنلەرنىڭ تەشۋىقاتلىرىنى ياخشىراق ئىشلەپ قويارمىش.

— ئۆزۈڭ بىلىپ بىر تەرەپ قىل، مەن مېھمىنىم قېشىغا كىرەي.

— ماقۇل.

مەن ئايرىمخانىغا كىرگىنىمدە، ئاتاۋۇللا بايىقى ئورنىدا ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈۋاتاتتى.

— سېنى يالغۇز قويدۇم-ھە!

— ياق، ئۇنداق دېمە، سېنىڭ ئىشىڭ بار تۇرسا.
شۇ ئەسنادا مۇلازىم قىز بىر قاچا چۆچۈرىنى ئېلىپ كىرىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا قويدى.
— قېنى ئاشقا مەرھەمەت، ساڭا تېتىمدىكىن.
— ئەجەب بەلەن بوپتۇ، شۇنداق تېتىملىق، — دېدى ئاتاۋۇللا ئاشىنىڭ سۈيىدىن بىر قوشۇق ئىچكەندىن كېيىن.
— ئەمسە، بەھۇزۇر ئىچكىن.
ئۇ ئاشنى ئىچىشكە باشلىدى. شۇ ئان كۆز ئالدىمدا بىر قاچا كالا گۆشى ئۈگرىسىگە قاراپ تەلمۈرگىنىم ئەكس ئېتىپ، شۇ ۋا-قىتتىكى ئىشلار كىنو لېنتىسىدەك ئۆتۈشكە باشلىدى.
— خىيال سۈرۈپ كەتتىڭغۇ؟ — سورىدى ئاتاۋۇللا توساتتىن.
— ياق..... ياق..... ئۆزۈمچە، — ئالدىراپ ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ چىننى ئاللىقاچان بىكارلاپ بولغانىدى.
— خېلى بوپتىكەن بۇنداق مەززىلىك چۆچۈرە ئىچمىگىلى، ئەجەب تېتىدى.
— ئۇنداقتا بىرنەچچە كۈن ماڭا مېھمان بول، ساڭا كۈندە چۆچۈرە ئېتىپ بېرەي.....
— مېنى زورلاپ تاماق يېگۈزۈپ ئۆلتۈرەي دېمەيدىغانسەن؟
— زورلىمايمەن، تاۋۇق نېمىنى تارتسا شۇنى تەييار قىلىمەن.
— ئاتاۋۇللا كۈلۈپلا قويدى. مەن يەنە سورىدىم:
— بىر-ئىككى رومكا ئىچىپ قويامسەن؟
— ياق، بولدى. بۈگۈن سەن بىلەن ئىچمىسەممۇ ئىچكەنـ-ـدەك ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىمەن. سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇ-رۇش ئىدارىسىنىڭ باشلىقىدىن ئىگىلىك تىكلەش ئەھۋالىڭنى ئۇقتۇم. ئۇ يۈزە بولسىمۇ، بەزى ئىشلارنى دەپ بەردى. مېنىڭ ئۆز ئاغزىڭدىن ئاڭلىغۇم بار.
مەن ئاتاۋۇللانىڭ كۈچلۈك ئىلتىجا چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىگە

قاردىم. ئۇ ئېغىز ئېچىشمىغا، تارىخىمنى بىلىشكە تەقەززا بولۇۋا-تاتتى. بايا لېنتا كېسىش مۇراسىمى ئاخىرلاشقاندا، مۇخبىرلار مەندىن بۇ ھەقتە گەپ كوچىلاپ باققان بولسىمۇ، ئۇستىلىق بىلەن ئۆزۈمنى قاچۇرغانىدىم. بىراق، ئاتاۋۇللا ئۇلارغا ئوخشىمايتى. ئۇ ئەڭ قىيىن كۈنگە قالغان چېغىمدا ئەسقاتقان، خەيرخاھلىق قىلغان، بېشىمنى سىلىغان شەپقەتچىم ئىدى.

— سېنى تەڭلىكتە قويۇدىغان ئىش بولسا، دېمىسەڭمۇ بولىدۇ، بىز مۇخبىر خەق شۇنداق كېلىدىكەنمىز، بۇ كەسپىي كېسەل ئوخشايدۇ.

— ياق، تەڭلىككە قالىدىغان ئىش يوق. ئاڭلىغۇڭ بولسا، سۆزلەپ بېرەي، لېكىن ئىككى شەرتىم بار.

— قانداق شەرتىڭ بولسا، تارتىنماي دەۋەر.

— بىرى، بۇ ھەقتىكى ئىشلارنى گېزىتكە يازمايسەن.....

— بولىدۇ، مەخپىيەتلىكىڭنى ساقلايمەن، — دېدى ئاتا-ۋۇللا كۈلۈمسىرەپ، — پەقەت ئوڭ قۇلىقىمدىن ئاڭلاپ، سول قۇلىقىمدىن چىقىرىۋەتسەم بولىدۇ. ئىككىنجىسى؟

— بۇ گەپلەرنى باشقا يەردە سۆزلەپ بېرىمەن.

— بۇنىڭغىمۇ قوشۇلدۇم.

— ئەمسە ئورنۇڭدىن تۇر، سېنى بىر يەرگە ئېلىپ بارای.

ئاتاۋۇللا ماڭا ئەگەشتى. زالغا كىرىپ، رۇستەمگە مېھمانلارنى رازى بولغۇدەك كۈتۈشنى تاپىلىدىم-دە، سىرتقا چىقىپ، رېستو-راننىڭ يېنىغا توختىتىپ قويۇلغان موتوسىكلىتىمنى ئوت ئالدۇرغاچ چاقچاق قىلدىم:

— شىركەت قۇرغىنىم بىلەن ھېلىمۇ نامرات ئادەممەن، ماشىنام يوق. ھازىرچە مۇشۇنىڭغا مىنگەچ تۇرايلى، كېيىنچە قولۇم ئۇزىراپ قالسا، سېنى ماشىنامغا چىقىرىپ، بەھۇزۇر تاماشا قىلدۇرىمەن.

ــ تىلىكىڭگە يېتەرسەن، ئۇ كۈنلەر چوقۇم ساڭا نېسىپ بولىدۇ.

ــ چىڭ ئولتۇر-ھە، ئەمىسە ماڭدۇق.

كوچا چىراغلىرى ئاللىقاچان يېنىپ بولغان، ئاسفالت يولدا ھەر خىل تىپتىكى قاتناش ۋاستىلىرى يۇقىرى سۈرئەتتە ۋىزىلداپ ماڭماقتا ئىدى. چوڭ يولغا چىققاندىن كېيىن، خوت يۆتكەپ، موتوسىكلىتىنىڭ سۈرئىتىنى ئاشۇردۇم.

ــ ئاستىراق ھەيدە، ئاستىراق..... چۈشۈۋالمەن بىكار.

ــ قورقماي ئولتۇر، ئاداش، مەن 1-دەرىجىلىك شوپۇر.

ــ تولا پو ئاتما..... ھېلى بىكار.....

موتوسىكلىت ئۇچقاندەك تېز ماڭماقتا ئىدى. شامال چاچلىرىمنى يەلپۈيتتى. شۇ تاپتا ھاردۇق يەتكەن جىسمىم بىردىنلا روھلىنىپ، يەڭگىللەپ قالغاندەك بىرخىل سېزىم ۋۇجۇدۇمنى ئىگىلىگەنىدى. ھايال ئۆتمەي مەنزىل ــ قىرىا دەرياسى كۆۋرۈكىدىن ئانچە ئۇزاق بولمىغان جايدىكى بىر تۈپ توغراق تۈۋىگە يېتىپ كەلدۇق. موتوسىكلىتنى دەسسىتىپ، بايا شاگىرتلار چىگىپ قويغان ئەدىيالنى يېشىپ، توغراق ئاستىغا سالدىم.

ــ قېنى ئولتۇرغىن، مۇشۇنداق ئايدىڭ ئاخشامدا، توغراق ئاستىدا ئولتۇرۇپ پاراڭلىشايلى.

سومكىدىن بىرنەچچە قۇتا سوغۇق ئىچىملىكنى ئېلىپ، ئاتاۋۇللانىڭ ئالدىغا قويغاندىن كېيىن، ئەتراپقا نەزەر سالدىم. ئاي ئارغامچا بويى ئۆرلىگەن، ئەتراپ خېلىلا يورۇق بولۇپ، خېلى نېرىدىكى نەرسىلەرنى بىمالال كۆرگىلى بولاتتى. دەريا ساھىلى تەرەپتىن كېلىۋاتقان سۇنىڭ شاۋقۇن ئاۋازىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئەتراپ جىمجىت ئىدى.

ئاتاۋۇللا سوغۇق ئىچىملىكتىن بىرسىنىڭ ئېغزىنى «پاس» قىلىپ ئاچقاندىن كېيىن، بىر-ئىككى يۇتۇم ئىچىپ ماڭا قارىدى.

شۇ تاپتا ئۇ مېنىڭ ئېغىز ئېچىشمىنى كۈتۈۋاتاتتى.

— ئەسلىي سېنى بۇ يەرگە ئەكېلىپ يۈرمەي، ھېلىقى ئايـ
ـرىمخانىدا دېسەممۇ بولاتتى، — دېدىم ئېغىر خورسىنىپ، —
نېمىشقىدۇر كۆڭلۈم مۇشۇ يەرنى تارتىپ قالدى. ئەقلىمگە كەلـ
ـگەندىن تارتىپ غېرىبسىنسام، بىرەر پېشكەللىككە ئۇچرىسام مۇشۇ
يەرگە كېلىپ، سۇنىڭ شاۋقۇنىنى ئاڭلىغاچ، مۇشۇ توغراققا
يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئۆز-ئۆزۈمگە تەسەللى بېرەتتىم. كېيىنچە خۇ-
شال بولساممۇ مۇشۇ يەرگە كېلىدىغان بولدۇم. بۇ يەر جىمجىت،
پىنھان. شۇڭا سېنى مۇشۇ يەرگە باشلاپ كەلدىم، خاپا بولمايـ
ـدىغانسەن؟

— ياق، نېمىشقا خاپا بولاي، ئادەم چارچىغاندا مۇشۇنداق
خلۇەت جايدا پۇتىنى ئۇزۇن سۇنۇپ ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈش
نېمىدېگەن راھەت-ھە؟ قارىغاندا سەن تۇرمۇشتىن قانداق بەھر
ئېلىشنى بىلىدىكەنسەن.

— بولدى، مېنى تولا ماختىما، لېكىن گەپلىرىمنى ئاڭلاپ
ئەيىبكە بۇيرۇمساڭلا شۇنىڭ ئۆزى ماڭا كۇپايە.

— بىز بۇگۈنلا تونۇشقان ئادەم ئەمەس، ھەرگىز بولمىغۇر
خىياللاردا بولما.....

مەن خېلى ئۇزاق ئۇنچىقماي ئولتۇردۇم. شۇ تاپتا گەپنى
نەدىن باشلاشنى بىلەلمەيۋاتاتتىم.

— قېنى دېمەمسەن ئەمىسە؟ — مېنى ئالدىراتتى ئاتاۋۇللا
بىردىنلا.

— ماقۇل، ھازىر..... ھازىرلا.....

مەن قوشۇمامنى تۈرۈپ، ئەتراپقا بىر قارىۋەتتىم-دە، ئېغىز
ئاچتىم.

ئاتا ئارزۇسى

ئەقلىمگە كەلسەم، ئانىسىز يېتىم بالا ئىكەنمەن. ئانام رەھمىتى ئىككىنچى تۇغۇتىدا، يەنى سىڭلىمنى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقۇرۇش جەريانىدا قازا قىلغانىكەن. ئائىلىمىز يېزا بازىرىدىن خېلىلا يىراق، خىلۋەت مەھەللىگە جايلاشقانلىقى ئۈچۈن دوختۇر تۇگۈل، بىرەر تۇغۇت ئانىسى تېپىشمۇ قىيىن ئىكەن. دادامنىڭ سۆزلەپ بېرىشچە، مەھەللىمىزدە باشقىلارنىڭ تۇغۇتىغا ياردەملەشپ يۈرۈپ، بۇ ھەقتە خېلى تەجرىبىگە ئىگە بولۇپ قالغان قولى يېنىڭ بىر ئايال بار ئىكەن، شۇ كۈنى قېرىشقاندەك بىزنىڭ مەھەللىگە يېقىن بىر مەھەللىدىكى بىر ئايالنىڭ تولغىقى بۇرۇن تۇتۇپ قالغاچقا، ئۇ ئايال شۇ يەرگە كەتكەنىكەن. كىم بىلسۇن، ئۇ كېتىپ بىر ئاش پىشىم ئۆتەر-ئۆتمەيلا ئانامنىڭ تولغىقى تۇتۇپتۇ. دادام ھېلى ئۆيىنىڭ ئالدىغا چىقىپ، ھېلى ئۆيگە كىرىپ، ئۇنى خېلى ئۇزاق ساقلاپ بېقىپتۇ، لېكىن تۇغۇت ئانىسىدىن، ھەتتا ئۇنى چاقىرغىلى كەتكەن قوشنىلاردىنمۇ خەۋەر بولماپتۇ، دادام بىچارە ئانامنىڭ قاتتىق تولغاق ئازابىدىن توختىماي قىلىۋاتقان نالىسىگە چىداپ تۇرالماي، قوشنىمىزنىڭ ئېشەك ھارۋىسىنى تەييارلاپ، ئانامنى يېزىلىق شىپاخانىغا يۆتكىمەكچى بوپتۇ.

— ھەر نېمە بولسام ئۆز ئۆيۈمدە بولاي، — دەپتۇ ئانام دادامنىڭ تەلىپىنى رەت قىلىپ، — مەن بولالمايۋاتىمەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە يول يىراق، شۇڭا مېنى ئۆز ئۆيۈمدىن يۆتكىمىسىڭىز، مەن سىزدىن ئۇدۇنيا-بۇدۇنيا خۇش بولۇپ كېتەي.

— ئۇنداق دېمەڭلا خوتۇن، نا ئۈمىدلىك — شەيتاننىڭ

ئىشى، ياراتقان ئاللا ئىگەم سىلىگە ئاسانلىق، ئۇزاق ئۆمۈر بېرىدۇ، قالايمىقان خىيالىلاردا بولماڭلا، سىلىنى دوختۇرخانىغا ئاپاراي. بۇ سەۋەبى ئالەم.

— ياق، مەن خۇش بولۇپ كېتەي.....

شۇ چاغدا ئانامنى قاتتىق تولغاق قىستىغان چېغى، ئۇ «ۋايجان» دەپ ۋارقىرىغىنىچە هوشىدىن كېتىپتۇ، دادام قانداق قىلىشىنى بىلەلمەي، يۆلەپ قۇچىقىغا ئاپتۇ-دە، مۇزدەك سۇنى يۈزىگە چېچىپتۇ، ئانام بىر هازادىن كېيىن، كۆزىنى ئېچىپ:

— مەن..... مەن..... بولالمايۋاتىمەن دادىسى، كۆڭلۈ-گىزنى ئاغرىتىپ قويغان يېرىم بولسا، رازى بولۇڭ..... — دەپتۇ.

ئانامنىڭ گېپى ئۈزۈلمەستىن، تۇغۇت ئانىسى ئۆيگە كىرىپ كەپتۇ. بىراق بۇ چاغدا ئۇ كېچىككەن، ئانام دادامنىڭ قۇچىقىدا مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەنىكەن. ئۇ چاغدا مەن تۆت ياشلاردا ئىكەنمەن. شۇڭلاشقا ئانامنىڭ سىيماسىنى كۆز ئالدىمغا ئېنىق كەلتۈرەلمەيمەن. دادام ماڭا دائىم: «ئاناڭ كېلىشكەن، يۈزى يۇمىلاق، كۆزلىرى يوغان، كۈلگەندە مەڭزىدە چىرايلىق زىنىخ پەيدا بولىدىغان، قاشلىرى قارا، پېشانىسى كەڭ، چاچلىرى تېقىمغا چۈشۈپ تۇرىدىغان ئايال ئىدى» دەيتتى. ئۇ چاغلاردا يېزا-قىشلاقلاردا هازىرقىدەك رەسىمخانىلار بولمىغاچقا ئانامنىڭ بىرەر پارچىمۇ سۈرىتى يوق ئىدى. شۇڭا دائىم ئانام يادىمغا كەلسە، دادامنىڭ تەسۈرلەپ بېرىشى بويىچە خىيالەن كۆز ئالدىمغا كەلتۈرسەمۇ، ئۇنىڭ هەقىقىي چىرايىنى ئەسلىيەلمەيتتىم. ئەقلىمگە كەلسەم دادام بىلەن ئىككىمىزلا بىر ئۆيدە هايات كەچۈرۈۋاتقان ئىكەنمىز. ئەقلىمگە ئاز-تولا كەلگەچكىمكىن ياكى تەڭتۇشلىرىمنىڭ ئانىسىغا ئەركىلەپ تال چۈشىنى ئات قىلىپ ئويناشلىرى قىزىقىشمىنى قوزغىغاچقىمكىن، ئۆيىمىز ئالدىدىن بالىلىرىنى يېتىلەپ، ئېتىزغا ماڭغان ئانىلارنى كۆرسەم

ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قارىسى يېتكىچە قاراپ كېتەتتىم. شۇڭىمۇ دائىم دادامدىن ئانام توغرۇلۇق گەپ سورايتتىم.

ــ دادا، باشقا باللارنىڭ ئانىسى بارمۇ؟

بۇنداق چاغدا دادامنىڭ ھەرقانچە ئالدىراش ئىشى بولسىمۇ جايىدا قويۇپ يېنىمغا كېلەتتى-دە، يېرىك، قاداق بېسىپ يېرى-لىپ كەتكەن قاقشالدەك ئورۇق قولى بىلەن بېشىمنى سىلايتتى.

ــ كىم سېنىڭ ئاناڭ يوق دەيدۇ، بالام. سېنىڭ ئاناڭ بار، بۇ مەھەللىدە مەن-مەن دېگەن ئايالالارمۇ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدىغان چىرايلىق، شەرم-ھايالىق، ئار-نومۇسلۇق ئاناڭ بار. ئۇ مانا مۇشۇ يەردە..... ــ دادام سۆزلىگەچ كۆكسىمنى بوش شاپىلاقلايتتى، ــ ئۇ شۇنداق ئوڭلۇق ئىدىكى، باشقا ئانىلارغا ئوخشمايتتى.....

دادام بىردىنلا جىمىپ قالاتتى، مەن ئۇنىڭ سۆزىنى داۋام-لاشتۇرۇشىنى ئۈمىد قىلساممۇ، لېكىن ھەر قېتىم گېپىنى شۇ يەرگە كەلگەندە توختۇالاتتى، بۇنداق ۋاقىتلاردا ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ، مەيۈسلۈك، بىچارىلىك، غېرىبلىق ئېنىق ئىپادىلىنىپ تۇرىدىغان قوي كۆزلىرىدىن ياش تامچىلىرىنىڭ سىرغىپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆرەتتىم-دە، ئۇنىڭ مەڭزىنى بويلاپ چۈشكەن يېشىنى يۇمران قوللىرىم بىلەن سۈرتەتتىم.

ــ بولدى، بالام. كىچىك بالا دېگەن چوڭلاردىن كۆپ نەرسىلەرنى سورىمايدىغان، ــ دەيتتى دادام بىرھازادىن كېيىن، ــ ماڭ چىقىپ ئويۇنىڭنى ئوينا.....

ھېلىمۇ ئېسىمدە، باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيدىغان ۋاقتىلىرىم ئىدى. مەندىن بىر سىنىپ يۇقىرى ئوقۇيدىغان ھامۇت ئىسىملىك بىرى سەۋەبسىزلا ئاتقان چالما دەل پېشانەمگە تېگىپ، پېشانەم بىردەمدىلا ئىششىپ چىقتى. ئاغرىق ئازابىغا چىدىيالماي، ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ سورىدىم:

— مېنى نېمىشقا ئۇرىسەن؟
— ئۇرسام قانداق قىلاتتىڭ، يېتىم ئوغلاق. سېنىڭمۇ كۆچۈڭ يەتسە ئۇرمامسەن.....
ئەتراپىمىزغا بىردەمدىلا نۇرغۇن بالىلار ئولىشىپ، بىزنى دەي-دەيگە سالغىلى تۇردى.
— ئالماس ھامۇتتىن قورقىدۇ. ئۇ ئۇرالمايدۇ.
— قورقمايدۇ، قاراپ تۇرۇڭلا، ئالماس ھامۇتنى ئۇرۇپ دەردىنى ئالىدۇ.....
— ئەگەر ئالماس ھامۇتنى ئۇرۇپ ئۇنىڭدىن ئەنتىنى ئالالىسا، قۇلىقىمنى ساپالدا كېسىپ بېرىمەن!
— ئالماسنى بوش كۆرۈۋاتامسەن؟ قاراپ تۇر، ھامۇتنىڭ قۇلاق تۈۋىگە بىرنى سالسۇنمۇ؟.....
ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، قېنىم قىزىدى. تەن قۇرۇلۇشى ۋە ياش جەھەتتىنمۇ ئۆزۈمدىن چوڭ ھامۇتنى ئۇرالايدىغانىدەك تۇيغۇغا كېلىپ، ئۇنىڭغا قول سوزدۇم. بىراق ھامۇت ئالدىن تەييارلىق قىلىپ تۇرغاچقا، ئاتقان مۇشتۇم ئۇنىڭغا تەگمەستىن، شۇ ئان يۈز-كۆز، قورساقلىرىمغا مۇشت-پەشۋالار يېغىپ كەتتى، ئۆزۈمنى چەتكە ئېلىپ قېچىشقا ئۇرۇنغان بولساممۇ، ئولگۈرۈپ بولالماي، يەرگە يىقىلدىم. بەختىمگە شۇ چاغدا، مەكتىپىمىزدىكى بىر ئوقۇتقۇچى ھاسىراپ-ھۆمۈدەپ يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە بىزنى ئاجرىتىۋالدى، مەن يىغلىغان پېتى ئۆيگە ماڭدىم. دادام تاياق دەستىدىن بۆرتۈپ چىققان چىرايىمغا قاراپ ئاچچىقلانغى نىچە قۇچىقىغا ئالدى ۋە سورىدى:
— سېنى كىم بۇنچە قاتتىق ئۇردى، بالام؟
— سەيدەك قاپاقنىڭ بالىسى ھامۇت.
— سەن ئۇنىڭغا چېقىلغانمۇ؟
— ياق، كېتىۋاتسام بىكاردىنلا ئۇردى.

دادام ئۇلۇغ-كىچىك تىندى، مەن ئۇنىڭ پۇت-قوللىرىنىڭ يېنىك تىترەۋاتقانلىقىنى سەزدىم.

— ئوغۇل بالا دېگەن يىغلمايدىغان، بولدى قىل ئەمدى. بۇندىن كېيىن باشقىلارنىڭ بالىلىرى بىلەن ئۇرۇشما.....

— ئۇ تېخى مېنى يېتىم ئوغلاق دەپ تىللىدى.

بۇ گەپ بىلەن دادام بىردىنلا جىمىپ، قارامتۇل چىرايى بۇزۇلۇپ، بۇرۇن تۆشۈكى كېڭەيدى، نەپەس ئېلىشى بىردىنلا تېزلەشتى، ئۇ مېنى قويۇپ بېرىپ ئورنىدىن لىككىدە تۇردى-دە، بىرقانچە قەدەم ئېلىپ يەنە بىردىنلا توختاپ، يېنىمغا قايتىپ كېلىپ مېنى باغرىغا قاتتىق باسقىنىچە پىچىرلىدى:

— ئۇلارنىڭ گەپلىرىگە ئىشەنمە بالام، سېنىڭ ئاناڭ بار. ئۇ ناھايىتى مۇلايىم، چىرايلىق، ئوڭلۇق ئايال.....

يېشىم چوڭايغانسېرى ئاق-قارىنى پەرق ئېتىشكە باشلىدىم. دادام ماڭا ئەتىگەندە ناشتىلىق تەييارلاپ بېرىپلا، كەتمىنىنى كۆتۈرۈپ ئېتىزلىققا كېتەتتى. مەن ناشتا قىلغاندىن كېيىن، مەكتەپكە ماڭاتتىم. بەزىدە مەن مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەندە، ئۆي قۇلۇپلاقلىق بولاتتى. مەن دادامنى ئىزدەپ ئېتىزلىققا باراتتىم. ئۇ كۆپىنچە هاللاردا كۆز باغلانغان مەزگىللەردە روھسىز، ھارغىن هالەتتە ئۆيگە كېلەتتى-دە، ماڭا كەچلىك تاماق تەييارلايتتى. راستىنى دېسەم، ئۇ چاغلاردا قولۇم-قوشنىلار ئەكىرگەندە ئاغزىم تەگكىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئۆيىمىزدە لەگمەن دېگەندەك تاماقلار ئېتىلمەيتتى.

— ئال بالام، يە، — دەيتتى دادام قوشنىلار ئەكىرگەن لەگمەننى ئالدىمغا قويۇپ، — ئوغۇل بالا دېگەن بۇنداق تاماقنى ئىككى-ئۈچ يالماپلا تۈگىتىۋېتىدىغان.

مەن لەگمەننى مەززە قىلىپ يېيىشكە باشلىسام، دادام ئاچ-چىق موخورکىسىنى ئۇزمەي شورىغىنىچە، تاماق يېيىشىمگە قاراپ

ئولتۇراتتى. ئەگەر يەپ بولالماي قالسام.

— هوي، شۇنداق ئېسىل غىزانى ئاشۇرۇپ قويدىڭا؟ قېنى يەنە غەيرەت قىل، «ياخشى ئاش ئېشىپ قالغۇچە، يامان قورساق يېرىلىپ كەتسۇن» دېگەن گەپ بار، — دەيتتى.

— تويدۇم. ئەمدى يېمەيمەن.

— غەيرەت قىلىپ باق.

— راستتىنلا يېيەلمەيمەن.

— ئۇنداق بولسا قاچىنى ماڭا بەر، لەڭمەن دېگەننى مانا مۇنداق يەيدىغان.....

دادام قولىغا قاچىنى ئالاتتى-دە، چوكىنى قاچىغا ئاپىرا-ئاپارماي هەممىنى يەپ تۈگىتەتتى، ئاندىن قاچىنى يەرگە قويۇپ، قويۇق ئۆسكەن ساقال-بۇرۇتلىرى بىلەن قوشۇپ، ئاغزىنى ئالدىرىماي سۈرتەتتى. هازىر ئويلىسام، دادام لەڭمەنگە ئامراق بولسىمۇ، لېكىن ئېغىر ئەمگەك ۋە ئائىلىنىڭ تۈگمەس ئىشلىرى بىلەن يېتىشەلمەي بۇ غىزانى ئېتەلمىگەنىكەن.

باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگەتكەن يىلى مەھەللىدىن خېلىلا يىراق بولغان يېزا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتىپىگە قوبۇل قىلىندىم. مەن بىلەن ئوقۇيدىغان تەڭ دېمەتلىكلىرىمنىڭ تولىسىنىڭ ۋېلىسىپىتى بار ئىدى، مەن پىيادە قاتناپ ئوقۇيتتىم. ئۇلار بەزىدە ئىنساپقا كېلىپ قالغاندا مېنى ۋېلىسىپىتكە مىنگەشتۈرۈۋالاتتى. مەن شۇنداق جاپا تارتقان بولساممۇ، لېكىن دادامنىڭ مېنى ئوقۇتىمەن دەپ ئاۋارە بولۇۋاتقانلىقىنى ئويلاپ بولسىمۇ، تىرىشىپ ئوقۇدۇم. دەسلەپكى يىلىنىڭ ئالدىنقى يېرىمىنى هېسابقا ئالماغاندا، دەرسلەردە سىنىپنىڭ ئالدى بولدۇم.

— ياخشى ئۆگەن ئوغلۇم. ئوقۇغان، بىلگەن ئادەم قەدىرلىك بولىدۇ. بىر چاغلاردا بىزنىڭ بۇ مەھەللىدە ساۋاتى بار ئادەملەر ئەتىۋارلىق بولۇپ كەتكەن. هەتتا كىتابنى هەجلەپ

ئوقۇيدىغانلارمۇ ئەمگەكنىڭ مۇشەققىتىنى تارتمايۋاتقان ئۆتكۈزگەن. كېيىنچە تېخى سەنمۇ مەھەلىمىزنىڭ باشلىقى بولۇپ قالامسەن تېخى.....

دادام سۆزلىگەچ ئۆزىچىلا خىرىلداپ كۈلەتتى. مەن ئۇنىڭ بۇ باللارچە ساددا خىيالىنىڭ تېگى-تەكتىنى ئانچە ئوقۇپ كەتمىسەممۇ، لېكىن مېنى ياخشى ئوقۇشقا دەۋەت قىلىۋاتقانلىقىنى چۈشىنەتتىم.

— ئەمدى ئوقۇمايمەن، دادا، — دېدىم تولۇقسىزنى پۈتكۈزگەن يىلىم ناھىيەلىك تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلغىلى كەلگەن ئوقۇتقۇچىلار ئالدىدا، — ھېلىمۇ سەككىز يىل ئوقۇدۇم، مەن ئوقۇۋېرەي دېسەم، سىز بەك جاپا تارتىپ قېلىۋاتىسىز، ئەمدى ئوقۇماي، سىزگە يارەملىشەي.....

— نېمە..... نېمە دېدىڭ؟! — دادام ماڭا قاراپ كۆزلىرىنى چەكچەيتتى، — يەنە بىر دېگىنە!

— ئەمدى ئوقۇمايمەن.

— ئۇنداق دېمە، سەن ئوقۇمىساڭ بولمايدۇ.

— ياق، مەن ئەمدى سىزگە يارەملىشىمەن، ئوقۇمايمەن.

— سەن ماڭا قانچىلىك يارەملىشەلەيسەن؟ سەن بولمىساڭمۇ ئەمگەكنىڭ، ئۆينىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايمەن، بالام. شۇڭا خاتىرجەم ئوقۇشۇڭنى ئوقۇ.....

— دادا.....

— كىچىك بالا دېگەنگە ئاتىكارچىلىقنى كىم قويۇپتۇ، — دادام ئوقۇتقۇچىلارغا بۇرۇلدى-دە، گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — كىچىك بالا دېگەن ئېغىزىغا نېمە كەلسە دەۋېرىدىكەن، مۇئەللىم. ئۇنىڭ گېپىگە خاپا بولۇشمىسلا، مەن سىلەر دېگەن قەرەلدە مەكتەپكە ئۆزۈم ئاپىرىپ بېرىمەن.

شۇ كۈنى دادام ماڭا نۇرغۇن گەپلەرنى قىلدى. بۇ ۋاقىتچە

دادامنى كەم سۆز، دېھقانچىلىق بىلەن ئۇيۇ ئىشىدىن باشقا ھېچنېمىنى بىلمەيدىغان قارا قورساق ئادەم دەپ ئويلايتتىم. لېكىن ئۇ ئۇنداق ئەمەسكەن، ئۇمۇ جاھاننى بىلىدىكەن، چۈشەنىدىكەن. پەيلاسوپلاردەك كېلىشتۇرۇپ پەلسەپىۋى پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويالمىسمۇ، دانىشمەنلەردەك ئالدىن بېشارەتلەرنى بېرەلمىسمۇ، ئەمما ئاددىي، ئۇقۇشلۇق سۆزلىرى بىلەن ئۆز مۇددىئاسىنى ئۇقتۇرالايدىكەن.

— مەن قارا قورساق، ساۋاتسىز ئادەم، ئوغلۇم. مەن بىرلا بالا بولغاچقا، دادام رەھمىتى كىچكىمدە يامان ئۆگىتىپ قويۇپتىكەن. شۇ چاغلاردا ئوقۇتقۇچىلارمۇ خىل ئىدى بولمىسا. مۇئەللىم مېنى يارداڭدا قۇشقاچ كامارلىرىنى ئاختۇرۇۋاتقان ياكى ئۆزۈمدىن نەچچە ياش چوڭ بالىلار بىلەن ۋەللەي ئويناۋاتقان يېرىمدىن تېپىپ كېلىپ، ئۇ يانداپ سىنىپقا ئەكىرسە، بۇ يانداپ قېچىپ چىقىپ، ساۋاتىم چىقمايلا باشلانغۇچ مەكتەپتىن چىقىپ كەتتىم. كېيىن ئوقۇمىغانىنىڭ جازاسىنى خېلى ئوبدانلا تارتتىم، بۇنى دادامدىن كۆرمەيمەن. ھەممىسى ئۆزۈمنىڭ ئەقىلسىزلىكىدىن بولغان. مۇشۇ مەھەللىدە ھەممىدىن بەك ئىشلەيدىغىنى مەن، تورغاي چۈچۈلىماستا ئۆيدىن چىقىپ كەتسەم، كۈن ئولتۇرغۇچە قايتماي، مەيلى قىش ياكى ياز بولسۇن تىنىم تاپماي ئىشلىسەممۇ، لېكىن ھەممىدىن نامرىتى يەنىلا مەن. قەرزىم يىلدىن-يىلغا ئېشىۋاتسىمۇ، نېمىشقا مېنىڭ قەرزىم باشقىلارنىڭكىدىن جىق دەپ چىش يېرىپ بىر نەرسە دېيەلمەيمەن. سەۋەبىنى سورىسام، مەن ساۋاتسىز، بوغالتىرنىڭ قولىدىكى دەپتەرنىڭ ئېقى قەغەز، قارىسى سىياھ ئىكەن. مەن خەت بىلمىگەچكە، ئۇلارنىڭ نېمىلەرنى جەزىپ قويغانلىقىنى بىلمەيدىكەنمەن، ئوغلۇم. شۇڭا دەيمەن ئوقۇ، ئوقۇمىساڭ زادى بولمايدۇ. بىر-ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا، ئىمام ئاخۇنۇم رەھمەتلىك سەيدى قاسىاپنىڭ قەبرىسى بېشىدا

ھەدىستىن تەبلىغ قىلۇيتىپ، مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ئۆز ئىمـ
ـمەتلىرىگە «بىلىم يىراق چىندا بولسىمۇ، ئۆگىنىڭلار» دېگەنلـ
ـكىنى ئېيتقانىدى. مەن نېمىشقا بۇنداق دېيىلگەنلىكىنى بىلمـ
ـسەمۇ، ئىلىم، بىلىم ئۆگىنىش ساۋاب ئىش ئوخشايدۇ، بالام، ئۆتكەن يىلى مەھەللىمىزدىكى سىيىت دەلدۇش بىر تىراكتور ئاپـ
ـتىكەن، ھەپتە بولا-بولمايلا بۇزۇلۇپ قاپتۇ. ئۇ ئۇيان كوچىلاپ، بۇيان كوچىلاپ چاتىقىنى پەقەتلا تاپالماپتۇ. شۇ چاغدا يېزىلىق ھۆكۈمەتتىكى تەرجىمان بالا كېلىپ قاپتۇ-دە، ئالىقانچىلىك بىر دەپتەردىكى خەنزۇچە چۈشەندۈرۈشنى بىرھازا ئوقۇغاندىن كېيىن، سىيىت دەلدۇشتىن ئۇنى-بۇنى سوراپلا، چاتىقىنى دەپ بېرىپتۇ. سىيىت دەلدۇش ئۇنىڭ سۆزىگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي، تىراكتورنى ئېچىپ قارىسا، ئۇنىڭ گېپى راست چىقىپتۇ. گېپىمنى يىغسام، بالام، ئوقۇغان، بىلگەن ئادەملەر باشقىچە بولىدىكەن. سەن ئوقۇ، بالام، ئوقۇغىن. ئاز-تولا بىر نەرسە ئۆگىنىۋالساڭ، مەندىن كېيىن قالغاندا ئەسقېتىپ قالار.

ــ سىز يالغۇزلۇق تارتىپ قالىسىز دادا. ئېتىز-ئېرىقنىڭ ئىشىغا يارىمسامۇ، ئائىلىدىكى پارچە-پۇرات ئىشلارنىڭ ھۆددىـ
ـسىدىن چىقالايمەن. ھەرقانچە ئوقۇسامۇ بىكار. سىزمۇ بىلىسىز دادا، بىزنىڭ مەھەللىدە مەكتەپتە ئوقۇپ كادىر بولغان ئادەمدىن بىرىمۇ يوقكەن. ئەڭ چوڭى مەھەللە كومىتېتتا ئىشلەيدىكەن شۇ. ماقۇل دەڭ دادا، مېنى ئەمدى يەنە ئوقۇشقا زورلىماڭ.

دادام ماڭا شۇنداق بىر ئالايدىكى، مەن ئەقلىمگە كېلىپ ئۇنىڭ ماڭا بۇنچىلىك ئاچچىقلاپ باققىنى تۇنجى قېتىم ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن قەتئىيلىك، مېھرىبانلىق ئارىلاشقان بىر خىل نۇرنى كۆرگەندەك بولدۇم.

ــ سەن تولا بىلجىرلىما، بۇ ئۆيدە سەن دادىمۇ-مەنمۇ؟! كونىلارنىڭ «بالاڭنىڭ ئوينىشىغا باق، قازىنىڭنىڭ قاينىشىغا»

دېگىنى مۇشۇ ئوخشايدۇ. سەن تولا چۆچۈرىنى خام سانىما، مېنىڭمۇ ئويلىغانلىرىم بار، ئاڭلىدىڭمۇ!؟.....

دادامنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى شۇ ۋاقىتتا راستىنلا بىلەيتتىم. كېيىنچە، «دادام مەكتەپتىن چىقسامىلا، مەھەللە كومىتېتىنىڭ ئالۋىنىغا تۈتۈلۈپ، كىچىك تۇرۇپلا جاپالىق ئەمگەككە قېلىشىمدىن ئەنسىرىگەن بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدىم. مەن دادامنىڭ چىرايىغا خىلى ئۇزاق قاراپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ئويلىغانلىرىنى، بۇنىڭ سەۋەبلىرىنى چۈشەندۈرمەكچى بولدۇم:

— دادا، مەن كىچىك بولسامۇ بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن. بۇ ئۆيدە سېنىڭ تارتقان جاپايىڭ ئاز ئەمەس. ماڭا ھەم دادا، ھەم ئانا بولۇپ، يېمەي يېگۈزۈپ، كىيمەي كىيگۈزۈپ كۆپ جاپا تارتىۋاتىسەن. ئىككى قولۇڭنى تۆت قىلالماي، ئەتىگەندىن كەچكىچە چېپىپلا يۈرۈۋاتىسەن. ئەمدى مەنمۇ خىلى چوڭ بولۇپ قالدىم. مەيلى نېمە ئىش قىل دېسەڭ قىلاي دادا، لېكىن مەكتەپتە ئوقۇ دېمىسەڭ.....

— مەكتەپتە ئوقۇمىساڭ نېمە ئىش قىلماقچىسەن؟ — سورىدى ئۇ ماڭا تىكىلىپ.

— شۇ..... شۇ، ئۆينىڭ ئىشىنى قىلارمەن..... ئېتىزئېرىقنىڭ ئىشىغا يارىمىلىشەرمەن.

— بۇ ئۆيدە ئەمدى سەن قىلغۇدەك ئىش يوق. دېھقانچىلىققا ئۆزۈم يېتىشەلەيمەن. ئۆي ئىشمۇ ماڭا ئېغىر كەلمەيدۇ. شۇڭا، سەن ئوقۇمىساڭ بولمايدۇ. ئاناڭ رەھمىتىمۇ سېنىڭ مۇشۇنداق «مەكتەپتە ئوقۇمايمەن» دېگىنىڭنى بىلسە، گۆرىدە ئۆرە ئولتۇرىدۇ، رەھمەتلىكنىڭ ياتقان يېرى جەننەتتە بولغاي ئىلاھىم.....

دادام سۆزلەۋېتىپ، بىردىنلا قوي كۆزلىرىگە ياش ئالدى.

ئۇنىڭ ئاقىرىشقا باشلىغان ساقاللىرى يېنىك تىترىدى. بۇنى كۆرۈپ، مېنىڭمۇ ۋۇجۇدۇم سىلكىنگەندەك بولۇپ، بەدىنىمگە يېنىك تىترەك ئولاشتى. مەن دادامنىڭ ھەرقېتىم ئانام توغرۇلۇق بىرەر پاراڭ بولۇپ قالسىلا ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە خېلى ئۇزاق ئولتۇرىدىغانلىقىنى، بەزى ۋاقىتلاردا، ئانام ھايات ۋاقتىدا ئىشلەتكەن نەرسىلەرنى بىر-بىرلەپ سۈرتۈپ، چىرايلىق تىزىپ قويىدىغانلىقىنى كۆرەتتىم. بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ نېمىشقا ئۇنداق قىلىدىغانلىقىغا مەندىكى ساددا ھېسسىيات ئېنىق يەكۈن چىقىرالمىسمۇ، لېكىن بۇ نەرسىلەرگە ئانامنىڭ قولى تەگكەنلىكى ئۈچۈنلا شۇنداق قەدىرلىك دەپ چۈشىنەتتىم. ھازىر بولسا، ئەر-خوتۇنلۇق مۇھەببەتنىڭ ئىنسان يۈرىكىنىڭ نەقەدەر چوڭقۇر قاتلاملىرىدا ساقلىنىدىغانلىقىنى، ئانام رەھمىتى قازا قىلىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئوبرازى ئوتى كۆيگەن يەرنىڭ سېرىق توپىسى خېلى ئۇزاققىچە ساقلىنىپ تۇرغانىدەك، دادامنىڭ قەلبىدە ھەرۋاقىت مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتتىم.

— ئاناڭ رەھمىتىمۇ ھايات ۋاقتىدا، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى دادام كۆزلىرىدىن دومىلاپ ساقاللىرى ئارىسىغا سىڭىپ كېتىشكە تاسلا قالغان ئىككى تامچە ياشنى قاقشالدەك قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن ئېرىتىۋەتكەندىن كېيىن، — كۆزۈم مىدىرلاپلا تۇرسا بۇ قوزامنى بېشى ئىشىككە تاقاشقۇچە ئوقۇتمەن دەيتتى. رەھمەتلىك تىلىكىگە يېتەلمەي، بۇ ئالەمدىن ئارمان بىلەن كەتتى. مەن بولساممۇ مەرھۇمنىڭ تىلىكىنى ئىجابەت قىلاي، ئارزۇسىنى قاندۇراي دېسەم، دەۋاتقان گېپىڭنى قارا، سەن بايقۇشنىڭ.

مەن ئۇندىمىدىم، دادام ئانامنىڭ بۇ سۆزىنى بۇرۇنمۇ كۆپ قېتىم تەكرارلىغان بولسىمۇ، ئانچە ئېرەن قىلمىغانكەنمەن. مانا ئەمدى نېمە بولىدىكىن، يۈرىكىم ئىختىيارسىز تىترەپ ئىچ-

ئىچىمدىن يىغا تۇتتى. ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي، كەپتەر باچكىسىدەك بۇقۇلداپ، بوغۇلۇپ، ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتكىلى تاس قالدىم. شۇ ئان ئانامنىڭ دادام سۈرەتلەپ بەرگەن سىياسى كۆز ئالدىمغا كەلدى. ئۇ ماڭا قاراپ ئىللىق كۈلۈمسىرىدى. ياق، كۈلۈمسىرىدى ئەمەس، تاتلىق كۈلدى. ئادەمنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدىغان قوي كۆزلىرىدە پەيدا بولغان ئىنسانىنى ھەسرەتتە قالدۇرغۇچى بىر خىل نۇر ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قاپقارا، ئەمدىلا ئۇچ كۈنلۈك بولغان ھىلال ئايدەك ئەگمە قاشلىرى يىمىرىلگەن، كۈلكە ئولاشقان جەزبدار چىرايىدا پەيدا بولغان زىننخلىرى زىبا بەستىگە تولمۇ ياراشقانىدى. ئۇ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىگەن پېتى سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى: «ئوغلۇم، دادامنىڭ گېپىگە كىر. مېنى رازى قىلاي دېسەڭ ئوقۇ.....» مەن بېشىمنى سىلكىدىم. دادام ياشاڭغىرىغان كۆزلىرىنى ماڭا مىختەك تىككىنىچە ئولتۇراتتى. مىسكىن ھالىتى ئۇنى تولمۇ بىچارە كۆرسىتىپ قويغانىدى.

— سىز نېمە دېسىڭىز شۇ، دادا. مەكتەپتە ئوقۇسام ئوقۇي.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، دادام ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتكىلى تاسلا قالدى. ئۇ تېزلىكتە مەن تەرەپكە سۈرۈلۈپ، مېنىڭ كىر دەستىدىن قارىداپ كەتكەن شاپاق دوپپا ئاستىدىكى ئۆسۈپ كەتكەن چاچلىرىمنى سلاپ، يىغلامسىرىغان پېتى پىچىرلىدى:

— رەھمەت ساڭا، ئوغلۇم. ئەمدى ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلدىڭ. ئوقۇشۇڭ كېرەك، ئوقۇمىساڭ بولمايدۇ. دادام رەھمىتى ھايات چېغىدا: « ‹بىلىكى كۈچلۈك بىرنى يېڭەر، بىلىمى كۈچلۈك مىڭنى (يېڭەر)› ، ئوقۇ، بالام ئوقۇ» دېسە، گېپىگە كىرمەپتىكەنمەن، كېيىن ئوقۇمىغانىنىڭ جازاسىنى ئاز تارتمىدىم. ئەمدى سەن بولساڭمۇ ئوقۇ. بىرنى ئەمەس مىڭنى يېڭىدىغان ئەزىمەت بول، بالام.....

تۇنجى قەدەم

مەكتەپكە كەلگىنىمگە خېلى كۈنلەر بولۇپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ھېچ كۆنەلمەيۋاتاتتىم. ئەقلىمگە كەلگەندىن تارتىپ، ھازىرغا قەدەر پەقەت بىرلا قېتىم دادام بىلەن بىللە قوشنىمىزنىڭ كالا قېتىلغان ھارۋىسىنى ئارىيەت ئېلىپ، ئۆيىمىز ئارقىسىدىكى كۆكتاتلىق يېرىمىزگە تېرىلغان چامغۇرلارنى ساتقىلى ناھىيە مەركىزىگە كېلىپ كەتكىنىمنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بۇ ئىككىنچى قېتىم كېلىشىم ئىدى. ئۇ ۋاقىتتا دادام سودا ھەلەكچىلىكىدە ھارۋىنى ئۇدۇللا «يېزا ئىگىلىك قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى بازىرى» دەپ ئاتىلىدىغان توپلىق بازارغا ھەيدىگەنىدە مەن يول بويلىرىدىكى كۆككە بوي سوزغان سۇۋادان تېرەكلەرگە، قاتار-قاتار بىر قەۋەتلىك سودا دۇكانلىرىغا ھەيرانلىقتىن قاراپ قالغانىدىم. بۇ يەردە ئۆيلەر بىزنىڭ مەھەللە، ياق، يېزىلىق ھۆكۈمەت جايلاشقان ئورۇنغا قارىغاندا ناھايىتى زىچ ئىدى. ئادەملەر كوچىلاردا ئۇياقتىن-بۇياققا ئالدىراش مېڭىشىپ تۇراتتى. شۇ چاغدا ماڭا ناھىيە بازىرىنىڭ يوللىرى، دەرەخلىرى، بىنالىرى، ئادەملىرى..... ھەممە نېمىسى ناتونۇش كۆرۈنگەنىدى. مانا ئەمدى شۇ ناتونۇش يەرگە كەلگەچكىمۇ، دەسلىپىدە ئانچە كۆنەلمىدىم. بۇ يەردە كىشىلەرنى بىزنىڭ مەھەللىمىزدىكىگە ئوخشاش خوراز چىللاپ ئويغاتمايتتى. كۈن چىقىشقا ئاز قالغاندا يىراقتىن ئاڭلىنىدىغان كاناي ئاۋازىدىن كېيىن، يول بويلىرىدىكى بېتون تۇۋرۇكلەرگە ئورنىتىلغان كانايلاردىن رادىيو ئاڭلىتىشى ياڭرىغاندا، ئاندىن كىشىلەر ئورۇنلىرىدىن ھورۇنلۇق بىلەن

تۇرۇشۇپ، تىرىكچىلىك ئىشلىرىغا تۇتۇش قىلىشاتتى. ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، يۇز-كۆزلىرىنى يۇيۇۋاتقاندا، بىزنىڭ مەھەللىدىكىلەر ئاللىبۇرۇن بىر كۈنلۈك ئىشىنىڭ يېرىمىنى تۈگىتىپ بولغان بولاتتى. دەسلىپىدە نەچچە قېتىم قايتىپ كېتىشنى ئويلىغانىدىم. دادامنىڭ ئاشۇ كۈندىكى چىرايى، ئانام رەھمىتىنىڭ ئارزۇسى غالىب كەلمىگەن بولسا، ئاللىبۇرۇن قايتىپ كەتكەن بولاتتىم. مەكتەپ تەسەۋۋۇرۇمدىكىدىن چوڭ ۋە كۆركەم ئىدى. ناھىيە بويىچە پەقەت مۇشۇ بىرلا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ بولغاچقا، ھەرقايسى يېزا-بازارلاردىن كېلىپ ياتاقتا يېتىپ ئوقۇيدىغانلارمۇ، شەھەر ئاھالىلىرىنىڭ ئەتىگىنى كېلىپ، كەچتە ئائىلىسىگە قايتىپ ئوقۇيدىغان پەرزەنتلىرىمۇ بار ئىدى. بىزنىڭ سىنىپتىكىلەرنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ ئۆيى ناھىيە بازىرىدا بولۇپ، سىنىپىمىزدا مەندەك يېزىدىن كېلىپ ياتاقتا يېتىپ ئوقۇيدىغانلار بارماق بىلەن سانغۇدەكلا ئاز ئىدى. شۇڭىمىكىن ناھىيە بازىرىدىن كېلىپ ئوقۇيدىغانلار كۆپىنچە يېزىدىن كەلگەنلەرنى ئانىي تەپىشنىڭ كويىدا ئىدى.

— قاراڭلار، ماۋۇ يېزىلىقنىڭ ئەپتىگە. تېخى قىش كەلمەي تۇرۇپلا تەلپەك كىيىۋاپتۇ.

— نېمىلا دېگەنبىلەن لاي سۇ ئىچكەن سەھرالىق-تە.

— لاي سۇ ئىچمىگەن. سېغىتمىدىكى ھېلىقى يەردە بىز يۇيۇنغان سۇنىڭ شەربەتلىرىنى ئىچىپ چوڭ بولغان.

— ھا-ھا-ھا.....

— ھى-ھى-ھى.....

ئۇلار نېمە دېسۇن پەرۋايىم پەلەك ئىدى. دەسلىپىدە شۇنداق ھاقارەتلىك گەپلەرنى ئاڭلاپ ئۇلار بىلەن زاكونلاشماقچى بولغان بولساممۇ، بۇ گەپ ماڭىلا دېيىلمىگىنى ئۈچۈن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم. مەن بۇ گەپكە ئاچچىقلىغىنىم بىلەن باشقىلارمۇ ماڭا ئوخشاش

ھېسسىياتتىمۇ-ئەمەسمۇ، بۇنى بىلمەيتتىم. شۇڭا بۇنداق سۆزلەر-نى ئاڭلىساممۇ ئاڭلىماسلىققا سالاتتىم. ھېلىمۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. ئوقۇش باشلاپ بىر-ئىككى ھەپتە ئۆتكەندى. شۇ كۈنى تۇنچى سائەتلىك دەرستە خىمىيە ئوقۇتقۇچىمىز سىنىپقا كىرىپ، بىز بىلدۈرگەن ھۆرمەتكە لايىقدا جاۋاب قايتۇرغاندىن كېيىن، سىنىپ باشلىقىدىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ تولۇق ياكى تولۇق ئەمەسلىكىنى سوراپ قىسقىلا يوقلىما قىلىپ، سورىلىدىغان سوئالنى ئوتتۇرىغا قويدى. مەن ئۇنى بايىلا كىتابتىن كۆرگەن بولغاچ، دەرھال قولۇمنى كۆتۈردۈم.

— يەنە بارمۇ؟ — ئوقۇتقۇچىمىز سىنىپ ئىچىگە تەكشى كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن، قايتىلاپ سورىدى.

شۇ ئان ئەتراپىمغا نەزەر سالدىم. سىنىپتا مەندىن باشقا ھېچكىم قول كۆتۈرمىگەنىدى. كۆپىنچىسى كۆزلىرىنى مۇئەللىمگە مىختەك تىككىنىچە ئولتۇرۇشاتتى. مۇئەللىم يەنە بايامقى سوئالنى تەكرارلىدى:

— يەنە جاۋاب بېرىدىغان ساۋاقداشلار بارمۇ؟

سىنىپ ئىچى ئېغىر جىمجىتلىققا چۆمگەنىدى. ئارقامدىكى پارتىدا ئولتۇرغان ساۋاقدىشىمنىڭ ئۇلۇغ-كىچىك تىنغانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، شۇ تاپتا چوڭىن ئۇچسىمۇ ئاڭلىغىلى بولاتتى.

— قېنى سىز جاۋاب بېرىڭ.

مۇئەللىم ماڭا قولىنى چىنلەپ ئىشارەت قىلدى. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، جاۋاب بېرىش ئۈچۈن تەمشەلدىم. لېكىن قېرىشقاندەك سىنىپنىڭ ئىچىنى كۈسۈر-كۈسۈر ئاۋاز قاپلىدى.

— جا ئاكتىپ. ئۇنچىلىك نەرسىنى بىزمۇ بىلمىز.

— قاراڭلار، سورىغان سوئالغا جاۋاب بەرسە مۇكاپات بېرىدىغاندەك، قول كۆتۈرۈپ كەتكىنىنى.

— يېزىلىق دېگەن مۇشۇنى قىلسا يېزىلىق.

— شۇ ئەمەسمۇ

.....

بۇلارنى ئاڭلاپ، روھىم سەل چۈشۈپ، لەسسىدە بولۇپ قالدىم. بايانتىن بېرى تىلمىنىڭ ئۇچىغىلا كەلگەن گەپلەر بىر-دەمدىلا قاياققىدۇ غايىب بولدى.

— قېنى جاۋاب بەرمەمسىز؟.....

نېمىشقىدۇ دەيدىغان گېپىمنى تاپالماي ھۆپپىدە قىزىرىپ كەتتىم.

— ئولتۇرۇڭ.....

مۇئەللىمنىڭ ئىجازىتىدىن كېيىن، تېزلا ئولتۇرۇۋالدىم. ساۋاقداشلىرىمنىڭ مېنى نېمە ئۈچۈن مەسخىرە قىلىدىغانلىقى، ئۆزۈم بىلىدىغان سوئالغىمۇ جاۋاب بەرگىلى قويماي، مۇئەللىمنىڭ ئالدىدا ئوسال ئەھۋالدا قالدۇرىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلمەيتتىم. شۇ سائەتلىك دەرس قۇلىقىمغا پەقەت كىرمىدى. مۇئەللىم دوسكىغا بىر نەرسىلەرنى يېزىۋاتاتتى، لېكىن مېڭەمگە ھېچنېمە چۈشمەيتتى.

— قانداق، جا ئاكتىپلىق قىلىپ قول كۆتۈرۈۋاتاتتىڭ، جاۋاب بېرەلمىدىڭغۇ؟ — مۇئەللىم دەرسنى تۈگىتىپ سىنىپتىن چىقىپ كېتىشىگىلا، بۇرۇتلىرى ئەمدىلەتىن خەت تارتىشقا باشلىغان، قارىماتاق كەلگەن ئۆگىنىش باشلىقىمىز تەنە قىلدى.

— ئەسلىي بىلەتتىم، ئورنۇمدىن تۇرۇشىمغىلا خەتىمدىن* چىقىپ كەتتى.

— ئۇنداق ئادەم قول كۆتۈرمەي ئولتۇرغۇلۇق.

— جا ئاكتىپلىق قىلغىنى، بۇ يېزىلىقنىڭ.

— مەنغۇ ئۇنداق نەرسىنى شاما قىلمۇبتىمەن. بىراق مۇئەللىم سورىمىسا «مەن باراي دورغام» بولمايمەن.

— شۇنى دېگىنە، بۇنداق ئاسان سوئالغا بۇ سىنىپتا كىم

---

* خەتىم — يەرلىك شېۋە، «ئېسىم» دېگەن مەنىدە.

جاۋاب بېرەلمەيدۇ؟

.....

باشقىلار تۇشمۇتۇشتىن سۆز قېتىشقا باشلىدى. مەن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ «ئەمسە نېمىشقا سىلەرمۇ قولۇڭلارنى كۆتۈرۈپ جاۋاب بەرمەيسىلەر» دېمەكچى بولدۇم-يۇ، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن روشەن بىلىنىپ تۇرغان نارازىلىق، مەنسىتمەسلىك ئىپادىلىرىنى كۆرۈپ جىم بولدۇم.

ــ ئۇ ئىشلارغا خاپا بولما، ــ دېدى مېنىڭ كەينىمدىكى پارتىدا ئولتۇرىدىغان باشقا بىر يېزىدىن كەلگەن ساۋاقدېشىم شۇ كۈنى كەچلىك مۇزاكىرىگە كېتىۋاتقاندا، ــ ئۇلار سېنى قەستەن ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى. قارىغاندا باشقىلار بىزنى سەھرالىق دەپ كۆزگە ئىلمايدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە سەنمۇ غەلىتە ئىكەنسەن، ئاداش. مەكتەپكە كەلگىلى خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى. ھازىرغىچە سىنىپتىكى بىرمۇ بالىغا گەپ قىلىپ باققىنىڭنى بىلمەيمەن. ئۆزۈڭنىڭ يالغۇز يۈرگىنى يۈرگەن. شۇڭا قەستەن سەن بىلەن قېرىشقان گەپ. ئادەم دېگەن ئادەم بىلەن ئادەم بولىدۇ دەيدىغان گەپ بار. ساۋاقداشلاردىن ئۆزۈڭنى بەك قاچۇرۇپ كەتمە، دېسەم-دېمىسەم باشقىلاردىن يېتىرقاۋاتىسەن. شۇنداق بولسىمۇ، بىز ھەرنېمە قىلغان بىلەن بىر سىنىپتا ئولتۇرۇپ، دەرس ئاڭلايمىز. بۇنىدىن كېيىن بۇ قىلىقىڭنى تاشلا.....

مەن ئۇنىدىمدىم. ئۆز يېزىمىزدىكى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىتىمۇ باشقىلار بىلەن ئانچە ئارىلىشىپ كەتمەيتتىم. بۇ خىل خاراكتېرنىڭ مەندە قانداقلارچە يېتىلىپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىپ بېرەلمىسەممۇ، لېكىن بۇ كىچىكىمدىن يېتىلىپ قالغان ئادەت ئىكەنلىكى ئېنىق ئىدى. يېتىم دېگەننىڭ يۈرىكى ئات كاللىسىدەك چوڭ بولغان تەقدىردىمۇ، بىر قانتىنىڭ

سۇنۇقلۇقى بىر تەرىپىدىن چىقىپ تۇرىدىكەن. مەھەللىمىزدە باشقا باللار تېرسىگە پاتماي تال چۇنقىنى ئات ئېتىپ ئۇياقتىن-بۇياقتا چېپىپ ئويناتسا، مەن بىر چەتتە بويۇن قىسىپ قاراپ تۇراتتىم. ئالمادىس ئۆزۈمنى تۇتالماي، ئۇلارنىڭ سېپىگە قوشۇلۇپلا قالسام، بىكاردىن-بىكار «يېتىم ئوغلاق، يېتىمەك» دەپ دەشنام ئاڭلايتتىم. شۇڭىمكىن يېشىم چوڭايغانسېرى مېنى بىر خىل يالغۇزلۇق، غېرىبسىنىش تۇيغۇسى ئەسىر قىلىۋالغاندى. بۇ مەكتەپكە كەلگىنىمگە خېلى كۈنلەر بولغان بولسىمۇ، مەن كىچىكىمدىن ئادەتلىنىپ كەتكەن پىسخىك ھالەت مېنى يەنىلا چۈشەپ تۇراتتى. كونىلار «سۈت بىلەن كىرگەن خۇي جان بىلەن چىقىدۇ» دېيىشىدىكەن. مەن بۇ جەھەتتە خېلى كۈچىنىپ باققان بولساممۇ، بۇ غەلىتە چەمبىرەكتىن چىقىپ كېتەلمەيۋاتاتتىم.

مەكتەپ ھاياتى بىرخىل قېلىپتا ئۆتمەكتە ئىدى. دادامنىڭ ئارزۇسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن بولسىمۇ، تىرىشىپ ئۆگىنىۋاتاتتىم. كۈندىلىك دەرس، كەچلىك مۇزاكىرە..... مەن قانچە كۈچىنىپ ئۆگەنگەنسېرى، ئۆزۈمنى باشقىلاردىن بارغانسېرى يىراقلاپ كېتىۋاتقاندەك، ساۋاقداشلىرىم بىلەن ئوتتۇرىمىزدا مەڭگۈ بۇزغىلى بولمايدىغان مۇستەھكەم سېپىل پەيدا بولۇۋاتقاندەك سېزەتتىم. ئالمادىس ساۋاقداشلىرىمنىڭ بىرەرسى ماڭا گەپ قىلسا، ئۇدۇل قارىيالماي قىزارغان پېتى تەمتىرەپ كېتەتتىم. مېنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىمنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويغاندەك، ئۇلارنىڭمۇ مەن بىلەن كارى بولمايتتى.

بۇ مەكتەپكە تولۇقسىزدا بىللە ئوقۇغان ساۋاقداشلىرىمدىن رۇستەم، گۈلنۇر ئۈچىمىز كەلگەنىدۇق. رۇستەم بىلەن سىنىپىمىز-مۇ، ياتتىقىمىزمۇ بىر يەردە ئىدى، شۇڭا ئىزدىشىپ تۇراتتۇق. لېكىن، گۈلنۇر بىلەن بولسا مەكتەپنىڭ تەنتەربىيە مەيدانلىرىدا ياكى سىنىپقا ئالدىراش كېتىۋاتقاندا ئۇچرىشىپ قالساق، ئارىلىق

ـقمىز يېقىنراق بولسا باش لىڭشىتىپ، يىراقراق بولسا، مۇنداقلا قارىشىپ ئۆتۈپ كېتەتتۇق. گەرچە بىر ئۆستەڭنىڭ سۈيىنى ئىچىپ چوڭ بولغان بولساقمۇ، گۈلنۇر بىلەن ئانچە ئىزدىشىپ كەتمەيتتۇق، گۈلنۇرمۇ بۇنىڭغا ئېرەن قىلمايتتى. ئۇ چاغلاردا قاتناش ھازىرقىدەك تەرەققىي قىلمىغاچقا، ھەر شەنبە كۈنى كەلسە، يەلكەمگە تۇگمەن تېشى ئارتىۋالغانىدەك بولۇپ قالاتتىم. چۈنكى، مەن ئۆيگە بارمىسام بولمايتتى. مېنى مۇشۇ يەردە ئوقۇ-تۇۋاتقان، ئېسمىنى بىلگەنىدىن باشلاپ ماڭا ھەم ئاتا، ھەم ئانا ئورنىدا مېھرىنى بېرىپ، يېمەي يېگۈزۈپ، كىيمەي كىيگۈزۈپ، ئوتۇمدا كۆيۈپ، سۈيۈمدە ئېقىپ، ئۆزى قانچىلىك جاپا تارتسىمۇ ۋايسىمايدىغان، يىلسېرى تېنى ئاجىزلاپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، ماڭا بىرەر قېتىممۇ قاقشاپ باقمىغان دادامنى كۆرمىسەم بولمايتتى. ھەر شەنبە كەچقۇرۇن مەكتەپتىن قويۇپ بەرگەن ھامان يوغان سومكامنى كۆتۈرۈپ رۇستەم بىلەن ئۆز يېزىمىزنى كۆزلەپ پىيادە مېڭىپ كېتەتتۇق. بەزىدە تەلىيىمىز ئوڭىدىن كېلىپ قالسا، مەھەللە كومىتېتلارنىڭ ناھىيە بازىرىغا كىرگەن تىراكتورلىرى ئۇچراپ قالاتتى. بىز تىراكتورچى ئۇستامغا يېلىنىپ-يالۋۇرۇپ كوزۇپقا چىقىۋالساق، خۇشاللىقىمىزدىن گۈلقەلبىرىمىز ئېچىلىپ كېتەتتى. گاھى-گاھىدا ناھىيە بازىرىغا يا ئۇنداق، يا بۇنداق ئىشلار بىلەن كىرىپ قالغان دېھقانلار ئۇچرايتتى. ئۇلارنىڭ سەل رەھىمدىلرەكلىرى پىيادە كېتىۋاتقانلىقىمىزنى كۆرۈپ:

— ھوي باللار، نەگە؟ — دەپ سورايتتى.

— قۇمكۆلگە، — دەپ جاۋاب بېرەتتۇق يېلىنىش تەلەپپۇز-زىدا ئىلتىجالىق نەزەرىمىز بىلەن تىكىلىپ.

— قېنى ھارۋىغا چىقىۋېلىڭلار شاكىچىكلەر، يولىمىز بىر ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇساپىمۇ خېلى ئۇزۇن.

بۇنداق چاغلاردا بىز ناھايىتى چاققانلىشىپ كېتەتتۇق-دە،

ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن ئاشۇنداق سۆز چىقىپ بولغۇچە، ھارۋىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىمىزنى ئېتىپ بولاتتۇق. بەزىدە ھارۋىسى قۇرۇق، ئۆزىدىن باشقا ئادەم يوق تۇرۇقلۇق، قانچىدىن قانچە يالۋۇر-ساقمۇ، «ھارۋامنىڭ يېلى ئاز..... ئۇلىغىم ھېرىپ قالدى» دەپ باھانە-سەۋەب كۆرسىتىدىغانلارمۇ بولاتتى. بىز بىر-بىرىمىزگە قاراپ قويۇشۇپ، ئۆز يولىمىزغا راۋان بولۇشاتتۇق. ناھىيە بازىرى بىلەن يېزىمىزنىڭ ئارىلىقى 19 — 20 كىلومېتىرچە كېلەتتى. ئۇ يەردىن بىزنىڭ مەھەللىگە باردىغان مۇساپىمۇ خېلى بار ئىدى. بىز رۇستەم بىلەن يېزا بازىرىغا يېقىنلاپ قالغاندىلا ئايرىلاتتۇق. ئۇ كۇنچېقىشتىكى مەھەللىگە بۇرىلاتتى، مەن كۇنېپتىش تەرەپتىكى مەھەللىگە كېتەتتىم. ئۆيگە قايتىدىغان ۋاقىتلاردا كۆپىنچە بىرگە كېتەيلى دېيىشەتتۇق-يۇ، ئەمما قايسىمىزغا چىقۋالغۇدەك بىر نېمە چىقىپ قالسا، شۇنىڭ بىلەن مېڭىۋېرەتتۇق-دە، يەكشەنبە كەچلىك مۇزاكىرىگە كىرىش ئالدىدا كۆرۈشەتتۇق. لېكىن، گۈلنۇر مەكتەپكە نېمە بىلەن كەلدى، ئۆيگە نېمە بىلەن كەتتى، ئۇنىڭ بىلەن ئانچە كارىمىز يوق ئىدى.

قىشنىڭ كۇندۇزى قىسقا، تۇنى ئۇزاق كۇنلىرى باشلانغىلى خېلى كۇنلەر بولۇپ قالغانىدى. مەن سەھرادا چوڭ بولغاچقا، مەشكە كۆمۈر قالاشنى ئانچە بىلىپ كەتمەيتتىم. ئۆيىمىزدە دادام ئۆزى ياسىۋالغان مورا ئوچاقتا دەل-دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى، كالا-ئېشەكلەرنىڭ تېزەكلىرىنى گۈلدۇرلىتىپ قالاپ ئۆگىنىپ قالغانىدىم. تولۇقسىزدا ئوقۇۋاتقان چېغىمدا مەھەللە كومىتېت تەقسىم قىلىپ بەرگەن جىگدە، ئۆرۈك، سۆگەتلەرنىڭ قۇرۇق كۆتەكلىرىنى پالتا بىلەن يېرىپ مەشتە قالاپ، مەشكە ئوت قالاشقىمۇ خېلى ئۇستا بولۇپ قالغانىدىم. لېكىن، بۇ يەردە ساپلا كۆمۈر قالايدىغان بولغاچ، سىنىپقا مەش قويۇلۇپ نەچچە كۇن ئۆتمەيلا كېلىپ قالغان نۆۋەتچىلىكتە باشقىلارنىڭ مەسخىرىسىگە

قالدىم. ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. شۇ كۈنى ئاخشىمى مەن بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇرىدىغان، ئۆيى ناھىيە بازىرىدىكى ساۋاقـدىشىم ئابلىكىم سىنىپنى تازىلاپ بولغاندىن كېيىن:

ــ ھازىر مەشتە ئوت بارمۇ، ئوتۇن-كۆمۈر تىزىپ قويايلى دېسەك بولمىغۇدەك. ئەتە ئالىمادىس كېچىكىپ قالغۇدەك بولسام، مەشكە ئوت قالۇپتەرسەن، ــ دېدى.

ئۇنىڭ سۆزىگە ماقۇل بولدۇم. ئەتىسى سەھەردىلا ئورنۇمدىن تۇرۇپ، مەكتەپكە كەلگەندىن بۇيان يېتىلدۇرۇۋاتقان ئادىتىم بويىچە، تەنتەربىيە مەيدانىدا بىر نەچچىنى ئايلاندىم-دە، ياتاققا ماڭدىم. بۇ چاغدا ئەتراپ ئەمدىلا يورۇشقا باشلىغانىدى. ھەممە ياقنى قويۇق ئىس قاپلىغان بولۇپ، سېسىق گاز دەستىدىن نەپەس ئېلىشمۇ قىيىن ئىدى. شەھەر دېگەن ئاجايىپ يەرکەن. كىشىلەر مۇشۇنداق بەتبۇي پۇراققا چىداپ، يەنە بۇ يەرنى ئارزۇلايدىكەن، ھەتتا سەھرادىكى كىشىلەرمۇ ئۆمرىدە بىر كۈن شەھەرگە كېلىپ كەتسە، نەچچە كۈن شۆلگەيلىرىنى ئېقىتىپ تۇرۇپ، كۆرگەن-ئاڭلىغانلىرىنى، يېگەن-ئىچكەنلىرىنى كۆپتۇرۇپ سۆزلىشىدىكەن. بۇ يەردە بىركىم بىلەن بىركىمنىڭ كارى يوق. ھەممىسى ئۆز ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش. سەھرا بۇ يەرگە قارىغاندا، سوغۇقراق بولغىنى بىلەن ھاۋاسى ساپ. بىرەر كىشى بىلەن ئۇچرىشىپ قالسىڭمۇ، ئۇ مەيلى تونۇسۇن-تونۇمىسۇن، ئوڭ قولىنى كۆكسىگە قويۇپ، «ئەسسالامۇئەلەيكۇم» دەپ سالام قىلىدۇ. ئادەملەر مەدەنىيەتكە يېقىنلاشقانسېرى، شەھەرلەشكەنسېرى بىر-بىرىدىن قاچىدىغان، كۆرسىمۇ كۆرمەسكە سالىدىغان ھالەت شەكىللىنىپ قالىدىغان ئوخشايدۇ..... مەن خىيالمنى تۇگەتكەندە ئاللىقاچان سىنىپنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ قالغانىدىم. يېنىمدىن ئاچقۇچنى چىقىرىپ قۇلۇپنى ئاچتىم-دە، مەشتىكى كۈلنى پاكىز ئادالىۋېتىپ، مەشكە ئوتۇن بىلەن كۆمۈرنى سالدىم.

ئاندىن ئاخشام سىنىپ ئىچىنى تازىلىغاندا، يىغىپ قويغان قەغەز پارچىلىرىگە ئوت يېقىپ، مەشكە كىچىك ئېغىزىدىن تىقتىم. قەغەز پارچىلىرى بىردەمدىلا كۆيۈپ تۈگىدى، مەن يەنە سالدىم، يەنە تۈگىدى، ئاخىرى بولالمايمەكتەپنىڭ كەينى تەرىپىدىكى ئەخلەت تۆكىدىغان يەردىن پارچە-پۇرات قەغەزلەرنى يىغىپ كەلدىم-دە، ئىشىمنى داۋاملاشتۇردۇم. قېرىشقاندەك ئوت ھېچ تۇتىشايدېمەيتتى.

— ئوتنى قالاپ بولدۇڭمۇ؟ — ئابلىكىم ھاسراپ-ھۆمۈدە-گىنىچە سىنىپقا كىردى.

— ياق تېخى، ئوت ھېچ تۇتاشمايۋاتىدۇ.

— توختىغىنە، مەن كۆرۈپ باقاي..... — ئابلىكىم مەش ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ كىچىك ئېغىزىغا مۇنداقلا قارىدى-دە، سۆزلەپلا كەتتى، — «يېزىنىڭ بېگى بولغۇچە، شەھەرنىڭ سەگى بول» دېگەن شۇ، قارىغىنە قىلغان ئىشىڭنى، بەش ياشلىق بالا كۆرسىمۇ زاڭلىق قىلىدۇ. بولە تېز، كۆمۈرنى مەشتىن ئال.

خاتا ئىش قىلىپ قويغان بالا دادىسى ئالدىدا قورقۇنچلۇقتا تەمتىرەپ نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالغانەدەك ھودۇقۇپ، ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە مەشتىكى ئوتۇن-كۆمۈرلەرنى بىر-بىرلەپ ئالدىم. ئۇ بۇلارنى قايتىدىن تىزىپ، ئوت يېقىپ ئوتنى گۈركىرىتىپ كۆيدۈرۈۋەتتى. ئۇ شۇ كۈنى تەنەپپۇس ۋاقتىدا بۇ ئىشنى مەمەدانلىق بىلەن جاكارلىۋەتتى.

— «ئېشىكىم نېمە بىلەر كۈنجۇر — ناۋاتنىڭ قەدرىنى» دېگەن شۇ، بۇ ئاداش سەھرادا كالا تېزىكى بىلەن مايىاق قالاپ كۆنۈپ قالغان گەپ.

— راست دەيسەن، بولمىسا ئېغى ئوچۇق ئىشتان كىيگەن باللارمۇ بىلىدىغان ئىش بۇ!.....

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇم. ئەمدى

ئۇنى ئابلىكىمدىن كۆرگىلى بولمايتتى. خەيرىيەت، مەيلى نېمىلا بولمىسۇن، بۇ ئىش ماڭا بىر ئاچچىق ساۋاق بەردى.

كۈنلەر بىر-بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتۈپ، قىشلىق تەتىل ۋاقتىمۇ كېلىپ قالغانىدى. مەۋسۇملۇق ئىمتىهان ئاخىرلىشىپ، بۈگۈن ئۆيگە كېتىمىز دېگەن كۈنى ئىمتىهاننىڭ نەتىجىسى سىنىپ ئىچىگە چاپلاندى. مەن ئۆز كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قالدىم. ئىمتىهان نومۇرۇم سىنىپ بويىچە هەممىسىدىن يۇقىرى بولۇپ، ئورتاق نەتىجەم 90 دىن يۇقىرى چىققانىدى.

ــ مۇبارەك بولسۇن، ئاداش، ــ ئابلىكىم يېنىمغا كېلىپ دولامغا يېنىك شاپىلاقلاپ ئېيتتى، ــ ئەلاچى بوپسەن.

ئىنكاس ئورنىغا بېشىمنى يېنىك لىڭشىتتىم. ئۇ چىن قەلبىدىن مۇبارەكلەۋاتامدۇ ياكى ئاغزىنىڭ ئۇچىدىلا دېدىمۇ بۇنى بىلمەيتتىم. ئىشقىلىپ سىنىپ ئىچىدە تۇنجى بولۇپ قۇتلۇقلىغىنى ئابلىكىم بولدى.

سەپەر

ئۆيگە كەلگىنىمگە بىرنەچچە كۈن بولۇپ قالغانىدى. قىش كىرىپ قالغىنىغا قارىماي، دادام ئەتىگەنىدىلا ئۆيدىن چىقىپ كەتسە كەچتە هارغىن هالەتتە قايتىپ كېلەتتى. مېنىڭ قولۇمدىن تاماق ئېتىش كەلمىگەچكە، ئۇنىڭ كېلىشىگە ئۇلگۈرتۈپ، چاي قاينىتىپ ئولتۇراتتىم. ئۇ ئىشكتىن كىرىپ بولغۇچە، كىرلىشىپ رەڭگىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان قاڭالتىر دومبىنى* ئېلىپ، قولىغا سۇ بېرىشكە تەييار تۇراتتىم.

— بولدى قىل، دومبىنى ماڭا بەر، — دەيتتى دادام قولىنى سوزۇپ.

— مەن قۇيۇپ بېرەي.

— ياق، ئۆزۈم قۇياي.

— هېلىمۇ قولىڭىزنى يۇيۇپ قويمايمەن، ئۆزىڭىز يۇيىسىز، مەن پەقەت سۇ قۇيۇپ بېرىمەن.

— قارا، بۇ شەيتانىنىڭ گەپدانلىقىنى، هېلىتىن ساڭا گەپ تېپىپ بەرگىلى بولمايدىغان بولۇپ كېتىپتۇ، مەيلى، قۇيە ئەمسە.

مەن دادامغا ئەركىلىگەندەك كۈلۈپ قويغاندىن كېيىن، قولىغا سۇ قۇيۇشقا باشلايتتىم. دادام قولىنى چايقاپ بولغاندىن كېيىن، سۇپىغا چىقاتتى. مەن ئالدىراپ-تىنەپ، سۇپىدىكى توپا ئۆرلەپ تۇرىدىغان كىگىز ئۈستىگە داستىخاننى يايىاتتىم-دە، ساندۇقتىن قېتىپ كەتكەن نانلارنى ئېلىپ، ئاللىبۇرۇن قېنىق دەملەپ قويغان چايىنى نەچچە يېرى ئۇچۇپ كەتكەن چىنىگە

* دومبا — يەرلىك شېۋە. تۇنىكىدە ياسالغان چۆگۈن.

قويۇپ ئالدىغا قوياتتىم. «سەنمۇ چاي ئىچ، بالام» دەيتتى ئۇ قولىغا نان ئېلىۋېلىپ. مەن شۇ چاغدىلا قولۇمغا نان ئالاتتىم-دە، سۈيۈق-سەلكە ئاش بولسىمۇ ئېتىپ، ھاردۇق يەتكەن جىسمىنى راھەتلەندۈرسەم قانداق ياخشى بولاتتى-ھە! «ئوتى بار يەرنىڭ سۈيى يوق، سۈيى بار يەرنىڭ ئوتى يوق» دېگەن مۇشۇ ئوخشىشايدۇ. دادامۇ مېنى دەپ مۇشۇنداق تەنھا ئۆتۈۋاتىدۇ، بولمىسا بۇ يېشىدا تېخى مۇكچىيىدىغان، ساقاللىرىغا ئاق سانجىلىدىغان يەرگە يەتمىدى، ياش تۇرۇپلا تۇرمۇشنىڭ ھالاۋىتىنى قويۇپ، مېنى «ئۆگەيلىمسۇن، ئۆگەي ئانىنىڭ ئالدىدا بوينى قىسىلىپ قالمىسۇن» دەپ، ئۆزى مۇشۇ كۈنگە قالدى. بولمىسا دادامنىڭ ئۆز دېمەتلىكلىرىدىن نەرى كەم؟ تېخى ئۇلاردىن بەردەم، چەبدەس، جۇشقۇن تۇرمامدۇ ئەنە!..... دېگەنلەرنى ئويلايتتىم. بىراق ئۇ مېنىڭ ئۆزىنگە تىكىلىپ ئولتۇرۇپ نېمىندۇر ئويلاۋاتقانلىقىمغا پەرۋا قىلماستىن، تارشىدەك قېتىپ كەتكەن ناننى ئوشتۇپ، چىنىدىكى چايغا تاشلايتتى-دە، يۇمشىغانلىرىنى ئۇدۇللۇقىلا ئېلىپ يېيىشكە باشلايتتى. ئەقلىمگە كەلگەندىن بۇيان دادامنىڭ مەيلى مەھەللە-كەنت ئىچىدە بولسۇم، مەيلى باشقا جايدا بولسۇن مەجبۇرىيەت ئەمگىكىدىن قالغىنىنى ھېچ ئەسلىيەلمەيتتىم. بەزىدە سۇ تۇتۇش نۆۋىتى كەلگەن، بەزىدە ئۆزىمنىڭ ھۆددە يېرىمزىنىڭ بۇغدايلىرى پىشىپ تۆكۈلۈۋاتقان ۋاقىتلاردىمۇ مەھەللە باشلىقى ئۆيىمزىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، «بۇگۈن ئوپچى ئەمگەك بار، ئابلىكىم سالۋا، ھازىرلار ماڭايلى.....» دەپ توۋلاپ بولغۇچە، دەستىسى سىيلىقلىشىپ پارقىراپ كەتكەن، بىسى ئۇپراپ، كۈن نۇرىدا يالتىراپ قىلىپ كۆزنى چاقىدىغان كەتمىنىنى مۇرىسىگە سېلىپلا ماڭغىنى ماڭغانىدى.

ئەتىسى ئەتىگىنى دادام ناشتا قىلىپ بولۇپلا:

— سىز ئىشىكىزنى قىلىۋېرىڭ، ئوغلۇم. مەن ئىشقا ماڭاي،

— دەپ ئورنىدىن قوزغالدى.
— ماقۇل.
دادام چىقىپ كەتكەنىدىن كېيىن ئورنۇمدا بىرھازا خىيال سۈرۈپ ئولتۇردۇم. ماڭا ھېچ ئىش خۇشياقمىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. كۆز ئالدىمدا مەھەللە باشلىقىنىڭ سۈرلۈك سىيماسى، دادامنىڭ بىچارە قىياپىتى گەۋدىلىنىپ تۇراتتى. خىيال سۈرگەنسىرى سانسىزلىغان سوئال بەلگىلىرى كۆز ئالدىمغا كىلۇبلىپ ماڭا ئارامىلىق بەرمەيۋاتاتتى. لېكىن، بۇلارغا جاۋاب تېپىش مەن ئۈچۈن ناھايىتى مۇشكۈل ئىدى. گاراڭلاشقان مېڭەمنى ئارام ئالدۇرۇش ئۈچۈن ئۆيدىن چىقتىم-دە، سوغۇق، ئەمما ساپ ھاۋادىن چوڭ-چوڭ نەپەس ئالغاچ مەھەللىنىڭ كۈنگەي تەرىپىدىكى يولغا قارىدىم. يولدا بىرى ئارقىسىدىن ئىت قوغلاۋاتقاندەك ئالدىراپ كەلمەكتە ئىدى. تاشلانمىغان قىسقا جۈۋا، بېشىغا كۈرەك تەلپەك كىيىۋالغان، پۈتىغا پايپاق ئورنىدا يۆگىگەن كونا لاتىنىڭ بىر بۈرجىكى مايلانماي ئاقىرىپ كەتكەن بەتىنكىسىنىڭ يىرتىلىپ كەتكەن ئۈچىدىن چىقىپ قالغان بۇ ئادەمنى، ياق، مەندىن پەقەت بىر سىنىپلا يۇقىرى ئوقۇغان بۇ يىگىتنى تونۇيتتىم. ئۇنىڭ ئىسمى ئابلەت، ئۆيى مەھەللىنىڭ باش تەرىپىدە بولۇپ، تولۇقسىزنى تۈگىتىپلا مەكتەپتىن چىقىۋالغانىدى.
— بۇ يەردە تۇرۇپسەنغۇ؟ — ماڭا يېقىنلاپلا سورىدى ئابلەت.
— بىكارچىلىقتا بولمامدۇ، ئاداش. دادام ئەمگەككە كەتتى، شۇڭا زېرىكىپ.....
— داداڭنىڭ ئورنىغا بارساڭ بولمامتى؟ ئۇيچى ئەمگەك دېگەندە چوڭ-كىچىك دەپ ئايرىلمايدۇ، پەقەت ئائىلىدىن بىر ئادەم بارسلا بولىدۇ.
— دادام ئۇنىمايدىكەن، ئاداش. بۇرنا كۈنى «ئورنۇڭغا مەن باراي» دېسەم ئۇنىمىدى.

ـــ سېنى ئايىغانـدۇ تـايىنلىق، بولمـسا داداڭنـڭ ئورنـغا بېرىپ، ئەمگەكچىلەرگە چاي قاينىتىپ بەرسەڭمۇ ھېسابتى.

مەن ئۇنىڭغا گەپ تېپىپ بېرەلمەي جىم بولـدۇم. ئۆتكەنـدە دادامغا دېگەنـدە، ئۇ تەلىپىمنى كەسكىن رەت قىلغانـدى. ئەمـدى يەنە دەپ باقسام قانداق بولىدىكىن؟

پاراڭدىشىم ئۇنچىقماي تۇرغىنىمنى كۆرۈپ، ماڭماقچى بولدى. شۇ تاپتا تازا زېرىكىپ تۇرغاچقا، ئۇنـڭ بىلەن بىـرەم پاراڭلـ ـشىشنى خالايىتتىم.

ـــ بەك ئالدىراشقۇ، نەگە ئالدىرايسەن، ـــ دېدىم ئابلەتنى گەپكە سېلىش مەقسىتىدە.

ـــ ئالـدىرىماي بولامـدۇ، ھېلـى بىرەمـدىلا چـۈش بولـدۇ. مەھەللىدىكى باللار بىلەن دېيىشىپ قويغان، جاڭگالغـا بارماق ـچىدۇق.

ـــ ئويىنغىلىمۇ؟

ـــ مۇشۇ كۈندە ئويناىدىغانغا نەدە چول دەيسەن، ئـاداش. ئوتۇنغا، سەنمۇ بىلە بارامسەنيا.

ـــ دادام ئۇنىماسمىكىن.

ـــ داداڭغا دەپ يۈرمەيلا مېڭىۋەرمەمسەن. سـىلەرنىڭ ئۆيـدە تازا يارام ئۆكۈز بـار، ھارۋىغـا قانچىلىـك ئوتـۇن باسـاڭ سۆزسـىز ئەپچىقالايدۇ.

مەن شـۇنداىلا ئېغىلىمـىزدا بىـر كالىنـڭ بـارلىقىنى ئېـسىمگە ئالـدىم. بايـام بوغـالتىر بـىزگە يىللىـق ھېـسابىنى دەپ بەرگەنـدە، ئۇنى نەزەردىن ساقىت قىلىپ قويغانىدى.

ـــ قانداق قىلسەن؟.....

مەن ئارىسالدى بولۇپ قالغانىدىم. ئۆزۈمچە بولغاندا جان دەپ بارغۇم بار ئىدى. دادامنىڭ ئاچچىقلىنىشىنى ئويلىسام ئۆيـدە ئـۇنى ساقلىمسام بولمايتتى.

— مەيلى باراي، — دېدىم ئاخىر قەتئىي نىيەتكە كېلىپ.
— ئەمسە، تەييارلىقىڭنى تېز قىل، يەنە بىرەر ئاش پىشمىدىن كېيىن ماڭمىز، — ئابلەت شۇنداق دېگىنىچە يۇرۇپ كەتتى.

ئۆيگە كىرىپ، تامدىكى قوزۇقتا تۇرۇۋېرىپ تۇيا بېسىپ كەتكەن خۇرجۇننى ئېلىپ قېقىپ، ساندۇقتىكى يېقىلغىلىق نەچچە كۈن بولغان نان‌دىن پېتىشچە قاچىلىدىم. ئاندىن ئوغۇت خالتىسىدىن بىرنىگە چىگدىپ سامان تىقتىم. شۇ تاپتا ماڭا يەنە بىر نەرسە كەمدەك تۇيۇلۇۋاتاتتى، لېكىن نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي قازناق ئۆيگە كىرىپ ئەتراپقا قاراشقا باشلىدىم. شۇ ئان كۆڭلۈم پاللىدە يورۇپ كەتكەندەك بولدى. «تاپتىم.....تاپتىم.....يەنە پالتا، كەتمەن، ئارغامچا.....» مەن لازىملىق نەرسىلەرنى تەييارلاپ، قوشنىمىزنىڭ ئايالىغا جاڭگالغا ئوتۇنغا بارىدىغانلىقىمنى، كەچتە دادامغا ئېيتىپ قويۇشنى تاپىلاپ، ھارۋىنى قوشتۇم. مەھەللىدىن چىقىپ بولغۇچە، بىر كۆزۈم ئارقامدا ئىدى. دادام بۇرۇنراق ئۆيگە كېلىپ قالسا، مېنىڭ جاڭگالغا كەتكەنلىكىمنى بىلسە، ئارقامدىن كېلىپ قالارمۇ دەپ بەك ئەنسىرەيتتىم. لېكىن باشقىلار ئۆز ئىشلىرى بىلەن بەند ئىدى. نىھايەت، بىر-بىرىنىڭ كەينىدىن كېتىۋاتقان بىرنەچچە ھارۋا يېزا تەۋەسىدىن چىقىپ، بۇك-باراقسان قومۇشلۇققا كىرگەندىلا ئاندىن كۆڭلۈم ئەمىن تاپتى. بىر خىل رىتىمدا كېتىۋاتقان كالىغا قارىۋەتكەندىن كېيىن، باشقىلارنى دوراپ ھارۋىنىڭ باش تەرىپىدىكى تۈكلىرى چۈشۈپ كەتكەن، تاشلانمىغان جۇۋىغا بېشىمنى قويۇپ ياتتىم. كۆپكۆك ئاسماندا ئاقۇچ بۇلۇتلار خۇددى ئۇسسۇلغا چۈشكەن كېپىنەكلەردەك لەززان ئۇزۇپ يۈرەتتى. ئاندا-ساندا قۇشقاچ، يا‌ۋا كەپتەرلەرنىڭ ئۇيان-بۇيان ئۇچۇشىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئەتراپ تىنچ ئىدى. خىيال قۇچىقىدا ئەللەيلىنىپ ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈشكە ئورۇنغان بولۇ-

ساممۇ، خيالىم باشلانغان هامان بىردىنلا چۈۋۈلۈپ كەتكەن يىپتەك چىگىشلىشەتتى-دە، يەنە ئاسمانغا قارايتتىم. مەھەللىدىن ئايرىلىپ بولغۇچە قارا چامبۇل مادا قوشۇلغان ئەك ئالدىدىكى هارۋا ئۈستىدە ئوگدىسىغا يېتىپ ئۈيقۇغا غەرق بولغان ئابدۇللا چاشقان ئويغانغان چېغى، توساتتىن ناخشا باشلىدى.

پەرداز قىلىپ چىقىپسەن،
چوڭ بازارغا ماڭدىڭمۇ؟
ماڭا قاراپ قويمايسەن
ئەقىدەڭدىن يانىدىڭمۇ؟

پىيازلىققا ماڭدىڭمۇ؟
ئوسمىلىققا ماڭدىڭمۇ؟
بۇرۇن قىلغان ۋەدەڭدىن،
ئەمدىلىكتە تانىدىڭمۇ؟

ئۇنىڭ ئاۋازى سۈزۈك، جاراڭلىق ئىدى. ناخشا ئادەمگە بىر خىل لىرىك تۇيغۇ ئاتا قىلاتتى. هەممەيلەن باشلىرىنى كۆتۈرۈۋىشۇپ، ئالدى تەرەپكە تىكىلىشكەنىدى.

— ۋاي..... ئاللا! — كىمدۇر بىرى ناخشا تۇگەپ بولغۇچە ئۇن قاتتى، — ئۆزۈڭ بار، كۆزۈڭ بار، سۆزۈڭ بار، بەندىلىرىڭنى خارلىماسسەن ئاللا ئىگەم.

هەممەيلەن جىم بولۇشتى. ئابدۇللا چاشقان ناخشىنى تۈگىتىپ، گېزىت قەغىزىدە موخوركا ئوراۋاتاتتى. باشقىلار ئۇنىڭغا يەنە ناخشا ئېيتىشىغا تەقەززا بولۇۋاتقانىدەك تىكىلىشكەنىدى. مەنمۇ ئۇنىڭ ناخشىسىنى داۋاملاشتۇرۇشنى بەكمۇ خالايتتىم. ئەپسۇس، ئۇ قېرىشقاندەك كۆپچىلىكنىڭ تەقەززالىقى خىيالىدا

يوق ئۆز ئىشى بىلەن بەند ئىدى. كۈن بارغانسېرى دۆۋە-دۆۋە ئاقۇچ قۇملۇقنىڭ بىر چېكىسىگە ساڭگىلاۋاتاتتى. جاڭگالغا خېلى ئىچكىرىلەپ كىرگەنىدۇق. ھارۋىلار قومۇشلۇقتىن چىقىپ، كۆز يەتكۈسىز شورلۇقتا ئاستا ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى.

— «مەدەك ئاستى» غا كەلدۇق، — دېدى ئابلەت ھارۋىغا ئۆزىنى تاشلاپ، — قارىغاندا، «مازار» غا ئەتە ئەتىگەنىدە كۈن كۆتۈرۈلۈپ بولغۇچە بېرىپ بولىدىغان ئوخشايمىز.

— يول ئۇزۇنكەن-دە، — دېدىم ئۇنى گەپكە سېلىش مەقسىتىدە.

— ياق، ئۇزۇن ئەمەس، ئۇلاغلارنىڭ مېڭىشى مۇشۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە يول تۈز ئەمەس، ئەگرى-بۈگرى، كاتاڭ تولا. جاڭگال دېگەندە قەيەر سەل تەكشۈرەك بولسا يول شۇ يەردە، بىرەر ئادەم تۈز يەرنى ئىزدەپ بىرەر قېتىم مېڭىپ قويسا، كېيىنكىلەر ئۇنى يول قىلىۋالىدۇ.

— ھە، مۇنداقكەنىدە، مازارغا بارغۇچە قايسى يەرلەرنى بېسىپ ئۆتىمىز؟

ئابلەت، بىردەم ئويلىنىپ تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئۆزۈ-چىلا بارماقلىرىنى پۈكۈپ، بىر نەرسىلەرنى ھېسابلاپ بولۇپ، ئاندىن ئېغىز ئاچتى:

— بۇلاق، چولاقمازار، چاپانكۆيدى، ئوقلىق، سېسىقكۆل، پاختىباش، گەۋرىكۆل ۋە ئاتىيايلىقىدىن ئۆتسەك ئاندىن مازارغا بارىدىكەنمىز.

— ۋاي-ۋۇي، نېمانچە ئۇزۇن، — دېدىم ئۇنىڭ گېپىگە ئىشەنمىگەندەك.

— بايا دېدىمغۇ، يول ئەسكى. بولمىسا ماشىنا بىلەن ماڭ-غاندا پەقەت ئىككى ئاش پىشمچىلىك يول، — ئابلەتمۇ گېپىم تۈگىدى دېگەندەك جىمىپ ھارۋىغا يانپاشلىدى.

كۇن ئاللىقاچان ئۇيۇقىنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغان بولۇپ، ئەتراپ قارىيىپ كۆرۈنەتتى. ئاسماندا يۇلتۇزلار شوخ جىمىرلايتتى. ئۆكۈز بىر خىل قەدىمدە ماڭغاچقا، ھارۋا خۇددى بۆشۈكتەك تەۋرىنەتتى. مەنمۇ ئۆزۈمنى ھارۋىغا تاشلاپ، پۈتلىرىمنى ئۇزۇن سۇندۇم. مېنىڭ ھارۋام ھەممىنىڭ ئارقىسىدا ئىدى. ئۆكۈزۈم ئالدىدىكى ھارۋىدىن كېيىن قالماسلىققا تىرىشىۋاتقاندەك ئابلەتنىڭ ھارۋىسىدىن بىرەر چامدام ئارىلىق قالدۇرۇپ ماڭماقتا ئىدى. مەن بۆشۈككە بۆلۈنگەن بوۋاقتەك ھارۋا بىلەن تەڭ تەۋرىنەتتىم. بارا-بارا جىسمىمنى شېرىن بىر مۇگدەك ئىلكىگە ئېلىپ، كۆزلىرىم يۇمۇلۇشقا باشلىدى..... قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، توساتتىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم. ھېلىھەم ئەتراپ قاراڭغۇ ئىدى. نېمىشقىدۇر ئاسماندا يۇلتۇزلارمۇ خىرەلىشىپ قالغان بولۇپ، ئەتراپنى پەرق ئەتمەك تەس ئىدى. ئورنۇمدىن ئىرغىپ تۇرۇپ، ئەتراپقا خېلى ئۇزاق قارىغان بولساممۇ، لېكىن ئۆزۈمنىڭ ھارۋىسىدىن باشقا ھېچ نەرسىنى ئىلغا قىلالمىدىم.

— ئابلەت!..... ھوي ئابلەت!.....

مەن ئاۋازىمنى ھەرقانچە قويۇۋېتىپ ۋارقىرىساممۇ ھېچ سادا چىقمىدى، ھارۋىدىن ئىختىيارسىز سەكرەپ چۈشتۈم. ئالدىمدا بىرمۇ ھارۋا يوق بولۇپ، كالا ئاللىقاچان توختاپ چۈشكۈندىكى سامانىنى يەۋاتاتتى. شۇندىلا ھەمراھلىرىمدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىمنى بىلدىم. سۈرلۈك كېچە. بەدىنىم تىكەنلەشمەكتە ئىدى.

— ئابلەت!..... ئابلەت!.....

يەنە ۋارقىرىدىم، ئەتراپ يەنىلا تىنچ، مېنى قورقۇنچ ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالدى. قانچىلىك ۋاقىتتا تاڭ ئاتىدىغانلىقىنى، تاڭ ئاتقان ھالەتتىمۇ بۇ يەرنىڭ قەيەرلىكىنى، قايسى يول بىلەن ماڭسام ئۆيگە يېتىپ بارالايدىغانلىقىمنى بىلمەيتتىم. «نېمىشقىمۇ بىردەملىك قىزىقىشقا ئالدىنىپ ئوتۇنغا كەلگەندىمەن، ساق-

سالامەت ئۆيگە بېرىۋالسامغۇ بىر نۆرى، بارالمىسام قانداق قىلار-مەن، ئاھ..... خۇدا.....» مېڭەمدە بىردىنلا قالايمىقان خىيالار پەيدا بولۇشقا باشلىدى. تۇرۇپلا كىچىكىمدە مەھەللىدىكى بالىلاردىن ئاڭلىغان «جاڭگالدا خوراز بارمىش، كېچىسى بىر چىللىسا، پۇتۇن ئەتراپنى قىلىچ، نەيزىلەرنىڭ جاراڭ-جۇرۇڭ-لىرى، ئاتلارنىڭ كىشنىگەن ئاۋازى قاپلاپ، پۇتۇن زېمىن قانغا بويالغانىدەك، قانلار دەريا بولۇپ ئاققانىدەك ھالەت شەكىللىنەر-مىش» دېگەن رىۋايەت ئېسىمگە كېلىپ، يەردە زوڭزىيىپ ئولتۇر-غىنىمچە يىغلاپ تاشلىدىم. بىراق، قورقۇنچتىنمۇ ياكى سوغۇقنىڭ تەسىرىدىنمۇ، يىغام ئۆزۈمگە ھېچ قولاشمايۋاتقاندەك بىلىنەتتى. تۇيۇقسىز كاللامغا «قارا» دېگەنىدەك بېشارەت كېلىپ، بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام، بىراقتا بىر كىچىك ئوت يالقۇنى يېلىنجىغانىدەك قىلىدى. «خۇداغا شۈكۈر، بۇ يەردە ئادەم بارىكەن، ھايات قالىدىغان بولدۇم» دەپ ئىچ-ئىچىمدىن خۇشال بولدۇم، ئوت يالقۇنى بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقانىدەك بىلىندى. شۇندىلا ئۈمىد تۇغۇلۇپ، بەك ھاياجانلىنىپ كەتتىم.

— ئالماس!..... ئالماس!..... — تۇيۇقسىز بىرىنىڭ چاقىرغىنى ئاڭلاندى. قۇلىقىمغا ئىشەنمەيلا قالدىم. بۇ كېچىدە ئادەمزات يوق جاڭگالدا مېنى چاقىرغان كىمدۇ؟ بۇرۇنلاردا چوڭ-لارنىڭ «مەھەللىنىڭ ئايىغىدىكى جاڭگاللىقتا ئادەم يالغۇز ماڭسا ئۇنىڭ ئىسمىنى توۋلايدىغان ئېزىنتقۇ بارىكەن، بولۇپمۇ شۇ‌ەقەدىر كېچىسى بۇنداق ئىشلار ئادەمگە تېخىمۇ كۆپ ئۇچرايدىكەن. ئەگەر كىمكى ئۇنىڭغا ئالدىنىپ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە ماڭسا، يول ماڭغانسېرى ئۇزىرىپ، ئۆزىنىڭ قەيەرگە بېرىپ، نېمە ئىش قىلى-غانلىقىنى بىلمەي قالىدىكەن» دېگەن سۆزلىرى بىردىنلا يادىمغا يەتتى-دە، جان قايغۇسىدا قالغان ئۆچكىدەك جالاقلاپ تىترەپ كەتتىم. شۇ تاپتا ئوت يورۇقى چىققان تەرەپكە قاراشتىن نېمىش-

ـقىدۇر قورقۇيتتىم. لېكىن، ھېلىقى يورۇقلۇق ماڭا بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى.

ـــ ئالماس!..... ئالماس!..... ـــ ئاۋاز يېقىنلىغانسېرى ئەتيانىمنى ئىختىيارسىز سوغۇق تەر باستى. قورقۇنچىم بارغانسېرى ئاشىماقتا ئىدى. تۇيۇقسىز دادامنىڭ «ئادەم بىرەر پالاكەتكە ئۇچرىسا، بىلىدىغان ئايەتلەرنى ئوقۇپ ئۆزىگە ھۇرسە بولىدۇ» دېگىنى يادىمغا كەلدى. بۇنداق ۋاقىتتا قايسى ئايەتنى ئوقۇسا بولىدىكىن؟ شۇ تاپتا مېڭەم قورقۇنچتىن قۇرۇقدىلىپ قالغانىدەك تىلىمغا ھېچنېمە كەلمەيتتى. شۇڭا، بۇنداق دېلىغۇل بولغۇچە ئۆزۈمنىڭ بىلگىنىچە ئوقۇمايمەنمۇ دەپ ئويلاپ، كۆزۈمنى يۇمۇۋېلىپ كىچىكىمدە قوشنا كەنتتىكى قارىمنىڭ ئۆيىگە مەھەللە-لىدىكى بالىلار بىلەن بىرىپ ئۆگەنگەن ئايەتلەرنى ئوقۇشقا باشلىدىم.

ـــ ئالماس!..... ئالماس! نېمە قىلىۋاتسەن بۇ يەردە؟ ـــ ئاۋاز بىردىنلا قۇلاق تۈۋىمدە ئاڭلاندى. ئىختىيارسىز كۆزۈمنى ئاچتىم. بايا كۆرگىنىم ئوت ئەمەس، بەلكى قول چىراغنىڭ نۇرى ئىكەن. ئۇ ھازىر كۆزۈمگە ئۇدۇل قارىتىلغان بولغاچقا، كۆزلىرىمنى ئاچالماي قالدىم.

ـــ كى.....كىم؟..... ـــ دېدىم تەسلىكتە دۇدۇقلاپ.

ـــ بۇ مەن، ئابلەت، ـــ دېدى ئاۋاز ئىگىسى يەلكەمدىن قاماللاپ تۇتۇپ، ـــ تۇرە ئورنۇڭدىن، ئاداش. كۆزۈڭنى يۇمۇۋېلىپ «ئەئۇزۇبىللا» نى ئوقۇغىنىڭ بىكار. تېز ماڭايلى، باشقىلار بىزگە قاراپ قالدى.

ـــ سىلەر نەگە كەتتىڭلار؟ ـــ دېدىم ئۆكۈزنى يولغا تارتىپ مېڭىشىغا قويۇۋېتىپ، ـــ بۇ يەردە قورقۇپ، جېنىم چىققىلى تاس قالدى.

ـــ ئۇخلاپ قالغاندىكىن ئۇلاغلار مېڭىۋىرىپتۇ. گەۋرىكۆلگە

بارغاندا، ئابدۇللا كىچىك تەرتىپ قىستاپ ئېشىكىنى توختىتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن هەممىمىز ئويغىنىپ كەتتۇق. ئورنۇمدىن تۇرۇپ قارىسام سەن يوق، شۇنىڭ بىلەن ئىمانىم ئۇچۇپ، ئۆللالەم* بۇ ئاداش ئۇخلاپ قالغان بولسا، كالىسى توختاپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، مەن بۇ ياققا ماڭدىم، باشقىلار شۇ يەردە قالدى.

ئابلەت تېزلىكتە هارۇنغا چىقىپ ئالقىنى بىلەن كالىنىڭ سۆڭگىچىگە ئۇرۇپ قويدى. ئۆكۈز بارغانسېرى سۈرئىتىنى تېزلىتىپ، ئۆزىنى هارۇنىڭ شوتىسىغا ئۇرۇپ يورغىلاپ مېڭىشقا باشلىدى.

— كاللامغا كەلمىگەن خىياللار كەلدى. ئۆلۈكۈم مۇشۇ جاڭگالدا قالارمىكىن دەپ قورقتۇم، يەنە بىردەم كەلمىگەن بولساڭ قانداق بولۇپ كېتەتتىمكىنتاڭ.

ئابلەت ئۆلمەك ئۈستىگە تەپمەك قىلغانىدەك خىرىلداپ كۈلدى. ئالاهازەل بىرەر چاي قاينىغۇچىلىك ۋاقىت ئۆتكەندە باشقىلار بار يەرگە يېتىپ كەلدۇق.

— بول ئاداش، يەنە ئۇخلاپ قالساڭ چاتاق چىققۇدەك، شۇڭا هارۋاڭنى ئىككى هارۇنىڭ ئوتتۇرىسىغا سال. شۇنداق قىلساڭ، ئاندىن بىزنى ئىزدەتمىگۈدەكسەن، — ئابلەت شۇنداق دېگىنىچە، ئالدىدىكى ئىككى هارۇندىن كېيىنلا ئۆزىنىڭ هارۇ-سىنى، ئاندىن مېنىڭ هارۇامنى رەتكە تىزدى-دە، كۆڭلى ئەمىن تاپقاندەك، يېنىك تىندى.

— ئەمدى ماڭامدۇق، — دېدى ئابدۇللا هارۇنى يولغا تارتىپ، — يەنە پەلىپەتىشلىك قىلساق كۈن چىققۇچە «مازار» غا يېتىپ بارالمايمىز.

— شۇنداق قىلايلى، خىتە تاپى!

ئابدۇللانىڭ هەيۋىسىدىن چۆچۈگەن ئېشەك قۇلاقلىرىنى

---

* ئۆللالەم — كېبرىيە شېۋىسى، ئېهتىمال، بەلكىم دېگەن مەنىدە.

دىك تۇتۇپ يورغىلىدى. بۇنىڭ بىلەن نوختىسغا چىگىپ قويۇلغان كولدۇرما جىرىڭلاپ كەتتى. راست دېگەندەك بىز كۇنـ ـىنىڭ چىقىشى بىلەن تەڭ ئوتۇن كولايدىغان جاي مازارغا كەلدۇق. ئالدىراش ھالدا ئۇلاغلارنى ھارۋىدىن چىقىرىپ، سامان يەم-بوغۇزلارنى ئالدىغا تۆككەندىن كېيىن، بىرنەچچىمىز يېقىن ئەتراپتىكى پارچە-پۇرات ئوتۇنلارنى بىر يەرگە توپلاپ ئوت قالاپ بولغۇچە، ئابلەت يېقىنلا يەردىكى دەريادىن نەچچە يېرى مىجىلىپ، قارىداپ كەتكەن قەلەي چەينەكتە سۇ ئەكىلىپ، يىغىلغان ئوتنىڭ ئۈستىگە قويدى. بىز ئوتنىڭ ئەتراپىنى چۆرىـ ـدەپ ئولتۇرۇپ، ئوت سىندۇق. چايمۇ ھايالىشمايلا قايىندى. ھەممەيلەن خۇرجۇنلىرىدىن نانلىرىنى چىقىرىپ چوڭ-كىچىكلىكى ئوخشاش بولمىغان، سىرلىرى چۈشۈپ كەتكەن تۇنىكە قاچىلارغا چەينەكتىكى قارا چاي، دوراچاي ئارىلاش سېلىنىپ دەملەنگەن چاينى قۇيۇشقا باشلىدى. مەنمۇ چوڭلۇقى پىيالىدەك كېلىدىغان قەلەي قاچامنى خۇرجۇنىمدىن ئېلىپ، چايقىغاندىن كېيىن چاي قۇيدۇردۇم. ھەممىمىز مۇسابىقىلەشكەندەك ئالدىراپ ناشتا قىلىپ، ھارۋىلىرىمىزدىكى كەتمەن، تىۋەزىن* لەرنى ئېلىپ ئوتۇن كولاشقا تەييارلاندۇق.

— سەن ئوتۇننى يېنىمدىراق كولا، — دېدى ئابلەت ماڭا، — تۇنجى كېلىشىڭ، ئوتۇنچىلىقنىڭ ئەلمى-تەلمىنى بىلمەيسەن.

ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭدىم. ئالاھازەل ئىككى-ئۈچ كۆز يېتىم يەردىكى قۇم بارخانلىرىنىڭ ئىچكىرىسىگە كىردۇق. بۇ يەردە يۇلغۇننىڭ قۇرۇغان شاخلىرى ئەتراپىنى بىر ئالغاندى. ئېگىز-پەس قۇم دۆڭلىرىنىڭ ئۈستى، يانباغرلىرىدا ئۆسكەن يۇلغۇنلار ئادەمنى ھەيران قالدۇراتتى. سۇسىز چۆلنىڭ قوينىدا يۇلغۇننىڭ مۇشۇندىاق كۆكلەپ تۇرۇشى ھەقىقەتەن بىر مۆجىزە ئىدى.

* تىۋەزىن — كىچىك پالتىنىڭ يەرلىك تىلدا ئاتىلىشى.

— سەن ماۋۇ دۆڭنى كولا، — دېدى ئابلەت ئانچە ئېگىز بولمىغان بىر تۆپىلىكنى بىر قۇر ئايلىنىپ، يەرنى كۆچەپ-كۆچەپ دەسسەپ كۆرگەندىن كېيىن، كەتمىنىنىڭ دەستىسىنى قۇم ئارىسىغا پاتۇرۇپ بىقىپ، — ئۆللالەم بۇنىڭ تېگىدە ئوتۇن بار. مەن ئاۋۇ دۆڭنى كولاي.

ئابلەت كەتكەندىن كېيىن، چاپىنىمنى سېلىۋېتىپ، دۆڭنىڭ بىر تەرىپىدىن كولاشقا باشلىدىم. بىر كەتمەن توپىنى يانغا تارتىپ بولغۇچە ئۇستىدىن قۇملار شۇرقىراپ چۈشۈپ تۇراتتى. خېلى كولىغاندىن كېيىن يوغان بىر بەقەم كۆرۈندى. مەن ئۇنى چوڭقۇر كولىماستىنلا قولۇمغا تۇتۇۋىنىمنى ئېلىپ كېسىشكە باشلىدىم.

— هاي، توختا! — ئابلەت دەرھاللا يېنىمغا ئۆتۈپ، مەن كولىغان بەقەمگە بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن دېدى، — بۇ يەردىن كېسىۋەتسەڭ بولمايدۇ. يەنىمۇ چوڭقۇرراق كولا، قانچە چوڭقۇر كولىساڭ غولى شۇنچە چوڭ چىقىدۇ.

مەن ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ، بەقەمنىڭ تۈۋىنى يەنە كولىدىم. خېلى چوڭقۇر كولاپ، ئاندىن مۇنداقلا بىر تارتىۋىدىم، بەقەم «قاراس» قىلىپ سۇندى. ھاۋا سوغۇق بولسىمۇ كۆچەپ كەتمەن چېپىۋەرگەچكە ئەتيانىم تەرلەپ كەتكەنىدى. تېنىمگە ھاردۇق يەتكەن بولسا كېرەك، يېنىم يەر تارتىپلا تۇراتتى. لېكىن، تېخى ئازلا ئوتۇن كولىغانىدىم. مەن بىلەن بىللە كەلگەنلەر ھەر تەرەپكە چېچىلىپ كەتكەچكە، ئۇلارنىڭ قانچىلىك ئوتۇن كولىغانلىقىنى بىلمەيتتىم. ھەرھالدا قانچە ھارسامۇ بەرداشلىق بېرىپ، يەنىمۇ كۆچمىسەم بولمايتتى. كۈن پېشىندىن ئاشقاندا، ئابلەت پۇرقىرىتىپ تاماكا چەككىنىچە يەنە يېنىمدا پەيدا بولدى.

— ئەتىگەندىن بۇيان كولىغىنىڭ مۇشۇمۇ؟

— ھەئە.

— ئازغۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە چۈمبىدىنمۇ*خېلى كولايسەن. چۈمبا دېگەن ھۆل، بۇنى ھارۇنغا باسساڭ كالاڭ سۆرەپ چىقالامدۇ؟ توختا، مەن بىر ئامال قىلاي، — ئۇ شۇنداق دېگىنىچە يېنىمدىن كېتىپ، ھايال ئۆتمەيلا ئوتۇنغا كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى يىغىپ كەلدى.

— بولۇڭلار تېز، ئالماسنىڭ تۇنجى كېلىشى بولغاچقا ئوتۇن كولاشنى بىلمەيدۇ، شۇڭا ياردەم قىلايلى، بارا-بارا ئۆگىنىۋالا.

ئۇلار تۇشمۇتۇشتىن بايام مەن كولىغان دۆڭنىڭ ئەتراپىغا غاز قانىتىدەك يېيىلىپ، كولاشقا باشلىدى. مەنمۇ خىجىل بولغانىدەك قولۇمغا تۇكۇرۇپ ئالىقانلىرىمنى بىر-بىرىگە سۈركىگەندىن كېيىن باشقىدىن غەيرەتكە كېلىپ، كەتمىنىمنى قولۇمغا ئالدىم. خېلى بىرھازادا ئوتۇنمۇ خېلى دۆۋىلەندى. مەن ئابلەتنىڭ بۇيرۇشى بىلەن ھارۇامنى قېتىپ كەلدىم. ئۇلار ھەر-ھۇ دېيىشىپ ئوتۇنلارنى ھارۇامغا بېسىپ، ئارغامچا بىلەن چىڭ تاڭغاندىن كېيىن، ئەتىگەن بىز چۈشكۈن قىلغان جايغا ئىتتىرىشىپ ئاپىرىپ بەردى.

— سەن ئەمدى چاي قاينات، بىز ئوتۇنلىرىمىزنى بېسىپ كېلەيلى، — دېدى ئابدۇللا.

ئۇلار ھارۇلىرىنى قېتىشىپ، ئۆزلىرى ئوتۇن كولىغان تەرەپكە مېڭىشتى. مەن دەريادىن چەينەكتە سۇ ئاچىقىپ، ئەتىگەن ئىشىپ قالغان يۇلغۇن شاخلىرىغا ئوت ياقتىم..... ئۇلار ناماز خۇپتەم بولغاندا يېتىپ كېلىشىپ، چايلىرىنى ئىچىشتى.

— يەنە ئاخشامقىدەك ماڭايلى، بولمىسا بۇ ئاداش يەنە ئاۋارە قىلمىسۇن.....

ئابلەتنىڭ گېپىي ھەممەيلەننى كۈلدۈرۇۋەتتى.

ھارۇلار قوزغالدى. بۇ دورەم ئابدۇللا ئېشىكىنى ھەممە ھارۇنىڭ كەينىگە سالغانىدى. بىز ئۇلىشىپ كېتىۋاتاتىۇق. قور-

*چۈمبا — چاتقال تۈرلىرىدىن بىرىنىڭ يەرلىك تىلدا ئاتىلىشى.

سىقىم تويغان، ئوتۇننىمۇ باشقىلارنىڭ يارىمى بىلەن خېلى ئوبدان بېسىۋالغاچقىمۇ كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ قالغانىدى. شۇڭا، ئوشۇقىمغىچە قۇم كېچىپ كېتىۋاتقان بولساممۇ، ئىلدام مېڭىشقا تىرىشاتتىم.

— ھازىر قۇمدا مۇشۇنداق ماڭىمىز. ھېلىقى شورلۇق يەرگە چىققاندا ھارۋىغا چىقىۋال، ھېرىپ قالمايسەن.

— ھارۋىدا يۈكمۇ خېلى بار. ماڭغانغا ھېچنېمە بولمايـ ـمەن مەيلى ماڭاي، — دېدىم ئابلەتنىڭ سۆزىگە جاۋابەن.

— ئەمىسە ئىختىيارىڭ.

ئۇلاغلار بىر خىل تېزلىكتە ماڭماقتا ئىدى. مەن كالىنىڭ قەدەم يۆتكىشى بويىچە كېتىۋاتاتتىم. شۇ ئەسنادا بىردىنلا دادام يادىمغا كەلدى. كېتىۋېتىپ دادامنىڭ ماڭا كۆزلىرىنى چەكچەيـ ـتىپ، تىترەۋاتقان ساقاللىرىنى تۇتاملاپ، قوللىرىنى زەردە بىلەن چىنەپ تاپا-تەنە قىلىۋاتقان تۇرقى كۆز ئالدىمدا تۇرۇپلا زاھىر بولسا، تۇرۇپلا يوقلاتتى. تۇرۇپلا تېنىم شۇركەنسە، تۇرۇپلا يەنە: «ئەھۋالنى ئېيتىق چۈشەندۈرسەم بەلكى بەك ئاچچىقلاپمۇ كەتـ ـمەس.....» دېگەنلەرنى ئويلايتتىم.

— ئالماس، سەن ئوتۇنۇڭنى ئۇدۇل ئۆيۈڭگە ئاپىرامسەن يا بازارغىمۇ؟ — تۇيۇقسىز سورىدى ئابلەت. مەن دەماللىققا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلەلمەي قالدىم. چۈنكى مەن بۇ ئىشنى تەتىلدىكى زېرىكىشىمنى بېسىش ئۈچۈنلا قىلغانىدىم.

— سەنچۇ؟ — ياندۇرۇپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

— مەن بازارغا ئاپىرىپ ساتىمەن. ئۆيدە ئۇچ-تۆت مو كېۋەزنىڭ شادىسى بار. دېھقان خەق دېگەن شادا قالىسمۇ توڭۇپ قالمايدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىز مەش قويمىغانىدىكىن، كاڭ دېگەنگە ئىشقىلىپ نېمىلا سالسا كۆيۈۋېرىدىكەن. مەن ئوتۇنلىرىمنى بازاردا سېتىپ.....

ــ باشقىلارمۇ شۇنداق قىلامدۇ؟

ــ شۇنداق قىلماي. بۇ يىل دېھقانچىلىقتىن دېگەندەك ئۇنۇم يوق. قىش كىرگەندىن بېرى بەش قېتىم ئوتۇن ئاپىرىپ ساتتىم، بۇ ئالتىنچىسى، يەنە تۆت-بەش مەرتەم مېڭىۋالسام، بىر گەپ بولۇپ قالاتتى، ــ ئابلەت خۇددى چوڭ ئادەملەردەك ئۇلۇغ-كىچىك تىندى.

ــ ئەمسە مەنمۇ ساتاي. تۇنۇگۈن سەن بىلەن كۆرۈشۈشتىن ئىلگىرى، بىزنىڭ ئۆيگىمۇ مەھەللە كومىتېتىكىلەر قەرز سۈيلەپ كەلگەن. قەرزنى ۋاقتىدا تۆلىمەسەك، ئېغىلدىكى قويلارنى ئەكېتەرمىش.

ــ شۇنداق قىل. مۇشۇنداق مېڭىپ، مەھەللىگە قايرىلىدىغان دوقمۇشتىن باشقا يولغا بۇرالساق، تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن ناھىيە بازىرىغا بېرىپ بولىمىز. ئوتۇننى سېتىپلا يانساق، ئەتە چۈش-پېشىنگە قالماي ئۆيگە ئۇنۇپ بولىمىز.

ــ يەنە قايسى كۈنى ئوتۇنغا بارىسلەر؟

ــ ئەتە دەم ئالساق، ئۆگۈنلىككە ماڭمىز.

ــ مېنىمۇ بىرگە ئېلىۋالامسلەر؟

ــ سەن خالىساڭلا.

ئۇلاغلار بىر خىل تېزلىكتە ئىلگىرىلەيتتى. مەن ساتمىغان ئوتۇننىڭ باھاسىنى قىلىپ، بارغانسېرى ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتاتتىم. ئابلەت دېگەندەك بامدات نامىزىدىن يانىدىغان ۋاقىتتا ناھىيە بازىرىغا يېتىپ كېلىپ، ھارۋىلىرىمىزنى ئۇدۇل ئوتۇن بازىرىغا ئاپىرىپ توختاتتۇق. ئەتراپ بارغانسېرى يورۇۋاتاتتى. ئوتۇن ئالىدىغانلار ئۇنىڭ-بۇنىڭ ھارۋىسىدىكى ئوتۇنلارنىڭ ئاز-جىق، ھۆل-قۇرۇقلۇقىنى كۆزدىن كەچۈرەتتى. ئەڭ باشتا ئابدۇللا بىرسى بىلەن كېلىشىپ، ئۆتۇننى ساتتى ۋە خېرىدارنىڭ ئۆيگە ئاپىرىپ بېرىش ئۈچۈن ھارۋىسىنى ھەيدەپ ماڭدى. ئۇنىڭ

ئارقىسىدىن يەنە ئىككى-ئۈچەيلەن ساتقان بولدى.

— ئوتۇنىڭ نەچچە پۇل، بالام؟ — تۈيۈقسىز بىرى يېنىمغا كېلىپ سورىدى.

— مەن ئىنكاس قايتۇرۇش ئۈچۈن ئېغىزىمنى ئۆمەللىدىم. ئاڭغۇچە يېنىمدا تۇرغان ئابلەت جاۋاب بېرىپ ئۈلگۈردى.

بىز خېلى تالىشىپ، ئاخىرى پۈتۈشتۇق. ھارۋىدىكى ئوتۇنىڭ نەرخى مەن كۆزلىگەن باھاغا يەتكەنىدى.

— سەن بۇ ئاكامنىڭ ئۆيىگە ئوتۇنۇڭنى چۈشۈرۈپ بېرىپ، مۇشۇ يەرگە كەل، ئاداش، — دېدى ئابلەت بۈيرۇق تەلەپپۇزىدا، — مەن ئوتۇنۇمنى سېتىپ بولۇپ، سېنى مۇشۇ يەردە ساقلاي.

مەن ئابلەتكە رازىمەنلىك نەزەردە قاراپ كۈلۈمسىرىدىم-دە، ئوتۇنۇمنى سېتىۋالغان ئادەم بىلەن ماڭدىم. بىز ھايال بولمايلا ئۇنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلدۇق. مەن ئارغامچىنى بوشىتىپ ئوتۇننى چۈشۈرۈپ بولغۇچە، ئۇ دەرۋازىسىنى ئېچىپ توۋلىدى.

— ئابلىكىم، ھوي ئابلىكىم، مەن كەلدىم. بوله بالام، ئوتۇنلارنى ئەكرىشىپ بېرە.

مەن ئۆز ئىشىم بىلەن بەند ئىدىم. شۇ چاغدا تۈيۈقسىز بىرى مۈرەمنى تۈتى. دەررۇ بېشىمنى كۆتۈرۈپ ھەيرانلىقتا قاراپلا قالدىم. ئالدىمدا مەن بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇرىدىغان ئابلىكىم تۇراتتى.

— بۇ ئوتۇن سېنىڭمىدى، ئاداش، — سورىدى ئۇ مەندىن كۆرۈشۈپ بولغاندىن كېيىن.

— ھەئە.

— نېمە، سىلەر تونۇشامسىلەر؟ — ھېلىقى كىشى ئەجەبلەنگەندەك سورىدى.

— بۇ مېنىڭ ساۋاقدىشىم، پارتىدىشىم.

— مۇنداق دېگىن، — ھېلىقى كىشى مەمنۇن بولغاندەك بېشىنى لىڭشىتىپ، — بۇ ئوبدان ئىش بوپتۇ. بايا ئۇ ئادىشىڭ-

ـنىڭ كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنۈشى بىكار ئەمەسكەن-دە.

— بۇ مېنىڭ دادام بولىدۇ، — دېدى ئابلىكىم ئۇنىڭ سۆزىنىڭ تۈگىشىنى كۈتمەستىنلا، — ئىسمى ئۇرايىم سامساق.

ئۇ كىشىگە كۈلۈمسىرەپ قاراپ قويۇپ، يەردىكى ئوتۇنلارنى تېزىشقا باشلىدىم.

— بولدى قويۇڭ، بالام. قارىسام توڭۇپ كەتكەندەك قىلىسىز. ئادىشىڭىز سىزنى ئۆيگە ئەكىرسۇن، مەن ئانىسى بىلەن ئەكىرىۋېتەي.

— مەنمۇ يارەملىشەي.

— گېپىمنى ئاڭلاپ ئادىشىڭىز بىلەن ئۆيگە كىرىڭ.

— ماڭە، ئاداش. دادام بەك تەرسا، دېگىننىنى قىلىدۇ، — ئابلىكىم مېنى قولۇمدىن ئۆڭ تەرەپكە تارتتى. مەن ئەمدى تۇرۇت قىلمايلا ماڭدىم. ھاۋا سوغۇق، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلۇشكۇن ئاخشامدىن بېرى تالادا تۇرغاچقىمۇ خېلى توڭغانىدىم، سوغۇق كۈچىنى كۆرسىتىپ، پۇتلىرىممۇ ھېچ نەرسىنى سەزمەس بولۇپ قالغانىدەك تۇيۇلماقتا ئىدى. ئۆيگە كىرىشىمىز بىلەن يۇزۈمگە گۈپپىدە ئىسسىق ئۇرۇلدى. راستىنى ئېيتقاندا، مەكتەپتىن قىشلىق كانىكولغا قويۇپ بەرگەندىن بۇيان بۇنداق ئىسسىق ئۆينى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتىمەن.

— قېنى ئۈستىگە چىق.

ئابلىكىم مېنى سۈپىدىكى گىلەم ئۈستىگە تەكلىپ قىلدى. پايپاقلىرىم يىرتىلىپ كەتكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككى-ئۈچ كۈندىن بۇيان ئايىغىمنى سېلىپ باقمىغان بولغاچقا تىركىشىپ تۇرۇۋالدىم.

— بولدى، پۇتۇمنى ساڭگىلىتىپلا ئولتۇراي.

— تولا كاجلاشما دەيمەن، ئايىغىڭ بىلەنلا چىقىۋېرە بولمىسا.

— تەڭلىكتە قويمىساڭچۇ، ئاداش.
— مەيلى ئەمسە.
مەن سۈپىنىڭ گىرۋىكىدە ئولتۇردۇم. ئابلىكىم بىردەمدىلا داستىخان سېلىپ، نان كەلتۈرگەندىن كېيىن، پىيالىگە ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان چاينى قۇيۇپ ئالدىمغا قويدى.
— ئۆللالەم ناشتا قىلمىغانسەن ئاداش، قېنى ئال، تارتىنما، بۇمۇ سېنىڭ ئۆيۈڭگە ئوخشاش.
ئابلىكىمنىڭ سۆلكەتلىك گېپىنى ئاڭلاپ ھەيران بولدۇم. ئىككىمىز خېلىدىن بۇيان بىر پارتىدا ئولتۇرۇۋاتقان بولساقمۇ، ئۇ مېنى بىر ئاماللار بىلەن گەپتە چېقىۋېلىشنىڭ كويىدا يۈرەتتى، مانا ئەمدى بىردەمدىلا ئۆزگىرىپ، ماڭا كۆيۈمچانلىق قىلىۋاتاتتى. لېكىن، شۇ تاپتا مېنىڭ ئەڭ قىزىقىدىغىنىم قورسىقىمنى ئوبدان ئەستەرلەش، قىزىق چاينى ئوبدان ئىچىپ ئىسسىنىۋېلىش ئىدى. شۇڭا تارتىنمايلا ئالدىمدىكى كاكچىنى ئوشتۇپ، چايغا تۇگۈرۈپ بەھۇزۇر يېيىشكە باشلىدىم. قورسىقىم سەل ئارام تېپىپ، دورا-دەرمەكلىرى تەڭشەلگەن قىزىق چاينى قانغۇدەك ئىچىپ، پۈتۈن بەدەنلىرىمدىن پۇرقىراپ تەر چىقىشقا باشلىغاندا، ئۇرايىم سامساقمۇ ئوتۇننى ئەكىرىپ بولۇپ ئۆيگە كىردى.
— مەن ماڭاي، — دېدىم قىسقىلا دۇئا قىلىپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ.
— توختا بالام، ئادىشىڭنىڭ ئانىسى تاماق قىلسۇن، يەپ ماڭ.
— شۇنداق قىلە، ئاداش.
— بولدى، رەھمەت، ھەمراھلىرىم ساقلاۋاتقان، ئەنسىرەپ قالمىسۇن.
— سەللا تەخىر قىلساڭ، بىردەمدىلا پىشاتتى. ئۆزۈڭ ئۇنىمىغاندىكىن، بوپتۇ ئەمسە. ئاران بىر كەلگىنىڭدە تازا سەت

بولدى-ده، قېنى بۇنى ئال.

ئۇ بەرگەن پۇلنى سانمايلا ئالدىم-ده، ماڭدىم.

— هوي بالام، بىكارغا بەرسمۇ سانئال دەپتىكەن، ساناپ باقمامسەن!

— سانمىسامۇ توغرىدۇ. مەن ماڭاي.....

مەن ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ ئوتۇن بازىرىغا كەلگەندە، ھەمراھلىرىم كۆتۈپ تۇرغانىكەن، ئۇلار مېنى كۆرۈپ:

— بىز سېنى ئېزىقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ، رادىيوئۇزىلدا ئېلان بېرەيلىمكىن دەپ تۇرغان، — دېدى چاقچاق قىلىپ.

— خاتىرجەم بولۇڭلار، سىلەر ئۆزۈڭلارنىڭ ئېزىپ-تېزىپ باشقا ياققا كەتمىگەنلىكىگلاردىن خۇشال بولساڭلار بولىدۇ. بۇ يەردە كۆزۈمنى تېڭىپ قويساڭلارمۇ مەن تاپالمايدىغان يەر يوق.

— ئاتە پونى، — دېدى ئابدۇللا كۈلۈپ.

— بۇ پو ئەمەس، راست گەپ.

— بولدى، باشقا ئىشنىڭ بولمىسا ماڭامدۇق، — ئالدىراتتى ئابلەت، — بۇ يەردە تۇرۇۋەرسەك بولمايدۇ. ئەتە يەنە جاڭگالغا ماڭىدىغان گەپ. ئۆيگە بېرىپ ھاردۇق ئالايلى.

— باشقا ئىشمىغۇ يوق، لېكىن سەل توختاپ تۇرساڭلار، مەن ئاۋۇ يەرگە بېرىپ كەلسەم، — دېدىم ئىلتىجا بىلەن.

— تېز بول، ئەمسە.

مەن بىر كاۋاپخانىغا بېرىپ، بەش زىخ كاۋاپنى بىر نانىنىڭ يۈزىگە جايلاشتۇرۇپ، ھايال بولمايلا قايتتىم.

ئۆيگە كېتىۋاتىمەن. ئۇلۇشكۇندىن بۇيان يوقالغان ئەندىشەم يەنە قوزغالغانىدى. دادامنىڭ چېچىلىشى، مېنى تەڭقەسلىقتا قويۇشنى خالمايتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە دادام بىلەن كۆرۈشمەيلا ماڭغاچقا، ئۇنىڭ ئەنسىرەپ تۇتقان-قويغىنىنى بىلمەي قېلىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى. مەھەللىگە يېقىنلاشقانسېرى ئەندىشەم

ئەدىگىلى تۇردى.

ــ ئەتە بىز بىلەن بارامسەن؟ ــ سورىدى ئابلەت ئۆيۈمنىڭ ئالدىغا كەلگەندە.

ــ ئاۋۋال ئۆيگە بىر كىرەي، ئىلاج بار سىلەر بىلەن بارىمەن، قالغان گەپنى ئەتە ئەتىگەندە دېيىشەيلى.

ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ، ئۇدۇل ئۆيگە كەلدىم. ئويلىغىنىمدەك دادام ھويلىنىڭ ئالدىدىكى قېرى سۆگەتكە يۆلەنگەن پېتى ئولتۇرغانىكەن، مېنى كۆرۈپلا يېشىغا ماس كەلمىگەن چاققانلىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، ئالدىمغا كەلدى.

ــ ساقمۇ سەن، بالام، سەندىن ئەنسىرەپ قولۇم ئىشقا بارمىدى. قانداقلا ئىش بولسا ماڭا دەپ قويۇپ ماڭساڭ بولماسمىدى، جېنىم بالام.

ــ سېنى ئۇنىمامدىكىن دەپ..... ــ نېمىشقىدۇر گېپىمىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتىم.

دادام مېنى بىر ھازا قۇچاقلاپ تۇرغاندىن كېيىن، ئاستا قويۇۋېتىپ، قولۇمدىن كالىنىڭ ئارغامچىسىنى ئالدى ۋە ھويلىغا يېتىلەپ ئەكىرىپ، ھارۋىدىن چىقاردى.

ــ قېنى ئۆيگە كىرەيلى، بالام.

دادامغا ئەگىشىپ ئۆيگە كىردىم. مورا ئوچاقتىكى چۆگۈن شىكىلداپ قاياۋاتاتتى. دادام بىردەمدىلا چاي تەييارلاپ، داستىخان سالدى.

ــ قورسىقىڭ ئاچقاندۇ، بالام. چاي ئىچەيلى.

ــ بولدى دادا، قورسىقىم ئاچمىدى. چاينى سەن ئىچكىن، مە بۇنى يېۋال، ــ ئەتىگەن قىزىق پېتىلا نانىڭ ئارىسىغا سىيرىپ، سولياۋ خالتىغا ئوراپ، قوينۇمغا سېلىۋالغان كاۋاپنى ئېلىپ داستىخانغا قويدۇم.

ــ ئىنسابىڭغا رەھمەت، بالام، ــ دادامنىڭ كۆزىگە لۆمـ

ـمده ياش كېلىپ، ساقاللىرى تىترەپ كەتتى، ـ خۇدايىم يولۇڭنى ئوچۇق، بەختىڭنى ئوڭ قىلسۇن. ماڭا بىرنى قىلساڭ، بالا-چاقاڭ ساڭا مىڭنى قىلار.

ـ قېنى يېگىن دادا.

ـ سەنمۇ يە بالام، تەڭ يېگەن تەنگە سىڭدۇ.

ـ مەن بايا يېگەن، قورسىقىم توق، ـ دادامنىڭ يېگىلى ئۇنماسلىقىدىن ئەنسىرەپ ئىرادەمگە خىلاپ ھالدا يالغان ئېيتتىم.

دادام ماڭا تەكرار مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، كاۋاپقا قول ئۇزاتتى. دادام قورسىقىنى تويدۇرۇپ، دۇئا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، يانچۇقۇمدىكى پۇلنى ئېلىپ، داستىخانغا قويدۇم.

ـ ئوتۇننى مۇشۇنچىلىك پۇلغا سېتىپتىمەن دادا، ئېلىپ قوي.

دادامنىڭ كۆزلىرىگە يەنە ياش ئۇلاشتى. ئۇ ئەمدى ئۆزىنى تۇتۇۋالالمايلا قالغانىدى. ئىككى مەڭزىنى بويلاپ ئاققان ياش ساقاللىرى ئارىسىغا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى.

ـ رەھمەت بالام، مەن سەندىن ئۇدۇنيا-بۇدۇنيا رازى، ـ دادام قايتىدىن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ، ئىچىدە بىر نېمىلەرنى دەپ ئالىقانلىرىنى يۈزىگە سۈۋىغاندىن كېيىن، بىردە پۇلغا، بىردە ماڭا قاراپ ئولتۇرۇپلا قالدى.

ـ مەھەللىدىكى ھاشار تۈگىدىمۇ دادا؟ ـ سورىدىم ئۇنىڭ مىسكىن كۆڭلىنى تەسكىن تاپتۇرۇش ئۈچۈن گەپنى يۆتكەپ.

ـ ياق تېخى، ئاڭلىسام يەنە نەچچە ھاشار قىلغۇدەكمىز، بۈگۈن سەندىن ئەنسىرەپ رۇخسەت سوراپ، يولۇڭغا قاراپ ئولتۇرغان، بالام.

ـ دادا خاپا بولمىسىڭ، ساڭا دەيدىغان گېپىم بار ئىدى.

ـ دېگىن بالام، قۇلىقىم سەندە.

ـ مەھەللىدىكى بالىلار ئەتە يەنە جاڭگالغا بارماقچىكەن.

مەنمۇ باراي دېگەن، قوشۇلارسەنمۇ؟

ــ ئۆزۈڭنى ئالدۇرۇپ قويارسەنمىكىن بالام، مۇشۇ ياشقا كەلگىچە ساڭا ئېغىر ئىش قىلدۇرماي كەلگەن، ئەمدى.....

ــ مەنمۇ چوڭۇپ قالدىم، دادا. ئۇنچىلىك ئىشلارنىڭ ھۆدەسىدىن چىقىپ كېتەلەيمەن. ئۆيدە بىكار ئولتۇرغاندىن كۆرە، ئاداشلىرىم بىلەن جاڭگالغا باراي، ھېچبولمىسا ئۆينىڭ چاي-تۇز خەجى بولسىمۇ چىقار.

دادام ماڭا ئاجايىپ بىرخىل مېھرىبانلىق بىلەن بىردەم تىكىلىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن دېدى:

ــ ئەمسە ئۆزۈڭنى بەك ئالدۇرۇۋەتمە، بالام. جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان.....

مەن خۇشاللىقىمدىن قىنىمغا پاتماي سەكرىۋەتكىلى تاس قالدىم. يولدا كەلگۈچە، ئەمدى مېنى ئىككىنچى جاڭگالغا بارغۇزمايدۇ دەپ ئويلىغانىدىم. شۇنداق قىلىپ، قىشلىق تەتىلدىلا جاڭگالدىن ئۇچ-تۆت مەرتەم ئوتۇن ئاچقىپ ساتتىم. مەن ھەر قېتىم ئوتۇننى سېتىپ، پۇلىنى دادامنىڭ قولىغا تۇتقۇزغاندا، ئۆزۈمچىلا خۇش بولۇپ كېتەتتىم. دادامغا يار-يۆلەك بولالىغىنىمىدىن، ئۇنىڭ قېينىچىلىقىنى، باش قېتىنچىلىقىنى ئاز-تولا بولسىمۇ ھەل قىلالىغانلىقىمدىن خۇرسەن ئىدىم.

ئاشۇ كۈنلەردە

تەتىل تۈگەپ مەكتەپكە كەلگىنىمگە خېلى كۈنلەر بولۇپ قالغانىدى. ئابلىكىم ئەمدى مېنى نېمىشقىدۇر باشقىلار ئالدىدا سۆندۈرمايدىغان، ھەدېسلا ئۇنى-بۇنى سورايدىغان، بەزىدە: «بىزنىڭ ئۆيگە بارايلى، مەكتەپتە كۈندە ئىككى ۋاق قايناق سۇ بىلەن نان يەپ، ئۆي تامقىنى سېغىنىپ قالغانسەن» دەپ تۇرىدىغان بولغانىدى. كۆپىنچە ھاللاردا بارماسلىقنىڭ قازىنىنى ئېسىپ، تۈرلۈك باھانە-سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ تۇرۇۋالاتتىم.

— دادام ئارا كۈندە نەچچە قېتىم سېنى سوراپ تۇرىدۇ. بارمايمەن دېگەن گېپىڭنى ئۆزىگە دە، مەن بىلەنغۇ ئانچە كارى يوق، لېكىن نېمە بولدىكىن، ھەدېگەندە سېنىڭلا گېپىڭنى قىلىپ تۇرىدۇ. جىگەرلىككەن، كىچىك تۇرۇپلا تۇرمۇشقا پىشىشقا باشلاپتۇ. چوڭ بولغاندا چوقۇم قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەم بولىدۇ، دەپ ماختىغىنى ماختىغان. دادامغا قەيىرىلىك يېقىپ قالدىكىن سەن سەھرالىقنىڭ.

مەن كۈلۈپلا تۇرۇۋالاتتىم. ئۇ گېپىگە كۆندۈرەلمىگەنىدىن كېيىن تىركىششكە باشلايتتى.

— بولدى، كۈلمىگىنە. ماڭ مەن بىلەن ئۆيگە بىللە بېرىپ نېمە گېپىڭ بولسا دادامغا دە.

— ھازىر زۆرۈر ئىشىم بار ئاداش، خاپا بولما، باشقا كۈنى باراي.

— يالغانچىنىڭ ئەتىسى تۈگىمەس دەپ نەچچە قېتىم بولـ-ـدى، مېنى كىچىك بالىنى ئالدىغانـدەك ئالـدىغىنىڭ ئالـدىغان،

شۇڭا بۇگۈن مەن بىللە بارمساڭ، بولدى مەنمۇ بۇگۈنچە ئاچلىق ئىلان قىلدىم، ئۆيگە بارمايمەن.

مەن ئۇنى پەقەت گېپىمگە كۆندۈرەلمىگەندىلا ئاندىن ئۆيىگە باراتتىم. ئۇرايىم ئاكا مېنى كۆرسىلا:

— ھەي، جاڭگال توشقىنى، يوقاپ كەتتىڭا. ئادەمنى تەققەزگا قىلماي، پات-پات كېلىپ تۇر، ماخما*. ئابلىكىم ئۆيدە دائىم سېنىڭ گېپىڭنى قىلىپ بېرىدۇ. ساۋاقداش بولغاندىكىن ئۇنداق تارتىنچاق بولۇپ كەتمە، — دەپ قويىدۇ. مەن پەقەت ماقۇل دېگەن مەنىدە باش لىڭشىتىمەن.

شۇ كۈنلەردە بۇ يەردە ئانچە غېرىبسىنمايدىغان بولۇپ قالغانىدىم. ئابلىكىمنىڭ سەۋەبىدىن بولسا كېرەك، شەھەرلىك باللارمۇ مېنى ئانچە يەكلىمەيتتى. ئۇلار ھازىر قانداقلا ئويۇن بولسا، مېنى ئېلىۋالاتتى. ئۆزۈمۇ ھەيران، ئەمدى ئۇلاردىن ئانچە يېتىرقىمايتتىم، ئۆزۈمنى قاچۇرمايتتىم. كۈندىلىك مەشغۇلىيەت، كەچلىكى مۇنتىزىم ئېلىپ بېرىلىدىغان مۇزاكىرىلەر بىرخىل رېتىمدا داۋاملىشىۋاتاتتى. قىشلىق تەتىلدىن يېغىلىپ مەكتەپكە ماڭىدىغان ۋاقتىمدا دادامنىڭ «مەن سەندىن مىڭ مەرتەم رازى، بالام. ئادەم بۇ دۇنياغا نان يەپ قاچا بىكار قىلغىلى، مېڭىپ كوچا چىڭدىغىلى كەلمىگەن. دەيدىغىنىم، ئوبدان ئۆگەن. خۇدايىم ئۆمرۈڭنى بەرسە، ئىككى كۆزۈم مىدىرلاپلا تۇرسا، سېنى مۇرادىڭغا يەتكۈچە ئوقۇتىمەن» دېگىنى دائىم قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلاپ تۇرغىنى ئۈچۈنمىكىن، بوش ۋاقىتلىرىمدا قولۇمدىن كىتاب چۈشمەيتتى. ئولتۇرسام-قوپسام ئۆگىنىش قىلاتتىم. بەزىدە ئابلىكىم چاقچاق قىلىپ:

— ھەي كىتاب مەستانىسى، مۇشۇنداق ئۆگىنىۋېرىپ سارىڭ بولۇپ قالما يەنە، — دەيتتى.

---

* ماخما — خوتەن شېۋىسى، «ماقۇلمۇ» دېگەن مەنىدە.

— مەن سارائ بولسام، سەن يېنىمدا بارغۇ، بالنستقا ئاپىرىپ داۋالتىسەن، — دەيتتىم مەنمۇ جاۋابەن.

كۈنلەر ماڭا ناھايىتى تېز ئۆتۈۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. يەكشەنبە كۈنى مەكتەپكە كەلسەم تۇيمايلا يەنە شەنبە كېلىپ قالغانىدەك سېزەتتىم. بۇ يېرىم يىلمۇ شۇنداق تېز ئۆتۈپ كەتتى. يازلىق تەتىل كۈنلىرى باشلاندى. مەن ئائىلەمگە كەلگەندە، بۇغدايلار ئاللىقاچان ئورىلىپ، خامانلار ئېلىنىپ بولغان، قوناق پەرۋىشلىرىمۇ تۈگىگەن، دادام مەھەللە كومىتېتتىن مەجبۇرى تېگىپ بەرگەن، مەھەللىنىڭ ئايىغىدىكى شورلۇق يەرگە تېرىغان كېۋەزنىڭ پەرۋىشى بىلەن ئالدىراشكەن. تەتىلگە قويۇۋەتكەنلىگى ئەتىسى دادام بىلەن كېۋەزلىككە باردىم، كېۋەزلەر تازىنىڭ چېچىدەك ناھايىتى شالاڭ ئىدى.

— بۇ يەرنى تاشلۇەتسەك بولمامدۇ دادا.

— تاشلۇېتمەن دەپلا تاشلۇەتكىلى بولمايدۇ بالام. بۇ دېگەن «تۆمۈر يەر» دېگىنە. مەيلى ئەجرىمىزگە يارىشا ھوسۇل ئالايلى، ئالمايلى، مەھەللە كومىتېتقا يىل ئاخىرىدا 250 يۈەننى بېرىدىغان گەپ.

— بۇنداق ئۇنۇمسىز يەرنى ئالمايمەن دېسەڭ بولمامدۇ؟

— قىزىق گەپ قىلىدىكەنسەن، تاش بىلەن ياڭاقنىڭ تەڭ بولغىنى نەدە بار؟ مەھەللە كومىتېتتىكى «كېسەر پىچاق» غوجاملار بىزنىڭ گەپنى ئاڭلامدۇ!؟

— يېزىلىق ھۆكۈمەتكە بىر نەچچىگلار بېرىپ، ئەھۋالنى ئېيتساڭلار بولمامدۇ؟

— «قاغا بالام ئاپئاق، كىرپە بالام يۇمشاق» دەپتىكەن، ئۇلار بىزنىڭ گېپىمىزنى ئاڭلامدۇ؟

دادامنىڭ گەپلىرىدىن خېلى نەرسىلەرنى چۈشەندىم-يۇ، نېمىشقىدۇر ئويلىغانلىرىمنى دېيىشتىن يالتىيىپ، ئۇنىڭ قولىدىن

كەتمەننى ئېلىپ ئىشقا كىرىشىپ كەتتىم.

ئەتىسى تورغاي چۈچۈلىماستىلا بىرى ئىشىكنى گۈمبۈرلىتىپ ئۇرۇپ قوپال ۋارقىرىغىلى تۇردى:

— ئابلىكىم سالۋا..... ئابلىكىم سالۋا.....

ئورنۇمدىن تۇرۇشقا تەمشەلدىم. ئاكۇچە دادام ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇلگۈردى ۋە تالاغا چىقىپ ھايال بولمايلا قايتىپ كىردى.

— كېچىدىن دەرياغا كەلكۈن كەلگەن چېغى، بۈگۈن ھاشارغا ماكىدىغان ئوخشايمىز، سەن ئۈيقۇڭنى ئۇخلاۋەرگىن.

— ئورنۇڭغا مەن بارايمۇ، دادا.

— ياق، ئۆزۈم باراي. كەلكۈن دېگەن ئادەم تونۇمايدۇ بالام. سەن تېخى كىچىك. ئالمادىس بېپەرۋالىق قىلىپ.....

دادام نېمىشقىدۇر گېپىنىڭ ئاخىرىنى دېمەي، ساندۇقتىن بىر نەچچە نانىنى ئېلىپ، باش ياغلىققا ئورىغاندىن كېيىن تاپىلىدى:

— ئۇلاغلار ساكا قالدى، بالام، ئۇ جانۋارلار ئاچ قالمىسۇن.

— خاتىرجەم بول دادا. بۈگۈن قايتىپ كېلىدىغانسەن؟

— خۇدا بۇيرۇسا.

دادام چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، خىيالغا چۆمدۇم. ئۆزۈمچە خېلى چوڭ بولدۇم دېگىنىم بىلەن دادامنىڭ ئالدىدا يەنىلا بالا ئىدىم. «ئۇ نېمىشقا ماكا ئىشەنمەيدىغاندۇ.....» ئويلىغانسېرى دادامغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. ئەتىدىن كەچكىچە كالىدەك ئىشلىگەن، تۇرمۇشنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرمىگەن. ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلىگەن ئادەم دېھقان بولامدىكىن، يا يەكشەنبىسى، يا بايراملىرى بولمىغان، كېچە دېسە كېچە، كۈندۈز دېسە كۈندۈز ھاشارغا مېڭىۋاتقان. يازنىڭ پىژغىرىم ئىسسىقلىرى، قىشنىڭ سوغۇق-جۇدۇنلۇق كۈنلىرىدىمۇ ئارام ئالمىغان. راستىنى دېسەم ئىككى-ئۈچ يىلدىن بېرى دادامنىڭ ئاغزى تولغۇدەك گۆش

يېگىنىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. كىچىك ۋاقتىلىرىمدا قولۇم-قوشنىلار سۇنغان بىر-يېرىم قاچا تاماقتىن چىقىپ قالغان تۇغرامچىلارنى مېنىڭ ئاغزىمغا سالاتتى. مەن بار-يوقى ئۆرۈكچىلىك چوڭلۇقتىكى گۆشنى ئۇزاق چاينap، تەمىنى تامامەن شۇمۇپ بولغاندىن كېيىن يۇتۇۋېتەتتىم. قۇربان ھېيت كەلسە، دادام ئېغىلنىڭ ئالدىغا بېرىپ دۇمبىسىدە تۇخۇم توختىغۇدەك سەمرىگەن قويلارغا بىرھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئىختىيارسىز ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قوياتتى. مېنىڭمۇ يېشىم چوڭىيىپ 16 — 17 ياشلارغا كىرىپ قالغان ۋاقتىلىرىم بولغاچقىمۇ، دادامنىڭ دەردىنى چۈشىنەتتىم، دېھقان دېگەننىڭ قولى يازدا خامان ئېلىپ بۇغداي ساتقاندا، كۆزدە كېۋەزنىنى پاختا زاۋۇتىغا ئۆتكۈزۈپ، گەدىنىدىكى قەرزلەردىن ئېشىنالىسا، ئاندىن پۇلنىڭ «مۇبارەك دىدارى» نى كۆرۈشكە نائىل بولاتتى. قۇربان ھېيتتا بىر قوينى سويۇش باشقىلارغا مۇناقىلا ئاڭلانغىنى بىلەن دېھقان خەق ئۈچۈن چوڭ ئىش ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە مال چىشى بولۇپ قالسا، ياندۇرقى يىلى بىرەرنى قۇزىلسا، ئىككى بولىدىغانلىقىنى ئويلىماي بولمايتتى. شۇڭا، مەن بۇنداق ۋاقىتلاردا تەشەببۇسكار ئورۇنغا ئۆتۈپ:

— بولدى دادا، قويلارغا قاراۋەرمىگىنە، خۇدايىم بېرىپ قالسا، كېيلەر يىلى ئېغىلمىزدىكى ماللار ئاۋۇپ، بەخت-تەلەي بىزگە ئوڭ كۆزىدە قاراپ قالسا ئەجەب ئەمەس. «ھېيتتا قوي ئۆلتۈرمەپسىلە، ئۆيۈڭلەرگە ھېيتلىمايمىز» دەيدىغانلار بولسا، مەيلى ھېيتلىمىسۇن. بىزمۇ پۇتۇمىزنى ئارامخۇدا سۇنۇپ، ھاردۇق ئالارمىز، — دەيتتىم.

دادام ماڭا قاراپ ئارىسالدا بولغاندەك، بىردە قويلارغا، بىردە ماڭا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئېغىز ئاچاتتى:

— خاتىپئاخۇنۇم «ئەسل-ۋەسلى تۇرمۇشىغا يېتىدىغانلار

چوقۇم قۇربانلىق قىلىش جايىز، ئۇ دۇنيالىقتىمۇ ناھايىتى ساۋاب ئىش. ھەزرىتى ئىبراھىم پەيغەمبەر قۇربانلىق قىلىشقا ئوغلىنى تەييارلىغاندا، ئاسماندىن كۆك قوچقار چۈشكەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇ مۆھتىرەم زات شۇ قوچقارنى قۇربانلىق قىلغان» دېدىيا بالام، قول ئىلكىدە تۇرۇپمۇ قۇربانلىق قىلمىسا، تېگىشلىك جازاسىمۇ بارمىش.

— ئۇ مال-دۇنياسى ئېشىپ-تېشىپ تۇرغان كىشىلەرگە دېيىلگەن گەپ، دادا. بىز تېخى ئۇ ھالەتكە يەتمىدۇق، بىزنىڭمۇ ئېغىلىمىزدا 10 — 15 قويىمىز، يانچۇقىمىزدا قەرزدىن ئېشىپ بىرەر يۈز يۈەن پۇلىمىز بولغاندا، ھېلىغۇ بىر مالكەن، ئىككى مالنى قۇربانلىق قىلىمىز، دادا.

دادام ئارىسالدى بولغاندەك تەلەپپۇزدا سورايتتى:

— راست شۇنداق قىلامدۇق؟

— ھەئە.

— ئەمسە دېگىنىڭدەك بولسۇن.

ھېيتنىڭ بىرىنجى كۈنى مەھەللىمىزدە باشقا جايلاردىكىدەك ناغرا-سۇناي ئاۋازلىرى ئاڭلانمايتتى. ھېيت نامىزىدىن يانغان جامائەت ئۇدۇل قەبرىستانلىققا بېرىپ ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭ روھىغا دۇئا-تىلاۋەت قىلىشقاندىن كېيىن، ئۆيلىرىگە قايتىشىپ، قۇربانلىق قىلىشاتتى. مەھەللىمىزدە قوي سويۇشقا قولى كېلىدىغانلار خېلى بار ئىدى. بۇ جەھەتتە باشقىلارغا ئانچە ھاجىتى چۈشمەيتتى. ئىت تىلىدەك تار، ئۇزۇن يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە جايلاشقان مەھەللىنىڭ ئىككى-ئۈچ يېرىدە ئادەملەر تەبىئىي توپلىشىۋالاتتى. بۇ يەردە بىزدەك قۇر-باڭلىق قىلالمايدىغانلار، ئۇرۇق-تۇغقانلىرى كۆپرەك كىشىلەر كالا گۆشى ئېلىش ئۈچۈن تۇرۇشاتتى. دادامۇ ئاشۇ كىشىلەر توپىغا تەئەللۇق بولۇپ، يانچۇقىدا پۇل بولسا بېرىپ، بولمىسا كالا ئۆلـ-

تۇرگەن كىشىگە يالۋۇرۇپ، بەش-ئالتە جىك كالا گۆشىنى نەسى ئېلىپ كېلەتتى-دە، يېرىمىنى قازانغا سېلىپ چامغۇر، سەۋزىلەر بىلەن پىشۇرغاندىن كېيىن لېگەنگە ئېلىپ داستىخانغا قويۇپ:

— قېنى، ئالە بالام. بۈگۈن ئۇلۇغ ھېيت، قۇربانلىق قىلالىمىغان بولساقمۇ، كالا گۆشىدىن بەھۇزۇر يېگىن، — دەيتتى.

— ئاۋۋال سەن قول كەلتۇرۇپ بەرگىن.

— سەن كىچىك بولغاندىكىن ئاۋۋال ئال.

— مەن سەنچىلىك بولغۇچە، جاھانىنىڭ راھىتىنى كۆرۈپ، يەيدىغانىنى يەپ، كىيىدىغانىنى كىيىۋالارمەن. ئاۋۋال سەن يە.

— ئەستا، بۇ بالىغا گەپ تېپىپ بەرگىلى بولمايدۇ زادى. مەيلى ئەمسە، ئالسامۇ ئالاي، — دادام قولىغا بىر پارچە گۆشنى ئېلىپلا مېنى زورلايتتى، — قېنى ئەمسە، سەنمۇ.....

شۇچاغدا لېگەندە ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان گۆشكە قول سوزاتتىم. بىز بىر-بىرىمىزنى تەكلىپ قىلىشىپ ئاز-تولىدىن يېگەندىن كېيىن، قالغىنىنى جامائەت ھېيتلاپ كىرگەندە، ئالدىغا ئەكېلىش ئۈچۈن ئېلىپ قويياتتۇق.

ئىشكىنىڭ تۈۋۈقسىز داراڭلىشى بىلەن خىيالىم ئۈزۈلدى. ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ھويلا ئىشكىنى ئېچىشىم بىلەن ئابلەتنى كۆرۈپ خۇشال بولدۇم.

— قېنى ئۆيگە كىر، ئاداش. سېنى بىزنىڭ ئۆيگە قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟

— شامال ئۇچۇرۇپ كېتىدىغان سەندەك ئاۋاق بولمىسام. قارا بەستىمگە يېگەن-ئىچكەندەك، سوقا-سەندەلدەك تۇرمامدىم مانا.

— ئوھوي، مانىڭ پو ئاتقىنىنى! قېنى، قايسىمىز ئورۇقكەنمىز؟ — مەن ئۇنىڭ بىقىنىنى يېنىك چىمدىدىم، — مانا قولۇمغا داق سۆڭەكتىن باشقا گۆش دىدارى ئۇرۇنمىدى.

— شۇنداقمۇ تېخى، — ئۇمۇ مېنى قىچقىلاپ، قاقاقلاپ

كۆلدى، ــ كۆردۇم، سېنىڭ سەمرىپ كەتكىنىڭنى مانا.
بىز چاقچاقلاشقاچ ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن چاي دەملەش ئۈچۈن چەينەكنى ئالدىم.
ــ بولدى ئاۋارە بولما، مەن چاينى ئىچىپلا بۇياققا ماڭغان.
ــ شۇنداقتىمۇ..... بۇ دېگەن ئۆي، تولا تۈزۈت قىلمىغـ ـنە، بىز بىلىشمەيدىغان ئادەم بولمىغاندىكىن.....
ئۇنىڭ رايىغا بېقىپ يېنىدا ئولتۇردۇم. ئۇنىڭ بىلەن قىشـ ـىڭزى نەچچە قېتىم بىللە ئوتتۇنغا بېرىپ، خېلى ئەسرالاشقاچـ ـقىمۇ، ئوبدانلا چىقىشىپ قالغان، قىشلىق كانىكول تۈگەپ، مەكتەپكە كەتكەندىن بېرى شەنبە كەچ ئۆيگە كەلسەملا دادامدىن ئىز-دېرىكىنى قىلىپ، ئەھۋالىنى سوراپ تۇرۇۋاتقان بولساممۇ، كۆرۈشەلمىگەنىدىم.
ــ يېقىندىن بۇيان نېمە ئىش قىلىۋاتسەن، ئاداش؟
ئابلەت ماڭا لەپپىدە قاراپ قويغاندىن كېيىن، كۆزلىرىنى ئىسلىشىپ قارىداپ كەتكەن تامغا تىكىپ، ئۇلۇغ-كىچىك تىندى:
ــ دېھقان دېگەن نېمە ئىش قىلماقچىدى؟ ئەتىيازدىن بېرى ئاتا-ئانامغا ياردەملىشىپ، ئۇنى-بۇنى قىلدىم. دادامنىڭ ئورنىغا ھاشارغا باردىم. «ھايا تلىق ــ ھەرىكەتتە» دەپ ئىش تۈگىمەيدىكەن ئاداش، بۇگۈنى بىر ئىشنى قىلىپ بولغۇچە، مەھەللە باشلىقى ئەتىسى يەنە بىر ئىشقا ھەيدەۋاتقان. باھالاش، تەكشۈرۈش، جەرىمانە دەپ ئادەمنى قورقىتىپ تىنىم تاپتۇرمىغان.
ــ بۇگۈن داداڭنىڭ ئورنىغا كەلكۈن مۇداپىئەسىگە بارماپـ ـسەنغۇ؟
ــ ئەسلىي باراي دېگەن، قۇرۇلۇشتا ئىشلەيمەن دەپ شۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ يېڭىدىن سالىدىغان ئىشخانىسىنى كۆتۈرە ئالغان قۇرۇلۇش ھۆددىگىرى بۇياندىن ئېلىپلا قوشنا يېزىدىكى ساۋۇت سۈپۈرگىگە ھايىنىغا بەرگەنىكەن. نەچچە كۈن ئىلگىرى

قۇرۇلۇش ئورنىغا بېرىپ قالدىم. ساۋۇت سۈپۈرگە ئۈچراپ:
ــ ھەي بالا، بۇ سەن ئويناپدىغان يەر ئەمەس. ماڭ، نېرى بېرىپ ئوينا، ــ دېدى.
ــ مەن بۇ يەرگە ئوينىغىلى كەلمىدىم.
ــ ئەمسە ئىش ئىزدەپ كەلدىڭما؟ بۇرۇن ئىشلەپ باققانمۇ؟
مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم.
ــ بۇ يەردە ئىش ئېغىر بولغىنى بىلەن پۇلى يامان ئەمەس، ئەمسە ئىشلەپ باقامسەن؟
مەن ماقۇل بولدۇم ـ دە، شۇندىن بېرى قۇرۇلۇشتا ئىشلەۋاتىمەن. تۇنۇگۈن كەچتە ئىشتىن كېلىۋاتسام، مەھەللىدىكى بالىلار سېنى تەتىلگە كەپتۇ دېيىشتى. ئەتىگەندە كۆرۈشۈپ كېتەي دەپ كېلىشىم.
ــ رەھمەت، ئاداش، مېنىڭمۇ سېنى بەكلا كۆرگۈم كەلدى.
ــ «كۆرۈشسەم ھالىم يوق، كۆرۈشمىسەم كارىم يوق» دېگىنە.
ــ ياق..... ياق..... ھەرگىز ئۇنداق دېمە. ئۆيگە شەنبە كەچتە ھېرىپ ـ ئېچىپ كېلىپ، بىر كېچە قونۇپلا يەنە ماڭىدىغان ئىش بولغاندىكىن سەن بىلەن كۆرۈشەلمىدىم.
ــ ھا ـ ھا ـ ھا..... قارا، قىز بالىدەك قىزىرىپ كەتكىنىڭى، چاقچاق قىلىپ قويدۇم، چاقچاق.....
بىز بىردەم تاغدىن ـ باغدىن پاراڭلاشقاندىن كېيىن، ئۇ ئورنىدىن تۇردى.
ــ ئەمدى مەن ماڭاي ئاداش، ئىشلەيدىغان يەرگە بارمىسام بولماس. ۋاقتىڭ چىققاندا ئىزدەرسەن!
ــ ماقۇل. چوقۇم ئىزدەيمەن، بىكار بولسام، ئىشلەيدىغان يېرىڭگە بارىمەن تېخى.
ــ تەتىل بولغاندىكىن ھازىر بىكارسەن؟ ــ ئابلەت ئۆيدىن

چقىپ كېتىۋېتىپ، كەينىگە بۇرۇلۇپ سورىدى.
ــ ھەئە، ئۇلاغلارنىڭ قورسقىنى تويدۇرۇپ قويسام، باشقا ئىشىم يوق.
ــ قۇرۇلۇشتا بىللە ئىشلەمدۇق، ئەمسە؟
ــ ئۇلاغلارنىڭ قورسقى ئېچىپ قالامدىكىن.
ــ ئۆينىڭ ئالدىدىكى دەرەخلەرنىڭ شېخىدىن كۆپرەك چاتاپ سېلىپ بېرىپ، كەچتە ئىشتىن يانغاندا ئوت ئېلىپ بېرەرسەن، بولمىسا ھەلەپ ئېتىپ بەرسەڭمۇ بولىدىغۇ.
ئويلاپ باقسام بۇمۇ بولىدىغان ئىشكەن. ئۆي دېگەنگە پۇل لازىم بولىدۇ. ئۆيگىلا ئەمەس، مەن يەنە مەكتەپكە بارسام، كىتاب-ماتېرىيال سېتىۋېلىشقىمۇ يەنىلا پۇل كېتىدۇ ئەمەسمۇ؟
ــ ماقۇل، ئىشلىسەك ئىشلەيلى.
بىز ئۆينىڭ ئالدىدىكى دەرەخ شاخلىرىدىن بىردەمدىلا بىرەر يۈدە چاتاپ، ئېغىلنىڭ ئىچىگە تاشلاپ بېرىپلا، ئابلەتنىڭ ۋېلىسىپىتى بىلەن ئۇدۇل يېزا مەركىزىگە قاراپ ماڭدۇق. بىز كەلگەندە قۇرۇلۇش قىلىۋاتقان جايدا ئاللىقاچان ئىش باشلىنىپ كەتكەنىدى. ھۆددىگەر ساۋۇت سۈپۈرگە ئابلەتكە سەل ئاچچىقلانغاندىن كېيىن، بىردىنلا ماڭا بۇرۇلۇپ سىنچى كۆزلىرى بىلەن باش-ئايىغىمغا قاراپ چىقتى.
ــ بۇ مېنىڭ ئاغىنەم. بۇرنا كۈنى سىلى ئادەم يېتىشمەيۋاتىدۇ دېگەنتىلە، شۇڭا قىلغۇدەك ئىش چىقىپ قالارمىكىن دەپ چاقىرغاچ كەلدىم، ــ دېدى ئابلەت چۈشەندۈرۈپ، ــ قولىدىن ھېچقانداق ئىش قېچىپ قۇتۇلالمايدىغان بالا. جىگەرلىك، جاپادىن قورقمايدۇ.
ــ قېنى بىرنەچچە كۈن ئىشلەپ باقسۇن.
ــ ماقۇل. رەھمەت غوجايىن.
ــ قالدىسىنى كېيىن كۆرىمىز. ئەمسە ئىككىڭلار خىش-لاي

توشۇڭلار.

شۇ كۈنى ئابلەت بىلەن زەمبىلدە خىش-لاي توشۇدۇم. زەمبىل خېلىلا چوڭ بولغاچقا، ئۇسۇلغان لاي ئېغىر ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە تۆت تامچىغا ئىككىمىزلا لاي توشۇيدىغان بولغاچقا، يۈگۈرگەندەك ھەرىكەت قىلمىساق بولمايتتى. ماڭا تۇنجى كۈنىلا ئىش سەل ئېغىر كەلدى. زەمبىلنى ھەر قېتىم كۆتۈرۈپ ماڭغانىدا، قوللىرىمنىڭ پەيلىرى ئۇزۇلۇپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. لېكىن، قولۇمغا كىرىدىغان پۇلنى ئويلىسام روھلىنىپ، ھارغىنلىقنى ئۇنۇتۇيتتىم. شۇ كۈنى پۈتلىرىمنىڭ ماغدۇرى قاچقان، ئۇستىخانلىرىم سىرقىراپ ئاغرىۋاتقان ھالەتتە ئۆيگە كەلدىم. دادام تېخى قايتىپ كەلمىگەنىدى. شۇڭا، ئۇلاغلارغا ھەلەپ ئېتىپ بېرىپلا ئاچ قورساق پېتى يېتىپ قالدىم. دادام ئەتىسىمۇ، ئۆگىنىمۇ قايتىپ كەلمىدى. مەن سەھەر تۇرۇپلا ئۆيدىكى ئىشلارنى بىر ياقلىق قىلىۋېتىپ، ئابلەت بىلەن ئىشقا بېرىپ-كېلىپ يۈردۇم. مۇشۇ يېشىمغىچە دېھقانچىلىق ئوغۇل بالىنىڭ ئەركەكلىرىنى سىنايدۇ دەپ ئويلايتىتىم. ئەمدى بىلدىمكى، ھەقىقىي ئوغۇل بالىنىڭ بېلىنىڭ چىڭ-بوشلۇقى، پۈت-قولىدا ماغدۇرنىڭ بار-يوقلۇقى باشقىلارغا ياللىنىپ ئىشلىگەندە، قىلىۋاتقان ئىشىڭغا قوللىرىنى كەينىگە تۇتقىنىچە غادىيىپ نازارەتچىلىك قىلىپ، ھە دېسە بېرىدىغان ئازغىنە پۇلنى دوق قىلىپ، ئورۇنسىز تىل-دەشنام بېرىپ ئالدىرىتىدىغان، ھارغۇزۇپ بىر تىنىقتا قالدۇرىدىغان خەقنىڭ ئېغىر ئەمگىكىگە چىداش-چىدىماسلىقتا سېنىلىدىكەن. تېخى قولۇڭغا تەگمىگەن نېسى ئىش ھەققىنى شېپى كەلتۈرۈپ جانىدىن ئۆتۈپ كەتكۈدەك سېسىق گەپلەر بىلەن زىتىڭغا تەگسىمۇ، دەردىڭنى ئىچىڭگە يۇتۇپ، ئىشلەپ كۈننى كەچ قىلىشقا مەجبۇر بولىدىكەنسەن. ئانامدىن كېچىك قېلىپ تۇرمۇشنىڭ خوۋلۇقىنى تۇزۇك كۆرۈش نېسىپ بولمىغاچقا، دادام ئائىلىنىڭ ئىشىغا كۆپ

سالمىغانىدى. قىشتا جاڭگالدىن ئوتۇن ئەكىلىشكە بىرنەچچە مەرتەم بارغىنىمنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ياغ ئىچىدىكى بۆرەكتەك ياشاپ كەلدىم دېسەم تامامەن بولاتتى. مانا ھازىر نەچچە كۈن ئىچىدە قوللىرىم قاپىرىپ، بۆرتۈپ چىققان يەرلەردىن سۇ چىقىۋاتسىمۇ، لىققىدە خىش، لاي بېسىلغان زەمبىلنى ھەر قېتىم قامالاپ تۇتقىنىمدا ئالقانلىرىم ئېچىشىۋاتسىمۇ، لېكىن چىداشلىق بەرمىسەم بولمايتتى. «ئوغۇل بالا تۇرۇپ، مۇشۇنچىلىك ئىشقا ۋايسىسام، كېيىن جېنىمنى قانداق جان ئېتىمەن. دادام ماڭا بىر ئۆمۈر باقىي ئەمەس. بەل قويۇۋەتسەم بولمايدۇ. مۇشۇ ئارقىلىق ئۆزۈمنى، ياق، روھىمنى چېنىقتۇرۇشۇم. باشقىلاردىن قالغۇچىلىكىم يوقلۇقىنى ئىسپاتلىشىم كېرەك.....» مەن شۇنداق خىياللارنى قىلغاچ ئۆزۈمنى ئىشقا زورلايتتىم. بىراق، قولۇم زەمبىلنىڭ سېپىغا ھەر قېتىم تەگكەندە، خۇددى بىراۋ يېڭنە سانجىغاندەك يۈرىكىم ۋىژىلداپ ئېچىشىپ كېتەتتى. ھەرقانچە زورۇقسامۇ ئاخىر بولالماي قالدىم. ئابلەت قوللىرىمنىڭ قاپارغان جايلىرىغا قاراپ، ئىچ ئاغرىتقاندەك دېدى:

— مۇشۇنچە بولۇپ كەتكۈچە، گەپ قىلماي يۈرۈپسەن، قانداق چىدىدىڭ، ھەي گومۇش؟ گەپ قىل دېسە ئاسمانىڭ ئاستىدىكى، يەرنىڭ ئۈستىدىكى ئىشلارنى سۆزلەپ، ئادەمنى ھەيران قالدۇرىسەن، قارىغىنە قوللىرىڭغا. جېنىڭغا ئىچىگمۇ ئاغرىماپتۇ.

— ئوڭشىلىپ كېتىدۇ، بۇنچىلىك ئىشلارنى دەپ يۈرسەم قاملاشماس؟ — دېدىممەن ئۆزۈمنى ئاقلاپ.

— ئەمسە قوللىرىڭنىڭ بىر قات تېرىسى تامامەن چۈشۈپ بولغاندا ئاندىن دەيدىكەنسەن-دە؟

— سېنى ئاۋارە قىلماي، گۆشمۇ، تېرىسىمۇ ئۆزىدىن بولۇغاندىكىن ساقىيىپ قالار دەپ ئويلىدىم شۇ.

— ئاغىنە مەن سېنى ئۆز بىلىپ، نۇرغۇن گەپلەرنى دەپ بەردىم. قولۇڭ شۇنچىلا بولۇپ كەتسىمۇ چىشكىنى چىشلەپ يۈرۈپسىنا، قاپارغان جايىنىڭ ئاغرىقىنى تارتىپ باققان ئادەم ئۆزى بىلىدۇ. قانداق، ھازىرمۇ ئاغرىۋاتامدۇ؟

— ھەئە، ئاغرىۋاتىدۇ.

— توختا بۇنىڭغا بىر ئامال قىلايلى، بولمىسا بەرداشلىق بېرەلمەيسەن. «قەيەر ئاغرىسا، جان شۇ يەردە» دېگەن گەپ بار، — ئابلەت شۇنداق دېگىنىچە خىش دۆۋىسىنىڭ كەينى تەرىپىدىكى سۆگەتنىڭ چۈشىدىن بىر تال سۇندۇرۇپ كېلىپ، بىزدىن خېلىلا نېرىدا چۈشۈك چاي قاينىتىۋاتقان ئوچاقنىڭ ئالدىدا زوڭزىيىپ چۈشەنگى قوقاسقا كۆمۈپ مېنى چاقىردى:

— ھەي، بۇ يەرگە كېلە.

بىردەمدىلا چۈشۈق پۇچىلىنىپ، ۋىژىلداپ سۇ چىقىشقا باشلىدى.

— ئالقىنىڭى ئاچ، — دېدى ئابلەت بۇيرۇق قىلغاندەك، — بۇنى چىڭ سىقىمدا، بولۇپمۇ قاپرىپ چىققان يەرگە بەكرەك باس!

ئۇ قىزىق چۈشەنگى قولۇمغا تۇتقۇزدى. قولۇم چىدىغۇسىز ئېچىشىپ كەتتى. كۆزلىرىمدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلدى.

— قارا ئەپتىڭگە. مۇشۇنچىلىك ئاغرىققا بەرداشلىق بېرەلمەيسەنۇ، يەنە چوڭ گەپ قىلسەن. چىداپ چۈشەنگى ھەرىكەتلەندۇر ھە. مانا مۇنداق، — ئۇ سۆزلىگەچ، پوستى قارىيىشقا باشلىغان چۈشەنگىڭ قىزىق يېرىنى قولۇمنىڭ قاپارغان جايلىرىغا توغرىلاپ باستى. مەن لەۋلىرىمنى چىڭ چىشلىۋالدىم. كۆزلىرىمدىن چىققان ياش تامچىلىرى مەڭزىمنى بويلاپ ئاستا-ئاستا سىرغىماقتا ئىدى.

— ئەمدى ماۋۇ قولۇڭنىمۇ شۇنداق داغلايلى.

ـــ ئابلەت چۈنقنىڭ يەنە بىر ئۇچىنى ئوتنىڭ ئىچىگە تىقىپ، بىردەم تۇرغۇزغاندىن كېيىن يەنە بىر قولۇمدىكى قاپارتمىلارنى داغلاشقا باشلىدى. شۇ ئەسنادا تام ئېتىۋاتقان ئۇستام توۋلىدى:

ـــ خش.....خش تۇگىدى. قېنى سىلەر ھوي!

ـــ مانا..... مانا..... ـــ دېدى ئابلەت چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ، مەنمۇ ئۇنىڭغا ماسلىشىپ، بايا خىش بېسىلغان زەمبىلنىڭ بىر بېشىنى تۇتۇپ كۆتۈردۈم. تېخى ھېلىلا داغلانغان ئالقانلىرىم ھېلىھەم ئېچىشىپ تۇرسىمۇ، ئوغۇل بالىلىقىمغا ئېلىپ چىدىمسام بولمايتتى.

نىھايەت، بىر-ئىككى كۈن ئىچىدىلا قولۇمنىڭ قاپارغان يەرلىرى تارشىدەك قېتىشتىپ، ئاغرىقنى سەزمەيدىغان بولۇپ قالدى. لېكىن، شۇ چاغدا كۆتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى. ئابلەت ئىككىمىز خىش توشۇپ بېرىۋاتقان تام ئېگىزلەپ ئىككى يېرىم مېتىرغا يەتتى. بۇرۇن خىشلارنى ئەكېلىپ دۆۋىلەپ قويساقلا ئۇستامنىڭ يېنىدىكى بىرى ئۇدۇللۇق سۈنۈپ بېرەتتى، ئەمدىلىكتە بىزگە ئاۋارىچىلىك تۇغۇلۇپ، ئەكەلگەن خىشلارنى ئېگىز باغلانغان جازا ئۈستىگە ئۇدۇللۇق ئېتىپ بەرسەك، ئۇستامنىڭ يېنىدىكى مەن دېمەتلىك بالا بىز ئاتقان خىشلارنى ئەپچىلىك بىلەن تۇتۇۋېلىپ، جازا ئۈستىگە رەتلىك تىزاتتى. بىراق بۇ دورەم زەمبىلنى يەرگە قويۇشۇمغا، ئابلەتنىڭ تەرتىنى قىستاپ ھاجەتكە ماڭدى. زەمبىلدىكى خىشلارنى جازىغا ئۆزۈم ئېتىپ بېرىۋاتاتتىم. بىرنەچچىلا خىش قالغاندا تۇيۇقسىز ھېلىقى بالىنىڭ «قاچ.....» دېگەن ئەنسىز ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن نېمە ئىش يۈز بەرگىنىنى ئاڭقىرىپ ئۈلگۈرگىچە بېشىمغا بىر نەرسە قاتتىق تەگكەندەك بولۇپ، ھايال ئۆتمەيلا قويۇق، ئىسسىق بىر خىل سۇيۇقلۇق يۈزۈمنى بويلاپ ئېقىشقا باشلىدى.

— بېشى يېرىلىپ كېتىپتۇ.
— ياق، پېشانىسى يېرىلىپتۇ.
— دوختۇرخانىغا ئاپىرايلى.....
بىردەمدىلا يېنىمغا بىرنەچچەيلەن يىغىلدى. ئابلەتمۇ ئۆڭ-سۈلى ئۆچكەن هالدا پەيدا بولۇپ، بېشىمغا سنچىلاپ قارىغان-دىن كېيىن جىددىي تەلەپپۇزدا ئېيتتى:
— تېزرەك دوختۇرخانىغا ئاپىرايلى، قېنى زەمبىلنى ئەكىر-لىگىلار.
— ياق، مەن ماڭالايمەن، هېچنېمە بولمىدىم.
— شۇنداقتىمۇ كۆتۈرۈپ ئاپارمساق يارا زورۇقۇپ كېتىدۇ.
— ياق، ئۇ دەرىجىدە ئەمەس، دوختۇرخانىغا ئۆزۈم بارايى.
— هە ماقۇل، ماڭە ئەمسە.
ئابلەت كىچىك بالىنى يېتىلىگەندەك بىر قولۇمدىن يېتىلەپ ماڭدى. يېزىلىق دوختۇرخانىنىڭ ئارىلىقى يېقىن ئىدى. نۆۋەتچى دوختۇر قان چىقىۋاتقان يەرنى پاختا بىلەن پاكىز سۈرتكەندىن كېيىن، دورا بىلەن قانىنى توختىتىپ تاڭغاچ دېدى:
— هەر نېمە بولسا بېشى زەخىملەنمەپتۇ. خىش پېشانىسى-نىڭ تېرىسىنى سۈرۈۋېتىپتۇ.
— باشقا چاتاق چىقماس-هە، دوختۇر؟ — ئەنسىرىگەندەك سورىدى ئابلەت.
— ياق، هېچ ئىش بولمايدۇ. سۈرۈلۈپ كەتكەن يەرگە سۇ تېگىپ قالمسۇن. بولمسا ياللۇغلىنىپ قالىدۇ. ئازراق دورا يېزىپ بېرەي، ۋاقتى-قەرەلىدە ئىچسۇن.
— دوختۇر قەغەزگە بىر نەرسىنى يېزىپ، ئابلەتكە سوندى. ئابلەت ئىشخانىدىن چىقىپ هايال ئۆتمەيلا قايتىپ كىرىپ قولى-دىكى بولاقنى ماڭا سۇندى.
بىز دوختۇخانا دەرۋازىسىدىن چىققاندا، ساۋۇت سۈپۈرگە

ئۆگسۈلى يوق هالدا، هاسىرغىنچە كىرىپ كەلدى-دە، مېنى كۆرۈپ سورىدى.

— قانداقراق؟

— ئازراق تېرىسى سۈرۈلۈپ كېتىپتۇ، ئەنسىرىگىدەك باشقا چوڭ ئىش يوق ئىكەن، — مېنىڭ ئورنۇمدا ئابلەت جاۋاب بەردى.

— ھەر نېمە بولسا خۇدايىم ساقلاپتۇ، — ساۋۇت سۈپۈرگە قولى بىلەن مەيدىسىنى يېنىك بېسىپ قويدى، — بۇ گەپنى ئاڭلاپ، جان-ئىمانىم چىقىپلا كەتتى دېسە! ھەي، بالا-قازا كۆرۈنۈپ كەلمەس پۇت-قولىنى ساڭگىلىتىپ دېگەن شۇ-دە.

بىز ماڭدۇق. ئۇمۇ بىزگە ئەگەشتى. پېشانەمنىڭ تېرىسى سۈرۈلگەن يېرى ئېچىشىپ ئاغرىۋاتاتتى. مەن بۇلارنى ئەنسىرىتىۋەتمەسلىك ئۈچۈن چىشىمنى چىشلەپ ماڭماقتا ئىدىم. بىز ئاچا يولنىڭ دوقمۇشىغا كەلگەندە، ساۋۇت سۈپۈرگە بىردىنلا توختاپ، بىر نېمىنى ئويلىغاندەك بېشىنى قاشلاپ سورىدى:

— خوش، ئۇكام. يەنە نەگە؟

مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغىنىنى بىلەلمەي، چىرايىغا قاراپ سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، جاۋاب بەردىم.

— ئىش ئورنىغا.

— بولدى. بۇگۈنچە سەن بارما. ئۆيۈڭگە بېرىپ، ئوبدان ئارام ئال، ھە! بۇ ھالىڭ بىلەن ئىشلىيەلمەيسەن.

— نېمىشقا ئەمدى؟ ساپساق تۇرمامدىمەن مانا، — زورۇقۇپ كۈلمەكچى بولدۇم-يۇ، لېكىن نېمىشقىدۇر كۈلەلمىدىم.

— ساق بولساڭمۇ ئۆيۈڭگە قايتىپ ئوبدان ئارام ئېلىپ، يارىڭ ساقايغاندا كەل.

— مەن.....

— بولدى تالاشما، ئاداش، — ئابلەتمۇ ئۇنىڭغا بولۇشتى.

ئەمدى تىركىشىشنىڭ پايدىسى يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ، بېشىمنى لىڭشىتتىم.

ــ بۇ يەردە ئىشلىگىنىڭگە قانچە كۈن بولدى؟ ــ تۈيۈقسىز سوردى ساۋۇت سۈپۈرگە.

ــ سەككىز..... ياق، توققۇز كۈن بولدى.

ــ توققۇز..... توققۇز كۈندە..... ــ ساۋۇت سۈپۈرگە بۇ گەپنى نەچچە قېتىم تەكرالىغاندىن كېيىن، يانچۇقىدىن بىر تۇتام پۇلنى چىقىرىپ، بىر قىسمىنى ئايرىۋالغاندىن كېيىن، قولىغا تۇتۇرۇپ، ئالدىرىماي نەچچە رەت ساناپ، قولۇمغا توققۇزدى، ــ مە بۇنى ئال، 150 كوي، ئەسلىغۇ ئىش ھەققىڭ 15 كويدىن 135 كوي بولاتتى، قالغان 15 كوي دورا پۇلۇڭ بولسۇن.....

مەن قولۇمدىكىسگە ئىشەنمەيلا قالدىم. قىشلىق تەتىلدە نەچچە رەت ئوتۇن ئەكىلىپ ساتقاندا، ھەر نۆۋەت خېلى كۆپ پۇلغا ساتقان بولساموُ، لېكىن ھازىر بىر قېتىمدىلا قولۇمغا بۇنچە پۇلنىڭ كىرگىنىگە ھەيرانلىقىم ئېشىپ يۈرىكىم بىردىنلا ئويناپ كەتتى. ئاغرىق ئازابى نەلەرگىدۇ يوقالدى.

ــ قېنى ساناپ باقمامسەن؟

ــ سىلى سانىغاندىكىن بولدىغۇ؟

ــ بىكارغا پۇل بەرسىمۇ ساناپ باق دەپتىكەن. قانداقلا بولسۇن سانىۋالغىنىڭ ياخشى.

ساۋۇت سۈپۈرگىنىڭ دەۋتى بىلەن پۇلنى بىر قېتىم ئەمەس، ئۈچ قېتىم سانىدىم. ھېچ خاتاسى يوق. 150 كوي ئىدى.

ــ ئابلەت ئاپىرىپ قويسۇنمۇ؟

ــ ياق، ئۆزۈملا كېتىۋېرەي، ئۇنى ئاۋارە قىلماي.

ــ ماقۇل ئەمسە، دىققەت قىل، يارا ياللۇغلىنىپ قالمىسۇن.

ئۇلار كەتكەندىن كېيىن، پۇل سېلىنغان يانچۇقۇمنى سىلاپ قويۇپ ئۆيگە يېقىن يول بىلەن ماڭدىم. يولدا ئۇچرىغانلار ماڭا

قىزىقسىنغاندەك قارىشىپ چىرايلىرىنى پۈرۈشتۈرۈشەتتى، يېنىدىن ئۆتۈپ كەتكۈچە تىكىلىپ قارىشاتتى. لېكىن مېنىڭ پەرۋايىم پەلەك ئىدى. ئۆيگە كەلسەم ھويلا ئىشكى داغدام ئوچۇق تۇراتتى. «دادام قايتىپ كەپتۇ، ئەمدى قانداق قىلارمەن، ئۇ مېنى بۇ ھالدا كۆرسە چوقۇم خاپا بولىدۇ» دېگەن ئەندىشە بىلەن ھويلىغا كىرسەم، دادام ھويلىنىڭ يان تەرىپىدىكى ئېغىل ئالدىدا مەن نەچچە كۈندىن بېرى قويلارغا چاتاپ بەرگەن دەرەخ شاخلىرىنى رەتلەۋاتقانىكەن. دادام ئاياغ تىۋىشمىنى ئاڭلىغان چېغى، بېشىنى كۆتۈرۈپ لەپپىدە قاراپ توك سوقۇۋەتكەن ئادەمدەك چۆچۈپ سەل تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كەلدى-دە، مېنى باغرىغا بېسىپ نەچچە سېكۇنت تۇردى، ئاندىن ئىككى بىلىكىمىدىن تۇتۇپ ئارقامغا ئاستا ئىتتىرىپ سوردى:

— نېمە بولدۇڭ، بالام، بىرەرسى بىلەن سوقۇشتۇڭمۇ. قايسى نائەھلىنىڭ بالىسى سېنى مۇشۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى؟

— ھېچكىم، دىققەتسىزلىكىمدىن دەرەخكە ئۇسۇۋالدىم.

— يالغان ئېيتما، مېنىڭ مىجەزىمنى ئوبدان بىلىسەن، بالام. مەن يالغان ئېيتقان ئادەمگە چىش-تىرنىقىمغىچە ئۆچ، بالا ئىش بولسىمۇ راست گەپ قىل.

دادامغا راست گەپ قىلمىسام قۇتۇلالمايدىغانلىقىمنى بىلىپ، ھەممە ئەھۋالنى سۆزلەپ بەردىم. دادام گېپىمنى ئاڭلاپ، كۆزلىرىگە لۆممىدە ياش ئېلىپ دېدى:

— مۇشۇ يېشىڭدا جېنىڭغا ئېكەك سېلىپ نېمە جاپا سالغا، ئوبدان ئوغلۇم. خەج-خىراجىتىڭنى قىسىپ قويغان يېرىم بارمۇيا، جېنىم بالام.

— مەنمۇ ئىشلەپ يۈكۈڭنى يەڭگىللىتەي دادا. بۇ قانچىلىك ئىش ئىدى. مانا بىر ئوبدان تۇرىمەنغۇ. ھېچ ئىش يوق، خاتىرجەم بولۇڭ.

— شۇنداقتىمۇ ئادەم خاتىرجەم بولالمايدىكەن. بىر ئوبدان بۇدرۇق چىرايلىق مۇشۇنداق بولسا.....

— تېرىسى سۇرۇلۇپ كېتىپتۇ شۇ. دوختۇر «ھېچ ئىش بولمايدۇ» دەيدۇ، — مەن شۇنداق دېگەچ چۈشۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ يول بويى نەچچە قېتىم ساناپ، قولۇم بىلەن يانچۇ-قۇمنىڭ ئۈستىدىن بېسىپ ئەكەلگەن پۇلنى چىقىرىپ دادامغا سۇندۇم.

— بۇنى ئېلىپ قويۇڭ دادا، توققۇز كۈنلۈك ئىش ھەققىم.

دادام پۇلغا مۇنداقلا قاراپ قويغاندىن كېيىن، قولۇمنى ئىتتىردى.

— سەن مىڭبىر بالالىقتا ئىشلەپ تاپقان پۇل بولغاندىكىن، يېنىڭغا سېلىپ قوي، بالام. ھازىر ماڭا پۇل لازىم ئەمەس. كېرەك بولغاندا بېرەرسەن.

— ياق، بۇنى ئېلىڭ، دادا. بولمىسا مەن خاپا بولىمەن.

— ياق، بالام بۇ سېنىڭ قان-تەرىڭ بەدىلىگە كەلگەن پۇل.

— ئەمدى ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا سېنىڭ-مېنىڭ دەيدىغان گەپ چىقتىمۇ، دادا. يەنە مۇشۇنداق دەيدىغان بولسىڭىز مەن خاپا بولىمەن جۇمۇ.....

— ماقۇل بالام، ماقۇل. ئەمسە مەن بۇنى ساقلاپ قويىاي، قاچان پۇل لازىم بولسا، تارتىنماي سورارسەن ئەمسە، — دادام پۇلنى ئېلىپ، يانچۇقىغا سېلىپ، پىشانەمنى يېنىك سىلاپ قويدى، — ئاغرىۋاتامدۇ، بالام؟

— ياق، ئاغرىمىدى.

ئۇ ئېغىر ئۇھسىنىپ، ھارغىنلىق تۈپەيلى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى. شۇ تاپتا مېنىڭمۇ يۈرىكىم ۋىژىلدە قىلىپ قالدى. ئۇنىڭ ئۆسكىلەڭ ساقاللىرى دىردايغان، لەۋلىرى

گەز باغلىغان، كىيىم-كېچەكلىرى كىر دەستىدىن ئەسلىي رەڭ-گىنىڭ قانداقلىقىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەنىدى.

— چاي ئىچەمسىز، دادا. مەن چاي قايناتاي.

— ياق، بۈگۈن چاي ئىچمەيلى، ئوغلۇم. كۆڭلۈم سۈيۈق-سەلەڭ بىر نەرسىنى تارتىپ تۇرىدۇ. ئوخشىتىپ بىر سۈيۈق ئاش ئېتەي.

— خېمىرنى مەن يۇغۇرايمۇ ئەمسە؟

— بۇ چاققىچە قولۇڭنى خېمىرغا تىقىپ باقمىغان تۇرساڭ، يۇغۇرالمايسەن.

— ئاۋۋال قىلىپ باقمايمەنمۇ؟

— ماقۇل ئەمسە، سەن نېمە دېسەڭ شۇ.....

ئارمان

ئىنسان ئۆز هاياتىدا نۇرغۇن دىشۋارچىلىقلارغا ئۇچرايدىكەن، خۇشاللىقلارغا نائىل بولىدىكەن. دىشۋارچىلىق دەستىدىن تىنەپ-تەمتىرەپ قانداق قىلىشنى بىلەلمەي قالغىنىدا ئازاب، قىينچىلىق خۇددى بېسىپ ئۆتكىلى بولمايدىغان تاغدەك، هەرقانچە مېڭىپمۇ ئۇلاشقىلى بولمايدىغان مەنزىلدەك تۇيۇلىدىكەن. ئادەم خۇشاللىقتا نائىل بولغاندا بولسا، تەڭرىنىڭ هىممىتىگە شۈكۈر-سانالارنى ئېيتىپ، بەختىنىڭ تەگسىز قاينامليرىدا ئەبەدىي ئۇزگۈسى كېلىدىكەن.

مەكتەپكە قايتىپ يەنە بىر خىل رېتىمدا داۋاملىشۋاتقان ئۇچ نۇقتا، ئىككىي لىنىيە ئارىسىدا قاتراشقا باشلىدىم. كونكرېت ئېيتقاندا، ياتاق، سىنىپ، ئاشخانا كۇندىلىك تۇرمۇشۇم بىلەن چەمبەرچاس باغلىنىپ كەتكەنىدى. ئالدىنقى بىر يىلدا دەرسلەردە ساۋاقداشلىرىمدىن كۆرۈنەرلىك ئالدىدا ماڭغانلىقىم ئۈچۈنمىكىن، يېڭى ئوقۇش مەۋسۇمى باشلىنىش بىلەنلا ئۇلار مېنى ئۆزلىرى تەلەپ قىلىشىپ، سىنىپ باشلىقلىقىغا سايلىشۋالغانىدى. «ئامەت كەلسە قوش كەپتۇ» دېگەندەك، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلار ئۈيۇشمىسىنىڭ رەئىسلىكىنى ئۆتەۋاتقان مەكتەپدىشىم ئوقۇش پۈتكۈزۈپ، ئىچكىرى ئۆلكىدىكى قايسىبىر ئالىي مەكتەپكە ئوقۇشقا كەتكەچكە، ئوقۇغۇچىلار ئۈيۇشمىسىنى قايتا تەرتىپكە سېلىپ مۇستەھكەملىگەندە، ئوقۇغۇچىلار ئۈيۇشمىسىنىڭ رەئىسلىكىگە سايلىنىپ، قوشۇمچە تەشۋىقات خىزمەتلىرىنى ئۈستۈمگە ئالدىم. شۇڭا، مەكتەپنىڭ تەشۋىقات خىزمەتلىرىگە كېرەكلىك رادىيو، ئاۋاز كۈچەيتى-

كۆچ ۋە باشقا لازىمەتلىرى قويۇلغان ئۆي ياتقىمغا ئايلانغانىدى.

— جاپا تارتىۋاتسەن، ئاداش. بۇنداق قىلىپ جېنىڭ ئونمۇ سېنىڭ. ئەتىگەندە رادىيو قويۇپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىر كۈنلۈك مەشغۇلىيىتىنىڭ باشلىنىشىغا ئالدىرايسەن، ئاندىن باشقىلارغا ئوخشاش سىنىپقا كىرىپ، دەرس ئاڭلايسەن، چۈشلۈكى مەكتەپ مەمۇرىيىتىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئېلىپ، ئوقۇغۇچىلار ئۈيۈشمىسى نامىدا باشقۇرۇلۇۋاتقان خەۋەرلەر پىروگراممىسىنىڭ ماقالىلىرىنى يازسەن ياكى باشقىلارنىڭ يازغانلىرىنى تۈزىتىسەن. شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئاخشاملىرى بىرەر قېتىمۇ كەچلىك مۇزاكىرىگە كېچىكىپ قالغىنىڭنى ياكى بالدۇر قايتقىنىڭنى بىلمەيمەن، يەنە تېخىتاپشۇرۇقنى ۋاقتىدا، تولۇق ئىشلەيسەن، نومۇرنىمۇ يۇقىرى ئالسەن. باشقىلاردىن ئاڭلىسام، ھەر كەچلىكى خېلى بىر ۋاقىتقىچە ياتقىڭنىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرمەيدىكەنسەن. ئۇيقۇ، ئارام دېگەنلەر يېتەرلىك بولمىسىمۇ تېتىك، روھلۇق كۆرۈنسەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىنىپىتىكى ۋەزىپەڭنىمۇ ئاقستىپ قويغۇنىڭ يوق، ھەرھالدا سالامەتلىكىڭنى ئاسرا. جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان.....

ئابلىكىمنىڭ يۇقىرىقى سۆزىنى ئاڭلاپ كۈلۈپلا قويدۇم. ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇنىڭ دېگىنى توغرا ئىدى. لېكىن، مۇشۇ كۈنلەردە بۆلەكچىلا روھلىنىپ كېتىۋاتاتتىم. بۇ قوش «مەرتىۋە» گە ئېرىشكىنىمنىڭ شاراپىتىدىن ئەمەس، بەلكى ئوقۇتقۇچى، ساۋاقداشلىرىمنىڭ ماڭا ئىشەنگەنلىكىدىن، كۈندىلىك مەشغۇلىيىتىم شۇنچىلىك زىچ بولسىمۇ ئۆزۈم ئويلىغان، ئارزۇ قىلغان ئىشلارنى جاي-جايىدا قىلالىغانلىقىمدىن، شەھەرلىكلەر نەزەرىدىكى مەندەك لاي سۇ ئىچكەن سەھرالىقنىڭ باشقىلار قىلالايدىغان ئىشنى ئۇلار-دىنمۇ ئاشۇرۇپ قىلالايدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ قويغىنىمدىن ئىدى.

— گەپ قىلمايسەنغۇ گومۇش؟ — ئابلىكىم ئۇنچىقماي ئولتۇرغۇنىمدىن جىلە بولغاندەك سورىدى.

— نېمە دەيمەن؟ بايا گەپنىڭ ھەممىسىنى دەپ بولغان تۇرسىڭ! بىركىم سۆزلەۋاتقاندا ئاق قۇشقاچتەك ۋىچىرلاش ياخشى ئادەت ئەمەس، شۇڭا گەپ قىلمىدىم. «گەپلىرىڭ قۇلىقىمغا سېڭىر، مۇزىكىدەك ئاڭلىنىپ، روھىمغا مادار، تېنىمگە كۈچ-قۇۋۋەت بولدى. شۇ تاپتا تەلمىرىڭدىن تەسرلىنىپ، ماختاشلىرىڭدىن خۇشاللىنىپ ئۇچۇپ كېتەي دەۋاتىمەن» دەيمەنمۇ؟

— يەنە چاقچاق قىلغىلى تۇردۇڭ. سېنى ماختاۋاتمايمەن، بەلكى تەنقىدلەۋاتىمەن، — ئابلىكىم بىردىنلا قاشلىرىنى يىمىرىپ، قاپىقىنى تۈردى، — مۇشۇنداق كېتىۋەرسەڭ سارىڭ بولۇپ قالسەن جۇمۇ، ئاداش.

ئابلىكىمنىڭ بۇ سەمىمىي سۆزلىرىنىڭ تېگىگە ئاللىقاچان يەتكەن بولساممۇ، چاقچاق بىلەنلا بولدى قىلىۋېتىش نىيىتىدە گەپ يورغىلىتىپ باققانىدىم، لېكىن ئۇمۇ غەرىزىمنى سېزىپ ئۇلگۈرگەچكە ئەمدى راست گەپنى قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم.

— دېگىنىڭ توغرا، ئاداش. بەزىدە تاپشۇرۇقنى چىراغ يورۇقىدا ئىشلەۋاتىمەن. مۇشۇنداق قىلىۋەرسەم ئۇزاققا بارمايلا ئۆزۈمنى كاردىن چىقىرىپ قويىدىغىنىمۇ ئەنسىرەيمەن. لېكىن يەنە تۇرۇپلا «بۇنداق خىيالدىن كەچ، ئالماس. باشقىلارغا ئۆزۈڭنى تەڭلەشتۈرمەي يەنىمۇ ئىزدەن، شۇ چاغدىلا كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتەلەيسەن. ئەتراپلىق يېتىلىش يولىدا قىلغان ئەجرىڭ باشقىلارنىڭ مۇئەييەنلەشتۈرۈشىگە ئېرىشىدۇ، غەلىبە گۈلدەستىلىرى سېنى ئورايدۇ، چەككەن رىيازەتلىرىڭ، قاينىاق سۇدىن ئۆرلىگەن هوردەك جىسمىڭدىن جىمجىتلا چىقىپ كېتىپ، يېنىكلەپ قالىسەن» دەيمەن. ئۆز-ئۆزۈمگە بېرىلگەن تەسەللى مېنى مانا مۇشۇنداق تىنىم تاپتۇرمايدۇ، ئاداش.

ئابلىكىم نېمىلا دېگەن بىلەن مەندەك يېتىملىكنىڭ دەردىنى تارتىپ باقمىغان. يېنىدا تاغدەك يۆلەنچۈك بولىدىغان دادىسى،

باغرى كەڭ، مېھرى ئىللىق ئانىسى، ئادەمنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈر-گۈدەك بايىشات ئائىلىسى بار. بىراق مېنىڭچۇ؟ ئەتىيازدىن كۈز-گىچە تۇرمۇش ھەلەكچىلىكىدە بىر زاغرىنى چايغا چىلاپ ئىچىسمۇ شۇكۇر قىلىدىغان، ھەرقانچە جاپا تارتىسمۇ ۋايسىمايدىغان، دىلى رەنجىسۇن، ئالمىدەك يۈرىكى دەرد-پىغان، ئازاب ئىچىدە ئۆرتەنسۇن، باشقىلارغا چىش يېرىپ دەردىنى تۆكەلمەيدىغان ياۋاش، سادداً، ھالال نىيەتلىك دادامىلا بار. بىر قانىتى سۇنغان ناتۋان قۇشمەن. مۇشۇ كۈنگە كەلگۈچە باشقىلار «ئانا» دېسمۇ يۈرىكىم شۇررىدە قىلىپ، ئۆزۈمنى قويارغا يەر تاپالماي قالىمەن. ئابلىكىمگە «رەھمەتلىك ئانامنىڭ مەندىن كۈتكەن ئۈمىدىنى ئاقلاش ئۈچۈن مۇشۇنداق جان پىدالىق قىلىۋاتىمەن» دېسەم ئۇ قانداق ئويلاپ قالار..... ئانام يادىمغا يېتىشى بىلەنلا نېمىشقىدۇر بىر قىسىملا بولۇپ قالدىم. شۇ ئان كۆز ئالدىمدا دادامنىڭ ئانامنى تەسۋىرلەپ بېرىشلىرى نامايان بولۇپ، يۈرىكىم شۇرقىراپ ئېرىۋاتقاندەك، پۈتۈن جىسمىم قىزىشىپ، تىل بىلەن ئىپادىلىگۈسىز بىر خىل روھىي ھالەت ئۆز ئىسكەنجىسىگە ئالغاندەك سېزىلىشكە باشلىدى.

— نېمە بولدۇڭ، ئاداش؟ — روھىي ھالىتىمدە ئۆزگىرىش بولغان چېغى، ئابلىكىم ئالدىراپ سورىدى. ئۇنىڭ ئەنسىزلىك ئىپادىلىنىپ تۇرغان قىياپىتىنى كۆرۈپ، ئۆزۈمنى دەررۇ بېسۋالدىم.

— ھېچنېمە، خاتىرجەم بول.

شۇ كۈنى ئابلىكىمنى ئۆيىگە ئۇزىتىپ قويغاندىن كېيىن، ئۆگىنىش قىلىش ئۈچۈن قانچە كۈچىنىپ باققان بولسامۇ، نېرۋىلىرىم بىردىنلا قالايمىقانلىشىپ، دىققىتىمنى بىر يەرگە يىغالمىدىم. كۆز ئالدىمدا بىرده دادامنىڭ، بىرده رەھمەتلىك ئانامنىڭ سىيماسى گەۋدىلىنەتتى. ئۇلار بىلەن خىيالەن پاراڭلاشتىم. ئەتىسى ياتاقنىڭ ئىشكىنى باشقىلارنىڭ قاتتىق

مۇشتلىشى بىلەن ئويغىنىپ ئورنۇمدىن ئاران تۇردۇم. كېچىچە خىيال سۇرۇپ تاڭ ئاتارغا يېقىن كۆزۈم ئۇيقۇغا ئاران ئىلىنغاچ، ئۇنىڭ ئۇستىگە كۆزۈم ئۇيقۇغا ئىلىنىشى بىلەن قالايمىقان چۈش كۆرگەچكىمكىن، شۇ تاپتا بېشىم لوقۇلداپ ئاغرىپ تۇراتتى.

— تېز بول، گىمناستىكا ئوينايدىغانغا نەچچە مىنۇتلا قالدى، — مېنى ئويغاتقان ساۋاقدىشىم ئالدىراتتى، — تەنتەربىيە ئوقۇتقۇچىمىز شۇ تاپتا تىتىلداپ ئۆزىنى قويارغا يەر تاپالمايقېلىۋاتىدۇ.

ھەممە ئىشنى قويۇپ دەرھال رادىيو كانىيىنى ئېچىشقا تۇتۇندۇم. مەكتەپكە كەلگەندىن بېرى شۇ كۈنى ماڭا دەرس ئاڭلاش پەقەت خۇشياقمىدى. بېشىم ھېلىلا پارتىلاپ كېتىدىغاندەك لوقۇلداپ ئاغرىيتتى. ئۇستىخانلىرىم ئۇگە-ئۇگىلىرىدىن ئاجراپ كەتكەندەك سىرقىرايتتى. ماغدۇرسىزلىقمىدىن بىرەرسى قاتتىقراق پۇڭلەپ قويسىمۇ ئارقامغا ئۆچۈپ كېتىدىغاندەك قىلاتتىم. مۇئەللىم دەرستە نېمىلەرنى سۆزلىدى؟ دەرسنى قانداق ئۆتۈۋاتىدۇ؟ ھەممىسى چۈشتەك تۇيۇلاتتى. كۆزلىرىمنى دوسكىغا مىختەك تىكىپ ئولتۇرسامۇ، مۇئەللىمنىڭ گېپى قۇلقىمغا كىرمەيتتى. پارتىدىشىم ئابلىكىمنىڭ تۇيۇقسىز قاتتىق نوقۇشى بىلەن چۈش كۆرۈۋاتقان ئادەم ئۆندۆرىگەندەك كۆزۈمنى دوسكىدىن ئۇنىڭغا يۆتكىدىم.

— مۇئەللىم سەندىن سوئال سوراۋاتىدۇ، تېز ئورنۇڭدىن تۇر!

ئورنۇمدىن دەرھال تۇرۇپ، دوسكا ئالدىدىكى مۇنبەردە ماڭا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلىپ تۇرغان مۇئەللىمگە قارىدىم.

— مانا ماۋۇ شەكىلگە قاراڭ، — دېدى مۇئەللىم قولىدىكى ئىككى-ئۈچ غېرىچچە كېلىدىغان تاياق بىلەن دوسكىنى كۆرسىتىپ، — بۇنىڭ قايسى تەرەپلىرى پاراللېل؟

پۈتۈن دىققىتىمنى يىغىپ دوسكىغا قارىغان بولسامۇ، قاققان قوزۇقتەك ھېچنېمىنى ئۇقالماي ئورنۇمدا تۇرۇپ قالدىم. شۇ

ئان ئارقامدىن پىچىر-پىچىر ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى.
— بۇنىڭغا بۇگۈن نېمە بولغاندۇ؟ چىرايى بىر قىسمىلىغۇ؟
— ساقسىز بولۇپ قالدىمكىن؟
— قارىغىنە قاپاقلىرىغا، ئىششىپ كېتىپتۇ.
— كۆزلىرىمۇ قىزىرىپ قاپتۇ.
— بۇگۈن ئالماسقا نېمە بولغاندۇ؟
.....
— دىققەت قىلىڭلار، پاراڭنى توختىتىڭلار، — مۇئەللىمنىڭ تەرتىپكە چاقىرىشى بىلەن سىنىپ ئىچى قاينىۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك بىردىنلا جىمىدى.
— ئولتۇرۇڭ، دەرسكە دىققەت قىلىڭ-ھە! — دېدى مۇئەللىم ماڭا تازا سەپسېلىپ قارىغاندىن كېيىن قولىنى بوش شىلتىپ.
شۇ كۈنى نېمە بولغانلىقىنى بىلمەيلا قالدىم. ئوقۇتقۇچىلار ئالمىشىپ دەرسكە كىرىۋاتسىمۇ، ھېچقايسىسىنىڭ دەرسى قۇلىقىمغا كىرمەيتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇلارنىڭ دەرسىنى جىم ئولتۇرۇپ ئاڭلىشىم كېرەك ئىدى. چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتى بولۇش بىلەنلا ئالدىراپ ياتىقىمغا كېلىپ، سوغۇق سۇ بىلەن يۈز-كۆزلىرىمنى يۇغاندىن كېيىن، چايداندىكى سوۋۇپ قالاي دېگەن قاينىق سۇنى قۇيۇپ، نەچچە كۈن ئىلگىرى دورا دوكىنىدىن سېتىۋالغان تابلىت دورىدىن ئىككى تال ئىچتىم. شۇ ئەسنادا ياتاقنىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ ئابلىكىم كىرىپ كەلدى.
— جۇر تاماققا بارايلى.
— بولدى، سەن ببرىۋەر. مەن ياتاقتا نان بىلەن چاي ئىچەي.
— نېمە دېگىنىڭ بۇ؟ مەن سېنى دەپلا ئۆيگە بارمىدىم. ئەمدى گەپ قىلىشمىنىڭ ئورنى قالمىغانىدى. تارتىشمايلا

ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. ئىككىمىز مەكتەپتىن ئانچە يىراقلىمايلا بىر كىچىك ئاشخانىغا كىرىپ بىر قاچىدىن لەگمەن يەپ بولۇپ، كەينىدىن ھۇزۇرلىنىپ ئاش سۈيى ئىچتۇق. بايامقى دوررىنىڭ تەسىرىمۇ ياكى قورسىقىم تويغاچقىمۇ، ھارغىنلىقىم بىردىنلا يوقاپ يېنىكلەپ قالدىم. بېشىمنىڭ ئاغرىقىمۇ بىرئاز پەسەيىپ، پۈت-قوللىرىمغا ماغدۇر كىرگەندەك بولدى.

— بۇرۇنراق ئەسكەرتىپ قويماي، بولمىسا كېيىن مەندىن رەنجىپ يۈرمە يەنە.

— بۇنچە سىرلىق كۆرسەتكۈدەك نېمە گەپتى ئۇ؟ قېنى دېگىنە.

ئابلىكىم ھەييارلىق بىلەن ھەجىيىپ قويغاندىن كېيىن، قەستەن تەقەززا قىلماقچى بولغاندەك جىم تۇرۇۋېلىپ، تەستە ئېغىز ئاچتى:

— سېنى بىرسىگە ئاشىق بولۇپ قاپتۇ دېيىشۋاتىدۇ.

مەكتەپ ھاياتى ئېقىن سۇدەك ئۆتمەكتە ئىدى. رۇستەم پات-پات ياتقىمغا كېلىپ تۇراتتى. گۈلنۇر بىلەن سىنىپقا كېتىۋاتقاندا، ئاشخانىلاردا ئۇچرىشىپ قالمساق، ئومۇمەن بىر-بىرىمىز بىلەن كارىمىز يوق ئىدى. شۇ كۈنلەردە بەزى شەنبىلىرى ئۆيگە بارالمايمۇ قالاتتىم. بىر ئاماللارنى قىلىپ، ئۆيگە بېرىشنىڭ چارە-سىنى ئىزدەيتتىم-يۇ، لېكىن دەم ئېلىش ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ بىر ياقلىق قىلمىسام بولمايدىغان بىر-بىرىدىن مۇھىم ئىشلار كۆتۈپ تۇرغاچقا، پەقەتلا ئامال تاپالمايتتىم. بۇنداق ۋاقىتلاردا رۇستەمگە قانداقلا بولمىسۇن دادام بىلەن كۆرۈشكەچ كېلىشنى تاپىلايتتىم. رۇستەممۇ ماڭا ۋەدە بېرىپ: «خاتىرجەم بول، ئاداش، ئىككىمزنىڭ ئۆيبىنىڭ ئارىلىقى يېقىنلا تۇرسا، ئۇنىڭسىزمۇ يىزىغا بارغاندىكىن چوقۇم داداڭ بىلەن كۆرۈشۈپ، ساڭا دەيدىغان گەپ-سۆزلىرى بولسا ئاڭلاپ كېلىمەن» دەيتتى.

ئۇنىڭ شۇنداق قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ خاتىرجەم بولسامۇ، دادام بىلەن ھەپتىدە بولسىمۇ بىر كۆرۈشۈپ، ئەھۋالىدىن خەۋەر-دار بولالمىغىنىمدىن ئۆكۈنەتتىم.....

قىشلىق تەتىلىدە مەھەللىدىكى دوستلىرىم — ئابلەت، ئابدۇللالار بىلەن ئوتۇنچىلىق قىلدىم. بىپايان كەڭرى زېمىن، بۇلغانمىغان ساپ ھاۋا پىكىر-تۇيغۇلىرىمنى قاناتلاندۇرۇۋەتكە-نىدى. تۆگە لوككىسىدەك ئېگىز-پەس تەكلىمكان قۇملۇقى، قۇملۇقنىڭ قاراۋۇلى بولغان تۇغراق، يۇلغۇنلارغا قانچە قارىسام تويمايتتىم. قىريا دەرياسىنىڭ ئايىغ ئېقىنىدىكى مۇشۇ بارخانلاردا — بىرەر ئارغامچا بويى كولىسىمۇ نەم دىدارىنى كۆرگىلى بولماي-دىغان قۇمساڭغۇ تۇپراقتا ئۇلارنىڭ تەبىئەت ئالىمىگە جەڭ ئېلان قىلغانىدەك مەزمۇت قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇشى تەپەككۇر تۇلپارلىرىمنى چاپچىتىۋەتكەنىدى. «مىڭ يىل كۆكرىپ تۇرىدۇ، مىڭ يىل تىك تۇرىدۇ، مىڭ يىل قۇم ئاستىدا تۇرسىمۇ چىرىمەيدۇ» دەپ تەرىپ-لىنىدىغان توغراقلارنىڭ قاقاس زېمىندا ھاياتلىق ئالىمىگە ھۆسن قوشۇپ تۇرۇشىنى بىر مۆجىزە دېمەي بولمايتتى.

— قارا ئاداش، تەبىئەت دېگەن ئاجايىپ بولىدىكەن، — دەيتتى ئابدۇللا باللارچە چىرايىغا ماس كەلمىگەن بۇرۇتىنى سلاپ قويۇپ، — بىر يېرى باغ، بىر يېرى تاغ؛ بىر يېرى قۇملۇق، بىر يېرى شورلۇق. شۇنداقتىمۇ ھەر قايسىسىنىڭ ئۆزىگە يارىشا ئار-تۇقچىلىقى بار. ئۆتكەن يىلى باللار بىلەن پۇلۇ* تېغىغا قاشتېشى كولىغىلى چىقىپ ھەيران قالدىم. ئاسمان-پەلەك تاغلارنىڭ بىر يېرىنى چۈمۈلىدەك كولاپ ئىچكىرىلەپ كىرسەك، مېھنىتىگە تۇشلۇق رىزقىنى بېرىدىكەن. باشقىلاردىن ئاڭلىسام ئالتۇن كو-لاشمۇ شۇنداق جاپالىقكەن. شۇنداقتىمۇ ئەجرىگە لايىق بىر ئىش

* پۇلۇ — يەر نامى.

بولىدىكەن. ئاۋۇ مەنزىرىگە قارىغىنا، ھەممە يەر كۆز يەتكۈسىز قۇملۇق. توغراق بىلەن يۇلغۇنلارغا ھايۋاتلىق بېغىشلايدىغان سۇدىن ئەسەر يوق، شۇنداقتىمۇ ئۇلارنىڭ ياشىرىپ تۇرۇۋاتقانلىرى ئېكولوگىيەلىك مۇھىتنى قوغدىسا، قۇرۇغانلىرى دېھقانلارنىڭ ئوتۇن ئېھتىياجىنى قامدايدۇ. بۇ قانداق كارامەت-ھە؟

— گېپىڭ ئورۇنلۇق، يۇرتىمىز ئالامەت بەلەن يۇرت، ئۇ يەرلەر مۇشۇنداق قاقاس قۇملۇق بولغىنى بىلەن ئاستىدا بايلىق تولا. يېقىندا بىرسىدىن ئاڭلىسام، ناھىيەمىزدە قېزىلما بايلىقلارنىڭ تۈرى 40 نەچچە خىلدىن ئاشىدىكەن.

— ھەي، لېكىنزە..... — دېدى ئابلەت يىراقلارغا كۆز تىكىپ، — ئاشۇ بايلىقلارنى ئېچىپ پايدىلىنىش نېسىپ بولسا، بىردىنلا باي بولۇپ كېتەتتۇق. كەتمەندىنمۇ قوتۇلۇپ، شەھەر-لىكلەردەك چاچنى مايلاپ، گالىستۇك تاقاپ غادىيىپ يۈرەتتۇق، ئۇ چاغدا باشقىلارمۇ بىزنى سەھرالىق دېمەيتتى.....

— مانا..... مانا..... ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ، جۆيلۈگىلى تۇردى ما ئاداش، — دېدى ئابدۇللا ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — ئۇنداق كۈنلەر سەن-بىزگە نېسىپ بولمايدۇ. بىز دېھقان خەق دېگەننىڭ تۇغۇلۇشىمىزدىنلا زۇۋۇلىمىز كىچىك ئۈزۈلگەن. تولا بەگگىنىڭ خىيالىنى قىلماي، يانچۇقۇمىزدا قاچانمۇ بىرەر-ئىككى يۈز سوم ئەتىگەندىن كەچكىچە تۇرار دېگەن گەپنى قىلغىنا.

— نائۈمىدلىك شەيتانىنىڭ ئىشى، — دېدىم ئابدۇللانىڭ گېپىگە قوشۇلماي، — شەھەرلىكلەرمۇ ئادەمغۇ، ھېچكىم ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن باي، نامرات تامغىسى بېسىلىپ تۇغۇلمايدۇ. بۇ شۇ ئادەمنىڭ ئىزدىنىشى ۋە تىرىشىشىغا باغلىق. ئاللاتائاللامۇ بەندىلىرىگە «يارىتىشنى يارىتتىم. يارىلىش ئۆزۈڭدىن» دەپتۇ. ھەر كىم ئۆز تەقدىرىنىڭ تۆمۈرچىسى ئاغىنىلەر، مەيلى قانداقلا

ئىش بولسا، «شۇكۇر» دەپ ئولتۇرساق، ھالىمىز تېخىمۇ بەتتەر بولىدۇ. مەن سىلەرگە دېسەم، سىلەر تەلپۈنگەن شەھەرلىكلەر-نىڭمۇ ھەممىسىنىڭ توققۇزى تەل ئەمەس، ئۇلار ئارىسىدىمۇ باي-كەمبەغەللەر، ھەتتا كۈننىي كۈن ئېتەلمەي، تىلەمچىلىك قىلىدىغانلار بار. شۇڭا ئادەم دېگەندە مۇئەييەن دەرىجىدە غايە، ئېتىقاد بولسا ھەم شۇنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ئىزدەنسە، كۆڭۈلنىگەن تاغ يېراق ئەمەس.

— ھەممىسى كىتابى گەپلەر، — گېپىم تۈگىمەستىنلا ئابدۇللا ئوچۇقلا قارشى چىقتى، — سەن دېگەندەك بولسا، بىزمۇ بىكار تۇرمايمىزغۇ مانا. ئەتىگەندىن كەچكىچە مىدىرلىغىنىمىز مىدىرلىغان، ئەمما بولۇشىمىز مۇشۇ.

— ھەممىسىنى بىر تاياقتا ھەيدىگىلى بولمايدۇ. مەيلى ئىشەن، مەيلى ئىشەنمە، دۇنيادا قۇرۇق قول ئىگىلىك تىكلىگەنلەرمۇ ئاز ئەمەس. ھازىر ئەنە شۇنداقلاردىن نەچچىسىنىڭ بىر كۈنلۈك كىرىمى ناھىيەمىزدىكى ھەممە ئادەمنىڭ يىللىق كىرىمىدىن يۇقىرى.

— ئوھوي، راست شۇنداقما؟ — ئابلەت ئىشەنمىگەندەك دېدى، — بەلكىم ئۇلارغا بىرەر غايىب خەزىنە ئۇچرىغان بولۇشى مۇمكىن، بولمىسا ئۇنداق بېيىپ كېتىشى ناتايىن.

— بۇ ئاداش بىلەن تالاشمىغىنە ئالماس، — مادارا قىلدى ئابدۇللا ئابلەتكە كۆز يۇمچەكلەپ، — بۇ ئاداشقا يېقىندىن بۇيان جىن چاپلاشقانمىكىن، بەزىدە تۇرۇپ-تۇرۇپ مۇشۇنداق تەتۈر سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۆزىگە پايدىلىق ئىشلارغىمۇ «بۇنى ماڭا خۇدايىم ئاتا قىپتۇ، مۇشۇ كۈنىمگە شۇكۇر» دېمەي، ھامان ئىشىنىڭ تەتۈرسىنى ئويلايدۇ.

— بولدى قىلىڭلار، ئاق يەردە تۇغمەن تالاشمايلى، قېنى نەق گەپكە كېلەيلى. بۇ دورەم ئوتۇننى سېتىپ بولۇپلا يەنە

جاڭگالغا كېلەمدۇق يا بىر-ئىككى كۈن دەم ئالىمىزمۇ؟ ــ مەن قەستەن گەپنى باشقا ياققا بۇرۇدۇم.

ــ شۇ كۈنلا ماڭساقمىكىن، ــ دېدى ئابلەت بىلەن ئابدۇللا كېلىشۋالغاندەك تەڭلا، ــ بۇ يىل بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرنىڭ چىقىمى خېلى جىق. دادامنىڭ خىيالىچە بولسا، تۆكۈرسە مۇز بولۇپ يەرگە چۈشۈدىغان بۇنداق قاتتىق سوغۇقتا مېنى ئەۋەتكۈسى يوق. «جاڭگالغا بارما بالام، سوغۇق ئۆتۈپ كېتىدۇ. ھەرقانچە ئىش بولسىمۇ، بىر ئامالى بولۇپ قالار» دېگىنى دېگەن. بىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئەھۋالىنى بىلمەيسىلەر ئاغىنىلەر، ئېغىلدىكى ئاشۇ ئىككى ساغلىقتىن باشقا دەماللىققا پۇلغا يارىغۇدەك ھېچنېمە يوق. ئەگەر مەن ئوتۇنغا كەلمىسەم، كەلگۈلۈك ئاشۇ جانۋارلارغا كېلىدۇ. دېھقان دېگەننىڭ ئۆيىدە بىر-ئىككى ئۇششاق جانلىق تۇرمىسا بولامدۇ؟ ئالمادىس ئاغرىق-سىلاق يۈز بېرىپ قالسا قانداق قىلىمىز؟

ــ مېنىڭچىمۇ شۇنداق قىلايلى، ئوتۇنغا كەلمىسەك، بەربىر مەھەللىدە لاغايلاپ يۈرىدىكەنمىز.

ــ ماقۇل، گېپىمىز گەپ-ھە!

ئۇچىمىز چىمچىلاق قوللىرىمىزنى چىقىرىشىپ، ۋەدىلەشكەندىن كېيىن قاقاقلاپ كۈلۈشتۇق.

ــ كۈن پاتاي دەپ قاپتۇ، ــ ئابلەت ئورنىدىن تۇردى، ــ ئاغىنىلەر، ئەمدى ماڭامدۇق؟

ھەممىمىز تەڭلا قوزغىلىپ، كورۇسىلىتىپ سامان يەۋاتقان ئۇلاغلىرىمىز تەرەپكە ماڭدۇق.

بۇ چۈش ئەمەس

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىغا چىققاندىن بۇيان كۈنلىرىم تېخىمۇ ئالدىراش ئۆتۈشكە باشلىدى. دەرسلەرمۇ بۇرۇنقىدىن قىيىنلاشقان بولسىمۇ، لېكىن ھەر شەنبە كۈنى بىر پەندىن كونسۇلتاتسىيە قىلىش تۈزۈمى يولغا قويۇلغاچقا، دەرسنى ئۈدۈللۇق ئۆزلەشتۈرۈشكە قولايلىق تۇغۇلغانىدى. يامان يېرى دەم ئېلىش كۈنلىرى ئۆيگە قايتالمايتتىم. ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن دادامنىڭ دىدارىنى كۆرمىگىنىمگىمۇ توپتوغرا بىر ئاي بولۇپ قالغانىدى. شۇڭا، بۈگۈن كونسۇلتاتسىيە تۈگىشى بىلەنلا ياتقىمغا قايتىپ، ماتېرىياللىرىمنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ، رۇستەمنى ئىزدەپ ماڭدىم. ئۇ ياتقىدا يوق ئىدى.

— بايىاتىن ئۆيگە بارىمەن دەۋاتاتتى، — دېدى ئۇنىڭ ياتاقدىشى، — ئۆيگە كەتتىمكىن، سىرتقا چىقىپ كەتكەنچە قايتىپ كىرمىدىغۇ.

— بوپتۇ ئەمىسە، ئەگەر پەيدا بولۇپ قالسا، مېنى ئۆيگە كەتتى دەپ قويارسەن.

رۇستەمنىڭ ياتقىدىن چىقىپ، يېزىمىزغا بارىدىغان يول بويىغا كەلدىم، لېكىن رۇستەم بۇ يەردىمۇ كۈرۈنمەيتتى. ئۇنى كېلىپ قالارمىكىن دەپ خېلى ساقلىغان بولسامۇ، قارىسىنى كۆرسەتمىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە يېزا تەرەپكە ماڭىدىغان بىرەر قاتناشمۇ كۆرۈنمەيتتى. يولدا بىرنەرسە ئۇچراپ قالسا، چىقىۋالار- مەن دېگەن ئۈمىدتە پىيادە ماڭدىم. قاراڭغۇ چۈشۈپ قېلىۋاتاتتى، لېكىن بىرەر ماشىنا-تىراكتور تۇگۈل ئۇلاغ ھارۋىسىمۇ ئۇچرىمىدى.

توڭغانسېرى قەدەملىرىمنى تېزلەتتىم. ناھىيە بازىرىنىڭ ئايىغ تەرىپىدىكى يېزىنىڭ ئاخىرقى مەھەللىسىدىنمۇ چىقىپ بولدۇم. ئەمدى بۇ يەردىن ئۆتسەملا يىل بويى ئاقىرىپ كۆرۈنىدىغان شورلۇق ئىدى. ئاڭغۇچە يەردىكى نەرسىلەرنىمۇ كۆرگىلى بولمىـــغۇدەك قاراڭغۇ چۈشتى. سازلىقمۇ بەش-ئالتە كىلومېتىرچە كېلەتتى. سازلىقتىن ئۆتسىلا ئاندا-ساندا ئادەم ئولتۇراقلاشقان يەرگە يەتكىلى بولاتتى. قانداقلا بولمىسۇن تېخىمۇ ئىتتىكرەك مېڭىپ، ئادەم بار جايغا بالدۇرراق يېتىۋېلىشىم كېرەك ئىدى. مەن مەكتەپتىن ماڭغاندا يورۇق بولسىمۇ، مانا ھازىر تۇن پەردىسى ئەتراپقا تۇڭەل يېيىلدى. قازان كۆمتۇرۇپ قويۇلغانـدەك سۇرلۇك مۇھىتتا يولنى ئاران ئىلغا قىلىپ كېتىۋاتاتتىم. مۇشۇ تاپتا دادام بىچارە مېنى كېلىپ قالارمىكىن دەپ ئۆيىنىڭ ئالدىدا يولۇمغا قاراپ تۇرۇۋاتقاندۇ، دەپ ئويلايتتىم. تۇيۇقسىز تېنىم ئەيمەنگەنـــدەك بولۇپ، ئالدىم تەرەپتىن غەلىتە بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇ يا ھايۋانلارنىڭ تۇياق ئاۋازىغا، يا باشقا نەرسىلەرنىڭ ئاۋازىغا ئوخشىمايتتى. قورقۇنچ بېسىپ، قانداق قىلىشنى بىلمەيۋاتاتتىم. يا ئالدىمغا مېڭىشنى، يا كەينىمگە يېنىشنى بىلەلمەي قالدىم. ئەمدى ھېلىقى ئاۋاز بىر خىل رېتىم بويىچە ئاڭلانغانـدەك قىلدى. بۇ ئەجەب ئايىغ تۇشىغا ئوخشايدىغۇ دېگەن خىيال مېڭەمدىن كەچتى-دە، ئۆزۈمنى توتۇۋېلىپ پەسرەك ئاۋازدا سورىدىم:

— كىم؟

بىردىنلا ھېلىقى ئاۋاز يوقاپ، قىزنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— مەن گۈلنۇر، سىز..... سىز ئالماسمۇ؟

— نېمە، گۈلنۇر؟ — ئىشەنمىگەنـدەك قايتا سوراپ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلدىم، — ئۆيگە ماڭغانمىدىڭىز؟

— ھەئە، كونسۇلتاتسىيە تۈگىشى بىلەنلا ماڭغانىدىم. يولدا بىرەر نەرسە ئۇچراپ قالامدىكىن دەپ خېلى ئۇزاق ساقلىسام،

هېچنېمە ئۇچرىمىدى. بۇگۈنچە بارمايمكىن دەپمۇ ئويلىغان، قارىسام نانلىرىم تۆگەپ قاپتۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇئەللىم «كېلەر ھەپتىدە سىنىپتا پائالىيەت بار، ھېچكىمگە رۇخسەت بېرىلمەيدۇ» دېگەنتى، شۇڭا كەچ بولۇپ كەتكىنىگە قارىماي يولغا چىقىپتىمەن. بۇنداق بولۇشىنى نەدىن بىلەي..... — ئۇ نېمىشقىدۇر گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىپ جىم بولدى.

شۇ تاپتا ئەتراپ ئېغىر جىمجىتلىققا پاتقان بولۇپ، ئۇنىڭ نەپەس ئېلىشىمۇ ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— جۈرۈڭ ماڭايلى، — شۇنداق دېگىنىمچە قەدەم ئالدىم. گۈلنۇرمۇ ئۇنچىقماي ماڭا ئەگەشتى.

— قاراڭغۇدا قورقۇپ جېنىم ئازلا قالغانىدى، — گۈلنۇر بىردەم ماڭغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى، — ھېلىمۇ تەلىيىمگە سىز كېلىپ قالدىڭىز، بولمىسا قانداق قىلاتتىمكىنتاڭ.

— مەنمۇ ئوغۇل بالا تۇرۇپ قورقىنىدىم، — دېدىم يوشۇرمايلا، — ئەمدى ئىككىلىمىز قورقمايدىغان بولدۇق.

بىز پاراڭلاشقاچ مېڭىپ ھايال ئۆتمەيلا شورلۇق توقايلىقتىن چىقتۇق، ئاندىن ئاھاللىلەر ئولتۇراقلاشقان يەرگە يېتىپ كەلدۇق.

— ھەر نېمە بولسا ئادەملەر بار يەرگە ئۇلىشىۋالدۇق، — دېدىممەن يېنىك نەپەس ئېلىپ.

— ئەمدى يولمۇ ئاز قالدى، بىردەمدىلا يېتىپ بارىمىز، — دېدى گۈلنۇرمۇ جاۋابەن.

بايا تىن بېرى پاراڭلىشىپ ماڭغاچ يولنىڭ ئاۋۇغانلىقى بىلىنمەي، روھىمىزمۇ كۆتۈرەڭگۈ ئىدى. تۇيۇقسىز گۈلنۇر «ۋايجان» دەپلا ئولتۇرۇپ قالدى.

— نېمە بولدى؟ — ئەنسىز سورىدىم.

— پۇتۇم..... پۇتۇم..... — ئۇنىڭ ئاۋازى ھازىرلا يىغلىۋېتىدىغاندەك چىقتى، — متكوت بولۇپ كەتتى.

دەرھال زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ پۇتىنى تۇتتۇم.

ــ مۇشۇ پۇتىڭىزمۇ؟

ــ ھەئە.

مىتكوت بولۇپ كەتكەن يەرنى ئىلگىرى باشقىلاردىن ئاڭلىغان ئۇسۇل بويىچە بېسىپ قويغاندىن كېيىن، بىر قولۇمدا پۇتىنى، يەنە بىرقولۇمدا پاقالچىقنى تۇتۇپ قايرىدىم.

ــ ۋايجان..... ــ گۈلنۇر بىردىنلا قاتتىق ئىڭراپ جىمىپ قالدى. مېنىڭمۇ يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتەيلا دېدى.

ــ بەك ئاغرىتىۋەتتىممۇ؟ ــ پەس ئاۋازدا سورىدىم.

ــ يا..... ياق، ھازىر خېلى ياخشى.

بېشىمغا غەم چۈشكەنىدى. مۇشۇنداق قاراڭغۇ كېچىدە ئىكىكىمىز بۇ يەردە ئولتۇرۇۋەرسەك بولمايتتى.

ــ سىز ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن يېقىن ئەتراپتىكى بىرسىنىڭكىگە كىرىپ ئەھۋالنى ئېيتىپ باقاي. رەھمى كېلىپ ھارۋىسىنى بېرىپ تۇرسا ئەجەب ئەمەس.

ــ بولدى، ئاۋارە بولماڭ، سىز يا ئۇلار بىلەن تونۇشمىسىڭىز. سەل ئولتۇرۇڭ، بىرەر نەرسە كېلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس.

ــ كەلمىسچۇ؟

ــ كەلمىسە چىشمىنى چىشلەپ ماڭارمەن.

بىز بىردەم ئۇنچىقماي ئولتۇرغاندىن كېيىن، گۈلنۇر ئاۋايلاپ ئورنىدىن تۇردى. قاراڭغۇدا ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرەلمەيۋاتقان بولساممۇ، لېكىن پەس ئاۋازدا ئىنجىقلاشلىرىدىن خېلى دەرد تارتىۋاتقىنىنى ھېس قىلدىم.

ــ قانداق، ماڭالامدىكەنسىز؟

ــ ھازىرغۇ خېلى ياخشى، بىر تال تاياق بولغان بولسا، تايىنىپ ماڭسام.....

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇيان-بۇيانغا قاردىم. لېكىن ئەتراپ قاراڭغۇ بولغاچقا ھېچنېمنى ئىلغا قىلالمىدىم.

ــ كېچىدە تايانغۇدەك نەرسە تاپقىلى بولمىغۇدەك، ماڭا تايىنىپ مېڭىڭ بولمسا.

گۈلنۇر دەماللىققا ئىپادە بىلدۈرمىدى. قارىغاندا ئىككىلىنىــ ـۋاتقاندەك قىلاتتى.

ــ مەيلى، ئەمما سىزنى ھارغۇزۇپ قويارمەنمىكىن، ــ دېدى ئۇ سەل تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن.

ــ ھېچقىسى يوق. ئۆيگە بۇرۇنراق بېرىۋالساقلا بولاتتىغۇ! ئەمىسە بىر قولىڭىزنى مۇرەمدىن ئۆتكۈزۈڭ.

گۈلنۇر تارتىشمايلا قولىنى يەلكەمگە قويدى. مەن بېلىدىن ئاۋايلاپ تۇتۇپ، ئاستا قەدەم ئالدىم. شۇ تاپتا بىردىنلا جىسمىمغا بىر يالقۇن تەسىر قىلغاندەك بولدى. راستىمنى ئېيتسام ئەقلىمگە كەلگەندىن بېرى قىز زاتى بىلەن تۇنجى قېتىم مۇشۇنداق يېقىن مېڭىشىم، يەنە كېلىپ بېلىدىن قامالالاپ تۇتۇشۇم ئىدى. گۈلنۇر خىلى قېلىن كىيىنىۋالغان بولسىمۇ، پۇتۇن بەدىنىمگە تىل بىلەن ئىپادىلىگۈسىز بىر خىل شېرىن سېزىم تارقاپ، يۈرىكىمدە تۇيۇقسىز بىر خىل سىلكىنىش پەيدا بولۇۋاتاتتى. مۇشۇ پېشىمــ ـغىچە ھېس قىلىپ باقمىغان ئاجايىپ بىر خىل تۇيغۇ جىسمىمنى لەرزىگە سېلىۋاتاتتى. تومۇرۇمدىكى قانلار بىردىنلا كۈۋەجەپ، يالقۇن ئىچىگە قاراپ قەدەم تاشلىماقتا ئىدىم. مۇشۇ دەقىقىدە گۈلنۇردا قانداق ئۆزگىرىش يۈز بەرگىنىنى بىلمەيتتىم. قانداق قىلغىنىم بىلەنمۇ ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسىنى كۆرۈشۈم مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ھېسسىياتىمنى تىزگىنلەپ، قۇتۇرغان ئەسەبىي تۇيغۇلىرىمنى بېسۋېلىشقا تىرىشىپ، قەدىمىمنى ئاۋايلاپ يۆتكەپ ماڭماقتا ئىدىم.

ــ سىزگە جاپا سېلىپ قويدۇم، ــ دېدى گۈلنۇر قۇلاق

تۇۋىمده شۇنرلاپ دېگۈدەك.

ــ ياق، ئۇنداق بولامدىغان، بۇنداق دېسىڭىز خاپا بولۇپ قالمەن جۇمۇ! شۇغىنىسى كۈتۈلمىگەن بىر كىلىشمەسلىك بولدى. پۈتىڭىز ھازىرمۇ ئاغرىۋاتامدا؟

ــ ياق، ئاغرىق ئاساسەن قويۇپ بەردى. رەھمەت سىزگە.

ئۇنىڭغا تەسەللى بەرمەكچى بولدۇم-يۇ، لېكىن گەپنى قەيەردىن باشلاشنى بىلمەي قالدىم. شۇ تاپتا ئۇنىڭ پۈتىنىڭ ئۆيىگە بارغۇچە ئاغرىپ تۇرۇشىنى خالايتتىم. ئۆزۈمۇ ئۇقماستىن ئىختىيارسىز ئۇھسىندىم.

ــ ھېرىپ قالدىڭىزما؟ ــ گۈلنۇر ئىتتىكلا سوراپ قالدى.

ــ ھە.....، ياق.

گۈلنۇر باشقا گەپ قىلماستىن ماڭا يۆلەنگەن پېتى مېڭىشنى داۋاملاشتۇردى. تىل بىلەن تەسۋىرلىگۈسىز بايىقى ھېسسىياتنىم ئەمدى خىلىلا پەسىيىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ھەربىر نەپەس ئالغىنىدا، بوينۇمغا ئۇرۇلۇۋاتقان قىز جىنسىقىلا خاس تىنىقلىرى ماڭا ئاجايىپ بىر خىل ھۇزۇر بېغىشلاۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

بىز خىلى ئۇزاق ماڭدۇق. گۈلنۇر پۈتىنىڭ ئاغرىقى قويۇپ بەرگەن چېغى، ئەمدى بايىقىدەك قاتتىق ئېسىلىۋالماي، مۇرەمنى بوشقىنە تۇتۇپ سەل ئاقساپ ماڭماقتا ئىدى.

ــ ئەمدى ئۆزۈم ماڭالىغۇدەكمەن، ــ دېدى ئۇ بىردىنلا قولىنى مۇرەمدىن چۈشۈرۈپ، ــ قېنى بىر مېڭىپ كۆرەي، پۈتۈم ساقايغاندەك قىلىدۇ.

ئۇنىڭ بېلىدىن ئۆتكۈزگەن قولۇمنى ئاجرىتىشقا مەجبۇر بولدۇم. ئۇ ئاۋايلاپ ماڭدى. مەن نەچچە دەقىقە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا ئەگەشتىم.....

ــ بىزنىڭ ئۆي مانا مۇشۇ، ــ دېدى گۈلنۇر مەھەللىگە

كىرىپلا قويۇق ئورمانلار بىلەن ئورالغان، ئاسمان سەتھىسىدىكى يۇلتۇزلار نۇرىدا غۇۋا كۆرۈنۈۋاتقان بىر ھويلىنى كۆرسىتىپ، — جۇرۇك، توكۇپ كەتتىڭىز، ئۆيگە كىرىپ ئىسسىنىپ مېڭىڭ.

— بولدى رەھمەت، ئۆيگە باراي. دادام يولۇمغا قاراپ، كۆزلىرى تۆت بولدى ھەقاچان.

— بىر پىيالە چاي ئىچىپ ماڭمامسىز؟

— يەنە پۇرسەت بولۇپ قالار.

— تازىمۇ بىر سەت ئىش بولدى، سىزنى ئاۋارە قىلىپ قويدۇم.

— ھېچقىسى يوق، ساۋاقداشلار ئارىسىدا بۇنداق تۇزۇت قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. قېنى سىز ئاۋۋال ئۆيگە كىرىپ كېتىڭ، ئاندىن ماڭاي.

گۈلنۇر دەرۋازىسىنى يېنىك چەكتى. مەن ئەمدى بۇ يەردە تۇرۇشنىڭ ئەپسىزلىكىنى ھېس قىلىپ يولۇمغا ماڭدىم. گۈلنۇر بىلەن يېزىمىز بىر بولسىمۇ، كەنت-مەھەللىمىز باشقا ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ ئۆيى يۇقىرىدا، مېنىڭ ئۆيۈم تۆۋەندە بولۇپ، ھەر ئىككىمىزنىڭ ئۆيى قىرىا دەياسىنىڭ بويىغا جايلاشقانىدى.

ئېغىر ئەلياتقۇغا يېقىنلاشقاندا، ئۆيىمىزنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ھويلا ئىشىكىنى قاتتىق ئۇردۇم. كېچە خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغاچقا، شېرىن ئۇيقۇغا غەرق بولغان دادامنى ئويغىتىشىم خېلى تەس ئىدى، شۇڭا ئىشىكنى گۈمبۈرلىتىپ ئۇرۇش بىلەن بىرگە ۋارقىرىدىم:

— دادا!....دادا!..... — نەھايات، ھايالىشمايلا ئۆيىنىڭ ئىشكى ئېچىلىپ، دادام بوسۇغىدا پەيدا بولدى.

— كىم؟

— مەن، دادا. ئالماس!

— يا ھەزرەت كەلدىڭمۇ، بالام، — دادام غۇدۇرىغىنىچە

كېلىپ هويلا ئىشكىنى ئاچتى-دە، مېنى باغرىغا باستى، — بارمۇ سەن جېنىم بالام، كۆز نۇرۇم، ساقمۇ سەن؟

— مەن بار، دادا. مەكتەپتە ئوقۇش ئالدىراش بولۇپ كېتىپ سېنى يوقلاپ كېلەلمىدىم، — دېدىم مىشىلداپ يىغلاۋاتقان دادامنىڭ كۆڭلىنى تەسكىن تاپتۇرۇش ئۈچۈن ئالدىراپ جاۋاب بېرىپ.

— ساقسىز بولۇپ قالمىغانسەن، بالام؟

— ياق.

— ئۆيگە كىر. توڭۇپ كېتىپسەن، بالام، — دادام مېنى قويۇۋېتىپ قولۇمدىن يېتىلەپ ئۆيگە ماڭدى. شۇ تاپتا كىچىك بالىغا ئوخشاپ قالغانىدىم. كىچىك ۋاقتىلىرىمدا دادام بىلەن بىر يەرگە بارسام، مېنى دائىم مۇشۇنداق يېتىلىۋالاتتى، ھەتتا ئېگىز-پەس تۇرۇپ، قىزىق گەپلەر بىلەن كۈلدۈرەتتى. مانا خېلى ياشلارغا كىرىپ، ئاق-قارىنى پەرقلەندۈرگۈدەك بولغانىدىمۇ، يەنە مۇشۇنداق قىلىۋاتىدۇ. قارىغاندا ئاتا-ئانا نەزەرىدە بالا دېگەن مەڭگۈ چوڭ بولمىغانىدەك، مەڭگۈ سەبىي پېتى تۇرىدىغانىدەك تۇيۇلىدىغان ئوخشايدۇ.

— ئوچاقنىڭ ئالدىغىراق كەل، مەن ئوت قالاي، — دېدى دادام ئۆيگە كىرگەندە قولۇمنى قويۇۋېتىپ. ئاندىن كۈلۈڭنىڭ بىر تەرىپىگە رەتلىك تىزىپ قويۇلغان كېۋەز شادىسىدىن مورا ئوچاققا بىر سقىمنى سېلىپ ئوت ياقتى. قۇرۇق كېۋەز شادىسى پاراسلاپ كۆيۈشكە باشلىدى، — يولدا توڭغانسەن بالام، — سورىدى مېھرىبانلىق بىلەن.

— ئانچىمۇ توڭمىدىم، ئادەم ھەرىكەت قىلىپ بەرسە توڭمايدىكەن.

— سەن ئۇزاقتىن بېرى كەلمىگەندىن كېيىن، بۇ ھەپتە كېلىپ قالارمىكىن، كېلەر ھەپتە كېلىپ قالارمىكىن دەپ يولۇڭغا

قارىدىم. ھېلىقى رۇستەم دېگەن ئادىشىڭ يەكشەنبە ئەتىگەنىدىلا ئۆيىگە ئۇنۇپ بولدى. سەن توغرۇلۇق سورىسام «ساق-سالامەت. ئىشلىرى ئالدىراش بولغاچقا كەلمىدى، كېلەر ھەپتە كەلمەكچى» دېدى. مەنمۇ ئۇنىڭ گېپىگە ياريشا، بوپتۇ سالامەت بولغانىدىكەن كېلەر ھەپتە كەلسىمۇ مەيلى، ماۋۇ نان بىلەن پۇللارنى ئالغاچ كەت دېدىم-يۇ، لېكىن يۈرىكىمنىڭ بىر يېرلىرى ئېچىشىپ كەتتى. ئادەم ياشانغانسېرى كۆڭلى نازۇك بولۇپ قالىدىكەن، بالىلىرىنى كۆرگۈسى، دائىم يېنىدا تۇرغۇزغۇسى كېلىدىكەن. ئۆزۈممۇ بەزىدە ئالماس كېلەلمىسە، ناھىيە بازىرىغا تاققىدە بېرىپ كېلەيمۇ-يا دېگەندەك خيياللارنى قىلىمەن. لېكىن ھېلى ئۇ ئىش، ھېلى بۇ ئىش چىقىپ تۇرغاچقا ۋاقىت چىقىرالمايمەن.

— دادامنىڭ چىرايى نېمىشقىدۇر تۇتۇلۇپ، بىردىنلا لەۋلىرى ئۇمچەيدى-يۇ، لېكىن بىردەمدىلا يەنە ئەسلىگە كەلدى، — ھە راست بالام، قورسىقىڭ ئاچقاندۇ، ئازراق چاي ئىچىۋالامسەن. مەن سېنى كېلىپ قارلارمىكىن دەپ، ئوچاققا كۆمۈچ كۆمۈپ قويغانتىم.

— ماقۇل، چۈشلۈك تاماقنى يېگەن پېتى بۇياققا ماڭغانىدىم.

— كۆمەچنى داستىخانغا يۆگەپ قويغانىدىم، بەلكىم قىزىقتۇ، — دادام سۇيىغا داستىخان سېلىپ، كۈلۈڭدىكى چەينەكتىن چاي قۇيۇپ ئالدىمغا قويدى. ئاڭغۇچە مەنمۇ قوللىرىمنى يۇيۇپ ئۈلگۈرگەنىدىم. يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، كۆمەچنى ئوشتۇپ بەھۇزۇر يېيىشكە باشلىدىم.

داستىخان يىغىلغاندىن كېيىن، دادام سىرتقا چىقىپلا ھايال بولماي قايتىپ كىرىپ، ماڭا روبورو ئولتۇرۇپ ئۇلۇغ-كىچىك تىندى.

— بىرەر ئىش بولدىمۇ، دادا، — سورىدىم ئەنسىرىگەندەك ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ.

ـــ ھېچ ئىش يوق. قىشتا سەن ئوتۇن كولاپ سېتىپ تاپقان پۇلغا ئالغان ساغلىق بوغاز بوپتىكەن، بۇگۈن تۇغۇ-دىغاندەك ھېلى يېتىپ، ھېلى قوپۇپ بىئارام بولۇۋاتاتتى. بايقىتىن بېرى ئەس-يادىم ئاشۇنىڭدا.

ـــ ئەنسىرىمە. ئۇ چوقۇم ساق-سالامەت تۇغۇدۇ، دادا.....

ـــ خۇدايىم شۇنداق بولار. بىزغۇ خەقنىڭ رىزقىغا قارا سانايدىغانلاردىن ئەمەس، ئىشقىلىپ كۆنىمىز غەم-غۇسسەسىز ئۆتسىلا شۇنىڭغا شۇكۇر قىلىمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ سېنىڭ ھالال قان-تەرىڭنىڭ مېۋىسى، ئوغلۇم.

مەن ئۇنچىقمىدىم. دادامنىڭ ئەس-يادى قويدا بولغاچقا، ھازىر باشقا گەپ قۇلىقىغا ياقمايدىغاندەك قىلاتتى. شۇڭا، ئۇيقۇم كەلگەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئەسنەك ئارىلاش كېرىلدىم.

ـــ ئۇيقۇڭ كەپتۇ-دە. ئەمسە ئورۇن سېلىپ بېرەي، ئۇخلا بالام.

ـــ ياق بولدى، ئۆزۈم سالاي، ـــ ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى ساندۇق ئۈستىگە يىغىپ قويۇلغان يوتقان-كۆرپىلەرنى دادام ئۆزىگە راسلىغان جايىنىڭ يېنىغا سېلىپ، يېشىنىشكە باشلىدىم.

ـــ سەن ئۇخلاۋەر، بالام. مەن ئېغىلغا يەنە بىر چىقىپ كىرەي.

دادام چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، يوتقانغا كىرىپ، پۈتلىرىمنى ئۇزۇن سۇنۇپ ياتتىم. 18 ـــ 19 كىلومېتىر يولنى پىيادە باسقاچقىمۇ، بۇگۈن ماڭا خېلىلا ھاردۇق يەتكەندى.

ئەتىسى سەھەردە ئويغانسام، دادام كۆرۈنمەيتتى. ئوچاقتا ئۆرۈك شېخىنىڭ ئوتۇنى گۈرۈلدەپ كۆيمەكتە ئىدى. ئورنۇمدىن تۇرۇپ ھويلىغا چىقتىم، ھويلا پاكىز سۈپۈرۈلۈپ، سۇ چېچىلغا-نىدى. دادام ئېغىلنىڭ يانياغىچىغا يۆلىنىپ، پۈتۈن دىققىتى

بىلەن يېڭىلا ئىككىنچى قوزىلىغان قوينىڭ بالىلىرىنى يالاپ قۇرۇتۇشنى كۆزىتىۋاتاتتى.

— ئويغانىدىڭمۇ، بالام، — دېدى دادام ئاياغ تىۋىشمىنى ئاڭلاپ، شارتتىدە كەينىگە بۇرۇلۇپ، — قارا، بەختىڭ بارىكەن. بۇ قوي ئىككىنچى قوزىلاپتۇ.

ئېغىلغا يېقىنراق كېلىپ قاردىم. تۇغۇلغىنىغا بىر-ئىككى سائەت بولغان ئىككى قوزا سوغۇق تەسىرىدىن دىر-دىر تىترەيتتى. ئانا ساغلىق بولسا، ئۇلارنى نۆۋەت بىلەن يالاپ قۇرتماقتا ئىدى.

شۇ كۈنى كەچتە قايتىپ كېلىپ، مەكتەپ تۇرمۇشىنىڭ قايىنىمغا يەنە چۆكۈپ كەتتىم. ۋاقىت تېز ئۆتمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە تەكرارلايدىغان دەرس، يازدىغان نەرسىلەر كۆپ بولغاچقا، دەرستىن سىرتقى ۋاقىتلىرىمۇ ئالدىراش ئۆتۈۋاتاتتى.

بۇگۈن چۈشلۈك تامىقىمنى ئالدىراپلا يەپ سىنىپقا كېتىۋاتاتتىم.

— نەگە ماڭدىڭىز، ئالماس؟ — نازاكەتلىك قىزلارغا خاس زىل ئاۋاز قۇلىقىمغا كىردى.

كەينىمگە قارىسام، قولىغا كىتاب ئېلىۋالغان گۈلنۇر نەچچە قەدەم يىراقلىقتا كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. قارىغاندا ئۇمۇ سىنىپقا ماڭغاندەك قىلاتتى.

— سىنىپقا، سىزچۇ؟

— مەنمۇ سىنىپقا ماڭدىم. بەك ئالدىراش ئوخشايسىز-ھە؟

— بۇ يىل ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىمەن دەپ ئالدىراش ئۆتۈۋاتىمەنغۇ تاڭ.

گۈلنۇر ئۆزىگە تىكىلگىنىمدىن ۋىللىدە قىزىرىپ يەرگە قارىۋالدى. ئىككىمىز تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئۈچ يىل بىر سىنىپتا ئوقۇغان، ھازىرمۇ بىر مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بولساقمۇ،

ئۇنىڭغا بۇنداق سەپسېلىپ قارىشىم تۇنجى قېتىم ئىدى. ئۇنىڭ چىرايى بۇرۇن قارامتۇل بولسا، مانا ئەمدى ئاقىرىپ، پىشقان ئاق ئالمىدەك چىرايلىقلىشىپ كېتىپتۇ. ۋاقىت دېگەن ھەممىنى ئۆز-گەرتىدىغان ئوخشايدۇ. شۇ ئان كۆڭلۈمگە ھېلىقى كۈندىكى ئىش كېلىپ سورىدىم:

— ھازىر پۈتىگىزنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟

ئۇ تال-تال كىرپىكلەر قورشاۋىدىكى ئاھۇنىڭكىدەك ئوينىاق كۆزلىرىنى يەردىن ئۈزۈپ، ماڭا قارىدى:

— ھەرھالدا يامان ئەمەس. شۇ كۈنى كەچتە ئانام زەيدانىنىڭ لاگېسى بىلەن تۇخۇمنىڭ ئېقىنى ئارىلاشتۇرۇپ شور پاختا قىلىپ تېڭىپ قويۇۋىدى، ئەتىسىلا تۈزۈلۈپ كەتتى. ھازىر پۈتۈم ئاغرىمايدۇ. ئۇ كۈنى سىزنى بەك جاپاغا سېلىپ قويدۇم-ھە؟!

— ياق، ئۇنداق بولامدىغان. ئۇنداق چاغدا تونۇشمايدىغان ئادەم بولسمۇ شۇنداق قىلىش لازىمغۇ؟ بىز دېگەن ساۋاقداش تۇرساق.

— شۇنداقتىمۇ ئەمدى..... — ئۇ سەل تارتىنغان چېغى، گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىپ، قولىدىكى كىتابنى مەقسەتسىزلا ۋاراقلاپ قويدى.

— سىزمۇ ئالدىراش ئوخشايسىز-ھە؟! نەچچە كۈندىن بېرى ھېچ ئۇچراتماپتىمەن، — دېدىم گەپنى باشقا ياققا بۇراپ.

گۈلنۇر ماڭا لەپپىدە قارىۋىدى، كۆزلىرىدىن تارىغان ئىللىق ئېقىم ئۇدۇل يۈرىكىمگە ئاققاندەك بولدى. كۆڭلۈمدىن بۇ گەپنى ئالدىراپ دەپ تاشلىغان ئوخشايمەن دېگەن ئوي كېچىپ سەل ھودۇقتۇم.

— سىز دېگەن مەكتەپتە ئۆزىڭىزنى بىر چاغلاپ يۈرسىڭىز، بىزدەكلەرنى كۆرسىڭىزمۇ كۆرمەسكە سالىسىز-دە!

تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك ئېيتىلغان بۇ گەپنى ئاڭلاش بىلەن تۇنجۇقۇپ كەتتىم. ئۇنىڭ بۇنداق گەپ قىلارنى ئويلىمىغانىدىم. بۇ گەپنى نېمە مەقسەتتە دېگىنىنىمۇ بىلمەيتىم. شۇ ئان چىرايىغا قارىسام، ئۇ ئالدىراپ گەپدانلىق قىلغىنىغا پۇشايمان يېگەندەك، جىنەستىدەك لەۋلىرىنى ئۇنچىدەك چىشلىرى بىلەن چىشلۇۋاپتۇ. بۇ ھالدىن مەنمۇ تەمتىرەپ قالدىم.

— خوش، مەن ماڭاي!

ئۇ ئوغۇل بالىنىڭ جېنىنى ئېلىپ جاڭگالدا قويىدىغان بىر خىل ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن قاشلىرىنى بىلىنەر-بىلىنمەس ئۇچۇرۇپ قويۇپ مېڭىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ يېنىك چامداشلىرىغا قاراپ ئورنۇمدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالدىم. ئۇ ھەربىر قەدەم ئالغىنىدا تېقىمغا چۈشۈپ تۇرىدىغان ئىككى تال ئۆرۈم چېچى پۇلاڭلايتتى. تاكى ئۇ سىنىپىغا كىرىپ كەتكۈچە كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن ئۈزمەي قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئېغىر خورسىنغىنىمچە سىنىپىمغا كىردىم. ماتېرىياللارنى يېيىپ ئۆگىنىشكە ئۆزۈمنى ھەر-قانچە زورلىساممۇ، قۇلاق تۈۋىمدە ئۇنىڭ ئادەمنى ئويغا سالىدىغان سۆزلىرى ياڭراپ، كاللامغا بىرنېمە چۈشمەيتتى. شۇ كۈندىن باشلاپ بۆلەكچىلا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالدىم. ئولتۇرسام-قوپسام گۇلنۇرنىڭ جەزبىدار چىرايى كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ ئارامىلىق بەرمەيتتى. «مۇھەببەت» دېگەن مۇشۇ ئوخشايدۇ. بۇرۇن كىتاب-لاردىن بۇنداق مەزمۇندىكى بابلارنى كۆپ ئوقۇغان بولساممۇ، بۇ دېگەن بەربىر ئۆتكۈنچى ھېسسىيات، تېزلا ئۆتۈپ كېتىدۇ، ئەڭ ياخشىسى ئۇنىڭغا ببرىلمىگىنىم تۈزۈك، بولمىسا ئوقۇشۇمغا تەسىر يېتىدۇ دەپ ئويلىغانىدىم. مانا ئەمدى بۇ ئىش ئۆز بېشىمغا كېلىۋىدى، ئۇنى ئويلىماسلىققا، كۆز ئالدىمغا كەلتۈرمەسلىككە قانچە تىرىشساممۇ، ئۇنىڭ سىيماسى كۆز ئالدىمدىن كېچە-كۈندۈز نېرى بولمىدى.

ــ ئىش بۇ دەرىجىگە يەتكەندە گۈلنۇرغا ھەقىقىي ئەھۋالنى دېمىسەڭ بولمىغۇدەك، بۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولساڭ ئوقۇشۇڭغا تەسىر يېتىدۇ، ــ دېدى ئابلىكىم چۈشەندۈرۈشلىرىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن خېلى ئۇزاق ئويلىنىپ، ــ مۇمكىن بولسىغۇ، ئىمتىھان بېرىپ بولغۇچە بەرداشلىق بېرەلسەڭ ناھايىتى ياخشى بولاتتى، بىراق ھازىرقى ئەھۋالدا مۇمكىن بولمىغۇدەك. ئوتتۇرىغا تېشىدا كۆيگىنىڭدىن ئىچىدە كۆيگىنىڭ ياخشى، تەۋەككۈل دەرياسىغا كىمەڭنى سېلىپ باق، يا سايرامدىن چىقارسەن، يا باغراشتىن.

مېنىڭچە بولغاندا بۇنداق ئاچقۇچلۇق پەيتتە بۇ ئىشلار يۈز بەرمەسلىكى كېرەك ئىدى. گۈلنۇر بىلەن يۈزتۇرا سۆزلىشىپ، ئۇنىڭغا ئۆزۈمدە يۈز بەرگەن ئۆزگىرىشلەرنى دەپ مۇھەببەت تەلىپى قويۇشنى نەچچە قېتىم ئويلىغان بولسامۇ، ئۇنىڭ رەت قىلىشىدىن ئەنسىرەپ ئېغىز ئاچالمىغانىدىم.

ــ سېنىڭچە شۇنداق قىلسام بولارمۇ؟ ئۇ قوشۇلسىغۇ بىر نۆرى، ئەگەر قوشۇلمسا.....

ــ ئەخمەق، قىز بالىغا مۇھەببەت تەلىپى قويۇپ ئېغىز ئېچىپ بولغۇچە «ماقۇل» دەيدىغان ئىشلار كىنودىلا بار. ئاۋۋال ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ، تومۇرىنى تۇتۇپ باق. ئاندىن ئەھۋالغا قاراپ بىر نەرسە دېمەمسەن!

ــ ئۇنىڭ بىلەن قاچان كۆرۈشسەم بولار؟

ــ بۈگۈن كۈنگە جۇمە، ئەتە شەنبە، مۇئەللىمدىن ئاڭلىسام ئەتە بۇرۇنراق قويۇپ بەرگۈدەك. دەرستىن چۈشۈپلا ئۇنى ئىزدە. ئۆيگە بىللە ماڭساڭلار، ئۇنىڭ مەھەللىسگە بېرىپ بولغۇچە دەيدىغانلىرىڭنى دەپ بولسەن.

ئەتىسى ئابلىكىمنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە كونسۇلتاتسىيە تۈگىشى بىلەنلا گۈلنۇرنىڭ ياتقى ئالدىغا كېلىپ، ساۋاقداشلىرى

ـرىدىن بىرىگە ئۇنى چاقىرىپ قويۇشنى ھاۋاله قىلماقچى بولدۇم- يۇ، يەنە نېمىشقىدۇر بۇ نىيىتىمدىن يېنىپ، ئۇنى دەرۋازا ئالدىدا ساقلاپ تۇردۇم.

ــ ئۆيۈڭگە بارمامسەن؟ ــ سورىشاتتى ئۆيلىرىگە ئالدىراپ مېڭىۋاتقان ساۋاقداشلىرىم.

ــ ئازراق ئىشىم بار، تۇغقىنىدە ماڭمەن، ــ دەيتتىم ئۇلارغا.

شۇ ئەسنادا رۇستەمنۇ سومكىسىنى كۆتۈرۈپ يېنىمدا پەيدا بولدى.

ــ تۇرۇپسەنغۇ ئاداش، بىرسىنى ساقلاۋاتامسەن؟

دەرۋازا ئالدىغا چىقىۋېتىپ: «رۇستەم بىرگە ماڭايلى دېسە قانداق قىلارمەن» دەپ ئەنسىرىگەنىدىم، مانا قېرىشقانىدەك ئۇ پەيدا بولدى، ئەمدى ئۇنىڭغا نېمىنۇ دەرمەن؟

ــ ئەسلىي بۇرۇنراق ئۆيگە ماڭاي دېگەن، ــ سەل ئويلـ- ـنۇۋېلىپ، ئالدىرىمايلا جاۋاب بەردىم، ــ ھېلى سىنىپ مۇدىرىمىز بىرسىدىن گەپ ئېيتىپ بېرىپتۇ، ئازراق ئىش بارمىش. بىردەم ھايال بولىدىغان ئوخشايمەن، ئۆيگە ماڭغان ئوخشىمامسەن؟

ــ ھەئە، بىزنى كۆتۈپ تۇرغان قاتناش بولمىغانىدىكىن، بىرگە ماڭايلى دەپ كىرسەم ياتقىدا يوقكەنسەن، شۇڭا مېڭـ- ـۋېرەي دەپ چىققان. يولىمىز بىر بولغانىدىكىن، ئىشىك بولسا بىردەم ساقلايمۇ، ئەمىسە.

يا.....ياق، بولدى ئاداش، مېنىڭ ئىشىم ھازىرلا تۇگەمدۇ، يا كەچكىچە تۇگىمەمدۇ بۇنىڭغا بىر نەرسە دېيەلمەيمەن. سېنى ساقلىتىپ، مېنىڭ ئىشىم تۇگىمەي، بىكار بولدىن قويماي. مۇنـ- ـداق بولسۇن، سەن مېڭىۋېرىپ يېزىمىزغا بارىدىغان يول ئارىشـ- ـقىچە بارغاچ تۇر، بىرەر قاتناش چىقىپ قالسا ماڭغاچ تۇرارسەن، بولمىسا سەل ساقلاپ باق، ئىشىم تۇگىگەن ھامان بارىمەن.

رۇستەم مېنىڭ جىددىيلىشىپ تۇرۇۋاتقانلىقىمنى سەزگەن چېغى، چىرايىمغا زەن سېلىپ قارىغاندىن كېيىن، ماقۇلغا بېشىنى لىڭشىتتى.

ئۇ كەتكەندىن كېيىن، يېنىك نەپەس ئالدىم. ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم يالغان سۆزلىشىم بولغاچقىمكىن، يۈرىكىم گۈپۈلدەپ سوقۇپ، پۈت-قولۇمدا ماغدۇر قالمىغاندەك سېزىلدى. شۇنداقتىمۇ ئۇنى ئىشەندۈرەلىگىنىمگە خۇشال ئىدىم.

دەرۋازا ئالدىدا خېلى ئۇزاق تۇردۇم. ئۆيلىرىگە بارىدىغانلار-نىڭ تولىسى مېڭىپ بولدى، لېكىن گۈلنۇرنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. پات-پات سائىتىمگە قاراپ ئۇنى تەققەززالىق ئىلكىدە كۈتۈۋاتاتتىم. ئورنۇمدا جىم تۇرالماي جۇۋازىغا قېتىلغان ئۈيدەك بىر نۇقتىنى ئايلىنىپ يۈرسەم، دەرۋازىدىن چىقىپ كېتىۋاتقانلار قاراپ قويۇپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى. لېكىن مېنىڭ پەرۋايىم پەلەك ئىدى. ۋاقىت ئىنتايىن ئاستا ئۆتۈۋاتقاندەك، بىر مىنۇت بىرەر كۈندەك بىلىنەتتى. نىھايەت، خېلى ئۇزاق ساقلىغاندىن كېيىن گۈلنۇر چىقتى. بۇگۈن ئۇ بېشىغا قىزىل ياغلىق ئارتىپ، قىزىل چاپان كىيىۋالغاچقىمۇ ماڭا بىر پارچە ئوت يالقۇنى ئاستا-ئاستا يېقىنلاپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، يۈرىكىم بىردىنلا قالايمقان سوقۇشقا باشلىدى. ھاياجان، بىتاقەتلىك ئارىلىشىپ كەتكەن ئاجايىپ سېزىم پۈتكۈل جىسمىمنى ئۆز ئىلكىگە ئېلىپ، ئۆزۈمنى قويارغا يەر تاپالماي قالدىم.

— بۇ يەردە تۇرۇپسىزغۇ، ئالماس؟ — گۈلنۇر بۇ يەردە تۇرغىنىمغا ئەجەبلەنگەندەك سورىدى.

— سىزنى ساقلاپ بولمامدۇ، ئۆيگە بارسا بىللە ماڭايلى دەپ شۇ.

— باشقا ئىشىڭىز بولسا تۇرغانسىز تايىنلىق؟

— ياق، سىزگە يالغان ئېيتىپ نېمە قىلاي. سىزنى ساقلا-

ۋاتقىنىمغا ئىشەنمەمسىزا؟

— ھە..... مۇنداق دەڭ! رۇستەمچۇ؟ ئۇ ئۆيگە بارمامدىكەن؟

— ئۇ ئالدىرايدىكەن، ماڭغاچ تۇردى. بىزمۇ ماڭايلىمۇ؟

— ماقۇل.

بىز يېزىمىزغا بارىدىغان يولنى كۆزلەپ ياندىشىپ ماڭدۇق. يۈرىكىم ھېلىھەم رىتىمسىز سوقۇپ تۇراتتى. شۇنداقتىمۇ ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ چاندۇرۇپ قويماسلىققا تىرىشاتتىم. يېزىمىزغا بارىدىغان يول دوقمۇشىغا كەلگەندە رۇستەم كۆرۈنمەيتتى. قارىغاندا بىرەر قاتناش ئۇچرىغان بولسا مېڭىۋەرگەندەك قىلاتتى.

— بىردەم ساقلاپ باقامدۇق؟ — چاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن گۇلنۇرغا قارىماسلىققا تىرىشىپ سورىدىم.

— شۇنداق قىلساقمۇ بولاتتى، ئەمما بىر نەرسە ئۇچرىمىسا، يەنە ماڭىدىغان گەپ، شۇڭا ماڭغاچ تۇرمايلىمۇ؟

ئۇنىڭدىن كۈتۈۋاتقىنىم دەل شۇ خاۋاب بولغاچقا، تېزلا قوشۇلدۇم:

— ماقۇل، جۈرۈڭ ئەمسە.

بىز خېلىغىچە ئۇنچىقماي ماڭدۇق. گۇلنۇر يىراقلارغا كۆز تىككىنىچە يېنىك قەدەم تاشلايتتى. يولدا ئىككىمىزدىن باشقا ئادەم يوق ئىدى. بۇ گەپ باشلاشنىڭ ناھايىتى ياخشى پۇرسىتى بولسىمۇ، لېكىن گەپنى قەيەردىن باشلاشنى بىلمەيۋاتاتتىم.

— سىز ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرەمسىز؟ — تۇيۇقسىز سورىدى گۇلنۇر ئارىمىزدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ.

— بېرىپ باقاي، ئۆتەلەمدىم-يوق بۇنىڭغا بىر نېمە دېمەك تەس. قېنى تەلىيىمنى سىناپ كۆرمەمدىمەن.

— ئۆزىڭىزنى كەم سۈندۇرماڭ، چوقۇم ئۆتۈۋېلىپ كېتىسىز. ئىچكىرىدىكى ئالى مەكتەپلەرنىڭ بىرىگە كېتەمسىز تېخى!

— ماڭا شۇنداق تەلەي نېسىپ بولارمۇ؟

ـــ نېسىپ بولماي، مەكتەپتە سىز يۇقىرى نومۇر بىلەن ئۆتمىسىڭىز، باشقىلار ھەرگىز ئۆتەلمەيدۇ.

ـــ بەك كۆپتۇرۇۋەتتىڭىز، دەرستە مەندىن ياخشىلار كۆپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىمتىھان دېگەن تەۋەككۈل ئىش. بەزىدە بىلىدىغانلىرىنمۇ يازالماي ياكى ھودۇقۇپ قېلىپ تۆۋەن نومۇر ئالىدىغان ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ. سىزمۇ ئىمتىھان بېرىدىغانسىز؟

ـــ قېنى ئاۋۋال ۋاقتى كەلسۇن، مەندىغۇ چوڭ ئۈمىد يوق.

ـــ ئۈمىدسىزلىك شەيتانىڭ ئىشى، تىرىشسىلا ئاشقىلى بولمايدىغان داۋان يوق.

ـــ دېگىنىڭىزدەك بولار.

پارىڭمىز يەنە ئۈزۈلدى. ئەسلىدە ئويلىغان گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى دەپ، ئۇنىڭ رايىنى سىناپ باقماقچىدىم، لېكىن قېرىشقاندەك خېلىدىن بېرى ئويلاپ، يېپىقا ئۆتكۈزۈلگەن مارجاندەك تىزىۋالغان سۆزلىرىم ئاللا-قاياقلارغا غايىب بولغانىدى. بىز ئاخىر يەنە ھېلىقى شورتاڭغا يېتىپ كەلدۇق. كۆز يەتكۈسىز شورلۇق يېڭى ياغقان قارنى ئەسلىتەتتى. يولدا ئىككىمىزدىن باشقا ئىنسۇجىن كۆرۈنمەيتتى. بىز ياندىشىپ مېڭىۋاتاتتۇق. پات-پات ئۇنىڭغا يەر تېگىدىن قاراپ قويياتتىم. لېكىن، ئۇ مېنىڭ قاراشلىرىمدىن بىخەۋەر كېتىۋاتاتتى.

ـــ كېلەر يىلى بۇنداق چاغلاردا تەقدىرىمىز بەلگىلىنىپ بولىدۇ. ئۇ ۋاقىتتا بۇنداق بىر-بىرىمىزگە ھەمراھ بولۇپ ماڭالماسلىقىمىزمۇ، ماڭالىشىمىزمۇ مۇمكىن، ـــ دېدى گۈلنۇر ئارىمىزدا بىر پەس ھۆكۈم سۈرگەن جىمجىتلىققا خاتىمە بېرىپ.

ـــ پېشانىمىزدىكىنى كۆرىدىغان گەپ. تېخى ئىمتىھاندىن سىز ئۆتۈپ كېتىپ مەن ئۆتەلمىسەم، تەتىللەردە كەلگىنىڭىزدە تار يولدا دوقۇرۇشۇپ قالساق تونۇماي ئۆتۈپ كېتەرسىز ھەقچان.

ـــ يوق گەپنى قىلماڭ. ھېلىغۇ ئۇنداق كۈنلەر ماڭا نېسىپ

بولامدۇ-بولمامدۇ بىلمەيمەن، لېكىن يۇرىكىمدىكى گەپنى قىلسام، كېلەر يىلى دەپ قاپسىز، ئون يىل، ھەتتا 20 — 30 يىل ئۆتە-كەندىمۇ سىزنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ مېڭىشتىن دەررۇ توختاپ، ئۇنىڭغا قارە-دىم. ئۇمۇ قەدەملىرىنى توختاتقانىدى.

— بۇ گەپ راستمۇ، گۈلنۇر؟

— مەن سىزگە قاچان يالغان ئېيتقان؟

— ئەمدى دەيمىنا.....

— سىز ئۆزىڭىزگە ئىشەنمەيۋاتسىڭىز، بۇ گەپلەرگە ئىشە-نەتتىڭىزمۇ؟ سىزگە دېسەم ئالماس، بۇ مېنىڭ يۈرەك سۆزۈم. مەن بۇ گەپنى بۇگۈنمۇ، ئەتىمۇ، خېلى ۋاقىتلار ئۆتكەندىن كېيىنمۇ دېيەلەيمەن. چۈنكى، مەن..... مەن..... سىزنى.....

بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك سوقۇپ كەتتى. گۈلنۇرنىڭ بۇنداق ئىپادە بىلدۈرۈشى خىيالىمغىمۇ كىرمىگەنىدى. خۇددى بۇ گەپنى چۈشۈمدە ئاڭلاۋاتقاندەك، ئوي-لىغانسىلا ھەممىسى يوق بولىدىغاندەك جىددىيلىشىپ، كۆزۈمنى ئۇنىڭ چىرايىدىن يۆتكىمەيتتىم. ئۇنىڭ چىرايى قىزىرىپ، خۇد-دى بېشىدىكى ياغلىقنىڭ رەڭگىگە كىرىپ قالغانىدى.

— دېگەنلىرىڭىز..... راستما؟ سىز مېنى ياخشى كۆرەمسىز؟

بۇ گەپنىڭ ئېغىزىمدىن قانداق چىقىپ كەتكەنلىكىنى تۇيە-مايلا قالدىم. گۈلنۇر كۆزىنى يەردىن ئاستا ئۈزۈپ، بېشىنى لىڭ-شىتتى. ھاياجاندىن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. مۇرەمگە ئېسىۋالغان سومكا تۇيۇقسىز سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى. ئىختە-يارسىز گۈلنۇرنى قوللىرىدىن تۇتۇپ ئۆزۈمگە قاراتتىم. شۇ تاپتا ئاۋاز چىقىرىش ئەزالىرىم تورمۇزلىنىپ، ۋۇجۇدۇمدا ئوتلۇق تىنىقتىن باشقا ئىنكاس يوق ئىدى. قاتتىق ھاياجان، تەقەززالىق پۈتكۈل جىسمىمنى ئۆز ئىلكىگە ئالغان بولۇپ، بىر خىل شېرىن سېزىم

تومۇرلىرىمدا كۆۋەجەپ ئېقىۋاتاتتى. خۇددى ئىنتايىن ئەتىۋارلىق، نازۇك، قىممەت باھالىق بىر بۇيۇمنى تۇتقانىدەك، ئۇنى ئاۋايلاپ قۇچاقلىدىم. ئۇمۇ قىلچە قارشىلىق قىلمىدى. شۇ تاپتا ھېلىقى كۆندىكى روھىي ھالىتىم، تەشنالىقىم بىردىنلا باش كۆتۈرۈپ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمىغىلى تاسلا قالدىم. شۇ تەرىقىدە قانچىلىك تۇرغىنىمنى بىلمەيمەن، بىر چاغدا قارىسام گۈلنۇر بېشىنى مۇرەمگە قويۇۋالغانىدى.

— بۇ چۈشۈم ئەمەستۇ؟ — دېدىم شۇڭلاپ.

— ياق، بۇ چۈش ئەمەس، رېئاللىق ئالماس.....

— مەن مۇشۇ كۈنىنىڭ كېلىشىنى ئارزۇ قىلىۋاتقىنى نەكەم، گۈلنۇر. خېلىدىن بۇيان بۇ گەپنى سىزگە قانداق دېيىشىمنى بىلمەي كەلگەنىدىم. نەچچە قېتىم ياتقىنىڭ ئالدىدا ساقلىدىم، لېكىن باشقىلارنىڭ كۆزۈپ قېلىشىدىن قورۇقتۇم. ماڭدىغان يوللىرىڭىزدا ساقلىدىم، لېكىن قېرىشقانىدەك ئۆزىڭىزنى يوشۇردىڭىز. قانچىلىك كۈنلەرنى سىز بىلەن خىيالەن مۇڭدىششپ، سىزنى سېغىنىش ئىچىدە ئۆتكۈزدۇم ئېنىق ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. سىز يېنىمدا يوق، پەقەت سىز بىلەن خىيالەن مۇڭداشتىم، گۈلنۇر.....

بىز شۇ ھالەتتە خېلى ئۇزاق تۇردۇق. ئاندىن قوللىرىمنى ئۇنىڭ بېلىدىن بوشىتىپ، چىرايىغا قارىدىم. ئۇنىڭ چىھرىدە خۇشاللىق، ھاياجان نۇرلىرى پارلاپ تۇراتتى.

— مەن تېخى بۇ ئىشلارنى سىزنىڭ خىيالىڭىزغا كىرىپ چىقمايدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن. چۈنكى، سىزنى تولۇقسىزدا ئوقۇۋاتقانىدىلا ياخشى كۆرەتتىم. لېكىن، قىز بالا بولغانلىقىم تۈپەيلى بۇ گەپلەرنى ئېغىزىمدىن چىقىرىشقا جۈرئەت قىلالمای، تا بۈگۈنگىچە ئىچىمدە بىلىپ كەلدىم. ھەدىسە ئالدىراش يۈرگۈنىڭىزگە قاراپ «ئالماسقا ئۆگىنىش قىلىش، دەرس ئاڭلاش بولسىلا

بولىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلايتتىم.

ــ مەنمۇ ئوغۇل بالا تۇرۇپ جۇرئەتسىزلىك قىلدىم، بۇ بوشاڭلىقىمنى كەچۈرۈڭ، گۈلنۇر.

بىر-بىرىمىزگە تويماي قاراشتۇق. ئىككى جۈپ ئوتلۇق كۆز ئۆزئارا تىكىلىپ، ئۇنسىز مۇڭداشماقتا، بىرجۈپ يۈرەك سىرلىرىنى بىر-بىرىگە تۆكمەكتە ئىدى.

ــ ئەمدى ماڭايلى، كۈن ئۇپۇققا باش قويۇپتۇ، بەك كەچ قالمايلى يەنە، ــ دېدى گۈلنۇر خىجىلدىن كېيىن.

مېنىڭ مۇشۇ يەردە ئۇنىڭغا قارىغان پېتى تۇنىنى تاڭغا ئۇلىغىم بار ئىدى. چۈنكى، مۇھەببەتنىڭ تۇنجى قەدىمى ــ مەن كۈتكەن مىنۇتلارنىڭ يېتىپ كېلىشى ماڭا ئالەمچە خۇشاللىق ئاتا قىلغانىدى.

ــ مەيلى، ــ دېگىنىمچە يەردىكى سومكامنى يەلكەمگە ئارتىپ، ئۇنىڭ هارارەتلىك يۈمران قوللىرىنى تۇتۇپ قەدەم ئالدىم.

ــ ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، ــ دېدى گۈلنۇر بىردىنلا ئالاق-چالاق بولۇپ ئەتراپقا قاراپ، ــ يولدىن بىرىكىم ئۆتۈپ قالسا.....

ــ قورقۇۋاتامسىز؟ خاتىرجەم بولۇڭ، بۇ يەر تامامەن بىخەتەر، هېچكىم بىزگە دەخلى قىلمايدۇ.

ــ شۇنداقتىمۇ بۇ بىزنىڭلا يولىمىز ئەمەس، هەرهالدا ئۆزىمىزنى بىلگىنىمىز ياخشى.

ئۇنىڭ ئويلىغانلىرىمۇ ئورۇنلۇق ئىدى. شۇڭا قولىنى قويۇۋېتىپ، ياندىشىپ ماڭدىم. شۇ تاپتا ئۇمۇ، مەنمۇ ئىنتايىن خۇشال ئىدۇق، بولۇپمۇ مەن بارغانسېرى روهلىنىپ كېتىۋاتاتتىم. تېخى نەچچە سائەت ئىلگىرىلا ئادەمنى مالال قىلىدىغان سىرلىق دوقمۇشتا تېگىرقاپ، تەشۋىش ئىچىدە يۈرىكىم ئېگىز-پەس سوققان

بولسا، مانا ئەمدى ژسال شەربتنى ئىچىشكە نائىل بولۇپ، بەخت بۆشۈكىگە بۆلەنگەنىدىم. بىز خېلىغىچە ئۇنچىقماي ماڭدۇق. گۈلنۇر پات-پات ماڭا قاراپ قويياتتى. مەنمۇ مۇھەببەتنىڭ سېھرىي كۈچىگە تولغان كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن ئۈزەلمەيتتىم. ئىككىمىزنىڭ قەلبىدە ئورتاق خۇشاللىق مەۋج ئۇراتتى. قاش قارايغان بولسىمۇ كۆز ئالدىم يورۇپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

ــ مەن ھەقىقەتەن بەختلىك ئىكەنمەن، گۈلنۇر. راستىنى دېسەم بۇنىڭغا پەقەت ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. نەچچە ئاي بۇرۇن ئابلىكىم مۇھەببەت ھەققىدە «چۈشەنچە» بەرگەندە، ئۇ دەۋاتقان ئىشلار مەكتەپ ھاياتىدا يۈز بەرسە بولمايدىغاندەك تۇيغۇدا بولغانىدىم، لېكىن ئۆز بېشىمغا كەلگەندە قانداق قىلىشنى بىلمەي تېڭىرقاپ قالدىم. ئۆگىنىش، دەرس ئاڭلاش مەن بىلەن مۇناسىۋەتسىزدەك، سىز بولمىسىڭىز ياشىيالمايدىغاندەك تۇيغۇ ئىلكىدە ئۆزۈمنى كونترول قىلالماي قالغانىدىم. سىزنى ئەسلىگىنىمدە، چۈشۈمدە كۆرگىنىمدە، باشقا ھېچ نەرسە كۆزۈمگە كۆرۈنمەيتتى. يېقىندىن بۇيان سىزنى ئەسلىمىگەن، چۈشۈمدە كۆرمىگەن كۈن-تۈنۈم يوق دېسەم مۇبالىغە بولمايدۇ. مانا ئەمدى ئۇزاقتىن ئارزۇ قىلغان، يۈرىكىمدىن تەشنا بولغان قىزغا ئېرىشتىم.....

قۇلقىمغا تۇيۇقسىز كولدۇرما ئاۋازى ئاڭلىنىپ كەينىمگە قارىدىم. بىزدىن نەچچە ئون قەدەم نېرىدا قېچىر قوشۇلغان بىر ھارۋا كېلىۋاتاتتى. ھارۋا يېنىمىزغا كېلىشىگىلا ئىختىيارسىز توۋلىۋەتتىم:

ــ ئابلەت!

ھارۋىدا خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان يىگىت ئاۋازىمنى ئاڭلاپ، ئۈيقۇدىن چۆچۈپ ئويغانغاندەك، بىردە ماڭا، بىردە يېنىمدىكى گۈلنۇرغا قارىدى. ئاندىن ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ مېنى قۇچاقلىدى.

— بارمۇ سەن، ئاداش؟ سالامەت تۇرۇۋاتامسەن.....
— ياخشى، ئۆزۈڭچۇ؟ نەگە بارغانىدىڭ؟
— بازارغا ئازراق سودا ئىشى بىلەن بارغان. ئىشىمنى تۈگىتىپ مەكتىپىڭگە ئىزدەپ بېرىپ تاپالماي، مېڭىۋەرگەن. قېنى ھارۇنغا چىق، ماڭغاچ پاراڭلىشايلى.

مەن ئاۋۋال گۈلنۇرنى تەكلىپ قىلدىم:

— گۈلنۇر، ھارۇنغا چىقىڭ.

ئۇ تارتىشمايلا ئابلەتنىڭ قارشى تەرىپىدىكى بوش ئورۇنغا جايلاشتى. مەن ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇردۇم. ئابلەت ئىككىمىزگە قاراپ قويغاندىن كېيىن، ھارۇنىڭ سول تەرەپ ياۋىنىگە لىككىدە قونۇپ، قېچىرغا مېڭىش بۇيرۇقى بەردى:

— چو! ئۆزى ھارام، كۈچى ھالال مەخلۇق!

قېچىر بىر خىل قەدەمدە يورغىلاپ مېڭىشقا باشلىدى. بارابارا قاراڭغۇ چۈشمەكتە ئىدى. ئابلەت ئۇچراپ قالمىغىنىدا، يېزىمىزغا بارغۇچە گۈلنۇر بىلەن پىيادە مېڭىپ، قانغۇچە پاراڭلىشىش ئارزۇيۇم بار ئىدى. كۆرمەمدىغان بۇ ئىشنى، ئەمدى ئۇنىڭغا «سەن مېڭىۋەر، ئىككىمىزنىڭ گېپى بار» دېگىلى بولامدۇ. خەيرىيەت، كۈنلەر تېخى ئۇزاق.....

كۆز باغلانغان چاغ بولغاچقا، گۈلنۇرنىڭ قوللىرىنى مەنىلىك تۇتتۇم. ئۇنىڭ قولى ئىسسىق ئىدى. ئۇ قارشى تەرىپىمدە ئولتۇرغان ئابلەتتىن خىجىل بولغاندەك قولۇمنى بوشقىنە ئىتتىرىۋەتتى. مەنمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەنگەندەك، قوللىرىمنى تېزلا يىغىشتۇردۇم.

ۋەدە

«مۇھەببەتنىڭ ئوڭ كۆزى جەننەت، سول كۆزى دوزاخ» دېگەن ھېكمەتنى قايسى دانىشمەن دەپتىكىن، مۇھەببەتنىڭ ساھىللىرىدا سۆيۈش، سۆيۈلۈشنىڭ لەززەتلىرىدىن بەھىر ئېلىپ، بەخت بۆشۈكىدە ئەللەيلەنگەنسېرى، بۇ دۇنيا شۇنچىلىك گۈزەل، شۇنچىلىك جەزبدار تۇيۇلماقتا ئىدى. مەن مۇھەببەت شوتىسىنىڭ ئالتۇن پايلىرىدە ئۆرلىگەنسىرى، ئۆزۈمنى بۇ دۇنيادىكى ئەڭ، ئەڭ بەختلىك ئادەم ھېسابلايتتىم. گۈلنۇر ئاشۇ كۈنى ئىككىلىنىش، بىتاقەتلىك، تىت-تىتلىق ئىچىدە ئازاب چېكىپ ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىمگە خاتىمە بەرگەندىن كېيىن، ئۆزۈمنى چەكسىز سامادا ئەركىن پەرۋاز قىلىۋاتقان قۇشتەك يېنىك سېزىشكە باشلىغانىدىم.

— مۇبارەك بولسۇن، بۇقا چېغىدا غۇنجىنىنى كۆرسە كۆرەڭلەپ مۆرەپدۇ. سەن شۇنىڭچىلىك شەپە بېرىپ قويماپسىنا، — ئابلىكىم مېنىڭ گۈلنۇر بىلەن مۇھەببەتلەشكىنىمدىن خەۋەردار بولغاندىن كېيىن سەل خاپا بولدى، — ئاغىنىدارچىلىقىمىز پادا باققان يەردە قالغان ئوخشايدۇ-ھە!

— ياقەي، ئۇنداق دەپمۇ كەتمە، — دېدىم بىردىنلا ئۆزۈمنى ئاقلاپ، ئۆتكەندە ھەممە گەپنى ساڭا دېگەنيا ئەينا.

— شۇنداقتىمۇ ئۆيۈڭدىن كېلىپلا بىر مۆرىۋەتسەڭ بولاتتىغۇ؟

— ئاڭقاۋلىقىمنى كەچۈر، ئاداش، ئادەم ئامەت، تەلەي دەرۋازىسىنى تۇنجى چەككەندە، ھاياجان، خۇشاللىقتىن ھەممىنى ئۇنتۇسا كېرەك. بۇ قېتىم خاپا بولمىغىنا. كېيىنچە ۋىسال شەر-

بەتلىرىنى ھەقىقىي تېتىغاندا، يەڭگەك بىلەن ئىككىمىز ساڭا مەخسۇس چاي بېرىمىز، ــ بۇ چاقچىقىم بىلەن ئابلىكىمنىڭ چىرايى ئېچىلدى.

ــ گېپىڭ گەپ-ھە!

ــ مەنمۇ بىرنى بىر دەيدىغانلارنىڭ ئەۋلادى-يا.

ــ ھا-ھا-ھا.....گەپدانلىقىڭنى قارا.

ــ راست بولغاندىكىن شۇنداق دېمەي قانداق دەيتتىم.

ــ ئىشەندىم، خۇدايىم شۇ تىلىكىڭگە يەتكۈزەر.

ئۇنچىقماستىن مەنىلىك قاراپ قويدۇم. شۇ تاپتا گۈلنۇرنىڭ خۇمارلاشقان كۆزلىرى، كۈلگەنده مەڭزىده پەيدا بولىدىغان زىننى-خى، جىنەستىدەك نېپىز لەۋلىرى ئارىسىدىن كۆرۈنىدىغان ئۇنچىدەك چىشلىرى كۆز ئالدىمدا نامايان بولماقتا ئىدى.

ــ شۇنداق قىلىپ، مۇھەببەت دەريياسىغا تەلەي كېمەڭنى سېلىپ بولدۇڭ، ئاداش، ــ ئابلىكىم خىيالچان تۇرۇقۇمغا قاراپ قويغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى، ــ سەن-بىز ئوقۇغان كىتابلاردا مۇھەببەت شۇنداق ئۇلۇغ، شۇنداق مۇقەددەس تەسۋىرلىنىدۇ. مەنغۇ تېخى مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيمەن. لېكىن بىر كىتابنى ئوقۇسام «مۇھەببەت دېگەن بىر چۈش، ئۇنىڭ لەززىتىنى سۈرمەكچى بولساڭ، كۆزۈڭنى بىرنەچچە مىنۇت يۇمۇۋالساڭلا كۇپايە.....» دېگەنىدەك گەپلەر بار ئىكەن. بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى بەزىلەر بىلەن بۇ توغرۇلۇق مۇنازىرىلىشىپ قالدىم. ئۇلار-نىڭ قارىشىچە ھازىرقى دەۋر بۇرۇنقى دەۋرگە ئوخشىماسمىش. ئادەملەرمۇ، تۇرمۇش مەئىشەتلىرىمۇ ساختىلىشىشقا قاراپ يۈزلەنگەنمىش. ھەتتاكى ئاتا بىلەن بالا، ئۇرۇق-تۇغقانلار ئارىسىدىكى سەمىمىي، ساپ ھېسسىياتمۇ تۆۋەنلەپ، ھەممىسىدە پۇل ھۆكۈمران ئورۇندا تۇرارمىش. شۇڭا مۇھەببەتمۇ ساختىمىش. بۇ سەپسەتىلەرنى ئاڭلاپ قۇيقا چېچىم تىك تۇردى. ئاچچىقتىن يېرىلغۇدەك

بولۇپ، بىرقانچە ئەمەلىي مىساللارنى كەلتۈرۈپ، ئۇلارغا چۈشەنـ
ـدۈرگەن بولساممۇ، ئۇلار پەقەت قايىل بولۇشمىدى. ئامال قانچە؟
ئاددەمنىڭ بىلمى، تۇرمۇش چۈشەنچىسى، جەمئىيەتكە بولغان
كۆز قارىشى قانچىلىك بولسا، مەسىلىگە ھۆكۈم قىلىشمۇ شۇنچە
ـلىك بولىدىكەن. خۇلاسە كالام، ئاداش، سۆيگۈنىڭ ئالتۇن
جامىغا ئېرىشكىنىڭدە، ئابىھايات كەۋسەرلىرىنى بەك بۇرۇن، بەك
ئالدىراپ ئىچىشكە تەرەددۇتلانما. مۇھەببەتتە بىر قەدەمنى كېچـ
ـكىپ بېسىشقا بولىدۇكى، ئۇنىڭغا ئالدىراپ باھا بېرىشكە،
خائىنلىق قىلىشقا بولمايدۇ. دۇنيا ئادەملەر بىلەن گۈزەل. تەبىئەت
ئالىمدە ئىنسانلار بولمىغىنىدا ئۇنى تەسەۋۋۇر قىلىشمۇ مۇمكىن
ئەمەس. تاغنى تالقان، چۆلنى بوستان قىلغانلار ئادەم. شۇڭا،
ئادەملەر ئالدى بىلەن ئۆزىنى ۋە مۇھەببىتىنى قەدىرلىشى كېرەك.

ئابلىكىم ئىككىمىز تونۇشقاندىن بېرى، ئۇنىڭ ھايات،
تۇرمۇش، مۇھەببەت توغرىسىدا بۇنچىلىك ئېچىلىپ سۆزلىگىنىنى
ئاڭلىمىغانىدىم. بىر ئىشقا ئىچى پۇشمىسا ياكى كاللىسىغا بىرەر
نەرسە تەسىر قىلمىسا، ئادەتتە كەم سۆز، مۇڭ كۆرۈنىدىغان بۇ
دوستۇمنىڭ قاراشلىرى مېنى قايىل قىلماقتا ئىدى. دېمىسىمۇ
راست، ئادەمنىڭ تۇرمۇشتا ئېرىشكىنى ئانچە قەدىرلەنمەيدۇ. قولغا
كەلگەن تەلەي-ئامەتنى مەھكەم تۇتۇپ، ئۇنىڭدىن بەھرلىنىشنى
بىلمىدىغانلار بۇدۇنيادا قانچىلىكتۇ؟ ئەمما ھەقىقىي بەخت ئۇچۇن
ئىزدىنىدىغانلار، جېنىنى ئالقىنىغا ئېلىپ قويۇپ تىرىشىپ-
تىرمىشىدىغانلار كۆرمىكى. شۇڭا، بەخت ئېرىشىش بىلەن قەدىر-
لىك بولماستىن، بەلكى ئىزدىنىش بىلەن قەدىرلىك.

ــ گەپ قىلمايسەنغۇ؟ ــ ئابلىكىم زاڭقىمنى يۆلەپ ئولتۇ-
رۇپ كەتكىنىمگە قاراپ ئىپادە بىلدۈرۈشكە ئالدىراتتى.

ــ گەپلىرىڭ ئورۇنلۇق. سېنى ماڭا بۇنچىلىك نەسىھەت
قىلار دەپ ئويلىماپتىكەنمەن، «دوست يىغلىتىپ ئېيتار، دۇشمەن

كۇلدۇرۇپ» دەپ، گەپنىڭ نەق ئۆزىنى دېدىڭ. مەن چوقۇم دېگىنىڭدەك قىلىمەن.

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمە، پەقەت ئۆزۈمنىڭ كۆزقارىشىنى ئوتتۇرىغا قويدۇم. «سۆزلىگۈچىدە ئەيىب يوق، ئاڭلىغۇچى ئىبرەت ئالسۇن» دەپتىكەن، تۇغرا چۈشەنسەڭلا بولدى. لېكىن، بىر ئۆتۈنۈشۈم بار، ئاداش، قۇلىقىڭغا ياقامدۇ، ياقمامدۇ بىلمەيمەن.

— قېنى دېمەمسەن، قۇلىقىم سەندە.

— ئوقۇشىمىز تېخى تۈگىمىدى، ئالدىمىزدا پۈلسىراتنىڭ كۆۋرۈكى بار، ئۇنىڭدىن ئۆڭۈشلۇق ئۆتۈشىمىز ئۇچۇن ئۆگىنىشىمىز كېرەك. شۇڭا، زېھنىڭنى يىغمىساڭ بولمايدۇ.

— بولىدۇ، تەقسىر، گەپلىرىنى يۈرىكىمدە مۆھۈردەك ساقلايمەن.

ئابلىكىم پىسكۈكىدە كۇلدى. دېمىسمۇ ئۇنىڭ سۆزلىرى ئورۇنلۇق ئىدى. دېھقان بىر يىللىق قان-تەرنىڭ ھوسۇلىنى خامانىنى چەشىلەۋاتقاندا كۆرگىنىگە ئوخشاش، بىزنىڭمۇ ئون يىلدىن ئارتۇقراق مېھنىتىمىزنىڭ خامىنى چەشىلىنىش ئالدىدا تۇراتتى.

گۈلنۇر بىلەن كۇندە دېگۈدەك كۆرۈشۈپ تۇراتتۇق. ئەگەر باشقىلار بار يەردە ئۇچرىشىپ قالساق، ئۇ ۋىللىدە قىزىرىپ، جانىنى ئېلىپ جاكالدا قويىدىغان ھىلال ئايدەك ئەگىم قاشلىرى ئاستىدىكى ئاھۇنىڭكىدەك كۆزلىرىنى دەررۇ يەرگە تىكەتتى، مەنمۇ ئۇنى خىجىل قىلماسلىققا تىرىشىپ، ئاستا يىراقلىشاتتىم؛ پىنھانىدا ئۇچراشقىنىمىزدا بولسا، مۇھەببەتتىن ھارارەت ئالغان ئوتلۇق كۆزلىرىمىزنى بىر-بىرىمىزگە تىككىنىمىزچە پاراڭغا چۈشەتتۇق.

قىشلىق تەتىل ئايانغلىشىپ، مەكتەپكە كەلگىنىمىزگە خېلى ۋاقىتلار بولۇپ قالغانىدى. تەتىلدە ئابلەت بىلەن مەھەللىمىزنىڭ

يۇقىرىقى تەرىپىدىكى دۆڭلۇكتىن چۈچۈكبۇيا كولاپ سېتىپ خېلى پۇلغا ئېشىلىگەنىدىم. دەسلەپتە مەن قورققان، بۇنداق قىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى ئېيتقان بولساممۇ، لېكىن ئۇ ئاغزىمنى تۇڭاقلاپ:

— هە دېسىلا قانۇن-سىياسەت دەيدىكەنسەن، ئاداش. بۇگۈنكى كۈندە قانۇن-سىياسەتلەرگە ئېسىلۇالساڭ، بىر ئۆمۈر نامرات ئۆتىسەن. مەنغۇ بۇگۈن قورسىقى توپسا، ئەتىسى بىلەن كارى يوق ئادەم. بۇ گەپلەرنىمۇ باشقىلارنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىدىم. بولمىسا ئۆمۈر بويى قۇدۇقتىكى پاقىدەك ئاسماننىڭ چوڭلۇقى قۇدۇقنىڭ ئاغزىچىلىك دەپ يۈرگەن بولاتتىمكەن. سېنىڭچە بولغاندا بۇ چۈچۈكبۇيىلارنى كولىمساق بولىدىكەن-دە؟ يېپىنچا ئۆسۈملۈك، چارۋىچىلىق ئىدارىسى بىلەن يەر باسقۇرۇشتىكىلەر ئۇقۇپ قالسا بالانىڭ چوڭغا قالمىز دەيسەن. بۇگۈنكى كۈندە كىم بىلەن كىمنىڭ كارى؟ بىلىپ قوي، ئاداش، هازىر پۇلى بارنىڭ گېپى ئوڭ، پولى يوقنىڭ گېپى توڭ. ئەگەر بۇ يەردىكى چۈچۈكبۇيىنى بىز كولىمساق باشقىلار كولايدۇ. بۇ دېگەن تەييار پۇل، بازاردا كېلوسى بەش مو، بىر كۈندە 30 كىلو كولىدۇق دېسەك، تەخمىنەن 15 كوي دېگىنە. بۇنداق تەييار پۇلغا قىزىقمىغان ئادەمنىڭ ئۆزى ئەخمەق، — دەيتتى.

ئابلەتكە بۇنى دەپمۇ، ئۇنى دەپمۇ گېپىمنى ئۆتكۈزەلمەي ئاخىر بويسۇندۇم. دېگەندەك بىز بىلەن هېچكىمنىڭ كارى بولمايتتى. كۈنىگە ئوبدانراق كۈچىسەك 60 — 65 كىلودىن چۈچۈكبۇيا كولىغلى بولاتتى. شۇڭا هېچنېمىنى ئويلىماي، ئىش بىلەن بولۇپ كەتكەنىدىم. ئەتىگەن كۇن بىلەن تەڭلا ئىككىمىز دۆڭلۇككە ئۇنەتتۇق. هاۋا سوغۇق، شەرق تەرەپتىن ئىزغىرىن شامال چىقىپ تۇرسىمۇ، پەرۋا قىلىپ كەتمەيتتۇق. قولىمىزدىكى ئۇپراپ كەتكەن كەتمەن كۇن نۇرىدا پارقىراپ، مونچاق-مونچاق تەرلەر پېشانىمىزدىن قۇيۇلاتتى. نەهايەت 17 كۇن بولدى دېگەنـ-

ـده، خېلى پۇلغا ئىشلىتۇالغانىدىم. شۇ كۈنلەردە گۈلنۇر بىلەن كۈندە ئۇچرىشالمىساقمۇ، ئۇنىڭ مەھەللىسىگە ئۇچ-تۆت كۈندە بىر قېتىم بارااتتىم. ئۇمۇ مېنىڭ كېلىدىغانلىقىمنى بىلىدىغانىدەك ئۆستەكدىن سۇ ئەكېلىشنى باھانە قىلىپ ئالدىمغا چىقىپ، يولۇمغا قاراپ تۇراتتى. ئۇنى كۆرگەندە مەندە بىرخىل شېرىن سېزىم پەيداب بولاتتى.

— نېمانچە تىكىلىپ قارايسىز؟ يۈزۈمدە قارا بارمىكەن، — دەيتتى ئۇ ماڭا قىيا بېقىپ.

— بىرنەچچە كۈننىڭزى كۆرمەي، بەك كۆرگۈم كەلدى، بۇگۈن ئوبدانراق كۆرۈۋالاي دەپ.....

— كۆرمىسەم كارىم يوق، كۆرسەم ھالىم يۇق دەگە؟

— ئۇنداق ئەمەس، خاتا چۈشىنىپ قالماڭ، گۈلنۇر. مېنىڭ سىز بىلەن كۈندە كۆرۈشكۈم بار، بىراق.....

— يېقىندىن بۇيان بارغانسېرى جۈدەپ كېتىۋاتىسىز، ئالماس. «جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان» دەپتىكەن، ئۆزىڭىزنى بەك ئىشقا ئۇرۇپ كەتمەڭ.

— سىزگە شۇنداق كۆرۈنگەن چېغىم، بولمىسا ئىشتىيىممۇ شۇنداق ياخشى. دادامۇ «بارغانسېرى سەمرىپ كېتىۋاتىسەن، ئوغلۇم. ساڭا كۆز تەگمىسۇن» دەيدۇ تېخى.....

بىز ئۆستەكە بويدا خېلى ئۇزاق پاراڭلىشاتتۇق. ئۆستەكە بويدىكى يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلار بىزگە زوقى كەلگەندەك قارايتتى. بۇنداق ۋاقىتلاردا گۈلنۇر ئىزا تارتقاندەك كۆزلىرىنى يەرگە تىككىنىچە تۇرۇۋالاتتى.

— ئەمدى ماڭاي، ئۆيدىكىلەر ئەنسىرەپ، بىرەسى ئىزدەپ كېلىپ قالمىسۇن، — دەيتتى گۈلنۇر، — ھېلىمۇ سىزنى كېلىدۇ دەپ، ئىككى قېتىم ئۆينىڭ يېنىغا ئاپىرىپ بولغان سۇنى تۆكۈۋېتىپ يەنە كەلدىم، ئەمدى قاچان كېلىسىز.

ــ خۇدا بۇيرۇغاندا، ــ دەيتتىم ئۇنىڭ بىلەن قەستەن چېقىشىپ.

ــ تاينىلىق تۆگىنىڭ قۇيرۇقى يەرگە تەگكەندە، قۇم چېچەكلىگەندە.....

ــ ماقۇل.

ــ ئەمسە مەن ماڭاي، كۆرۈشكۈچە سالامەت بولۇڭ.

ــ بەردەم تۇرمامسىز. مېنىڭ سىز بىلەن يەنە بەردەم مۇڭداشقۇم، تاتلىق سۆزلىرىڭىزنى ئاڭلىغۇم، ئاھۇنىڭكەدەك چىرايلىق كۆزلىرىڭىزگە تىكىلىپ تۇرغۇم بار.

ــ كېلەر قېتىم.....

ئۇ ماڭا قاراپ ئىللىق تەبەسسۇم قىلىپ قويۇپ، ئەپكەشنى كۆتۈرۈپ ماڭاتتى. ئەپكەش ھەر لىڭشىغىنىدا تېقىمغا چۈشۈپ تۇرىدىغان ئىككى تال ئۆرۈم چېچى تەڭ سىلكىنەتتى. مەن ئۇنىڭ قارىسى يېتكىچە مېڭىشىغا قاراپ تۇراتتىم.

مەكتەپ ھايىاتى ئاۋۋالقۇدەكلا داۋام قىلماقتا ئىدى. ماي ئايلىرى كىرىپ قالغان بولۇپ، تەقدىرىمىز بەلگىلىنىشكە سانا‌قلىقلا كۈنلەر قالغانىدى. تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتكۈزىدىغانلار ئىمتىھان تەييارلىقى ھەلەكچىلىكىدە ئالدىرايتتى. يېقىندىن بۇيان مەكتەپ ئىچىدە بۇ يىلدىن باشلاپ ئالىي مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغانلار پۇل تۆلەپ ئوقۇيدىغانلىقى، ئوقۇش پۈتكۈزگەندىن كېيىن خىزمەتنى ئۆزى تاپىدىغانلىقى توغرىسىدىكى پاراڭلار ئۇچۇپ يۈرەتتى. بۇنى ئاڭلاپ بىردىنلا يېلى قاچقان توپتەك بوشاپ كەتتىم. پۇل تۆلەپ ئوقۇڭ، يەنە خىزمەتنى ئۆزىڭىز تېپىڭ دېگەن گەپ بىزدەك دېھقان پەرزەنتلىرىنىڭ بېشىغا تاغ يىقىلغانىدەك مۇشكۈل ئىش ئىدى. بوندىاق ئوقۇغانىڭ نېمە پايدىسى؟ ئىمتىھاندىن ئۆتسەممۇ بەربىر پۇل تۆلەيدىغان ئىش تۇرسا، بۇنىڭغا ئائىلە ئىقتىسادىمىز يار بېرەمدۇ؟ ئەمدى ئالىي

مەكتەپكە ئىمتىهان بېرىمەن دەپ يۈرمەيمەن. ئالىي مەكتەپتە ئوقۇسام دادام بىچارىنى قىيناپ قويىدىكەنمەن. ھېلىمۇ ناھىيەدە ئوقۇپ، ئاز جاپادا قويمىدىم. «تۇتۇننىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلەر» دېگەندەك، ئۆيىمىزنىڭ ئەھۋالى ماڭا بەش قولدەك ئايان، ئەمدى يەنە..... ئويلىغانسېرى خىياللىرىم چىگگىلىكتەك چىگىلىشەتتى.

— نېمە دېدىڭ؟ يەنە بىر دېگىنە! — دادام ئىمتىهان بەرمەيمەن دېگىنىمنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان يېرىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى، — مەن تېخى سېنى چىداملىق، غەيرەتلىك بالا بولدى دېسەم، ئالدىراپ بەل قويۇۋەتكىنىڭ نېمىسى؟

— ساڭا چۈشەندۈردۈمغۇ، دادا. ئىمتىهاندىن ئۆتسەممۇ، بەربىر پۇل تۆلەيدىكەنمەن. نېمە-نېمە مەن-مەن دېگەنلەر چىدىمايۋاتسا، بىز چىداپ بولالامدۇق؟ شۇڭا ئەمدى توختاپ قالايمىكىن دېگەن.

— مېنىڭ بالام بولساڭ، بۇنداق گەپلەرنى ئىككىنچى ئاغزىڭغا ئالما. نا ئۈمىدلىك شەيتانىنىڭ ئىشى. سەن خاترەڭنى جەم قىلىپ، ئىمتىهاننى ياخشى بەر.

— دادا، مەن ساڭا چۈشەندۈرەي.....

— بولدى چۈشەندۈرمەن دەپ ئاۋارە بولما. ئوقۇمىغان قارىتۇرۇڭ ئادەم بولساممۇ، ھەرھالدا بۇرنۇمنىڭ ئاستىغا نان يەيمەن. قاپاقتەك كاللامدا ياڭاقچىلىك مېڭەم بار. گەپ بىر، قۇلاق ئىككى، ئوغلۇم. سەن ئىمتىهاننى ياخشى بېرىشنى بىل، قالغىنىنى ماڭا قويۇپ بەر.

ئۇندىمىدىم. گەپنىڭ بېشىنى چىقىرىپ بولغۇچە دادامنىڭ بۇنداق چېچىلىپ كېتىشىنى ئويلىمىغانىدىم. ئۇنىڭغا بۇ ئىشلارنى چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈش ئاسان ئەمەستەك قىلاتتى.

— سىز ياخشى قىلماپسىز، ئالماس. ھېلىتىن بۇنداق دېسىڭىز قاملاشمايدۇ. دادىڭىز توغرا دەپتۇ، ئاۋۋال ئىمتىهان

بېرىپ بېقىڭ. ئەھۋالغا قاراپ كېيىن بىر نەرسە دېمەمسىز، — دېدى گۈلنۇر.

— لېكىن سىز بىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئەھۋالىنى ئېنىق بىلمەيسىز. دادام بىر ئۆمۈر مېنى دەپ رىيازەت چەكتى. ئەمدى ئۇنى يەنە قىينايمەنمۇ؟

— ئۇنداق دېمەڭ. «تەلەي نەگە ماڭدىڭ دېسە، دوقا ماڭلاينىڭ قېشىغا» دەپتىكەنمىش. تەلىيىڭىز ئوڭ كېلەمدۇ تېخى.....

— ۋايتاڭ..... گۈلنۇر، مەن ئەزەلدىن تەقدىر، تەلەي دېگەنلەرگە ئانچە ئىشىنىپ كەتمەيمەن.

— بۇنداق دېمەڭ. ئادەم دېگەن ئۈمىدۋار بولۇشى كېرەك.

دادامنىڭمۇ، گۈلنۇرنىڭمۇ گەپلىرى دېيىشىۋالغاندەكلا بىر يەردىن چىقتى. «بۇياقتا تارتسام شوتا سۇنىدۇ، ئۇياقتا تارتسام ئات ئۆلىدۇ» دېگەندەك ئاچا يول دوقمۇشىدا تېڭىرقاپ قالدىم. ئۆزۈمنىڭ خىيالىچە بولغاندا مەكتەپتىن ئوقۇش پۈتكۈزۈش گۇۋاھنامىسىنى ئېلىۋېلىپ، تېزرەك نان تېپىپ يېگىلى بولىدىغان ھۈنەر بولسا ئۆگىنىپ، دادامنى جاپادىن بالدۇرراق قۇتۇلدۇرسام دەيتتىم. ئەمما دادام سۆزۈمنى ئاڭلاپ، ئويلىنىپ ئولتۇرمايلا نەق گېپىنى دېگەنىدى. بۇنى نەق گەپ دېگەندىن كۆرە، ئۇنىڭ قارارى دېسە توغرا بولاتتى. ئانامنىڭ جىسمىدا ئاپىرىدە بولۇپ، يورۇق دۇنياغا كۆز ئېچىشىمغا سەۋەبچى بولغان دادام ئەقلىمگە كەلگەندىن بۇيان قورسقى تويسا، ئۇچىسى ئىللىغۇدەك كىيىمگە ئېرىشسە شۇنىڭغا شۈكۈر قىلىپ، باشقىلارنىڭ رىزقىغا قول ئۇزاتماي، ھالال، مىننەتسىز ياشاپ كەلگەن، ئىچى كۆچلۈك، دېگىننىى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا ھەر ئامالار بىلەن ئىنتىلىدىغان ئادەم ئىدى. شۇڭا ماڭا پات-پات: «ئادەمنىڭ ئادەملىكى ئۇنىڭ ئەخلاق-پەزىلىتىدە. ئادەم ھەرقانچە قىيىن تۇرمۇشتا ياشىسىمۇ،

باشقىلار مەئىشتىگە كۆز قىزارتىشنى نومۇس دەپ بىلىشى لازىم. شۇڭا، ھەقىقىي ئادەم بولاي دېسەڭ كۆچۈكنى خار قىلساڭ قىلكى، ئۆزۈڭنى، ۋىجدانىڭنى خار قىلما، ئوغلۇم» دەيتتى. شۇ ۋاقىتلاردا تازا دېگەندەك چوڭقۇر چۈشىنىپ كېتەلمىگەن بۇ گەپلەرنىڭ مەنىسىگە مانا ئەمدى يەتمەكتە ئىدىم. ئەمما، ئۇنىڭغا مەقىستىمنى چۈشەندۈرەلمەي ببىشمىنىڭ ئېچىمۇ، تېشىمۇ قاتتانىدى.

ئەتە چۈشكىچە «ياشلار بايرىمنى خاتىرىلەش پائالىيىتى» ئۆتكۈزۈلۈپ، چۈشتىن كېيىن ئوقۇغۇچىلار ئىختىيارىي پائالىيەتكە قويۇپ بېرىلىدىغان بولدى. سىنىپىمىزدىكى ساۋاقداشلار ئەتە چۈشتىن كېيىن قانداق پائالىيەت ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا خېلى ئۇزاق تالاشقان بولسىمۇ، بىر پىكىرگە كېلەلمىدى. ئۇلارنىڭ دەتالاشلىرىغا ئارىلاشماي، گۈلنۇرنى سىنىپىنىڭ ئالدىدا ساقلىدىم. خېلى بىر ھازادا ئۇ بىرنەچچە ساۋاقداشلىرى بىلەن ئاللىنېمىلەرنى تالاشقىنىچە سىنىپتىن چىقتى-دە، مېنى كۆرۈپ تۇرۇپلا قالدى-يۇ، يەنە كېتىۋەردى. مەن چىراغ يورۇقىدا ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى ئوچۇق كۆرۈپ تۇراتتىم. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قولىدىكى ماتېرىياللار يەرگە چۈشۈپ كەتتى.

— نېمە بولدى، ئاداش؟ ئەجەب گالۋاڭ بولۇپ قاپسىنا؟ قولۇڭدىكى نەرسىنىمۇ چىڭ تۇتالماي..... — ئۇنىڭ يېنىدىكى ئورۇققىنە كەلگەن قىز غۇدۇرىدى.

— سىلەر ماڭغاچ تۇرۇڭلار، مەن ئارقاڭلاردىن ھازىرلا يېتىشۋالىمەن، — دېدى گۈلنۇر ئۇنىڭ غۇدۇرىشىغا پەرۋا قىلماي.

— تېزرەك بول-ھە!

ئۇلار كەتكەندىن كېيىن، گۈلنۇر يەردىكى ماتېرىيالىرىنى يىغىشتۇرغىلى تۇردى. شۇ ئارىلىقتا مەنمۇ ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولگۇردۇم.

ـــ يارده‌ملىشه‌يمۇ؟

ـــ ياق، بولدى، ـــ ئۇ ئەتراپىغا چاقماق تېزلىكىده بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇردى، ـــ بۇ يەرده تۇرۇپ قاپسىزغۇ؟

ـــ سىزنى ساقلاپ بولمامدۇ، ـــ دېدىم ئاۋازىمنى ئىمكانقەدەر پەس چىقىرىشقا تىرىشىپ.

ـــ بىرەر ئىش بارمىدى؟

ـــ جۇرۇك، ئاۋۇ يەرگە بېرىپ پاراڭلىشايلى، ـــ دېدىم مەكتەپ تەنتەربىيە مەيدانىنى ئىشارەت قىلىپ، ـــ مەن بارغاچ تۇراي، تېزرەك بېرىڭ-ھە!

ئۇ جاۋاب ئورنىدا بېشىنى لىڭشىتتى. دەرھال ئۇنىڭدىن يىراقلىشىپ، تەنتەربىيە مەيدانىنىڭ يان تەرىپىگە باردىم. ئۇ ھايال ئۆتمەي مەندىن بىر-ئىككى قەدەم نېرىغا كېلىپ، جىددىي تەلەپپۇزدا سورىدى:

ـــ نېمە گەپ بار ئىدى؟ تېزرەك دەڭ، باشقىلار كۆرۈپ قالمىسۇن.

ـــ كۆرۈپ قالسا نېمە بولاتتى؟ نېمانچە قورقىسىز؟

ـــ قورقۇۋاتقىنىم يوق، بىراق..... ـــ ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىپ سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن يەنە دېدى، ـــ باشقىلارغا يامان تەسىر بېرىپ قويمايلى، ئالماس. نېمە گەپ بولسا، ئادەمنى تەقەززا قىلماي دەڭە.

ـــ ئەتە چۈشتىن كېيىن نېمە ئىش قىلىسىز؟

ـــ بۇنى ئويلاشمىدىم. بىرەر جىددىي ئىش بارمىدى؟

ـــ ئەتە چۈشتىن كېيىن قويۇپ بېرىدىغان ئوخشايدۇ. دەريا ساھىلىغا بېرىپ سەيلى قىلىپ كېلەمدۇق؟

ـــ مەيلى.

ـــ ئەمىسە ئەتە چۈشتە سىزنى دەريا تەرەپكە ماڭىدىغان

يولنىڭ دوقمۇشىدا ساقلايمەن.

— ماقۇل..... باشقا گەپ بولمىسا مەن كىرىپ كەتتىم.

— خوش، ياخشى چۈش كۆرۈڭ.

— سىزمۇ.....

ئۇنىڭ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلىيالمىدىم. ئۇ بىردەمدىلا يېنىمدىن غايىب بولدى. مەن سەل نېرىدىكى سۇۋادان تېرەك تۈۋىدىكى ئورۇندۇققا بېرىپ ئولتۇرۇپ خىيالغا پاتتىم.....

ئەتىسى پائالىيەتتىن كېيىن چۈشلۈك تامىقىنى ھاپىلا-شاپىلا يەپ، ئابلىكىمدىن ۋېلىسىپىتىنى بېرىپ تۇرۇشنى ئۆتۈندۇم.

— بىرەر يەرگە بارامسەن؟..... سورىدى ئۇ تەئەججۈپلەنگەندەك.

— بۇ ھازىرچە مەخپى.

— دېمىسەڭ بەرمەيمەن.

— ئەمىسە ئىختىيارىڭ، — مەن ئۇنىڭ مىجەزىنى بىلگەچكە، قەستەن قېيىدىغان قىياپەتكە كىرىۋالدىم، — خۇدا ياراتقان ئىككى پۇتۇم بار. ۋېلىسىپىت مىنمىگەنگە بىر يېرىم كەملەپ كەتمەيدۇ.

— ۋاي تاۋى نازۇك. بەزى قىلقىلىرىڭدىن كىچىك بالىنىڭ ئۆزىغۇ سەن! بولدى، مەخپىيەتچىنى سورىمىغان بولاي، ۋېلىسىپىت سۆگەتلىك يېنىدىكى مەيداننىڭ بويىدا، مانا ئاچقۇچ.

ئابلىكىمنىڭ قولىدىن ئاچقۇچنى ئېلىپ، ياتاقتىن يۈگۈرگەن پېتى چىقتىم، لېكىن ئالدىرىغىنىم بىلەنمۇ كېچىككەنىدىم. گۈلنۇر دەريا ساھىلىغا بارىدىغان دوقمۇشقا ئاللىقاچان چىقىپ بولغانىدى. ئۇنىڭ گىرىمسىز مەسۇم چىرايى ئادەمنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرەتتى. يەنە كېلىپ بۇگۈن باشتىن-ئاياغ ئاق كىيىم كىيىۋالغاچقا، ئاق سېرىق چىرايى باشقىچە جەزبىدار بولۇپ كەتكەنىدى.

ـــ سىزنى ساقلىتىپ قويۇپتىمەن.
ـــ ياق، مەنمۇ تېخى ئەمدىلا كەلدىم.
ـــ بۇ يەردە جىق تۇرمايلى، كەينىمگە مىنگىشىڭ.
گۈلنۇر جايلىشىپ بولغاندىن كېيىن، ۋېلىسىپىت پىدالىنى كۈچەپ تېپىشكە باشلىدىم.
ـــ سەل ئاستىراق، ـــ دېدى گۈلنۇر كۆڭلىكىمنىڭ ئارقا پېشىنى تارتىپ، ـــ بۇنداق تېز ھەيدىسىڭىز قورقىدىكەنمەن.
ـــ نېمىدىن قورقىسىز؟ يىقىلسىڭىز مەن ئاستىڭىزغا چۈشىمەن، بىر يېرىڭىز ئاغرىپ كەتمەيدۇ.
ـــ سارا ڭ..... ـــ گۈلنۇر ئەمدى پاختىدەك يۇمشاق، قاشتېشىدەك ئاق بىلەكلىرىنى قورسىقىمدىن ئارتىلىدۇرۇپ تۇتتى، ـــ قېنى ھەيدەڭ، يىقىلساقمۇ تەڭ يىقىلىمىزغۇ تازا.
گۈلنۇرنىڭ قولى بەدىنىمگە تېگىشى بىلەنلا توك تەپكەندەك سىلكىندىم. شۇ ئان پۈتكۈل جىسمىمدا ئىللىق ئېقىم پەيدا بولدى. ھاياجانلانغىنىمنى گۈلنۇرغا بىلدۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ۋېلىسىپىت رولىنى چىڭ تۇتۇپ ئۇچقاندەك ھەيدەشكە باشلىدىم. بىز ھايالشمايلا دەريا ساھىلىغا يېتىپ كېلىپ، دەريانىڭ سېلىنغان كۆۋرۈكىنىڭ شىمالى تەرىپىدىكى چىغىر يولىنى بويلاپ، يۇقىرىغا قاراپ ماڭدۇق. دەريا سۈيى سۈپسۈزۈك بولۇپ، يېنىك مۇزىكا رىتىمدەك شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇراتتى. دەريانىڭ يان تەرىپىدىكى قۇمسمان توپراقتا ئۆسكەن قومۇشلار شامالدا ئىرغاڭلايتتى. بۇ مەنزىرە زوقىمنى تارتىپ توختىدىم.
ـــ بۇ يەردە تۇرمايلى، قېنى ماڭمامسىز، ـــ گۈلنۇر بىردىنلا ئالدىراتتى، ـــ باشقىلار كەلسە بىزنى كۆرۈپ قالىدۇ.
شۇنداق قىلىپ، ئالاھازەل بىر-ئىككى كىلومېتىردەك ماڭغاندىن كېيىن، دەريا قىرغىقىدىكى بۇك-باراقسان سۆگەتلىككە كەلدۇق.

— ئەمدى بولدى، مۇشۇ يەردە ئولتۇرايلى.

ۋېلىسىپىتنى دەريا قىرغىقىدىكى سۆگەتكە يۆلەپ قويۇپ، يىراقلارغا نەزەر سالدىم. بۇ يەردىن قارىسا ئەگرى-بۈگرى دەريا قىنى، ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان سۇلار ئادەمنىڭ زوقىنى كەلتۈرىدىكەن. دەريانىڭ قارشى تەرىپى چەكسىز كەتكەن قۇم بارخانلىرى بولۇپ، خۇددى تۆگىنىڭ لوككىسىدەك كۆرۈنىدىكەن.

— ئەجەب قاراپ كەتتىڭىزغۇ؟

— ئۆزۈمچە.....

— مۇشۇ يەردە ئولتۇرايلى.

— سۇغا چۆمۈلمەيمىزمۇ؟

— دەۋاتقان گېپىنى، ئىزار تارتماي. قېنى.....

— سىز ئاۋۇ تەرەپكە، مەن ماۋۇ تەرەپكە چۆمۈلسەك بولىدىغۇ؟

— ياق، بولمايدۇ. بىرگىم كۆرۈپ قالىدۇ.

— ئەمىسە مەيلىڭىز.....

دەريانىڭ لېۋىدە ئولتۇرۇپ سۈزۈك سۇدا قولۇمنى، ئاندىن يۈزۈمنى يۇدۇم. ھاۋا ئىسسىق بولسىمۇ، لېكىن دەريا سۈيى سوغۇق ئىدى. ئۆزۈمنى سەگىپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. گۈلنۇرمۇ قېشىمغا زوڭزىيىپ قوللىرىنى يۇيۇشقا باشلىدى. مەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، بىر ئوچۇم سۇنى يۈزىگە چاچتىم، ئۇ ئۆز ھەلەكچىلىكى بىلەن بولۇۋاتقاچقا، بىردىنلا ئەندىكىپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى.

— سارالڭ..... ئەجەب قورقۇتتىڭىز ئادەمنى.

— شۇنىڭغىمۇ قورقتىڭىزمۇ؟

— قورقمامتىم ئەمىسە.....

سۇنىڭ كۆپ قىسمى كوپتىسىغا چېچىلغانىدى. شۇ تاپتا ھۆل كوپتا گۈلنۇرنىڭ بەدىنىگە چاپلىشىپ قالغان، ئەمدىلا كۆتۈرۈلۈۋاتقان كۆكسى ئەينەن كۆرۈنۈپ، فىگۇرىسىنى تېخىمۇ گۈزەللەشتۈ

ـتۇرۇۋەتكەن، شـۇ تۇرقـدا ئـۇ ئۇسـتا ھەيكەلتاراشـنىڭ قولـدىن چىققان نەپـس سـەنئەت بۇيۇمىغا ئوخشاپ قالغانـدى. ئۇنىڭغا ئاجايىپ بىرخىل ھېسسىيات بىلەن تويماي قارايتتىم. ئادەمنىڭ مەسـتلىكىنى كەلتۇرىـدىغان سـەرۋىدەك قـامەت، مۇشـتۇمچىلىك كۆتۇرۇلۇپ تۇرغان كۆكسى..... ئاھ! خۇدا قىزلارنى يىگىتلەرنىـڭ جېنىنـى ئېلىـپ جاڭگالـدا قويـسۇن دەپ مۇشـۇنداق لەۋەن، چىرايلىـق ياراتقـانمىكىن..... گۈلنـۇر مېنىـڭ ئـۆزىگە تىكىلىـپ تـۇرغىنىنى بىلىـپ، ئۇيالغانـدەك ئىككـى قـولى بىـلەن كۆكـسىنى توستى.

ـ ساراڭ.....

مەن ئۇندىمـدىم. ئـۇ كـۈن نـۇرى تولـۇق چۈشـكەن جايغـا بېرىـپ ئـۆرە تـۇردى. ئۇنـىڭ ھەربىـر ھەرىكىتـى نەپـس بولـۇپ، مەستلىكىمنى كەلتۇرەتتى. ئۇ بىرھازادا يېنىمغا كېلىپ، دېدى:

ـ ئاۋۇ دەرەخ تۈۋىگە بېرىـپ ئولتۇرايلىچۇ.

گۈلنۇر كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدىم. بىز تۇرۇۋاتقـان يەردىـن ئـانچە يىـراق بولمىغـان يەردە ئىككـى تـۈپ تـوغراق دەرىخـى قەد كۆتۇرۇپ تۇراتتى. شاخلىرى قويۇق بولغاچقا، سايىسى خېلىلا كەڭ يەرنـى ئىگىلىگەنـدى. بىـز ئۇنچىقماسـتىن يانىـشىپ مېڭـىپ، تـوغراق دەرىخـى يېنىغـا كەلـدۇق. مەن ئەپلىـك يەرنـى پەمـلەپ ئولتۇرۇشقا تەرەددۇتلاندىم. گۈلنۇر:

ـ توختاڭ، گېزىت سالاي، ـ دېدى-دە، بايام ۋېلىسـىـپىتنىڭ رولىغا ئارتىپ قويۇلغان خورما رەڭ سومكىسىدىن ئىككـى پارچە گېزىتنى چىقىرىپ يەرگە يايدى، ـ ئەمدى ئولتۇرۇڭ.

بىز يانىدىشىپ ئولتۇردۇق. بۇ يەر خېلىلا تىنچ بولۇپ، دەريـا سۈيىنىڭ شارقىرىشىدىن باشقا ئاۋاز ئاڭلانمايتتى. شۇ تاپتا گۈلنـۇر بىلەن شۇنداق پاراڭلاشقۇم بولسىمۇ، گەپنى قەيەردىـن باشلاشـنى بىلمەيۋاتاتتىم.

— سىزنى بوش چاغلىغلى بولمايدىكەن، ئالماس، — تۇيۇقسىز گۈلنۇر ئېغىز ئاچتى، — بۇ يەرنىڭ خىلۋەتلىكىنى بۇرۇندىنلا بىلىدىكەنسىز-ھە؟

— ياق. بۇ گېپىڭىز ئانچە ئادىل بولمىدى، گۈلنۇر. مېنىڭمۇ تۇنچى قېتىم كېلىشىم، — يىراقلارغا نەزەر تاشلىغىنىمچە ئېيتتىم، — بۇ ھەقىقەتەن گۈزەل جايكەن.

— راست، شۇنداق پىنھان، خىلۋەت، يەنە كېلىپ.....

— ئادەمزاتتىن خالىي، — گۈلنۇرنىڭ گېپىگە قوشۇق سالدىم.

ئۇ بىردىنلا ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ كۈلدى. ئۇنىڭ زادى نېمىشقا كۈلگەنلىكىنى بىلەلمەي تۇرۇپلا قالدىم.

— يەنە بىر-ئىككى ئايغا قالماي تەقدىرىمىز بەلگىلىنىدۇ، — ئۇ بىردىنلا كۈلكىدىن توختاپ ئەسلىي ھالىتىگە قايتتى، — يېقىندىن بېرى دەرس تەكرارلايمەن دەپ بەكلا چارچاپ كەتتىم. جاپا تارتقىنىمغا يارىشا تەلىيىم ئۆگدىن كەلسىدى خۇدايىم.

— نېمە ئۇنداق جۆيلۈگەندەك گەپلەرنى قىلىپ يۈرىسىز، ئىمتىھاندىن چوقۇم ئۆتىسىز. ئىككىمىز بىر مەكتەپكە بارامدۇق تېخى!

— بىر سىنىپقا كىرسەكچۇ؟

— ئونداقتا تېخىمۇ ياخشى بولاتتى، سىزنى بىر كۆرۈۋالسامكەن دەپ ئاۋارە بولۇپ يۈرمەيتتىم.

— سەل ئاشۇرۇۋەتتىڭىز. ئاغزىڭىزدا شۇنداق دېگىنىڭىز بىلەن ئالىمادىس ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي قالسام، كۆزدىن يىراق كۆڭۈلدىن يىراق بولارمىكىن؟

— ئاغزىڭىزنى ئۇشتىمەك، ھەرگىز ئۇنداق بولمايدۇ. ئىككىلىمىز پۈلسىراتنىڭ كۆۋرۈكىدىن ئامان-ئېسەن ئۆتۈپ كېتىمىز.

— ئۇنداق بولماي قالسىچۇ؟

— بۇنىڭدىن خاتىرجەم بولۇڭ. ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ كېتىشىمىزگە ئىشىنىمەن. ئەگەر ئالمادىس سىز دېگەندەك بولۇپ قالسا، سىزنى ھەرگىز ئېسىمدىن چىقارمايمەن، داۋاملىق ياد ئېتىپ تۇرىمەن. ئوقۇشۇم تۈگىگەن ھامان قايتىپ كېلىپ تويىمىزنى قىلىمىز.....

— سارا ڭ..... — گۈلنۇر ئاغزىنى پۈرۈشتۈرۈپ دوماىيدى، — كىم تېخى سىزگە تېگىمەن دەپتۇ؟! «سەۋزىدىن خەۋەر يوق، گۈرۈچ دەم يەپتۇ» دېگەن شۇ-دە.

— ساڭا تەگمەيمەن دېيەلەمسىز، ئەمسە؟

— بۇنى ئانامدىن سورا ڭ. ئۇ مېنى سىزگە بېرەمدىكىن؟

— بېرىدۇ، قوش قوللاپ بېرىدۇ، — شۇنداق دېگىنىمچە ئۇنىڭ قوللىرىدىن تۇتۇپ، ئۆزۈم تەرەپكە تارتتىم. ئۇ ئىختىيارىنى ماڭا تاپشۇرغاندىن كېيىن، چىڭ قۇچاقلاپ، پېشانىسىگە كۈچلۈك مېھرىم بىلەن سۆيۈپ چاچلىرىنى پۇرىدىم.

— خاتىرجەم بولۇڭ، گۈلنۇر. ھايا تلا بولسام، سىزنى ھەرگىز نائۈمىد قويمايمەن. بۇ سۆزۈمگە ئاللا گۇۋاھ بولسۇن.

گۈلنۇر شارتلا قىلىپ قۇچىقىمدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، قولى بىلەن ئاغزىنى تۇتۇۋالدى.

— بولدى، قەسەم قىلمىسىڭىزمۇ سىزنى چۈشىنىمەن. ۋەدە راست، ئەقىدە چىن بولسىلا، بىزنى ھېچكىم بىر-بىرىمىزدىن ئايرىۋېتەلمەيدۇ. ماڭا سىزنىڭ قەسىمىڭىز ئەمەس، قەلبىڭىز بولسىلا بولدى.

جىسمىمنى ھاياجان ئىگىلىدى، ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشىنى كۈتمىگەنىدىم. شۇ تاپتا ئۇ ماڭا ئادەتتىكى قىز ئەمەس، بەلكى بىر پەرىشتىدەك كۆرۈنمەكتە ئىدى.

— ماقۇل، دېگەنلىرىڭىزنى ئېسىمدە تۇتىمەن. شۇنىڭغا

ئىشىنىڭكى، مەن سىزنىڭ، سىز مەڭگۈ مېنىڭ.

گۈلنۇر سەل يانتۇ بولۇپ، بېشىنى مەيدەمگە قويدى. ئۇنى سەللا قوپاللىق قىلسام چېقىلىپ كېتىدىغان قىممەتلىك، نازۇك بۇيۇمدەك ئاۋايلاپ تۇتتۇم.

ــ شۇ تاپتا قانچىلىك خۇشال بولۇۋاتقىنىمنى تەسەۋۋۇر قىلالماسلىقىڭىز مۇمكىن. ھازىر ئۆزۈمنى بەخت-تەلەي دەرۋازىسى ئالدىدا تۇرۇۋاتقاندەك سېزىۋاتىمەن.

ــ شۇنداق، بىز بەختلىك، مەڭگۈ شۇنداق بولىدۇ. ئىشىنىڭكى، مەڭگۈ بىر تەن، بىر جان بولۇپ ياشايمىز.

ــ ئېيتقىنىڭىز كەلسۇن.

ئۇنچىقماستىن چوڭقۇر نەپەس ئالدىم. گۈلنۇرنىڭ ئەگىم قاشلىرى ئاستىدىكى يا ئوقلىرىدەك كىرپىكلىرى قورشاۋىدا يېرىم يۇمۇلغان كۆزلىرى ئاسمانغا تىكىلگەنىدى. چىرايىدا بىر خىل خاتىرجەملىك، رازىمەنلىك ئىپادىسى جىلۋە قىلاتتى. ئۇنىڭ جەزبدار تۇرقى تومۇرلىرىمدىكى قانلارنى كۈۋەجىتىپ، يېگىتلىك كامالىتى چەكلەنگەن مېۋىنى تېتىشقا دالالەت قىلدى. سۇسىز چۆلدىكى كارۋانىدا بولىدىغان بىر خىل تەشنالىق جىسمىمنى غىدىقلىماقتا ئىدى. مەستخۇشلۇق ئىلكىدە ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي قېلىۋاتاتتىم. كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن ئۈزەلمەي قالغانىدىم. ئاخىر ئۇنى چىڭ قۇچاقلاپ، جىنەستىدەك لەۋلىرىگە لەۋ سۈردۈم.

ياق، هازىر ۋاقتى ئەمەس

كۈتۈش، ئىنتىلىش، تەقەززالىق ئۇلغايغانسېرى بىئارامليق، تىت-تىتىلىق ئارامسىدا قويمايدىكەن. ۋاقىت ئۇزارغانسېرى ئاجايىپ بىر خىل تۇيغۇ مېنى ئەسىر قىلىپ، تۇرمۇش مەنىسىز، زېرىكىشلىك بىلىنىشكە باشلىدى. دۇنيادىكى ئىشلارنىڭ مەن ئۈچۈن ھېچبىر زۆرۈرىيىتى يوقتەك ئىدى. بىر كۈن بىر يىلدەك تەستە ئۆتۈۋاتاتتى. ئۆزۈمنى مۇشۇ ئىسكەنجىدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن قانچە تىرىشقانسېرى، ئۇرۇنۇشلىرىم بىكار كېتىۋاتاتتى. مېنى قىزىقتۇرۇپ، ئۆزىگە ماگنىتتەك تارتىپلا تۇرىدىغان ئىشلارمۇ، زوقۇمنى قوزغاپ، شائىرانە ھېسلارغا چۆمۈلدۈرىدىغان تەبىئەت مەنزىرىلىرىمۇ كۆزۈمگە سەت كۆرۈنۈۋاتاتتى. خېلى كۈنلەردىن بېرى شۇ خىل ھېسسىيات ئىلكىدە كۈن-تۈنلەرنى ناھايىتىمۇ تەستە ئۆتكۈزمەكتە ئىدىم. ئىمتىھاننى تۈگىتىپ ئائىلەمگە قايتىپ كەلگىنىمگە ھەپتىدىن ئاشتى. مەكتەپتىكى ۋاقتىمىزدا سىنىپ مۇدىرىمىز «بۇ يىل ئىمتىھان نەتىجىسى يىللاردىكىدىن بۇرۇنراق ئېلان قىلىنىدىغان ئوخشايدۇ. مەكتەپ مۇدىرى ۋىلايەتكە يېغىنغا كېتىپ شۇ خەۋەرنى ئېلىپ كەپتۇ. نومۇر كەلگەن ھامان سىلەرگە ئۇقتۇرىمەن. يېزىدىكى ساۋاقداشلار ناھىيە بازىرىغا كەلسىڭلار مەن بىلەن كۆرۈشۈپ كېتىشنى ئۇنتۇپ قالماڭلار. بولمىسا قاتناش، ئالاقە ئىشلىرىمىزنىڭ قولايسىزلىقىدىن ئۇچرىشالماي قالىمىز» دەپ ئالاھىدە جېكىلىگەنىدى. ناھىيە بازىرىغا ئىككى-ئۈچ قېتىم بارغان بولساممۇ، لېكىن ھەر قېتىم بىرەر ئىش دوقال بولۇپ قالغاچقا، سىنىپ مۇدىرىمىز بىلەن كۆرۈشەلمەي، ئابلىكىم بىلەن

كۆرۈشۈپلا قايتىپ كېلەتتىم.

— ۋايتاڭ. مەن مەكتەپكە، مائارىپ ئىدارىسىگە بېرىپ سۈرۈشتۈردۈم. لېكىن ئىمتىھان نومۇرىنىڭ كەلگەنلىك خەۋىرى يوق. ئەگەر بۇ ھەقتە خەۋەر ئاڭلاپلا قالسام، ئۆيۈڭگە بېرىپ، ساڭا خۇش خەۋەر يەتكۈزمەن، — دەيتتى ئابلىكىم مېنى خاتىرجەم قىلىشقا تىرىشىپ.

— جاپا تارتساڭمۇ شۇنداق قىل، شۇ باھانىدە يېزىغا بېرىپ، بىر نەچچە كۈن ئويناپ كېلەرسەن.

— خاتىرجەم بول، بىرەر خەۋەر ئاڭلىساملا دەررۇ يېنىڭغا بارىمەن.

مەن قايتىپ كېلىپ، يەنە ئۆز ئىشىم بىلەن بولاتتىم، لېكىن ئەس-يادىم ئىمتىھان نەتىجىسىدە ئىدى. بۈگۈن چۈشتىن كېيىن قىلىدىغان ئىش تاپالمايۋاي، ھويلىدىكى تال بارالڭ ئاستىدا سۈپىغا سوزۇلۇپ يېتىپ خىيال سۈرۈشكە باشلىدىم. خىيالىم بىردىنلا ئاسمانىدىكى لاچىنەڭ يىراقلارغا ئۇچتى. نۇرغۇن تاتلىق ئەسلىمىلەردىن كېيىن، تۇيۇقسىز گۈلنۇر يادىمغا يېتىپ، يۈرىكىم ئىزتىرىدە كۆيگەنىدەك بىر سېزىم پەيدا بولدى. ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىگىنىمگە بىرنەچچە كۈن بولۇپ قالغانىدى.

— ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن بۇيان نېمىشقىدۇر بىر نەرسەم كەمدەك، ئىشككە تولا قارايدىغان بولۇپ قالدىم، ئالماس. ئاخشاملىرى كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمەيدۇ، كۆڭلۈم غىزا تارتمايدۇ، كۆزۈم ئىلىنسىلا چۈش كۆرىمەن، كۆڭلۈمنىڭ ھېچ ئارامى يوق. شۇڭا ۋاقتىڭنى چىقسىلا، پات-پات يوقلاپ تۇرارسىز — دېگەنىدى گۈلنۇر ئالدىنقى قېتىم كۆرۈشكەندە.

مەن «خاتىرجەم بولۇڭ، ۋاقىت چىقرالىساملا كېلىمەن» دېمەكچى بولۇپ، لېكىن نېمىشقىدۇر بوغۇزۇمغا كېلىپ قالغان گەپنى يۇتۇۋېتىپ، بېشىمنى لىڭشىتقانىدىم.

شۇنىڭدىن بۇيان ئۆيدىكى ئىشلارنىڭ تولىلىقىدىن ئالدىراپ يۈرگەن بولساممۇ، ئۇنى ئەسلەپ، غايىۋى سىياسى بىلەن مۇڭدىشىپ كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇراتتىم. مانا ئەمدى ئۇ ئېسىمگە كېلىش بىلەنلا ئاللىقانداق بىر كۈچ تەسىرىدىن ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ هويلىدىن چىقتىم. ئىيۇل ئايلىرىنىڭ ئاخىرى بولغاچقىمۇ كۈن خېلى پەسلىگىنىگە قارىماي هاۋا يەنىلا تونۇردەك ئىسسىق ئىدى. گۈلنۇرنىڭ مەھەللىسىگە تېزرەك يېتىپ بېرىش ئۈچۈن ئېتىزلىقلار ئوتتۇرىسىدىكى چىغىر يوللار بىلەن ماڭدىم. قۇياشنىڭ هارارىتىدىن تەپتىدە قومساڭغۇ تۇپراقمۇ، هاۋامۇ ئىسسىپ كەتكەچكە، بىردەمدىلا چىلىق-چىلىق تەرلەپ كەتتىم. شۇنداقتىمۇ قەدەملىرىمنى تېزلىتىپ، ئانچە هايال بولماي كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتىپ بېرىپ، ئۆستەڭدىكى سوغۇق سۇ بىلەن يۈزۈمنى يۇيۇۋەتكەندىن كېيىن، سۇدىن ئوچۇملاپ ئىچتىم، ئاندىن گۈلنۇرنىڭ ئۆيى تەرەپكە كۆز تىكتىم. يولدا ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيتتى. بۇ چاغدا هاۋا ئازراق سالقىنلاشقا باشلىغان بولۇپ، ئويۇمچە بولغاندا كىشىلەر ئېتىزلىققا، باللار قوي-كالىلىرىنى هەيدەپ جاڭگالغا — دەريا ساهىلىگە مېڭىشى كېرەك ئىدى. «چىقىپ قالار، بىردەم ساقلاي» دېگەن خىيال بىلەن ئۆستەڭگە سېلىنغان كۆۋرۈكنىڭ يېنىدىكى سۆگەتلەر سايە تاشلاپ تۇرغان يەردىكى بىر كۆتەك ئۈستىدە ئولتۇردۇم. ئۆستەڭدە سۈپسۈزۈك سۇ ئېقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يېنىك شاۋقۇنى خۇددى ماڭا مەڭگۈلۈك بىر كۈينى ئورۇنلاۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. لېكىن، كۆزلىرىم گۈلنۇرنىڭ هويلىسى تەرەپكە تىكىلگەنىدى. «بەلكىم بۇگۈن كېلىدىغانلىقىمدىن خەۋىرى يوق، بولمىسا بۇچاققىچە ئۇنۇپ بولاتتى. بىردەم ساقلاپ باقاي، ئۈمىدىم ئۈزۈلگەندە ئۆيى ئالدىغا بېرىپ باقارمەن.» شۇلارنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈۋاتقاندا يولدا بىر توپ قوي پادىسى پەيدا بولدى. توققۇز-ئون ياشلاردىكى ئوچ-تۆت بالا بىر توپ

قوينى هەيدەپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇلار ئۇدۇلۇمغا كەلگەندە پەرۋاسىزلا قاراپ قويۇشقاندىن كېيىن، ئۆتۈپ كېتىشتى. مېنىڭمۇ ئۇلارغا قاراشقا چولام يوق ئىدى. بىردىنلا يۈرىكىم سېزىپ ئۇلگۈردىكى: بىرسى ئۆيىدىن (پەرىزىمچە ئۇ گۈلنۇرنىڭ ئۆيى ئىدى) يولغا چىقىپ ئۇيان-بۇيانغا قارىۋەتكەندىن كېيىن كىرىپ كەتتى. «ئۇ چوقۇم گۈلنۇر» دەپ ئويلاپ، بايا يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا چىقىپ تۇرمىغىنىمغا ئۆكۈندۈم. بولدى، ئۆزۈمنى ئەيىبلەۋەرمەي، ئەمدى بولسىمۇ يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا چىقىپ تۇراي دېگىنىمچە ئولتۇرغان ئورنۇمدىن تۇرۇپ، يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا چىقىپ، گۈلنۇرنىڭ ئۆيى تەرەپكە قارىدىم. خېلى بىر كەمدە قىزىل گۈللۈك رەختە كۆڭلەك كىيگەن بىرى كۆرۈندى. ئۇ قولتۇقىغا قاپتەك بىر نەرسە قىستۇرۇۋالغان بولۇپ، يەنە بىر قولىدا ئورغاق بارەك قىلاتتى. ئۇمۇ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇپ، مەن تەرەپكە زەن سېلىپ قاراۋاتاتتى. قوللىرىمنى كۆتۈرۈپ پۈلاڭلىتىشنى ئويلىدىم-يۇ، لېكىن ئۇ گۈلنۇر بولماي قالسا، دەپ بۇ خىيالىمدىن ۋاز كەچتىم. تۇيۇقسىز ھېلىقى گەۋدە مەن تەرەپكە مېڭىۋاتقانەك تۇيۇلدى. تېخىمۇ زەن سېلىپ قارىۋىدىم، بۇ مەندەكى تۇيغۇ ئەمەسلىكى ئىسپاتلاندى. ھېلىقى قىزىل كۆڭلەكلىك ئادەم ھەقىقەتەن مەن تەرەپكە قاراپ كېلىۋېتىپتۇ. سەزگۈلىرىم بىردىنلا جانلىنىشقا باشلىدى. ھېلىقى گەۋدىنى مەن تەرەپكە يېقىنلاشقانسېرى ئېنىق كۆردۈم. ئۇ راستتىنلا گۈلنۇر ئىدى. ئالدىغا يۈگۈرۈپ بارغۇم، بار ئاۋازىم بىلەن چاقىرغۇم كەلدى، لېكىن تۇرۇۋاتقان يېرىمنىڭ يول ئىكەنلىكىنى ئويلاپ، ئۇنىڭ كېلىشىنى كۈتتۈم. ئۇنىڭ قولتۇقىدا بىر تاغار، قولىدا بىر ئورغاق بولۇپ، مالليرىغا ئوت ئالغىلى چىقىۋاتقىلى ئېنىق ئىدى. ئۇ قېشىمغا يېقىنلاشقانسېرى مېنى تونۇپ كۈلۈمسىرىدى.

— بۇ يەرگە كەلگىلى خېلى ئۇزاق بولدىمۇ؟

ــ ياق، تېخى هازىرلا كەلدىم. مەن ئۇ ياندىن، سىز بۇياندىن كەلدۇق، مانا، ــ دېدىم يالغان سۆزلەپ.
ــ بايام ئۆيدىن چىقىپ قارىسامۇ مۇشۇ يەردە تۇراتتىڭىز. باشقا ئادەمگە يالغان سۆزلىسىڭىزمۇ ماڭا يالغان سۆزلىمەڭ.
گۈلنۇر كۈكۈلامدىن تۇتۇۋالغانىدى. شۇڭا، يالغان ئېيتىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىمنى ھېس قىلىپ، ئاستا باش لىڭشتقىنىمچە ھىجايدىم.
ــ سىزنى بۈگۈن كەلمەيدۇ دەپ ئويلىغان، بولمىسا بۇرۇنلا چىقاتتىم. نېمە ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتىسىز؟
ــ ئۆينىڭ ئىشلىرى بىلەن سەل ئالدىراش بولۇپ قالدىم.
ــ شۇنداقتىمۇ كېلىپ تۇرۇڭ. مەن سىزنى.....
ــ سىغىنىپ قالامدىكەنسىز، ــ ئۇنىڭ گېپىگە لوقما سالدىم.
ــ ئۆتەپ بېرىڭە، كىم سىزنى سىغىنىدىكەن، ــ گۈلنۇر بىردىنلا قىزىرىپ كۆزلىرىنى مەندىن ئېلىپ قاچتى.
ــ بىلدىم. بۇنىڭدىن كېيىن ھەر كۈنى كېلىۋەرسەم، ئاچ-چىقىڭىز كەلمەيدىكەن-ھە!
گۈلنۇرنىڭ كۆزىدە ئاجايىپ بىر خىل نۇر چاقنىماقتا ئىدى. شۇ تاپتا بۇ خىلۋەت جاي بولغىنىدا ئۇنى قۇچاقلىغۇم، ماڭا تونۇش بولۇپ كەتكەن ھىدىنى قېنىپ پۇرىغۇم كەلدى-يۇ، لېكىن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم.
ــ ئوت ئالغىلى ماڭغانمىدىڭىز؟
ــ بايام ئۆيدە ئولتۇرسام، كاللامغا «تالاغا چىق، يولغا قارا» دېگەن تۇيغۇ كېلىپ، سىرتقا چىقتىم، قارىسام بۇ يەردە بىرى تۇرىدۇ. پەرىزىمگە ئاساسلىنىپ، ئالماس بولۇپ قالمىسۇن دەپ ئوت ئېلىشنى باھانە قىلىپ چىقىشىم.
ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ھەيران بولدۇم. تۇڭا دەيدىغان

ئىش، باشقىلار «كۆز كۆڭۈلنىڭ ئەينىكى» دېيىشىدىكەن، ئەمما بەزى ۋاقىتلاردا كۆزسىزمۇ كۆڭۈل نۇرغۇن نەرسىلەرنى كۆرەلەيدىكەن. سېزىمەلەيدىكەن ئەمەسمۇ؟ بولمىسا مەن بۇ يەردە قانچىلىك تۇراتتىمكىن؟

— كۈلۈۋاتقىنىنى..... — گۈلنۇر نازلانغاندەك دومسايدى.

— كۈلمەتمىكى ئەمىسە، — كۈلكەمنى دەرھال يىغىشتۇرۇپ سورىدىم، — يەكشەنبە كۈنى بازارغا بارامسىز؟

— ياق، بىرەر ئىش بارمىدى؟

— ئىشقۇ يوق، سىز بارسىڭىز مەنمۇ بارايمىكىن دېگەن.

— ئىككىمىز بازاردا نېمە ئىش قىلىمىز؟

— ئىمتىھان نەتىجىسى كېلىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى. شۇڭا بىرىپ ئوقۇپ باقاتتۇق.

— مېنىڭمۇ بارغۇم بار ئىدى، لېكىن ئاتا-ئانامغا قانداق ئېغىز ئاچارمەن؟ قېنى بىر ئۇرۇنۇپ كۆرەي، مۇمكىن بولسا شۇنداق قىلارمىز.

— يەكشەنبە كۈنى كېلەيمۇ ئەمىسە.

— مەيلى.

— قەيەردە ساقلايمەن.

— دەريا بويىدىكى سۆگەت تۈۋىدە..... — ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى دېمەستىن ئەتراپقا ئەنسىزلىك بىلەن قارىدى. مەنمۇ قارىدىم. خېلى يىراقتا بىرى ھارۋا ھەيدەپ كېلىۋاتاتتى.

— ئاكام ئوخشايدۇ، — گۈلنۇر بىردىنلا جىددىيلىشىپ قالدى، — ئەمىسە شۇنداق بولسۇن، مەن ماڭاي، يەكشەنبە كۈنى كۆرۈشەيلى.

— باشقا يەرگە بېرىپ بىردەم پاراڭلاشمامدۇق؟

— ياق بۈگۈن بولمايدۇ، — ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ئۆستەڭنىڭ يۇقىرىسىنى كۆزلەپ ماڭدى. مەنمۇ بۇ يەردە

تۇرۇۋەرسەم، قاملاشمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۆيگە قاراپ ماڭدىم. شۇ تاپتا ھاياجانلىق پۈتۈن جىسمىمنى ئىلكىگە ئېلىۋالىغان بولۇپ، ئۆيگە بىردەمدىلا يېتىپ كەلدىم. ھويلىغا كىرىپ كۆزۈمگە ئىشەنمەي قاققان قوزۇقتەك ئورنۇمدا تۇرۇپ قالدىم. سۈپىدا ئابلىكىم دادام بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. ئابلىكىم مېنى كۆرۈپ، ئورنىدىن تۇردى. مەنمۇ ئالدىغا بېرىپ ئۇزاقتىن كۆرۈشمىگەن تۇغقىنىمدەك ئۇنى قۇچاقلىدىم.

ــ سالامەت تۇردۇڭمۇ، ئاداش، سېنى قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟

ــ سېنىڭ شامىلىڭ، ــ ئابلىكىم كۈلۈپ جاۋاب بەردى، ــ تۇنۇگۈنىنگزى كېلىپ قالارمىكىن دەپ يولۇڭغا قارىسام، بارمىدىڭ، شۇڭا ئاخىر تاقەت قىلالماي ئۆزۈم ساڭا خۇش خەۋەر يەتكۈزگىلى كەلدىم.

ــ نېمە خۇش خەۋەر؟

ــ ئىمتىھان نەتىجەڭ كەپتۇ، ــ ئابلىكىم قىسقا يەڭلىك ئاپئاق كۆڭلىكىنىڭ مەيدە يانچۇقىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى ئېلىپ، قولۇمغا تۇتقۇزدى، قېنى ئۆزۈڭ كۆرۈپ باق.

ئۇنىڭ قولىدىن قەغەزنى ئېلىپ سىنچىلاپ قارىدىم. نومۇرۇم خېلى يۇقىرى ئىدى. بۇ قەغەزدە مېنىڭلا ئەمەس، ئابلىكىم، گۈلنۇر، رۇستەملەرنىڭ نەتىجىلىرىمۇ بار ئىدى. نومۇرۇم باشقىلارنىڭكىدىن خېلىلا يۇقىرى بولسىمۇ، لېكىن گۈلنۇرنىڭ نومۇرىغا قاراپ لاسسىدە بولۇپ قالدىم. ئابلىكىم چىرايىمدىكى ئۆزگىرىشنى سېزىپ ئۈلگۈرگەن چېغى، كۈزۈمگە تىكىلدى.

ــ مۇئەللىمدىن ئاڭلىسام، ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش نومۇر چېكى تېخى چۈشمىگەن ئوخشايدۇ. بۇ يىل ئىمتىھان بەرگەنلەرنىڭ تولىسى ئىمتىھاندىن ئۆتىدىغان ئوخشايدۇ.

ئۇنىڭ گېپىگە ئىنكاس قايتۇرمىدىم. كۆڭلۈم بىردىنلا

پەرىشان بولدى. ھەر بىر پەندىن ئىمتىھاننى بىرىپ بولغاندا سورىسام، گۈلنۇر:

— ئىشقىلىپ ھەممە سوئالغا جاۋاب بەردىم، تولۇق نومۇر ئالالمسامۇ ھەرھالدا..... — دېگەنىدى.

— نېمانداق ئۆرە تۇرىسلەر، باللىرىم؟ كېلىڭلار، بۇ يەردە ئولتۇرۇڭلا، قوغۇن يەيلى، — ئۆيدىن بىر قوغۇننى قولتۇقلاپ چىققان دادام خىيالىمنى بۇزدى، — بالام ئالماس، ئادىشكىنى سۇپا ئۈستىگە باشلا.

قولۇمدىكى قەغەزنى پۈرلەپلا يانچۇقۇمغا تىقىپ، ئۆزۈمنى كۈلكىگە زورلاپ دېدىم:

— قېنى ئاداش، سۇپىغا چىق. دادام سېنى ئۆزى تېرىغان قوغۇنى بىلەن مېھمان قىلىدىغان ئوخشايدۇ.

ئابلىكىم تۇزۇت قىلىپ تۇرمايلا سۇپىغا چىقتىپ بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇردى. مەنمۇ ئۇنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئالدىم. دادام ئالدىمىزغا داستىخان سالغاندىن كېيىن قوغۇننى تىلىپ تىزدى.

— قېنى ئېلىڭلا باللىرىم.

قوغۇن ھەقىقەتەن تاتلىق ھەم مۇزدەك ئىدى.

— ھەقىقەتەن تاتلىق ئىكەن، — دېدى ئابلىكىم قوغۇننى يەپ، قوللىرىنى ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، — بۇ يىل ياز كىرىپ، بۇنداق تاتلىق قوغۇننى تۇنجى قېتىم يېيىشىم.

— ئەتە ماڭار چېغىڭىزدا ئاتا-ئانىڭىزغا بىرنەچچىنى ئېلىۋېلىڭ، بالام.

— رەھمەت. مەن ئەتە ئەمەس، ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ماڭاي.

— نېمىشقا ئەمدى؟ — ھەيران بولۇپ سورىدىم، — ئۆيگە بارساڭمۇ بەرىبىر ئىشىڭ يوق. بىر-ئىككى كۈن ئويناپ ئاندىن ماڭمامسەن.

— دادامغا بۇگۈن قايتىپ كېلىمەن دەپ قويۇپتىكەنمەن.

قونۇپ قالسام ئەنسىرەپ قالىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇگۈن بېرىپ قىلىدىغان ئازراق ئىشىم بار.

— قانداق ئالدىراش ئىش ئىدى ئۇ بۇگۈنلا قىلمىسا بولماي‌دىغان؟ بىرنەچچە كۈندىن كېيىن قىلساڭمۇ بولا؟ بولمىسا مەن بېرىپ قىلىشىپ بېرەي، بىر-ئىككى كۈن تۇرۇپ كەت. ھېچبولمىسا بۇگۈن قونۇپ، ئەتە ماڭغىن.

— رەھمەت ئاداش، كېيىن كەلگەندە چوقۇم دېگىنىڭدەك قىلىمەن. بۇگۈن خاپا بولما.

— ئەمىسە، ئاتا-ئانىڭىزغا بۇنى ئالغاچ كېتىڭ، — دادام ئوغۇت خالتىسىغا سېلىنغان بىرنەچچە قوغۇننى كۆتۈرۈپ كىردى، — ئەتىگەندە شەبنەمدىلا ئۈزگەن، سوغۇق تۇرۇپتۇ.

— بۇنى قانداق ئېلىپ كېتەرمەن ئەمدى؟ قورسىقىمغا يېگەندەكىن بولاتتى ئەمەسمۇ؟

— ئۇ سىزنىڭ رىزقىڭىز، بۇ ئاتا-ئاناڭىزنىڭ نېسىۋىسى، بالام. ئېغىرىنى ۋېلىسىپىتىڭىز كۆتۈرىدۇ. قېنى ئالماس بۇ قوغۇننى ئادىشىڭنىڭ ۋېلىسىپىتىگە جايلاشتۇرە.

خالتىنى ۋېلىسىپىتنىڭ كەينىگە خۇرجۇنچىلاپ ئارتىپ، ئىنچىكە تانا بىلەن ئوبدان باغلىدىم.

— تازا سەت ئىش بولدى، بۇ ئۆيگە قاچان كەلسەم زەللە ئالىمەن.

— ئۇنداق دېمەڭ بالام، يېزا دېگەندىن مۇشۇنداق نەرسىلەر چىقىدۇ. بىز پۇلغا ئالمىغاندەكىن نېمە بولاتتى.

ئابلىكىم بىر كېچە بولسىمۇ قوننۇپ قېلىشقا ئۇنمايلا، ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ يولغا چىقتى.

— بازار تەرەپكە بېرىپ قالساڭ، بىزنىڭكىگە كىرمەي قالما ئاداش. يەنە بىرەر خەۋەر بولۇپ قالسا ساڭا يەتكۈزىمەن.

— ماقۇل.

ئابلىكىم ۋېلىسىپىتكە ئەپچىللىك بىلەن مىنىپ ئۈزاپ كەتـ
ـكەندىن كېيىن ھويلىغا قايتىپ كىردۇق. دادام ئۆيگە كىرىپ
كەتتى. مەن سۇپىغا چىقىپ بىر قولۇمدا بېشىمنى تىرەپ قىيـ
ـسايدىم. بىردىنلا بايامقى قەغەزنى ئېسىمگە ئېلىپ سەل ئۆرە
بولۇپ يانچۇقۇمدىن چىقىرىپ، ئۇنىڭغا باشقىدىن قاراشقا باشلـ
ـدىم. گۈلنۇرنىڭ نومۇرى مېنىڭكىدىن خېلىلا تۆۋەن ئىدى.
ئىمتىھاندىن ئۆتەلەرمۇ؟ ئەگەر ئۆتەلمىسە قانداق بولار؟ كېلەر يىلى
قايتا ئوقۇسىچۇ؟ بىز ئۆتكەندە بىر مەكتەپتە، بىر سىنىپتا ئوقۇـ
ساق دەپ ئارزۇ قىلىشقان. مانا ئەمدى.....» ئويلىغانسېرى
كۆڭلۈم پەرىشان بولۇشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭ ئىمتىھاندىن
ئۆتۈشىنى بەكمۇ خالايتتىم. شۇ تاپتا ئۇنىڭ بەخت-تەلىيىنىڭ
قانداق بولۇشىنى، ئىمتىھان نەتىجىسىنىڭ نومۇر چېكىگە يېتـ
ـىدىغان-يەتمەيدىغانلىقىنى بىلمىسەممۇ، لېكىن قەلبىمدە بىر خىل
ۋەھىمە، ئەندىشە باش كۆتۈرۈشكە باشلىغانىدى. شۇ كۈندىن
باشلاپ، مەندە غەيرىي سېزىم پەيدا بولۇۋاتاتتى. ۋاقىت سوزۇلـ
ـغانسېرى زېرىكىشلىك كەيپىياتتا خىيالغا چۆمەتتىم. بۇنداق
ۋاقىتلاردا گۈلنۇرنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بىرەر مەكتەپكە ئۆتۈشىنى
ئاللادىن تىلەيتتىم. لېكىن، ئوبيېكتىپ رېئاللىق ئادەمنىڭ رايىغا
باقمايدىكەن. بىز ھەرقانچە ئويلىغان، ئارزۇ قىلغىنىمىز بىلەن
بولمىغان ئىش ئاللىقاچان يۈز بېرىپ، ئەمدى پەقەت نومۇر
چېكىنىڭ ئېلان قىلىنىشىنى كۈتمەكتىن باشقا ئامال قالمىغانىدى.
دېگەندەك، ئاردىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندە ئابلىكىم ئۆيىمىزگە
كېلىپ، تۇنجى تۇركۈمدە ئېچىرىدىكى نۇقتىلىق ئالىي مەكتەپـ
ـلەرگە قوبۇل قىلىنىدىغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ نومۇر چېكى ئېلان
قىلىنغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزدى. لېكىن، بۇنىڭغا بەك قىزىقىپ
كەتمەيتتىم. سىنىپ مۇدىرىمىز «سىز دەرسته ياخشى ئۇكام، ئارزۇ
تولدۇرۇش جەدۋىلىگە ئېچىرىدىكى ئالىي مەكتەپلەردىن بىر-

ئىككىنىي يېزىپ قويۇڭ» دەپ خېلى جېكىلىگەن بولسىمۇ، ئائىلىمىزدىكى قېينىچىلىقنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ تەلىپىگە زىنھار كۆنمەي شىنجاڭدىكى ئادەتتىكى ئالىي مەكتەپلەرنى يازغانىدىم. ئارقىدىن ئىككىنجى، ئۈچىنجى تۈركۈمدە قوبۇل قىلىنىدىغانلارنىڭ نومۇر چېكىمۇ ئېلان قىلىندى. لېكىن، گۇلنۇر-نىڭ نومۇرى ھېچ يېقىنلىشاي دېمەيتتى. بۇنداق ئەھۋالدا مەن-دىكى ئەندىشە تېخىمۇ كۈچەيمەكتە ئىدى.

بىر كۈنى دەريا بويىنى كۆڭلۈم تارتىپ بېرىپ، ئازراق تەسەللىگە ئېرىشكەندىن كېيىن قايتىپ كېلىپ ھويلىغا كىرىشمگىلا دادام كىچىك بالىنى باغرىغا باسقانىدەك، چىڭ قۇچاقلىدى. مەن زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي، تېڭىرقاپ قالغانىدىم. بۇگۈن ئۇنىڭ غەمكىن چىرايىدا خۇشاللىق ئەكس ئېتىپ، مۇڭلۇق، ئويچان كۆزلىرى ھاياجاندىن نۇرلىنىپ كەتكەنىدى.

— رەھمەت بالام. «سادىن لاچىن تۇغۇلۇپتۇ» دېگەن شۇ. ئەھلىمەھەللە ئالدىدا يۈزۈمنى يورۇق قىلدىڭ، خۇدا، مىڭ قەتىرى شۈكۈر، مېنى تىلىكىمگە يەتكۈزدۈڭ، — دادام ھاياجانلىق گەپلەرنى بىر يوللا دەپ تۈگىتىپ، مېنى قۇچاقلاپ تۇرغان قوللىرىنى بوشىتىپ، يەلكەمگە بوشقىنە ئۇرۇپ قويدى.

— نېمە ئىش بولدى دادا، — سورىدىم مەن ئۇنىڭ بۇگۈن ئالتۇن تېپىۋالغانىدەك خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكىگە ھەيران بولۇپ.

— تۈتە بالام بۇنى كۆرۈپ باق، — دادام يانچۇقىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى چىقىرىپ، قولۇمغا تۇتقۇزدى، — بايا بىر ئادىشىڭ ئەكەپتۇ.

بۇنى كۆرۈپ يۈرىكىم ئۇيناپ كەتتى. ماڭا چاقىرىق قەغىزى كەلگەنىدى. خۇشلۇقتا ئۆزۈمنى تۇتالماي سەكرىۋەتتىم. شۇ تاپتا ئۆزۈمنى قويارغا يەر تاپالماي قالغانىدىم. شۇنداقتىمۇ قەغەزنى

ئېچىپ، ئالدىراپ ئوقۇشقا باشلىدىم. چاقىرىق ئۈرۈمچىدىكى مەلۇم ئالىي مەكتەپنىڭ تولۇق كۇرسىغا قوبۇل قىلىنغانلىق توغرىسىدا بولۇپ، ئارزۇ تولدۇرۇش جەدۋىلىگە يازغان بىرىنچى تەلىپىم قاندۇرۇلغانىدى. لېكىن، بىر تەرەپتىن خۇشال بولساممۇ، نېمىشقىدۇر پۈت-قولۇمدا ماغدۇر قالمىغانىدەك غەيرىي سېزىم مېنى ئىلكىگە ئېلىپ، ئاخىرىنى ئوقۇشقا رايىم بارماي، قاتلاپلا يانچۇقۇمغا تىقتىم.

— نېمە بولدۇڭ، بالام؟ مەن تېخى سېنى خۇشال بولدۇ دېسەم، قاپىقىڭ تۈرۈلۈپ قېلىۋاتىدۇ-يا؟ — دادام چىرايىمدىن مەيۈسلىكىمنى سەزگەن چېغى، ئالدىراپ سورىدى.

— ھېچنېمە، دادا، — دېدىم چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ، — چاقىرىق قەغىزىغۇ كەلدى، لېكىن ئوقۇمايمىكىن؟

— نېمىشقا ئەمدى؟

— يىلدا تۆلەيدىغىنىمىز 4000 كويغا يېقىنلىشىدىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ياتاق، تاماق پۇللىرىنى قوشقاندا قانچىلىك بولىدۇ بىلەمسەن، ئۇنى يەنە بەشكە كۆپەيتسەكچۇ؟.....

— چىقمىغان جاندا ئۈمىد بار، بالام. بۇ يىل تۆلەيدىغان پۇلدىن خاتىرجەم بول. كۆزۈم مىدىرلاپلا تۇرسا، سېنى ئوقۇتقىنىم ئوقۇتقان.

— كىچىك بالىدەك گەپ قىلما، دادا. بۇ بىر يىللىق ئوقۇش ئەمەس، بەش يىللىق. ھېلىمۇ كۆپ ئوقۇدۇم، ئەمدى ساڭا قول-قانات بولۇپ، ھۈنەر ئۆگەنسەممۇ، تىجارەت قىلساممۇ بىر ئىش قىلاي.

— يەنە شۇ گەپمۇ! ئېسىمدە قېلىشچە بۇ گەپنى نەچچە قېتىم تەكرارلىدىڭ، بىلەمسەن؟ بايا ھېلىقى قەغەزنى ئەكەلگەن بالىدىن ئاڭلىسام، ساڭا ئوخشاش ئوقۇغانلارنىڭ نۇرغۇنى ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي ئۆيىدە يىغلاپ ئولتۇرارمىش، لېكىن سەن

خۇش بولۇش ئورنىغا بۇنداق دېسەڭ بولامدۇ؟ بۇ بىزگە خۇدايىمنىڭ كاتتا رەھمىتى. شۇڭا، ئەمدى ھۆتۈت-پۆتۈت دېگەن گەپنى قويۇپ تەييارلىق قىل. بايا ھېسابلاپ كۆردۈم، يەنە ساق بىر ھەپتىدە يولغا چىقىدىكەنسەن.

ئۇنچىقمىغىنىم بىلەن قەلبىم ئىزتىراپلىق تۇيغۇلارغا چۆمگە-نىدى. دۇنيادا كىممۇ ئۆزى ئارزۇ قىلغان ئىشقا ئىنتىلمەيدۇ. كىممۇ بەخت-تەلەي بۆشۈكىگە بۆلۈنۈپ، ئۇنىڭ راھىتىدىن بەھرىمەن بولۇشنى ئويلىمايدۇ. ھەرقانداق ئىنسان بالىسىنىڭ ئۆزىگە يارىشا ياشاش ئىستىكى بولىدۇ. ئالىي مەكتەپتە ئوتتۇرا ئوقۇغۇم بولـ-سىمۇ، ئائىلە ئەھۋالىمنى كۆزدە تۇتمىسام بولمايتتى. «تۇتۇنىنىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلىدۇ» دېگەندەك، بىر-ئىككى يىلدىن بۇيان دادامنىڭ قان-تەرىگە كەلگەن بىرنەچچە قويىنى ساتساق بىر يىللىق ئوقۇش پۇلۇمغا يەتكىنى بىلەن بۇندىن كېيىنكى تۆت يىلدا نېمىگە تايىنىپ ئوقۇيمەن؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە دېھقان دېگەنـ-نىڭ ئېغىلىدا مال-چارۋا بولمىسا بولامدۇ؟ يەر تېرىغانىكەن، قىغ چۈشۈرۈش ئۈچۈن مال بولمىسا بولمايدۇ. ئۇنى سېتىۋەتسەڭ دادام قىغنى قانداق ھەل قىلىدۇ؟..... ئەسلىدىمۇ ئوقۇغۇم يوق ئىدى. باشلانغۇچنى پۈتكۈزگەندىلا بىر ھۈنەرنىڭ پېشىنى تۇتۇۋالغان بولسام، ھازىر شۇ ھۈنەرنىڭ نېنىنى يەپ، دادامنى ئاخىرقى ئۆمرىدە خاتىرجەم قىلغان بولاتتىم. لېكىن، دادام رەھمەتلىك ئانامغا بەرگەن ۋەدىسىنى رويىپقا چىقىرىش ئۈچۈن، مېنى ئوقۇشقا زورلىدى. بىراق ھازىر..... كونىلار «كەلمىگەن تەلەيدە ئاناڭـ-نىڭ ھەققى بارمۇ؟» دەپتىكەن. ماڭا تەلەي راستىنلا ئوڭ كۆزىدە قارىدىمۇ ياكى تەقدىر مەن بىلەن قەستەن ئوينىشۋا-تامدۇ؟.....

دادامغا ئېيتىپ قويمايلا ئۆيدىن چىقىپ، يەنە دەريا بويىغا قاراپ ماڭدىم. غەربىكە قىيسايغان قويۇشنىڭ تەپتى پەسەيگەن

بولغاچقا، يولدا مالليرنى جاڭگالغا هەيدەپ كېتىۋاتقان بالىلار، كەتمەنلىرىنى مۇرىسىگە سېلىپ كېتىۋاتقان دېھقانلار، قولتۇقلىرىغا قاپ-خالتا قىستۇرۇپ، ئوتقا ماڭغان ئايالىلار قەدەمدە بىر ئۇچرايتتى. مەھەللەداشلىرىم بىلەن ئېگىلىپ سالاملىشىپ، بەزىلىرى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ، ھال-ئەھۋال سورىشىپ ماڭاتتىم. لېكىن، بۇگۈن ئۇستۇمگە تۇگمەن تېشى ئارتىپ قويۇلغانىدەك قەدەملىرىمنى ناھايىتى تەستە يۆتكەپ ماڭماقتا ئىدىم. شۇ تاپتا كۆز ئالدىم غۇۋالىشىپ، ئۇلار بىلەن قىلچە تونۇشلۇقۇم يوقتەك، ئەقلىمگە كەلگەنىدىن بۇيان ئۇلارنى كۆرۈپ باقمىغانىدەك كېتىۋاتاتتىم. ئۇلاردىن بىر-ئىككىسى ماڭا سالام قىلدى، لېكىن مەن نېمىشقىدۇر ئۇلارنى كۆرمىگەنىدەك ئۆتۈپ كەتتىم. شۇ تاپتا يول بويىدىكى ئادەمنىڭ زوقىنى تارتىدىغان، بۇ يەردىن ئۆتمىلا كۆرۈپ-كۆرۈپ قانمايدىغان مەنزىرىلەرگە قارىغۇمۇ كەلمەيتتى. پۈتكۈل ئەس-يادىم ئوقۇشقا بېرىش-بارماسلىقتا بولۇپ، ئالدىراپ بىر نېمە دېيىشكە ئاجىزلىق قىلاتتىم.

— بۇ بالا سارىڭ بولۇپ قالمىغاندۇ؟ بۇگۈن ئەجەب ناخۇش كۆرۈنىدۇ-يا!

— ۋاي تاڭەي، بۇرۇن زېھنى ئوچۇق، تۇزۇكلا بالا ئىدى. ئاڭلىسام ئوقۇمىغان كىتابى قالماپتىمىشكەن، كۆپ ئوقوپ كەتكەن بولسا، سېلىنىڭ گەپلىرىنىمۇ ئورۇنسىز دېگىلى بولمايدۇ.

— ئاللا ئىگەم يارىتقان بەندىسىگە ئامانلىق بېرەر. تېخى ئون گۈلىنىڭ بىرى ئېچىلمىغان بالا ئەمەسمىدى، ئۈگشىلىپ قالار.

بۇ گەپلەر قۇلقىمغا كىرىپ، ئولارغا چەكچىيىپ قارىدىم. پارىڭ ئىگىلىرى قايناۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك بىردىنلا جىمىپ قېلىشتى. ئەمەلىيەتتە، ئۇلارمۇ مەيۈس، سولغۇن چىرايىمغا قاراپ ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ، ئۆزلىرىنىڭ ھېسداشلىقىنى بىلدۈرۈشكەنىدى.

شۇڭا، ئولارغا قاراپ قويۇش بىلەنلا كۈپايىلىنىپ، يولۇمغا راۋان بولدۇم. ئىلگىرىكى چاغلاردا ئون نەچچە مىنۇتتا بىرىپ بولىدىغان دەريا بويىغا بىر ھازادا يېتىپ كەلدىم. دەريا سۈيى تارتىلىپ كەتكەن بولوپ، تاراملارغا بۆلۈنۈپ، ئاستا ئاقماقتا ئىدى. دەريا بويىدىكى يىگانە دوڭغاق جىگدىنىڭ تۆۋىدە ئولتۇرۇپ يىراقلارغا نەزەر سالدىم. دەريانىڭ ئۇ قېتىى تۆپتۇز كەتكەن يايلاق ئىدى. ئادەتتە ئۇ يەرلەردە شۇاق، يانتاق، قارا قومۇش قاتارلىق ياۋا ئۆسۈملۈكلەر كۆپ بولغاچقا، مەھەللىدىكى بالىلار مالىلىرىنى دەريادىن ئۆتكۈزۈپ شۇ تەرەپتە بېقىشاتتى. مەن مەقسەتسىز ھالدا خېلى ئۇزاق قاراپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، كۆزلىرىمنى ئاستا يۇمدۇم. شۇ ئان كۆز ئالدىمدا بايىقى مەنزىرىلەر قايتا نامايان بولۇپ، دادامنىڭ گەپلىرى قۇلاق تۆۋىمدە ياڭرىغاندەك بولدى.....

جىگدە تۆۋىدە ئولتۇرۇپ نۇرغۇن ئىشلارنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۇم. ئويلىغانسېرى خىياللىرىم گادىرماچلىشىپ ھېچ ئايىغى چىقماس نەرسىگە ئايلىنىپ قېلىۋاتاتتى. مانا، بايا قوي باققىلى كەلگەن بالىلارمۇ ئاللىقاچان ئويلىرىگە كېتىشكەن، كۈنمۇ ئولتۇرۇپ، ئەتراپقا تۈن لىباسى يېيىلىشقا باشلىغانىدى.

ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، دادامغا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي ئولتۇردۇم. دادامنىڭ چىرايىمۇ سەل خاپىدەك كۆرۈنەتتى. پات-پات ساقاللىرىنى قولى بىلەن تاراپ قويوپ، ماڭا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارايتتى. ئونىڭ بىرەر جىددىي مەسىلىگە يولۇقسا ياكى دەيدىغان گېپىنى تاپالمىسا، بوندىاق ھەركەتلەرنى كۆپ تەكرارلايدىغان ئادىتى بولغاچقا، ئېرەنىشمەي ئولتۇرۇۋالدىم. ئۇلۇغ-كىچىك تىنىشىدىن قارىغاندا، ئۇ بايا مەن ئۆيدىن چىقىپ كەتكەندە ئەتراپلىق ئويلىنىپ، ئاخىرقى قارارغا كېلىپ بولغاندەك قىلاتتى.

— شوندىاق قىلىپ ئەمدى نېمە ئىش قىلاي دەيسەن؟ — سوردى دادام ماڭا قارىماستىن، مورا بېشىدىكى سۇس يېنىۋاتقان جىنچىراغقا كۆز تىكىپ، — ئويلىغانلىرىڭنى دېگىن.

دەماللىققا ئۇنچىقمىدىم. راستىنى دېسەم، بايا تىندىن بېرى كۆپ ئويلانغان بولسامۇ، بىر قارارغا كېلەلمەي، ئوقۇماسلىق قارارىمنى ساقلاپ قالغانىدىم.

— قانداق قىلىشنى ھېچ بىلمەيۋاتىمەن، دادا. ئۆزۈمنىڭ خىيالىچە بولغاندا ئوقۇمسامممكىن دەيمەن. ئاڭلىسام، بۇ يىلدىن باشلاپ ئوقۇشقا قوبۇل قىلىنغانلارنى ئوقۇش تاماملىغاندا خىزمەتكە تەقسىم قىلماسمىش، ئۇلار خىزمەتنى ئۆزى تاپىدىكەن. پۇل تۆلەپ ئوقۇغان تەقدىردىمۇ، يەنە باشقىلارغا يېلىنىدىغان، چىراي سارغايتىدىغان گەپ. خىزمەت تاپالىسامغۇ مەيلى، ئەگەر تاپالمىسام، نۇرغۇن پۇلنى زايە قىلغان بولمامدىمەن، دادا. شۇڭا.....

— ئۇنداق گەپلەرنى مەنمۇ رادىيودىن نەچچە قېتىم ئاڭلىغان، — دېدى دادام ۋەزمىن تەلەپپۇزدا، — ئەمەلىيەتتە مېنىڭمۇ سېنى ئوقۇتقۇم يوق ئىدى.....

— ئەمسە شۇنداق قىلسام بولمامدۇ؟

— گېپىمنى بولمە. لېكىن، سەن بىر نۇقتىنى ئويلاپ باقتىڭمۇ؟

— نېمىنى؟

— ئوقۇغان ئادەمنىڭ ھەممىسى كادىر بولىدۇ دەيدىغان گەپ بارمۇ؟

— ياق.

— بۇرۇنقى زامانىدا ئوقۇغانلاردىن، ھەتتا ۋەتەن سىرتىدا ئىلىم تەھسىل قىلغانلاردىن يەنە يۇرتىغا قايتىپ كېلىپ ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدا خىزمەت قىلغانلاردىن نەچچىسى بار؟ ئولارنىڭ

هەممىسى «قوي باقماي پاقلان يەيمەن، كەتمەن چاپماي ئاق نان يەيمەن» دەپ ئوقۇغانمۇ؟

— ياق.

— ھېلىقى سەن ئاغزىڭدىن چۈشۈرمەيدىغان ئابدۇقادىر داموللام، ئابدۇخالىق ئۇيغۇر دېگەنلەر كادىر بولۇشقا ئوقۇغانلار-مۇ، بالام؟

بۇ گەپنىڭ ئاڭلاپ ھەيرانلىقىم ئاشتى. دادام ساۋاتسىز ئادەم بولۇپ، بىر قېتىم ئۇ ئىككى زات ھەققىدە دادامغا بىلدۈرگىنىدە سۆزلەپ بەرگەنىدىم. مانا ئەمدى ئۇنىڭغا نېمە دەپ چۈشەندۈرەي؟

دادامنىڭ نېمە دېمەكچىلىكىنى چۈشىنىپ بولغانىدىم. قارىغاندا ئۇ گەپ يورغىلىتىپ، مېنى ئۆزىنىڭ مۇددىئاسىغا مايىللاشتۇرماقچىدەك قىلاتتى.

— ئۇنداقتا ئوقۇغانىنىڭ پايدىسى بار ئىكەن-ھە. خوش، بۇنى ئۆزۈڭ دېدىڭ، سۆزۈڭدىن يېنىۋالمايدىغانسەن؟

— نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىڭنى ھېچ ئوقالمىدىم. مەسىتىڭنى ئۇدۇللا دەڭە.

— سېنى ئوقۇسۇن دەۋاتىمەن. بايا ئۆزۈڭنىڭ ئېغىزىدىن چىقتى. ئوقۇغانلارنىڭ جەمئىسى كادىر بولمايدۇ بالام، ئوقۇغان-بىلگەن ئادەمنىڭ باشقىلارغا زىيىنى تەگمەيدۇ. مەن قارىتۇرۇڭ ئادەم، سىيىت نوچىدەك ئۆلۈم خېتىمنى قولۇمغا تۇتقۇزسا، ئاپىرىشتىن يانمايدىغان ئادەممەن. لېكىن، يېقىندىن بۇيان رادىيونى تولا ئاڭلاپ، سەۋىيەم ئۆسۈپ قالدى. دۇنيادا نۇرغۇن زەردارلار، پادىشاھلار ئۆتكەن. ئولاردىن ناھايىتى ئاز، بارماق بىلەن سانغىلى بولىدىغانلىرىنىڭلا بۇ ئالەمدە ناموئەمالى قالغان. لېكىن، يوقسۇزلۇقتا ئۆتكەن نۇرغۇن ئالىملىرىمىز نەچچە يۈز يىلدىن كېيىنمۇ ئەل تەرىپىدىن يادلىنىۋاتامدۇ؟ بىر كۈنى

مەشرەپ دېگەن بىر ئادەمنىڭ گېپىنى رادىيودا تولا قىلىپ كەتتى. تازا زەن سالسام، ئۇمۇ قەلەندەركەنغۇ، بالام. شۇڭا دەيمەن، ئاتالمىغان بايدىن ئاتالغان دوڭ ياخشى. بىز دۇنياغا يالىڭاچ پېتى تۇغۇلدۇق، يالىڭاچ پېتى كېتىمىز. توپلىغان مال-دۇنيالىرىمىز ئو ئالەمدە ئەسقاتمايدۇ، ئۆگەنگەن، بىلگەن ئادەم ھەر ئىككى ئالەمدە ئەھلى جەننەتى بولىدۇ. «ياشلىقتا ئۆگەنگەن بىلىم تاشقا مۆھۈر باسقاندەك، قېرىلىقتا ئۆگەنگەن بىلىم قۇمغا خەت يازغاندەك» دېيىشىدىكەن. مېنىڭ سەندىن باشقا تىلىكىم يوق، بالام. پۈت-قولۇمنىڭ مۇشۇنچىلىك مادارى بار چاغدا ئوبدان ئوقۇۋالسا مەندىن كېيىن قالسا، خار بولماي ياشارمىكىن دەيمەن، خالاس. بەلكىم، ئوقۇماي ھۈنەر ئۆگەنسەمۇ بەربىر جېنىمنى جان ئېتەلەيمەنغۇ دەپ ئويلايدىغانسەن. «ھۈنەر ئەجرىدىن گۈل ئۈنەر» دېگەن گەپ بار. بۈگۈنكى كۈندە بىرەر ھۈنەرنىڭ، تىجارەتنىڭ ئارقىسىدىن سوكۇلدايدىغانلار كۆرمىڭ. ھۈنەرسىزمۇ ياشايدىغانلار، جېنىنى جان ئېتەلەيدىغانلار بار. لېكىن، نەچچە يىل ئىلگىرى ساڭا مۇنداق بىر گەپنى قىلغانىدىم: «بىلىكى چوڭ بىرنى يەڭسە، بىلىمى چوڭ مىڭنى يېڭىپتو». ئوبدان ئويلان، كېيىن ئەستاغپۇرۇللا دەيدىغان ئىش بولمىسۇن «تازىنىڭ پۇشايمىنى چۈشتىن كېيىن» دەپ كېيىن پوشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالماي قالما يەنە.....

دادامنىڭ مۇشۇ چاققىچە بۇنچىلىك ئەتراپلىق سۆزلىگىنىنى ھېچ ئەسلىيەلمىدىم. ئۇ مۇشۇ يېشىمغا كەلگۈچە ماڭا بۇنچىلىك قائىدىلىك گەپ قىلىپ باقمىغانىدى، كۆڭۈل تۈگۈنچىلىرىم يېشىلگەن بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتاتتىم.

كىچە. تۈگۈلۈكتىن چۈشكەن ئاي نۇرى ئۆينى خىرە يورۇتۇپ تۇراتتى. ئېغىر ئەلياتقۇ ۋاقتى بولغان بولسىمۇ، لېكىن تۈگۈلۈكتىن يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا قارىغىنىمچە ياتاتتىم، دادامنىڭ بايامقى

گەپلىرى دەممۇدەم قۇلاق تۇۋمىدە ياڭراپ، مېنى ئويلىنىشقا، ئاخىرقى قارارىمنى چىقىرىشقا ئۈندىمەكتە ئىدى. ئەمدى ھەرقانچە باھانە-سەۋەب كۆرسەتسەممۇ دادامنىڭ ئۇنىمايدىغانلىقى ئېنىق ئىدى.

تاڭ ئاتارغا يېقىن ئۇخلاپ قالدىم. ئەتىگەنلىك ناشتىدا دادام ئارتۇق گەپ قىلمىدى. ئۇنىڭ كۆزى ئالدىدىكى كىچىك گۈللۈك چىت داستىخاندا بولغىنى بىلەن تۇرۇلگەن قوشۇمسى بىرنەرسىنى ئويلاۋاتقانلىقىنى، مەندىن بىر ئىشنى كۈتۈۋاتقانلىقىنى ئىسپاتلايتتى. ئۇنىڭ مىجەزىنى ئوبدان بىلگەچكە، ئوچۇقلا ئېيتتىم:

— كېچىچە كۆپ ئويلاندىم دادا. ئاخىرى ئىدىيەمدىن ئۆتتى. سىزنىڭ گېپىڭىزگە قوشۇلدۇم.

— ھەببەللى، مانا ئەمدى مېنىڭ بالامغا ئوخشىدىڭ، ئوغۇل بالا دېگەن مۇشۇنداق تۇرگۇن بولغۇلۇق، بالام، — دېدى شۇ ئان كۆزلىرىدىن نۇر چاقنىغان دادام ئاغزىدىكى نانىنى غۇرتتىدە يۇتۇۋېتىپ.

شۇ كۈندىن باشلاپ دادام پايپېتەك بولۇپ كەتتى. قوشنىلارمۇ ئۇرۇمچىگە بارىدىغانلىقىمنى ئاڭلاپ ئۆيىمىزگە ئۇچمۇئۇچ كىرىپ تۇراتتى. مەھەللىدە مېنىڭ ئالىي مەكتەپكە ئۆتكىنىمگە خۇشال بولمىغان ئادەم قالمىغاندەك ئىدى.

— ئەقلىمگە كەلگەندىن بۇيان بىزنىڭ بۇ مەھەللىدىن ئوقۇشقا ماڭغان تۇنجى بالا مۇشۇ ئالماس، — دېدى مەھەللىنىڭ باش تەرىپىدە ئۆيى بار، ساقاللىرى ئۇچتەك ئاقارغان، چىرايى مستەك داۋاملىق پارقىراپ تۇرىدىغان تۇرسۇن بوۋاي، — خۇدايىم تەلىيىنى بېرىپتۇ. بۇ يالغۇز ئابلىكىم ئاخۇنىنىڭلار ئەمەس، ھەممىمىلەننىڭ تەلىيى.

— بەختى كەپتۇ دېسىلە، ئۇرۇمچىدە ئوقۇپ چوڭ كادىر بولۇپ كەتسە، بىزنى تونارمۇ بۇ ئالماس ئاخۇن؟

ــ تونۇيدۇ. بىر ئۆستەڭنىڭ سۇيىنى ئىچىپ بىر مەھەللىدە نەچچە ئون يىل بىرگە ياشىغان ئادەمنى قانداقمۇ تونۇمسۇن؟!

ــ ئەمدى شۇنداق دېگىنىمىز بىلەن كېيىنچە چوڭ باشلىق بولۇپ قالسا، يا چوڭ يەردە ئىشلەپ قالسا بىزدىن تانامدىكىن دەيمىنا.

ــ توۋا دېسىلە. ئالماس دېگەن بىزنىڭ ئالدىمىزدا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان بالا تۇرسا، شۇنداقمۇ قىلارما؟ ئەگەر شۇنداق قاملاشمىغان ئىشنى قىلسا، قورقماي «ھەي ئالماس، مەن سېنى ئېغى ئوچۇق ئىشتان كىيىپ يۇرگەن چېغىڭدىن باشلاپ بىلىمەن. شۇڭا، بىزگە تولا چوڭچىلىق قىلما جۇمۇ!» دېسىلە.

ــ ھا-ھا-ھا.....

ــ ھى-ھى-ھى.....

مەھەللىدىكى ھەممەيلەن خۇشال ئىدى، بولۇپمۇ دادام ھەممىدىن بەكرەك خۇشال ئىدى. ئۇ ئۆيىمىزگە مۇبارەكلىگىلى كىرگەنلەر ئالدىدا ماختىنىپ: «بۇ بالا چوڭ بولسا قانداقراق ئادەم بولار دەيتتىم، مانا ئەمدى تەلىيى كېلىۋىدى، خۇشاللىقمدا بۇ مېنىڭ بالام-ھە! دەپ تېرەمگە سىغماي قېلىۋاتىمەن. ئىشقىلىپ بەرگەن نېنىمغا يارىشا، يۇزۇمنى يورۇق قىلدى» دېگەن گەپنىلا تەكرارلايتتى. ئەتە ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، ئۆگۈنلۈككە ئۇرۇمچىگە ماڭمىز دېگەن كۈنى ئۆيىمىزگە خوشلاشقىلى كېلىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى. ئۇلار گۈلە-قاق، قۇرۇق ئۇزۇم، ھەتتا بىرنەچچە تۇخۇم دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېلىپ كېلىپ، ماڭا ئاقيول تىلەيتتى. كەچ كىرىپ قالغىنىغا قارىماي ئادەملەرنىڭ ئايىغى ھېچ ئۈزۈلمەي دېمەيتتى. مەن تىت-تىت بولاتتىم. شۇ تاپتا گۈلنۇرنىڭ بىز دائىم كۆرۈشىدىغان جايىدا مېنى ساقلاۋېرىپ بىتاقەت بولۇۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. بىز ئىككى كۈن ئىلگىرى كەچتە كۆرۈشكەندە، ئۇزاق مۇڭداشقان ۋە بۇگۈن شۇ جايدا يەنە

كۆرۈشۈشكه ۋەدىلەشكەنىدۇق. نىھايەت، كېلىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئەلياتقۇ بولغاندا ئاران ئۇزۇلدى. مەن شۇنداللا يېنىك تىن ئالدىم.

ــ دادا، سىرتقا چىقىپ ئايلىنىپ كىرەيمكىن، ــ دېدىم جاي سېلىشقا تەرەددۇت قىلىۋاتقان دادامغا.

ــ مەيلى، بەك ھايال بولما ئەمسە.

مەن يولغا چىقىپلا ئۇدۇل بىز كۆرۈشۈشكە ۋەدىلەشكەن جايغا قاراپ يۈگۈردۈم. ئاي قاراڭغۇسى بولغاچقا، ئەتراپ قاراڭغۇلۇقنى كۆرۈنەتتى. ئېگىز-پەس چىغىر يولدا بەك تېز ماڭغاچقا، ئۆپكەم ئېغىزىمغا كەپلىشىپ قالغاندەك، تىنىقىم تىنىقىمغا ئۇلاشمايتتى. شۇنداقتىمۇ قىلچە ھارغىنلىق بىلىنمەيتتى. ئانچە ھايال بولمايلا، ھېلىقى جايغا يېتىپ كەلدىم. گۈلنۇر ئاياغ تۇتىشمىدىن چۆچۈگەن چېغى، ئالدىمغا كېلىپ پەس ئاۋازدا سورىدى:

ــ ئالماسمۇ سىز؟

ــ ھە..... ئە، مە..... مەن..... سىز.....سىزنى ساقلىتىپ قويدۇم، ــ ھېلىلا ساپاندىن چىققان ئۆكۈزدەك ھاسىراپ ئېيتتىم، ــ خاپا بولماڭ، ئۆيگە كىرىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمەي.....

ــ ئۆزى چۈشىنىدىغان ئادەمدىن ئەپۇ سوراش كەتمەيدۇ. كېلىڭ، بىردەم ئولتۇرۇپ ھاردۇقىڭىزنى چىقىرىۋېلىڭ.

گۈلنۇر قولۇمدىن تۇتۇپ، بايا ئۆزى ئولتۇرغان جايدا ئولتۇرغۇزغاندىن كېيىن، ئۆزىمۇ يېنىمدا ئولتۇردى. قاراڭغۇ كېچىدە ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرەلمىگەن بولساممۇ، لېكىن يېنىك پۇشۇلداشلىرىدىن غەمكىن، بىسەرەمجان روھي ھالىتىنى ئېنىق ھېس قىلماقتا ئىدىم. ئالدىنقى قېتىم مۇشۇ جايدا كۆرۈشكەنىدىمۇ نۇرغۇن تەسەللىرنى بەرگەن، كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرىدىغان سۆزلەرنى قىلغان بولساممۇ، لېكىن ئۆزۈمنىڭمۇ كۆڭلى يېرىم ئىدى.

ــ شۇنداق قىلىپ، ئەتە ماڭىدىغان بولدىڭىزمۇ؟
ــ ھەئە، ئەتە ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، خۇدايىم بۇيرۇسا، ئۆگۈنلۈككە يولغا چىقىمەن.
ــ مەنمۇ بىر ئامانلارنى قىلىپ، سىزنى ئۇزاتقىلى بارىمەن. بايا ئانامغا، بىر ساۋاقدىشىم ئوقۇشقا ماڭىدىكەن، ئەتە ئۆيىگە بېرىپ كېلەي دېسەم «قېنى ئەتە بولۇپ باقسۇن» دېدى، پەمىچە ئۇ قوشۇلدۇ. مەن ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، ماڭغىنىڭىزنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ كېلەي.
ــ بولدى، گۈلنۇر. مېنى مىشەدىلا ئۇزىتىپ قويۇڭ، مەن بارسا كەلمەس جايغا كېتىۋاتمىغاندىكىن. بىز يەنە كۆرىشىمىز ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە نومۇر چېكى بارغانسېرى تۆۋەنلاۋاتىدۇ. كەينىمدىن سىزمۇ ئۇرۇمچىگە چىقامسىز تېخى.....
ــ بولدى، كۆڭلىمنى ياسىماڭ. بولىدىغان پىياز كۆكىدىن مەلۇم، ئەمدى مېنىڭ بولۇشۇم مۇشۇ. ھەر نېمە بولسا، سىز بولىسىڭىزمۇ ئوقۇشقا مېڭىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىسىز، شۇنىڭغا كۆڭلۈمدە چوڭ خۇشلۇقۇم بار. مەكتەپكە بارغاندا، ۋاقتى-ۋاقتىدا خەت يازارسىز.
ــ بۇنىڭدىن خاتىرجەم بولۇڭ.
ــ ھە راست، خەتنى ماڭا ئەمەس. ھېلىقى ئاغىنىڭىزنىڭ ئىسمى نېمىدى؟ توغرا، ئابلەت. شۇنىڭ نامىغا يېزىڭ، ئۆزىڭىمۇ ئۇقتۇرۇپ قويۇڭ. خەتنىڭ ئۈستىگە ئىزاھلاپ قويسىڭىز، ئۇ ماڭا ئەكېلىپ بېرەر.
ــ بۇنى مەنمۇ ئويلىغان.
گۈلنۇر جىم بولۇپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقىنى ماڭا قاراڭغۇ بولسىمۇ، لېكىن كۆڭلىنىڭ يېرىم بولۇۋاتقانلىقى ماڭا ئېنىق ئىدى. بىردىنلا ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىدى. ئۇنى ئاستا ئالدىمغا تارتىپ، بېشىنى كۆكسۈمگە قويدۇم. ئۇ

رايىشلىق بىلەن ئاسمانغا قارىغىنىچە ياتاتتى. ئۇنىڭغا تەسەللى بەرگۈم كەلدى. لېكىن، مۇھىم گەپنى ئاشۇ كۈنى مۇشۇ جايدا دەپ بولغاچقا، ئەمدى يەنە نېمە دېيىشمىنى بىلەلمەي قالغانىدىم. ئادەم ئېغىر روھىي زەربىگە ئۇچرىسا، مۇڭغا چۆكۈپ، ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلىشىدىغان ھالغا كېلىپ قالىدىكەن. گۈلنۇرمۇ نەچچە كۈندىن بۇيان شۇ ھالغا چۈشۈپ قالغانىدى. ئۇ مەن بىلەن كۆرۈشكەندە، ئىمكانقەدەر ئۆزىنى خۇشال تۇتۇشقا تىرىشسىمۇ، لېكىن يەنە ھەربىرىدىن چاندۇرۇپ قويياتتى.

— سىز ئۈرۈمچىگە بېرىپلا مېنى ئۇنتۇپ كېتەرسىزمۇ، ئالماس، — گۈلنۇر پىچىرلاپ ئېيتتى. ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشىنى ئەسلا ئويلاپ باقمىغاچقا، سەل مەڭدەپ قالدىم-يۇ، تېزلا ئۆزۈمنى ئوڭشاپ جاۋاب بەردىم:

— ياق، «يىگىت سۆزىدىن يانماس، يولۋاس ئىزىدىن»، بۇ جەھەتتە تامامەن خاتىرجەم بولۇڭ.

— شۇنداقتىمۇ ئەمدى.....

— كۆڭۈل توختىتالمايۋاتامسىز؟ شۇنداق دەيدىغان بولسىڭىز، ئوقۇشقا بارمىساملا بولىدىغۇ؟

— مۇنداقلا دەپ قويسام دەۋاتقان گېپىڭىزنى قارىڭ، سىزگە ئىشىنىمەن. سىزمۇ بۇ گەپنى ئېغىزىڭىزدىن ئىككىنچى چىقارماڭ، بولمىسا خاپا بولىمەن.

— ئۆزىڭىز زورلىدىڭىزغۇ ئەنە. قېرىشىپ دەپ قويدۇم، ئەمىسە مەنمۇ گېپىمنى قايتۇرۇۋالدىم.

ئۇ مېنىڭ چىرايىمغا قارىغاندەك قىلدى، لېكىن ھېچنېمىنى ئىلغا قىلالمىدىم. بەلكىم ئۇ مېنى قەلب كۆزى بىلەن كۆزىتىۋاتقاندۇ. ئۇنى چوڭقۇر مېھرىم بىلەن باغرىمغا چىڭ باستىم. ئۇمۇ نازۇك قوللىرى بىلەن مېنى چىڭ قۇچاقلىدى. ئوتلۇق تەلپۈنۈش بارلىققا كەلتۈرگەن روھى سىلكىنىش ئىلكىدە ئۇنىڭ

نېپىز، ھارارەتلىك لەۋلىرىگە لېۋىمنى باستىم. ئەمما بارغانسېرى ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمايى قالدىم. تومۇرلىرىم چىڭقىلىپ، پۈتۈن بەدىنىم بىر خىل ھارارەت ئىچىدە، مەستخۇش بولماقتا ئىدى. كۆچلۈك ئىنتىلىش، جىنسىي تەلەپ مېنى سىراڭ قىلىپ قويايلا دېگەندى. ئاللىقانداق بىر خىل كۈچىنىڭ تۈرتكىسىدە قولۇمنى ئۇنىڭ بېلىنىڭ تۆۋىنىگە سوزدۇم. ئۇ مېنى قۇچاقلىغان پېتى نازۇك ئىڭىرىدى:

— ياق، ئالماس. ياق! ئۇنداق قىلماڭ، ھازىر ۋاقتى ئەمەس. مەن بەربىر سىزنىڭغۇ.

بۇ گەپلەر قۇلقىمغا كىرىدىغاندەك قىلمايتتى. يات جىنسقا بولغان كۈچلۈك تەلەپ مېنى ئەسەبىيلەشتۈرۈۋەتكەن بولۇپ، ھازىر ماڭا ھەرقانداق گەپ كار قىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

— ياق.....ياق.....ۋاقتى ئەمەس.....ئۇنداق قىلماڭ. مەن سىزدىن خۇش بولاي!.....

گۈلنۇر بىردىنلا ئىككىي تەرەپكە سىلكىنىپ، بېلىمدىكى قوللىرىنى بوشىتىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. كۆچلۈك ھاياجان تەسىرىدىن بولسا كېرەك، تېز-تېز نەپەس ئالاتتى.

— خاپا بولماڭ، ئالماس. ھازىر راستىنلا ۋاقتى ئەمەس.

مەن قانداق قىلىشنى بىلەلمەي، ئورنۇمدا ئولتۇرۇپلا قالغانىدىم. شۇ تاپتا بايامقى ئەسەبىي ھالىتىم پەسكويغا چۈشۈپ، ئۆزۈمنى تولىمۇ بىچارە سەزمەكتە ئىدىم. قاراڭغۇ بولغاچقا، گۈلنۇر مېنىڭ چىرايىمنى كۆرەلمەيتتى. گۈلنۇر شۇ تەرىقىدە بىردەم ئۆرە تۇردى. مېڭەم تورمۇزلىنىپ قالغانىدەك ھېچنېمىنى ئويلىمايتتىم ھەم ئويلاشنىمۇ خالمايتتىم. توساتتىن گۈلنۇر مىشىلداپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇ ئاۋازىنىڭ يۇقىرى چىقىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ كەپتەر باچكىسىدەك بوغۇلۇپ بۇقۇلداپ يىغلايتتى.

— خاپا بولماڭ، گۈلنۇر. ھەممە ئەيىب مەندە، — دېدىم

ئورنىمدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئەپۇ سوراش تەلەپپۇزىدا
ــ ياق، بۇ ئىشقا يىغلاۋاتقىنىم يوق، ئالماس. ئۆزۈمگە، ئۆز تەقدىرىمگە ئېچىنىپ يىغلاۋاتىمەن. ھەممە ئادەمگە نېسىپ بولىدىغان تەلەي نېمىشقا مەندەك بىر شور پېشانىگە نېسىپ بولمايدىغاندۇ؟ سىز ئەتە ماڭمىسىز. بىز يەنە قاچان..... قاچان كۆرۈشەرمىز. مۇشۇلارنى ئويلىسام.....
ــ يىغلىماڭ، بۇ يىل قايتا ئوقۇغان بولسىڭىز، كېلەر يىلى ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ كېتەتتىڭىز.
ــ ھاجىتى يوق، پېشانەمگە پۈتۈلگىنىنى كۆرەي، سىز پەقەت مېنى ئەسلىسىڭىزلا، مېنى ياد ئېتىپ، خەت يېزىپ تۇرسىڭىزلا مەن رازى، ــ ئۇ سۆزلىگەچ بوينۇمغا گىرە سالدى.
ئەتىسى ئويغانغان ۋاقتىمدا كۆن نەيزى بويى ئۆرلىگەنىدى. دادام ئېلىپ ماڭىدىغان يوتقان-كۆرپىلىرىمنى چىرايلىق تېڭىپ بولغان، ماڭا كېرەكلىك نەرسىلەرنى يوغان ئىككى سومكىغا قاچىلاپ تەييار قىلىپ قويغانىدى. مەن دەرھال كىيىنىپ، يۈز-كۆزلىرىمنى يۇدۇم.
ــ كەل بالام، ئىسسىقىدا يېۋالغىن، ساڭا قېيما كۆمەچ كۆمۈپ قويدۇم، ــ دېدى دادام ئالدىمغا داستىخان سېلىپ.
ناشتىدىن كېيىن ئاخشام خوشلاشقىلى كىرەلمىگەن قوشۇنىلاردىن بىرنەچچىسى كىردى. ئۇلار ياخشى تىلەكلەرنى تىلەپ قايتىشقاندىن كېيىن ئابلەت بىلەن ئابدۇللا كىردى.
ــ ئاخشام سەن سىرتقا چىقىپ كەتكەندە، بۇ ئىككى ئادىشىڭ كېلىپ كەتكەن، ــ دېدى دادام كۈلۈپ، ــ بۇگۈن يەنە كەپتۇ.
ئۇلار بىلەن بىردەم پاراڭلىشىپ ئولتۇردۇم. ئاڭغۇچە دادام ھارۇنىي قېتىپ ئۇلگۈرگەنىدى. ئۇلار ئېلىپ ماڭىدىغان نەرسىلىرىمنى ھارۇنغا ئولاش-چولاش بېسىشتى.

— ئەمسە ئەتە ئەتىگەن بىكەتتە كۆرۈشەيلى، ئاداش، — دېدى ئابلەت قولۇمنى چىڭ سقىپ، — ئەسلىغۇ بۇگۈن بارساق بولاتتى، لېكىن سەن بۇگۈن ماڭمىغاندىكىن، ئەتە ئەتىگەن ئۇزىتىپ قويايلى.

— بارمىساڭلارمۇ بولىدۇ. بولدى ئاۋارە بولماڭلار، بۇگۈن مىشەدىلا خوشلىشايلى.

— نېمە دېگىنىڭ بۇ، — ئابدۇللا بىردىنلا ھۇرپەيدى، — سەن ۋىلايەت مەركىزىگە كېتىۋاتمايسەن، ئۇرۇمچىگە كېتىۋاتىسەن. بىرىپ «خوش، ئامان بول» دەپ قويمىساق بولامدۇ؟

— ئەمىسە ئىختىيارىڭلار، — دېدىم ئۇلارنى گېپىمگە كۆندۈرەلمەيدىغانلىقىمنى ھېس قىلىپ.

— ئەمىسە ماڭامدۇق، بالام؟ — دېدى دادام چامبۇل ئېشەكنى نوختىسىدىن تۇتۇپ ھويلىدىن يولغا ئاچىقىپ.

— ماڭايلى.

— خوش ئەمسە ئاداش، ئەتە كۆرۈشەيلى.

— خۇدايىمغا ئامانەت.

مەن ھارۋىغا چىقىپ جايلىشىشىمغىلا دادامۇ قولىدىكى نەچچە غىرىچ ئۇزۇنلۇقتىكى تاياقنى ئېشەككە شىلتىدى.

— خىتە ـ خىتە!

چامبۇل مادا دەل شۇنى كۈتۈپ تۇرغانىدەك يورغىلاپ مېڭىپ كەتتى. مەن دوستلىرىمغا قول ئىشارىسى قىلدىم.

بىز ئۇدۇللا ئابلىكىمنىڭ ئۆيىگە باردۇق. نەچچە كۈن ئىلگىرى ئۇ بىزنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، ماڭىدىغاندا چوقۇم ئۆيىگە بىرىشنى تاپىلاپ دادامدىن ۋەدە ئالغانىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىككىمىز بىر مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغان بولۇپ، ئوقۇيدىغان كەسىپىمىزلا باشقا ئىدى. ئەتىسى ئەتىگەندىلا بىكەتكە چىقتۇق. بىكەت ئىچى چاربازار بولغاندەك ئادەملەر بىلەن لىق تولغانىدى. ئۇلارنىڭ ئازلا

بىر قىسمى سەپەرگە ماڭغۇچىلار، كۆپ قىسمى ئۇزاتقۇچىلار ئىدى. ئابلەت بىلەن ئابدۇللامۇ ئاللىقاچان كېلىپ بولغان بولۇپ، بېلەتنى تۇنۇگۈن ئېلىپ قويغاچقا، ئۇلار يۈك-تاقلىرىمنى بىر-دەمدىلا ماشىنىنىڭ ئۈستىگە جايلاشتۇرۇپ ئۆلگۈردى.

— دادام سىلەرگە قالدى ئاغىنىلەر، ئېغىر-يېنىك ئىش چىققاندا هەۋ-دېيىشىپ قويارسىلەر، — دېدىم بىر چەتتە مۇڭلىنىپ تۇرغان دادامغا قاراپ.

— شۇنىڭدىنمۇ ئەنسىرەمسەن، — دېدى ئابدۇللا، — خاتىرجەم بول ئاداش. بىر مەھەللىلىك تۇرۇپ ئىش-كۈش بولسا قاراشمساق بولامدۇ.

— سەن ئوقۇشۇڭنى ياخشى ئوقۇغىن، — دېدى ئابلەتمۇ، — بۇ ئىشلاردىن غەم قىلما.

كۆرۈنۈشتە ئۇلار بىلەن پاراڭلىشىۋاتقان بولساممۇ، ئەس-يادىم گۈلنۇردا ئىدى. ئۇ ئۇلۇشكۇن كەچتە «بېكەتكە چىقىپ ئۇزىتىپ قويۇمەن» دېگەنىدى. ئەتراپقا نەزەر سالدىم، مىڭ-مىڭ ئادەملەر ئارىسىدا گۈلنۇر كۆرۈنمەيتتى. بىردىنلا ئادەملەر شالاڭ جايغا كۆز يۈگۈرتۈپ ئۇنى كۆرۈپ قالدىم. يۈرىكىم ئىختىيارسىز قاتتىق سوقۇپ كەتتى. «گۈلنۇر كەپتۇ، راستتىنلا كەپتۇ» دېگەنىمچە قانداق قىلىشنى بىلەلمەي قالدىم. شۇ تاپتا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشۈم كېرەك ئىدى.

— سىلەر تۇرغاچ تۇرۇڭلار. مەن هاجەتكە بېرىپ كېلەي.

— بۇ گەپنىڭ ئېغىزىمدىن قانداقلارچە چىقىپ كەتكەنلىكىنى تۇيمايلا قالدىم. ئۇلارمۇ ئارتۇق گەپ قىلمىدى. مەن ئادەملەر توپىنى يېرىپ ئۆتۈپ، گۈلنۇر تەرەپكە قاراپ ماڭدىم. ئۇ كېچىچە ئۇخلىمىدىمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ قاپاقلىرى ئىشىپ قالغانىدى. ئۇمۇ مېنى كۆرۈپ ئۇلگۈرگەن چېغى ئالدىمغا كەلدى. بىز بىر-بىرىمىزگە قاراپ ئۇن-تىنسىز بىردەم تۇرۇپ قېلىشتۇق.

شۇ تاپتا نەمە دېيىشىمنى، گەپنى قەيەردىن باشلاشنى بىلمەيتتىم. ئۇ نېپىز لەۋلىرىنى چىشلىگىنىچە ماڭا تەلمۈرۈپ قارايتتى. ئەتراپىمىزدا ئادەم بولمىغىنىدا، ئۇنى يۈگۈرگەن پېتى بېرىپ قۇچاقلىغان بولاتتىم.

— قىشلىق تەتىلدە كېلەمسىز؟ — سورىدى ئۇ پىچىرلاپ.

— قانداق قىلسام بولىدىكەن، بۇ ئىشنى ئويلاشماپتىمەن.

— كەلمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. قىش كۈندىكى سەپەر ئادەمگە ئازاب ئېلىپ كېلىدۇ، يولمۇ خېلى بار. يانچۇقتىكى پۇلنى بىكار ماشىنىنىڭ چاقىغا يۆگىگەندىن كۆرە، ئۆگىنىش قىلىڭ.

— قالدىسىنى شۇ ۋاقىتتا كۆرەرمىز.

گۈلنۇرنىڭ كۆزلىرىدە مۇڭ، قىيالماسلىق، تەلمۈرۈش، بىتاقەتلىك ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل مۇرەككەپ ئىپادە ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. شۇ ئارىلىقتا ماشىنىنىڭ سوزۇپ-سوزۇپ بەرگەن سگنالى ئاڭلاندى.

— ماشىنا ماڭىدىغان ئوخشايدۇ، سىز بېرىڭ، ئالماس. ئۇنتۇپ قالماي خەت يېزىپ تۇرۇڭ.

— بۇ گەپنى ئەمدى دېمەڭ. سىزنى ئۇنتۇپ قالسام.....

— بولىدى، ئاخىرىنى دېمىسىڭىزمۇ چۈشىنىشىلىك، بۇنى ئېلىڭ، — گۈلنۇر قولىدىكى ئاللىقانداق نەرسىلەر ئورالغان كىچىك ياغلىقنى قولۇمغا تۇتقۇزدى، — بولدى، بېرىڭ.

گۈلنۇرنىڭ كۆزلىرىدىن يىپىي ئۆزۈلگەن مارجانىدەك چۈشۈۋاتقان ياشنى كۆرۈپ، يۈرىكىم شۇرىدە ئېرىپ كېتىۋاتقانىدەك ئىچ-ئىچىمدىن ئۆرتىنىپ چىققان سېزىم بىلەن تەڭلا، مېنىڭمۇ كۆزلىرىمدىن ئىككى تامچە ياش سرغىپ چىقتى.

— كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، ئەمدى مېڭىڭ.

— خوش.

كەينىمگە شارتلا ئۆرۈلۈپ ماشىنا تەرەپكە ماڭدىم. ئابلەت

مېنى ئىزدەپ تاپالمىغان چېغى، كۆرۈپلا سۆزلەپ كەتتى:

ــ ياۋاللا ئاداش، نەگە كەتتىڭ؟ سېنى ئىزدىمىگەن يېرىم قالمىدى. تېز بول ماشىنىغا چىق.

ئۇنچىقماستىن دادامغا ھۆرمەت نەزىرىم بىلەن قاراپ، ماشىنىغا چىقتىم. ئابلىكىم ئاللىبۇرۇن ماشىنىغا چىقىپ ئورۇن ئېلىپ قويغانىكەن. ئۇنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇققا جايلاشتىم ـ دە، ئوچۇق تۇرغان دېرىزە كۆزنىكىدىن بېشىمنى چىقىرىپ قولۇمنى پۇلاڭلاتتىم.

ــ خوش دادا، ئۆزۈڭنى ئاسرىغىن.

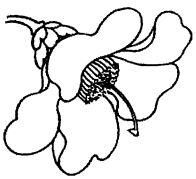
ــ خۇدايىمغا ئامانەت بالام.

ــ خوش..... ئامان بول..... ــ ئابلەت بىلەن ئابدۇللامۇ تەڭلا توۋلاشتى. ماشىنا يەنە بىر قېتىم سوزۇپ سىگنال بېرىۋەتكەندىن كېيىن قوزغالدى. مەن گۈلنۇرنى ئاخىرقى قېتىم كۆرۈۋېلىش ئىستىكىدە دېرىزە ئەينىكىدىن سىرتقا قارايتتىم. ئۇ دەرۋازا تۈۋىدە تۇرغانىكەن.

ــ گۈلنۇر، خوش.

ئۇ ئاۋازىمنى ئاڭلاپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ قوللىرىنى پۇلاڭلاتتى.

ــ خوش، ئامان بولۇڭ، خەت يېزىپ تۇرۇڭ.....

پىراق

مەكتەپكە كەلگىنىمگە ئىككى ھەپتىدىن ئاشتى. بۇرۇنقى تەسەۋۋۇرلىرىم ۋە چۈشلىرىمنىڭ ئەكسىچە، مەكتەپ تولىمۇ چىرايلىق بولۇپ، تۈرلۈك پائالىيەتلەر رىتىملىق ئېلىپ بېرىلماقتا ئىدى. مەن كەلكەن كۈنلا تۈرلۈك رەسمىيەتلەرنى بېجىرىپ، ياتاققا ئورۇنلىشۋالغانىدىم. ئابلىكىمنىڭ ياتىقى باشقا بىنادا بولسىمۇ، ياتىقىمىزنىڭ ئارىلىقى ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى. بىز كۈنده دېگۈدەك كۆرۈشۈپ تۇراتتۇق. بۇرۇنقى ئىشلىرىمىزنى، ساۋاقداشلار ئارىسىدا بولغان كۆلكىلىك ۋەقەلەرنى دېيىشىپ ئۆزىمىزچە كۈلۈشەتتۇق. ياتاقداشلىرىم بىلەنمۇ خېلىلا تونۇشۇپ قالغانىدىم. كۆلىمى يېگىرمە كىشىدىرات مېتىرچە ياتاقتا ئىككى قەۋەتلىك كارىۋاتتىن تۆتى سىغداپ قويۇلغانىدى. ياتاققا ئەڭ ئاخىرىدا كىرگىنىم ئۈچۈن، ماڭا ئىشىكنىڭ تۈۋىدىكى كارىۋاتنىڭ ئاستىنقى قەۋىتى تەگكەنىدى. دەرسلەر كەينى-كەينىدىن ئۆتۈلۈۋاتاتتى. مەن ئۆزۈم ياخشى كۆرىدىغان ئەدەبىيات كەسپىنى تاللىغان بولۇپ، بىزگە دەرس ئۆتۈۋاتقان ئوقۇتقۇچىلادىن بەزىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى گېزىت-ژۇرناللاردىن ئوقۇغان، بەزىلىرىنىڭ دەرسلىك كىتابقا كىرگۈزۈلگەن ھېكايە، شېئىرلىرىنلا ئەمەس، تەرجىمھاللىرىنىمۇ قارىچلاپ يادقا ئالغان بولغاچقا، ئۇلارغا ھۆرمىتىم چوڭقۇر ئىدى. شۇڭا، ئۇلار دەرس ئۆتكىلى كىرسە، پۈتۈن دىققىتىم بىلەن جىم ئولتۇرۇپ دەرسىنى ئاڭلايتتىم. لېكىن، سەل بىكار بولۇپ قالساملا، دادامنى ۋە گۈلنۇرنى خىيال قىلىپ ۋاقىت ئۆتكۈزەتتىم. مەكتەپكە كەلگەن كۈنىنىڭ ئەتىسىلا

ساق-سالامەت يېتىپ كەلگەنلىكىم توغرۇلۇق خەت يېزىۋەتكە-نىدىم. مانا ئۇنىڭغا يېرىم ئايچە بولغان بولسىمۇ، ئۇلاردىن خەت-خەۋەر يوق ئىدى.

ھەر جۈمە كۈنى كەچلىك مۇزاكىرە يوق ئىدى. قوش دەم ئېلىش كۈنلىرى — شەنبە، يەكشەنبە ئىختىيارىي پائالىيەت كۈنلىرى ئىدى. بۈگۈن كۈنگە شەنبە بولۇپ، مەكتەپ كۈتۈپخا-نىسىدىن ئارىيەتكە ئالغان «ئۇنتۇلغان كىشىلەر» ناملىق روماننى ياتاقتا بېكىنىپ ئولتۇرۇپ ئەمدى ئوقۇشقا باشلىغانىدىم، ياتاقدە-شىم ئوبۇل ئىشكنى جالاقلىدە ئېچىپ ياتاقتا كىرىپ دېدى:

— يائاللا ئاداش، قاچانلا قارىسا كىتاب ئوقۇپلا ئولتۇرىدە-كەنسەن. مەكتەپكە يېڭىلا كەلدۇق، تېخى يەنە پېچىتى بۇزۇل-مىغان دېگەندىن كۈرمىگىنى ئوقۇۋالمىز. قوپ، كەچلىك بازارنى ئايلىنىپ كېلەيلى.

— بۈگۈن ھېچ مەجەزىم يوق تۇرىدۇ. مەن بارماي، سىلەر بېرىپ كېلىڭلار، — دېدىم بارماسلىقنىڭ قازىنىنى ئېسىپ.

— قوپساڭچۇ، يالغۇز بېرىشقا كۆڭلۈم قويمايۋاتىدۇ، بىرگە بارايلى.

— نەگە؟ — بۇ گەپنىڭ ئۈستىگە كىرىپ كەلگەن ئىمىن سورىدى.

— بۇ ئاداشنى كەچلىك بازارغا بىرگە بارايلى دېسەم ئۇنىمايۋاتىدۇ.

— بارغۇسى يوق ئادەمنى زورلىغۇچە، ماڭىلا دېسەڭ بولمامدۇ، ئەخمەق. مەن جان دەپ باراتتىم.

— راست بارامسەن؟ — ئوبۇل ئىشەنمىگەندەك سورىدى.

— بارماي. ساڭا يالغان ئېيتىدىغان ئىش يوق.

— قورسىقىڭ قانداقراق؟ بىر نەرسە ئالغاچ كېلەمدىمەن؟

— ئوبۇل ماڭا تازا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن سورىدى.

— بولدى، ئاۋارە بولما.
— ئەمسە بىز كەتتۇق.
ئۇلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، يەنە كىتابنى ئوقۇشقا باشلىدىم. لېكىن، بايامقى قىزغىنلىق ئەمدى نەگىدۇر يوقالغان بولۇپ، كىتاب ئۆزىگە دېگەندەك تارتالمايۋاتاتتى. ئۆزۈمنى ھەرقانچە زورلىساممۇ، كۆز ئالدىمدا دادام، گۈلنۇر دەممۇدەم زاھىر بولماقتا ئىدى. «ئۇلار شۇ تاپتا نېمە ئىش قىلىۋاتىدىكىن؟ مەن ئۇلارنى سېغىنغاندەك، ئۇلارمۇ مېنى سېغىنغانمىدۇ؟.....» قانچىلىك خىيال سۈرگۈنۈمنى بىلمەيمەن. توساتتىن ھە دېسە دادىسىنىڭ بىر ناھىيەدە ئەمەلدار ئىكەنلىكىنى شېپى كەلتۈرۈپ سۆزلەيدىغان غاپپار دەلدۈگىنىپ كىرىپلا ياتاقنىڭ ئوتتۇرىسىغا غار قىلىپ قۇسۇۋۈتتى. مەن دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ھېلىلا ئۆرۈلۈپ چۈشىدىغان پور سۆگەتتەك ئىرغاڭلاپ تۇرغان غاپپارنى يۆلىدىم.
— ئازراق ئىچسەڭ بوپتىكەن ئاداش، — دېدىم ئۇنى كارىۋاتتا ئولتۇرغۇزۇۋېتىپ، — بۇنى كۆپ ئىچسە سالامەتلىككە زىيانلىق.
ئۇ ماڭا ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغاندەك تىكىلىپ بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن، يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقان كۆزلىرىنى تەستە ئېچىپ ھومايدى.
— سەن جاھاننىڭ راھىتىنى سۈرۈشنى بىلمەيدىغان بەندە بولغاندىكىن، ئاكاڭنىڭ ئىشىغا ئارىلاشماي كارىڭنى قىل. ھاراق ئىچسەم ئۆز پۇلۇمغا ئىچتىم. يانچۇقىدا پۇلى بار، ئانىسى ئەركەك دەپ تۇغقان ئوغۇل بالا ئىچىدىغان نەرسە بۇ! سەندەك لاتا قاسقاسلار شارابنىڭ ھۆزۈرىنى سۈرەلمەيدۇ.
بۇ گەپنى ئاڭلاپ تۇنجۇقۇپلا كەتتىم. ياخشى نىيەت بىلەن دېگەن سۆزۈم ياتاقدىشىمغا ئەكس تەسىر بەردىمۇ-قانداق، ئۇ

شالىنى چاچرىتىپ سۆزلەپلا كەتتى. ھەر نېمە بولسا ياتاقتا ئىككىمىزدىن باشقا ئادەم يوق ئىدى. ئۇنى قويۇۋېتىپ، كارىۋىتىمغا كېلىپ ئولتۇردۇم. غاپپار ئولتۇرغان جايىدىلا يەنە ياندۇرۇشقا باشلىدى. بايامقى گەپ قاتتىق تەسىر قىلغاچقا، ئاچچىقىمدا مىدىرلاپمۇ قويمىدىم.

— ھە، ئىچەلمىگەن نېمەگگە بىزنى مېھمان قىلىمەن دەپ ئاۋارە قىلىپ، ئۆزۈڭ قېچىپ كېلىۋاپسىنا، — شۇ چاغدا ياتاقتا بىرنەچچەيلەن يوپۇرلۇپ كىردى، — ئوغۇل بالا دېگەن بىر ئىش قىلسا، ئاخىرغىچە قىلغۇلۇق، تۇر ئورنۇڭدىن.

— بۇ ئاداش بىزنى ھاراق دىۋانىسى دەپ قالغان چېغى، بىر يەرلىككەنمىز دېمىسەم، زاكۇسكا قىلغىنىڭغا تويغۇزاتتىم ھېلى، — ئۇزۇنتۇرا بىرسى مۇشتلىرىنى پۈلاڭلاتتى.

— ئەدەپ-قائىدىنى ئۆگەنمىگىچە ئاكسىنى تونۇمايدۇ بۇ، ھېلى غوجا ئاكا دېگۈزمەن. تۇر ئورنۇڭدىن لەقۇا! — پاكار كەلگەن، يېشىغا ماس كەلمىگەن ھالدا سەمرىگەن بىرى ئۇنى ياقىسىدىن تۇتۇپ كۆتۈردى.

— ئاكا ..... ئاكىلار ..... مە ..... مەن بولالمىدىم، مە ..... مەست بولۇپ قالدىم. بۇگۈن ئىچمەيلى. — بايا ماڭا ھۆركىرىگەن غاپپار ئۇلارنى كۆرۈپ نېمىشقىدۇر بوشاپ قالغانىدى، — مەن خۇش بولاي، ئەتە سىلەرنى چوقۇم مېھمان قىلاي.....

— ئۇنداق ئادەم مۇشۇكتىن قورققان چاشقاندەك بىزنى تاشلاپ قويۇپ ياتاقتا قېچىپ كېلىۋالغۇچە، بايا شۇنداق دېگۈلۈك. ئەمدى قانچە قىلغىنىڭ بىلەنمۇ بىكار لەقۇا. مەست بولۇپ قالامسەن، يا ئۆلۈپ قالامسەن، كارىمىز يوق، بىزنى ئاخىرغىچە مېھمان قىلسەن، — ھېلىقى پورسىمىز ئۇنى قويۇۋەتمەي ياقىسىدىن تېخىمۇ كۈچەپ كۆتۈردى.

— راست دەيدۇ، بۇگۈن مېھمان قىلماي بىزدىن قۇتۇلال-

ـمايسەن.

ــ يالغاندىن مەست بولۇۋالغىنىڭ بىكار، بىزنى ئالدىيالـ
ـمايسەن.

ــ ئالدىمىزغا سېلىپ ئاپىرىپ، 30 ــ 40 سوم خەجلەتـ
ـسەك ئاندىن تۇزۇلۇپ قالىدۇ بۇ هارامزادە.

غاپپارنىڭ چىرايى سامانەك سارغىيىپ كەتكەنىدى. شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە ئۇ بىرەر هەمايىچى تاپماقچى بولغانەك ئۇنىڭ بۇنىڭ كۆزىگە قارايتتى. لېكىن، ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئېغىزلارنىڭ هەممىسى تەڭ بۇيرۇق قىلاتتى:

ــ ماڭ!.....ماڭە!

ــ كاچىتىغا ئىككى تەستەك تەگسە ماڭمىدۇ.

ــ كۆتىگە پەشۋا تەگسىغۇ يۈگۈرۈپ ماڭاتتى.

غاپپار بارغانسېرى تاتىرىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بايىقى گەپلىرى هېلىهەم يۈرىكىمدە بىر پارچە مۇزدەك تۇرۇۋاتسىمۇ، لېكىن قانداقلا بولمىسۇن، ياتاقداشلىقنىڭ يۈز-خاتىرىنى قىلىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم.

ــ خاپا بولماڭلار، ئاكىلار. بۇ ئاغىنىمىزنىڭ بايا سىلەر بىلەن ئېچەكنىلىكىنى گېپىڭلاردىن بىلدىم. لېكىن كۆرۈپ تۇرۇپـ
ـسىلەر، ئۇ بولالماي قاپتۇ. هازىر سىلەر بىلەن چىققىنى بىلەن بەرىبىر ياتاققا ساق قايتىپ كېلەلمەيدۇ. بايا ئۆزىمۇ دېدى، ئەتە سىلەردىن ئەپۇ سوراپ، كۆڭلۈڭلەرنى ئېلىۋالسا قانداق؟ ــ دېدىم ئاۋازىمنى سىلىق-سىپايە چىقىرىشقا تىرىشىپ.

شۇ ئان هەممەيلەننىڭ كۆزى ماڭا قادالدى. ئۇلار هېلىلا مېنى ئۇرۇپ كېتىدىغانىدەك، بۇردا-بۇردا قىلىپ يېۋەتسىمۇ دەردى چىقمايدىغانىدەك ئەلپازاد هۆرپىيىشتى.

ــ سېنىڭ داققالچىلىقىڭ هاجەتسىز، غىت قىسىپ ئولتۇرە.

ــ قانداق ئاتىكارچا گۇي ماۋۇ، بۇرنىنىڭ بېزىنى ئېلىپ

قويمساق بىزنى تونۇمايدىغان ئوخشايدۇ.

ــ تېخى يېڭى ئەمەسمۇ، ئەدەپ-قائىدىنى بىلمەيدۇ.

ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم. ئۇلارنىڭ مۇشۇ مەكتەپتە ئوقۇيدىغان، ئوقۇمايدىغانلىقىنى ئۇقمايتتىم. بايىقى گەپلىرىدىن قارىغاندا، غاپپار بىلەن بىر يۇرتلۇق ئىكەنلىكى ئېنىق ئىدى.

ــ مەن سىلەرگە باشقا گەپ قىلمىدىمغۇ، غاپپار بىلەن بىر يۇرتلۇق ئىكەنسىلەر، بۇ ئۇزاق جاھان، بۇگۈن بولمىسا ئەتە يەنە كۆرۈشسىلەر، شۇڭا بولدى قىلساڭلار.

ــ ماڭدۇق! ــ بىخۇد تۇرغىنىمدا بىرسى قاتتىق ئىتتىرىۋەتكەندەك، جايىمدا ئولتۇرۇپ قالدىم.

ــ ئاكاڭنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىماپتىكەنسەنده، ئېلى زوتا دېسە بۇ مەكتەپتە مېنى تونۇمايدىغانلار يوق. تېخى بەزىلەر ئۆزۈمنى كۆرمىسمۇ، ئىسمىمنى ئاڭلاپ بولغۇچە، ئىشتىنىغا چىقىرىۋېتىدۇ. بۇگۈن ئاكاڭ قارىغىنىڭ كەيپى چاغ، شۇڭا قۇتۇلۇپ قالدىڭ، باشقا ۋاقىت بولىدىغان بولسا.....

ئۇ قوللىرىدىن قاس چىقىرىپ، ئاللىقانداق ھەرىكەتلەرنى قىلىپ، غاپپارنىڭ ياقىسىنى ھېلىغىچە تۇتۇپ تۇرۇۋاتقان بورەدەككە بۇيرۇق قىلدى.

ــ ئېلىپ ماڭ.

بوردەك دەل شۇنى كۈتۈپ تۇرغاندەك غاپپارنى ياقىسىدىن سۆرەپ ماڭدى. غاپپار ئۇلارغا ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئەگەشتى. ئۇلارنىڭ قانداق تونۇشىدىغانلىقى، بايا نېمە ئىشلارنى قىلغانلىقىدىن خەۋىرىم بولمىغاچقا، ئۆزۈمنى بېسۋېلىشقا مەجبۇر بولدۇم. ئۇلار چىقىپ كېتىپ ھايال ئۆتمەي، كەچلىك بازارغا چىقىپ كېتىشكەن ئىككىيلەن پەيدا بولدى.

ــ ۋاي-ۋۇي، نېمە سېسىق پۇراق بۇ، ــ ياتاقتا ئاۋۋال

كىرگەن ئىمىن بۇرنىنى تۇتتى، ــ ھاراقنىڭ پۇرىقىكەنغۇ! كىم قۇستى؟

ــ غاپپار، ــ پەرۋاسىزلا جاۋاب بەردىم.

ــ بۇ ئاداش قەيەردە ئىچكەندۇ؟ مىجەزىگە بېقىپ ئىچسىچۇ!

ئۇلارغا بايا يۈز بەرگەن ئىشلارنى دەپ بەرگەندىن كېيىن، كارىۋىتىمنىڭ ئاستىدىن پول سۇرتكۇچنى ئېلىپ، ياتاقنى پاكىز تازىلىۋەتتىم.

ــ ساڭا مانا بۇنى ئالغاچ كەلدۇق، ــ ئوبۇل قولىدىكى سولياۋ خالتىنى سۇندى، ــ قېنى يېۋال.

تارتىنمايلا ئۇنىڭ قولىدىن خالتىنى ئېلىپ، توخۇ پاچىقىنى ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلىدىم.

ئارام كۈنى بولغاچقا، قۇيىاش ئارغامچا بويى ئۆرلىگەندە ئورنۇمدىن تۇردۇم. باشقىلار بەخرامان ئۇخلىماقتا ئىدى. بېشىم ئاغرىپ تۇراتتى. غاپپار يېرىم كېچىلەردىن ئاشقاندا ياتاققا كىرىپلا يەنە قۇسۇشنى باشلاپ، ياتاق ئىچىنى قۇسۇقنىڭ قاڭسىق ھىدى بىلەن تولدۇرۇۋەتكەچكە، تۇرۇك ئۇخلىيالمىغانىدىم. ئۇ توختىماي قەي قىلىپ، باشقىلارنىڭمۇ نارازىلىقىنى قوزغىغانىدى. مانا ئەمدى تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. مەن سۇخانىغا چىقىپ، يۈز-كۆزلىرىمنى يۇغاندىن كېيىن پەسكە چۈشۈپ، ياتاقنىڭ ئالدىدىكى گۈللۈكتە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغاندا ئوقۇتقۇچىم ئۆگەتكەن بىرنەچچە ھەرىكەتنى ئىشلىدىم. ئاندىن گۈللۈكنىڭ ئوتتۇرىدىكى ياغاچ ئورۇندۇقتا بىر دەم ئولتۇرۇپ، ساپ ھاۋانى ھوزۇرلىنىپ شۇمۇردۇم.

ــ ئولتۇرۇپ كېتىپسەنغۇ، ــ تۇيۇقسىز ئابلىكىم پەيدا بولۇپ، ياندىشىپ ئولتۇردى، ــ بۈگۈن ئىشىڭ يوقتۇ؟

ــ قانداق دەيسەن؟

ــ قاتناش مەكتىپىدىكى بىر نەچچە ساۋاقدىشىمىز تۇنۈگۈن دەپ قويۇپ كەتتى، كۆپىنچىسى بىزدىن ئىلگىرى ئوقۇغانلار

ئىكەن. بۇگۈن كۈتۈۋالماقچى، باشقا ياققا كەتمە جۇمۇ.

ــ مەن بارمايمىكىن، قىلىدىغان ئازراق ئىشىم بار.

ــ تولا باھانە كۆرسەتمىگىنە. قانداق ئىشلىك بارلىقىنى دەپ بېرەيمۇ؟ ياتاقتا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇيسەن شۇ. بىلىپ قوي بۇ يۇرتنىمىز ئەمەس، ئاداش. ئۇ يەردىكى ياۋايىلىقنى بۇ يەردە قىلما. ئادەم ئادەم بىلەن ئادەم بولىدۇ. بىر يۇرتلۇقلار ياقا-يۇرتتا تونۇشۇپ، ئىزدىشىپ ئۆتكەنلىك ھېچ يامىنى يوق.

ــ راستىنى ئېيتسام، تارتىنىپ قالدىكەنمەن، بۇ ۋاقىتقىچە تونۇشمىغاندىكىن..... مەيلىلا، مېنى زورلىما.

ــ ۋاي ياۋايى سارالىك. شۇمۇ گەپ بولدىمۇ؟ بىر كۆرگەن تونۇش، ئىككى كۆرگەن تۇغقان. ئالدى بىلەن كۆرۈشسەن، ئاندىن تونۇشسەن ئەمەسمۇ. بىر ياققا كەتمەي ئولتۇر-ھە! مەن ھېلى ئىزدەيمەن.

ئابلىكىم گېپىنى تۈگىتىپ، ماڭا ھېچبىر پۇرسەتمۇ بەرمەستىن ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن گەۋدىسى يوقالغۇچە قاراپ ئۇھسىنغىنىمچە قالدىم. راست دېگەندەك ئابلىكىم ۋەدىلەشكەن ۋاقىتتا قاتناش مەكتىپىگە كەلدۇق. بۇ يەردە بىز تونۇيدىغان، تونۇمايدىغانلاردىن خېلى بار ئىكەن. ئادەم كۆپ بولغاچقا، ئۇلار بىر سىنىپنىڭ پارتا-ئورۇندۇقلىرىنى تام بويلىتىپ تىزىپ سورۇن راسلىغانىكەن. ئوغۇللار بىلەن قول ئېلىشىپ، قىزلار بىلەن باش لىڭشىتىشىپ سالاملاشتىم-دە، دېرىزە تۈۋىدىكى ئورۇنغا كېلىپ ئولتۇردۇم. ئابلىكىم مېنىڭ يېنىمدىن ئورۇن ئالدى. ھايال ئۆتمەي ئورۇندۇقلار لىق تولدى. ساھىبخانلار پاييپىتەك بولۇشۇپ، پارتا ئۈستىگە داستىخان ئورنىدا سېلىنغان گېزىت ئۈستىگە تۇرلۇك مېۋە، پېچىنىلەرنى تىزغاندىن كېيىن، بىر قېتىملا ئىشلىتىدىغان قەغەز ئىستاكانلارغا چاي قۇيدى. شۇ ئارىلىقتا بۇرۇتلۇق، گىروي كەلگەن، مەن تولۇق

ئوتتۇرىغا كەلگەنـدە 3-يىللىقتا ئوقۇيـدىغان دىلمۇرات يېنىـدىكى قەغەز يەشكىتىن بىر بوتۇلكا ھاراقنى ئېلىـپ، ئىككـى ئىستاكانغا قۇيغانـدىن كېـيىن گېلىنـى قىرىـپ، پىچىـر-پىچىـر پـاراڭنى توختاتتى.

— مەن گەپكە ناقىس ئادەم، ساۋاقداشلار. بۈگۈن بۇ يەرگە ئوبدان جەم بولدۇق. بۇنىڭغا خۇشالمەن. دېمەكچى بـولغىنىم بـۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئـۆز يۇرتلـۇق، ئۇرۇمچىـدە ئوقۇۋاتقـانلار. شـۇڭا، بۇنىڭـدىن كېـيىن ئىزدىـشىپ، كۆرۈشـۈپ تۇرسـاق. كۆپچىلىكنىـڭ كېيىـنچە كۆرۈشـۈپ قالـسا بەز يـىگەن مۇشـۇكتەك كـۆزنىنى يۇمـۇپ ئۆتـۈپ كەتمەسـلىكى ئۈچـۈن بـۇ يەردىكىلەرنـى تونۇشـتۇرۇپ ئـۆتەي. مېنـى كـۆپىنچىگىلار تونۇيـسلەر، ئىـسمىم دىلمۇرات، مۇشـۇ مەكتەپـتە ئوقـۇيمەن، يېنىمـدىكى بـۇ يىگىتنىـڭ ئىسمى سادىق، سىفەن داشـۆدە ئوقۇيـدۇ. بـۇ..... — ئـۇ ئـۆزى تونۇمايـدىغانلارنىڭ ئىـسمىنى ئۆزنـدىن سـوراپ، شـۇ يوسـۇندا ھەممەيلەننى بىر-بىرلەپ تونۇشتۇرۇپ بولغانـدىن كېيىن دېدى،

— خـوش، چـالا-بـۇلا بولـسمۇ تونۇشـۇۋالدۇق. ئەسـلىي ھـاراق ئىچمىسەك بولاتتى، لېكىن مۇشۇنداق ياخشى سورۇندا ئىچمىـسەك تارتىنىـپ قالـدىغانلار بـاردەك قىلـدۇ. شـۇڭا، پـاراڭ، ئويـۇن-تاماشـامۇ ئـۆز يولـدا داۋاملىـشىپ تۇرسـۇن، بۇنىمـۇ ماڭـدۇرۇپ تۇرايلى.

ئۇ يېنىدىكى يىگىت بىلەن ئىستاكاننى سوقۇشتۇرۇپ بىكار-لىغاندىن كېيىن، ئوغـۇللار قاتارىـدىن ھاراق قۇيۇشقا باشـلىدى. ھايـال ئـۆتمەيلا ئـابلىكىم بىـلەن مـاڭمۇ نـۆۋەت كەلـدى. مەن ئابلىكىمنىـڭ تولـۇق ئوتتـۇرا مەكتەپـتە پـۈتا ئىچكىنىنى كـۆرگەن بولسامۇ، ھـاراق ئىچكىنىنى كـۆرۈپ باقمىغانـدىم، لېكىن ئـۇ تارتىشمايلا ئىستاكاننى قولىغا ئالدى.

— قېنـى، سـىلىمۇ ئـېلىڭلا ئـاداش، ئـىسمىڭلىمۇ ئالمـاس،

ئۆزۈڭلىمۇ ئالماستەك مەزمۇت، تۇرۇسلەر.

ــ مۇشۇ يېشىمغىچە ئىچىپ باقماپتىكەنمەن، ــ مەن دەرھال ئۆزرە ئېيتتىم، ــ بولدى رەھمەت، كۆڭلۈڭلە ماڭا تېگىل، مېنى زورلىماڭلا.

ــ ئۇنداقتا ھاراققا كەلگەندە تېخى قىز ئىكەنسىلە ـ ھە! كۆڭلۈمنى قايتۇرماي بىرنى بولسىمۇ ئېلىپ قويۇڭلا، كېيىن باشقىلار ئالدىدا بىر ماختىنىۋالامەن.

ــ رەھمەت، مېنى زورلىماڭلا.

ــ ئالماس ئىچمەيدۇ. ئۇ راست گېپىنى دېدى، ئۇنىڭغا زورلىمساق قانداق، ــ دېدى ئابلىكىم ماڭا بولۇشۇپ.

ــ بۇ زەھەر بولمىغاندىكىن دەيمىنا، ھېلى زېرىكىپ قالىدۇ بىكار، بىرەرنى ئىچكەنگە ئۆلۈپ قالمايدۇ.

ــ ئۇغۇ شۇ، ئىچىپ باقمىغاندىكىن ئۇنىمايدۇ، مەيلى زورلىمايلى.

ــ ھەتتىكەي، ئوبدان پۇرسەت كېلىۋىدى، توسۇپ قويـ ـدۇڭلا ـ ھە! ھېلى سىلە جەريانىنى قوشۇپ ئىچسىلەر ئەمسە.

ــ ماقۇل.

دىلمۇرات قولىدىكى ئىستاكاننى يېنىمدىكى بىرىگە بەردى.

ــ قېنى ئەمسە خوشە.

ــ خوش.

ــ سىگسۇن

ــ .....

ئىستاكان بىردەمدىلا ئوغۇللارنى نەچچە ئايلىنىپ ئۇلگۈردى. بوتۇلكىلاردىنمۇ نەچچىسى قۇرۇقدالدى. يىگىتلەرنىڭ چىرايى قىزارغان، كۆزلىرى خۇمارلاشقاندا بىرى ئۇنىڭالغۇنى قويدى. مۇڭلۇق مۇزىكا ياڭراشقا باشلىشى بىلەن دىلمۇرات قولىدىكى بوتۇلكىنى پارتا ئۈستىگە قويۇپ، بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرغان جەمىلەنى تانسىغا

تارتتى. مەن جەمىله بىلەن پاراللېل ئوقۇغان بولساممۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ھاياتىدا بىرەر قېتىممۇ سالاملىشىپ باقمىغانىدىم. ھاكاۋۇر، ياسانچۇق بۇ قىزنى كۆزۈمگە ئانچە سىغدۇرمايتتىم. سىنىپىمىز بىر يەردە بولغاچقا، ئاندا-ساندا دوقۇرۇشۇپ قالساقمۇ، ئەزەلدىن تونۇشمايدىغان ئادەملەردەك ئۆتۈپ كېتىشەتتۇق. ئۇرۇمچىگە كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ كىيىنىشى تېخىمۇ ئۆزگەرگەن، چاچلىرىنى پاخپايتىپ ياسىتىپ، قېنىق گىرىم قىلغانىدى. ئۇلار تانسىغا چۈشۈشى بىلەن باشقىلارمۇ سەندىن مەن قالارمەنمۇ دېگەندەك بەس-بەستە تانسىغا چۈشۈشتى، ھەتتا ئابلىكىممۇ جىم ئولتۇرالمىدى. مۇزىكا ئالمىشىپ تۇراتتى. ئۇلار گاھ تانسا ئويناشسا، گاھ ئۇسسۇل ئوينىشاتتى. دىلمۇرات مەيدانغا چۈشمەگەن ۋاقىتتا ئۆزىنىڭ بۇرچىنى ئادا قىلاتتى. مۇزىكا توختاپ ھەممەيلەن ئۆز ئورۇنلىرىنى تاپقاندا، دىلمۇرات بىر-ئىككى لەتىپە ئېيتىپ ھەممەيلەننى كۈلدۈرەتتى، ئاندىن مۇزىكا يەنە قويۇلاتتى. توساتتىن جەمىله ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇدۇل مېنىڭ ئالدىمغا كەلدى.

— ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ، ئالماس. تانسا ئوينايلى.

ئوڭايسىزلانغىنىمچە ئولتۇرۇپ قالدىم. مۇشۇ يېشىمغا كەلگۈچە قولۇمنى كۆتۈرۈپ ئۇسسۇلغا چۈشۈپ باقمىغاچقا، تەڭقىسلىق مېنى قىينىماقتا ئىدى.

— قويە ئاداشوي، جەمىله ئالدىڭغا كەلگەندىكىن تانسا ئوينا، — ئابلىكىم بېقىنمغا يېنىڭ نوقۇدى. يۈزۈم سانسىز چۈمۈله ماڭغانىدەك چىمىلداپ ھەممەيلەن ماڭا قارىۋاتقانىدەك تۇيۇلماقتا ئىدى.

— مەن تانسا بىلمەيمەن، خاپا بولماڭ.....

— بىلمىسىڭىز ئۆگىنىسىز، قارىسام بىتاپ بولۇپ قالغانىدەك ئېغىر مۇڭغا پېتىپ ئولتۇرۇپ كېتىپسىز، بۇنداق قىلىپ جان توشامدۇ؟ ئۆلۈمدىن باشقىسى تاماشا، ئالماس.

ــ راست، مەن يالغان ئېيتمىدىم. تانسا بىلمەيمەن.
ــ ئەمسە مەن ئۆگىتىپ قويايى.....
ــ ما ئاداشنىڭ بوشاڭلىقىنى، بۇ يەردە كىم بىلەن كىمنىڭ كارى، قويە، ــ ئابلىكىم ئورنىدىن تۇرۇپ قولۇمنى تارتتى، ــ تارتىنماي ئويناڭ، بولمىسا جەمئىيەت خاپا بولۇپ قالىدۇ.
نائىلاج ئورنۇمدىن تۇرۇپ، جەمئىيەتنىڭ ئالدىغا كەلدىم. ئۇ بىر قولىنى يەلكەمگە ئېلىپ، يەنە بىر قولى بىلەن قولۇمنى چىڭ تۇتتى.
ــ مۇنداق، ھە..... مۇنداق، قەدەمنى ئاستا-ئاستا ئېلىڭ، پۇتىڭىز مۇزىكىنىڭ رېتىمىغا چۈشسۇن.....
جەمئىيەت يېنىڭ چۆرگىلىگەچ چۈشەندۈرمەكتە ئىدى. مەن ئەزەلدىن تانسا ئويناپ باقمىغاچقا، بىردە پۇتۇم مۇزىكا رېتىمىدىن تېز كېتەتتى. بەزىدە جەمئىيەت پۇتىنى يۆتكەپ بولغۇچە ئورنۇمدا تۇرۇپلا قالاتتىم. شۇ تاپتا شۇنداق تەرلەپ كەتكەنىدىم، قورۇ-نۇشتىنمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ، ئۆزۈمنى ئەركىن قويۇۋېتەلمەي، تۇرۇپ-تۇرۇپ ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ئۇچىغا دەسسەۋالاتتىم.
ــ بەدىنىڭىزنى ئىختىيارىغا قويۇۋېتىڭ، تېخىمۇ، ھە..... قەدەم ئېلىڭ..... ــ جەمئىيەت تىرىشىپ-تىرمىشىپ قومانداڭلىق قىلماقتا ئىدى، تۇيۇقسىز يەنە ئۇنىڭ پۇتىغا دەسسەۋالدىم. ئۇ قەدەم ئالالماي دەلدۇڭلاپ، ماڭا چاپلىشىپ دېگۈدەك تۇرۇپ قالدى. شۇ ئان ئەتىرىنىڭ كۈچلۈك پۇرىقى ئارىلاش، قىزلارغىلا خاس ئادەمنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان بىر خىل ھىد بۇرنۇمغا ئۇرۇلۇپ، كۆز ئالدىمدا گۈلنۇر زاھىر بولدى. ئۆز ۋاقتىدا مەن قېنىپ-قېنىپ سۆمۈرگەن ھىد، پۇراق بىلەن ھازىرقىسى تامامەن ئوخشمايتتى.
ــ تۇرۇپ قالدىڭىزغۇ، قېنى قەدەم ئېلىڭ.....
شۇنداق جەمئىيەتنىڭ پۇتىنى دەسسەۋالغان پۇتۇمنى يۆتكەپ، ئەپۇ سورىغاندەك كۆزلىرىگە قارىدىم، لېكىن ئۇ ھېچ ئىش بولمى-

غاندەك ماڭا «كومانـدا» بەرمەكـتە ئـدى. بـر مەيـدان تانـسنى تەستە، تولىمۇ تەستە ئويىندىم. نەچچە قېتىم مۇزىكىنىڭ ئۇزۇلـۇپ قېلىشىنى، تېزرەك تۈگىشىنى تىلىگەن بولسامۇ، لېكىن ئۇنـداق مۆجىزە يۈز بەرمىدى.

كۈنلىرىم سېغىنىش، بىتاقەتلىك ئىچىدە ئۆتمەكتە ئىدى. ۋاقىت ئۇزارغانسېرى مەندىكى تەشۋىش كۈچىيىپ بارااتتى. ئارقا-ئارقىدىن يازغان ئۇچ پارچە خەت قۇدۇققا چۈشكەن تاشتەك جاۋابسىز قالغانىدى. سەللا بىكار بولۇپ قالسام ئۇلارنى ئەسلەيتـتىم. دادامنىڭ يىللارنىڭ سوۋغىسى سۈپىتىدە چۈشكەن يۈزىگە قورۇقلىرى، خىزىر سۈيەت ئاپئاق ساقلىلى، ئاچچىقى كەلگەنـدە لەۋلىرىنـى ئۇمچەيتىـشلىرى، خۇشـال بولغانـدا قـاداق باسـقان، تارشىدەك قاتتىق قوللىرىنى بىر-بىرىگە سۈركەشلىرى كۆز ئالدىمدا نامايان بولۇپلا قالماي، چۈشلىرىمگىمۇ كىرىپ قالاتتى. سىنىپتا دەرس ئاڭلاۋاتقان ۋاقتلىرىمدا ئالدىمدا ئولتۇرۇۋاتقان قىز ساۋاقـداشىمغا تاسادىپىي قارىسام، شۇ ئان گۈلنۇر كۆز ئالدىمغا كېلەتتى. ئۇنىڭ ئۇماق كۈلۈشلىرى، كۈلسە مەڭزىدە پەيدا بولـدىغان زىنىخ، ئادەمنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرۈپ كۆزلىرىدىن چاقنايدىغان نۇر، ئىككى ئۆرۈم چېچىنىڭ سلكىنىشلىرى خيال-لىمدىن كەتمەيتتى. ئۇنىڭغا تەلپۈنۈپ يۈرگەن ۋاقىتتىن باشلاپ، كېچىلىرى ئۇ چۈشۈمگە كىرسە، كۈندۈزلىرى كەچلىك مۇزاكىرىدىن كېيىن قىزلار ياتقىدىن ئانچە يىراق بولمىغان تېرەك تۈۋىدە «تاسادىپىي چىقىپ قالسا كۆرۈۋالارمەن» دېگەن تەمەدە ئۇنى سائەت-سائەتلەپ ساقلاپ كەتكىنىم، ئۇنى كۆرگەنـدە گاچا ئادەمـدەك ئويلىغانلىرىمنى دېيەلمەي دۇدۇقلاپ قالغانلىرىم، هېلىقى ئاخشامدا ئۆز كۆڭلۈمنى يۈرەكلىك ئىزهار قىلالماي، ئۇ هەممىنى ئاغزىمغا سېلىپ بەرمىگۈچە تېكىرقاپ تۇرۇپ قېلىشلىرىم، دەريا ساهىلىدىكى توغراق تۈۋىدە تۇنجى رەت مۇهەببەتنىڭ

شىرىن لەززىتىدىن بەھرىمەن بولغىنىم، ئۇنىڭ ئۆيى بار مەھەللىدىكى ئۆستەڭنىڭ بويىدا قىلىشقان، ئادەمنى ھامان ئەسلەشكە، ئويلاشقا دەۋەت قىلىدىغان پاراڭلار، ئەتە ماڭمەن دېگەن كۈنى جىگدە تۇۋىدە ئەقلىمدىن ئازغانىدەكلا قىلغان قىلىقلىرىم، ئۇنىڭ مېنى ئۈزىتىپ قويغان چاغدىكى مىسكىن ھالىتى دەممۇدەم زاھىر بولۇپ تۇراتتى. ئۇلۇمچىگە ماڭىدىغانىدا ئاپىتوبۇسقا چىقىش ئالدىدا ئۇ سېھرلىك مۇھەببەتنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە قول ياغلىققا چىگىپ بەرگەن ئىككى ئالما، بىر تىزىق ئۆرۈك مېغىزى ۋە بىر كىلوگرامچە قۇرۇق ئۈزۈمنى ھازىرغىچە ساندۇقۇمدا ساقلاپ كېلىۋاتاتتىم. ئالما پەقەت ئىككى تاللا بولۇپ، ئۇ گۈلنۇرنىڭ «بىرى سىز، بىرى مەن» دېگىنى ئىدى. ئالمىنى ئاپىتوبۇستا كېتىۋاتقاندا قانچە رەت پۈرىدىم، مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىن ساندۇقۇمدا تۇرۇۋېرىپ سولىشىشقا باشلىغان بولسىمۇ، قانچە قېتىم ئېلىپ قارىغىنىمنى ئېيتىپ بېرەلمىسەممۇ، يېيىشكە كۈزۈم قىيمايتتى..... ئاھ، سېغىنىش دېگەن شۇ ئوخشايدۇ. پىراق ئوتلىرى ئادەمنى ئەسىر قىلغاندا، ئويلايدىغىنىڭ، خىيال قىلىدىغىنىڭ يەنىلا ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار بولىدىكەن. ئۇلارنى ھەرقانچە ئويلىغىنىم بىلەن ھېچبىر سادا يوق ئىدى. كونىلارنىڭ «خەت ــ يېرىم دىدار» دېگىنى راست ئوخشايدۇ. مەن دادام بىلەن گۈلنۇر ئەۋەتكەن ئىككى پارچە خەتنى بىر كۈن ئىچىدىلا تاپشۇرۇۋالدىم. تەقەززالىق چەكمىگەن يەتكەچكىمۇ، خەتنى ئېلىپ سەكرەپ كەتتىم. ئاۋۋال دادام يازغان خەتنى ئاچتىم. خەت مەكتەپ بالىلىرىنىڭ دەپتىرىنىڭ ۋاراقىغا يېزىلغانىكەن. قىڭغىر-قىيسىقلىقى، ئىملا خاتالىقىنىڭ تولىلىقىدىن قارىغاندا، ئابلەتــنىڭكىدەك قىلاتتى. خەتتە ئۇزۇن دۇئايىسالاملاردىن كېيىن مۇنــداق دېيىلگەنىدى: «بالام، خېتىڭنى تاپشۇرۇۋېلىپ ئالتۇن تېپىۋالغانىدەك خۇشال بولۇپ كەتتىم. ناھىيەدە ئوقۇغان ۋاقتىلــ

ـرىگدا كۈنلىرىمنى قانداق ئۆتكۈزگەنتىمكىن دەپ ئويلاپ قالىمەن. ‹يېقىنـدىكى نەرسـىنىڭ قەدرى يـوق› دېـگەن شـۇ ئوخـشايدۇ. سـېنى سـېغىنغان ۋاقىتلىرىـمـدا كونـا كىيىملىرىڭنـى، مەكتەپـتە ئىشلەتكەن نەرسىلىرىڭنى ئېلىپ قارايمەن، پۇرايمەن. بـۇنى بـالام ئىشلەتكەن، ئۇچىسىغا كىيگەن دەپ ھىدلايمەن. سېغىنىش ئـۇتى شـۇنداق بولـىدىغان ئوخـشايدۇ بـالام. كـۈنلىرىمنى ئەنە شـۇنداق ئۆتكـۈزدۈم. نەچـچە كۈنلـۈك يىراقلىقتىكـى ئـۇرۇمچى شـەھىرىگە كېتىپ، تۇنجى يازغـان خېتىڭنـى تاپـشۇرۇپ ئالغىنىمـدا، كىچـىك بالـىدەك قىلقلارنـى قىلـىپ كەتـتىم. خېتىڭنـى قوشـنىمىزنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيدىغان بالىسى ھەجـىلەپ يـۈرۈپ ئوقـۇپ بەرگەنده، ساق-سالامەت بارغانلىقىڭنى، مەكتەپكە ئامان-ئېسەن ئورۇنلىـشۇالغانلىقىڭنى ئـاڭلاپ، ياراتقـان ئىگەمـگە مىڭـلارچە ھەمدۇسـانالارنى ئوقـۇدۇم. ئۆمرۈمـده كۆرۈپمـۇ باقمىغـان، قولـۇم-قوشـنىلارنىڭ ئـۆيلىرىگە كىرىـپ قالغـان ۋاقتىمـدا ئانـدا-سـاندا تېلېۋىزوردىنلا كۆرگەن ئۇرۇمچى دېگەن شەھەرده ئوغلـۇم ئوقۇيـدۇ دەپ ئـۆزۈمچە پەخرلىنىـپ كېـتىمەن، بـالام. قانـداقلا بولـسۇن، تىلىكىمنـى، رەھمەتلىـك ئاناڭنىـڭ ئۇمـىدىنى ئاقلىـدىڭ. شۇنداقتىمۇ سـەندىن ئـۇ دۇنيـا، بـۇ دۇنيـا خـۇش بـولاي، بـالام، ئۆستەڭ بويىغا بارغان ئادەم چوقۇم چېلەككە سۇ ئېلىـپ قايتىـدۇ. چېلەكنى لىق توشقۇزۇپ ئەكەلسە، يېرىم چېلەكتىن ئىككـى قېتىم ئەكەلگەنـگە قارىغانـدا ۋاقىتـتىن بـىر ئۇلـۇش ئۇتـۇپلا قالمـاي، چېلەكنى بىر قېتىم ئاز كۆتۈرىدۇ. شۇڭا پۇرسەتنى چىـڭ تـۇتقىن، ۋاقتىنى قەدىرلىگىن، بالام»

.....

«ھە راسـت، بـالام. ئـادەم قېرىغانـدا ئۇنتۇغـاق بولـۇپ قالىدىكەن. ئەھلىمەھەللىدىكىلەر، ئاغىنەڭ ئابلەت، ئابدۇللا سالام دېدى. ئۇلار سـەن كەتكەنـدىن كېيىن پـات-پـات كېلىـپ: ‹بـىز

قىلىشپ بېرىدىغان ئىش بارمۇ؟› دەپلا تۇرىدۇ. ئۆيدە مەن قىلالمايدىغان نېمە ئىش بار دەيسەن؟ ئۇلارنىڭ شۇنچىلىك دېگىنىگە رەھمەت، بالام. مەندىن ئەنسىرىمە، ھازىر ساق-سالامەت تۇرۇۋاتىمەن، ھازىرچە ئازراق پۇل چىقارتتىم خىراجەت قىلارسەن. ئەگەر يەنە پۇل لازىم بولسا خەت يازارسەن، سېنى خۇداغا تاپشۇردۇم.....»

خەتنى ئوقۇپ بولغۇچە كۆزلىرىم نەچچە قېتىم ياشقا تولدى. قارىغاندا قەلەم ئىگىسى دادامنىڭ گېپى ئاغزىدىن قانداق چىققان بولسا شۇنداق يازغاندەك قىلاتتى. قوللىرىم تىترەيتتى، ۋۇجۇدۇمنى ھاياجانلىق تۇيغۇ چىرمىۋالغاندى. خىيالغا چۆكۈپ بىردەم ئولتۇرۇپ، دادامنىڭ خېتىدە ئېيتقان بەزى سۆزلىرىنى مۇلاھىزە قىلدىم، ئاندىن ئىككىنجى پارچە خەتنى ئاچتىم.

«ئەسسالام، دۇنيادا مەن ئۈچۈن قەدىرلىك بولغان ئالماس!

ياخشى تۇرۇۋاتامسىز، ئوقۇشىڭىز ئۇنۇملۇك، مەكتەپ-تىكى پائالىيەتلىرىڭىز كۆڭۈللۈك كېتىۋاتقاندۇ؟ مەن شۇنداق بولۇۋاتقىنىغا ئىشىنىمەن ھەم شۇنداق بولۇشىغا تىلەكداشمەن. مەنمۇ ھەرھالدا يامان ئەمەس تۇرۇۋاتىمەن. سىز كەتكەندىن بۇيان كۈنلىرىم بىرخىل ئۆتۈۋاتىدۇ. تۇرمۇش زېرىكىشلىك، مەنىسىز تۇيۇلۇپ، قولۇم ئىشقا بارمايدىغان بولۇپ قالدى. شۇ كۈنى ئاپتوبۇس قوزغىلىپ، بىكەت دەرۋازىسىدىن چىققاندا، قوللىرىڭىزنى پۇلاڭلىتىپ خوشلاشقان دەقىقىلەردە ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي ھاياتلىق ئالمىدە بارمۇ-يوقمۇ بولۇپ كەتتىم. ئەگەر ئادەملەر كۆپ بولمىغان بولسا، ئاپتوبۇس كەينىدىن خېلى بىر يەرگىچە يۈگۈرگەن بولاتتىم. ئەپسۇس، ئۇنداق

قىلمىدىم. ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن مەن ئۇچۇن دۇنيادا ھەممىدىن مۇھىم بولغان نەرسەمنى يوقتىپ قويغانىدەك ئىچىم ئېچىشتى. ئۇنتۇغاقلىقىمدىن ھېلى قويغان نەرسەمنى ھېلى تاپالماي ئاۋارە ئىدىم. بۇنى كۆرگەن ئانام:

— نېمە بولدۇڭ، بالام؟ بىرەر يېرىڭ ئاغرىۋاتامدۇ؟

— دەپ سورايتتى. مەن جاۋاب بېرىش ئورنىغا بېشىمنى لىڭشىتاتتىم. چىرايمدىكى ئۆزگىرىشلەر ئانامنىلا ئەمەس، ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئەنسىرىتىپ قويغانىدى. قىسمىتىم ئۈستىدە كۆپ ئويلىدىم. ئۆزۈم يوقتىپ قويغان نەرسىنى كۆپ ئىزدىدىم. ياق، يوقتىپ قويماپتىمەن، ئۇ يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قېتىدا بار ئىكەن، پەقەتلا ۋاقتلىق ئايرىلىپتىمەن..... ئەمدە، ئىشەنچ بىلەن سۈغىرىلغان سۆيگۈ رىشتىمىز كۆز بىلەن كۆرگىلى، قول بىلەن تۇتقىلى بولمايدىغان يۈرەكلىرىمىزنىڭ قات-قاتلىرىغا سىڭىپ كېتىپتۇ. شۇڭا بىز سېغىنىشىدىكەنمىز. بىر-بىرىمىزنى كۆرگىمىز كېلىدىكەن. خىيالەن مۇڭدىشىپ، مۇھەببەت گۈلخانىنىڭ سۆيگۈ ئوتلىرىنى ئۈلغايتىدىكەنمىز.

جېنىم ئالماس، سىز كېتىپ، يېلى چىقىپ كەتكەن تويتەك بۇشاپلا كەتتىم. ئولتۇرسام، قويسام ئويلايدىغىنىم، خىيال قىلىدىغىنىم سىز. ھەرنېمە بولسا، سىزدىن سوراپ بىر پاچە سۈرتىگىزنى ئېلىۋالغان ئىكەنمەن. ھەمىشە سىز كېتىپ نەچچە كۈندىن كېيىن، (ئاتا-ئانام چوڭ بولۇپ قالدى، ئەمدى ھەممەيلەن بىر ئۆيگە تىقىلىۋالساق بولمايدۇ، شۇڭا ئايرىم ئۆي راسلاپ بېرەيلى) دەپ تەييارلاپ بەرگەن ئۆزۈمگىلا تەۋە بولغان خاس ھۇجرىغا كىرىمەن-دە، ياستۇقۇمنىڭ تېگىدىكى جىگەر رەڭ قاتتىق

مۇقاۋلىق خاتىرىسىڭ قېتىمدىكى سۈرتىشىنى ئېلىپ يۈرىكىمگە تاڭمەن. شۇ ئان سىز بىلەن بولغان سۆھبەتلەر كۆز ئالدىمدا زاھىر بولىدۇ. سۈرتىشىنگە سىنچىلاپ قارايمەن. قارىغانسېرى قارىغۇم كېلىدۇ.

مۇشۇ كۈنلەردە ئاتا-ئانام مېنى ھۈنەر ئۆگىنىشكە قىستايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇلار مېنى زور ئۈمىدلەرنى كۈتۈپ ئوقۇتقان (بىلەمسىز، ئۆيدىكى بەش بالا ئىچىدە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكىچە ئوقۇغىنى پەقەت مەنلا ئىدىم) بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويدۇم. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن تولا ھاللاردا ئۆزۈمنى ئۇلار ئالدىدا گۇناھكار-دەك سېزەتتىم. قايتا ئوقۇشقا رايىم يوق ئىدى. بىر كۈنى ئانام:

— يېقىندىن بۇيان روھسىز كۆرۈنىسەن قىزىم، بۇنداق كېتىۋەرسەڭ ئۆزۈڭنى تۈگەشتۈرۈۋالىسەن. ئەڭ ياخشىسى ھۈنەر ئۆگەنسەڭ بولارمىكىن، كېينىچىمۇ تۇر-مۇشلۇق بولسااڭ ئەسقاتىدۇ، — دېدى. بۇنى ئاڭلاپ ھۇپپىدە قىزىرىپ كەتتىم. يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك تېپىچەكلىدى. شۇ ئان سىزنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم. ساداسى پەلەككە يەتكەن ناغرا-سۇنايى ئاۋازى قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلىغاندەك بولدى.

— مەن ھۈنەر ئۆگىنەلەمەنمۇ، ئانا؟

— ئۆگىنەلەيسىز، قىزىم. سىزنىڭ زېھنىڭىز ئۆتكۈر، بىر كۆرگەن نەرسە كۆز ئالدىڭىزدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ.

— ئەمسە قانداق ھۈنەر ئۆگىنىمەن؟

— تىككۈچىلىكنى ئۆگەنسىڭىز بولامدىكىن قىزىم. ئۆزىمۇ يەڭگىل، تېز ئۆگەنگىلى بولىدىغان ھۈنەر. ئەسلىغۇ گىلەمچىلىكنى ئۆگەنسۇنمىكىن دەيدىغان خىيالىم

بار. ئىدى، بىراق دادىڭىز گىلەمچىلىك دېگەنمۇ ھۈنەرمۇ؟ ئەنگەندىن كەچكىچە دۇكانىڭ ئالدىدا مۇكچىيىپ ئولتۇرىدىغان ئىشكەن. بىر تاللا قىزمىزنى دوك قىلىپ قويماي دەمسىلە دەپ تۇرۇۋالدى. ئاخىر دادىڭىز بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ماشىنىچىلىقنى ئۆگەنسۇنمىكىن دېيىشتۇق. قالدىسى ئىختىيارىڭىز، قىزىم.

مەن ئويلىنىپ قالدىم. مەيلىمچە بولغاندا، ئەمدى ھۈنەر ئۆگەنگۈم يوق ئىدى. لېكىن بۇ گەپنى قىلىشقا تىلىم بارمايتتى. شۇڭا باش لىڭشىتتىم.

— ھۈنەرنى كىمدىن ئۆگىنىمەن ئانا؟

— مەھەللىمىزدىكى توختى سەيپۇڭدىن ئۆگەنسىڭىز بولامدىكىن. ئۆزىمۇ يېڭى زامانچە ھۈنەر قىلىدىكەن. يېنىدا 14 — 15 چە شاگىرتى بار ئىكەن. باشقىلاردىن ئاڭلىسام بىر-ئىككى يىلدا شاگىرتلىرىنى ئۇستا ماشىنىچى قىلىۋېتەرمىش.

— مەيلى.

— ئەمسە قاچانلىققا ئاپىرىپ بېرىمىز.

— كېيىنرەك بولسۇنچۇ، ئانا، — ئانامنى قۇچاقلاپ ئەركىلىدىم.

— ماقۇل قىزىم، ماقۇل. سىز نېمە دېسىڭىز شۇ.

ئانام چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ھۇجرامدا سۈرتىڭىگە قاراپ ئولتۇرۇپ سىزدىن مەسلىھەت سورىدىم. خىيالىمچە، سىز بىردەم ئويلىنىپ ئاندىن: «مەيلىڭىز، گۈلنۇر. سىزنىڭ تاللىشىڭىزغا قوشۇلىمەن. كەلگۈسىدە تۇرمۇشلۇق بولساق، ھامان بىرەر ھۈنەر ئەسقاتمىدىغۇ» دېدىڭىز. شۇندىلا كۆڭلۈم ئەمىن تاپقانىدەك پىسكىدە كۈلدۈم.

ئالماس، مۇھەببەتنىڭ، سېغىنىشنىڭ ماڭا قالدۇرغان تەسىرىنى ئىپادىلەپ بېرىشكە تىلىم ئاجىزلىق قىلىدۇ. خېتىڭىز قولۇمغا تەگكۈچە بولغان ئارىلىقتا نېمىلەرنى ئويلىغانلىقىم، سۈرتىڭىزگە قاراپ نېمىلەرنى دېگەنلىكىمنى يازىدىغان بولسام كۇلۇپ كېتىسىز. قانداقلا بولسۇن، ئاشۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ھويلىمىزدىكى تال بارائ ئاستىدا خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغىنىمدا، دوستىڭىز ئابلەت خېتىڭىزنى كۆتۈرۈپ كىردى. خەتنى قولۇمغا ئېلىپلا ئۇنىڭ يېنىمدا بارلىقىنى ئۇنتۇپ ئوقۇشقا باشلىدىم. ئۇ بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن خوشلىشىپ ماڭدى.

ئابلەت كەتكەندىن كېيىن، خېتىڭىزنى يېنىش-يېنىشلاپ قانچە قېتىم ئوقۇغۇنۇمنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. بىر چاغدا ئانام ئۆيدىن چىقىپ ئىسمىمنى چاقىرغاندىلا، ئاندىن خەتنى ھاپىلا-شاپىلا تىقىپ ئۇلگۈردۇم. شۇ كۈنى كەچتە، ئەتىسى، ئۆگۈنى خەتنى يەنە ئوقۇدۇم. خەت ماڭا روھىي تەسەللى، ھاياتىي كۈچ بېغىشلىغاندى. بەزىدە ئويلىنىپ قالىمەن. مۇھەببەت سېھرىي كۈچ بەخش ئەتكەچكىلا پەرھات-شېرىن، لەيلى-مەجنۇن، غېرىب-سەنەملەر شۇنچە كۆپ دېشۋارچىلىقلارغا ئوچراپ تۇرۇپمۇ بىر-بىرلىرىنىڭ ئىسالىغا يېتىشكە شۇنچىلىك تەقەززار بولۇشقانىكەن. گەرچە ياشاۋاتقان دەۋرىمىز ئۇلار ياشىغان دەۋرگە ئوخشىمىسىمۇ، بىزمۇ ئۇلاردەك ساپ مۇھەببەت-مىزنىڭ ئىسال شەربىتىنى ئىچەلەرمىزمۇ؟.....

قەدىرلىكىم ئالماس، مەن سىزدىن خەت كەلگۈچە ئارىلىقتا نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن بۇگۈن نېمىشقىدۇر ئويلىغانلىرىمنى قەغەز يۈزىگە تولۇق چۈشۈرۈشكە ئامالسىز قېلىۋاتىمەن. لېكىن، شۇنى يازغۇم

كېلىپلا تۇرىدۇ. خېتىگىزده يازغان بەزىبىر ئورۇنسىز خىيالىلارنى تاشلاپ، ئوقۇشىگىنىنى ئۇتۇقلۇق تاماملاش ئۈچۈن تىرىشىشىگىزنى ئۈمىد قىلىمەن.
سىزنى سېغىنىپ گۈلنۇر.»

خەتنىڭ يېزىلغان ۋاقتى ئەسكەرتىلمىگەنىكەن. خەتنى قايتا-قايتا ئوقۇدۇم. ئوقۇغانسېرى بىر قىسمىلا بولۇپ قېلىۋاتاتتىم. ئەگەر يېنىمدا بولغان بولسا، ئۇنى چىڭ قۇچاقلاپ، ماڭا تونۇش بولۇپ كەتكەن ھىدلىرىنى قانغۇچە پۇرىغان، سۈمبۈل چاچلىرىنى سىلىغان، لەۋلىرىدىكى ئوتلۇق، سېھرلىك ھارارەتتىن بەھرە ئالغان بولاتتىم. گۈلنۇرنى خىيال قىلىپ قانچىلىك ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن، بىر چاغدا ياتاقنىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ ئابلىكىم كىرىپ كەلدى.

— نېمىنى خىيال قىلىۋاتىسەن، ئاداش؟ ئەجەب ھاڭۋېقىپ ئولتۇرۇپ قاپسەنغۇ؟

— قېنى ئولتۇر، ئاداش، — دېدىم قولۇمدىكى خەتلەرنى رەتلەپ يانچۇقۇمغا سالغاچ.

— ھەقاچان گۈلنۇردىن خەت كەلدىغۇ دەيمەن، — دېدى ئۇ ئولتۇرغاندىن كېيىن چىرايىمدىكى ھودۇقۇشنى كۆرۈپ پىسكۈكىده كۈلۈپ.

— ھەئە، گۈلنۇردىنمۇ، دادمدىنمۇ خەت كەلدى.

— ۋاقتىدا جاۋاب خەت يېزىۋەت. بىز ئالدىراشلىقتا خەت يېزىشقا ۋاقىت چىقىرالمايۋاتقان، ئۇلار ئەنسىرەپ ئولتۇرالمايۋاتقان. مەن كەلگەندىن بۇيان ئۆيدىن ئوچ پارچە خەت كېلىپ بولدى. ئەقلىمگە كەلگەندىن بۇيان ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئەڭ ئۇزاق ۋاقىت ئايرىلىشىم مۇشۇ، يەنە بەش يىل ئايرىلىپ تۇرىدىغانلىقىمنى ئويلاپ بۇ كۈنلەرنى قانداق ئۆتكۈزۈپ بولارمەن دەپ كېتىمەن.

ـــ مۇشۇ يېشىڭغىچىمۇ كۈنلەرنى بىر-بىرلەپ ئۆتكۈزۈپ كەلدىڭغۇ؟ بىز تېخى ياش. كۈنلەرنى بىر كۈن، بىر كۈندىن ئارقىمزغا تاشلاپ، يەنە نۇرغۇن ياشقا كىرىمىز تېخى. ئەجدادلىرىمىز «كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس» دەپ بىكار ئېيتمىغان.

ـــ «يىرتىلسا كالپىندارنىڭ بىر ۋاربقى، ياشلىق گۈلىدىن تۆكۈلدۇ بىر يوپۇرماق» دېگەندەك، ـــ دەپ كۈلدى ئابلىكىم.

ـــ شۇنداق، توغرا دېدىڭ.

ئابلىكىم يېنىك نەپەس ئېلىپ، بىرنېمىنى خيال قىلغاندەك بارماقلىرى بىلەن چاچلىرىنى تاراپ قويغاندىن كېيىن دېدى:

ـــ ئەتە شەنبە ئىكەن، ئەدلىيە مەكتىپىدىكى بىر يۇرتلۇقلار چاقىرىپتۇ. سېنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويماي دەپ يېنىڭغا كىرىشىم. قارىغاندا ئىشلىڭ بار ئوخشايدۇ. مەن قايتاي، ئەتە كۆرۈشەيلى.

ـــ نەگە ئالدىرايسەن، بىردەم ئولتۇرمامسەن؟

ـــ قارا، ياسالمىلىق قىلىۋاتقىنىڭنى. بايا خەتنى يوشۇرۇپ بولالماي ئالاقزادە بولۇۋاتاتتىڭ. دېگىنىڭ بىلەن قىلغىنىڭ ئوخشمايۋاتقىنىنى بىلمەمدىمەن! مۇشۇ كۈنلەردە سەنمۇ قۇۋلۇق قىلىشنى ئۆگىنىۋاتامسەن نېمە؟

ـــ ھا-ھا-ھا..... قارا دەۋاتقان گېپىڭنى. ئالدىراش ئىشلىڭ بولمىسا بىردەم ئولتۇرغىنا، پاراڭلىشىمىز.

ـــ ھازىر راستىنلا ئىشىم بار. كەچتە بۇرۇنراق كىرەي.

ـــ ماقۇل، ئەمسە سېنى ساقلايمەن.

ـــ خوش، ئورنۇڭدىن قوزغالما-ھە!

ئابلىكىم چىقىپ كەتكەندىن كېيىن خەتنى يەنە قولۇمغا ئېلىپ، قايتىدىن ئالدىرىماي ئوقۇشقا باشلىدىم.

كور تەقدىر

ئۇرۇمچىنىڭ قىش كۈنى قىسقا بولغاچقا، بالدۇرلا قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەنىدى. بۈگۈن ئارام ئېلىش كۈنى بولغاچقا، ئەتىگەنىدىلا كۇتۇپخانىغا كېلىۋالغانىدىم. كۆرۈۋاتقان كىتابىم كەسىپىمگە مۇناسىۋەتلىك، يەنە كېلىپ مەن قىزىقىدىغان تېما بولغاچقا، كىتاب ئىچىگە كىرىپلا كەتكەنىدىم. قورسىقىمنىڭ ئاچقىنىغا ئىككى ئاش پىشىمدىن ئاشقان بولسىمۇ، ئۇرنۇمدىن ھېچ تۇرغۇم كەلمەيۋاتاتتى. كۇتۇپخانىنىڭ چىراغلىرىمۇ، ئاللىبۇرۇن يانىدۇرۇۋېتىلگەن بولۇپ، پەقەت ماتېرىيال كۆرۈۋاتقانلار كىتاب-ژۇرناللارنى ۋاراقلىغانىدا شىرىقلىغان ئاۋازلا جىمجىتلىقنى بۇزۇپ تۇراتتى. بىرسىنىڭ مۇرەمگە تۈيۈقسىز يېنىك نوقۇشى بىلەن كىتاب كۆرۈپ تېلىپ كەتكەن كۆزلىرىمنى ئاستا يۆتكەپ، كەينىمگە قاراشقا مەجبۇر بولدۇم. ئارقامدا گۈلنۇر ماڭا قاراپ تۇراتتى. كۆزلىرىم بىردىنلا نۇرلىنىپ يۇرىكىم ئوينىپ كەتتى. «ئۇرۇمچىگە قاچان كەلگەنىدۇ؟ مەن تېخى بۇرنا كۈنى تاپشۇرۇۋالغان خېتىدە بۇ گەپنى ئەجەب تىلغا ئالماپتىكەنا! مەكتەپقۇ چوڭ، ئۇرۇمچىدە كىمدىنلا سورىسا دەپ بېرەلەيدۇ، بىراق بۇ يەرگە كېلىدىغانلىقىمنى ياتاقداشلىرىمغىمۇ دېمىگەن تۇرسام، بۇ يەرنى قانداق تېپىپ كەلگەنىدۇ؟.....» مېڭەم چاقماقتەك ئىشلەشكە باشلىغانىدى. كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قېلىۋاتاتتىم.

— بۇرۇن كۆرمىگەندەك قاراپلا كەتتىڭىزغۇ..... — ئونىڭ ئاۋازى سەل بوغۇلۇپ قالغاندەك ئاڭلانىدى. «يول ئازابى — گۆر

ئازابى» دېگەن گەپ بار. ئاپتوبۇستا نەچچە كۈن چايقىلىپ يۈرۈپ چارچاپ كەتكەن بولسا شۇنداق بولغانمىكىن، يا ئۇرۇمچىنىڭ سوغۇق ھاۋاسى ئۇنى تېزلا زۇكامدىتىپ قويغانمىدۇ؟.....

— قا.....قاچان كەلدىڭىز؟ — ئاغزىم گەپكە كەلمەي كېكەچلەپ قالدىم.

— نەدىن؟ — سورىدى ئۇ قارلىغاچنىڭ قانىتلىرىدەك ئەگىم قاشلىرىنى سەل يىمىرىپ ئەجەبلەنگەندەك سىياقتا. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدىم.

ئۇ يالاڭباش ئىدى، تال-تال ئۇزۇن چاچلىرى يەلكىسىگە يېيىلىپ تۇراتتى. ھەيرانلىقتا داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدىم. نەچچە كۈندىن بۇيان ھە دېسە گۈلنۇر يادىمغا كېلىۋېلىپ، پۈتۈن ئەس-يادىم شۇنىڭدىلا بولغاچقا، نوقۇغان قىزنى گۈلنۇر دەپ ئويلاپ قاپتىمەن. توۋا، نەچچە يۈز ۋاتلىق لامپا يېنىپ تۇرغان يوپيورۇق ئۆيدىمۇ جەمئىلەنى تونۇيالماي قاپتىمەن ئەمەسمۇ!

— نېمە بولدىڭىز؟ — جەمئىلە چىراي ئىپادەمگە قاراپ قىزىققاندەك سورىدى، — بىر يېرىڭىز ئاغرىۋاتامدا؟

— ياق-ياق..... — ھودۇققۇنىمچە تېزلا جاۋاب بەردىم.

— بۇگۈن ئەجەب تاقا-تۇققا سۆزلەيسىزغۇ، ئەمىسە؟

— ئەتىگەندىن بېرى ماتېرىيال كۆرۈپ كۆزۈم تالغان ئوخشايدۇ — دەرھال ئۆزۈمنى ئوڭشۇۋېلىپ، ئۇنىڭغا راست گەپنى ئېيتتىم.

— يېنىڭىزغا كېلىپ تۇرغىنىمغىمۇ خېلى ئۇزاق بولدى. قارىسام كىتابنىڭ ئىچىگە كىرىپلا كېتىپسىز، شۇڭا تاقەت قىلمايلا دىققىتىڭىزنى بۆلۈۋەتتىم. خاپا بولمايدىغانسىز؟

— ياقەي، ئۆزۈمۇ قايتاي دەپ تۇرغان، ماڭا بىرەر گېپىڭىز بارمىدى؟

— ياق، مەنمۇ ياتاقتىن زېرىكىپ، كىتاب كۆرەي دەپ

كىرگەن، لېكىن قانچە قىلساممۇ كىتاب ئوقۇشقا ھېچ خۇشياقماي چىقىپ كېتەيمىكەن دەپ ئورنۇمدىن قوپۇپ قارىسام، كىتابقا تىكىلىپ قاتۇرۇپ قويغان ھەيكەلدەك ئولتۇرۇپ كېتىپسىز، بىرگە تاماق يەيلىمىكەن دەپ يېنىڭىزغا كەلگەنتىم.

جەمىلەنىڭ «تاماق يەيلىمىكىن» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاش بىلەنلا ئاشقازىنىم مۇجۇپ ئاغرىغاندەك سېزىم پەيدا بولدى.

— مەيلى، دېگىنىڭىزدەك بولسۇن.

جەمىلە ئىككىمىز كۇتۇپخانىدىن چىققاندا، چۈشتىن بېرى يېغىشقا باشلىغان قار تېخىچە لەپلىدەپ چۈشۈۋاتاتتى. ھەممىلا يەر ئاق لىباسقا ئورالغاندەك ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. يول بويىغا ياسالغان بىرنەچچە قار بوۋاي ئايدىڭدا ئېنىقلا كۆرۈنەتتى. دەل-دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىمۇ قاردىن يېپىنچا ئارتىۋالغاچقا، قىشتا ئېچىلغان ئاپئاق گۈللەردەك تۇيغۇ بېرەتتى. بىز ياندىشىپ ماڭدۇق. ھاۋا سوغۇق ئىدى. ئايىغلىرىمىز ئاستىدىن غىچىرلىغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— ھاۋا بەكلا سوغۇققۇ، — دېدى جەمىلە ئاغزىدا قوللىرىنى ھورداپ تۇرۇپ، — كۆز كىرە-كىرمەيلا يېغىشقا باشلىغان قار كۈن ئارىلاپلا يېغىۋاتىدۇ-يا، بىزنىڭ يۇرتتا ئۇ يىلدىن بۇ يىلغا بىرەر قېتىم مۇشۇنداق قار ياغقىنىنى كۆرگىلى بولمايدۇ.

— راست دەيسىز، يۇرتىمىزدىمۇ قار مۇشۇنداق يېغىپ بەرسە، ئاشلىقتىن مول ھوسۇل ئالغىلى بولاتتى. ئۇ چاغدا دېھقانىنىڭ قازىنىمۇ، چۆمۈچىمۇ مايلىشاتتى.

— قار ياغمىسىمۇ سۇ بارغۇ؟

— سىز بىلمەيسىز، يازدا كەلكۈن كەلگەندە، پايدىلانغىلى بولمايدۇ، دېھقانچىلىققا ئىشلىتىدىغاندا سۇ دېگەن دېھقان ئۈچۈن قان نەرقى.

— توغرا، بۇنى ئېسىمدىن چىقىرىپ قويۇپتىمەن.

بىز بىردەمدىلا مەكتەپ دەرۋازىسى ئالدىغا چىقتۇق. ئۇنىڭ-
دىن نېمە تاماق يەيدىغانلىقىنى بىلمەكچى بولغاندەك سورىدىم:
— نېمە تاماق يەيسىز؟
— سىز نېمە يېسىڭىز شۇ.
— ئۇنداق دېمەي كۆڭلىڭىز تارتقىنىنى دەڭە.
— سىزنىڭ كۆڭلىڭىز نېمە تارتسا، شۇنى يەيلى، مەن تاماق تاللاپ كەتمەيمەن.
— ماڭمۇ تاماقنىڭ ئۆگىيى يوق، ھەممىسى ئوخشاش، قورسىقىم تويسىلا بولىدۇ.
— مەنمۇ شۇ.....
— ھاۋا سوغۇق بولغاندىكىن، ئۇگرە ئىچەمدۇق ئەمسە؟
— مەيلى.
بىز مەكتەپتىن ئانچە يىراق بولمىغان ئېگىز بىنانىڭ ئاستىنقى قەۋىتىدىكى تار، سوزۇنچاق ئاشخانىغا كىرىپ تاماق بۇيرۇتتۇق. تاماقمۇ بىردەمدىلا ئالدىمىزغا كەلتۈرۈلدى. قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتكەچكە، تولا تۇزۇت قىلمايلا ئۇگرىنى ئىچىشكە باشلىدىم.
— قورسىقىڭىز بەكلا ئېچىپ كېتىپتىكەن-ھە، — دېدى جەمىلە كۈلۈپ، — ئالدىرىماي ئىچىڭ، ئاغزىڭىزنى كۆيدۈرۈۋالماڭ يەنە.
سەل خىجىل بولۇپ بېشىمنى يېنىڭ ئېرغىتىپ قويدۇم. جەمىلەمۇ ھەربىر قوشۇقنى نەچچە پۈۋلەپ، ئالدىرىماي ئىچىشكە باشلىدى.
— تاتلىق ئاش بوپتۇ، — دېدىممەن قوشۇقنى قويۇپ.
— يەنە بىر قاچا ئىچەمسىز؟
— بولدى، تويدۇم، — دېدىم ئۈستەلدىكى قەغەزدىن ئازراق يىرتىپ، ئېغىزىمنى سۈرتكەپ.

— «ئۇگرە ئىچتىم تۇق، ئورنۇمدىن تۇرسام يۇق» دەپ، سۇيۇق-سەلەڭ تاماق دېگەن ئاسان سىڭىپ كېتىدۇ.

— راستتىنلا تويدۇم، — ئالدىراپ جاۋاب بەردىم. ئۇمۇ ئارتۇقچە تالاشماي ئېشىنى ئىچىشكە تۇتۇندى. بىر قاچا سۇيۇق ئاش قورسىقىمنىڭ بىر بۇرجىكىگە بارغان بولۇپ، تويمىغان بولسام-مۇ، بۇ چاغقىچە ئانچە ئارىلىشىپ كەتمىگەن بىر قىزنىڭ ئالدىدا يەنە «تاماق يەيمەن» دەپ ئولتۇرۇشنى راۋا كۆرمىگەنىدىم. جەمىلە خېلى بىر چاغدا ئېشىنى ئىچىپ تۈگەتتى.

— چاي ئىچەمسىز؟ — سورىدىم ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ.

— ياق، بولدى رەھمەت.

— ئەمىسە ماڭامدۇق.

— ماقۇل.

ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، ئىشىك تۈۋىگە قويۇلغان ئۈستەل ئالدىغا كەلدۇق. مەن دەرھال ئىچ يانچۇقۇمغا قولۇمنى سېلىپ، تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدىم. ئەتىگەندە كۆڭلىكىمنى ئالماشتۇرغاندا، كۈتۈپخانىغا بارغاندىكىن، بەربىر پۇل لازىم بولمايدىغۇ دەپ، يانچۇقۇمغا پۇل سېلىۋالمىغانلىقىم يادىمغا كەلدى. «ئەمدى قانداق قىلارمەن. تۇنجى رەت قىز بالا بىلەن تاماق يەپ يانچۇقۇمدا پۇل يوق ئىدى دېسەم قاملىشارمۇ؟ بايا بۇ نېمىشقا يادىمغا كەلمىگەندۇ؟ ‹ئالدىرىغان جۈۋان ئېرىگە سالام قىپتۇ› دېگەن شۇ-دە. ھەي.....» قويۇن يانچۇقۇمدىن قولۇمنى تارتىپ، باشقا يانچۇقلىرىمنىمۇ ئالدىراپ ئاختۇردۇم.

— بولدى، خىجىل بولماڭ، مەندە بار، — جەمىلە چىرايىمدىكى ئالاقزادىلىكنى كۆرۈپ، يانچۇقىدىن پۇل چىقىرىپ، ئۈستەل ئالدىدا ھېچ ئىش بىلەن كارى يوق ماڭا قاراپلا ئولتۇرغان ئايالغا تەڭلىدى. ئۇ ئايال ئاشقان پۇلنى يانداۋرۇپ بەردى.

— جۇرۇڭ، چىقىپ كېتەيلى.

نائىلاج ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتىم. شۇ تاپتا ماڭا ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق تۇيۇلماقتا ئىدى.

ــ ئەتىگەن كۆتۈپخانىغا ئالدىراپ، يانچۇقۇمغا پۇل سېلىۋالماپتىمەن. تازا بىر سەت ئىش بولدى، ــ دېدىم گۇناھكارەك يەرگە قاراپ.

ــ بۇنداق ئىش دېگەن دائىم بولۇپ تۇرىدۇ. قېنى ماڭايلى. ئۇنىڭغا نېمە دېيىشنى بىلمەيتتىم. ئۇنچىقماستىن كېتىۋاتىمىز. شۇ تاپتا يەردە ئەمەس، ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتاتتىم. تىل ئىپادە قىلىپ بېرەلمەيدىغان، ئاجايىپ سېزىم مېنى ئەسىر قىلىۋالغانىدى.

ــ ئەمدى خوش، مەن ياتىقىمغا كىرىپ كېتەي، ــ دېدى جەمىلە بىردىنلا ئېغىز ئېچىپ.

بىز قىزلار ياتاق بىناسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالغانىدۇق. ئۇ ماڭا تىكىلىپ تۇراتتى.

ــ ماقۇل، ئەتە كۆرۈشەيلى ئەمىسە.

ــ ماقۇل، خوش، ــ جەمىلە يېنىك چامدىغىنىچە مەندىن يىراقلىشىپ، ياتاق بىناسىنىڭ ئىشىكىدىن كىرىپ كەتتى. مەنمۇ قەدىمىمنى ئاستا ئېلىپ ياتىقىمغا ماڭدىم. بۇگۈن قانداق كۈن ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن. ياتاقداشلىرىمنىڭ ھەممىسى ياتاقتا ئىدى. ئۇلار مېنى كۆرۈپلا چۈرۈقلىشىپ كەتتى.

ــ بۇگۈن ساڭا نېمە ئىش بولدى، يوقاپلا كەتتىڭغۇ؟

ــ بۇ ئاداشىنىڭمۇ كۆزى ئېچىلىپتۇ. كەچتە ھەر قانچە زورلىسىمۇ بىر يەرگە بارمايدىغان ئادەم، بۇگۈن يوقاپلا كەتتى دېسە.

ــ خېلى ئايىغىڭ چىقىپ قالدى ئاداش، بىرەر يىلغا بارمايلا ئىش تېرىپ يۈرمە يەنە.....

ــ ھا-ھا-ھا.....

— هى-هى-هى.....

ئۇلار قىيقاس-چۇقان سېلىپ كۈلۈشتى. بايىقى خىجىلچىلىقىم تېخى تۈگىمىگەن بولغاچقا، ئىنكاس قايتۇرمايلا كارىۋىتىمغا چىقىپ قىيسايدىم.

— ھەي ئالماس، گاچا بولۇپ قالدىڭمۇ؟ نېمىشقا گەپ قىلمايسەن؟

— ماتاڭ چىشلىۋالغاندەك گۆشىيىپ ئولتۇرماي، نەگە بارغىنىڭنى دەپ بەرمەمسەن؟

يەنىلا ئۇندىمىدىم. ئۇلار بىر-بىرىگە قارىشىپ قويۇپ، پاراڭلىرىنى باشقا تېمىغا يۆتكىدى.....

ئاردىدىن ئانچە ئۇزاق ئۆتمەيلا قىشلىق تەتىل يېتىپ كەلدى. ئۆيلىرىگە قايتىدىغانلار تەييارلىقلىرىنى قىلىشقا باشلىدى. مېنىڭمۇ ئۆيگە قايتقۇم بار ئىدى. دەسلىپىدە نېمىلا بولسۇن، باراي دەپ ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن بېرىپ كېلىش يول كىراسىنى ھېسابلاپ كۆرۈپ بۇ نىيىتىمدىن ياندىم.

— شۇنداق قىلىپ بارمايدىغان بولدۇڭمۇ؟ — سورىدى ئابلىكىم.

— بارمايمىكىن، ئاداش. ئەسلىغۇ بارغۇم بار ئىدى، لېكىن..... — نېمىشقىدۇر گېپىمنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتىم.

— مەيلى ئەمىسە، قىشلىق تەتىلمۇ بارى-يوق ئوچ ھەپتە ئىكەن. مەنمۇ ئىلاج بار بۇرۇنراق قايتىپ كېلىشنى ئويلاۋاتىمەن. داداڭغا دەيدىغان گەپلىرىڭ بارمۇ؟

— ھەممە گەپنى مۇشۇ خەتكە يازدىم — يانچۇقۇمدىن ئاللىقاچان يېزىپ تەييارلاپ قويغان خەتنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇندۇم، — دادامغا مەندىن سالام ئېيىت، ئىلاج بار ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرۈپ كەل.

— مۇشۇنمۇ تاپىلامسەن، ئاداش. خاتىرجەم بول، بېرىپلا

ئەتىسى ئۆيۈڭگە بارىمەن. باشقىلارغا گەپ-سۆزۈڭ يوقمۇ؟ — ئابلىكىم ھەييارلىق بىلەن كۆزىنى قىسىپ قويۇپ سورىدى.

— ئۇنتۇماپسەن-دە، — دېدىم كۈلۈپ، — ئۇنىڭغىمۇ بىر پارچە خەت يېزىپ ئىچىگە رەسىم سىلىپ قويدۇم. شۇغىنىسى سېنى جاپاغا سىلىپ قويىدىغان بولدۇم.

— بولدى، تولا تۇرۇت قىلمىغىنا، بۇيرۇتمىلىرىڭنى جايىدا بەجا كەلتۈرىمەن، — ئابلىكىم مەن تەڭلىگەن خەتنى ئېلىپ چاپىنىنىڭ يانچۇقىغا سالغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇردى، — بۇگۈن كەچنىڭ بېلىتىنى ئالغان، ئاداش، ۋاقتىمۇ بىر يەرگە بېرىپتۇ، مەن ماڭاي.

— نېمە ئالدىرايسەن، بىكەتكە بىللە چىقىپ ئۇزىتىپ قويايلى.

— بولدى قىل، ھاۋا سوغۇق، بىكەتكە مەن بىلەن چىقساڭمۇ، بەرىبىر بىللە ئۆيگە بارمىغاندىكىن. يېنىپ كېلىدىغان گەپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىكەت بىلەن مەكتەپنىڭ ئارىلىقىمۇ خېلى بار.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ سەپەرگە چىقىۋاتساڭ، ئۇزىتىپ قويمىسام قاملاشماس؟

— ياق، ياتاقتىلا قال.

مەن خېلى چىڭ تۇرغان بولساممۇ، لېكىن ئابلىكىم ئۆز گېپىدە جاھىللىق بىلەن تۇرۇۋالدى.

— ماقۇل، ئەمسە. ئاق يول بولسۇن، خۇدايىمغا ئامانەت.

— ئىنشائاللا، دېگىنىڭدەك بولسۇن. ئۆزۈڭنى ئاسرا.

ئابلىكىم چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ياتاقتا يالغۇز قالدىم. بىزنىڭ ياتاقتىكىلەردىن ئىمىن بىلەن ئىككىمىزلا يورتىمىزغا بارمايتتۇق. لېكىن ئو قەيەرگىدۇر چىقىپ كەتكەنىدى. ئىشكىنى يېپىۋېتىپ كارىۋىتىمدا سوزۇلۇپ ياتتىم. كۆڭلۈم يېرىم ئىدى. مېنى

يالغۇزلۇق، بىئاراملىق، تەلپۈنۈش گىرەلىشىپ كەتكەن ھېسسىيات ئىلكىگە ئالغان بولۇپ، بۇ چاققۇچە ھېس قىلىپ باقمىغان بىر خىل تۇيغۇ چىرمۇالغانىدى. شۇڭا، ئورنۇمدىن تۇرۇپ كارىۋاتنىڭ يان تەرىپىگە قويۇلغان شىرە ئۈستىدىكى ژۇرنالنى ئېلىپ، نەچچە كۈن ئىلگىرى ئوقۇپ يېرىملاشتۇرغان ھېكايىنى ئوقۇشقا باشلىدىم.

ئەتىسى كۈن نەيزە بويى ئۆرلىگەندە ئويغانسام، ئىمىن تاتلىق ئوخلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئاخشام قانداق ۋاقىتتا قايتىپ كەلگىنىنى بىلمەيتتىم. ئورنۇمدىن تۇردۇمۇ سۇخانىغا چىقىپ يۈز-كۆزلىرىمنى يۇدۇم، ئاندىن ياتاققا كىرىپ چايدانىدىن سوۋۇپ قالاي دېگەن قاينىق سۇنى قاچامغا قۇيۇپ، قېتىپ كەتكەن نانىنى يېيىشكە باشلىدىم.

ــ ناشتا قىلىۋاتامسەن؟ ــ ئىمىن ئويغىنىپلا ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ سورىدى.

ــ ھەئە. ھەزرىتى لوقمان ھېكىم ئەتىگەنلىك ناشتىنى قولدىن بەرمەڭلار دەپتىكەن، قاق پودا قاتتىق نان بولسىمۇ غاجاۋاتمەن.

ــ ئاپلا، بۈگۈن مۇھىم ئىشىم بار ئىدى، ئۇخلاپ قاپتىمەن ئەمەسمۇ؟ ــ ئىمىن دەرھال كىيىنىشكە باشلىدى.

ــ بۇنچە ئالدىراپ قانداق ئىش ئىدى ئۇ ؟.....

ئىمىن كىيىملىرىنى كىيىپ بولغاندىن كېيىن كۆزۈمنىڭ ئىچىگە تىكىلگىنىچە، پەس ئاۋازدا دېدى:

ــ سەندىن يوشۇرمايمەن، ئاداش. بۈگۈندىن باشلاپ ئىشلىمەكچىدىم، تەتىلدە ئۆيگە بارساممۇ بولاتتى، بىراق بېرىپ كېلىشنىڭ كىراسىمۇ 500 ــ 600 كوي بولىدىكەن. مېنىڭچە بۇ پۇل بىزنىڭ ئائىلىنىڭ بىر يىللىق چىقىمى. شۇڭا، پۇلنى ماشىننىڭ چاقىغا يۆگىگىچە، ئۆيگە بارماي بۇ يەردە پۇلغا ئىشلەيمكىن دېگەن.

ـــ مۇڭاپىقراق ئىش تاپالىدىڭمۇ؟

ـــ ئالاقىلىشىپ يۈرۈپ تونۇگۇن تاپتىم. ئۇقۇشسام ئىش دېگەن ئۇيەر-بۇيەرلەردە تولا گەپكەن، لېكىن پۈلى ئەرزان دېگىنە. ئۇقۇشۇپ يۈرۈپ ماشىنىغا يۈك باسىدىغان، ماشىنىدىن يۈك چۈشۈرىدىغان ئىش تاپتىم. پۈلى ھەرھالدا يامان ئەمەس، كۈنىگە 25 ـــ 30 كوي تاپقىلى بولىدىكەن.

بۇنى ئاڭلاپ بىردىنلا قىزىقىپ قالدىم. نېمىشقا بۇنى ئويلىمىغانىدىمەن؟ تېخى كۇتۇپخانىغا بېرىپ كىتاب ئوقۇش، شەھەرنى قانغۇچە تاماشا قىلىش، ئۇيقۇنىڭ پەيزىنى بەھۇزۇر سۈرۈش دېگەنلەر ئۇستىدە باش قاتۇرۇپتىمەن. ئىمىن تاپقان ئىشمۇ بولىدىكەنغۇ؟ تەتىلدە ئىشلەپ پۇل تاپسام، ئۆگىنىدىغانىنى دەرس باشلانغاندا ئۆگىنىپ، تاماشانى كېيىن قىلساممۇ قېچىپ كەتمەيدىغۇ! ھەي ئىستەي، تازىنىڭ ئەقلى چۈشتىن كېيىن دېگەن شۇ-دە!

ـــ يەنە ئادەم ئالامدىكەن، ئاداش؟ ـــ سورىدىم ئۇنىڭغا تىكىلىپ.

ـــ ئالىدىكەن. ئاخشام شۇ يەردە ئىشلەۋاتقان بىرسى بىلەن سۆزلەشسەم، چېگرادىن چىقىرىلىدىغان-كىرگۈزۈلىدىغان مالىلار شۇ يەردە بېسىلىپ-چۈشۈرۈلىدىكەن، ئونىڭ ئۈستىگە يۈكمۇ جىقكەن دېگىنە. قانداق، سوراپ قالدىڭغۇ؟ سېنىڭمۇ ئىشلىگۈڭ كېلىۋاتامدا؟

مەن زورىغا كۈلۈپ قويۇپ، بېشىمنى لىڭشىتتىم. چىرايى بىردىنلا نۇرلانغان ئىمىن ئالدىمغا كېلىپ قولۇمنى تۇتتى.

ـــ بۇ ئوبدان ئىش بولدى، ئاداش. ئىككىمىز بىرگە بېرىپ، بىرگە كەلسەك، بەك ياخشى بولىدۇ. سەن ناشتاڭنى قىلىۋەر، مەن يۈزۈمنى يۇيۇپ كېرەي، ئاندىن ئىش ئورنىغا ماڭايلى.

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئىككىمىز يۈك بېسىپ-چۈشۈرۈش

ئورنىدا ئىشلەشكە باشلىدۇق. جاھانىدا غوجايىن سامانىدەك كۆپ ئىكەن. بىرەر ھاجەتخانا ئالدىغا ئۇستەلدىن بىرنى قويۇپ ئولتۇرۇپ، ھەربىر كىرگەن ئادەمدىن ئىككى موچەننى ئالىدىغان ئادەمىمۇ غوجايىن ھېسابلانغانىدەك، يۈك بېسىپ-چۈشۈرۈش ئورنىدىمۇ غوجايىنلار تولا ئىكەن. ئۇلار بىرسى بىلەن شۇنداقلا دېيىشۋالدىمۇ بولدى، قولدىن-قولغا ئۆتۈش جەريانىدا ئەسلىي دېيىشكەن پۇل بىردىنلا كېمىيىشكە باشلايدىكەن. بىزدەك ئىشلەمچىلەرنىڭ قولىغا شۇنىڭ ئۈچتىن بىرى تەگسىمۇ خۇشال بولساق بولىدىكەن. ئەگەر شۇنداقلا يالتايساق بىز قىلمىز دەپ ئىش تالىشىپ يۈرىدىغانلار كۆرمىگە ئىكەن. نېمىلا بولسۇن، جاپاغا چىدىساقلا قولىمىز پول كۆرىدىكەن. بەزىدە ئارامىمۇ ئالماستىن ئەتىگەندىن كەچكىچە ئىشلەيمىز. ئۇرۇمچىنىڭ قەھرىتان قىش پەسلىدە ھاۋانىڭ جۇدۇنلۇق، سوغۇق بولۇشىغا قارىماي ئىشلىگەنسېرى تەرلەپ كېتىمىز، ھاردىم-ئاچتىم دەيدىغانغىمۇ ۋاقىت يوق. مەن ئىمىننى خېلى كۆزىتىپ باقتىم. ئۇ بەزىدە 100 كىلوگىرام ئېغىرلىقتىكى يۈكنىمۇ بىمالال كۆتۈرۈپ ماڭالايتتى. قارىغاندا، ئۇ كىچىكىدىن باشلاپ ئىشقا پىشقانەدەك قىلاتتى. شۇنداق قىلىپ، قىشلىق تەتىل ناھايىتى تېزلا ئۆتۈپ كەتتى. بىز ئەڭ ئاخىرقى كۈنى ئىشلىرىمىزنى تۈگىتىپ، بىزنى يالىلۇالغان ئىش بېشى بىلەن ھېساب-كىتابىمىزنى تۈگەتكەندە كۈن ئولتۇرۇشقا باشلىغانىدى.

— ئۇھ، ئەجەبمۇ ھاردىمغۇ، — دېدى ئىمىن ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، تازا بىر كېرىلىۋالغاندىن كېيىن، — كېچىچە قېنىپ بىر ئۇخلىۋالمىسام.

— يەنە بىر ئىشمۇ بار، — دېدىم قولۇمدىكى پۇلغا قاراپ قويۇپ.

— نېمە ئىش؟

— ئوبدان بىر غىزالىنىۋېلىش.
— بۇ بەك جايىدا گەپ بولدى. خېلىدىن بېرى ئالدىراش بولۇپ كېتىپ، نان چاي ئىچىپلا يۈردۇق. قارىسام سەنمۇ خېلى ئورۇقلىغانىدەك كۆرۈنىسەن. بۈگۈن سېنى ئوبدان بىر مېھمان قىلىۋالاي. جۇرە، بۈگۈن ياخشىراق ئاشپۇزۇلغا بارايلى.
بىز تاماقلىنىپ ياتاققا كەلگەندە ياتاقداشلاردىن ئۇچ-تۆتى كېلىپ بولغانىدى. دەرس ئۆگۈنلۈككە باشلىنىدىغان بولغاچقا، قالغانلار ئەتە كەلسىمۇ ئۇلگۈرەتتى. بىز ساۋاقداشلار بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، قىزغىن ئەھۋال سوراشتۇق.
— ھوي، سىلەر نېمە بولدۇڭلار؟ ئورۇقلاپ شۇمەكتەكلا بولۇپ كېتىپسىلەرغۇ؟ — دېدى ئوبۇل ئىچ ئاغرىتىش تەلەپپۇزىدا.
— ۋايتاڭەي، بولمىسا چۈشكىچە ئۇخلاپ، ئوينىاپلا ئۆتكۈز-دۇق بۇ كۈنلەرنى، — دېدى ئىمىن كۈلۈپ، — ئېھتىمال بىزنىڭ قىشلىقىمىز ياخشى ئەمەس ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يەرنىڭ ھاۋاسىمۇ ئانچە يېقىپ كەتمەيدىكەن.
يېنىك ئۇھ تارتىپ قويدۇم، بۇنى باشقىلار سەزمىدى. بىز تەتىل جەريانىدا ئىشلىگەنلىكىمىزنى باشقىلارغا بىلىندۈرمەسلىككە ۋەدىلەشكەنىدۇق. ئىمىنىڭ سۆزى مېنى تەڭقىسلىقتىن قۇتۇلدۇر-غانىدى.
— ئۇنداق ئەمەستۇ، قارىسام بىرەر ئېغىر ئىش قىلغانىدەك تۇرىسىلەرغۇ؟ — دېدى غاپپار ئىشەنمەسلىك نەزەرى بىلەن تىكىلىپ.
بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم جىغىدە قىلىپ كەتتى-دە، دەرھال ئىمىنغا قارىدىم. ئۇ ھېچ ئىش بولمىغانىدەك چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.
— بەلكىم، ئۇچ ھەپتە كۆرۈشمىگەچكە، ساڭا شۇنداق كۆرۈنگەن ئوخشايمىز. تۈكۈرسە مۇز بولۇپ يەرگە چۈشۈدىغان

مۇشۇنداق قاتتىق سوغۇقتا ئىشلەپ نېمە كەپتۇ؟ بىزگە جان لازىم ئاداش، جان.

— ۋاي بولدى تالاشماڭلار، ئۇ ياندىن كېلىپلا بۇ ياندىن چۈجە خورازلاردەك بازلاشقىلى تۇردۇڭلارغۇ! كېلىڭلار ئاغىنىلەر، مەن سىلەرنى بىر مېھمان قىلىپ قوياي، قېنى بۇ كارىۋاتتا ئولتۇرۇڭلار. مانا بۇلار ساۋاقداشلىرىڭغا ئالغاچ بار دەپ ئۆيدىكىلەر خالتا قىلىپ بەرگەن تاتلىق-تۇرۇملار، قۇرۇق يەل-يېمىشلەر، قېنى ئېلىڭلار، كۆپىنچىسى ئۆزىمىزنىڭ بېغىنىڭ مېۋىلىرى، — ئوبۇل سۆزلىگەچ بىر پارچە گېزىتنى كارىۋات ئۈستىگە يېيىپ، گۈلە-قاق، قۇرۇق ئۇرۇم دېگەندەك نەرسىلەرنى گېزىت ئۈستىگە تۆكتى.

— قېنى، ئەمدى بۇنىمۇ تېتىپ بېقىڭلار، — غاپپار سومكىسىدىن يوغان بىر پارچە تونۇر كاۋىپىنى چىقاردى، — ماڭار چاغدا دادامنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەيدىغان بىرى بىر قوينىڭ گۆشىنى پۈتۈن پىشۇرۇپ ئەكەپتىكەن، يولدا يەرمەن دەپ ئېلىۋالغان، ئېسىمدىن چىقىپ قاپتۇ. سىلەرنىڭ رىزقىڭلار ئوخشايدۇ.

مەن ئىمىنغا قارىسام ئۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك بىر تال گۈلنى شۇمۇپ ئولتۇراتتى. شۇ تاپتا غاپپارنىڭ چوڭچىلىقىغا بەكمۇ ئېچىم سىقىلغانىدى. لېكىن، بۇنىڭلىق بىلەن گەپ تەگەشكىلى بولاتتىمۇ! بىر ياتاقتا نەچچە ئاي ياتتۇق. يەنە تېخى ساق-سالامەتلا بولساق، ئوقۇش پۈتكۈزگىچە بىر ياتاقتا ياتىدىغان گەپ. مەيلىلا، «سۈت بىلەن كىرگەن خۇي جان بىلەن چىقار» دېگەندەك ئۇ پورىنى ئېتىۋالسۇن.

— قېنى ئالمامسىلەر، بۇنىڭدا زەھەر يوق، ئەجەب يېمەي ئولتۇرىسىلەرغۇ، — غاپپار گۆشنى ئىككىگە بۆلۈپ ئاتايىن قولىمىزغا تۇتقۇزدى، — قېنى ئېلىڭلار، بولمىسا خاپا بولىمەن.

نائىلاج ئۇنىڭ قولىدىن گۆشنى ئېلىپ ئېغىزىمغا ئاپاردىم.
شۇ كۈنى كەچتە غاپپار سىرتقا چىقىپ كەتتى. قالغانلار پاراڭلىشىپ ئولتۇرساق، ئابلىكىم كىرىپ كەلدى. ئۇنى كۆرۈپ ئۇزاق ۋاقىت ئايرىلىپ كەتكەن تۇغقىنىمنى كۆرگەندەك خۇشال بولۇپ، ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئۇ قولتۇقىدىكى يوغان خالتىنى كارىۋات ئۈستىگە قويۇپ مېنى قۇچاقلىدى.
— قانداق، ئوبدان تۇردۇڭمۇ، ئاداش؟ سالامەتلىكىڭ ياخشىدۇ؟
— يامان ئەمەس، ھەر ھالدا مانا سەن كۆرگەندەك.
— ئۆيدىكىلەرنىڭچۇ؟
— داداڭمۇ ئوبدان تۇرۇپتۇ، سالامەتلىكىمۇ ياخشى ئىكەن. بېرىپلا كۆرۈشتۇم. ماڭار چاغدا ئۆيۈڭگە بارسام، دادامڭ ماڭۇ خالـ ـتىنى تەييار قىلىپ قويۇپتۇ. ئۇ: «مەن ياخشى تۇرۇۋاتىمەن. ئالماس بالام مېنىڭ سالامەتلىكىمدىن ئەنسىرىمىسۇن، بىرەر نەرسە لازىم بولسا، خەج-خىراجەتتە قىسىلسا خەت يازسۇن» دېدى.
— ھەر نېمە بولسا، ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرۈپ كەپسەن، ئاداش. سەندىن بەك خۇش بولدۇم.
— بۇنداق دەپ كەتمە. يا ئىككىمىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئارىلىقى نەچچە كۈنلۈك يول بولمسا، قانچىلىك ئىشتى ئۇ؟! شۇنىڭغىمۇ ئەمدى.....
— بولدى، ئەمدى دەيمىنا. قورسىقىڭ قانداق، چاي قۇيايمۇ؟
— ياق، قورسقىم توق.
دادام سالامەت تۇرۇپتۇ. ئابلىكىم ئۇنىڭ سالامەتلىكىنىڭ نىشانى سۈپىتىدە ماڭا ئەۋەتكەن خالتىنى كۆتۈرۈپ كەپتۇ. لېكىن، ئەس-يادىم گۇلنۇردا ئىدى. تەتىلگە قويۇپ بېرىشنىڭ خېلىلا ئالدىدا ئۇنىڭدىن بىر پارچە خەت كەلگەن، بۇنىڭغا ئىككى

ئايدەك بولۇپ قالغانىدى، شۇڭا بەك تاقەتسىزلىنىپ كېتىۋاتاتتىم. بىز بىردەم پاراڭلاشقاندىن كېيىن، باشقا گەپ تەمە قىلىپ، ئابلىكىمنى نوقۇدۇم. ئۇ مەقسىتىمنى سەزدى بولغاي، لىككىدە ئورنىدىن تۇردى. بىز ئۇن-تىنسىز ياتاق بىناسىدىن چۇشۇپ، يول ياقىسىدىكى سېدە دەرىخىنىڭ يېنىدا توختىدۇق.

— ئۇنىڭ بىلەنمۇ كۆرۈشەلدىڭمۇ؟ — سورىدىم تاقەتسىز-لىنىپ. ئابلىكىم ماڭا تازا تىكىلىپ قارىۋەتكەندىن كېيىن ئاستا باش لىڭشىتتى.

— شۇ تاپتا كۆڭلۈڭنى چۇشىنىمەن ئاداش، لېكىن كۆڭلۈڭ يېرىم بولمىسۇن، — دېدى ئۇ ۋەزمىن تەلەپپۇزدا، — سېنىڭ ئۆيۈڭگە بارغان كۈنى ياناشمدا باشقىلاردىن سۈرۈشتۇرۇپ يۈرۈپ ئۆيىنى تاپتىم. لېكىن ئىشكى قۇلۇپلاقلىق ئىكەن. قوشنىلىرىدىن سورىسام، ئۇلار ئىككى كۈندىن بۇيان ئۇنىڭ ئۆيىدىكىلەرنىڭ قەيەرگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيدىكەن. شۇنىڭ بىلەن كەينىمگە يېنىپ، ھېلىقى ئابلەت دېگەن ئاغىنەڭنىڭ ئۆيىگە باردىم. تەلىيىمگە يارىشا ئۇ ئۆيىدە بار ئىكەن. ئۇنىڭغا سالىمىڭنى يەتكۈزدۇم ۋە خېتىڭنى بېرىپ، ئىلاج قىلىپ گۈلنۇرگە بېرىپ قويۇشنى، مۇڭاپىق پەيتىتە ئۇنى مەن بىلەن كۆرۈشتۈرۈشنى تاپىلىدىم. ئۇ ماقۇل بولدى. قايتار چاغدا ئابلەتنىڭ ئۆيىگە بارسام، ئۇ گۈلنۇر بىلەن كۆرۈشەلمىگەنلىكىنى ئېيتتى. گېپىگە قارىغاندا ئۇ گۈلنۇرنىڭ ئۆيىگە نەچچە قېتىم بارغان ئوخشايدۇ، لېكىن گۈلنۇر بىلەن كۆرۈشەلمەپتۇ. ئۇ ئاخىرقى قېتىم بارغاندا گۈلنۇرنىڭ ئانىسى ئۇنىڭغا «گۈلنۇر يىراق ناھىيەدىكى بىر تۇغقىنىمىزنىڭ ئۆيىگە كەتكەنىدى» دەپتۇ.

مەن خام ياغ ئىچىۋالغاندەك خامۇشلاشتىم. گۈلنۇر ماڭا يىراق ناھىيەدە ئۇرۇق-تۇغقىنى بارلىقىنى ئېيتمىغانتىغۇ؟ ئەجەبا ئەمدى ئۇرۇق-تۇغقانلىق بولۇپ قاپتۇ-يا.....

ـــ ئەنسىرىمە ئاداش، گۈلنۇر بىلەن كۆرۈشەلمىگەن بولـ
ـسامۇ، پات ئاردىدا ئۇنىڭدىن ساقلا خەت كېلىشىگە ئىشىنمەن.
ئابلىكىمنىڭ سۆزلىرى قۇلقىمغا كىرەي دېمەيتتى. گۈلنۇرنى قاتتىق سېغىنغانىدىم، ئۇنىڭ خېتىنى مۇشۇ تەتىلدىمۇ قانچە قېتىم ئوقۇغانلىقىمنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن، بىراق.....
ـــ ھاۋا سوغۇق، كىرىپ كەتكىن، مەنمۇ ياتقىمغا چىقاي.
ئابلىكىم كەتكەندىن كېيىن، ئورنۇمدا يەنە قانچىلىك تۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. قىشنىڭ شۇنچىلىغان ئارىلاش سوغۇقى شىللەمنى قورۇپ توگۈشقا باشلىغان بولساممۇ، لېكىن پەرۋايىم پەلەك ئىدى. مېگەمدىن قالايمقان ئويلار كېچەتتى. لېكىن يەنە ئۇنى ئىنكار قىلىۋېتەتتىم. «ئۇنى ئۆز پاناھىگىدا ساقلىغىن ئاللا ئىگەم، ئۇنى ئەبەدىلئەبەد سۆيىمەن. ئۇنىڭ ۋاپادار ئاشقىمەن. ئۇ مېنىڭ، پەقەتلا مېنىڭ مەشۇقۇم، بۇ ئالەمدە ياخشى كۆرۈشكەن ئىككى يۈرەكنىڭ تەگكەش سوققىنىدىنمۇ لەززەتلىك ئىش يوق. بىزدىن مەرھىمەتنگۈنى ئايىمىغايسەن، مۇراد ـ مەقسىتىمىزگە يەتكۈزگەيسەن.....»
دەرس باشلانغاندىن كېيىن، كۇنلىرىم ئالدىراشچىلىقتا ئۆتۈشكە باشلىدى. كەيپىياتىم ئىزىغا چۈشۈپ قالغانىدى. دادامدىن ئىككى پارچە خەت كېلىپ بولدى، لېكىن گۈلنۇردىن بىر پارچىمۇ خەت كەلمەي، ئارقا ـ ئارقىدىن يازغان خەتلىرىم قۇدۇققا چۈشكەن تاشتەك جاۋابسىز قېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭدىن خەت كەلمىگەنسېرى ئەندىشەم ئەۋجىگە چىقىۋاتاتتى. «يازغان خەتلىرىم ئابلەتكە تەگمىگەن ئوخشايدۇ. پوچتىكەش دېگەن يېزىغا ھەپتىدە بىر بېرىپ، گېزىتتىن تارتىپ ئادەتتىكى خەت ـ چەكىچە ئۇچرىغانلا ئادەمگە بېرىپ قويۇپ كېتىۋىرىدۇ..... قارىغاندا يازغان خەتلىرىم ئۇنىڭغا تەگمىدىمكىن!» ئەندىشە، تەقەززالىق مېنى بىردەممۇ ئارام تاپتۇرمايتتى. ئۇزمەي خىيال سۈرەتتىم ـ يۇ

خيالللرىمنىڭ ئايىغى چىقىدىغانىدەك قىلمايتتى.....

كۆنلەر بىر-بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتمەكتە ئىدى. ئاپرىل ئايلىرى كىرىپ قالغىنىغا قارىماي بۇ يەرنىڭ ھاۋاسى سوغۇق ئىدى. كۈندىلىك مەشغۇلىيىتىم ئوخشاش رىتىمدا ئۆتۈۋاتاتتى.

بۈگۈن دەرستىن چۈشۈپلا باشقىلار چۈشلۈك تاماققا ماڭسا، مەن ئۇدۇل ياتاققا قايتىپ كەلدىم. كۆڭلۈم ھېچ تاماق تارتمايتتى. ئۇستىخانلىرىم ئۈگە-ئۇگىلىرىمدىن ئاجراپ كېتىدىغانىدەك ئاغرىپ، بېشىمغۇ ھېلىلا ئېتىلىپ كېتىدىغانىدەك چىڭقىلىپ تۇراتتى.

— نېمە بولدۇڭ ئاداش، بىر يېرىڭ ئاغرىۋاتامدۇ؟ — سوردى ئوبۇل ياتاققا كىرىپلا كارىۋىتىمدا ياتقىنىمنى كۆرۈپ.

— ھېچ بىلمىدىم، بېشىم ئاغرىپلا تۇرىدۇ، پۈت-قولۇمدا پەقەتلا ماغدۇر يوق.

— تاماق يەمسەن؟ سۈيۇق-سەلەك بىرنەرسە ئەكىرىپ بېرەي، ئىچىپ باقامسەن؟

— كۆڭلۈم ئېلىشىپلا تۇرىدۇ، ئېھتىمال زۇكام تەگدىمىكىن، بىردەم ياتسام ئۆڭشىلىپ قالارمەنمىكىن.

— ئۇنداقتا نەچچە كۈن ئىلگىرى مەن زۇكام بولغاندا ئالغان دورىلىرىم بار شۇنىڭدىن يەپ باققىن، — ئوبۇل كارىۋىتىنىڭ بېشىدىكى سانۇقىدىن بىر بولاق دورىنى ئېلىپ، ئۇنىڭدىن بىرنەچچە تالنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ، چايداندىن قاياناق سۇ قۇيۇپ ئەكەلدى.

— قاياناق سۇمۇ قىزىق ئىكەن، قېنى ئىچىۋالغىن.

دورىنى ئىچىپ، يوتقانىنى ئۈستۈمگە تارتىپ چۈمكىنىپ ياتتىم. قاينىاق سۇنىڭ تەسىرىدىنمۇ ياكى كىيىملىرىم بىلەنلا يوتقانغا كىرگەچكىمۇ، بىردەمدىلا تەرلەشكە باشلىدىم.

— ئوھوي، راھەتنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتىمەن دېگىنە، قالتىس چۈتۈچى نېمە سەن-ھە! — قادىر سۆزلىگىنىچە ياتاققا

كىردى ۋە يېنىمغا كېلىپ چىرايىمغا قاراپ، ئەجەبلەنگەندەك سورىدى، — چىرايىڭ بىر قىسمىلىغۇ!

— زۇكامداپ قالدىممىكىن، ئەتىگەندىن بېرى بەدىنىم سىرقىراپ ئاغرىپ تۇرىدۇ.

— ھەي، ئۇنى ئارام ئالغىلى قويساڭچۇ؟ بىردەم سوزۇلۇپ يېتىۋالسا ئوڭشىلىپ قالىدۇ، — ئوبۇل ماڭا بولۇشتى.

— ئۇنى ھازىرلا ئورنىدىن تۇرغۇزۇۋېتەلەيمەن، — دېدى قادىر كۈلۈمسىرەپ، — بىر قولۇمنى شۇنداقلا سۇنسام ئالماس ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمىسە ھېساب ئەمەس.

— تولا پو ئاتمىساڭچۇ. «گەپ يۇزدە ياخشى، ئۇسسۇل تۇزدە ياخشى»، ماقۇلمۇ؟

— پو ئاتمىدىم، راست دەۋاتىمەن.

— ئىشەنمەيمەن.

— ئىشەنمىسەڭ قاراپ تۇر ئەمىسە-ھە! — قادىر ياتاققا كىرگەندىن بۇيان كەينىگە تۇتۇپ تۇرغان ئوڭ قولىنى ماڭا سوزۇۋىدى، قولىغا قاراپ ھەيران قالدىم. قادىرنىڭ قولىدا بىر پارچە خەت ۋە ئانچە چوڭ بولمىغان بىر خالتا تۇراتتى. خەتنى ئالدىراپ ئالدىم-دە، ئادرېسقا قاراپ ھەيرانلىقتىن كۆزلىرىم چەكچەيدى. يۇرىكىمنىڭ سوقۇشى بىردىنلا ئىتتىكلەشكىلى تۇر-دى. كونۋېرت ئۇستىدىكى ئىسىم مېنى بەكمۇ خۇشال قىلغانىدى. يوتقانىنى قايرىۋېتىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، ياتاقتا ئوبۇل بىلەن قادىرنىڭ بارلىقىنى ئۇنتۇپ كونۋېرتنىڭ بىر بۇرجىكىنى يىرتىپ، خەتنى ئالدىراپ ئوقۇشقا باشلىدىم.

«قەدىرلىك ئالماس!

مەن بۇ خەتنى باشلاشتىن بۇرۇن يېزىش يېكى يازماسلىق ئۈستىدە كۆپ ئويلاندىم. ماڭا يازغان خەتلە-

ـرىگىزنى دوستىڭىز ئابلەت ئارقىلىق ۋاقتى-قەرەلسىزلىكى تاپشۇرۇۋالغان بولساممۇ، لېكىن تەقدىرنىڭ رەھىمسىزلىكى تۇيۇلسىمۇ شىكەستىلەنگەن قەلبىم بىسەرەمجان بولغاچقا، سىزگە جاۋاب خەت يازالمىدىم. ھايات ئۆزگۈ تىلەكلىرى قەلب قەسىرىمدە پەيدا قىلغان شاۋقۇن-سۈرەنلەر بىلەن قاناتلانغان ئارزۇ-ئارمانلىرىم كۆل سۈيىدىكى ۋاقتلىق داۋالغۇشتەك پەسكويغا چۈشۈپ قالغاچقىمۇ، كۆنلىرىم ناھايىتى تەستە ئوتمەكتە. نېمىشقىدۇر ئۆزۈمنى قانتى بوغقۇچلانغان كەپتەردەك سېزىمەن، ھاياتتىن، تۇرمۇشتىن يىرگىنىدىغاندەك، ھەممە نەرسىدىن سەسكەنگەندەك ھېس قىلىمەن. ئادەملەرنىڭ رەھىمسىزلىكى، باغرى قاتتىقلىقى، تاش يۈرەكلىكى سەۋەبلىك، ماڭا دۇنيادا پەقەتلا ياخشى ئادەم يوقتەكلا بىلىنىدۇ. مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا مۇئەللىم: «ئادەم ئەقىل-ئىدراكلىق، تەپەككۇر قىلالايدىغان بولغاچقىلا ھايۋانلاردىن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ..... ئىنسانلارنىڭ ئەجدادى ئادەمسىمان مايمۇن.....» دېگەن ئىدىئوتۇ..... ئۆزۈم سۆيگەن، تەلپۈنگەن ھاياتتىن، ئىنتىلگەن، ئارزۇ قىلغان تۇرمۇشتىن سەسكەندىم، بۇ دۇنياغا ئايرىدە بولغىنىمغا، مۇشۇ رەزىل ئادەملەر بىلەن بىللە ياشاپ، ئانا سۈتىدەك پاك مۇقەددەس زېمىنىنى بۇلغاپ يۈرگىنىمگە ئېچىندىم، بەلكىم مەن ئارتۇقچە ئويلىغانىدىمەن. لېكىن شەرم-ھايانى قايرىپ قويۇپ، بىھايالىق بىلەن بۆرە كەبى شۆلگەيلىرىنى ئېقىتىپ تۇرىدىغان، ئادىمىيلىكىدىن ھايۋانىيلىقى ئۈستۈن كەلگەن ئادەملەر مېنى مۇشۇ خىيالغا كەلتۈرۈپ قويدى. خەيرىيەت، بۇرۇن بىرسىدىن «ئادەم تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرى بارلىق تەقدىرى پىشانىسىگە پۈتۈلۈپ بولىدۇ» دېگەن

گەپنى ئاڭلىغانىدىم. بەلكىم بۇمۇ مېنىڭ شور پېشانىلىكىم بولسا كېرەك. مەن ھەممىسىنى تەقدىردىن كۆرىمەن. ئالماس، سىزگە ئاددىي بولسىمۇ بىر كانۇا كۆڭلەك تىكىپ ئەۋەتتىم. مېنى كۆرگەن كۆزدە كۆرۈپ كىيەرسىز.
سىزگە ئالەمچە بەخت، سالامەتلىك تىلەپ: گۈلنۇر.»

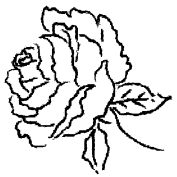
خەتنى ئوقۇپ بولۇپ داڭ قېتىپ ئولتۇرۇپ قالدىم. راستىنى ئېيتقاندا، گۈلنۇرنىڭ خېتىدە زادى نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى پەقەتلا چۈشىنەلمىگەنىدىم. ئۇنىڭ باش-ئايىغى يوق تاقما-توقما سۆزلىرى مېنى گاڭگىرىتىپلا قويغانىدى.

— قانداق؟ دېمىدىمۇ، ئالماس خەتنى قولىغا ئېلىپلا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، سەل تۇرۇپ تېخى يۈگۈرۈپ كېتىدۇ، — دېدى قادىر ھەييارلارچە كۈلۈپ.

ئوبۇل ماڭا سىنچى كۆزلىرى بىلەن قارىدى. شۇ تاپتا گاڭگىراش، ئېسىنگىرەش ئارىلاشقان مۇرەككەپ كەيپىيات ئەسىر قىلىۋالغاچقىمۇ، روھىي ھالىتىم تازا ياخشى ئەمەس ئىدى.

— بولدى قىلە، ئاغىنە، ئالماس بىردەم ئارام ئېلىۋالسۇن، بىز ئۇنىڭغا دەخلى قىلمايلى.

قادىر ئوبۇلنىڭ كۆزلىرىنى قىسىپ بەرگەن بېشارتىنى ئۇقتىمۇ، ئۇنچىقمايلا سىرتقا ماڭدى. ئوبۇلمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ چىقىپ كەتتى. ياتاقتا يالغۇز قېلىپ، خەتنى يەنە ئوقۇشقا باشلىدىم.....

قىسمەت ئاچاللىرىدا

بۇگۈن ياشلار بايرىمى بولغاچقا، دەم ئېلىشقا قويۇۋەتكەنىدى. ئەتىگەندىلا كۇتۇپخانىغا بېرىپ قىيامغىچە ماتېرىيال كۆرگەندىن كېيىن ياتاققا قايتىپ كەلدىم.

— يائاللا، ئاداش، قاچانمۇ تۇغقىر سېنىڭ مىس-مىسلىقىڭ! ھېلىمۇ ئەتىگەن دەپ قويغىنىم، بولمىسا سېنى نەدىن ئىزدەر بولغىيتتىم. بولە تېز، باشقىلار سېنى ساقلاپ قالدى، — كارىۋىتىمدا مېنى ساقلاپ ئولتۇرغان ئابلىكىم سۆزلەپلا كەتتى.

— ماقۇل، مانا ھازىرلا.

— ھە راست، كىيىملىرىڭنى ئالماشتۇرۇۋال.

— مېڭىۋەرمەيمەنمۇ؟ بەرىبىر ئوخشاشقۇ.

— «ئاناڭنى داداڭغا بېپەداز كۆرسەتمە» دېگەن گەپ بار، ماقۇلما. بىز ئەمگەككە كېتىۋاتمايمىز. ئويۇن-تاماشاغا كېتىۋاتىمىز.

— ئايال كىشىدەك كوت-كوت بولۇپ كېتىپسەنغۇ بۇگۈن، مەيلى ياسىناي، مەيلى ياسانماي ئالماس ئابلىكىم دېگەن مەن شۇ.

— شۇنداقتىمۇ ئىككى يېنىڭغا بېقىپ ئىش قىلىشىڭ كېرەك. مەندەك كوت-كوت ئاغىنەڭ بولمىسا، بەزىدە قىلىدىغان ئىشىڭنىمۇ تاپالماي قالسەن. ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن، تېز بول.

نائىلاج كىيىملىرىمنى يەڭگۈشلەشكە باشلىدىم. ھاۋا ئىللىق بولغاچقا، قىسقا يەڭ كۆڭلەكتىن بىرنى قولۇمغا ئالدىم.

— ماۋۇنى كىيمەمسەن، گومۇش، — ھەرىكىتىمگە قاراپ تۇرغان ئابلىكىم چىرايلىق قاتلانغان، مەن تېخى ئۇچامغا كىيىپ

باقمىغان، گۈلنۇر ئەۋەتكەن كانۋا كۆڭلەكنى قولۇمغا تۇتقۇزدى. كۆڭلەكنى تۇتقان قوللىرىم نېمىشقىدۇر تىترەپ كەتتى. كۆز ئالدىمدا كۈلۈمسىرەپ تۇرغان، مەن كۆرۈشكە تەققازا بولغان، لېكىن كۆزۈمدىن ئۇچقان، ناگان-ناگاندا چۈشلىرىمدە زاھىر بولىدىغان تونۇش سىيما گەۋدىلەندى. مەن ئېغىر ئۇھسىندىم، لېكىن ئابلىكىمنىڭ ئالدىدا چاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن كۆڭلەكنى كىيدىم.

— «ئادەم ئەسكىسى ئەمەس، كىيىم ئەسكىسى» دېگەن مانا شۇ، ئەجەبمۇ ياراشتى. مانا قاراپ باقە، ئۆزۈڭنىمۇ تونۇيالمايلا قالىسەن، — ئابلىكىم ئۇستەلدىكى ئەينەكنى ئېلىپ قولۇمغا تۇتقۇزدى. راست دېگەندەك كۆڭلەك ماڭا خويمۇ ياراشقاندى، — ئەمدى تېخى باشقا قىزلار كۆرسىمۇ تونۇيالمايلا قالىدۇ. قېنى جۇر ئەمسە، — ئابلىكىم قولۇمدىن ئەينەكنى تارتىپ ئېلىپلا، مېڭىشقا ئالدىراتتى.

«ئىنسانىنى ئۈمىد ياشىنتىدۇ، غەم قاقشىتىدۇ» دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ، يېقىندىن بۇيان ئوقۇتقۇچىنىڭ قۇلاققا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلىنىدىغان دەرسلىرىنى زورىغا ئاڭلاپ ئولتۇرغىنىمنى ھېسابقا ئالمىغاندا تىرىك مۇرىدىنىڭ ئۆزى ئىدىم. مۇشۇ كۈنلەردە دەرس ۋاقتىدىمۇ، باشقىلار ياتاقتا مەن ئۇچۈن تېتىقسىز بىلىنىدىغان مۇنازىرىلەرگە چۈشكەندىمۇ ئۆزۈم تەنھا ئولتۇرۇپ، گۈلنۇرنى ئەسلىگىنىم ئەسلىگەنىدى. ئۇنىڭ تەقدىرىدىن ئاغرىنىپ يازغانلىرى، قاباھەتلىك چۈش كۆرۈپ ئويغىنىپ كەتكەن ئادەم ئېسىنى تاپالمىغان چاغدا دېگەندەك تاققا-تۇققا گەپلىرى كاللامغا كىرىۋېلىپ، زادى نېمە ۋەجدىن بۇنچە بىزارلىق تۇيغۇسىغا كېلىپ قالغانلىقى مېنى قىينايتتى. مېڭەمدە سانسىزلىغان سوئال بەلگىلىرى جاۋاب بېرىشىمنى كۈتۈپ تۇراتتى. گۈلنۇرغا قايسى ئىشنىڭ تەسىر قىلغانلىقىنى ئويلاپ يېتەلمىگەن بولساممۇ، ئەمما كۆڭلۈم

چوقۇم بىرەر كىشىمەسلىكنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى تۇيۇپ تۇراتتى. ئىشقىلىپ نېمىلا بولسۇن، بىر مۇدھىش ئىش يۈز بەرگەن، شۇڭا گۈلنۇر ھېلىقىدەك گەپلەرنى يازغان. بولمىسا ھاياتقا، تۇرمۇشقا ئوتتەك قىزغىن تەلپۈنىدىغان، ئۇمىدۋار بىر قىز ئۆز تەقدىرىدىن ئاغرىنىدىغان، تۇرمۇشتىن زارلىنىدىغان مۇشۇنداق قۇرلارنى يۇتەرمىدى؟

ئىمتىھان ۋاقتى يېتىپ كېلىشى بىلەن ئالدىراش بولۇپ كەتتىم. نەچچە كۈنلۈك جىددىيچىلىك پەسكويغا چۈشۈشكە باشلىغاندا، قەلبىمدىكى تەقەززالىق مېنى تېزدىن يولغا چىقىشقا، تېزرەك كېلىشىمنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈۋاتقان دادامنىڭ قوينىغا ئۆزۈمنى ئېتىشقا ئۈندەيتتى. ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك ئالدىرايدىغىنىم، مەن بىر كۆرۈشكە تەشنا بولغان، بىر يىلدىن بېرى ھىجران ئوتىدا كۆيىدۈرۈپ، ئاشقىلىق، بىقارارلىق دەرياسىدا ئاقتۇرغان دىلرەبانى كۆرىمەن. ئۇنى باغرىمغا چىڭ بېسىپ، مېنى قينىغان كېلىۋاتقان سوئاللارغا جاۋاب ئىزدەيمەن.

ئاپتوبۇس كۆجۇم مەھەللىلەرنى، تاقىر سايلارنى كەينىدە قالدۇرۇپ، بىرخىل رىتىمدا ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. يېنىمدا ئابلىكىم يېنىك پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى. مەن ئاپتوبۇسنىڭ تېزرەك، تېخىمۇ يۇقىرى سۈرئەتتە مېڭىشىنى ئۈمىد قىلاتتىم. قېرىشقاندەك ماشىنىنىڭ سۈرئىتى بىر خىل ئىدى. قانىتىم بولسا، قۇشلاردەك ئۇچسام..... ئاندىن..... ئاندىن..... ئاپتوبۇس ناھىيە مەركىزىدىكى پاسساژىرلار بېكىتىگە كىرىپ توختىغىنىدا ھەممىدىن بۇرۇن چۈشتۈم-دە، ئابلىكىمنىڭ بۇگۈن قونۇپ ئەتە سەھەردە مېڭىش توغرىسىدىكى تەكلىپىنى رەت قىلىپ، ئۇدۇل يېزىمىزغا بارىدىغان دوقمۇشقا قاراپ يۈرۈپ كەتتىم، ئاچا يول دوقمۇشىغا كېلىپ، ماڭىدىغان بىرەر ھارۋا بارمىكىن دېگەن ئۈمىدتە ئۈياق-بۇياققا قارىدىم. شۇ ئەسنادا مايلىشىپ كەتكەن

كەپكە كىيىۋالغان بىرى يېنىمغا كېلىپ سورىدى.

ــ قارادۆۋۈگە بارامسىلە، ئاداش؟

كۆلۈمسىرەپ بېشىمنى لىڭشىتتىم.

ــ ئەمىسە يۈرۈڭلار، ماشىنىدا توققۇز ئادەم بار، سىلەر چىقساڭلا، ماشىنا ھازىرلا ماڭىدۇ.

تارتىشمايلا ئانچە يىراق بولمىغان جايدا توختىتىپ قويۇلغان كونا ماشىنا قېشىغا بېرىپ، قولۇمدىكى سومكامنى قولىنى تەڭلىگەن بىرىگە تۇتقۇزۇپ ماشىنىغا چىقتىم. ماشىنا ھايالىشمايلا قوزغالدى. قاچانلاردىن بېرى قارادۆۋۈگە ماشىنا قاتناۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتىم. ئەگەر ھېچقانداق قاتناش قورالى بولمىسا، پىيادە بېرىشىم تەبىئى ئىدى.

قۇياش يىراقتا كۆرۈنىدىغان دەل-دەرەخلەرنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ زېمىنغا ئاخىرقى نۇرىنى يېپىۋاتقانىدا ماشىنا بىزنىڭ مەھەللىگە قايرىلىدىغان دوقمۇشقا كېلىپ توختىدى. ماشىنىدىن چۈشكەندىن كېيىن كىراسىنى سۈرۈشتۇرمەيلا ئون يۈەنلىك پۇلدىن بىرنى بېرىپ، شوپۇر قايتۇرۇپ بەرگەن پارچە پۇللارنى سانىمايلا يانچۇقۇمغا سالدىم. «گۈلنۇر بىلەن ئەتە كۆرۈشەي. ئۇ مېنىڭ كېلىدىغانلىقىمدىن خەۋەرسىز بولغاچقا بۇ كەچتە بارساممۇ بەربىر كۆرۈشەلەمدىم-يوق، بىلمەيمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە دادام بىلەن كۆرۈشمەستىنلا بارساممۇ قاملاشماس.....» شۇ خىياللارنى قىلىپ ئۆيگە يېقىنلاشقاندا كۆز باغلانغان چاغ بولغانىدى، يولدا ئادەم كۆرۈنمەيتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە دادامنى كۆرۈش ئىستىكى غالىب كەلگەچكىمۇ ئەتراپقا قاراشقا ھەپسىلەم يوق ئىدى. ئىشىك ئالدىغا كېلىپ، سەلگىنە تۇرۇۋاتقاندىن كېيىن ھويلىغا كىردىم. دادام ئوتۇن كەسلەۋاتاتتى. ئۇ ئاياغ تىۋىشىمنى ئاڭلىغان چېغى بىردىنلا مەن تەرەپكە بۇرۇلۇپ، كۆزىگە ئىشەنمىگەندەك بىرنەچچە دەقىقە تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، قولىدىكى كەكىنى يەرگە تاشلاپ

ئورنىدىن چاچراپ تۇردى-دە، كېلىپ مېنى قۇچاقلاپ پېشانەمگە سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن قېيىدىغاندەك تەلەپپۇزدا دېدى:

ــ ئالدىن خەۋەر بېرىۋېتىپ ماڭساڭ بولماسمىدى، بالام، ئالدىڭغا ھارۋا ئېلىپ چىقاتتىم.

ــ سېنى ئاۋارە قىلماي دېدىم دادا، ئۇنىڭ ئۈستىگە سېنى بىر ھەيران قالدۇرۇۋېتەي دەپ شۇ، ــ دېدىم دادامنىڭ چىرايىغا زەن سالغاچ. دادام ماڭا بارغانسېرى ياشرىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. ئۇ سۆزلىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ، يەلكەمگە بوشقىنە ئۇرۇپ قويۇپ، يەردىكى سومكىنى ئالدى.

ــ قېنى ئۆيگە كىرەيلى، بالام.

ئۆيگە كىردىم. مورا ئوچاق ئالدىدا بېشىغا ئاق ياغلىق ئارتىۋالغان بىر ئايال ئوتنى تۇتاشتۇرالماي ئاۋارە ئىدى. ئۆي ئىچىنى ئاچچىق تۈتۈن قاپلىغان بولۇپ، نەپەس ئېلىش قىيىن ئىدى. مېنى ئەجەبلەندۈرگىنى بۇ ئۆيدە ئايال كىشىنىڭ بولۇشى ئىدى. ئۇ ئارقىسىنى ئىشىك تەرەپكە قىلىۋالغاچقا، كىم ئىكەنلىكىنى پەرق ئېتەلمىدىم. شۇنداقتىمۇ تۇيۇقسىز پەيدا بولغان گۇمانىي تۇيغۇلار نېرۋىلىرىمنى ھەدەپ غىدىقلاشقا باشلىدى. «دادام ئۆيلەنگەن ئوخشىمامدۇ؟ بەلكىم. ئەمسە ئۇ خېتىدە نېمىشقا بۇ گەپلەرنى يازمىغاندۇ؟.....»

ــ قاراڭ، كىم كەلدى، ــ دادامنىڭ ئاۋازى بىلەن تەڭ ھېلىقى ئايال بىردىنلا ئارقىسىغا ئۆرۈلدى. ئۆينى كۈندۈزدەك يورۇتۇپ تۇرىدىغان چىراغ يورۇقىدا ئۇنى ئېنىق كۆردۈم. كۆردۈملا ئەمەس، ۋاقىرىۋەتكىلى تاسلا قالدىم. ئۇ مەن نەچچە ۋاقىتتىن بۇيان سېغىنغان، خىيالەن ياد ئەتكەن گۈلنۇر ئىدى. ئۇمۇ مېنى كۆرۈپ داڭ قېتىپ قالغانىدى. شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭغا نەزەر سالدىم. ئاپئاق داكى ياغلىق، ئوتتۇرا ياش ئايالالار كىيىدىغان گۈللۈك دۇخاۋا كۆڭلەك، كۆڭلەك ئاستىدىن روشەن كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان

ئاق ئىشتان، سولياۋ ساپما كەش..... ھەيرانلىقىم بارغانسېرى ئاشماقتا ئىدى. ئۇ بىزنىڭ ئۆيىدە نېمە ئىش قىلىدىغاندۇ؟ نېمە سەۋەبتىن ئوتتۇرا ياش ئاياللاردەك كىيىنىۋالغاندۇ؟.....

— ھارماي كەلدىڭىزمۇ؟ — دېدى گۈلنۇر ناھايىتى تەسلىكىتە، — قېنى يۇقىرىغا چىقىڭ.

گۈلنۇرنىڭ بۇرۇنقى نۇر يېغىپ تۇرىدىغان چىرايىنى مەيۇسلۇك قاپلىغان، كۆزلىرىنىڭ نۇرى قاچقان بولۇپ، پۈتۈن بەدىنى سۇس تىترەيتتى. تۇيۇقسىز كۆزلىرىگە مۆللىدە ياش كېلىپ، ئىككى تامچە ياش سارغۇچ كەلگەن يۈزىنى بويلاپ پەسكە ئاقتى. بۇنى كۆرۈپ يۈرىكىم ئېغىۋاتقاندەك بىرخىل تۇيغۇدا ئېسەنگىرىدىم. ئۇنىڭ كۆز ئالدىمدا يىغلىشىغا چىداپ تۇرالمايتتىم، لېكىن يېنىمدا دادام بولغاچقا بىر نېمە دېيىشكە تىلىم بارمايتتى.

— قېنى، سۇپىغا چىق، بالام، — دادام مېنى ئالدىراتتى، — بىردەم پۇتۇڭنى ئۇزۇن سۇنۇپ ئولتۇر.

ماڭا دادامنىڭ ئاۋازىمۇ بىردىنلا ئۆزگىرىپ قالغاندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقىۋاتاتتى. لېكىن كەينىمدە بولغاچقا، چىرايىغا قاراشقا پېتىنالمىدىم. شۇ ئارىلىقتا ئوچاقتىكى ئوت «گۈپپىدە» يېنىپ، قايچىلاشتۇرۇپ تىزىلغان ئوتۇن گۈرۈلدەپ كۆيۈشكە باشلىدى. خارامۇش ھالدا سۇپىغا چىقىپ تامغا يۆلەنىدىم. ئۆي ئىچى بۇرۇنقىدەك ئىسكەتتە بولسىمۇ، لېكىن پاكىز سەرەمجانلاشتۇرۇلغانىدى. ئوچاق ئالدىدا ماڭا ئارقىسىنى قىلىۋالغان گۈلنۇر كېسىپ تەييار قىلىپ قويغان ئۇگرىنى قازانغا سالماقتا ئىدى.

— ئوقۇشۇڭ قانداق، بالام؟ — دادام تۇيۇقسىز سورىدى.

مەن شۇندىلا گۈلنۇردىن كۆزۈمنى ئۈزۈپ دادامغا قارىدىم:

— ياماڭ ئەمەس، دادا.

— ئۈرۈمچىگە كۆنۈپ قالغانسەن، بالام؟

ـــ هەرھالدا.

ـــ چىرايلىقمىكەن.

ـــ ماڭا يەنىلا ئۆزىمىزنىڭ مۇشۇ مەھەللىسى چىرايلىق كۆرۈنىدۇ دادا.

دادام ئۇنچىقمىدى. مەنمۇ ئۇنىڈىمەي ئولتۇردۇم. كۆڭلۈمدە نېمىلەرنىدۇر خيال قىلاتتىم. بولۇپمۇ گۈلنۇرنى بۇ ئۆيدە كۆرۈشۈم مېنى بارغانسېرى ئەجەبلەندۈرۈۋاتاتتى.

ـــ داستىخاننى سالسىلا، ـــ دېدى گۈلنۇر يەردىن بېشىنى كۆتۈرمەي، ھېلىلا يىغلىۋېتىدىغاندەك تىترەڭگۈ ئاۋازدا.

ـــ مانا ھازىر.

دادام ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ قوزۇقتىكى داستىخاننى ئېلىپ يايدى. گۈلنۇر ماڭمۇ قارىماستىن قولىدىكى بىر قاچا ئاشنى ئالدىمغا قويدى. تۇيۇقسىز كۆزۈم ئۇنىڭ تومپايغان قورسىقىغا چۈشۈپ شۈركۈنۈپ كەتتىم. «ئاھ خۇدا، بۇ ئوڭۇمۇ-چۈشۈمۇ؟» ئاللىقانداق بىر مۇدھىش خيال ۋۇجۇدۇمنى ئىلكىگە ئېلىۋالدى. ئانامدىن كىچىك قالغانىدىن بۇيان دادام قولۇم-قوشنىلارنىڭ ئۆيلىنىۋېلىش توغرىسىدىكى تەكلىپلىرىنى چىرايلىق سۆزلەر بىلەن رەت قىلىپ كەلگەن. ئەجەبا ئەمدى..... بۇ نېمە ئىش.....

ـــ قاچىنى قولۇڭغا ئال بالام، ئاش ئىچ.....

گېلىم غىققىدە بوغۇلۇپ قالغانىدى. پۈتۈن خيالىم گۈلنۇر-نىڭ كۆڭلىكىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇۋاتقان قورسىقىدا بولۇپ، كاللامغا كەلمىگەن ئىشلار كېلىپ مېنى ئازابلايتتى.

ـــ بالام، ئاش سوۋۇپ قالدۇ.....

دادام ئاشقا تىكىلىپ قارىۋالغاچقا، نائىلاج قولۇمغا قوشۇقنى ئالدىم. گۈلنۇر بولسا ماڭا ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇراتتى. ئۇ ھەرىبىر نەپەس ئالغىنىدا بەدىنى بىلىنەر-بىلىنمەس سىلكىنەتتى. تۇيۇقسىز

ئۇنىڭ ئاخىرقى قېتىم يازغان خېتى ئېسىمگە كېلىپ، ئۆزۈمنى قويغىلى يەر تاپالماي قالدىم. «ئۇ دادام بىلەن توي قىلغان، شۇڭا ھېلىقى خەتنى يازغان. ئاھ خۇدا، ئۇ مېنىڭ لايىقىم ئەمەسمىدى؟ ئۇ: ‹بارلىقىم، قەلبىم، جىسمىم سىزنىڭ› دەپ ماڭا ۋەدە بەرگەن ئەمەسمىدى؟! مانا ئەمدى.....» بىردىنلا كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ، ئۆيى پىرقىرىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، قولۇمدىكى قوشۇق چۈشۈپ كەتتى. دادام ھەيرانلىق نەزەرىدە ماڭا قارىدى. نېرۋىلىرىم قالايمىقانلاشقان بولۇپ، ئورنۇمدىن قانداق تۇرۇپ كەتكەنلىكىمنى تۇيمايلا قالدىم. گۈلنۇر كەيپىياتىمنى ھېس قىلىپ ئۇلگۈرگەن چېغى، توساتتىن يىغلاشقا باشلىدى. مەن شۇنداق تەسەۋۋۇرلىرىمنىڭ يالغان ئەمەسلىكىگە ئىشەنمىدىم-دە، سەۋدايى بولۇپ قالغان ئادەمدەك دەلدۇگىنىپ، ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم. شۇ تاپتا قەيەرگە بېرىپ، نېمە ئىش قىلىشنى بىلمەيتتىم. نېرۋىلىرىم تورمۇزلانغان بولۇپ، گاراڭلاشقان مېڭەمگە بىر نەرسە كېلىدىغانـدەك ئەمەس ئىدى. مېڭىۋاتمەن، مەقسەتسىز مېڭىۋاتمەن. تۇيۇقسىز مېڭەمدە كېتىش، بۇ يەردىن يىراققا كېتىش ئىستىكى تۇغۇلدى. بىراق، قەيەرگە بارىدىغانلىقىمنى ئۇقمايتتىم. پەقەت مەست بولۇپ قالغان ئادەمدەك ماڭغىنىم ماڭغانىدى. قۇلقىمغا تۇيۇقسىز سۇنىڭ شارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. دەريا بويىغا كەپتىمەن. مۇشۇ يەردە بىردەم ئولتۇراي..... ياق ئۆزۈمنى سۇغا ئاتاي، بىراق نېمىشقا ئۆلۈم يولىنى تاللايمەن؟ دادامنىڭ مەن ياخشى كۆرىدىغان قىزنى ئەمىرىگە ئېلىۋالغىنىغۇ ياكى مەھبۇبەمنىڭ مەن ئەڭ ئامراق، بۇ دۇنيادا ھەم دادا، ھەم ئانا بولۇپ، مېنى قاتارغا قوشقان دادامغا ياتلىق بولغىنىغۇ؟..... چەكسىز ئازاب مېنى قىينىماقتا ئىدى. قىريا دەرياسىدىكى سۇ قەلبىمدىكى داۋالغۇشتىن پەيدا بولغان ئىزتىراپلىق تۇيغۇدەك ئاۋاز چىقىرىپ، نەرە تارتىپ ئاقماقتا ئىدى. «ئەڭ ياخشىسى كېتەي،

يىراقلارغا كېتەي.....» تۇيۇقسىز پەيدا بولغان خىيال بىلەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ناھىيە بازىرىنى كۆزلەپ ماڭدىم. يولدا مېڭىۋا-تىمەنمۇ ياكى يول مېنى ماڭدۇرۇپ كېتىۋاتامدۇ بۇنى ئۇقمايتتىم. بايامقى بىنورمال مەنزىرە ــ مەن كۆرۈشنى ئەسلا خالىمايدىغان، ھەتتا چۈشۈمگە كىرىپ قالسىمۇ نارازى بولۇپ، سەۋدايىلارچە ۋارقىرىۋېتىدىغان رېئاللىق دەممۇدەم كۆز ئالدىمدا نامايان بولاتتى. ئىچ-ئىچىمدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان ئاچچىق سېزىم، تەقدىرنىڭ قىسمەتلىرىگە بولغان ئاغرىنىش ئىچىدە كېتىۋاتاتتىم. شۇ تاپتا يا دادامغا، يا گۈلنۇرغا نەپرەتلىنىشنى ئۇقمايتتىم. پەقەت ئويلايدى-غىنىم كېتىش، يىراقلارغا كېتىش، ئۇلارنى ئىككىنچىلەپ كۆر-مەسلىك ئىدى.

ئېغىر ياتقۇ بولغاندا ناھىيە بازىرىغا يېتىپ كەلدىم. كوچا چىراغلىرىمۇ ئۆچكەن بولۇپ، ھەممە ياق مېنىڭ قەلبىمدەك قاراڭغۇ ئىدى. كېتىۋېتىپ، قەيەرگە بېرىش ئۈستىدە كۆپ باش قاتۇرغان بولساممۇ، بىر نىيەتكە كېلەلمىگەنىدىم. بىر يىلدىن بۇيان ئۇزاق يول مېڭىپ باقمىغاچقىمۇ پۇتلىرىمنىڭ بۇلجۇڭ گۆشلىرى ئاغرىپ تۇراتتى. نەچچە كۈنلۈك يول ئازابى، ئاپتوبۇس-تىكى چايقىلىشلاردىن پەيدا بولغان ھارغىنلىق، ئۆيدىكى ئەھۋال قوشۇلۇپ، مىڭ پاتمان ئېغىرلىقتىكى قورام تاشنى يۈدۈۋالغاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالغانىدىم. «قەيەرگە باراي، قەيەرگە..... بىراق بۇ كېچىدە ھېچ ياققا ماشىنا ماڭمايدۇ. مەكتەپكىغۇ ئەسلا قايتمايمەن. مېنى ھېچكىم تونۇمايدىغان، مەنمۇ باشقىلارنى تونۇمايدىغان بىر جايغا كېتەي.....» بىردەم ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدىم. ئىككىلىنىپ ئۇياق-بۇياققا قارىدىم. گۈلنۇر بىلەن دەس-لەپ بىر كېچىنى پاراڭلىشىپ ئۆتكۈزگەن دەريا بويىدىكى يالغۇز تۇغراق تۇيۇقسىز ئېسىمگە كېلىپ، پۇتلىرىم ئىرادەمگە خىلاپ ھالدا مېنى شۇ ياققا سۆرىدى..... يالغۇز تۇغراق شۇ پېتى

تۇراتتى. شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ ئاۋازى يىراقتىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى. توغراقلا يۆلەنگىنىمچە ئولتۇردۇم. ئاشۇ كۈندىكى مەنزىرە يەنە كۆز ئالدىمغا كەلدى. «مۇھەببەتنىڭ ۋىسال شەربىتىنى تۇنجى قېتىم مۇشۇ يەردە تېتىغان، تۇرمۇشنىڭ نەقەدەر گۈزەل، شېرىن ئىكەنلىكىنى مۇشۇ يەردە ھېس قىلغانىدىم، بىراق ئەمدىچۇ؟..... تۇگىدى، ھەممىسى تۇگىدى. بىباھا گۆھەر قورام تاشقا چۇشۇپ پارا-پارا بولۇپ كەتكەنىدە ھېچبىر قىممىتى قالمىغىنىغا ئوخشاش، مەن ئۇچۇن ئەڭ ئەزىزلىنىدىغان گۈلنۇرمۇ ھازىر چىرىگەن غازاڭنىڭ ئورنىدا، ئەمدى ئۇ مېنىڭ مەشۇقۇم ئەمەس، دادامنىڭ ئايالى.....» ئويلىغانسېرى تىترەك ئولىشىپ، مۇزلاپ كېتىۋاتاتتىم. بۇ يەردە قانچىلىك ئولتۇردۇم. نېمىلەرنى خىيال قىلدىم، دەپ بېرەلمەيتتىم. خېلى بىر ۋاقىتتا كۈن چىقىپ، نەيزە بويى ئۆرلىدى، لېكىن مېنىڭ پەرۋايىم پەلەك، ئولتۇرغىنىم ئولتۇرغان، خىيال سۈرگۈنۈم سۈرگەن.....

تۇيۇقسىز مۈرەمگە يېنىك بىر نەرسە تەگكەندەك قىلدى، لېكىن ئارقامغا قارىسام ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى. بەلكىم شۇنداق تۇيۇلغان چېغى.

— ئالماس!..... ئالماس!..... — مېنى بىرى چاقىرغاندەك قىلدى. بۇ ئاۋاز ماڭا تونۇشتەك قىلاتتى. ئالدىراپ يېنىمغا قارىدىم. يېنىمدىلا گۈلنۇر ماڭا قاراپ تۇراتتى. ئۇيقۇسىزلىقتىنمىكىن، ئۇنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ، قاپاقلىرى ئىششىپ كەتكەنىدى بېشىغا ئارتىۋالغان ياغلىقىنىڭ بىر ئۇچى يەرگە ساڭگىلاپ قاپتۇ. ئۇنى كۆرۈپ بىردىنلا جۇدۇنۇم تۇتۇپ، ۋارقىرىدىم:

— كېتىڭ! كۆزۈمدىن يوقىلىڭ! سىزنى بۇ يەرگە كىم چىللاپ كەلدى؟

ئۇ پاڭگىدە يىغلاپ تاشلىدى. ئۇنىڭ يىغىسى تولىمۇ ھەسرەتلىك بولسىمۇ، مېنىڭ ئىيۇل ئايلىرىدا مۇزلاپ كەتكەن

يۈرىكىمگە تەسىر قىلمىدى.

— يىغام بىلەن مېنى ئالدايمەن دېمەڭ! ئۆزۈمنى تۇتۇۋالغان ۋاقتىمدا كۆزۈمدىن يوقىلىڭ.....

گۈلنۇر بىردىنلا يەرگە گۈپپىدە تىزلىنىپ، يىپى ئۈزۈلگەن مارجانىدەك تۆكۈلۈۋاتقان يېشىنىمۇ ئېيتماستىن قولۇمنى تۇتقىنىچە دېدى:

— مېنى..... مېنى نېمە دېسىڭىز مەيلى، ئالماس. كۆزىڭىزدىن يوقالسامۇ يوقىلاي، لېكىن ئىككى ئېغىز سۆزۈمنى ئاڭلاپ قويۇڭ.

قولۇمنى شارتتىدە تارتىۋېلىپ، زەردە بىلەن دېدىم:

— چۈشەندۈرۈشىڭىزنى ئاڭلىغۇم يوق، بىردەم ئارامىدا قويۇڭ!

— مېنى ھەرنېمە قىلىۋەتسىڭىزمۇ، ئالدى بىلەن گېپىمنى ئاڭلاڭ. بىلمەن، مۇشۇ تاپتا مېنى بوغۇزلىۋەتسىڭىزمۇ دەردىڭىز چىقمايدۇ. مەندىن، دادىڭىزدىن ئاغرىنىۋاتقىنىڭىزنىمۇ بىلمەن، لېكىن سىز ئاغرىنىشقا ھەقلىق ئەمەس، ئالماس. مېنىڭ بىر ئېغىز سۆزۈمنى ئاڭلاپ قويسىڭىز زىيىنى بولماس. ئاغرىنىشقا تۇغرا كەلسە تەقدىردىن، قەلبى رەزىللىك بىلەن بۇلغانغان ئادىمي ھايۋانلاردىن ئاغرىنسىڭىز بولىدۇ. لېكىن خاتا چۈشىنىپ قالماڭكى، دادىڭىز سىز تۇگۈل ياراتقان ئىگەمنىڭ ئالدىدىمۇ پاك.....

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئەجەبلەندىم، گۈلنۇر جۆيلۈۋاتامدۇ ياكى راست گەپ قىلىۋاتامدۇ، بۇنى ئۇقالمايي ئېسەنگىرىدىم. ئۇ يىغلىغاچ سۆزلىمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ يىغىسى شۇنداق مۇڭلۇق، زەئىپ ئىدىكى، ئاڭلىغان ھەرقانداق باغرى تاش ئادەمنىڭمۇ يۈرىكى سۇ بولۇپ ئېقىپ، قەلبىدە ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىش تۇيغۇسى شەكىللىنەتتى. لېكىن، مېنىڭ قەلبىم قۇرۇقدىلىنىپ قالغاچقىمۇ، ئۇنىڭ يىغىسى قۇلقىمغا بىرى مۇشت بىلەن

ئۇرغاندەك بىلىنەتتى.

ــ مەن سىزدىن كەچۈرۈشىڭىزنى تەلەپ قىلمايمەن، كەچۈرمەسىز، كەچۈرمەسىز، بۇ ئۆزىڭىزنىڭ ئىشى. پەقەت سىزدىن ئۆتۈنىدىغىنىم، دادىڭىزنى توغرا چۈشىنىڭ. ئۇنىڭدا گۇناھ يوق، ئۇ ئاپئاق قەغەزدەك پاك. ئۇنىڭ پەقەتلا ماڭا ياردەم قىلغان، مېنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇۋالغان گۇناھى بار.....

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا ئىختىيارسىز قارىدىم. ئۇ كەپتەر باچكىسىدەك بۇقۇلداپ يىغلايتتى. ئىچ-ئىچىدىن ئېتىلىپ چىققان يىغا بىلەن تەڭ پۈتۈن بەدىنى ئۇشۇشۇك تەگكەن ياپراقتەك سىلكىنەتتى. ئۇنىڭ ئۈمىدسىزلىك، مۇڭ ئېنىق ئىپادىلىنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى، مەن ئىلگىرىمۇ، بۈگۈنمۇ بايقىمىغان، بۇرۇن ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان چىرايلىق قىزىرىپ پىشقان ئالمىدەك، ئەمدىلىكتە داغ چۈشۈپ، زەپىرانىدەك سارغايغان، ئادەمگە يېقىمسىز كۆرۈنىدىغان چىرايى..... ئىچ-ئىچىدىن ئېتىلىپ چىققان يىغىسى ئادەمگە ھەسرەت، ئۈمىدسىزلىك ئاتا قىلاتتى.

ــ دادىڭىز خىزىردەك ئادەم، ئۇ مېنىڭ ئېرىم ئەمەس، غەمگۇزارىم، شەپقەتچىم، نىجاتچىم، ماڭا ئۈمىد بېغىشلىغان، قايتا ھايات ئاتا قىلغان، مۇشۇ كۈنگىچە خورلىنىش تۈپەيلى يىرگەنگەن، نەپرەتلەنگەن ئادەملەر ئارىسىدا داۋاملىق ياشىشىمغا شارائىت يارىتىپ بەرگەن ئادەم. ئۇنىڭ ھەمىشە باشقىلارنىلا ئويلايدىغان شەخسىيەتسىز ئېسىل خىسلىتىنى ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايمەن. ئالماس، ئۇنى توغرا چۈشىنىڭ.....

گۈلنۇر سۆزلىگەنسېرى جىمغان بولسامۇ، قەلبىم يەنىلا داۋالغۇپ تۇراتتى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى مېنى ئازابلىغان، خورلۇق ھېس قىلدۇرغان ئىشلار قەلبىمدە كۆل سۈيىدەك تىنچلاندى. نېمىشقىدۇر بىردىنلا ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ باققۇم، ۋەقەنىڭ ئەسلىي جەريانىنى بىلىپ باققۇم كەلدى-يۇ، لېكىن بۇنى

ئېغىزىمدىن چىقىرالمىدىم ھەم چىقارغۇمۇ يوق ئىدى.

گۈلنۇر بايا يەرگە قاراپ قانداق ئولتۇرغان بولسا ھازىرمۇ شۇ پېتى ئولتۇرۇپ، ماڭىمۇ قارىماستىن يىغلىماقتا ئىدى. ئۇ ئۈن-تىنسىز ئولتۇرغىنىمنى، گېپىگە رەددىيە بەرمىگەنلىكىمنى كۆرۈپ، گېپىمنى ئاڭلايدىغان بولدى دەپ ئويلىغان چېغى، يىغىسىنى پەسەيتىپ، سۆزلەشكە باشلىدى.

— سىز كەتتىڭىز، ئالماس. مەن سىز ئولتۇرغان ماشىنىغا قاراپ ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمايلا قالدىم. تەقدىرنىڭ مېنى سىزدىن ئايرىۋەتكىنىگە، ئىككىمىزنى ئىككى جايغا ئاپىرىپ تاشلىغىنىغا ئېچىندىم. يۈرىكىمدىن ئېيتىسام سىزدىن ئايرىلغۇم، يېنىڭىزدىن بىر قەدەممۇ نېرى بولغۇم يوق ئىدى، لېكىن ئادەمنىڭ بەخت-تەلىيى كەلمىسە، ھەرقانچە قىلسىمۇ بىكار ئىكەن. ئوقۇۋاتقان ۋاقتىلىرىمدا شۇنچىلىك بۈيۈك، ئۇلۇغ ئارزۇ-ئارمانلارنى قىلغان بولساممۇ، لېكىن بەخت-تەلىيىم تەتۈر كېلىپ، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدىم. سىز چىققان ئاپتوبۇس يېنىمدىن ئۆتكەنىدە ۋە كۆز ئالدىمدىن ئاستا-ئاستا غايىب بولغاندا، ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ، ئۆزۈمنىڭ شور پېشانىلىكىمگە ئېچىنىپ، ئۈنسىز ياش تۆكتۈم، تەقدىرنىڭ كاجلىقىدىن ئۆكۈندۈم، بىراق نېمىلا قىلساممۇ بەربىر بولغۇلۇق بولۇپ بولغانىدى. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن تۇتقان-قويغىنىمنى بىلمەيدىغان، ھېلى دېگەن گېپىمنى ھېلى ئۇنتۇپ قالىدىغان، قويغان نەرسەمنى تاپالمايدىغان بولۇپ قالدىم. سېغىنىش، بىقارارلىق ئىچىدە كۈن ئۆتكۈزدۈم. سىزنى ئوكۇمدا كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم، چۈشلىرىمدە كۆرۈپ تۇردۇم. ئىشقىلىپ مۇھەببەت مېنى باشقىلا بىر ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى. كۈنلەرنىڭ نۇر تېزلىكىدە ئۆتۈشىنى، سىزنىڭ پات پۇرسەتتە قايتىپ كېلىشىڭىزنى ئارزۇ قىلاتتىم. بەزىدە بەش يىل ئۇخلاپ ئويغانغانچىلىك ۋاقىتتا ئۆتۈپ كەتسىكىن، دەپ

بالىلارچە خىيال قىلاتتىم. بۇرۇن بىرەر ئەدەبىي ئەسەرنى ئوقۇساق «كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە، ئون نەچچە يىل ئۆتۈپ كەتتى» دېگەندەك قۇرلارنى تولا ئۇچراتاتتىم. بىراق رېئاللىقتا ئۇنداق ئەمەسكەن، كۈنلەر ناھايىتى ئاستا ئۆتۈۋاتاتتى. تۇنجى خېتىگىزنى تاپشۇرۇۋالغان شۇ كۈنى خۇشاللىقىمدىن ئۆزۈمنى قويارغا يەر تاپالماي قالدىم. خېتىگىزنى يۈرىكىمگە چىڭ يېقىپ، ياراتقان ئاللاغا شۈكۈر-سانالارنى ئېيتتىم. ئالماس، بەلكىم ھېس قىلمىغانسىز. مەن سىزنى ناھايىتى سېغىندىم. كەچلىرى ئاسمانغا قاراپ، مۇشۇ ئاي ئالماس بار يەرنىمۇ يورۇتىدۇ-ھە! بەلكىم ئۇمۇ ئاينى كۆرگەندۇ ۋە مېنى سېغىنغاندۇ..... دەيتتىم. بۇ مېنىڭ خىياللىرىم ئىدى. بىر كۈنى دادام بىلەن ئانام سەھەردىلا باشقا بىر يېزىدىكى شىرەم تۇغقىنىمىزنىڭ ئۆيىگە ھارۋىلىق يولغا چىقتى. چوڭ ئاكام ئائىلىمىزدىن بۆلەك بولۇپ ئايرىم ئۆي تۇتقان، كىچىك ئاكام نەچچە كۈندىن بۇيان مەھەللىدىن 70 — 80 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى يەرگە ھاشارغا كەتكەنىدى. ئۆيدىكىلەر سىرتقا مېڭىشنىلا كىچىك يەڭگەمنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭكىگە بارغۇ-سى كېلىپ قالدى-دە، چۈشتىن كېيىنلا قايتىپ كېلىدىغانلىقى-نى، بۈگۈن مەھەللىدىكىلەرنىڭ ھاشاردىكىلەرگە نان ۋە باشقا لازىمەتلىك نەرسىلەرنى ئالغاچ بارىدىغانلىقىنى، شۇڭا ئاكامغا خالتا تەييارلاپ قويۇشۇمنى ئېيتىپ قويۇپلا چىقىپ كەتتى. يەڭگەم ئائىلىمىزدە پەقەت دادامدىنلا تەپ تارتاتتى، قالغانلىرىمىز ئۇنىڭ نەزەرىگىمۇ كېلىپ قالمايتتۇق. ئۇ مەندىن چوڭ، بەزىدە ئانام بىلەنمۇ تاكاللىشىدىغان، يېنىمدا ئادەم بار-يوق دېمەي ئېغىزغا ئالغۇسىز سەت گەپلەر بىلەن ئاكامنىمۇ تىللايدىغان تۇرسا مەن نېمىمۇ دېيەلەيمەن. نائىلاج ئۇ تاپىلىغان نەرسىلەرنى تەييار قىلدىم. كېچىنى خىيال بىلەن تاڭغا ئۇلىغانلىقىم ئۇچۇنمىكىن ھېچ ئىش خۇشياقمايتتى. يېنىم يەر تارتىپلا تۇراتتى. كۆزۈمدىمۇ

ئۇيقۇ ماراپ تۇراتتى. بېشىمغا ياستۇق قويمايلا سۈپىدىكى كىگىز ئۈستىگە قىيسايدىم. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكىنىنى بىلمەيمەن، بىر ۋاقىتتا چۈش كۆردۈم. بىر چىل بۆرە چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ ماڭا خىرىس قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭدىن قورقۇپ تۇرساممۇ، قوللىرىمنى پۇلاڭلىتىپ، قارىشىلىق بىلدۇرەتتىم. كېيىن نېمە بولدى بىلمەيلا قالدىم، ئۆزۈمنى ئوڭشاپ بولغۇچە، ئۇ بۆرە مېنى ئاستىغا بېسىۋالدى-دە، كىيىملىرىمنى تارتقۇچلاشقا باشلىدى. قاتتىق ۋارقىرىغىنىمچە ئويغىنىپ كەتتىم. ئاھ، نېمە قاباھەت بۇ! كۆزۈمنى ئاچتىم-يۇ، ئورنۇمدىن تۇرالماي قالدىم. كەنت ئامانلىق قوغداش مۇدىرى ئۈستۈمگە مىنۋېلىپ ھەدەپ سۆيمەكتە ئىدى. قارچۇغىنىڭ چاڭگىلىدىكى تۇشقاندەك جان-جەھلىم بىلەن تېپىرلايتتىم. ئۇ بەستلىك، ساقاللىرى كىرپىنىڭ تىكىنىدەك يىرىك ئادەم ئىدى. يىرىك ساقال-بۇرۇتلىرى مەڭزىمگە سانجىلاتتى قانچە قىلساممۇ ئىنتايىن مۇشكۈل ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانىدىم. قارشىلاشقانسېرى ماغدۇرۇمدىن كېتىپ، بىردەمدىن كېيىن ھېچنېمىنى سەزمىدىم. خېلى بىر ھازادا ھوشۇمغا كەلسەم، بولىدىغان ئىش بولۇپ بوپتۇ. قانچە قىلساممۇ ئورنىغا كەلمەيتتى، ئەمەلىيەتتە چېقىلغان تۇخۇمنى ئەسلىگە كەلتۈرگىلى بولامدۇ؟ چاك كەتكەن چىنىنى قادىغان تەقدىردىمۇ يەنىلا ئۇنىڭ ئىزناسى قالىدۇ ئەمەسمۇ؟.....

غەزىپىم تېشىپ ئولتۇرالماي قالدىم. تۈنۈگۈن كەچتىن بېرى غەزەپ-نەپرىتىمنى كەلتۈرگەن گۇلنۇرنىڭ ئورنىغا ئەمدى ئامانلىق قوغداش مۇدىرى ئالماشقانىدى. قاتتىق ئېچىندىم، لېكىن ئېچىنىش بىلەنلا ئىش تۈگەمدۇ؟ بولىدىغان ئىش بولۇپ بولغان، قىز بالا ئۇچۇن ھېچنېمىگە تەڭلەشتۈرگىلى بولمايدىغان پاكلىق يەر بىلەن يەكسان بولغانىدى. چىشلىرىم ئىختىيارسىز غۇچۇرلاپ كەتتى. بېشىمدىن كىرگەن ئوت تاپىنىمدىن چىقىپ كەتكەنىدەك

ئازابتىن ئىڭرىۋەتتىم. ئەگەر ئاشۇ ناكەس ھازىر يېنىمدا بولغان بولسا ئىدى، گېلىدىن بوغۇپ بىردەمدىلا جېنىنى ئالغان، گۈلنۇرغا قىلغان ئەسكىلىكىدىن بىرمۇبىر ھېساب ئالغان بولاتتىم. ئۇ ۋاقىتتا ئۆلسەممۇ ئارمىنىم يوق ئىدى.

ــ شۇنىڭدىن كېيىن ھايات ماڭا مەنىسىز تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئۆزۈمنى ئۆزۈم ئەيىبلەيتتىم. شۇ ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالغىنىمغا بەكمۇ ئاچچىقىم كېلەتتى. كىشىلەر «ئۇيقۇ يېرىم ئۆلۈم» دەپ تۇغرا دەپتىكەن. ئەگەر ئاشۇنداق بولمىسا، ئامانەتكە خىيانەت قىلارمىدىم.

گۈلنۇر ئۆزىنى ئەيىبلەپ سۆزلەۋاتقاندا چىرايىغا قارىدىم، ئۇنىڭ چىرايى ئىپادىسىز بولۇپ، كۆزلىرىنى يەرگە تىككىنىچە سۆزلىمەكتە ئىدى.

ــ دۇنيادا ئامانەتكە خىيانەت قىلماقتىن ئۆتە ئازابلىق ئىش بولمىسا كېرەك. قان يىغلىدىم، ئاللادىن ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان تېنىمنى تۇپراققا ئېلىپ كېتىشنى تىلەپ ئۇنسىز ئىدا قىلدىم. نېرۋىلىرىم قالايمىقانلاشقان بىرخىل ئەسەبىي تۇيغۇ ئىلكىدە تامغا نەچچىنى ئۇسۇۋەتتىم، چاچلىرىمنى يۇلغىنىمچە ئۆز-ئۆزۈمنى تىللىدىم. شۇ كۈنى كەچتە ئۆيدىكىلەر قايتىپ كەلدى، چاندۇر-ماسلىققا ھەرقانچە تىرىشقان بولساممۇ، لېكىن سەزگۈر كۆزلىرىدىن ھېچنېمە قېچىپ قۇتۇلالمايدىغان ئانام مەندىكى ئۆزگىرىشلەرنى ئاللىقاچان سېزىپ ئۈلگۈرگەنىدى.

ــ نېمە بولدۇڭ قىزىم، چىرايىڭ ئۆمسىلىغۇ؟

ــ ھېچ..... ھېچنېمە بولمىدىم، ئانا، ــ يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدىم. ئەگەر ئۇنىڭ يېنىدا دادام بولمىغىنىدا ئىش باشقىچە بولغان بولاتتى، شۇڭا ئۆزۈمنى ناھايىتى تەستە تۇتۇۋالدىم.

ئانام ئىرتۇق گەپ قىلمىدى. دادام ھارۋىدىكى كىگىزنى ئايۇانغا ئەكىرىپ قويغاندىن كېيىن، قوشنىمىز بىلەن دېيىشىدە-

ـغان ئازراق ئىشى بارلىقىنى، ھازىرلا پۈتۈشمىسە بولمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ چىقىپ كەتتى. دادام چىقىپ كېتىشى بىلەن يىغىنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنى بىلمەيمەن، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي يىغلاپ تاشلىدىم.

ــ بالام، نېمە بولدى؟ ــ ئانام ھەيرانلىق ئىلكىدە ئالدىـ ـراپ سورىدى.

بىردىنلا ئانامنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ يىغلىغىنىمچە ھەمـ ـمىنى ئېيتىپ بەردىم. گېپىم ئاخىرلىشا-ئاخىرلاشمايلا ئانامۇ يىغلاپ تاشلىدى.

ــ ھۇ، پالاق ئۇرۇقتىن بولغان ھەزىلەك، بۇ مەھەللىدە سەن بۇزمىغان مېنىڭ قىزىم قاپتىكەن-دە، توختا ھارامدىن بولغان، پەيمانىڭ توشىدىغان ۋاقتىمۇ كەپتۇ..... ــ ئانام ئاچچىقلاپ سۆزلىگىنىچە سىرتقا ماڭدى. ئۇنىڭ قەيەرگە بارىدىـ ـغانلىقى سۆزلىرىدىن مەلۇم بولغاچقا، دەررۇ قولىغا ئېسىلىۋالدىم.

ــ جېنىم ئانا، ئۆزۈڭنى بېسىۋال، پىتنىڭ ئاچچىقىدا چاپانىنى ئۆتنا سالما! ئۆلۈم-بالا ئىش بولسىمۇ با مەسلىھەت قىلايلى.

ئانام سۆزۈمنى ئاڭلاپ تۇرۇپ قالدى ۋە ئۆزىنى سۇپىغا ئېتىپ يىغلاشقا باشلىدى. مەنمۇ يىغلىدىم. ئايال كىشى دېگەن بىرەر قېينىچىلىققا ئۇچرىسا يىغلاپلا دەردىنى چىقىرىدىكەن. يىغلاۋېرىپ كۆزلىرىدىن ياش قۇرۇسا قۇرۇيدىكەنكى، كۆڭلى ئەمىن تاپمايىـ ـدىكەن.

ــ بۇ ئىشنى مۇشۇنداقلا بولدى قىلمايلى، بالام. قېنى ماڭ، يېزا ساقچىخانىسىدىكى زىرىپ سوجاڭنى ئىزدەيلى. ئامانلىق قوغداش مۇدىرى دېگەن خوتۇنىنىڭ ئىشتىنىنى كىيىدىغان بۇزۇقنىڭ ئىككى پۇتىنى بىر ئۆتۈككە تىقايلى، ــ دېدى ئانام خىلىدىن كېيىن يىغىسىنى توختىتىپ، پاخپايغان چاچلىرىمنى

سلاپ تۇرۇپ.

مەن ئويلىنىپ ئولتۇرمايلا ماقۇل بولۇپ، ئاللىقاچان پەگاھقا چۈشۈپ بولغان ئانامغا ئەگەشتىم. نامراز شام ۋاقتىدا زىرىپ سوجاڭنىڭ ئۆيىگە كەلدۇق. ھېلىمۇ ئۆزىدىن باشقا ئادەم يوق بولۇپ، بارماقچىلىق تومۇقتا يۆگۈلگەن تاماكىسىنى ئۇزمەي شورىغىنىچە ياستۇققا يۆلىنىپ تېلېۋىزور كۆرۈۋاتقانكەن. ئۇ بىزنىڭ ئىجازەتسىزلا كىرگىنىمىزنى كۆرۈپ، چىرايىنى پۈرۈشتۇرۇپ قويغاندىن كېيىن ئۆره بولدى ۋە بىزنى ئادەمگەرچىلىك يۇزىسىدىن بولسىمۇ سۇيغا تەكلىپ قىلماستىن، دىمىقىنى قاققىنىچە تەئەددى بىلەن سورىدى:

— ھە، نېمە گەپ؟ بۇ كەچتە كەپ قاپسىلەرغۇ؟

ئانام ئۇنىڭ مۇز يېغىپ تۇرغان چىرايىغىمۇ قارىماستىن، ئەتىگەنىدە تۇغقىنىمىزنىڭ ئۆيىگە تويغا كەتكەندىن باشلاپ، بولغان ئىشلارنى بىرمۇبىر سۆزلىدى.

— ئۇنداق ئەمەستۇ؟ مەن ئۇ مۇدىرنى ئېغى يوق ئىشتان كېيىدىغان چېغىدىن تارتىپ بىلىمەن. ھايا-نومۇسلۇق، ئەدەپ-قائىدىنى بىلىدىغان ئادەمغۇ ئۇ؟ قاراپ تۇرۇپ يالغان سۆزلىمىسىلە، بولمىسا قارا چاپلاش جىنايىتى سادىر قىلغان بولىلا.

— ئۆزلىرىدەك قانۇن كادىرى ئالدىدا يالغان گەپ قىلىشقا ھەددىممۇ! ئۇ قېرىغىنىنى تۇيمىغان ھەزىلەكنى مەھەللىدىكى ھەممە ئادەم بىلىدۇ. ئۇ قاش ئاتمىغان، پوخۇرلۇق قىلمىغان ئاياللار كەنت تەۋەسىدە ئاز قالدى.

— نېمە دېلە؟ ھەممە ئادەم بىلىدۇ دېلىما؟ ئۇ دېگەن كەنت ئامانلىق قوغداش مۇدىرى بولغاندىكىن، يۇرتتىكى ئادەملەر ئەلۋەتتە ئۇنۇيدۇ، بىلىدۇ-دە! گەپلىرىنىڭ ئۇرامدىن قارىغاندا، سىلىمۇ بۇرۇن ئۇنىڭ بىلەن ئىشپەش تارتىشىپ يۈرگەنما؟

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ھۈپپىدە قىزىرىپ كەتتىم. ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشىنى ئەسلا ئويلاپ باقمىغانىدىم. بىر ساقچىخانا باشلىقى بولغان ئادەمنۇ تۇلۇمدىن توقماق چىققانىدەك شۇنداق دەمدۇ؟

— تۇۋا دېسىلە، ھەرقانچە كۆڭلۈم پەس بولسىمۇ، ئۇ شاپاقچى تازغا.....

— توۋنى مەن ئەمەس، سىلى دېسىلە توغرا بولىدۇ. ئەل غېمى بىلەن كېچە-كۈندۈز چېپىپ يۈرگەن ئادەمگە قاراپ تۇرۇپ تۆھمەت قىلغاندىكىن.

— مەن تۆھمەت قىلمىدىم، راست گەپنى دەۋاتىمەن. بىر ئېغىز گېپىم يالغان بولسا، قۇرئان قۇچاقلاپ قەسەم قىلىپ بېرەي.....

— قانۇن قەسەمگە ئىشەنمەيدۇ، بەلكى پاكىتقا ئىشىنىدۇ. ماڭا قارىسىلا، ھېلىقى ئىش بولغانغا پاكىتلىرى بارمۇ؟

— بۇنىڭغا ئالدى بىلەن ياراتقان ئىگەم، ئۇندىن قالسا قىزىم گۇۋاھ.....

— بۇ دېگەن دەۋاگەر تۇرسا، قانداقمۇ گۇۋاھچى بولالايدۇ؟ ئويلاپ گەپ قىلسىلا دەيمەن. «ئوغرىنى ھېلى بىلەن، زىناخورنى جۈپتى بىلەن تۇت» دەيدىغان گەپ بار. بۇنىڭدا نە گۇۋاھچى، نە ماددىي ئىسپات بولمىسا قانداقمۇ ئىككى ئايالنىڭ سۆزى بىلەنلا بىر ئادەمنىڭ جىنايىتىنى بېكىتكىلى بولىدۇ. مەن سىلىگە دەپ قويىاي، گەپلىرىنىڭ ئۇرامىدىن قارىغاندا بۇ ئاپئاشكارا ھالدا تۆھمەت. تۆھمەت قىلغان ئادەم ياخشى كۈن كۆرمەيدۇ، شۇڭا غەت قىسىپ ئۆيلىرىگە كەتسىلە.

ئانامغا قارىدىم. ئۇ غەزەپتىن جالاقلاپ تىترەۋاتاتتى. ئانام يولدا كەلگۈچە: «زىرىپ سوجاڭ ياخشى ئادەم، يامانىدىن قورۇقمايدۇ، ياخشىغا ۋابال قىلمايدۇ. قاراپ تۇر، قىزىم، ئۇ بۇگۈن

كەچتىلا مەخسۇت مۇدىرنىڭ قولىغا بىلەزۈك سېلىپ، كۆرىدىغان كىشىنى كۆرسىتىدۇ» دېگەندى، بىراق زىرىپ سوجاڭ ئۇنىڭ ئەكسىچە گەپ قىلىۋاتاتتى.

— جېنىم سوجاڭ، مەن يالغان ئېيتمىدىم، ئىللا-بىللا راست گەپ قىلدىم. بىز دېھقان خەلق دېگەن گەپنى دەۋېرىدىكەنمىز، خاپا بولمىسىلا، بىزگە ئۇۋال بولىدى. بىزدىن يانمىسا خۇدايىمدىن يانار، سىلىنىڭمۇ قىز بالىۋاقىلىرى بار، شۇنداق كىشى سىلىنىڭ باشلىرىغىمۇ كەلسە، قانداق بولۇپ كېتىدىغانلىقلىرىنى ئۆزلىرى بىلىلا، بىزگە ئىگە بولسىلا.....

— ئاغزىلىرىغا پوق، تولا بولا-بولماس گەپ قىلمىسىلا. ماڭسىلا ئۆيلىرىگە، هازىر دېگەن دەم ئېلىش ۋاقتى، مېنى ئارام ئالغىلى قويسىلا. مەن دەپ قويماي، تىلىنىڭ سۆڭىكى بولمىغىنى بىلەن گەپ دېگەننىڭ سۆڭىكى بار. شۇڭا، كەلسە-كەلمەس جۆيلۈپ يۈرمىسىلە جۇمۇ! «كۈندۈزى گەپ قىلساڭ ئەتراپىڭغا باق، ئاخشىمى گەپ قىلساڭ ئېغىزنى قۇلاققا ياق» دەيدىغان گەپ بار. بۇ گەپ مەشھۇر قالسۇن، ئەمدى جۆيلۈپ يۈرمىسىلە. كېيىن باشقا يەردە بۇ گەپ يەنە بولۇپ قالىدىغان بولسا، مېنى رەھىم قىلمىدى دەپ قالمىسىلا. ئۇ ئويىنىشىدىغان ئىش ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يېزىدا مەخسۇت مۇدىر دېسە، بىر پۈتى گۆرگە ساڭگىلىغانلاردىن تارتىپ، بۇرنىدىن ماڭقىسى ئېقىپ تۇرىدىغان كىچىك بالىلارغىچە تونۇمايدىغىنى يوق. مۇشۇنداق تۆتىنىڭ بىرى سانىلىدىغان ئادەمگە قاراپ تۇرۇپ، قارا سۇۋاق بولامدۇ-ھە!؟ شۇڭا دەيمەن، «پۈت يۈگۈرۈكى ئاشقا، ئېغىز يۈگۈرۈكى باشقا». ماقۇل، مەخسۇت مۇدىر شۇ ئىشنى قىلدىمۇ دەيلى، لېكىن بۇ گەپ سىرتقا يېيىلىپ كەتسە، ئوسال بولىدىغىنى يەنىلا سىلەر. كېيىن بوسۇغاڭلاردىن ئادەم ئاتلىسا بولار؟.....

بۇ چاغدا ئانامنىڭ چىرايى قەغەزدەك ئاقىرىپ كەتكەندى،

كۆزلىرىدىن كۆچلۈك غەزەپ، ئېچىنىش نۇرلىرى چاقناۋاتاتتى. پۈتۈن بەدىنى بەزگەك كېسىلى تۇتقان ئادەمدەك تىترەيتتى.

— شۇڭا قايتىڭلار-هە! بىر نان پاتقان يەرگە بىر-ئىككى ئېغىز گەپ سىغىپ كەتسە يامىنى يوق. يېپىق قازان يېپىق پېتىلا قالسۇن، ئەمدى تالا-تۇزدە بۇ گەپنى مەنمۇ ئاڭلاپ قالماي.

زىرىپ سوجاڭدىن زور ئۈمىدلەرنى كۈتكەن ئانام مانا ئەمدى غەلۋىرگە سۇ ئۈسۈغاندەك نەتىجىگە ئېرىشكەنىدى. ئۆيگە كەلگۈچە بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلىشمىدۇق. ئانام ھەسرەتلىك تىناتتى. بەزىدە ھېلىلا يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك دەلدۈگىنىپ كېتەتتى. مېنىڭ ھالىمۇ ئۇنىڭكىدىن قېلىشمايتتى. ئۇنىڭ تۈگىشىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ ئىچ-ئىچىمدىن چىقۋاتقان يىغىنى زورىغا بېسىپ كېتىۋاتاتتىم.

— نەگە باردىڭلار؟ قوشنىمىزنىڭ ئۆيىگە كىرىپ چىققۇچە بىردەمدىلا يوقاپسىلەرغۇ؟ — سوردى ئىككىمىزنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ ھەيران بولغان دادام.

— ھېچ..... ھېچ يەرگە، — ئانام دۈدۈقلاپ قالدى، — بىزمۇ قوشنىلارنىڭ ئۆيىگە چىقتۇق.

— يىغلاپسىلەرغۇ؟

— يا..... ياق، يىغلىمىدۇق.

— قاپاقلىرىڭلار ئىشىپ كېتىپتىغۇ ئەينا، قاراپ تۇرۇپ يالغان سۆزلەۋاتقىنىنى.

شۇ ئەسنادا كىچىك ئاكامنىڭ ئايالى تالادىن كىرىپ كەلدى. ئانام كۆزلىرىنى قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن زورىغا كۈلۈمسىرەپ:

— قوشنىمىزنىڭ ئۆيىدە قازا قىلغانلارنىڭ گېپى چىقىپ قېلىۋىدى، رەھمەتلىك دادام بىلەن ئانام يادىمغا يېتىپ..... — دېدى ۋە يەنە مىچىلداپ يىغلاشقا باشلىدى.

— بولدى قىلىڭلار، ئۆزۈڭلەرنى تۇتۇۋېلىڭلار. رەھمەتلىكـ
ـلەرنى يەرلىكىدە تىنچ ياتقىلى قويۇڭلار..... ئۇلارغا ئاللا ئىگەم
ئۆزى بار.

شۇ كۈنى كېچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزدۇم. تېگى يوق خىياللار
مېڭەمدە دەممۇدەم زاھىر بولۇپ تۇراتتى. بۇ دۇنيادىن ۋىدالىشىش
ئىستىكى مېنى ئالدىرىتاتتى، لېكىن سىز كۆز ئالدىمغا كەلسىڭىزلا
بۇ نىيىتىمدىن يېنىپ، دىدارىڭىزنى بىر قېتىم بولسىمۇ كۆرۈۋـ
ۋېلىپ، ئاندىن ئۆلۈپ كېتىشنى ئارمان قىلاتتىم. تۇيۇقسىز ئانام
بىلەن دادامنىڭ پارىڭى قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى.

— خوتۇنىنىڭ كالتە ئىشتىنىنى كىيىدىغان ھەزىلەك.
ساقلىغا ئاق سانچىلغاندىمۇ قىلىۋاتقان ئىشنى قاراڭ! مۇدىر
بولغاندىن بۇيان بۇ مەھەللىدە ئۇ ئارتىلمىغان تەخەيمۇ قالمىدى.
ئىزا، نومۇس دېگەننى بىلمەيدۇ ئۇ شۇۋنچى.....

— مۇشۇ كۈندە مەن-مەن دەپلا مەيدىسىگە مۇشتلاپ يۈرۈپ،
نەدىكى ئانىسىنىڭ ئوغۇز سۈتى ئېغىزىدىن كەتمىگەن كىچىك
بالىلار بىلەن ئېشەك سۈيدۈكىنى تالىشىپ ئىچىشىپ يۈرىدىكەن،
دادىسى. مەخسۇت تازىنىڭ تۆۋەندە ئاساسى، يېزىدا يۆلەنچۈكى
بايا ئەينا!

— قۇرۇسۇن ئۇنداق ئاساس-يۆلەنچۈكلىرى. مەست بولغانـ
ـنى دورىۋېلىپ، ئۆز كېلىنلىرىنىڭ ئۈيەر-بۇيەرلىرىگە قولىنى
سوزىدىغان، ئوغۇللىرىنى باشقا يەرگە ھەيدىۋېتىپ كېلىنلىرىنى،
ھەتتا ئۆز خوتۇن-قىزلىرىنى سولاپ بېرىدىغان بۇنداق ناكەس بىر
ئەمەس، نەچچە قېتىم ئۆلۈپ بولسا بولاتتى، بىراق «ياخشىغا
كۈن يوق، يامانغا ئۆلۈم» ئىكەن. ئەمدى پەيمانى توشتى. ئۇنى
قاسساپ قوي بوغۇزلىغاندەك بوغۇزلىۋەتمىسەم خەپ ئىگەكىم.

— ئاچچىقلىرىغا ھاي بەرسىلە، تاش بىلەن ياڭاق تەڭ
بولالمايدۇ. بۇ تازىنىڭ يىلتىزى چوڭقۇر. ئۇزاقى يىلى سادىق

قوچقار ئۇنىڭ ئۇستىدىن ناھىيەگە، ھەتتا ۋىلايەتكە بېرىپ ئەرز قىلىۋىدى، ئاخىر نېمە بولدى؟ مىش-مىش گەپلەردىن قارىغاندا يوقىرىدىكىلەر ئەرزنى ئۇنىڭ ئۆزىگە تۇتقۇزۇپ قويۇپتىمىش. ئۇ تازمۇ بۇ يىل قەرز يىغىش باھانىسى بىلەن ئۇنىڭ بۇ دۇنيادىكى بارلىق مۈلكى — ئىككى ئېغىز ئۆيىنى ئېچىۋەتسە، ئۇ غىڭ قىلالماي، ئاخىر «ئالە شەرىكىنى، كۆرمەي تەرىكىنى» دەپ ۋارقىراپ-جارقىراپ يوتقان-كۆرپىسىنى كۆتۈرۈپ يۇرتتىن چىقىپ كەتتى ئەمەسما. بولىدىغان زىيان ئۇنىڭ ئۆزىگە بولدى. مەخسۇت تاز ئويناپ-كۈلۈپ يۈرۈۋاتامدۇيا ئەينا. لېكىن دادىسى، كۆڭلۈم تۇيۇپلا تۇرىدۇ، ئۇ تازغا شۇنداقلا چېقىلساق، يالغۇز يۇلغۇنغا جىن ئولاشقاندەك بىر ئىش بولۇپ قالارمىكىن.

دادامنىڭ ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ: «ئاھ خۇدا، ماڭا بۇنداق كۈنلەرنى كۆرسەتكۈچە، ئالىدىغان ئامانىتىڭنى ئالساڭ بولمامدۇ» دېگىنى ئاڭلاندى. شۇ ئان بېشىمنى يوتقانغا تىقىپ، ئۇنسىز يىغلاشقا باشلىدىم.

ئەتىسى ئورنۇمدىن ۋاقچە تۇردۇم. ئانامنىڭ چىرايىغا قارىيالمىدىم. دادام ئۆيدە يوق ئىدى. كېچە ئۇلارنىڭ پارىڭىنى ئاڭلىغاچقىمۇ، بىرەر كېلىشمەسلىك يۈز بېرىپ قېلىشىدىن بەكمۇ ئەنسىرەيتتىم. نىھايەت، دادام چۈشكە يېقىن پەيدا بولۇپ، مېنى كۆرمىگەندەك يەردىن ئۈستۈن قارىمايلا، ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. دادامنىڭ بۇ قىلىقى ھار كېلىپ يەنە ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمايلا قالدىم. بەلكىم ئاچچىق تىللار بىلەن تىللىسا ياكى شاپىلاق بىلەن ئۇرسا، ئاز-تولا يەڭگىللەپ قالار ئىدىم. بىراق..... بىر-ئىككى كۈننى قانداق ئۆتكۈزگىنىمنى بىلمەيمەن. ئۆيدىن سىرتقا چىقىشقا رايىم يوق ئىدى. ئانام تاماق يېيىشكە زورلىغاندىلا ئاندىن ئۇلارنىڭ قېشىغا چىقاتتىم-يۇ، لېكىن گېپىمدىن بىر نەرسە ئۆتىدىغاندەك قىلمايتتى. ئۇلار ھەسرەتلىك تىنىشاتتى. ماڭا بىر

ئېغىزمۇ ئارتۇق گەپ قىلمايتتى. ئاردىدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ كېچىك ئاكام ھاشاردىن قايتىپ كەلدى. چوڭ ئاكامۇ ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولدى. ئانام ئۇلارنىڭ ئالدىغا، پايپېتەك بولۇپ داستىخان سالدى. دەل شۇ چاغدا ئۇخلىسام چۈشۈمگىمۇ كىرمەيدىغان بىر ئىش يۈز بەردى. زىرىپ سوجاڭ تاماكىسىنى پۈرقىرىتىپ چەككىنىچە ئايۇانغا كىرىپ كەلدى-دە، ئۆيدىكىلەرگە سوغۇق نەزەرى بىلەن قارىۋەتكەندىن كېيىن دېدى:

— ئۇلۇشكۇن سىلەرگە نېمە دېدىم-ھە؟ قارىغاندا بىزنىڭ گەپ سىلەرگە ئۆتمەيدىكەن. گەپ بىر، قۇلاق ئىككى بولغاندىكىن، ئۆزۈڭلەرنى بىلىپ، مېنىمۇ كۆزۈڭلەرگە ئىلىپ قويىساڭلار بولمامدا-ھە!

— بىز ھېچنېمە قىلمىدۇق سوجاڭ، پەقەت بولغان ئىشنى سوت مەھكىمىسگە ئەينەن ئىنكاس قىلدۇق. زىيانكەشلىككە ئۇچرىغاندىكىن، ھوقۇق-مەنپەئەتىمىزنى قانۇن بويىچە قوغداپ، جىنايەتچىنىڭ جازاسىنى بېرىڭلار دېدۇق. بىزمۇ بىر پۇقرا بولغاندىكىن بۇ قىلغىنىمىز خاتا ئەمەستۇ؟

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، دادامنىڭ ھېلىقى كۈنى ئەتىگەندىن چۈشكىچە يوقاپ كېتىشىنىڭ سەۋەبىنى بىلدىم. ئۇ ئەسلىدە سوت مەھكىمىسگە ئەرز قىلغىلى بېرىپتىكەن ئەمەسمۇ. ئۇنىڭ كۆز قارىچۇقلىرى توختاپ قالغانىدەك، زىرىپ سوجاڭغا تىكىلگەن بولۇپ، شالاڭ قاشلىرى ئاچچىق دەستىدىن لىكىلداپلا تۇراتتى. مىس رەڭ چىرايى بوزارغانىدى. ئاقىرىشقا باشلىغان ساقاللىرى بولسا، شامالغا يولۇققانىدەك دىرىلداپ تىترەيتتى. ئاكام بىلەن يەڭگىلىرىم نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي ئورنىدا ھاڭۇنقىپ ئولتۇرۇشاتتى. بىر چەتتە تاتىرىپ ئولتۇرغان ئانامنىڭ كۆزلىرىدىن سىرغىپ چۈشكەن ئىككى تامچە ياش مەڭزىنى بويلاپ پەسكە دومىلىدى.

— يوغان ئىش قىپسىلەر، بەكمۇ يوغان ئىش قىپسىلەر. ئادەم بالىسى بولغاندىكىن گەپنى ئاڭلىغۇلۇق ئىدى، ئەرزنى سىلەر قىلساڭلار، دەردى-بالاغا مەن قالدىم مانا. بۇ يىل يېزىمىز قانۇننى ئومۇملاشتۇرۇشتىكى ئىلغار يېزا بولۇپ باھالىنىپ، نەچچە كۈن ئىلگىرىلا ناھىيەدىن ھۆججەت چۈشكەن. تېخى ئۆگۈنلۈككە ئېچىلىدىغان يىغىندا يېزىمىز يەنە «جەمئىيەت ئامانلىقىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزەشتىكى ئىلغار يېزا» شەرىپىگە ئېرىشىپ، مۇكاپاتلانماقچىدۇق. ھەرقايسىڭنىڭ تېرىغان مەشپىرىتى بىلەن بۇ ئىش سۇغا چىشلاشتى مانا. ئەمدى قانداق بولدى دېيىشەنسەن؟ شەرەپ يۈيۈلۈپ، جەرىمانە، توپتوغرا 5000 كوي جەرىمانە قويۇلىدىغان بوپتۇ، جەرىمانە! شۇنى دەپ قويساي، باشقا مەسئۇلىيەتنى سۈرۈشتۈرمىگەندىمۇ، بۇ جەرىمانىنى ھەرقايسىڭ تۆلىشىسەن، پۇلنى بەش كۈن ئىچىدە ئىشخانامغا ئاپىرىپ بېرىشمەيدىغان بولساڭ، ئانا-ماناڭنى كۆزۈڭگە كۆرسىتىمەن.....

زىرىپ سوجاڭ سۆزىنى تۈگىتىپلا چىقىپ كەتتى. كىچىك ئاكامنىڭ قېنى قىزىق بولغاچقىمۇ، ئولتۇرغان يېرىدىن چاچراپ قوپۇپ، دادامنىڭ قېشىغا كېلىپ سورىدى:

— نېمە دەۋاتىدۇ، دادا، ماۋۇ؟ زادى نېمە ئىش بولدى، تېز دەڭا!

دادام ئېغىر ئۇھسىنىۋالغاندىن كېيىن ماڭا قارىدى، مەن باياتىن بېرى مۇشۇ ئىشنىڭ يۈز بېرىشىدىن ئەنسىرەپ تۇرغاچقا، ئىككى قولۇم بىلەن يۈزۈمنى تۇتقان پېتى ھۇجرامغا كىرىپ كەتتىم.

— نېمە؟ بۇ دېگەنلىرىڭىز راستمۇ؟ ھەي ئىستەي، كۆرمەمدىغان ماۋۇ ئىشنى، ئەمدى بىزگە نى ئات، نى نومۇس! مېنى توسماڭلار، جان بىر، قوۋۇرغا ئون سەككىز، ئامانلىق قوغداش مۇدىرى بولغاچقىلا، پۇقرانى قانداق بوزەك ئەتسەم بولىدۇ دەپ

ئويلامدىكەن! بولدى، بۇ جاندىن تويدۇم، ھامنى بىر ئۆلۈم!

خېلى بىر چاغ بولغاندا، كىچىك ئاكامنىڭ قالايمىقان ۋار-قىرىشى، ئارقىسىدىنلا ئانامنىڭ يىغا ئارىلاش ئاۋازى ئاڭلاندى:

— بولدى قىل، بالام. بۇ مۇشۇنداقلا ئۆتۈپ كېتىدىغان جاھان ئەمەس، ئالماقنىڭ بەرمىكى بار جاھان بۇ. بايا ئۆز قۇلقىڭ بىلەن ئاڭلىدىڭ، زىرىپ سوجاڭ ھەممە گۇناھنى بىزگىلا ئارتىپ قويۇۋاتىدۇ ئەنە. كىچىك بالىدەك گەپ قىلما. مەخسۇت تازىنىڭمۇ بالا-چاقىلىرى بار. جاھان دېگەن ئۇزاق، كۆرىمىز تېخى.

— ئۇ چاغنى كۆرۈپ بولغۇچە چىدىيالمىغۇدەكمەن. مېنى قويۇۋېتىڭلار، ھېلى بىكار سىلەرنىمۇ.....

— بولدى قىل! — دادامنىڭ ئادەمنى ۋەھىمگە سالىدىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار قاياۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك جىمىپلا كېتىشتى. مەن ئۇلارنىڭ يەنە نېمىلەرنى دېيىشۋاتقانلىقىنى ئاڭلىيالماي، ئانامنىڭ بىر چەتتە ئۇنسىز ياش تۆكۈۋاتقانلىقىنى، ئىككى ئاكامنىڭ ئازار يېگەن كۆڭۈللىرىنى ئارام تاپتۇرۇش ئۈچۈن ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، سىرتقا مېڭىشقا ئىنتىلىۋاتقانلىقىنى، دادامنىڭ بوسۇغىدا ئولتۇرۇۋېلىپ، ئۇلارنىڭ مېڭىشىغا يول قويمايۋاتقانلىقىنى، يەڭگىلىرىمنىڭ لەۋلىرىنى ئۇمچەيتكىنچە «مۇشۇككە ئويۇن، چاشقانغا قېيىن» قىلىپ تاماشا كۆرۈۋاتقاندەك بەخرامان ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ ئۇلگۇرگەنىدىم. ئەتىدىن باشلاپ بۇ ئىشنىڭ مەھەللىدىكى ھەممە ئادەمنىڭ ئېغزىدا چۆرۈمە چۆچەك بولۇپ كېتىشى تەبىئىي ئىدى. بولۇپمۇ كىچىك يەڭگەم بىرەر ئېغىز يېڭى گەپ ئاڭلىسا، بىرگە ئونىنى قوشۇپ، ئۆيمۇئۆي يۈرۈپ تارقىتىۋەتمىگۈچە بولىدى قىلمايدىغان ئايال ئىدى. ئاھ خۇدا! ئەمدى قانداقمۇ قىلارمەن؟ بوغنۇقۇپ يىغلايتتىم، چاچلىرىمنى يۇلۇپ، يۈز-كۆزلىرىمنى مورلاپ يىغلايتتىم. قولۇمدىن كېلىدىغىنى پەقەت يىغلاش ئارقىلىق

ئىچمىنى بوشىتىش ئىدى. خېلى بىر ۋاقىتتىن كېيىن ئانام كىرىپ، مېنى باغرىغا بېسىپ بەزلىدى.

— ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال، قىزىم. ياخشى گەپمۇ ئۇچ كۈن، يامان گەپمۇ ئۇچ كۈن. بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. دۇنيادا بېرىپ ئالغىلى بولمايدىغان قەرز يوق. ئوتنى تۇتقان ئادەمنىڭ قولى هامىنى كۆيمەيدۇ. جان بولسا جاهان دەپتىكەن. بۇنداق تۇرماي يىغلاپ ئولتۇرساڭ ئۆزۈڭنى تۇڭەشتۇرۇۋالسەن.

— ئاچام ئەمدى بۇ ئىشلارنى سىرتقا يېيىۋېتەرمۇ، ئانا؟ — سورىدىم مەن هەممىدىن بەك قورقىدىغان ئىشنى ئېسەدەپ تۇرۇپ.

— بۇنىڭدىن خاتىرجەم بول، قىزىم. داداڭ بايا ئاكا-يەڭگىلىرىڭ ئالدىدا «كىمدىكىم بۇ گەپلەرنى تالا-تۇزدە دەپ يۈرسە ئوشۇقنى چېقىۋېتىمەن» دېدى.

ئانامنىڭ كۆكسىگە بېشىمنى قويۇپ خېلى ئۇزاق يىغلىدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تامچىلىغان ياشىمۇ مېنىڭ مەڭزىمگە چۈشۈپ تۇراتتى.

— ئىشىنىڭ يامان تەرىپىنى ئويلاۋەرمە، قىزىم. جاهان دېگەندە بۇنىڭدىنمۇ قاتتىق نى كۈنلەر بار. ئادەم دېگەن چىدايدىكەن، چىدىسلا هەممە ئىش ئۆتۈپ كېتىدىكەن. ئەمدى ئازراق يىغلا، كۆڭلۈڭنى ئاۋۇتىدىغان، تەسكىن تاپتۇرىدىغان ئىشلارنى كۆپرەك ئويلا، ماقۇلمۇ؟

ئانام خېلى ئۇزاق نەسىهەت قىلىپ چىقىپ كەتتى. گاراڭلاشقان كاللامنى ئىككى قولۇم بىلەن چىڭ سىقىمدىغىنىمچە خىيالغا پاتتىم.....

ئەتىسى مەهەللىدە ئادەمنى هەيران قالدۇرىدىغان خەۋەر تارقالدى. ئاللىكىملەر زىرىپ سوجاڭ بىلەن مەخسۇت مۇدىرنىڭ كېلىنىنى بۇزۇقچىلىق قىلىۋاتقانىدا تۇتۇۋېلىپ، ئانىسىدىن تۇغما هالەتتە بىر دەرەخكە باغلاپ قويۇپتىمىش؛ مەخسۇت مۇدىر

كېچىچە بەك كۆپ ئىچىۋەتكەچكە، ھاجەتخانىغا چۈشۈپ كېتىپ، يۈز-كۆزلىرى نىجاسەتكە چىلىشىپ، تونۇغۇسىز بولۇپ كېتىپتىمىش، ئۇ ھاجەتخانىدا بەك ئۇزاق تۇرۇپ قالغاچ، ھازىر خۇددى ساراڭدەك جۆيلۈپ ياتارمىش. بۇ خەۋەر تارقىلىشى بىلەن بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى يۈگۈرۈپ چىقىپ كېتىشتى. مەن ئاۋۋال ھويلىغا، ئاندىن ھويلا ئالدىدىكى كىچىك يولغا چىقتىم. مەھەللىدىكى چوڭ-كىچىك ھەممىسى مەخسۇت مۇدىرنىڭ ئۆيى تەرەپكە كېتىشىۋاتاتتى. تۇيۇقسىز مېڭەمدىن لاپپىدە كەچكەن خىيال بىلەن پىسكۈندە كۈلدۈم. بۇ ۋەقەنىڭ تېگىگە يېتىپ بولغانىدىم. دېسەم-دېمىسەم بۇ ئىشنى ئۆللالەم كىچىك ئاكام قىلغانىدى. تۇيۇقسىز ئوۋچىدىن ئۇركىگەن كېيىكتەك چۆچۈپ كەتتىم. بىرنەچچەيلەن مەن تەرەپكە كېلىۋاتاتتى. دەرھال ئارقامغا يېنىپ، ھويلىغا كىرىپلا ئىشكىنى يېپىپ، جىم تۇرۋالدىم. ھېلىقىلار ئۆز گېپىنى قىلىۋاتقان بولۇپ، ماڭا ئېنىق ئاڭلاندى.

— ئەل قىساسى مىنەلھەق دەپ، قاراڭلار مەخسۇت تازىنىڭ بولۇپ كەتكىنىنى. نەچچە كۈنگىچە ھوشىغا كېلەلمىگۈدەك.

— زىرىپ ساقچىنىڭ ئوشۇقى چۇ چۈشۈپتۇ. كىچىككىنە جېدەل بولۇپ بولغۇچە، بىر پاتمان جەريانىنى ئېلىپ، ھۆججەت بەرمەكتە يوق، قورقتىپ ھەيدىۋېتەتتى. بۇ قېتىم قانداق بولار؟ ئەتىگەنىنگىزى بىرەرسى يېشىپمۇ قويماپتۇ. يالاقچىلىق قىلغىنىغا تويۇپتۇ تازا.

— مەخسۇت تازىغۇ ئەمدى يۈزىنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمەيدۇ، زىرىپ سوجاڭنى خىزمەتتىدىن ھەيدىۋېتەرما؟

— بىرنېمە دەپ بولغىلى بولمايدۇ. قاراڭلار، مۇشۇنداق خەلقئالەم ئالدىدا رەسۋايى ئەزىم بولغان ئادەمنى ھۆكۈمەت ئەمدى ئىشلەتمەس؟

— ئۇنىڭ بايىقى تۇرقىنى دەيمەن. سۇغا چۈشكەن مۇشۇك-

ـتەك تىترەپ كېتىپتۇ. ئەمدى كۆرەڭلەپ خەقنى خالىغانچە بوزەك ئېتەلمەيدىغان بولدى. ھا-ھا-ھا.....

— ھى-ھى-ھى.....

ئۇلار يىراقلاشقانسېرى يەنە نېمىلەرنى دېيىشكىنىنى ئاڭلىيالمىدىم. شۇنداقتىمۇ ئۇلارنىڭ بايىقى پارىڭىنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم سەل كۆتۈرۈلۈپ قالدى. مەخسۇت تاز جازاسىنى ئازراق بولسىمۇ تارتقان، ئاكام ئۇنىڭ ئەدىپىنى بەرگەنىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئائىلىمىزدە ھېچكىم بۇ ئىشنى تىلغا ئالمىدى، ھەممەيلەننىڭ ماڭا بولغان مۇئامىلىسىمۇ بۇرۇنقىدەك بولۇۋەردى، لېكىن كەلگۈلۈك ماڭا كەلگەنىدى. ئاشۇ ئىش يۈز بېرىپ، بىر ئاي ئۆتكەن بولسىمۇ، ھېچ ھەيز كۆرمەيۋاتاتتىم. ئېچىمگە قورقۇنچ چۈشتى. بۇرۇن ساقلىقنى ساقلاشقا ئائىت كىتابلاردىن خوتۇن-قىزلار فىزىيولوگىيەسىگە دائىر نۇرغۇن تېببىي مەسلىھەتلەرنى كۆرگەن بولغاچقا، بۇ ئىش مېنى بەك بىسەرەمجان قىلىۋەتتى. بىراق، دەردىمنى ئېچىمگە يۇتۇشتىن باشقا نېمە ئامال بار دەيسىز؟ بۇنداق گەپنى ئانامغا دېيەلەمتىم؟.....

بىر كۈنى تاماق يەۋېتىپ تۇيۇقسىز تۇتقان ھۆ بىلەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭدىم. بۇنى كۆرۈپ ئانامۇ، دادامۇ ھەيرانلىقتا ماڭا قاراپ قېلىشتى. ئۇچ-تۆت كۈندىن بۇيان كۆڭلۈم ھېچنېمە تارتمايۋاتاتتى، زورلاپ يېگەن تاماقلىرىمنى يانىدۇرۇپلا تۇرۇۋاتاتتىم. ئۆيگە قايتىپ كىرگەندە، ھېچكىم بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. شۇ كۈنى كەچلىكى ئانام يېنىمدا خېلى ئۇزاق ئۈن-تىنسىز ئولتۇرغاندىن كېيىن سورىدى.

— مىجەزىڭ قانداق، قىزىم؟

— يامان ئەمەسقۇ، بىر خىلا شۇ، — پەرۋاسىزلا جاۋاب بەردىم.

— داداڭ بىلەن مەسلىھەتلەشتۇق. ئەتە دوختۇرخانىغا بېـ-

ـرىپ تەكشۈرتۈپ باقامسەن؟

ــ نېمىشقا ئەمدى؟

ــ تەكشۈرتۈپ تۇرغانلىقىڭ زىيىنى يوق، ئەتە سەھەررەك تۇرغىن. كۈن چىقىپ بولغۇچە، ناھىيەلىك دوختۇرخانىغا بارايلى.

نېمىمۇ دېيەلەيمەن؟ يېقىندىن بۇيان ئۆزۈمدىكى ئۆزگىرىشلەردىن خۇدۇكسىرەپ يۈرەتتىم. ئەگەر شۇ ئىش راست بولۇپ قالسا.....

مەھەللە مەسچىتى تەرەپتىن ئەزان ئاڭلىنىشى بىلەن ناھىيە بازىرىغا قاراپ ماڭدۇق. ئانام ئېشەكنىڭ ئارغامچىسىنى چىڭ تۇتۇپ ئولتۇرۇپ، پات-پات قولىدىكى تاياقنى شىلتىپ قويياتتى. ئېشەك يورغىلاپ ماڭاتتى. بىز ناھىيە بازىرىغا بارغۇچە بىر ئېغىزمۇ گەپ-سۆز قىلىشمىدۇق. نۇرغۇن تەكشۈرۈشلەردىن كېيىن، ئانام دوختۇرنىڭ قېشىدىن قايتىپ چىقتى. ئۇنىڭ چىرايى تاتارغان بولۇپ، ناھايىتى غەمكىن كۆرۈنەتتى. ئۇ مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ، پەرىشانلىق ئىپادىلىنىپ تۇرغان كۆزلىرىنى نەشتەردەك تىكىپ بىر ئالىيۇبتىپ مېڭىۋەردى. ئۇنچىقماستىن ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. بىز دوختۇرخانىدىن ئايرىلىپ، خېلى ماڭغاندىن كېيىن بىر تار كوچىغا كىردۇق.

ــ مەشەدە تۇرۇپ تۇر، مەن كىرىپلا چىقاي.

ئانام قوش قانات دەرۋازىلىق ھويلىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە مېنى تۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى كىرىپ كېتىپ، ھايالشمايلا قايتىپ چىقتى. بىز شۇ تەرىقىدە ئۈچ-تۆت يەرگە بارىدۇق. ھەممىلا يەردە مەن ئىشىك تۈۋىدە قالاتتىم، ئانام كىرىپ كېتىپ يەنە يېنىپ چىقاتتى. پېشىن بولغاندا بىز ھارۇنىي قويۇپ قويغان دەڭگە قايتىپ كېلىپ، ئېشەكنى ھارۇغا قاتتۇق-دە، ئۆيگە ماڭدۇق. قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتكەنىدى. كۆكلۈم سۈيۇق-سەلەك تامىق تارتىپلا تۇراتتى، لېكىن ئانامنىڭ چىرايىدىكى پەرىشانلىقنى

كۆرۈپ، ئېغىز ئېچىشقا جۈرئەت قىلالمايتتىم. شۇ كۈنى كەچلىكى بىر ئىش بىلەن ھويلىدا ئولتۇرسام، تۇيۇقسىز ئانام بىلەن دادام-نىڭ پارىڭى قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى.

— بارمىكەن؟ — سورىدى دادام تىترەڭگۈ ئاۋازدا.

— ھەئە، دوختۇر تەكشۈرۈپ ئۇچ ئايلىق بوپتۇ دېدى.

— بىرەر ئامالىنى قىلالدىڭلارمۇ؟

— ياق، ناھىيەلىك دوختۇرخانىدىكىلەرمۇ، شەخسىي دوختۇرلارمۇ بالىنىڭ دادىسى ئۆزى كەلسۇن، ئاندىن ئېلىۋېتەيلى. بۇ مەسئۇلىيىتى بار ئىش، بىز ھۆددىسىدىن چىقىپ بولالمايمىز دەپ تۇرۇۋۇېلىشتى. ئاخىر يالغان ئېيتىپ «قىزىمنىڭ يولدىشى تىجارەت بىلەن باشقا يەرگە كەتكەن. مەن ئانىسى، قانداق جاۋابكارلىق بولسا مانا مەن ئىگە، سىلەرگە تىلخەت يېزىپ بېرەي» دېسەممۇ ئۇنمىدى.

— ئەمدى قانداق قىلىمىز، خوتۇن؟

— بېشىمنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ قاتتى. قانداق قىلىشنى بىلەلمەيلا قالدىمغۇتاڭ.

— يەرلىك ئۇسۇلدا بولسىمۇ بىر ئامال قىلىڭلار، ئىككى ئوغۇل ئوتتۇرىسىدىكى بىر بالىنى بىر قانداق قىلىپ چۈشۈرۈۋەتكەن ئىدىڭلارغۇ. ئەگەر بۇ ھاراملىق تۇغۇلسا، قولۇم-قوشنىلارنىڭ ئالدىدا يۈزىمىزنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمەيمىز.

— مەنمۇ كەلگۈچە شۇنى ئويلىغان. يەرلىك ئۇسۇلدا تەيياردىلىغان دورا بەك ئاچچىق، گۈلنۇر ئىچكىلى ئۇنارمۇ؟

— سىلە ئانىسى بولغاندىكىن گەپ يېگۈزۈڭلا دەيمەن. يەنە ۋاقىت ئۆتۈۋەرسە، پۈشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپقىلى بولمايدۇ، دەيمەن.

— ماقۇل.

— بۇنى ئىنسۇجىن ئۇقمىسۇن، كېلىنلەرگىمۇ ئۇقتۇرماڭلار.

يەنە بىر گەپ، بۇندىن كېيىن گۈلنۇر تالا-تۈزگە ئاز چىقسۇن.

— ئۇقتۇم.

تېنىم ئىختىيارسىز شۇركۈنۈپ كەتتى. مەن بۇ گەپلەرنىڭ تېگىگە يېتىپ بولغانىدىم. ئانام مېنى دوختۇرخانىغا بىكارغا تەكشۈرتكىلى ئاپارماپتۇ. تېنىمدە ھارام تۆرەلمە بار ئىكەن. ھامىلدار بولۇپ قاپتىمەن. بېشىمدا چاقماق چاقىلىدەك تېنىم جۇغۇلداپ كەتتى. تۇگىشىپتىمەن، ئەمدى قانداق قىلسام بولار، ئاھ خۇدا! دەل شۇ پەيتتە سىرتتىن بىر قوشۇنمىز كىرىپ، ماڭا ئېگىلىپ سالام قىلىپ، ئەھۋال سورىغاندىن كېيىن دېدى:

— بايا سىزنى بىر يىگىت ئىزدەپ كەپتىكەن. ئۇرۇمچىدىن كەلگەن ئوخشايدۇ، ئۆزىنى «گۈلنۇرنىڭ ساۋاقدىشىمەن» دەيدۇ. قارىسام ئۆي قۇلۇپلاقلىق، باشقا كۇنى كېلىپ بېقىڭ دەپ قايتۇرۇۋەتتىم. بۇگۈن بىر يەرگە بارغانما؟

— بىر تۇغقىنىمىزنىڭ ئۆيىگە بارغان، — ئېغىزىمغا تەستە كەلگەن بۇ سۆزنى ئاران دېدىم.

— ھە..... ئۆيدە ئانىڭىز بارمۇ؟

— بار، ئۆيگە كىرسىلە.

يۈرىكىم ھاياجاندىن تېز سوقۇپ كەتتى. سىزنىڭ قىشلىق تەتىلدە كەلمەيدىغانلىقىڭىزنى خېتىڭىزدىن بىلگەنىدىم. كەلگەن كىمدۇ؟ ئېھتىمال ئابلىكىم. ئۇ ئۆتكەنىدە ئالماسنىڭ خېتىنى ئەكەلگەن. قەلبىمنى بىر خىل ئىللىق ئېقىم قاپلىدى. سىزنىڭ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايىڭىز كۆز ئالدىمدا گەۋدىلىنىپ، شۇ ئان يەنە غايىب بولدى. ئۆز-ئۆزۈمنى ئەيىبلەشكە باشلىدىم: «تېنىڭ بۇلغانغان تۇرۇقلۇق، يەنە ئۇنى ئەسلەمسەن، سېغىنامسەن؟ ئەمدى ئالماسقا ھەرگىز لايىق كەلمەيسەن، چوغنى پاختىدا ساقلىغىلى بولمىغىنىدەك، ئىپپىتىڭدىن ئايرىلغىنىڭ ئۇنىڭ قۇلقىغا يەتسە، ئۇ سەندىن نەپرەتلەنمىسمۇ، ساڭا قىلغان

ئەقىدىسىگە ئۆكۈنمەسمۇ؟ ئۇ چاغدىكى ئىشلارنى ئەمدى بالىلىقتا ئۆي ياساپ ئويناۋاتقاندەك گۆدەكلىككە چىقىرىۋەت. سەن ئەمدى مەڭگۈ ئۇنىڭ لايىقى ئەمەس..... جايىمدا نەچچىلىك ئولتۇر-غىنىمنى بىلمەيمەن. ھاۋا خېلىلا سوغۇق بولۇپ، پۇت-قوللىرىم ھېچنېمىنى سەزمىگەندىلا ئورنۇمدىن تۇردۇم.

ئاردىدىن نەچچە كۈنلەر ئۆتكەندىن كېيىن ئانام:

— بالام، يېقىندىن بۇيان تۈگىشىپلا كېتىۋاتىسەن. ساڭا بىر خىل دورا تەييارلىدىم. ئىچىپ باققىن، — دەپ بىر چىنە سۇيۇقلۇقنى سۇندى. بۇ ئىشتىن خەۋىرىم بولغاچقا، تارتىشمايلا قولىدىن چىننىنى ئېلىپ، غۇرتۇلدىتىپ ئىچىشكە باشلىدىم. چىنىدىكى «دورا» قارامتۇل بولۇپ، بەكمۇ قاۋۇسق ئىدى. شۇنداقتىمۇ بىر تىنىق ئىچىدىلا هەممىنى ئىچىپ تۈگەتتىم. ئانام چىننىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن بىرەر مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىشىنى بەكمۇ ئارزۇ قىلدىم، لېكىن تەقدىر مەن بىلەن قارىشىشۋاتقاندەك تېنىمدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولماي-ۋاتاتتى. شۇ كۈنلەردە ئابلىكىم يەنە ئىزدەپ كەلدى. ئۆيدە تۇرۇپ ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئېنىق ئاڭلىدىم، لېكىن دادام مېنى باشقا يۇرتـ-تىكى تۇغقىنىمىزنىڭ ئۆيىگە كەتتى دەپ قويدى. مېنىڭ ئابلىكىم بىلەن كۆرۈشكۈم، سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى ئۇنىڭ ئېغىزىدىن ئاڭ-لىغۇم بار ئىدى. ئەپسۇس.....

مەن قەپەزدىكى قۇشتەك ئۆيگە قامالغانىدىم. بىر ئۆيدە تۇرۇپ، بەزىدە دادام بىلەنمۇ ھەپتىدە بىر كۆرۈشمەيتتىم. ئانام پات-پات يېنىمغا كىرىپ تەسەللى بېرىپ تۇراتتى. بىر كۈنى قورسىقىمنىڭ قاتتىق مۇجۇپ ئاغرىشى بىلەن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم-دە، قورسىقىمنى سىلىدىم. شۇ ئان ئاچچىق بىر سېزىم بەدىنىمگە تارىدى. قورسىقىمدىكى تۆرەلمە تېپىچەكلەۋاتاتتى. مەن قورۇققان ئىش يۈز بېرىۋاتاتتى. قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ئەمدى

يەنە ئىككىلىنىۋەرسەم بولمايتتى. كۇن ئۆتكەنسېرى قورسىقىم يوغىناپ، ئالىمادىس كۆزۈم يورۇپ قالسا قانداق قىلىمەن. باشقىلار ئالدىدا يۈزۈمنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرىمەن؟ بۇ توغرىدا بۇرۇن خېلى ئويلانغان بولساممۇ، لېكىن بىر قارارغا كېلەلمىگەنىدىم. ئاخىر قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، سىزگە ھېلىقى خەتنى يازدىم. ئەتىسى خەتنى چاربازارغا سودىلىققا ماڭغان ئانامنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ، ھېچكىمگە كۆرسەتمەي، پوچتىدىن سېلىۋېتىشنى ئۆتۈندۈم. ئانام ماقۇل بولۇپ چىقىپ كەتتى. شۇندىلا يېنىك ئۇھ تارتىپ، ئۆيىنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدىم. كەچتە ئانام قايتىپ كەلگەندە، ھەممە ئىشنىڭ جايىدا بولغانلىقىنى ئۇقۇپ خۇشال بولدۇم ۋە ھەممەيلەن ئۆز ئىشى بىلەن بەند بولۇپ كەتكەن پۇرسەتتە تۈيدۇرماستىن ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم. ئەتراپ سۈتتەك ئايدىڭ ئىدى. ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئاي ئۆز نۇرىنى ئەتراپقا سېخىيلىق بىلەن چېچىپ تۇراتتى. يۇلتۇزلار بىپايان ئاسمان سەھنىسىدە شوخ چاقنايتتى. بىر دەمدىلا قىريا دەريا سىنىڭ بويىغا يېتىپ كەلدىم. ھاۋا خېلىلا ئىللىپ قالغاچقا، دەريادىكى مۇزلار ئېرىپ، شۇرمەل بولۇپ ئېقىشقا باشلىغان، دەريا قىنىدىكى سۇمۇ خېلىلا ئۇلغايغانىدى. قىرغاقتا تۇرۇپ ئۇنسىز نىدا قىلدىم: «خوش ئانا، دادا! سىلەرنىڭ ماڭا سىڭدۈرگەن ئەجرىڭلارنى ئاقلىيالمايلا بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالىشىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىمەن. ئەسلىي نۇرغۇن پىلانلارنى كۆڭلۈمگە پۈككەن بولساممۇ، لېكىن ئۇنى ئورۇنلاشقا، باللىق قەرزىمنى ئادا قىلىشقا ئۈلگۈرمەيلا سىلەر بىلەن خوشلىشىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىمەن. بېشىمغا كەلگەن شۇم تەقدىر مېنى مۇشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر قىلدى. بولمىسا مېنىڭمۇ ياشىغۇم، باشقىلاردىن ئۆتەرراق بەختىنىڭ پەيزىنى سۈرگۈم بار ئىدى. ئەپسۇس، ھازىر ئۆلۈمدىن باشقا تاللاش يولۇم يوق. خەير، بۇ دۇنيادا ئۆز مەجبۇرىيىتىمنى ئادا قىلالمىسام، ئۇ دۇنيادا ئادا

قىلارمەن. مەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، ھەر نامزىڭلاردا روھىمغا دۇئا قىلىپ قويساڭلارلا سىلەردىن ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا رازى. ئالماس، سىزنى چىن دىلىمدىن سۆيەتتىم، ئۆزۈمنى قەدىرلىگەندەك قەدىرلەيتتىم. ئەپسۇس، سىزنىڭ ئامانىتىڭىزگە مەخسۇت تاز خيانەت قىلدى. ئەمدى ناپاك تېنىمنى سىزگە كۆرسىتىشنى خالىمايمەن ھەم سىزنى كۆرۈش ئىستىكىمۇ يوق. مېنىڭ بارلىق ھېسسىيات-تۇيغۇمنى مەخسۇت تاز ژەيران قىلدى. بولمىسا مەن سىز قايتىپ كەلگۈچە ساقلاپ، تۇرمۇشنىڭ ئىنسان ئەقلىنى لال قىلىدىغان سىرلىق لەززەتلىرىدىن ھۇزۇر ئېلىپ، جېنىم تېنىمدىلا بولىدىكەن، سىزگە ئات-ئېشەك ئورنىدا خىزمەت قىلىشقا ئانت ئىچكەنىدىم. ئەپسۇس، ئەمدى بۇلار ماڭا چۈشتەكلا ئىش بولۇپ قالدى. كەچۈرۈڭ ئالماس، مەن ژەدەمگە ژاپا قىلالمىدىم. ئەلۋىدا.....» ئاندىن كۆزلىرىمنى چىڭ يۇمۇپ، لۆمشۇپ ئېقىۋاتقان دوغاپتەك لاي سۇغا ئۆزۈمنى ئاتتىم.....

گۈلنۇرنىڭ ئاۋازى بىردىنلا بوغۇلۇپ، سۆزلەشتىن توختىدى. مەن ئۇنىڭغا قارىغىنىمچە ھېلىھەم ئەسلىدىكى ھالىتىمدە ئولتۇرماقتا ئىدىم. گۈلنۇرنىڭ ھېكايە ئېيتىپ بېرىۋاتقىنىدەك گەپلىرىگە تۇرۇپلا ئىشەنگۈم كەلسە، يەنە تۇرۇپلا «ئۇ يالغان ئېيتىۋاتمىغاندۇ» دەپ گۇمان قىلاتتىم. شۇ ئەسنادا بىردىنلا غۇر-غۇر شامال كېلىپ، ئۇنىڭ رەتسىز چاچلىرىنى يەلپۈپ ئۆتتى. لېكىن ئۇ ھېچنېمە بىلەن كارى يوقتەك قىلاتتى. ئۇ كۆزىدىكى ياش تامچىلىرىنى قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— كېيىن يۈز بەرگەن ئىشلارنى بىلمەيمەن، ئۇستىخانلىرىمنىڭ ئۇگە-ئۇگىلىرىدىن ئاغرىشى بىلەن كۆزۈمنى ئېچىپ، ھەيران بولدۇم. مەن بىر ئۆيدە ياتاتتىم. يېنىمدىلا دادىگىز قاراپ ئولتۇراتتى، مېنىڭ يېنىك ئىگراپ، كۆزۈمنى ئاچقىنىمنى كۆرۈپ،

ئېگىشىپ سورىدى:

— قانداقراق تۇرىسىز قىزىم، بىر يېرىڭىز ئاغرىۋاتامدا؟

مەن تەستە، تولىمۇ تەستە بېشىمنى چايقىدىم.

— خۇداغا شۈكۈر، ھەر نېمە بولسا ھوشىڭىزغا كەلدىڭىز، بەك قورۇققانىدىم، — ئۇ ئارتۇق گەپ قىلمايلا، ماڭا دورا ئىچۈرىدى. بۇ يەرگە قانداقلارچە كېلىپ قالغانلىقىمنى ئۇقمايتتىم. دەرىيا بويىغا كەلگىنىم، سۇغا ئۆزۈمنى ئاتقىنىم خىرە-شىرە ئېسىمدە ئىدى.

— بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىم؟ — سورىدىم خىلى تەستە.

— دەريادىن سۇ ئەكېلەي دەپ بارغانىدىم. ئەسلىدىغۇ مەھەللىدىكى كۆلنىڭ سۈيىنى ئىچەتتۇق. لېكىن نەچچە كۈن بولدى، سۇ بارغانسېرى ئاز قېلىپ، تەمى ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ. شۇڭا يىراق بولسىمۇ، دەريانىڭ سۈيىنى ئەكېلەي دەپ بارغانىدىم. سۇ ئۇسۇۋۈتىپ قارىسام، لايداڭدا قاپقارا بىر نەرسە ياتىدۇ. يېقىن بېرىپ قارىسام، سىز. شۇنىڭ بىلەن ئۆيگە ئەكېلىپ، يوتقانغا چۈمكىدىم. سىز مۇشۇنداق ياتقىلى توپتوغرا تۆت كۈن بولدى. قىزىپلا تۇرىسىز، جۆيلۈيسىز، لېكىن نېمە دېگىنىڭىزنى ئۇقالمىدىم. مەھەللىمىزدىكى دوختۇرنىڭمۇ ئىشلەتمىگەن دورىلىرى قالمىدى. يەيدىغان رىزقىڭىز بار ئىكەن قىزىم، سىزنى خۇدا بىر ساقلىدى.

دادىڭىزنىڭ گەپلىرىگە ئىنكاس قايتۇرمىدىم، ئۇ دەمۇدەم كۆڭلۈمنىڭ نېمە تارتىدىغانلىقىنى سوراپلا تۇراتتى. لېكىن كۆڭلۈم بىر نەرسە تارتىدىغانىدەك ئەمەس ئىدى. شۇ كۈنلەردە كۆڭلۈم تولىمۇ بىسەرەمجانلىق ئىچىدە ئۆتتى. ئەسلىي بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالىشاي دېگەن بولساممۇ، تەقدىر قەستەن مەن بىلەن قېرىشۇاتاتتى. ئەمدى قانداق قىلسام بولىدىكىن؟ بۇ يەردىن باشقا

يەرگە كەتسەم، ئۆيدىكىلەرمۇ، دادىگىزمۇ مېنى تاپالمىسا» ئويـ ـلايدىغىنىم مۇشۇلا ئىدى. ئادەم ياشاشتىن بىزار بولسىلا هاياتـ ـتىكى هەممە نەرسە جەلپكارلىقىنى يوقتىدىكەن، مەن قانداقلا قىلىپ بولسىمۇ، بۇ يەردىن كېتىپ مۇشۇ بىزارلىقتىن مەڭگۈگە قۇتۇلماقچى بولدۇم. تۆت-بەش كۈن ئىچىدىلا خېلى ماغدۇرۇمغا كېلىپ، تالا-تۈزگە چىقالايدىغان بولدۇم. ئەمما، ئولتۇرسام-قوپسام قەيەرگە كېتىش مەسىلىسى مېنى قىينايتتى.

— خوش، ماغدۇرىگىزغا خېلى كېلىپ قالدىگىز، قىزىم. سىزدىن سورايدىغان بىر ئىش بار ئىدى. سورسام بولامدۇ؟ — دېدى دادىگىز بىر كۈنى ناشتىدا.

— سوراڭەرسىلە.

— ئەسلىدىغۇ بۇ سىزدىن سورايدىغان گەپ ئەمەستى، نەچچە كۈندىن بۇيان ئۇخلىسىگىزلا، بىرسىنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ جۆيلۈپلا چىقتىگىز، لېكىن گېپىگىزنى پەقەتلا ئۇقالمـ ـدىم، قىزىم. قارىسام بىرەر دەردىگىز بارەڭ قىلىدۇ. مەن سىزگە ئاتا يوللۇق ئادەم، قانداقلا گەپ بولسا ئوچۇقلا دەڭبىرىڭ، قانداقلارچە بۇ يولنى تاللاپ قالدىگىز؟

يۈرىكىم ئىختىيارسىز ئېغىپ كەتتى، هەرنېمە بولسا دادىگىز مېنىڭ سىزنىڭ ئىسمىگىزنى چاقىرغىنىمنى بىلمەپتۇ. ئەمدى ئۇنىڭغا نېمە دېسەم بولار؟ قاراپ تۇرۇپ يالغان ئېيتسام قاملىشارـ مۇ؟ ئىككىلىنىپ بىرهازا تۇرۇپ قالدىم. ئۇنىڭ ماڭا تىكىلگىنى تىكىلگەنىدى، چىرايىدا سەمىمىيلىك ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ مېنىڭ نىجاتچىم، يەنە كېلىپ كېچىنى تاڭغا ئۇلاپ تۇرمۇشلۇق بولۇشنى خىيال قىلىپ، چىن يۈرىكىمدىن سۆيگەن ئادەمنىڭ دادىسى. شۇڭا ئىككىمىزنىڭ ئىشنى تىلغا ئالماي، قالغان گەپنى ئەينەن ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم.

— جاهاندا يالاق يالايدىغان ئادەملەر كۆرمىگەن، قىزىم. «توز

يالاپ ئۆگەنگەن ئىت قوپارغۇ ئاستىدا ئۆلۈپتۇ» دەپ، ئۇ خۇمسىمۇ جاجسىنى يەپتۇ، بىراق بار ئۇۋالچىلىق سىزگە بوپتۇ. ئويىڭىزچە ئەمدى قانداق قىلاي دەيسىز؟

دادىڭىزغا نەچچە كۈندىن بويان ئويلىغانلىرىمنى دېدىم.

ــ ئويلىغانلىرىڭىز بەلكىم توغرىدۇ قىزىم، ــ دادىڭىز ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ بىردەم ئويلانغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى، ــ لېكىن مۇشۇ پېتىلا ماڭسىڭىز قاملاشماس. ئۆزىڭىز تەنھا بولسىڭىزغۇ بىر نۆزى، لېكىن ئېغىر ئاياغ تۇرسىڭىز؟

دادىڭىزغا باشقا تاللاش يولۇم يوقلۇقىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭدىن مېنى بۇ يولدىن توسماسلىقىنى ئۆتۈندۈم.

ــ راستتىنلا بىر قارارغا كەلدىڭىزمۇ؟ ــ دېدى دادىڭىز خېلى ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن. مەن بېشىمنى لىڭشىتتىم.

ــ بۇ بولمايدىغان چارە ئىكەن، قىزىم. بۇنىڭدىن باشقىچە بىر ئامال قىلساق قانداق؟ ــ دېدى دادىڭىز كىگىزنىڭ چۇچىسىنى قولىغا يۆگەپ خېلى ئولتۇرغاندىن كېيىن

ــ قانداق دەيلا.....

ــ بۇنداق دېسەم، كۆڭلىڭىزگە كەلمىسۇن قىزىم. مەن بىر پۇتۇم گۆرگە ساڭگىلىغان ئادەم، تۇرمۇشتىن تەمەيىم يوق. سىزنى مۇشۇ ئۆيدە تۇرۇپ قالسۇنمىكىن دەيمەن.

ــ بۇ..... بۇ..... قاملىشارما؟

ــ نېرى-بېرىسىنى كۆپ ئويلاندىم. بۇنىڭدىن باشقا مۇڭا-پىق ئامال تاپالمىدىم. سىز مېنىڭ قىزىمنىڭ ئورنىدا ھەم مەڭگۈ مېنىڭ قىزىم بولۇپ تۇرىسىز. لېكىن، ئەھلىمەھەللە قانداق ئويلايدىغانلىقىنى كۆپ سۆزلىمىسەممۇ سىز ئوبدان بىلىسىز. ئۆيىڭىزگە ئەلچى ئەۋەتەي. ئۇلار قوشۇلسا، قائىدىسىنى قىلىپ قويايلى، لېكىن بۇ يالغان، سىز يەنىلا مەڭگۈ قىزىمنىڭ ئورنىدا،

باشقىچە ئويلاردا بولماڭ. كۆزىڭىز يوروپ، ماغدۇرىڭىزغا كەلگەندە، ئاندىن نەگە كېتىمەن دېسىڭىز ئىختىيارىڭىز.

نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. سىز بىلەن ھايات‌لىقىمىزدا بىر ياستۇققا باش قويۇشقا ۋەدىلەشكەن. ئەمدى كېلىپ-كېلىپ دادىڭىز بىلەن..... ئاھ خۇدا! بۇ نېمە كۈن ئەمدى!..... ئۇنىڭ سۆزىمۇ ئورۇنلۇق ئىدى. مەن بۇ ھالىم بىلەن باشقا يەرگە كېتەلمەيتتىم. ئانام خېلى سەۋەب قىلىپ باققان بولسىمۇ، ماڭا چاپلاشقان بۇ مەرەزدىن قۇتۇلالمىغانىدىم. قارىغاندا مۇشۇنىڭدىن باشقا يولۇم قالمىغانىدەك قىلاتتى. ئاخىر ماقۇللۇق بىلدۈردۈم. دادىڭىز مەھەللە مەسچىتىنىڭ ئىمامى قاتارلىق بىر نەچچەيلەننى بىزنىڭ ئۆيگە ئەۋەتىپتۇ. ئانام-دادامىلار مەن يوقاپ كەتكەندىن بۇيان ئىزدىمىگەن يېرى قالماي، مەندىن ئۈمىد ئۈزۈپ ھازا ئېچىشىپ ئولتۇرغانىكەن. ئەلچىلەر بېرىشى بىلەن ھاڭ-تاڭ قاپتۇ-دە، ئىشنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىنى بىلگەندىن كېيىن، رازىلىق بېرىپتۇ. ئەتىسى دادىڭىز بىر ئامالارنى قىلىپ، يېزىلىق خەلق ئىشلار ئىشخانىسىدىن رەسمىيەت بېجىرىپ كەلدى. شۇ كۈنى كەچتىلا ئىككىمىزگە نىكاھ ئوقۇلدى.

گۈلنۇر ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويدى. ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرى يەنە بىر مەرتەم ياشقا تولغانىدى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغانسېرى تۇنۇگۈن-دىن بۇيانقى روھىي غەلىيانلىرىم ئاز-تولا پەسكويغان چۈشۈڭا-تاتتى. تۇنۇگۈن ئۇنى ئۆيدە كۆرگەن ۋاقتىمدا، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن دەرد-ئەلەملەردىن خەۋەرسىز بولغاچقا، ئۇنىڭدىن ئاغ-رىنغان، زارلانغانىدىم. ئەمدى ئۇنىڭغا بولغان نەپرىتىم پەسكويغا چۈشۈشكە باشلىغانىدى.

— شۇنىڭدىن بۇيان سىلەرنىڭ ئۆيدە تۇرۇۋاتقىنىمنى، ئاتا-ئانامۇ پات-پات كېلىپ تۇردى. ئۇلار ۋە قولۇم-قوشنىلارنىڭ نەزەرىدە مەن دادىڭىزنىڭ قانۇنلۇق ئايالى ئىدىم. لېكىن دادىڭىز

باشتىن-ئاخىر ئۆز لەۋزىدە تۇرۇپ كەلدى. بۇ ئۆيدە ھايات كەچۈرۈۋاتقان 3—4 ئايدىن بېرى ئۇنىڭ ماڭا تىكىلىپ قارىغىنىنى ئەسلىيەلمەيمەن. ئۇ مېنى قىزىدەك كۆرۈپ سەممىي مۇئامىلە قىلىدۇ. بۇنداق ۋاقىتلاردا ئۆزۈمچە ئوڭايسىزلىنىپمۇ قالىمەن. بولۇپمۇ خېتىگىزنى تاپشۇرۇۋالغاندا، كىچىك بالىدەك خۇشاللىقتا چۆمىدۇ، لېكىن مەن زەھەر يۇتۇۋالغاندەك ئازابلىنىمەن. خېتىگىزنى دادىگىزغا ئوقۇپ بېرىۋاتقان چاغدا ئۆزۈمنى قويىدىغانغا يەر تاپالماي، ئازاب پۈتۈن جىسمىمنى چىرمىۋالىدۇ، كۆزلىرىمگە لىققىدە ياش كېلىدۇ. لېكىن ئۆزۈمنى تېزلا ئوڭشۇۋالىمەن. دادىگىز يەكتىز ئولتۇرۇپ پۈتۈن دىققىتى بىلەن تىڭشاۋاتقاچقا، مەندىكى ئۆزگىرىشلەرنى سەزمەي قالىدۇ. يازلىق تەتىل ۋاقتى يېقىنلاشقانسېرى سىزنىڭ كېلىپ قېلىشىگىزدىن ئەنسىرەپ، دادىگىزغا نەچچە قېتىم دەپ بىر مەزگىل ئاتا-ئانامنىڭكىدە تۇرۇشقا ئىجازەت ئالغانىدىم. پەمىچە تەتىلدە كەلسىگىز چوقۇم خەۋەر بېرەتتىگىز، مەنمۇ شۇ ئان ئاتا-ئانامنىڭكىگە كېتىۋېلىپ، سىز مەكتىپىگىزگە قايتقۇچە ئۆيدىن سىرتقا چىقمايتتىم. لېكىن، سىز تۇيۇقسىز كەلگەچكە ئىش مېنىڭ ئويلىغىنىمدەك بولمىدى. قانچە باش قاتۇرغان بولسامۇ، لېكىن ئۆيدىن چىقىپ كېتىشكە ھېچبىر سەۋەب تاپالمىدىم. لېكىن، سىز مەندىكى ئۆزگىرىشنى ئاللىقاچان پەملەپ ئولگۇردىگىز-دە، يەۋاتقان تامىقىگىزنى جايىدا قويۇپ، سىرتقا چىقىپ كەتتىگىز، دادىگىز بۇنىڭدىن غەيرىيلىك ھېس قىلغاندەك غودۇكشىدى.

— قانداق بالا بولدى بۇ، ئۇ ياندىن كېلىپ، بۇ ياندىن تامىقىنى يېمەيلا چىقىپ كەتتى يا.

نېمىمۇ دېيەلەيمەن. كۆرۈنۈشتە چىراي ئۆزگەرتمىگىنىم بىلەن يۈرىكىم يىغلاۋاتاتتى. سىزنى كۆرگەن دەقىقىدىن باشلاپ بىر خىل تەشىنالىق، ئىنتىلىش ھېسسىياتى ماڭا ئارامىلىق بەرمەيۋاتاتتى.

يۇگـۇرۇپ بېرىـپ، بويىنىڭىزغـا گـىرە سـالغۇم كېلەتتـى. لـېكىن دادىڭىزنـىڭ ئالدىـدا ئۇنـداق قىلالمـايتتىم. سـىز خېلـى ئـۇزاققىچە قايتـىپ كىرمىگەنـدىن كېـيىن، دادىڭـىز نەچـچە قېـتىم سـىرتقا چىقىپ كىردى. ئەھۋالنى كۆڭلۈم تۇيۇپ ئۆلگـۇردى. سـىز ئـىشىنىڭ تېگـى-تەكتىنـى بىلمىگەچـكە، ئۆيـدىن چىقـىپ كەتكەنـىدىڭىز. خۇي-مىجەزىڭىزنى ئوبدان بىلگەچكە، ئەمـدى قايتـىپ كەلمەيـ-ـدىغانلىقىڭىزغا كۆزۈم يەتتى. دادىڭىز ئۆزىگە ئۆزى سۆزلەپ:

ــ ئېغىر ياتقۇ ۋاقتى بولدى، ئالماس قايتىپ كىرمەيدى يا،

ــ دېدى ۋە ساقاللىرىنى سىلىغىنىچە جىم بولدى.

ــ ئالمـاس ئەمـدى قايتـىپ كىرمەيـدۇ، ــ دېـدىم ئۇنـىڭ چىرايىغا قارىمايلا، ــ ئۇ كەتتى.

ــ نەگە كەتتى؟ نېمىشقا قايتـىپ كىرمەيـدۇ؟ ــ ئالـدىراپ سورىدى دادىڭىز ئىشەنمىگەندەك.

ــ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيمەن. ئىشقىلىپ ئۇ ئەمدى بـۇ ئۆيگە قەدەم باسمايدۇ.

ــ جۆيلۈگەندەك گەپ قىلمۇاتـىسىزغۇ، گېپىڭىزنـى ئېنىقراق دەڭە!

بـىردىنلا ئىككىلىنـىپ قالـدىم. دېـمەي دېـسەم سـىزنىڭ ئاچچىقىڭىزدا ئوقۇشىڭىزنىمۇ تاشـلاپ، پـۇتىڭىز تايغـان، بېشىڭىز قايغان يەرلەردە يۈرۈپ، روھي زەربە ئىچىـدە تۇگـىشىپ كېتىشـ-ـىڭىزدىن ئەنسىرەيتتىم. «ئۇ يانغا تارتـسام ئـات ئۆلـدۇ، بـۇ يانغـا تارتـسام شـوتا سـۇنىدۇ» دېگەنـدەك مۇشـكۈل ئەھۋالـدا قالـدىم. ئوتنىڭ تېشىدا كۆيگەنىدىن، ئىچـىدە كـۆيگەن ياخـشىراق ئىـكەن. دادىڭىـز مەنـىدىن ئاغرىنـسىمۇ، بـۇ ۋاقىـتقىچە ھەقىقـي ئەھـۋالنى دېمىگەنلىكىم ئۈچۈن ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقارسىمۇ مەيلىتى، لېكىن ئۇنى ئوغلـىدىن ــ بـىر ئۆمـۈر ھەم دادا، ھەم ئانـا بولـۇپ ئوتـتدا كۆيۈپ، سۈيىدە ئېقىپ چوڭ قىلغان يۈرەك پارىسىدىن ئايرىلـىپ

قالمسۇن دېگەن نىيەت بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئىشلىرىنى ئېنىق ئېيتتىم.

— مەن بۇنى سەزگەن، قىزىم. سىز بۇ ئۆيگە كەلگەندىن بۇيان مۇڭلىنىپلا يۈردىڭىز، ھەتتا بەزى كېچىلىرى ئوغلۇمنىڭ ئىسمىنى ئېغىزىڭىزدىن چۈشۈرمەي جۆيلۈدىڭىز. مەن «ئوغلۇم ئالماسمىدۇ، يا باشقا بىرسىمىدۇ» دەپ گۇمانلىنىپ، نەچچە قېتىم سوراپ بېقىشنى ئويلىدىم-يۇ، لېكىن سىزنى ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويماي دەپ، تىلىمىنىڭ ئۇچىغا كەلگەن گەپنى يۇتۇۋەتتىم. مانا ئەمدى سىر ئاشكارا بولدى، تۇغۇن يېشىلدى. قېنى ئېيتىڭە، ئالماس راستتىن قايتىپ كەلمەسمۇ؟

— بايا چىرايىدا يۇز بەرگەن ئۆزگىرىشلەرنى ئېنىق كۆردۇم، ئۇنىڭ مىجەزىنى ئوبدان بىلىمەن، ئۇ چوقۇم بۇ ئىشلارنى خاتا چۈشەندى، شۇڭا قايتىپ كېلىشىدىن كەلمەسلىكى ئېنىق.

دادىڭىز سۆزلىرىنى ئاڭلاپ بىردىنلا جىددىيلىشىپ، يېشىغا ماس كەلمىگەن چاققانلىق بىلەن ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ پەگاھقا چۈشتى.

— بۇ بولماپتۇ، مەن ئۇنى ئىزدەي، نەدىن بولسىمۇ تاپاي.

— توختىسىلا، ئالماسنى سىلىمۇ ئىزدىسىلە، مەنمۇ ئىزدەي. ئۆللالەم ئۇ بۇ يېزىدىن چىقىپ كەتتى.

— قەيەرگە بارا زادى، بونداق كېچىدە؟

— سىلى مەھەللە ئىچىنى ئاختۇرسىلا، مەن باشقا ياققا ماڭاي، خاپا بولماي ماڭا ھارۋىنى قېتىپ بەرسىلە.

دادىڭىز دەرھاللا ھارۋىنى قېتىپ بەردى. مەن شۇ ماڭغىنىمچە ئۇدۇل ئابلىكىمنىڭ ئۆيىگە باردىم، لېكىن ئۇ سىزنى تۇنۇگۈندىن بۇيان كۆرمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن سىزنى مۇشۇ يەردىمىكىن دەپ ئويلاپ كەلگەنىدىم. تەلىيىم بار ئىكەن، سىزنى بۇ يەردىن تاپتىم.

گۈلنۇر سۆزىنى تۈگىتىپ، ماڭا لەپپىدە قارىدى. ئۇنىڭ ئىلگىرىكى ئويناق، ئادەمنى كۆيدۈرىدىغان نۇرلۇق كۆزلىرىدىن مۇڭ تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرى مېنى ئەمدى ئازابلاشقا باشلىدى. نەچچە ئايدىن بۇيان خېتىمگە جاۋاب يازماسلىقىنىڭ سەۋەبى ئاشكارىلانغانىدى. قارىغانىدا گۈلنۇر گۇناھسىز ئىكەن، ئەمما مەن كەچۈرەلمىدىمەن؟ ئىلگىرى ئارمان قىلغان تۇرمۇش، ئارزۇلىغان بەخت غايىب بولغانىدى. بۇنى كىمدىن كۆرىمەن؟ گۈلنۇردىنمۇ؟ مەخسۇت تازدىنمۇ؟ ياكى كاج تەقدىردىنمۇ؟ ئەمدى گۈلنۇردىن ئاغرىنىشمىنىڭمۇ ئورنى يوق. ئۇ زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچى، مېنى بىر كۆرۈۋېلىش ئىستىكىدىلا مۇشۇ ۋاقىتقىچە بەرداشلىق بېرىپ كەلگەن، بولمىسا ئۇنىڭ چىرايىنى مەڭگۈ كۆرەلمەيتتىم. ئۇ چاغدا ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن قىسمەتلەردىن خەۋەرسىز قېلىپ، تېخىمۇ ئازابلانماسمىدىم! بولدى يۈرىكىم، بارابان دۇمباقتەك بار كۈچۈڭ بىلەن دۈپۈرلەۋەرمىگىن، مېنى بىردەم تىنچ قوي! مەن ئاچا يول دوقمۇشىغا كېلىپ قالدىم. بارسا كېلەر يولغا مېڭىشممۇ، بارسا كەلمەس يولغا مېڭىشممۇ مۇمكىن. بۇنى پەقەتلا ئۆزۈم بەلگىلىيەلەيمەن. لېكىن، بۇنىڭلىق بىلەن بولدى قىلمايدىغان ئوخشايمەن. ئىككى ئادەم، ياق ئۈچ ئادەم مۇشۇ پەيتتىكى قارارىم بىلەن زىچ باغلانغان. ئەمدى نېمىلا بولسۇن قەدەمنى ئويلىنىپ بېسىشىم كېرەك. بولمىسا، ئولارنى مەڭگۈ كورمىگەن تەقدىردىمۇ، بىر ئۆمۈر پۇشايمانىنى ئالىدىغانغا قاچا تاپالماي، ۋىجدان سوتى ئالدىدا گۇناھكار بولۇپ قالىدە-كەنمەن.

— سىزدىن كەچۈرۈشنى تەلەپ قىلمايمەن. بولىدىغان ئىش بولۇپ بولدى، ئىشىنەمسىز، ئىشەنمەمسىز، ئەمدى ئىختىيار ئۆزىڭىزدە. سىزنى بىر كۆرۈۋېلىپ، ئاندىن ئۆلۈپ كەتسەممۇ، باشقا يۈرتلاردا سەرسان-سەرگەردان بولۇپ ئۆتسەممۇ رازى ئىدىم.

ئەمدى ئارمانىمغا يەتتىم، قانداق قىلىشنى ئۆزۈم بىلىمەن. لېكىن سىزدىن ئۆتۈنەيكى، دادىگىزدا قىلچىمۇ گۇناھ يوق. ئۇ خىزمىتىدە پاك، قەغەزدەك ئاق ئادەم. ئەمدى باشقىچە خىياللىرىگىز بولسا، ئۇنى مەندەك جىسمى سۆيۈشكە ئەرزىمەيدىغان قىز، ياق، ئايال ئۇچۇن ئەمەس، بۇرۇن سىزنى ھۆرمەتلەيدىغان، ئوتىگىزدا كۆيۈپ قەلبى ئارام تاپمايدىغان گۇلنۇر ئۇچۇن بولسىمۇ كاللىگىزدىن چىقىرىۋېتىڭ. دادىگىز سىزدىن سۆيۈنۈپ قالسۇن، سىزدەك ئاق-قارىنى پەرقلەندۇرەلەيدىغان، ئىشلارنى توغرا چۈشىنىدىغان زىيالىي ئوغلىدىن پەخىرلەنسۇن. ئۇ بۇرۇن مەرھۇم ئانىگىزدىن ئايرىلىپ قېلىپ بىر ئۆمۈر ھىجران دەردىنى تارتتى، ئەمدى سىزدىن ئاايرىلىپ قالسا بولمايدۇ.

مەن ئۇندىمىدىم، گۇلنۇر تىزلىنىپ ماڭغان پېتى ئالدىمغا يېقىن كېلىپ، قوللىرىنى ماڭا ئۇزاتتى-يۇ، نېمىشقىدۇر بىردىنلا توختاپ قالدى. بۇنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىدى. شۇنچە چوڭ ئىشلار يۈز بېرىپتۇ، لېكىن مەن بۇنىڭدىن بىخەۋەر يۈرۈپتىمەن، ئەگەر قاباھەتلىك چۈشتەك بۇ قىسمەتلەر ئۇنىڭ ئورنىدا مېنىڭ بېشىمغا كەلگەن بولسا بەرداشلىق بېرەلەتتىممۇ؟ شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنى گۇناھكار ھېسابلىماقتا. ئۇ راستتىنلا گۇناھكارمۇ؟

ــ ئەمدى مېنى ئۇنتۇپ كېتىڭ. مەن بىلەن بۇ دۇنيادا تونۇشمىغان بولۇڭ. سىز بەختىگىز پارلاق ئادەم. بۇندىن كېيىن تەلەيىنىڭ كەڭ قۇچاق ئاچىدىغانلىقىغا ئىشەنچىم كامىل. سەمىمىيلىك بىلەن ئۆتۈنەيكى، ئۆيىگىزگە قايتىپ كېتىڭ، ماقۇلمۇ؟

گۇلنۇر ماڭا تىكىلدى. شۇ تاپتا نېمە دېيىشنى بىلمەيتتىم. راستىنى ئېيتسام ئۇنىڭ ئۆتۈنۈشىنى رەت قىلىشقا ئامالسىز قالغانىدىم. شۇڭا، بېشىمنى ئاستا لىڭشىتتىم.

ــ ئـۇھ، خۇداغـا شـۈكۈر. ئەمـدى دادىڭـز سـىزدىن رازى بولـدىغان بولـدى، ــ گۈلنـۇر ئورنـدىن تەسـلىكتە تـۇرۇپ ماڭـا بىرنەچچە دەقىقە تىكىلىپ تۇرغانـدىن كېيىن گېپىنـى داۋاملاشـ ـتۇردى، ــ رەھـمەت سـىزگە، ھەرنـېمە بولسا گېپىمنـى ئىلىـك ئالدىڭىز. ئاۋۇ ئويماندا ھارۋا بار، ھازىرلا ئۆيىڭىزگە قايتـاڭ، ــ ئۇ گېپىنى تۈگىتىپلا كەينىگە بۇرۇلۇپ ماڭدى.

ــ نە..... نەگە؟ ــ ئالدىراپ سورىدىم.

ــ ئەمدى مېنىڭ ئىشىم تۈگـدى، قايتـاي، ــ ئـۇ كەينـىگە قارىمايلا جاۋاب بەردى. ئىختىيارسىز يۈگۈرۈپ يېنىغا باردىم ـ دە:

ــ ئەمـدى سـىز تەرسـالىق قىلمـاڭ، ــ دېـدىممەن ئۇنـاڭ قولىغا ئېسىلىپ، ــ ئۆيگە ئىككىمىز بىرگە قايتايلى.

گۈلنۇر بېشىنى يېنىڭ لىڭىشتىپ، بـىردىنلا بوينۇمغـا گـىرە سېلىپ يىغلىۋەتتى.

ئۇچۇپ كەتكەن بەخت كەپتىرى

مەكتەپكە قايتىپ كەلگىنىمگە خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى. يېڭى ئوقۇش يىلىنىڭ دەرسلىرى ئالدىنقى يىلىنىڭكىدىن خېلىلا ئېغىر ئىدى. شۇڭا، باشقا ئىشلارنى ئۇنتۇش ئۈچۈن پۈتۈن دىققىتىمنى ئۆگىنىشكە قاراتتىم. بۇ كۈنلەردە ماڭا ئالاھىدە تەسىر قىلغان ئىش بىر چەت ئەللىك تەسىس قىلغان مۇكاپاتقا ئېرىشىشىم بولۇپ، بۇنىڭدىن ساۋاقداشلىرىم ئىچىدە مەن بىلەن ئوخشاش شادلانغانلارمۇ، ھەسەت، رەشىك ئوتىدا ئۆرتەنگەنلەرمۇ بولدى. رېئاللىقتا بۇ نورمال ئەھۋال ئىدى.

— بۇ دېگەن ئىنسان تەبىئىتى، ئاداش. ھەممە ئادەمگە قەلبىڭنى چۈشەندۈرۈشۈڭنىڭ ھاجىتى يوق. سېنى چۈشەنسەمۇ، چۈشەنمىسەمۇ بەربىر، ئۇلار بىلەن كارىڭ بولمىسۇن. سەن ھازىر تۇنجى قەدەمنى باستىڭ، مۇساپە تېخى ئۇزۇن. دادىل قەدەم ئال، شۇندىلا مۇراد-مەقسىتىڭگە يېتەلەيسەن، — دېدى ئابلىكىم ئاغرىنىشلىرىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، — باشقىلار قايىل بولمىسا، مانا مەن قايىل. سەن ئېرىشكەن نەتىجىلەرنىڭ بىرەرسىگە نائىل بولالىغان بولسام، ئۆزۈمنى قويارغا يەر تاپالمايى قالغان بولاتتىم. ئۆگەن ئاداش، زېھنى ئوچۇقنىڭ يولى ئوچۇق بولىدىغان زامان كېلىۋاتىدۇ. لېكىن، راستىنلا تەلىيىڭ كېلىپ قالسا، «قوينۇڭدىن تۆكۈلسە، قونجىڭغا» جۇما.

ئابلىكىم ھەييارلىق بىلەن كۈلدى. ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى سېزىپ مەنمۇ كۈلۈپ قويدۇم. تەتىلدىن كەلگەندىن بېرى ئۇ مېنى كۈندە دېگۈدەك ئىزدەپ تۇراتتى. ئۇ ھەممىدىن

خەۋەر تاپقان، گۈلنۇرمۇ بېشىغا كەلگەن دەرد-ئەلەملەرنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرگەن، ئۇ مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئاياپ، بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئېچىپ باقمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ مېنى ئىزدەپ تۇرۇشىنىڭ سەۋەبىنى بىلىپ بولغانىدىم.

راستىنى ئېيتسام، گۈلنۇر ئاشۇ كۈنى ھەممە گەپنى دېگەنىدە، گەرچە رېئاللىقنى قوبۇل قىلالمىغان بولسىمۇ، ئۇنى ۋە دادامنى دەپلا ئۆيگە قايتتىم. دادامۇ ماڭا باشقىچە نەزەر بىلەن قارىمىدى، بەلكى گويا چوڭ بولۇپ قالغانلىقىمنى، ساقال-بۇرۇتلىرىمنىڭ چىقىشقا باشلىغانلىقىنى بىلمىگەندەك، ئىلگىرىكىدەكلا ئەركىلىتىپ، كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرىدىغان سۆزلەرنى قىلدى. بۇنى چۈشەنسەممۇ، لېكىن چىش يېرىپ بىر نەرسە دېيەلمەيتتىم. ئۇنىڭغا نېمىلەرنى ئويلىغانلىقىمنى، ئەمدى قانداق قىلىدىغانلىقىمنى دېيىش مەن ئۈچۈن تولىمۇ تەسكە توختايتتى. بۇنى بەلكىم ئۇ ئۆزىمۇ ھېس قىلغان چېغى، بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئېچىشتىن ئۆزىنى قاچۇراتتى. ئۇ ئۆيدە يوق چاغدىمۇ گۈلنۇرغا گويا بۇ ۋاقىتقىچە كۆرۈپ باقمىغاندەك مۇئامىلە قىلاتتىم. مېنىڭچە بۇ خاتا ئەمەس ئىدى. بۇرۇنقى ئىشلار ئۆتمۈشكە ئايلانغان بولۇپ، ئەمدى قانداق قىلساقمۇ ئورنىغا كەلمەيتتى. گۈلنۇر ھازىر مەيلى قانۇن نۇقتىسىدىن، مەيلى شەرىئەت نۇقتىسىدىن بولسۇن، دادامغا تەۋە ئىدى. شۇڭا گەپ-سۆزگە دىققەت قىلىشمىغا، ھەممە ئىشتا ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىشىمغا توغرا كېلەتتى.

بىر كۈنى دادام سۇ تۇتقىلى چىقىپ كېتىپ، ئۆيدە ئىككىمىزلا قالدۇق، ھاۋا ئىسسىق بولغاچقا، ھويلىدىكى تال بارائ ئاستىدا ئولتۇردۇق. گۈلنۇر بىر كىتابنى قولىغا ئېلىۋالغان بولۇپ، كۆرۈنۈشتە كىتابقا بېرىلىپ كەتكەندەك ئولتۇرسىمۇ، ئەمما پات-پات قاراپ قويۇشلىرىدىن بىر ئىشقا كۆڭۈل توختىتالمايۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتىم. شۇنداقتىمۇ قاراشلىرىنى كۆرمەسكە سېلىپ،

بىغەم ھالەتكە كىرىۋالغانىدىم.

— قاچان قايتىسىز؟ — سورىدى گۈلنۇر كىتابتىن كۆزىنى ئۆزمەي تۇرۇپ. ئۇنىڭ بۇنداق سورىشىنىڭ سەۋەبىنى بىلمەـ ـگەچكە، دەماللىققا بىر نېمە دېيەلمەي، تەئەججۈپلىنىپ تۇرۇپ قالدىم.

— ھەيران بولماڭ، بۇرنا كۈنى دادىگىز بىلەن دېيىشكەن گېپىگىلار تاسادىپىي قۇلقىمغا كىرىپ قالدى. ئەمدى نېمىشقا ئوقۇغۇگىز كەلمەس بولۇپ قالدى؟ مېنىڭ سەۋەبىمدىنما؟

تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك سورالغا سوئالدىن بىر قىسمىلا بولۇپ قالدىم. دەرۋەقە بۇرنا كۈنى دادام بىلەن خېلى تەگىشىپ قالغانىدىم.

— ياق، خاتا چۈشىنىپ قالماڭ. بۇ ئىش ھەرگىزمۇ سىزنىڭ سەۋەبىگىزدىن ئەمەس. مەن مۇشۇ ئىش توغرۇلۇق دادام بىلەن بۇرۇندىن تاكاللىشىپ كېلىۋاتىمەن.

— سەۋەبىنى ئېنىق دەپ بېرەلەمسىز؟

— دېمىسەممۇ بىلىسىز، ھازىر ئۆزىنى تۆتىنىڭ بىرى ساناپ يۈرگەن ئادەملەرمۇ ئوقۇش پۇلىنىڭ يۇقىرىلىقىدىن بالىلىرىنى ئوقۇتالمايۋاتسا، دادامغا بۇ ئېغىر كەلمەمدۇ؟

— باھانە ـ سەۋەبلىرىگىز مۇشۇمىدى؟ — ئۇ مېنى مەنىستەـ ـمىگەندەك نەزەردە قارىدى، — مەن بۈگۈن سىزنىڭ ئەكسىگىزـ نى كۆرگەندەك بولۇۋاتىمەن. يېرىم يولدا بەل قويۇۋەتسىگىز بولمايدۇ، ئالماس.

— بەل قويۇۋەتكىنىم ئەمەس، سىزمۇ بۇ ئۆينىڭ ئەلمىـ ـتەلمىنى كۆردىگىز، ماڭا ئامال يوق. ئەمدى دادامنى يەنە خەقنىڭ ئالدىدا سارغايتقۇم يوق. ئۆتكەن يىلىغۇ قولغا چىقىدىغانلا نەرسىنى سېتىپ يولغا سالغان. ئەمدى يەنە تەڭلىكتە قويۇشنى خالىمايمەن.

— بۇ تەرىپىدىن خاتىرجەم بولۇڭ. مېنى مۇشۇ ئۆيىنىڭ ئادىمى دەپ ھېسابلىسىڭىز، ئەمدى بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمىڭ. ھەممىسىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويىدۇم، بۇ يىل غەم-ئەندىشىسىزلا يولغا چىقالىشىڭىزدا گەپ يوق.

— نېمە دېدىڭىز؟ — سورىدىم مەن ئىشەنمىگەندەك، — غەلىتە گەپلەرنى قىلمۇاتىسىزغۇ؟

— چوڭ ئاكام بىلەن كۆرۈشتۇم. ئۇ ھازىرچە ئون مىڭ يۇەن قەرز بېرىپ تۇرىدىغان بولدى. يېرىمىنى سىز ئېلىپ ماڭىسىڭىز، قالغىنىغا مال-چارۋا ئېلىپ، بورداقچىلىق قىلىپ تۇرمۇشىمىزنى ياخشىلايمىز.

— بولمايدۇ! — ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم، — بۇنداق قىلساق ھەرگىز بولمايدۇ.

— نېمىشقا؟ — گۈلنۇر قولىدىكى كىتابنى سۇپىدىكى كىگىزگە تاشلىدى، — مېنى ياراتمىغىنىڭىزمۇ بۇ؟

— خاتا ئويلىماڭ، ھەرگىز ئۇنداق دېمەكچى ئەمەسمەن.

— ئەمىسە گېپىمنى ئاڭلاڭ، پەقەت ماقۇل بولمۇشىڭىزلا شەرت. مەن دادىڭىزنى ۋە سىزنى ئۆز بىلىپ شۇنداق قىلمۇاتىمەن. ئەگەر گېپىمگە كۆنمىسىڭىز بۇمۇ ئىختىيارىڭىز. ئۆزىڭىزنىڭ بىلگىنىچە ئىش قىلىڭ. مەنمۇ بۇ ئۆيدىن كېتەي.

گۈلنۇر سۇپىدىن چۈشۈپ سىرتقا ماڭدى. مەن ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىنى ئويلاپ باقمىغاچقا، سەل ئارىسالدى بولدۇم-دە، ئالدىنى توسۇپ سورىدىم:

— نەگە بارىسىز؟

— كۆڭلۈم خالىغان يەرگە.

داڭ قېتىپ قالدىم. ئۇنىڭ ئۆز ئۆيىگە قايتىپ بارمايدىغانلىقى ئېنىق ئىدى. لېكىن قەيەرگە بارىدىغانلىقىغا بىر نەرسە دېيەلمىسەممۇ، يۈرتنى تاشلاپ كېتىدىغانلىقىغا جەزم قىلالايتىتىم.

ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ ھازىر يالغۇز ھەرىكەت قىلىشتىن قىينىلىدىغان، بەزىدە قوش نەپەس ئالمىسا تىنىق ياندۇرالمايدىغان بولۇپ قالغانىدى.

— ئۇنداق قىلماڭ. مۇشۇ ئۆيدە تۇرۇپ قېلىڭ.

— كەتمەڭ دېمەكچىمۇ سىز؟

— ھەئە.

— ئەمىسە بايا دېگەن گەپكە قوشۇلدىڭىز-ھە؟

تولىمۇ تەڭقىسلىقتا قالدىم. ماقۇل دېسەم، دادامنى ئىقتىسادىتىن قىينىغانلىق ئاز دەپ، گۇلنۇرنىمۇ ئوتنىڭ ئىچىگە سۆرەپ كىرەتتىم-دە، ئۇلارغا تاكى تۆت يىللىق ئوقۇش تاماملانغۇچە باش كۆتۈرمەي ئىشلەشكە مەجبۇر قىلغان يۈك بولۇپ قالاتتىم. ياق دەي دېسەم..... ئويلىنىپ تۇرمايلا ئالدىنقىسىنى تاللاش نىيىتىگە كېلىپ، بېشىمنى لىڭشىتتىم. شۇ ئان گۇلنۇرنىڭ كۆزلىرىدە ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى چاقناپ چىرايىنى كۈلكە قاپلىدى.

— مانا ئەمدى ئالماستەك گەپ قىلدىڭىز.

گۇلنۇر بايامقى ئورنىغا قايتىپ ئولتۇرۇپ، قولىغا كىتابنى ئالدى. ئۇنىڭغا بىلىنىدۇرمەي قاراۋاتقان كۆزلىرىمنى دەررۇ باشقا ياققا يۆتكەپ ئېغىر ئۇھسىندىم. ئۇنىڭ لاپپىدە قارىشى بىلەن نېمىشقىدۇ سەل ئوڭايسىزلاندىم. بىز دەريا ساھىلىدىكى يالغۇز توغراق تۈۋىدىن قايتىپ كەلگەندىن بۇيان، ئىمكانىيەت ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى قاچۇرىدىغان بولۇپ قالغانىدىم. ئۇمۇ بۇنى سەزگەن چېغى، ماڭا ئارتۇق گەپ قىلمايتتى. مەن ھويلىدىن چىققاندا، كۈن غەربكە قىيسايغان بولسىمۇ، ھارارىتى پەسەيمىگەنىدى. ھاۋا شۇنداق دىمىق ئىدىكى، نەپەس ئېلىشىمۇ قىينىغا توختايتتى. شۇنداقتىمۇ گاراڭلاشقان مېڭەمنى بىردەم بولسىمۇ ئارام تاپتۇراي دەپ دەريا ساھىلىنى كۆزلەپ ماڭدىم.

— ئالماس! ھەي ئالماس! توختىغىنە.

يىراقتىن بىرىنسىڭ چاقىرىغىنىنى ئاڭلاپ ئارقامغا قارىدىم. ئابلەت مەن تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى.

— نەگە؟ — سورىدى ئۇ ھاسىرىغان پېتى يېنىمغا كېلىپ.

— ھاۋا يېگىلى، سەنچۇ؟

— سەن بىلەن كۆرۈشەي دەپ كەلگەن.

— جۇرە ئەمىسە.

بىز يانداشىپ مېڭىپ، ھايالشمايلا دەريا بويىدىكى قويۇق سۆگەتلىككە كەلدۇق.

— يۇقىرىغا چىقايلى، ئۇ يەرنىڭ ھاۋاسى بەك بەلەن، — ئابلەت شۇنداق دېگىنىچە ئالدىمدا ماڭدى. خېلى ئۇزاق ماڭغانـدىن كېيىن، بىز قويۇق قارا قومۇش ئۆسكەن، سۆگەتلەرنىڭ ياپيېشىل شاخلىرى ساڭگىلاپ تۇرىدىغان بىر ئويمانغا كىرىپ قالدۇق.

— مەشەدىلا ئولتۇرايلى.

بۇ يەر دەريادا يېقىن، ئۇنىڭ ئۈستىگە دەرەخلەر قويۇق ئۆسكەن بولغاچقىمىكىن ھاۋاسى سالقىن ئىدى.

— تەتىل ۋاقتىڭغا خېلى باردۇ؟ — سورىدى ئابلەت جىمـجىتلىقنى بۇزۇپ.

— ئون بەش-يىگىرمە كۈندەك بار.

گەپ قىلغۇم يوق ئىدى. نەچچە كۈندىن بۇيان بىر قىسىملا بولۇپ قېلىۋاتاتتىم. ئۆيدە يۈز بەرگەن ئىشلار تەپەككۇرۇمنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتكەنىدى. ئەمدى سوغۇققانلىق بىلەن ئويلىنـشىمغا، بۇندىن كېيىن قانداق قىلىش توغرىسىدا ئەتراپلىق پىلان تۈزۈشۈمگە توغرا كېلەتتى. پۈت-قولۇمنى سوزۇپ سۈنايلاندىم.

— ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان ئىشلار بولۇۋاتىدۇ، — بىرھازا ئۈنچىقماي ئولتۇرغان ئابلەت جىملىقنى بۇزدى، — بىر قارىسا ھەممە ئىش ئوڭدەك، بىر قارىسا تەتۈرەك. مەنغۇ تۈزۈك

ئوقۇمىغان، قورسىقىم ئاچ، ئۇچام يالىڭاچ قالمىسلا، كۈنۈمنىڭ ئۆتكىنىگە شۈكۈر قىلىدىغان ئادەم، ئەمما ئاق-قارىنى پەرق ئەتكۈچىلىكىم بار، قايسى توغرا، قايسى خاتا بىلەلەيمەن. لېكىن بۇ دورەم ھېچنېمىنى چۈشىنەلمىدىم. گۈلنۇرنىڭ ئىشى مېنى ھەيران قالدۇردى. ئەسلىدە سېنى ئاچچىقلىنىدۇ، ئۆزىنى قويارغا يەر تاپالماي قالىدۇ دەپ ئويلىغانىدىم. قارىسام يەنە ھېچ ئىش بولمىغاندەك يۈرۈۋاتىسەن. ئادەم دېگەن دەرد تارتقانغا ئۆلمەيدىكەن، بولمسا.....

— بولدى قىلساڭچۇ! — ئىختىيارسىز چاللۋاقىدىم، — بۇنىڭدىن ئۆزگە گېپىڭ يوقمۇ سېنىڭ، بىردەم ئارامىمدا قويغىنا!

ئابلەت يەنە جىم بولۇپ قالدى. سۆگەت يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن ئاسمانغا قاراپ، خىيال سۈرۈپ ياتاتتىم. قانچە ئويلسامۇ، قانداق قىلىشنى بىلمەيتتىم. « ئەي تەقدىر، سەن شۇنچە كارامەتلىكمۇ؟ مېنى بۇنچە ئازابلىماي، رەھىم قىل. باللىقىدىن تارتىپ تۇرمۇشنىڭ تۈرۈك خوۋلۇقىنى كۆرمەي، بىر قانىتى سۇنغان قۇشتەك، قەلبى شىكەستىلەنگەن مەندەك بىر بىچارىمۇ بۇ دۇنيادا مېھر-مۇھەببەتكە نائىل بولسۇن.....» خىياللار قاينىمغا شۇڭغۇپ كارپ بېلىقدەك ئۈزمەكتە ئىدىم. ئابلەت بولسا، ئالقىنىدا ئېڭىكىنى تىرىگىنىچە ئولتۇراتتى.

— بۇ ئىشلار ئەسلىدە مېنىڭمۇ ئىدىيەمدىن ئۆتمىگەن، لېكىن قايتا-قايتا ئويلىنىش ئارقىلىق ئەمدى مۇشۇنىڭدىن باشقا چارە يوقلۇقىنى چۈشەندىم. — بىردىنلا ھاياجانلىنىپ سۆزلەپ كەتتىم. ئابلەت ماڭا خۇددى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك قاراپ، ئولتۇرۇپلا قالدى، — گۈلنۇر كېلىشمەسلىككە يولۇققاندىن كېيىن ماڭا يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدى، ھەتتا تېخى ئۆلۈۋالماقچىمۇ بولدى. ئەمما، تەقدىر ھەقىقەتەن ئاجايىپ كارامەتكەن، ئۇنى كېلىپ-كېلىپ دادام قۇتقۇزۇۋالسا بولىدۇ. يەنە

كېلىپ ئۇنى قايتىدىن ئۆلۈم يولىنى تاللىماسلىقى ئۈچۈن نىكاھىغا ئاپتۇ. قېنى، دەپ باققىنا، ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن؟ گۈلنۇرغۇ دادامنىڭ ئۆزىگە ئىزچىل ئاتىلىق مېھرى بىلەن كۆيۈنۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئېيتتى، بەلكىم شۇنداقتۇر. ئەگەر ئۇلار ئايرىلىپ كەتسە، ئاندىن ئۇ ماڭا نېسىپ بولارمۇ؟ ياق، ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس. مەن بەختكە ئېرىشەلمىسەممۇ، ھىجران ئازابىنى تارتسامۇ مەيلى، لېكىن ئۇ ئەمدى ئۆلۈم يولىنى تاللىمىسۇن، مۇشۇنچىلىك بولسىمۇ ھاياتنىڭ راھىتىنى كۆرسۇن.....

جاھانىڭ ئىشلىرى ئاجايىپ بولىدىكەن. ئادەم بەزىدە كىشىلىك تۇرمۇشتىكى كىچىككىنە ئىشتىنمۇ ئاجايىپ روھىي ئوزۇقلارنى ئېلىپ، قەلبىنى تەسكىن تاپتۇرىدىكەن. بەزىدە شۇنچىلىك ئاچ كۆز، شەخسىيەتچىلىشىپ كېتىدۇكەنكى، ئۆز رىزقىغا شۈكۈر قىلمايدىغان، پۈتۈن كائىناتقا ئىگە بولسىمۇ نەپسى قانائەت تاپمايدىغاندەك بولۇپ قالىدىكەن. مەن مەكتەپكە قايتىپ كېلىپ ئوقۇش مۇكاپات پۇلىغا ئېرىشكەندىن كېيىن شۇ يەكۈنگە كەلگەنىدىم. سىنىپ مۇدىرىمىز مەن بىلەن ئايرىم سۆھبەتلەشىكەندە: «بۇ يىل مەكتەپ بويىچە ئونلا ئوقۇغۇچى بۇ مۇكاپاتقا ئېرىشتى، ئۇكام. مەن سىزدەك ئوقۇغۇچۇمنىڭ بولغانلىقىدىن پەخىرلىنىمەن. ‹ئۇچقانلىقىڭ ھەممىسى بۈركۈت ئەمەس، گەپ قايتىپ قونۇشتا› دېگەن تەمسىل بار. شۇڭا يەنىمۇ تىرىشىڭ، بۇ شەرەپنى كېلەر يىلى تارتقۇزۇپ قويماڭ» دېگەنىدى. مۇشۇ سۆزنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئۆزۈمنى ئۆگىنىشكىلا ئاتىۋەتكەنىدىم. گاھى-گاھىدا دادامدىن كەلگەن خەتتە، گۈلنۇرنىڭ ئىسمىنى كۆرۈپ، ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، مەن ئۈچۈن ئۆتمۈشكە ئايلانغان ئىشلار يادىمغا يەتسە، تىل بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن بولمايدىغان بىر خىل تۇيغۇ ئىچىدە بىر مەھەل غەلىتىلا بولۇپ قالاتتىم-يۇ، لېكىن ئۆزۈمنى دەرھال ئوڭشۇالاتتىم. بولۇپمۇ دادام ھەر خېتىدە پۈل

ئەۋەتكەنلىكىنى، گۈلنۇرنىڭ يات يۇرتتا ساۋاقداشلىرىم ئالدىدا بويۇن قىسىپ قالماسلىقىم ئۈچۈن پۈتىغا پۈت، قولىغا قول بولۇپ تۇنىم تاپماي ئىشلەۋاتقانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويماتتى. بۇلارنى ئوقۇغاندا، ئۇنىڭدىن يا مىننەتدار بولۇشنى، يا نەپرەتلىنىشنى بىلەلمەيلا قالاتتىم.....

قىشلىق تەتىلدە ئۆيگىمۇ قايتماي، ئىمىن بىلەن يۈك بېسىپ چۈشۈرۈش ئىشلىرىنى قىلدۇق. ئەتە تەتىل تۈگەپ ئوقۇغۇچىلار يىغىلىدۇ دېگەن كۈنى ئىش بېشى بىلەن ھېسابلىشىپ ياتاقتا قايتىپ كەلدۇق.

— ئەمدى نېمە ئىش قىلىمىز؟ — سورىدى ئىمىن كارىۋاتتا سۇنايلىنىپ يېتىپ.

— ئاۋۋال مۇنچىغا چۈشۈپ يۇيۇنمىز، ئاندىن ئوبدان غىزالىنىپ ئۇخلايمىز.

— بۇمۇ بولىدىغان گەپ. مېنىڭچە ئۇخلىماي بىرەر جايغا بېرىپ كۆڭۈل ئاچساق قانداق؟

— سېنىڭ قايەرگە بارغۇڭ بار؟

— بىرەر كۇلۇبقا بارايلىمىكىن.

— بولمايدۇ. ئۇنداق جايغا جۈپتىڭ بىلەن بارساڭ بولىدۇ. بۇنداق سالتاڭ بارساق قاملاشمايدۇ.

— ئەتىگەندىن كەچكىچە كىتابتىن باش كۆتۈرمەي يۇرگەندىكىن ھېچنېمىنى بىلمەمدىكىن دېسەم، سېنىڭمۇ كۆزۈڭ بۇرۇنلا ئېچىلىپ قاپتىكەن-ھە!

— ئۇنچىلىك ئىشنىمۇ بىلمەمدۇ كىشى. بۇنداق گەپلەر كىتابتا ئېنىق تۇرسا.

— ۋاي قاقباش، بىخىدا پىشىپ قالغان سويما. سېنىڭ كىتابتىن ئۆگەنمىگەن نەرسەڭ بارمۇ؟

— بار.

— قېنى دېگىنە، مەن بىر ئاڭلاپ باقاي.
— ياق. ئورنۇم
— مەيلىڭ ئەمسە، كېيىن مۆرىتىدە ئۆزۈڭ دەپ بېرەرسەن.
قېنى ئورنۇڭدىن تۇر، قورسقىم نامايىش قىلمۇاتىدۇ.
ئەتىسى ئورنۇمدىن خېلىلا ۋاقچە تۇردۇم. نەچچە كۈنلۈك هاردۇقۇم چىقىپ، قۇشتەك يېنىكلەپ قالغانىدىم.
— قېنى، ئورنۇڭدىن تۇر ئاداش. تاڭ ئاتقىنى نىكەم، يەنە يېتىۋەرسەڭ شەقىقى تۇتۇۋالىدۇ، — دېدىم ئىمىنگە چاقچاق قىلىپ.
— نېمانچە ئالدىرايسەن. بۈگۈن بەربىر قىلىدىغان ئىش بولمىغاندىكىن، بىردەم ياتاي.
— كىم ئىش يوق دەيدۇ، ئىش دېگەن ساماندەك تولا.
— قايسى ئىش ئۇ؟
— ياتاقنى تازىلاپ قويايلى، باشقىلار كىرسە، بىزنى ئەيىبلىمىسۇن.
— تېخى بالدۇرغۇ؟
— بالدۇر ئەمەس، مەن كىرگۈچە ئورنۇڭدىن تۇرۇپ بول-هە، — شۇنداق دېگەچ سۇخانىغا چىقىش ئۈچۈن ئىشكنى ئېچىپلا هەيرانلىقتا كۆزلىرىمنى چوڭ ئېچىپ تۇرۇپ قالدىم. ئالدىمدا جەمىلە كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كېلىشىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدىم.
— قاچان كەلدىڭىز؟ — سورىدىم ئۆزۈمنى ئوڭشۇۋلىپ.
— ئۇزاق بولمىدى، — ئۇ سائەتكە قاراپ قوشۇپ قويدى، — بىرەر سائەت بوپتۇ، ياتاقتا ئادەم يوق، ئىچىم پۇشۇپ.....
سىز بىلەن كۆرۈشەي دەپ.....
كەينىمگە قاراپ ئىمىنىڭ تۇرۇپ بولغانلىقىنى كۆرگەنىدىن كېيىن، جەمىلەنى ياتاققا تەكلىپ قىلدىم.

ــ تەتىلىگىز ئوبدان ئۆتكەندۇ؟ ــ جەمىلە كارىۋاتقا ئولتۇرۇۋېتىپ سورىدى.

ــ ياماڭ ئەمەس، ــ قىسقىلا جاۋاب بەردىم.

ــ ئۆيدىن سىزگە ئاتايىتەن بىر خالتا تەييارلاپ ئالغاچ كەلگەنىدىم، ياتاقتىن قوزغىلىپ بولغۇچە بېرىۋېتەي دەپ كىرىشىم، ــ ئۇ قولىدىكى خالتىنى تەڭلىدى.

ــ سىزنى ئاۋارە قىپتىمەن، ــ دېدىم خالتىنى قولۇمغا ئېلىۋېتىپ.

ــ ياق، بۇ ئاۋارە بولغۇدەك ئىش ئەمەس، ئۆيگە بارغىنىمىزنىڭ نىشانى.

مەڭدەپ تۇرۇۋىلا قالدىم. «ئۇنىڭ بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋېتىم بولمىسا ئۇ نېمە مەقسەتتە شۇنداق قىلغاندۇ؟» قانداق ئويلاپمۇ بۇنىڭ تېگىگە يېتەلمىدىم ۋە يەنە «بولدىلا، كىچىككىنە ئىشقا نېمانچە باش قاتۇرۇپ كېتىمەن؟ ئۇنىڭ كۆڭلى تۇز بولغاچقا، يۇرتداشلىق يۈزىسىدىن شۇنداق قىلغاندۇ» دەپ ئويلىدىم.

ــ ناشتا قىلىپ بولدىڭىزمۇ؟ ــ سورىدى ئۇ ئىنچىكە قاشلىرىنى يىمىرىپ، كۆزۈمنىڭ ئىچىگە ئايانچلىق نەزەرى بىلەن تىكىلىپ.

ــ ياق تېخى.

ــ ئەمسە بىللە ناشتا قىلامدۇق؟

ــ بۇگۈن ئابلىكىم كەلمەكچىدى. ئىمىن بىلەن ئىككىمىز بىكەتكە ئالدىغا چىقماقچى بولغان. ۋاقتىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قاپتۇ. ئابلىكىم بىزنى ساقلاپ قالمىسۇن، تاماقنى ئابلىكىم كەلگەندىن كېيىن، ئاندىن يېسەكمىكىن، ــ مېڭەمدىن لاپ قىلىپ كەچكەن ئۇي بىلەن جەمىلەگە يالغان ئېيتتىم.

ــ ئۇنداقتا بوپتۇ ئەمسە، ــ جەمىلە ئورنىدىن قوزغىلىپ

سرتقا ماڭدى. چېكىپ دەسسەپ بىرنەچچە قەدەم ئېلىپ، كەيـ
ـنىگە قايرىلىپ بىر خىل شوخ ھەرىكەت بىلەن يېقىملىق كۈلۈمـ
ـسىرىدى. يۈرىكىم بىردىنلا تېپىچەكلىگەندەك بولۇپ، نەپىسىم
تېزلەشتى. بىر ۋاقىتتا گۈلنۇرمۇ دەل جەمىلەدەك مۇشۇنداق
كۈلۈمسىرگەنىدى، مانا ئەمدى، يەنە..... ئىنسان قەلبىنىڭ ئەڭ
چوڭقۇر قاتلىمىغا يوشۇرۇنغان ئەزگۈ ھېسسىيات قايتىدىن باش
كۆتۈرۈپ پۈتۈن جىسمىنى لەرزىگە كەلتۈردى. تىنچ يەر كۈچلۈك
ۋولقان تەسىرىدىن سىلكىنگەندەك بەدىنىم يېنىك تىترىدى. مەن
ھاياجانلىق نەزەرىدە ئۇنىڭغا قارىدىم، لېكىن ئۇ كارىدور ئىشـ
ـكىگە ببرىپ بولغانىدى.
ــ خوش..... ــ ئۇ يەنە بىر مەرتەم تاتلىققىنا كۈلۈمسـ
ـرىدى-دە، كارىدوردا ئەتىر ھىدىنى قالدۇرۇپ چىقىپ كەتتى.
ــ توۋا، بۇگۈن ساڭا نېمە بولدى، ئاداش؟ ئەمدى قايتىپ
كىر، ئۇ قىز كەتتى.
ــ ئىمىنىڭ گېپى بىلەن ئېسىمنى تېپىپ ياتاقتا يېنىپ
كىردىم.
ــ ئۇنىڭغا كۆڭلۈڭ چۈشۈپ قالدىمۇ-نېمە؟ سورىدى ئىمىن
روھىي ھالىتىمدىكى بىنورماللىقنى سېزىپ.
ــ يوقلاڭ گەپنى قىلمىغىنا ئاداش. نەدە ئۇنداق ئىش
بارىكەن؟
ــ يوقلاڭ گەپنى قىلمىدىم. بايا ئۇ قىزغا ئاچ بۆرىدەك
تىكىلىپ، قىلغىلى قىلىق تاپالماي قالغىنىڭغا قاراپ دەۋاتىمەن.
قارىسام، ئۆزۈكچە قىزىرىپ، قانداق قىلىشنى، نېمە دېيىشنى
بىلەلمەي كەتتىڭ. «ئاتتىن چۈشسە ئۈزەڭگىدىن چۈشمەپتۇ»
دەپ، يەنە تېخى قاراپ تۇرۇپ يالغان ئېيتىۋاتىسەن. مەن
بولمىغان بولسام، ئىش باشقىچە بولغان بولاتتى.
ــ ئۆزۈكچە تۇخۇمدىن تۇڭ ئۇندۇرۇپ، يوق گەپنى

قىلمىغىنا.

— يەنە قىزىرىۋاتىسەنغۇ، بۇمۇ يالغانما؟ ياخشى كۆرگەن بولساڭ ھەئە، ئۇنىڭغا كۆڭلۈم چۈشۈپ قالدى، دېسەڭلا بولمىدىمۇ؟

ئۇنچىقمىدىم. كۆڭلۈمدىكى گەپنى دېسەم، مەن جەمىلەنى ياخشى كۆرەلمەيتتىم. چۈنكى، مۇھەببەتتىكى تۇنجى قەدىمىم مەغلۇبىيەت بىلەن ئاخىرلاشقانىدى. ئۇ ئىشلار ھەر قېتىم يادىمغا يەتسىلا ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ، ئازاب ئىسكەنجىسىدە نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالاتتىم. تەقدىرنىڭ ماڭا قىلغان چاقچىقىغا چىدىمىغاندەك، بىر نۇقتىغا تىكىلىپ ئولتۇرغىنىمچە، تېگى يوق خىياللارغا غەرق بولاتتىم. شۇڭىمۇ، ئۆز-ئۆزۈمگە: «ئەمدى ئوقۇش پۈتكۈزگۈچە بىرەر قىز بىلەن يۈرۈشنى خىيال قىلمايمەن، كېيىن پىشانەمگە نېمە پۈتۈلگەن بولسا، شۇنى كۆرەرمەن» دەپ ۋەدە بەرگەنىدىم. لېكىن، جەمىلەنىڭ جاننى ئېلىپ جاڭگالدا قويىدىغان بايىقى تاتلىق تەبەسسۇمى بىلەن يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا يوشۇرۇنغان نازۇك ھېسسىيات بىردىنلا قايتىدىن ئۆز كۈچىنى كۆرسىتىپ، ۋۇجۇد قەسىرىمنى سۆيگۈ دەرياسىنىڭ شاۋقۇنلۇق قىرغىقىدا تەمتىرىتىپ قويۇۋاتاتتى. ۋادەرىخا، ئادەم ئۆز ھاياتىدا نېمىلەرنى كۆرمەيدۇ، نېمىلەرگە دۇچ كەلمەيدۇ، نېمە قىسمەتلەرنى باشتىن كەچۈرمەيدۇ؟ بۇنىڭغا ئېنىق بىر نېمە دېيەلمىسەممۇ، ئەمما شۇ تاپتا ئۆزۈمنى قاچۇرغان ئىشقا دۇچ كېلىپ، ئاچا يول دوقمۇشىدىكى يېگانە يولۇچىدەك تەمتىرەپ قالغانىدىم.

— سەن خاتا ئويلاۋاتىسەن، ئاداش. بۇ قىزغا مەنىدە يۈرتداشلىقتىن ئۆزگە ھېچقانداق تۇيغۇ يوق ھەم بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس.

— نېمىشقا ئەمدى؟ — سورىدى ئىمىن يەنە گەپ كوچىلاپ.

ئۇنىڭغا قارىسام، ئۇنىڭ ماڭا تىكىلگەن كۆزلىرىدە ئەجەبلىنىش، قىزغىنىش ئالامەتلىرى روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بىراق، ئەمدى ئۇنىڭغا بۇنىڭدىن باشقا نېمىمۇ دېيەلەيمەن؟ ئەسلەشنى، دېيىشنى خالىمايدىغان ئىشلارنىڭ هەممىسىنى، بېشىمدىن ئۆتكۈزگەن كەچۈرمىشلىرىنى بىر باشتىن دەيمۇ؟ ياق، ئۇنداق قىلسام ئۆزۈمنىڭ چاۋىسىنى ئۆزۈم چىتقا يايغان بولمامدىمەن؟ ئۇ چاغدا ئىمىن قانداق ئويلاپ قالىدۇ؟ تۇرمۇش دېگەن مۇشۇنداق ئوخشايدۇ. ئادەم هاياتىدا بەزى سىرلىرىنى باشقىلارغا بىلدۈرەلمەي ئاۋارە بولسا، بەزىدە ئۇنى يوشۇرالماي ئاۋارە بولىدىكەن. نېمىشقىدۇ بىردىنلا ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، يۈرىكىم دۈپۈلدىدى. كۆزۈمگە مۆللىدە ياش كەلدى. چىراي ئىپادەمدىن سەزگەن چېغى:

— خاپا بولما، ئاداش. دېيىشنى خالىمايدىغان ئىشنى سوراپ، كۆڭلۈڭنى بىئارام قىلىپ قويدۇم، — دېدى ئىمىن ئېغىر خورسىنىپ قويغاندىن كېيىن.

— ياق، ئۇنداق ئەمەس، — ئاۋازىم نېمىشقىدۇ تىترەپ چىقتى، گەپلىرىم قولاشمايۋاتقاندەك ئوڭايسىزلاندىم، — خاتا چۈشىنىپ قالما، كېيىن هەممىنى بىلىپ قالسەن.

— قېنى، يۈر. سۇخانىغا چىقىپ كىرەيلى — دېدى ئىمىن يېنىمغا كىلىپ، يەلكەمگە يېنىك شاپىلاقلاپ.

شۇ كۈنى تولىمۇ ئالدىراشچىلىقتا ئۆتتۈم. ياتاقنى تازىلاپ بولۇپ، ناشتىغا ئولتۇرغاندا، ئاللىقاچان چۈش بولغانىدى. بۇ چاغدا ياتاقداشلاردىن قادىردىن باشقىلىرى كىلىپ بولغان، بىز ئۇزاق ۋاقىت كۆرۈشمىگەن ئۇرۇق-تۇغقانلاردەك قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، قىزغىن پاراڭغا چۈشكەنىدۇق. شۇ ئەسنادا بىردىنلا ئابلىكىم يادىمغا يېتىپ، ئۇنىڭ ياتقىغا قاراپ ماڭدىم.

— ۋۇي، بۇ سەنمۇ ئاداش، — ياتقىدا يالغۇز ئولتۇرغان ئابلىكىم مېنى كۆرۈپلا ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ قۇچاقلاپ

كۆرۈشتى، — ھېلى تېخى سېنى ئويلاپ ئولتۇراتتىم. كەلمىگەن بولساڭ، ياتىقىڭغا بارماقچىدىم. قانداق، سالامەت تۇرغانسەن؟

— قەدىر ئەھۋال، ئۆيدىكىلەر ئامان-ئېسەنمىكەن؟

— سالامەت، ئوبدان تۇرۇپتۇ. ساڭا سالام ئېيتتى، ئاداش.

— باركاللا، سالامەت بولسۇن!

— قېنى ئولتۇر.

— ئۆيۈڭدىكىلەر بىلەن كۆرۈشتۇم، — دېدى ئابلىكىم قولۇمدىن تۇتۇپ كارىۋاتقا ئولتۇرغۇزغاندىن كېيىن چىرايىمغا سەپسېلىپ، — داداڭ ئامان-ئېسەنكەن، يۇرتقا بېرىپ بىرھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، ئايرىم بېرىپ ئالايىتەن يوقلاپ كەلدىم. نەچچە كۈن ئىلگىرى بازارغا سودىلىققا كىرگەن چېغى، ئۆيگە كەپتۇ. ساڭا خەت-خالتا ئەۋەتتى.

— سالامەتلىكى قانداقكەن؟ — ئالدىراپ سورىدىم.

— سورىسام، يىللاردىكىدىن ياخشى دېدى. چىرايىغا قارىسامۇ خېلى يامان ئەمەس تۇرىدۇ، ئاداش، — دېدى ئابلىكىم قويۇن يانچۇقىدىن تۇمارچىلاپ قاتلانغان خەتنى چىقىرىپ، ماڭا سۇنۇۋېتىپ.

خەتنى ئېلىپلا، ئاۋايلاپ ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدىم. خەتنى گۈلنۇر يازغانىدەك قىلاتتى. خەتتە قىزغىن دۇئايىسالاملاردىن كېيىن، پۈل ۋە خالتا ئەۋەتكەنلىكىنى ئېيتىپ، قانداق قىينىچىلىققا ئۇچرىسام تارتىنماي خەت يېزىشىمنى تاپىلىغان، لېكىن گۈلنۇر توغرۇلۇق ھېچنېمە دېيىلمىگەنىدى. «ئۆتكەن يىلى يازلىق تەتىلىنى تۇغىتىپ قايتىپ كەلگەندىن بېرى دادام ئەۋەتكەن ھەر خېتىدە گۈلنۇر توغرۇلۇق ئۇچۇر بېرەتتى. ئەجەبا بۇ قېتىم.....» مەن سەل ئەجەبلەنگەنىدىم.

— ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىدىڭما؟ — سورىدىم ئابلىكىمدىن كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ، — ئۇ قانداقراق تۇرۇپتۇ؟ — نېمىشقىدۇر

گۈلنۇرنىڭ ئىسمىنى ئاتىمىدىم. ئابلىكىم مەقسىتىمنى چۈشەنگەن چېغى، بىر پەس ئويلىنىپ ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن:

— ئۆزۈم يوقلاپ بارغاندا، ئۆيۈڭلەردە داداڭ يالغۇز ئىكەن. بىز خېلى ئۇزاق پاراڭلاشقان بولساقمۇ، گۈلنۇرنى ئۇچراتمىدىم. لېكىن داداڭ باشقىچە ئويلاپ قالمىسۇن دەپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى ئېغىزغا ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. ئۆزى بىزنىڭكىگە كەلگەندە «بالام، بۇنىڭ ئىچىدە ھەممە نەرسە بار» دېدى. دادام-ئانىلار يېنىمدا بولغاچقا، ئۇنىڭ بۇ گەپنى نېمە مەقسەتتە دېگەنلىكىنى سورىيالمىدىم. ئاپىتوبۇستا كېلىۋېتىپ، كۆپ ئويلاندىم، ئاداش. ئېھتىمال بۇ خالتىدا بىرەر سىر بولسا كېرەك. ئېچىپ كۆرۈپ باققىنا، — دېدى خالتىنى ماڭا تەڭلەپ.

چاك باستۇرۇپ تىكىلگەن خالتىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئالدىدىلا پەم بىلەن سۆكتۇم. خالتىدا ئۇزۇم، ياڭاق، مېغىز قاتارلىق قۇرۇق يەلىيمىشلەر بار ئىكەن. قولۇمنى سېلىپ قوچۇۋىدىم، تۈيۇقسىز قەغەزدەك بىر نەرسە ئۇرۇندى. قاتلانغان قەغەزنى ئېلىپ، ئاچتىم. خەت مەكتەپ باللىرىنىڭ مەشىق دەپتىرىنىڭ ۋارىقىغا قۇر تاشلاپ يېزىلغانىدى. قاراپلا گۈلنۇرنىڭ يازغانلىقىنى قىياس قىلىپ، ئالدىراپ ئوقۇشقا باشلىدىم:

«مەن ئۇچۇن ئەڭ قەدىرلىك، بۇ دۇنيادىكى يېقىن سىرىدىشىم، ساۋاقدىشىم ئالماس، ياخشى تۇرۇۋاتامسىز؟ تۇرمۇش ۋە ئوگىنىش جەھەتتە ئوبدان كېتىۋاتامسىز؟ يارانقان ئۇلۇغ ئاللا ئىگەمدىن ھەر بىر قەدىمگىزگە نۇسرەت، ئىشلىرىڭىزغا بەرىكەت، كۈنلىرىڭىزگە ئاسايىشلىق تىلەيمەن.

مەنمۇ دادىڭىزنىڭ يارىدىمىدە ھەرھالدا ياماڭ ئەمەس تۇرۇۋاتىمەن. كۈنلەرنى ھېچنېمىدىن خىجالەت تارتماي، غەم-غۇسسەسىز ئۆتكۈزۈۋاتىمەن. بۇ قۇرلارنى كۆرگىنىڭىزدە

بەلكىم باشقىچە ئويلاپ قېلىشىڭىز مۇمكىن. سىزنى كىچىكىندىن ھەم دادا، ھەم ئانا بولۇپ بېقىپ ئۆستۈرگەن، خۇشاللىقىڭىزغا چىن دىلىدىن سۆيۈنۈپ شېرىك بولغان، يوقىلاڭ سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن زەررىچىلىك دېشۋارچىلىققا ئۇچرىغان چېغىڭىزدا غېمىڭىزنى يەپ، تۇنلەرنى تاڭغا ئۇلىغان، كۈندۈزدىكى تىرىكچىلىك، كېچىدىكى ئۇيقۇنى تەرك ئېتىپ، سانسىز كۈنلەرنى ئۆزى بىلەن ئۆزى مۇڭدىشىپ ئۆتكۈزگەن، جىسمى ھالالدىن پۈتكەن، ساپ نىيەتلىك ئىنسانىڭ يېنىدا يۈرىكىم لازا سۈيى قۇيغاندەك ئېچىشىۋاتىسمۇ، زورىغا كۈلۈپ يۈرۈۋاتىمەن. ئەگەر شۇنداقلا مۇڭلىنىپ قالسام، ئۇ ئەنسىرەپ، تۇتقان-قويغىنىنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالىدىكەن. ئۇنى ئازابلاشنى ھەرگىز خالىمايمەن ھەم ئازابلىغۇممۇ يوق. ئۇ ئاتاقتا ھەمراھىم بولسىمۇ، لېكىن تۇرمۇشتا ئاتام ئورنىدا. مەن بۇ ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن، ئۇ دەسلىپىدە بېشىمغا كەلگەن قىسمەتلەرگە ئىچ ئاغرىتىپ، قانۇنىي ھەم شەرئى رەسمىيەتلەر بىلەن ئەمرىگە ئالغان، ئەمەلىيەتتە سىرلىرىمنى باشقىلاردىن ئاڭلىغانلىرى بويىچە چۈشىنىپ يۈرگەن. ئەمما، سىز تەتىل قىلىپ كېلىپ، ھەقىقىي ئىشلار ئاشكارىلانغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ماڭا بولغان كۆيۈنۈشى ئورنىغا ئازابلىنىش ئالماشتى. چىرايىدىن كۈلكە كەتمىگىنى بىلەن كۆزلىرىدىن ئادەمنىڭ ئىچىنى سىيرىلدۇرىدىغان بىر خىل مۇڭ ئىپادىلىنىپلا تۇرىدۇ. سىز بار چاغدا بۇنى چاندۇرمىغنى بىلەن قانچىلىك ئازابلىنىۋاتقانلىقىنى مەن ئېنىق ھېس قىلغان، سەزگەنىدىم.

— خۇدا ئىككىلارنىڭ بېشىغا سالغان قىسمەتنى باشقىلارنىڭ بېشىغا سالمىغاي، ئاللا ئىگەم بىلىپ-بىلمەي ئۆتكۈزگەن گۇناھىمنى كەچۈرگەي، — دېدى ئۇ بىر كۈنى

تاماق ئۇستىدە، — ئەسلىي مېنىڭ خەۋىرىم بولغان بولسا، بەزى ئىشلار يۈز بەرمىگەن بولاتتىكەن. لېكىن ئىنسان دېگەن خام سۈت ئەمىگەن ئىكەنمىز. ھېلىقى مەلئۇن نەپسىنىڭ كەينىگە كىرمىگەن بولسا، (ئالتۇن ئۇزۇككە ياقۇت كۆز) دېگەندەك ئىككىنچىلارنىڭ بېشىدىكى باش، ئايغىچىلار تاش بولاتتىكەن. ئەپسۇس، يۈز مىڭلارچە ئەپسۇس، مانا ئەمدى پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا يوق.

— بولدى، ئۆزلىرىنى ئەيىبلەۋەرمىسلە، ئادەم ئۆز ئۆمرىدە نېمە قىسمەتلەرگە دۇچار بولمايدۇ دەيلا، بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتەر.

— نېمىلا ئىش بولسا، شۇكۇر دەپ مۇشۇ كۈنگە كەلدۇق، يەنە شۇنداق دەۋەرسەك بولارما؟

— دېگەنلىرىغۇ ئورۇنلۇق. تەقدىر ئادەم تۇغۇلۇشتىن قىرىق يىل بۇرۇن پىشانىسىگە پۈتۈلەرمىش، بەندىنىڭ رىزا بولماي ئىلاجى يوق.

— بىر ئىش كاللامدىن پەقەتلا ئۆتمەيدۇ. مۇسا قارىمدىن سوراپسام (ئاللا بەندىلەرنىڭ بىلمەي قىلغان گۇناھىنى توۋا قىلسا كەچۈرىدۇ) دەپ پەتىۋا بەردى. راست شۇنداق بولارمۇ؟

ئۇنىڭ زادى نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى تېزلا ھېس قىلدىم. لېكىن مەن نېمىمۇ دېيەلەيمەن؟ ھەئە، شۇنداق دېسەم، ئۇنىڭ كۆڭلى بىردەملىك ئەمىن تاپقىنى بىلەن شىكەستىلەنگەن قەلبى مەڭگۈ ئارام تاپامدۇ؟ ياق دېسەمچۇ؟ مەن نېمە دېيىشنى بىلەلمەي ئۇنىڭ مىس رەڭ چىرايىغا قارىدىم، لېكىن ئېنىق بىر ئىپادىنى ئىلغا قىلالمىدىم.

— ئاللا ئۆزى ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، بەلكىم مۇسا قارىم راست ئېيتىدىغاندۇ. مەيلى راست، مەيلى يالغان بولسۇن،

هازىرنىڭ ئۆزىدە بۇنىڭ بىلەن كارىم يوق، پەقەت سىز ساق-سالامەت يەڭگۈالسىڭىز، ئوغلۇممۇ بۇ ئىشلارنى توغرا چۈشىنىپ، مېنى ئەپۇ قىلىۋەتسە، بۇ دۇنيادا بۇندىن ئۆزگە ئارمىنىم يوق.....

ئۇنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى پەسىيىپ، كۆز چاناقلىرىدىن دومىلاپ چۈشكەن ئىككى تامچە ياش چارلاشقان ساقاللىرى ئارىسىغا سىڭىپ كەتتى. ئۆيۈڭلەردە تۇرغانىدىن بېرى دادىڭنىڭ ئالدىمدا تۇنجى قېتىم كۆزىگە ياش ئېلىشى بولغاچقىمكىن، يۈرىكىمگە بىرى پىچاق ئۇرغاندەك تولغاندىم. بىردىنلا ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ مەنمۇ قوشۇلۇپ يىغلىۋەتكىلى تاس قالدىم. يارانقان ئاللا ئاياللارغا چىدام، غەيرەتنى ئەرلەرگە بەرگەندەك بەرمىگىنى بىلەن كۆز يېشىنى خېلى كەڭرى بېرىپتىكەن، شۇڭا خۇشال بولساقمۇ، ئازراقلا هېسسىياتلانساقمۇ يىغلاش ئارقىلىقلا كۆڭلىمنىڭ ئىزهار قىلىدىكەنمىز. هېسداشلىقىمنىمۇ يىغا ئارقىلىق ئىپادىلەيدىكەنمىز. مېنىڭمۇ كۆزلىرىمگە ياش كەلدى. ئۆزۈمنى هەرقانچە تۇتۇۋالاي دېگەن بولساممۇ، ئاخىر ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتىم. بۇنى كۆرۈپ، دادىڭ دەرهال:

— بولدى، كۆڭلىڭنى يېرىم قىلمائ، قىزىم. ئۆزۈڭنىڭ تۇتۇۋېلىڭ، قولۇم-قوشنىلار باشقىچە ئويلاپ قالمىسۇن. نېمىلا بولسۇن، يۇز بېرىشكە تېگىشلىك بولمىغان ئىشلار يۇز بەردى. مەن ئۆزۈمنى گۇناهكار هېسابلىمايمەن. لېكىن سىزدىن بىر ئىشنى ئۆتۈنەي، چوقۇم ماقۇل بولۇڭ،

— دېدى.

لەپىدە قاراش بىلەن ئۇنىڭ ياشاڭغىراپ تۇرغان كۆزلىرىدە بىر خىل ئۇمىد نۇرلىرى سۈس چاقناۋاتقانلىقىنى كۆردۇم. ئۆسكىلەڭ ساقاللىرى بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەۋا-

تاتتى. شۇڭا، نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى سوراپ ئولتۇرمايلا بېشىمنى لىڭشىتتىم.

— يېقىندىن بېرى سىزنى كۆزىتىۋاتىمەن. دەسلىپىدە ماڭا بۇندىن كېيىن باشقىچە خىيالدا بولماسلىق توغرىسىدا ۋەدە بەرگىنىڭىز بىلەن لېكىن كۆڭلىڭىزنى بىر ئىشقا توختىتالمايۋاتىسىز. ئۆزلىرىڭىز يادىڭىزغا بۇ ئۆيدىن كېتىش، سىزنى ھېچكىم تونۇمايدىغان جايدا ئارامخۇدا ياشاش، شۇنداقمۇ؟

دادىڭىزنىڭ سەممىي جاۋاب تەلەپ قىلىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ، سەل ھودۇققانداق بولدۇم. دېمىسىمۇ ئۇ كۆڭلۈمدىكىنى بىلىپ بولغاندەك قىلاتتى. شۇڭا، ئاتا يوللۇق كىشى ئالدىدا يالغان سۆزلەشنى راۋا كۆرمەي بېشىمنى ئاستا لىڭشىتتىم.

— مانا ئەمدى راست گەپ قىلدىڭىز. سىزگە ئېيتسام، بۇرۇنقى ۋە ھازىرقى ئىشلار قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئەمدى رېئاللىققا يۈزلەنمىسىڭىز بولمايدۇ. بۇرۇن ئازابلىنىدىغىنى سىز بىلەن ئالماس بولغان بولسا، ئەمدىلىكتە مەن بىلەن يۇرۇق دۇنياغا كۆز ئېچىش ئالدىدا تۇرغان يەنە بىر جان قوشۇلدى. شۇڭا قەيسەررەك بولۇڭ، ئۆزىڭىزگە ۋە باشقىلارغا يۈز كېلەلىگۈدەك ياشاڭ.

شۇ قېتىمقى سۆھبەتتىن كېيىن، كۆپ ئويلاندىم. مېڭەمدە بۇرۇنقى ئىشلار، مەن ئېرىشمەكچى بولغان تۇرمۇش، ھازىرقى رېئاللىق ۋە يەنە نۇرغۇن-نۇرغۇن ئىشلار ئەكس ئەتتى، تەقدىرىمگە ئۆكۈندۈم. قولۇمدىن ئۆكۈنۈش، خورسىنىش، ئاغرىنىشتىن باشقا ھېچ ئىش كەلمەيدىكەن. ئەمدى چوقۇم رېئاللىققا يۈزلىنىشىم، كېلەچىكىم ئۈچۈن ئويلىنىشىم زۆرۈركەن. ئەگەر قورسىقىمدىكى مۇشۇ «تۆرەلمە»

بولمىغان بولسا، ئۇ ۋاقىتتا باشقا ئىشلار ئۈستىدە يەنىمۇ كۆپرەك ئويلانغان بولاتتىم. ئەمما ئەمدى تولىمۇ كېچىككە-نىدىم. قىلغان نۇرغۇن سەۋەبلىرىم قۇمغا سىڭىپلىگەن سۇدەك يوقاپلا كەتكەن، ماڭا ئەمدى ئۇنى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقۇزۇشتىن باشقا يول قالمىغانىدى. شۇڭا، بۇندىن كېيىنكى تۇرمۇشۇمنى بىر ئايالغا خاس ئورۇنلاشتۇرۇشۇم، ئاسماندىكى غازىنىڭ شورپىسىغا نان چىلىغاندەك شېرىن خىياللاردىن قول ئۈزۈشۇم كېرەك ئىدى. بۇنى مەن قىلالامدىم-يوق، بىلمەيتتىم. دادىگىزنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىدە هالىدىن خەۋەر ئېلىش بىلەنلا كۇپايىلىنىشىنمۇ ئويلىدىم-يۇ، بۇنىڭمۇ پەقەت شۇكۇر قىلىپ ياشاشتىن باشقا نەرسە ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ، ئاخىر بۇندىن كېيىن ئادەمدەك ياشاش نىيىتىگە كەلدىم.

ئالماس، ئەمدى مەيلى ھەرقانچە ئۆكۈنەيلى، ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەيلى، سېغىنايلى، ھېچقايسىسى ھەرگىز ئەسلىگە كەلمەيدۇ. بۇ بەلكىم ئىككىمىزنىڭ پىشانىسىگە پۈتۈلگەن تەقدىردۇ، ئۇنى ئۆزگەرتىشكە ئىلاجىمىز يوقتۇ. سىزگە مەسلىھەتىم ھەم ئۆتۈنىدىغىنىم بىز رېئاللىققا يۈزلىنەيلى. كېيىنكى تۇرمۇشىمىزنى ئويلايلى. كۆڭلىگىزنىڭ نازۇك، ئىچىگىزنىڭ كۈچلۈك ئىكەنلىكى ماڭا ئايان بولسىمۇ، ھازىر سىزگە ئېيتسام، مەنمۇ ئۆز ۋاقتىدا نۇرغۇن غايىلەرنى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ، نۇرغۇن ئارمانلارنى قىلغان، لېكىن ئاقىۋىتىم قانداق بولدى؟ شۇڭا مەن ئارزۇ قىلغان غايىنى سىز بولسىگىزمۇ ئىشقا ئاشۇرۇڭ. ھەرگىز قالايمىقان خىياللاردا بولۇپ، ئوقۇشتىن ۋاز كېچىدىغان ئىشنى سادىر قىلماڭ. ببرىلىپ ئۆگىنىپ، ئارزۇلىرىگىزنى ئۇمىد، غەلىبە چېچەكلىرىگە پۈركەڭ. شۇندىلا سىزنىڭمۇ، مېنىڭمۇ تىلەكلىرىم

ئەمەلگە ئاشقان بولىدۇ. ئاخىردا دەيدىغىنىم، بۇرۇن بىز مەيلى قانداق ئويلاردا بولغان بولايلى، ھازىر بىر ئۆينىڭ ئادىمى بولۇپ قالدۇق، شۇڭا قانداقلا قىينىچىلىقتىن بولسا تارتىنماي خەت يازارسىز.

تېنىڭىزگە سالامەتلىك تىلەپ: گۈلنۇر.»

خەتنى ئوقۇپ بولغۇچە قوللىرىم تىترەشتىن توختىمىدى. يۈرىكىم بىردىنلا مۇزلاپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. ئىچ-ئىچىمدىن ئېتىلىپ چىققان بىر خىل تۇيغۇ، ئۆزۈمۇ ئېيتىپ بېرەلمەيدىغان ئىچكى سېزىم مېنى ئورنۇمدىن تۇرغۇزۇۋەتتى. خەتنى زەرب بىلەن مىجىقلاپ، ياتاق ئىچىدە جۇۋازغا قېتىلغان ئۆكۈزدەك نەچچىنى ئايلىنىۋەتتىم. گۈلنۇرنىڭ بۇنداق مەزمۇندا خەت يېزىشى خىيالىمغا كىرىپ چىقمىغانىدى. يازلىق تەتىلدىن قايتىدىغاندا ئۇنىڭ بىلەن يات كىشىلەردەك سوغۇقلا خوشلاشقانىدىم. شۇ چاغدا ئۇ بۇرۇنقىدەك ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان ئويناق كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئېلىپ، نېپىز لېۋىنى بوشقىنە چىشلىگەن، ئىككى قات ئىكەنلىكىنىڭ روشەن ئىپادىسى سۈپىتىدە داغ باسقان چىرايى سۈت قەغەزدەك ئاقىرىپ كەتكەنىدى. شۇنداقتىمۇ مەن ئىلاجىنىڭ بارىچە ئۇنىڭغا قارىماسلىققا تىرىشىپ، دادام بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلىشىپلا، ئارقامغا ئۆرۈلۈپ ماڭغانىدىم. ئاھ، شۇر پېشانىلىكىم، سەن يەنە مېنى نېمە كويلارغا سالارسەن؟ ياتاق ئىچىدە مەقسەتسىز ماڭاتتىم. ئابلىكىم ماڭا قارىغىنىچە ئۇن-تىنسىز ئولتۇراتتى. قولۇمدىكى قەغەز پارچىلىرى ئاللىقاچان بەرگىلىرىدىن ئۇزۇلگەن گۈل ياپراقلىرىدەك چېچىلىپ ياتاتتى. تۇيۇقسىز بەدىنىم كاچكۇلغا چۈشۈپ كەتكەنىدەك تىترەپ، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ، پۈت-قوللىرىمدا ماغدۇر قالمىغانىدەك دەلدۈگىنىپ ياتاقتىن چىقتىم.

ــ ئاداش، نەگە باربسەن؟ توختىغىنە، ــ كاربدور پەلەمپىيەدىن چۈشۈۋاتقىنىمدا قۇلقىمغا ئابلىكىمنىڭ ئاۋازى كىردى. لېكىن پەرۋايىم پەلەك ئىدى. شۇ تاپتا نەگە بېرىپ، نېمە قىلىشىمنى بىلمەيتتىم. مېڭەمدە ئادەمدىن خالىي جايغا بېرىشتىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى. پەلەمپەيدىن چۈشۈپ، بىنا ئالدىغا چىقىشىمغا، سوغۇق ھاۋا يۈزۈمگە ئۇرۇلدى. بايا قاپقى ياماق ئادەمدەك تۇرۇلۇپ تۇرغان ئاسماندىن ھازىر لەپىلدەپ قار يېغۋاتاتتى. بىنادىن يىراقلىشىپ، ياز كۈنلىرى خىلمۇخىل گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ كېتىدىغان، ھازىر بولسا، بىر قەۋەت قېلىن قاردا كۆمۈلۈپ ياتقان گۈللۈكنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ياغاچ ئورۇندۇقنى كۆزلەپ ماڭدىم. قار ياغماقتا ئىدى. ياغاچ ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىدىكى قارلارنى قولۇم بىلەن سىيرىپ چۈشۈرۈۋېتىپ ئولتۇردۇم. ئۈستىبېشىم بىردەمدىلا قار بىلەن پۈركەندى. بەدىنىم سوغۇق دەستىدىن تىترەۋاتسىمۇ كارىم يوق ئىدى. «يېغىۋەر قار، توختىماي يېغىۋەر، ئۆز خىسلىتىڭ ئارقىلىق زېمىنىدىكى پاسكىنىچىلىقلارنى ئاز-تولا بولسىمۇ يۇيگە. ئىنسانلار ئاقلىق ۋە پاكلىق بىلەن قەدىرلەنگەندەك، زېمىنىمۇ سەن بىلەن گۈزەل تۇسكە كىرسۇن.....» خىياللىرىم قانات قاقماقتا ئىدى. قار لەپىلدەپ يېغىۋاتاتتى. ئەتراپ ئاپئاق لىباسقا ئورالغاندەك كۆرۈنەتتى. يۇرىكىم ئىزتىراپلىق تۇيغۇلارغا تولغان بولۇپ، بايا ئوقۇغان خەتتىكى قۇرلار دەممۇدەم كۆز ئالدىمدىلا نامايان بولاتتى. ھايات مۇساپەمدە شاھىت بولغان ئىشلار كىنو كۆرۈنۈشلىرىدەك كۆز ئالدىمدىن لىپىلداپ ئۆتۈۋاتاتتى. راستىنى دېسەم، يازدا گۈلنۇرنىڭ سەرگۈزەشتلىرىنى دەريا بويىدىكى يالغۇز توغراق تۈۋىدە ئولتۇرۇپ ئۆز قۇلقىم بىلەن ئاڭلىمغان بولسام، بەلكىم ھازىر مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بولماستىن پۇتۇم تايغان، بېشىم قايغان يەرلەردە لاغايلاپ يۈرگەن؛ تال باراڭ ئاستىدىكى سۆھبـ

بەتتە گۈلنۇرغا ۋەدە بەرمىگەن بولسام، ئېھتىمال ئوقۇشنى تاشلاپ تىرىكچىلىك كوچىسىغا قەدەم قويغان بولاتتىم. تەتىلدىن قايتىپ كەلگەندىن بېرى، گۈلنۇرنىڭ سەرگۈزەشتىلىرى ئازابلاپ ئارام بەرمەيتتى، شۇڭىمۇ دۇنيادىن، كىشىلەردىن ئورۇنسىز ئاغرىنىدىغان، كىچىككىنە ئىشلارمۇ كاللامغا تەسىر قىلىپ تولا چېچىلىدىغان بولۇپ قالغانىدىم. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى گۈلنۇرغا بولغان ئۆچمەنلىكىم، غەزەپ ئۇچقۇنلىرىم ئاستا-ئاستا پەسىيىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى ئىچ ئاغرىتىش، ھېسداشلىق تۇيغۇسى ئىگىلەشكە باشلىغانىدى. ياشلىق سەۋدالىرىنىڭ ئادەمنى تىنىم تاپتۇرمايدىغان خىياللىرى پەسكويغا چۈشكەن بولسىمۇ، ئوت كۆيگەن يەردە سىرىق تۈپا قالغىنىغا ئوخشاش، بەزىدە بۇ ئىشلارنى ئويلىسام ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي قالاتتىم.

— يالغۇز خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ كېتىپسىزغۇ؟

تۇيۇقسىز بىرسىنىڭ ئاۋازى قۇلقىمغا كىرىپ، چۆچۈپ ئېسىمنى يىغدىم. جەمىلە ماڭا قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ دولىسىدىن ئارتىلدۇرۇپ قويۇۋەتكەن چاچلىرىنى قار باسقان، كىرپىكلىرىگىمۇ قار ئۇچقۇنلىرى كېپىنەكتەك قونغانىدى. ئۇنىڭ بۇ يەرگە قانداقلارچە كېلىپ قالغانلىقىنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالدىم. ئادەتتە مۇشۇنداق قار ياققان قىش كۈنلىرىدە ئەمەس، ھاۋا ئىللىق باھار، ياز كۈنلىرىمۇ باشقىلار ئاندا-ساندا كېلىدىغان بۇ يەرگە ئۇنىڭ قانداقلارچە كېلىپ قالغانلىقى مەن ئۈچۈن سىر ئىدى.

— ئولتۇرۇڭمۇ دېمەيسىزغۇ؟ — دېدى ئۇ كۈلۈپ، — ئويلىمىغاندا كېلىپ، خىيال كەپتەرلىرىڭىزنى ئۇچۇرۇۋەتتىممۇ-نېمە؟

— يا..... ياق، مۇنداقلا..... ئۆزۈمچە..... — نېمە دېيىشنى بىلەلمەي دۇدۇقلاپ قالدىم. ئۇ پەرۋا قىلمىغاندەك، ئورۇندۇقتىكى قارلارنى سۈرتۈۋەتمەيلا يېنىمدا ئولتۇردى-دە، ئېغىر

ئۇھسىندى.

ــ بــۇ يەرگە كېلىــپ قاپــسزغۇ؟ ــ ئۇنىڭغــا قارىمــايلا سورىدىم.

ــ ياتاقتا ئىچىم پۇشۇپ، سىرتنى ئايلىنىپ يۈرسەم، كۆزۈمگە بىر قار ئادەم كۆرۈندى. شۇنىڭ بىلەن قىزىقىپ كەلسەم سىز. خېلى ئۇزاق قاراپ تۇردۇم. ئۇخلاپ قالغان ئادەمدەك بىر نۇقتىغا تىكىلىپ ئولتۇرۇپسىز. شۇڭا ئۇخلاپ قالغان بولسا، تۇڭلاپ قالــمىسۇن ئويغىتىپ قويماي دەپ..... ــ جەمىلە شوخلۇق بىلەن كۈلدى، ــ دىققىتىڭىزنى چېچىۋەتكەن بولسام كەچۈرۈڭ ـ هە.

ــ ياق، ئۇنداق ئەمەس، مەنمۇ شۇ، ئىچىم سىقىلىپ.....

ــ هاۋا يەي دەپ چىققانمۇ..... ــ جەمىلە يەنە كۈلدى.

ــ هەئە.....

ــ سىز ماڭا ئىشىنەمسىز؟ ــ سورىدى جەمىلە كۈلكىسىنى يىغىشتۇرۇپ، ئانچە يىراق بولمىغان يەردىكى شاخلىرىنى قار قاپلىغان سېدە دەرىخىگە قاراپ قويغاندىن كېيىن. تۇلۇمدىن توقماق چىققانــدەكلا سورالغان سوئالدىن گاڭگىراپ ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇنىڭ چىرايى ئىپادىسىز ئىدى. مەن ئۇنىڭ بۇ سوئالىنى نېمە مەقسەتتە سورىغانلىقىنى بىلمەيتتىم. ئەمما شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە جاۋاب بەرمەيمۇ ئامالىم يوق ئىدى.

ــ قانداق دەيسىز؟

ــ ئۆزۈمچىلا سورىغۇم كەلدى. بىز نېمىلا بولمىسۇن بىر يۇرتلۇق، يەنە كېلىــپ ساۋاقداش، ــ دېدى ئۇ يېقىملىق تەلەپپۇزدا، ــ سىزگە دېسەم، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتلاردا ئۇ يېزىدىن، بۇ يېزىدىن دەپ ئايرىياتتۇق. بىر مەھەللىلىكىلەر، بىر يېزىلىقلار ئارىلىشىپ ئۆتەتتى. پاراللېل سىنىپتا ئوچ يىل ئوقۇغان بولساقمۇ، لېكىن تۇرۇڭ پاراڭلىشىپ باقمىغانىدۇق. ئالىي مەكتەپتە بولسا، بىر ناھىيەدىن، بىر

ۋىلايەتتىن دەپ ئارىلىشىدىغان گەپكەن. راست گەپنى دېسەم، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا سىزنى ھاكاۋۇزۇر، مەنمەنچى كۆرەتتىم. ئالىي مەكتەپكە كىرىپ بۇ خىياللىرىمنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەن بولساممۇ، يۈرىكىمدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ پاراڭلىشىش پۇرسىتىگە نائىل بولالمىدىم. دەسلىپىدە ئۆزىڭىزنى خېلى روھلۇق تۇتۇپ يۈرگەن بولسىڭىزمۇ، بىرنەچچە ئايدىن بېرى كۆزۈمگە باشقىچىلا كۆرۈنۈۋاتىسىز. نېمە ئىش بولغانلىقىنى سوراپ بېقىشنى نەچچە قېتىم ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن باشقىلارنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلاشقانلىق بولمىسۇن دەپ سوراشقا پېتىنالمىدىم، ئالماس. گەرچە ئىككىمىز مۇشۇ ۋاقىتقىچە سىرلىرىمىزنى ئېيتىشىپ، بىر-بىرىمىزنىڭ ھالىغا يېتەلمىگەن بولساقمۇ، سىز ئوغۇل، مەن قىز بولساممۇ، مەيلى قانداق قىينىچىلىققا يولۇقۇشىڭىزدىن قەتئىينەزەر، مەن يارىدەم بېرەلىگۈدەكلا ئىش بولسا، تارتىنماي دېسىڭىز، سىز ئۇچۇن قولۇم كۆكسۈمدە.

ئۇنىڭغا نېمىمۇ دېيەلەيمەن؟ ئۆزۈم دۇچ كەلگەن قىسمەتلەرنى سۆزلەپ بېرەيمۇ؟ ياق، ئۇنداق قىلالمايمەن. ئۇ ئىشلار مەن ئۇچۇن ئەمدى تارىخ، قايتا تەكرارلانمايدىغان تىراگىدىيە. ئۇنى ئاللىقاچان قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا دەپنە قىلىۋەتتىم. ساق يەرنى تاتلىسا، قان چىققىنىغا ئوخشاش، ئەمدىلا تەسكىن تاپقان يۈرىكىمنى قايتا جاراھەت قىلغۇم يوق.

— سىزگە نېمە دېيىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن. يېقىندىن بۇيان ئۆزۈمۇ ئېنىق ھېس قىلالمايدىغان بىرخىل تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم. بۇنىڭ زادى قانداق تۇيغۇ ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىشكە تىلىم ئاجىزلىق قىلىدۇ. سىز سورىغان سوئالنى ياتاقداشلىرىممۇ نەچچە قېتىم سوريدى. لېكىن بۇنى قانداق چۈشەندۈرەلەيمەن؟ ياخشى كۆڭلىڭىز ماڭا تېگىل بولدى، — دېدىممەن خېلى ئۇزاق

ئويلانغاندىن كېيىن. ئۆزۈمگىمۇ ئايان، جەمئىيەت بۇ سۆزۈمگە ئىشەنمەيتتى، بىراق نېمىلا بولسۇن شۇنچىلىك يالغاننى تېزلىكتە توقۇيالىغىنىم ئۈچۈن ئىچىمدە خۇشال ئىدىم. خەيرىيەت، ئۇ بۇنى سەزدىمۇ-سەزمىدىمۇ، ئۇقمايمەن. ئۇنىڭ سېدە دەرىخىگە تىكلىپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغاندى. شۇڭا، مەنمۇ ئۇنىڭغا قارىماسلىققا تىرىشىپ بىغەم ھالەتكە كىرىۋالدىم.

— راستتىنلا يوقمۇ؟ — سورىدى ئۇ خېلى بىر ھازادىن كېيىن.

— يوق.

— ئۇنداقتا مەيلى، — جەمئىيەت خورسىندى، — شۇنداق بولسىلا مەيلىتىغۇ.

جەمئىيەتنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، يېنىك نەپەس ئالدىم. قار ھېلىھەم يېغىۋاتاتتى. جەمئىيەتنىڭ ئۈستىبېشىمۇ ئاپپاق لىباس كىيگەن، مېنىمۇ تىترەك بېسىپ پۈتلىرىم ئاللىقاچان مۇزلاپ كەتكەن بولسىمۇ، يەنىلا ئولتۇرۇۋاتاتتىم.

— توڭدىڭىزمۇ؟

— .....

سوئالىمنى يەنە تەكرارلىدىم. جەمئىيەت ئۇنچىقمىدى. ئۇنىڭ ئىككى دولىسىدىن تۇتۇپ ئاستا سىلكىدىم. ئۇ شۇندىلا ئۈيقۇدىن ئويغانغاندەك لەپىدە كۆزىنى ئېچىپ، ماڭا سوئال نەزەرى بىلەن تىكىلدى.

— توڭلىدىڭىزمۇ؟

— ھەئە، ئازراق.

— ياتاقتا كىرىپ كىتەمدۇق.

جەمئىيەت جاۋاب ئورنىدا بېشىنى لىڭشىتىپ، ئورنىدىن تۇردى. مەنمۇ ئۇنچىقماستىن ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. ئايالىرىمىز ئاستىدىكى قارلار ھەربىر قەدەم ئالغىنىمىزدا «غىرىس-غىرىس» ئاۋاز

چىقىراتتى. ئۇنىڭ ئايىغىغا دەسسۈپالماسلىق ئۈچۈن قەدىمىنى كىچىك ئېلىپ كېتىۋاتاتتىم. بۇ شەھەردە قىش كۈنلىرى داۋاملىق قار يېغىپ تۇرغاچقىمۇ، ھەر نۆۋەت ياغقان قار ئۇدۇللۇق مۇزلاپ قېتىپ بولاتتى. ئادەم سەللا دىققەت قىلمىسا، تېيىلىپ ئوڭدا چۈشەتتى. مەنمۇ نەچچە قېتىم تېيىلىپ يىقىلىشىنىڭ تەمىنى تېتىپ باققاچقا، بەكلا ئېھتىياتچان بولۇپ كەتكەنىدىم. جەمئىلە تۇيۇقسىز سەنتۈرۈلۈپ چۈشتى. ئۇنى يۆلەۋېلىش ئۈچۈن قولىدىن تۇتۇپ تارتتىم. شۇ ئان مەن خېلىدىن بېرى ئۇنتۇپ قالغان، توك تەپكەنىدەك بىر خىل سېزىم بەدىنىمگە تاراپ، ئىختىيارسىز چۆچۈدۈم. لېكىن، ئۇنىڭغا قاراش بىلەنلا بۇ خىل ھېسسىيات تېزلا پەسكويغا چۈشتى.

— بىرەر يېرىڭىز ئاغرىدىمۇ، جەمئىلە؟ — ئۇ ئورنىدىن تۇرغاندىن كېيىن، كىيىملىرىدىكى قارلارنى قاققاچ سورىدىم.

— ياق.

— ئەمدى قەدەمنى ئاۋايلاپ ئېلىڭ.

بىز ياتاق بىناسى ئالدىغا كېلىپ، بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ بىر پەس تۇردۇق. جەمئىلىنىڭ قارىشىدىن ماڭا دېيەلمەيۋاتقان گېپى بارلىقىنى ھېس قىلدىم. شۇنداقتىمۇ بىلمەسلىككە سېلىپ دېدىم.

— خوش، جەمئىلە، سوغۇق ئۆتۈپ كەتمىسۇن، ياتىقىڭىزغا كىرىپ كېتىڭ.

ئۇ ماڭا بىر پەس تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن، ئايرىلىشقا قىيمىغاندەك ئاۋازدا دېدى:

— خوش.....

تىلەك

بۇگۈن كۆتۈپخانىدىن ئادەتتىكى ئارام كۈنلىرىدىكىدىن بالدۇرلا قايتىپ چىقتىم. ئۆزۈمچە بولغاندا، بۇ تىمتاس، ھېچكىم بىر-بىرىگە دەخلى قىلمايدىغان پىنھان جايدىن ئايرىلغۇم يوق ئىدى. ئەتىگەن جەمئىلە بۇگۈن ئۆزىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئىكەنلىكىنى، باشقا ساۋاقداشلىرىنىمۇ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۆتكۈزۈشكە تەكلىپ قىلغانلىقىنى ئالاھىدە ئەسكەرتكەچكە، بۇنى نەزەرگە ئالمىسام بولمايتتى.

— بۇگۈن ناھايىتى زۆرۈر ئىشىم بار ئىدى، جەمئىلە. بىرسى بىلەن ۋەدىلىشىپ قويغان، شۇڭا خاپا بولمىسىڭىز، — دېدىم بارماسلىقنىڭ قازىنىنى ئېسىپ.

— زادى بۇگۈن قىلمىسىڭىز بولمايدىغان قانداق مۇھىم ئىش ئىدى ئۇ؟ ۋەدىلىشىپ قويغان ئىشىڭىزنى ئەتە قىلىشقا ئۆزگەرتىڭ، — جەمئىلە قاپقىنى تۈرۈپ دومسايدى.

— ئەمدى شۇ..... بۇرۇنراق بىلگەن بولسامغۇ جان دەپ باراتتىم. بىراق.....

— بىراق، ئەمما لېرىڭىزنى بۇگۈنچە يىغىشتۇرۇڭ. مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈممۇ كۈندە كېلىۋەرمەيدۇ، يىلدا ئاران بىر كېلىدۇ، شۇڭا سائەت 3 تە «تولۇن ئاي» رېستورانىغا بېرىڭ.

مەن بىر نېمە دېيەلمىدىم. شۇ تاپتا جەمئىلەنىڭ سۆزى ئۆتۈنۈش تەلەپپۇزىدا ئەمەس، بەلكى ماڭا بۇيرۇق بېرىۋاتقاندەك بىلىنىۋاتاتتى. بېشىمغا غەم چۈشتى. مەكتەپكە كەلگەندىن بۇيان بىر ياتاقدىشىمنىڭ ئاددىيلا ئۆتكۈزگەن مۇشۇنداق بىر تۇغۇلغان

كۈن ئولتۇرۇشىغا قاتنىشىپ قېلىپ پەندىيات دېگەنىدىم. شۇندىن ئېتىبارەن ھەرقانداق ئولتۇرۇش، كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىدىن ئامال قىلىپ ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ كېلىۋاتاتتىم. بىراق، بۈگۈن جەمئىيەتلىك ئېيتقىنىمنى سېزىۋالدىمۇ ياكى مەن بارمىسام زادىلا بولمامدۇ، قانچە قىلسىممۇ ئۇنىمايلا تۇرۇۋالدى. باھانىلىرىمنىڭ ھېچقايسىسى ئاقمىدى. قايتىپ كەتكەندىن كېيىن خېلى ئۇزاق باش قاتۇرۇپ بارماسلىقنىڭ قازىنىنى ئاساي دەپ ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن تاپقان ئامالىرىم ئۆزۈمگىمۇ ياقمىغاچقا، ئاخىر بېرىش نىيىتىگە كەلدىم.

ياتاق بىناسىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، قولۇمدىكى ئېلېكترونلۇق سائەتكە قارىسام، جەمئىيەت دېگەن ۋاقىتقا يەنە ساق بىر سائەت بار ئىدى. ئابلىكىمنىڭ ياتقىغا چىقسام، ئۇ كىيىم ئالماشتۇرۇۋاتقانىكەن.

ــ ۋاھ، يېڭىلىق جىققۇ، ــ دېدىم چىرايلىق ياسىنىپ كىيىنگەن ئابلىكىمنىڭ رەتلىك تارالغان چاچلىرىغا قاراپ، ــ بىرەر خۇش خەۋەر بار ئوخشىمامدۇ؟

ــ خۇش خەۋەر سەندىن ئايلانسۇن، ئاداش. ھە، ئەجەب ئالدىراپ كېتىپسەنغۇ؟ ــ دېدى ئۇ كۇلۇپ دولامغا يېنىك شاپىلاقلاپ قويۇپ.

ــ نەگە؟ ــ ھەيران بولغاندەك سورىدىم.

ــ قارا، يوشۇرغىنىڭنى. ئېغىزىڭدا شۇنداق دېگىنىڭ بىلەن كۆزلىرىڭدىن خۇشاللىق نۇرلىرى ھېلىتىندىن چاقنىغىنى تۇرۇپتۇ. ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال جۇمۇ.

ــ نېمە دەيدىغانسەن، ئاداش. گېپىڭدىن ھېچنېمىنى چۈشىنەلمىدىم.

ــ ھىم، شۇنداقمۇ تېخى! ئەمىسە مەن دەپ بېرەيمۇ؟ جەمئىيەتنىڭ تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشىغا تەييار بولغانسەن،

تاپىنلىق.

— بۇنى نەدىن بىلدىڭ؟

— ئەتىگەن جەمئىيەتكە ماڭغا سېنى بىرگە ئېلىپ بېرىشنى تاپىلىغان، لېكىن مەن مەجبۇرىيىتىمنى بىلگەچكە «ئۆزىڭىز دەڭ. بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە ئالماس مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلىمايدۇ. ئۆزۈمگە بىكاردىن-بىكار كۆڭۈل ئاغرىتقى تېپىۋالماي» دەپ رەت قىلغانىدىم. قارىسام، ھازىر ئەلپازىڭ باشقىچە، ئۇنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولدۇڭ، شۇنداقمۇ؟

ئۇنچىقماستىن بېشىمنى لىڭشىتتىم. ئۇ چىرايىمغا قاراپ ھەجايىغاندىن كېيىن، ياتاقنىڭ ئىچىنى بىر-ئىككى چۆرگىلىۋېتىپ، ئاندىن بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا دېدى:

— ئەمىسە دەرھال ياتقىڭغا بېرىپ كىيىم يەڭگۈشلە.

— كىم بىلەن كىمنىڭ كارى. قىز بالا بولمىغاندىكىن، مۇشۇنداق بېرىۋېرىمەن.

— بولمايدۇ! ئۇ دېگەن ئاممىۋى سورۇن، ياسىنىپ بېرىشىڭ كېرەك.

— ئاداش، ئوبدان قارىغىنا. باشقىلار ئالدىدا چېنىپ قالارمەنمۇ؟

— ۋاي قويغىنا، سەن ئۇنداق ئويلىغىنىڭ بىلەن ئۆز كۆڭلۈڭنى ھەممە ئادەمگە چۈشەندۈرۈپ بولالامسەن؟ ھازىر كاۋا پۇل ئەمەس، باراڭ پۇل. خەقلەر سېنىڭ قانچىلىك بىر نەرسە بىلىدىغىنىڭغا قارىمايدۇ، ئۇستىبېشىڭغا قارايدۇ. ئىتى-مىتى گەپلەرنى قويۇپ، دەرھال بېرىپ كىيىملىرىڭنى يەڭگۈشلەپ كەل.

— ۋاي بولدىلا.

— خۇشياقمىسا ياتقىڭغا بىرگە باراي، بۇگۈن چوقۇم دېگىنىمدەك قىلىسەن.

ئابلىكىم قولۇمدىن تارتىپ ماڭدى. ئۇنىڭ بىلەن قارشىلاش-

ـماقچى بولـدۇم-يـۇ، لـېكىن دېـگەن گەپلىرىنىـڭ بىـر يەرلـىرى ئورۇنلـۇقتەك تۇيۇلـۇپ، تارتـىشمايلا ئەگەشـتىم. ياتاققـا كىرىـپ، ساندۇقۇمنى بىرھازا ئاختۇردۇم. كىيىملىرىمنىڭ ھەممىسىنى تېخى ئالدىنقى ھەپتىلا يۇيـۇپ قـاتلاپ قويغانـدىم، لـېكىن قايسـىسىنى كىيىپ بېرىشنى بىلەلمەيۋاتاتتىم.

ـ ئاۋۇ كانۋا كۆڭلىكىڭنى كىيە، ـ دېدى ئابلىكىم گۈلنـۇر تىكىپ ئەۋەتكەن كۆڭلەكنى كۆرسىتىپ.

ـ بۇنى كىيسەم بولارمۇ؟

ـ بولمـامتىكى، ھـازىر مـاي ئېيـى كىرىـپ قالـدى. ھـاۋا ئىسسىق.

كۆڭلەكنى قولۇمغا ئېلىشىم بىلەن يـۈرىكىم بىـردىنلا سـېلىپ كەتتى. ئۇنى پەقەت بىر قېتىملا ئۇچامغا سىپىپ باققاندىن باشقا، قايتا قولۇمغا ئېلىپ باقمىغانـدىم. شۇڭا، قانداق قىلىشنى بىلمەي بىردەم تېڭىرقاپ قالدىم-يۇ، لېكىن ئابلىكىمنىڭ ئالدىدا نېمىشقا دېلىغۇل بولۇۋاتقىنىمنى ھاندۇرماسلىق ئۈچۈن ئۇنى كىيدىم.

ـ چېچىڭ سەل ئۆسۈپ قاپتۇ، ئوبدان تارىۋەت، ئاندىن شىمىكىنىمۇ ئالماشتۇرۇپ، ئايىغىڭنى مايلا.

ـ ۋاي-ۋۇي، مېنـى خـۇددى تـوي قىلـىدىغان يىگىتـتەك ياسـاندۇرغىلى قويىتىڭغـۇ! ـ دېـدىم ئېتىـراز بىلـدۇرۇپ، ـ كۆڭلەكنى ئالماشتۇرغاندىكىن بولدى قىلە، ئەمدى.

ـ قەتئىي بولمايدۇ. بۇگۈن دېگىنىمنى قىلىشىڭ كېرەك. بۇگۈن تېخى تەلىيىڭ كېلىپ قالامدۇ، كىم بىلىدۇ! ـ ئۇ ھەيـ-ـيارلىق بىلەن بىر كۆزىنى قىسىپ قويۇپ كۈلگىنىچە ئالـدىراتتى، ـ تېز بول، ئاداش. جەمئىلە دېگەن ۋاقىتقا ئۈلگۈرۈپ بارمىساق بولمايدۇ.

نائىلاج ئۇ دېـگەن تەلەپلەرنـى بىـر-بىـرلەپ ئورۇندىغانـدىن كېيىن ياتاقتىن چىقتۇق. مەكتەپ قورۇسىدا ئۇيان-بۇيـان مېڭـىپ

يۈرگەنلەرمۇ، جۇپ-جۇپى بىلەن ئۇيەر-بۇيەردىكى تاش ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇپ قىزغىن پاراڭغا چۈشكەنلەرمۇ بار ئىدى.

ــ مەكتەپ دېگەن ئاجايىپ بىر دۇنيا مانا، ئۆگەنگەنلەر باش چۆكۈرۈپ ئۆگىنىۋاتقان، ئۆگىنىش خۇشياقمىغانلار مۇھەببەتلىشىۋاتقان. بەزىدە توۋا دېگۈم كېلىدۇ. ھەر يەر-ھەر يەردىن كېلىپ، مەكتەپتە مۇھەببەتلىشىدىكەن. بىرى قومۇلدىن، بىرى خوتەندىن تۇرۇپ، ئۆزلىرىچە كۆيدۈم، پىشتىم دەپ يۈرۈپ، بىر-بىرلىرىنى گوللىشىدىكەن، ئىشلىرىمىز ۋۇجۇدقا چىقامدۇ-چىقامدۇ، دېگەننى ئويلاشمايدىكەن. قارىغاندا ئادەملەر ئالدى بىلەن ئۆزىنى، ئاندىن باشقىلارنى ئالدايدىكەن. كېيىنكى ئىشلىرىمىز قانداق بولىدۇ. مەن قىلىدىغان، خىزمەت نەدە؟ كېيىن تۇرمۇ-شۇمنى قانداق قامدايمەن؟ دېگەنلەر ئۇلارنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايدىكەن. ئۇلار ئويناۋاتقان «مۆكىمۆكىلەك» ئويۇنلىرىنىڭ مىڭدىن بىرى رېئاللىقا ئايلانسا كاشكى..... ــ ئابلىكىم ئۆزىدىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدىكى ئورۇندۇقتا بىر-بىرىگە چاپلىشىپ ئولتۇرۇشقانلاردىن كۆزىنى ئۈزمەي غودۇڭشىدى.

ــ جاھانىنىڭ ئىشلىرى شۇ، بىز دەسلەپتە نېمىنى ئارزۇ قىلدۇق؟ ھازىر نېمە ئىش قىلۋاتىمىز؟ ئەتىچۇ؟ ئەسلىي ئويلايدىغىنىمىز مۇشۇ بولسا بولاتتى، بىراق بۇ «غورا غورىنى كۆرسە ئالا بولغان» لىقمىكىن دەپ ئويلاپ قالىمەن. لېكىن، لىللا گەپ قىلغاندا سەن دېگەندەك ياخشى كۆرۈش، مۇھەببەتلىشىش ھازىرقى دەۋردە توسقىلى بولىدىغان ئىش ئەمەس. دەرسكە، ئۆگىنىشكە تەسىر يەتكۈزمەي نېمە ئىش قىلىشسا مەيلىغۇ؟

ــ بۇ گېپىڭگە قوشۇلمايمەن، ــ دېدى ئابلىكىم، ــ بۇنداق دېسەم ئىدىيەسى قاتمال، زامانىدىن كېيىن قالغان ئاداش ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ قالما. ئىشقىلىپ نۇرغۇن ئىشلار كاللامدىن ئۆتمەيدۇ.

— ئۇنداقتا سەن مۇھەببەتلەشمەيدىكەنسەنده، — دېدىم چاقچاق قىلىپ.

— ياق، ئۇنداق دەپمۇ كەتمە. مۇھەببەت دېگەن چىراي تاللىمغىنى بىلەن كۆڭۈل تاللايدۇ. قېنى ۋاقتى كەلسۇنچۇ، مەنمۇ شۇ قاينامغا شۇڭغۇيمەن، لېكىن ھازىر ۋاقتى ئەمەس.

— ئامال بار تېزرەك بول، ساقلىڭغا ئاق سانجىپ قالسا، قىزلار «ۋاييەي، دادامدەك تۇرۇپ قىلىۋاتقان ئىشنى قاراڭلار ئاۋۇ قېرىغىنىنى تۇيمىغان ساراڭنىكى» دەپ مەسخىره قىلمىسۇن.

ئابلىكىم قاقاقلاپ كۈلدى.

— خاتىرجەم بول، ئۇنداق كۈنلەرگىمۇ قالماسمەن.....

— ئۇ گەپنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىپ، بىرى كومانىدا بەرگەنىدەك ئەتراپقا نەزەر سېلىشقا باشلىدى.

— نېمە بولدى؟ بىر نەرسەڭنى يوقىتىپ قويدۇڭما؟

— ياق، گۈل.....گۈل.....

— گۈلنى نېمە قىلسەن؟

— جەمىلەنىڭ تۇغۇلغان كۈنىگە سوغا قىلمامدىم، ئەخمەق. نەچچە كۈن ئىلگىرى مۇشۇ يەردە بىر گۈل دۇكىنى بارەدەك قىلاتتى. گەپ بىلەن مېڭىۋېرىپ ئۆتۈپ كەتكەن ئوخشايمىز، — ئۇ ئەتراپقا بويۇنداپ قاراپ، بىردىنلا ۋارقىرىۋەتتى، — ئەنە ئاۋۇ جايدىكەن.

ئىككىمىز گۈل دۇكىنىغا كىرگەنده، چىرايىغا ماسلاشتۇرۇپ گىرىم قىلىۋالغان، چىرايلىق بىر قىزچاق ئىشىك تۈۋىدىكى ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ ئېگىلىپ سالام قىلغاندىن كېيىن سورىدى.

— سىلەرگە قانداق خىزمەت قىلىمەنكىن؟

— مەن گۈل ئالماقچىدىم، — دېدى ئابلىكىم دۇكاندىكى ھازىرلا ئۇزۇلگەنىدەك رەڭگارەڭ ئېچىلىپ، خۇش پۇراق تارقىتىۋاتقان گۈللەرگە زوقلىنىپ قاراپ.

— قانداق گۈل ئالاتتىڭىز؟ — قىز ياندۇرۇپ سورىدى.
— سوغا قىلىدىغانغىچۇ، — ئابلىكىم بىردىنلا قىزىققانىدەك ئېيتتى.
— گۈل ئالغانلارنىڭ ئۇنىدىن بىرى ئۆزى ئىشلەتمىسە، قالغانلار باشقىلارغا سوغا قىلىدۇ، لېكىن مېنىڭ دېگىنىم ئۇنى كېسەل ئادەمگە سوغا قىلامسىز، دوستىڭىزغىمۇ ياكى يۈرۈۋاتقان قىزىڭىزغىمۇ؟
— ساۋاقدىشىمغا، بۈگۈن بىر ساۋاقدىشىمنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئىدى. شۇنىڭغا سوغا قىلاتتىم، — ئابلىكىم ئالدىراپ جاۋاب بەردى.
— ھە، چۈشەندىم، — مۇلازىم قىز ھەر خىل گۈللەرنى ئەپچىللىك بىلەن بىردىن-بىردىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ، بىردەمدىلا ئادەمنىڭ زوقىنى تارتىدىغان، رەڭلىرى ناھايىتى ماسلاشقان گۈلدەستىنى تەييارلاپ، سولياۋ بىلەن ئورىغاندىن كېيىن ئۇزاتتى.
— مەڭ، بۇنى ئېلىڭ، سىزگە ياردىمۇ؟
— ياردى، ئالامەت ياردى! باھاسى.....
— قىممەت ئەمەس، 50 يۈەن بەرسىڭىز بولىدۇ.
— 50 يۈەن؟..... نېمانچە قىممەت؟
— قىممەت ئەمەس، بۇ گۈللەرنى شەھىرىمىزدىن تاپقىلى بولمايدۇ. بىزمۇ كۈندىلىك گۈلنى كۈندە ئىسسىق بەلباغ رايونىدىن ئەكەلدۈرۈۋاتىمىز، ئېلىشىمىز قىممەت. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئايروپىلان كىراسىمۇ خېلى بار. بىزگىمۇ كۆپ پايدا قىلمايدۇ.
— سەل چۈشۈرگىلى بولماسما؟ — دېدى ئابلىكىم بىردە گۈلگە، بىردە مۇلازىم قىزغا قاراپ.
— باھا قويمۇدۇم، قولۇمغا نەق تېگىدىغىنىنى دېدىم، — دېدى مۇلازىم قىز چىرايىنى ئۆزگەرتمەي مۇلايىملىق بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ.

ئابلىكىم سەل ئىككىلەنگەندەك بىردەم تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، يانچۇقىدىن پۇل چىقىرىپ قىزغا سۇندى.

— رەھمەت! يەنە كېلىپ تۇرارسىلەر، سىزگە خىزمەت قىلغىنىمدىن ئىنتايىن خۇشالمەن، — دېدى مۇلازىم قىز پۇلنى تارتمىغا سېلىۋېتىپ. ئابلىكىم گەپ-سۆز قىلماي دۇكاندىن چىققاندىن كېيىن غودۇڭشىدى.

— ھىم، ماڭا ئەمەس، پۇلۇمغا خىزمەت قىلغىنىڭغا خۇشال بولغانسىز تايىنلىق.

ئابلىكىمگە ئەگىشىپ كېتىۋاتقىنىم بىلەن خىيالىم باشقا يەردە پالاس قېقىۋاتاتتى. ئەتىگەن جەمئىيەتگە ماقۇل بولغان چېغىمدا، ئۇنىڭغا بىر نەرسە سوغا قىلىشنى ئويلىغان بولساموۇ، كۇتۇپخانىغا بېرىپلا ھەممىنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدىم. «تازىلىك ئەقلى چۈشتىن كېيىن» دەپ، ئابلىكىم گۇل سېتىۋالغاندىن كېيىن قورسىقىمغا جىن كىرىپ، جەمئىيەتگە سوۋغا قىلىشقا نېمە سېتىۋالسام بولار دەپ غەمگە چۈشتۈم.

— ئوغۇل بالىدەك چوڭ-چوڭ قەدەم يۆتكەپ ماڭمامسەن، ئاداش. ھېلى بىكار كېچىكىپ قالىمىز، — غودۇڭشىدى ئابلىكىم جىلە بولۇپ.

— بولدى ئالدىراتمىغىنا. سەنغۇ جەمئىيەتگە گۇل ئالدىڭ، مەنچۇ؟ مەن ئەمدى نېمە سوغا ئالىمەن؟

— كۆڭلۈڭ خالىغان بىرەر نەرسىنى ئېلىپ سوغا قىلىمەسەن، پۇلۇڭ يېتىشسە قىممىتىنى ئال. ئاز بولسا ئەرزىنىنى.....

— شۇ، نېمە ئېلىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن مانا، — شۇنداق دەۋېتىپ ئەتراپىمغا قارىدىم. بىردىنلا كۆزۈمگە بىر كىتاب بوتكىسى چېلىقتى. بەزىدە بىكار بولغان ۋاقىتلىرىمدا ئۆزۈم تەنھا بازار ئارىلايتتىم. بۇ يەرگە نەچچە قېتىم كەلگەن بولساموۇ، كىتاب بوتكىسىنى كۆرمىگەنىدىم. قارىغاندا ئۇ يېڭىدىن ئېچىلغانىدەك

قىلاتتى، ــ توغرا، تاپتىم، تاپتىم.
ــ نېمىنى تاپتىڭ؟ بۇ چوڭ كوچىدا ۋارقىراپ كەتكۈدەك ئالتۇن-كۈمۈش ئۇچراتمىغانسەن؟!
ــ ياق، قېنى ماڭە، ــ كىتاب بوتكىسى ئالدىغا كېلىپ جازىلارغا رەتلىك تىزىپ قويۇلغان كىتابلارغا ھەۋەس بىلەن قاراشقا باشلىدىم.
ــ ئەسلىي تاپقىنىڭ مۇشۇمىدى؟ بۇمۇ بولغۇدەك. ئەقلىڭ بارده سېنىڭ!
ــ ئۇكامھوي، ئاۋۇ كىتابنى ئېلىۋېتىڭە، ــ دېدىم مەندىن ئىككى-ئۈچ ياش كىچىك بالىغا جازىدىكى كىتابنى كۆرسىتىپ.
ــ قايىسىنى؟
ــ ئاۋۇ «ئاي يامغۇرى» دېگەن كىتابنى.
ــ چىرايلىق ئوراپ بېرىڭ، ــ دېدىم كىتاب ساتقۇچى بالا مەن كۆرسەتكەن كىتابنى ئېلىپ بەرگەندىن كېيىن ئۆتۈنۈش تەلەپپۇزىدا.
ــ ماقۇل، ــ بالا كىتابنى چىرايلىق ئوراپ بەردى.
ــ تېزرەك ماڭايلى، ۋاقتىمۇ توشۇپ قالاي دەپتۇ، ــ ئابلىكىم ئالدىراتتى.....
بىز رېستورانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن چوڭ زالغا كىردۇق. ۋاقتىنىڭ تېخى بالدۇر بولۇشىغا قارىماي، شىرەلەرنىڭ ھەممىسى توشۇپ كەتكەنىدى. ھەربىر ئۈستەلگە سەپسېلىپ قارىدىم، جەمئىلە كۆرۈنمەيتتى. «ھەي! مۇشۇ رېستورانىنىڭ ئىسمىنى دەۋاتاتتى، ئەمدى ئۆزىمۇ كۆرۈنمەيدىغۇ.....» دېگەنلەر كاللامدىن كېچىپ بىتاقەت بولۇۋاتاتتىم.
ــ ئۇلار ئاۋۇ ئۆيدىكەن، ــ ئابلىكىم پىچىرلىغىنىچە يول باشلاپ ماڭدى. دېگەندەك يەتتە-سەككىزچە ساۋاقدىشىمىز بىر ئايرىمخانىدىكى ئۈستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشاتتى.

ــ كېچكىپ قالمىغاندىمىز؟ ــ ئابلىكىم ئىشكىتىن كىرىپلا ئۆزرە ئېيتتى.

ــ ياق، يەنە بىر مىنۇت ۋاقىت بار، ــ جەمىلە ئورنىدىن تۇرۇپ بىزنىڭ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلغاچ كۈلدى، ــ سەللا كېچىككەن بولساڭلار جەريانە تۆلەيتتىڭلار.

ــ بۇنىڭغىمۇ بىز رازى.....

بىز ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، مۇلازىم قىز ئالدىمىزدىكى قۇرۇق ئىستاكانلارغا چاي قۇيدى.

ــ ئەمدى باشلايلىمۇ؟ ــ پىچىرلىدى جەمىلەنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان قىز. مەن ئۇنىڭ يېنىدا بولغاچقا، بۇنى ئوچۇق ئاڭلىدىم.

ــ مەيلى.

ــ سەيلەرنى تارتامسىز، خان، ــ دېدى ھېلىقى قىز مۇلازىم قىزغا.

ــ ماقۇل.

شىرەنىڭ ئۈستى بىردەمدىلا تۇرلۇك غىزالار بىلەن تولدى. چاي ئىچكەچ ھەممەيلەنگە نەزەر سېلىپ چىقتىم. سورۇندىكىلەر ئىچىدە ئىككى ئوغۇلدىن باشقىسىنى تونۇيدىكەنمەن. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى بىر يۇرتلۇق بالىلار بولۇپ، ئۇلار بىلەن مەكتەپكە كەلگەن يىللا تونۇشقانىدىم. تۇيۇقسىز توك كەتكەندەك بىردىنلا چىراغلار ئۆچتى. شۇ ئان ئەتراپىمدىكىلەر تەڭلا چۇقان سېلىپ:

ــ تۇغۇلغان كۈنىڭىزگە مۇبارەك بولسۇن! ــ دېيىشتى.

بايا باشقىلارغا نەزەر سېلىش بىلەن بولۇپ كەتكەن چېغىمدا، مۇلازىم قىز ئۇستەلگە تورت قويغانىكەن. تىلەك ناخشىسى تۇغۇلۇپ، لامپا ياندۇرۇلغاندا ئاندىن بىلدىم.

ــ جەمىلە، قېنى ئالدى بىلەن تىلىكىڭىزنى ئېيتىڭ، ــ ھېلىقى قىز بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا ئېيتتى.

— بايا ئىچىمده دەپ بولدۇم. ئەمدى تورتنى كېسەيمۇ؟
— كېسىڭ، — هەممەيلەن تەڭلا ۋارقىراشتى.
— جەمىله بۇندىن خېلى يىللار ئىلگىرىكى بۇگۈنكى كۈنده، دەل مۇشۇ ۋاقىتتىن خېلىلا كېيىن تۇغۇلغان. ئەمما تەبرىك چېيىنى بۇرۇنراق باشلاپ قالدۇق، خاپا بولمايسىلەر. شۇنداقمۇ جەمىله؟ — رىياسەتچى دىلبەر هەييارلارچە كۈلدى. جەمىله ئۇنىڭ گېپىگە ئىنكاس قايتۇرماستىن، سورۇندىكىلەرنى كېسىلـگەن تورتقا تەكلىپ قىلدى:
— قېنى ئېلىڭلار.
تورت يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن، جەمىله ئورنىدىن تۇرۇپ مېهمانلارنى غىزاغا زورلىدى.
— قېنى ئېلىڭلار. سوۋۇپ قالسا يېگۈڭلەر كەلمەيدۇ.
— بىزغۇ تارتىنماي يەۋېرىمىز، لېكىن سىز ئەمدىلا تۇغۇلـغاچقا، قورسىقىڭىز ئاچسا يىغلاشتىن باشقىنى بىلمەيسىز. كەم ئەقىللىك قىلىپ سىزگە سۈت تەييارلىۋالماپتۇق، شۇڭا ئۆزىڭىزمۇ تارتىنماي بېقىڭ.
ئابلىكىمنىڭ بۇ سۆزى هەممەيلەننى كۈلدۈرۈۋەتتى.
— ماقۇل..... ماقۇل، دېگىنىڭىزدەك قىلاي، — هۇپپىدە قىزارغان جەمىله دەرھال ئولتۇرۇۋالدى، — مەن بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن، قېنى، ئېلىڭلار. كەم نەرسە بولسا، بۇيرۇتساق بولىدۇ.
— كەم نەرسىغۇ بار ئىكەن، — جەمىلەنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان، ئورۇق، چاچلىرى چۈشۈپ، بېشىنىڭ چوققىسى كۆرۈنۈپ قالغان، سىنىپدىشى زايىت ئېغىز ئاچتى، — لېكىن ئەكىرسەڭ بولارمۇ-بولماسمۇ؟
— قېنى دەڭ.
— هېلىقىدىن ئەكىرمىسەڭ، يېگىتلىرىمىزنىڭ ئولتۇرۇشى مۇشۇ. سەل-پەل قوزغىتىش ئوكۇلى سالمىساق، ئۇلار ئورۇندۇققا

چاپلىشىپ قالغۇدەك.

— مەيلى، — جەمىلە دەرھال ماڭا قاراپدى، — شۇنداق قىلامدۇق، ئالماس؟

— مەنغۇ ئۇنىڭدا يوق، باشقىلارنىڭ كۆڭلى تارتسا، ئەكىرىسەك مەيلى.

دىلبەر مۇلازىم قىزنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى. ھايال ئۆتمەيلا، بىر بوتۇلكا ئاق ھاراق شىرە ئۈستىدىن ئورۇن ئالدى. زايىت ئۇنى قولىغا ئېلىپ، تىلىنى چاكىلدىتىپ قويۇپ ئېغىزىنى ئاچماقچى بولدى.

— سەل تەخىر قىلىڭ، — دىلبەر ئورنىدىن تۇرۇپ زايىتنى توختىتىپ قويدى، — بىز بۇگۈن جەمىلەنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بۇ يەرگە يىغىلدۇق. مۇنداق قارىسام تونۇشىمايدىغانلار يوق ئىكەن. ھەممىمىز ساۋاقداش، مەكتەپداش ئىكەنمىز. مەن جەمىلەنىڭ يېقىن دوستى بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئۇنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى تەبرىكلەيمەن. تېنىگە سالامەتلىك، ئىشلىرىغا قۇت تىلەيمەن.

زايىت پاق-پۇق چاۋاك چېلىۋىدى، باشقىلار ئۇنىڭغا ئەگەشتى. دىلبەر نېمىشقىدۇر ھۇپپىدە قىزىرىپ، نېمە دېيىشىنى بىلەلمىگەندەك، شىرەگە سېلىنغان سۈزۈك يالتىراقنىڭ پەسكە ساڭگىلىغان قىسمىنى مىجىقلىغىنىچە بىردەم ئويلىنىپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— مەن دېمەكچى، بۈگۈن جەمىلەنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى مۇبارەكلەشكە قاتناشقانلىقىمدىن خۇشالمەن ھەمدە كۆڭۈل ئىزھار ىم سۈپىتىدە ئاددىي بولسىمۇ، بۇنى سۆزغا قىلىمەن، — ئۇ ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئارتىلدۇرۇپ ئېسىپ قويغان سومكىسىدىن نەپىس ئىشلەنگەن چاققانغىنە قىزىل قۇتىنى چىقىرىپ، ئەپچىللىك بىلەن ئاچتى-دە، جەمىلەگە سۇندى. قۇتىدىكىسى

بىر دانە ئالتۇن ئۈزۈك بولۇپ، ئادەتتە بىر ئوقۇغۇچىنىڭ دوستىغا تۇغۇلغان كۈنىدە ئالتۇن ئۈزۈك سوۋغا قىلىشى خېلى بايۇەچچىلەرنىمۇ ھەيران قالدۇراتتى. لېكىن، جەمىلە چىرايىنى ئۆزگەرتىمەيلا ئۇنىڭ قولىدىن قىزىل قۇتىنى قوش قوللاپ ئالدى.

— رەھمەت ئاداش، ساڭا.

— ماۋۇ مېنىڭ كۆڭلۈم.

— ماۋۇ مېنىڭكى.

— قۇرۇقلا كەلدىم ئاداش، ساڭا ئەرزىمەيدىكەن بىلمىدىم.

.....

ھەممەيلەن جەمىلەگە ئاتىغانلىرىنى تۇشۇمۇتۇشتىن سۈنۈشتى. ئابلىكىمۇ بايا سېتىۋالغان گۈلدەستىنى ئۈزاتتى. بۇلارنى كۆرۈپ، تولىمۇ ئەرزان باھالىق سوۋغا تەييارلىغىنىمغا ئۆكۈندۈم. «ئەسلىي ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلسام، يا كەلمەيلا قويسام بوپتىكەن. كېيىنچە كۆڭلۈمنى چۈشەندۈرۈۋالار ئىدىم. مانا ئەمدى نى ئات، نى نومۇس. ئون نەچچە يۈەنلىك كىتاب..... بۇنى كۆرسە باشقىلار قانداق ئويلاپ قالار. مېنى خەسىسكەن، پۇلنىغا چىدىماپتۇ، دېيىشەرمۇ؟ خەيرىيەت، ئەمدى تولىمۇ كېچىكتىم. قانچە پۇشايمان قىلسامۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ. سوۋغا دېگەنىنىڭ قىممەت، ئەرزىنى بولغان بىلەن كۆڭۈل دېگەنىنىڭ باھاسى يوق، پەقەت كۆڭلۈم ئۇنىڭغا تېگىل بولسىلا بولدى» ئويلاپ شۇ يەرگە كەلگەندە، سەل يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدۇم-دە، چىرايلىق ئورالغان كىتابنى ئىككى قوللاپ سۇندۇم.

— بۇ مېنىڭ كۆڭلۈم، جەمىلە. بىلمىدىم، سىزگە يارامدىكىن؟

— نېمىدۇ ئۇ، يوغانلىقىغا قارىغاندا چوقۇم كاتتا سوۋغا، — زايىت بىردىنلا ۋارقىرىدى، — قېنى، ئېچىڭە، بىزمۇ كۆرەيلى.

مەن زايىتنى ئانچە چۈشەنمەيتتىم. ئۇ مەندىن بىر يىل

ئىلگىرى ئوقۇغان بولۇپ، تولۇق ئوتتۇرىدىكى چاغدا قەيەردە ئۇرۇش-جېدەل بولسا، «باش رول» نى ئالاتتى. ئۇنى ئالىي مەكتەپكە ئۆتۈپتۇ دەپ ئاڭلىغاندا ھەيرانلىقتىن ياقا چىشلىگە-نىدىم. قارىغاندا ئۇنىڭ رەستىدە پىچاق ئاتىدىغان خۇيى قالمىغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭغا مۇشۇ كەمگىچە كۆرۈپ باقمىغاندەك سەپسېلىپ قارىغاندىن كېيىن، سوغۇققانلىق بىلەن ئېيتتىم:

— بەك كاتتا سوۋغىمۇ ئەمەس، يېڭىلا نەشرىدىن چىققان كىتاب.

— ھىم، كىتاب دېگىن، شۇنداق نەپىس ئورىلىشىغا قاراپ ھەيران قاپتىمەن تېخى. مۇشۇ كۈندە دەرسلىك كىتابلارنى ئوقۇپ بولالمايمۇ ھۆ بولۇۋاتقاندا، ئۇنى بىركىم ئوقۇمتىكى، — دېدى زايىت ئاغزىنى پۈرۈشتۇرۇپ. مەن ئوڭايسىزلانغىنىمدىن داڭ قېتىپ قالدىم. جەمىلە بۇنى بىلگەن چېغى، دەررۇ ئىپادە بىلدۈردى:

— بۇ تولىمۇ ئەھمىيەتلىك سوۋغا بوپتۇ. مەن ناھايىتى ياقتۇردۇم، ئاۋارە قىپتىمەن، ئالماس.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، زايىت ئاغزىنى ئۆمەللىدى-يۇ، لېكىن مېنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغىنىمنى كۆرۈپ، گېپىنى يوتۇۋەتتى.

— بولدى، تالاشمايلى، ھەممىمىز ئۆزۈغۇ. قېنى ئولتۇرۇڭ، ئالماس. زايىت، سىزمۇ ئىشكىنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىڭ.

قانداقلا بولسۇن جەمىلە كۆڭلۈمنى كۆتۈرۈپ قويدى. زايىت دەل مۇشۇ گەپنى كۈتۈپ تۇرغاندەك قولىغا بوتۇلكىنى ئېلىپ، ئاغزىنى ئاچقاندىن كېيىن سورىدى:

— قىزلارغا قىزىلدىن ئەكىرەمدۇق، قانداق؟

— ياق بولدى، بىز چاي ئىچمىز، — دېدى دىلىبەر ھەممىدىن بۇرۇن رەت قىلىپ.

— سىلەرمۇ ئاز-تولا قىزىمساڭلا بولماس، — زايىتنىڭ يېنىدىكى سەلەي ئىسىملىك شاپ بۇرۇت يىگىت ئۇنى دەي-

دەيگە سالدى.

ــ چاي ئىچسەكمۇ قىزىۋېرىمىز.

دىلبەرنىڭ سۆزى بىلەن باشقىلار قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى.

ــ مەيلى ئەمسە، ــ زايىت ئىككى رومكىغا بېلىق كۆزى قىلىپ قۇيغاندىن كېيىن، بىرنى ئۆزى ئېپقېلىپ، يەنە بىرىنى سەلەيگە تەڭلىدى، ــ قېنى ئەمسە، جەمىلەنىڭ بۇنىڭدىن كېينكى ئىشلىرىنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشى، 100 ياشقا كىرىپ، نەۋرىلىك، چەۋرىلىك بولۇشى ئۈچۈن، خوشە.

ــ خوش! ــ سەلەيمۇ، ئابلىكممۇ تەڭلا شۇنداق دېيىشتى.

مەن بېشىمنى يېنىك لىڭشىتىپ قويدۇم.

ــ قېنى، ئەمدى ماۋۇ ئىككىڭلارنىڭ، ــ زايىت رومكىنى ئاغزىغا بىراقلا كۆتۈرۈۋېتىپ، بىر يۇتۇم چاي ئىچىۋەتكەندىن كېيىن، تاشقۇدەك قۇيۇپ، ئىككى رومكىنى ئابلىكىم بىلەن ماڭا تەڭلىدى. ئابلىكىم تۇزۇت قىلمايلا ئالدى، ئەمما مەن ئۆزىرە ئېيتتىم.

ــ رەھمەت ئاغىنە، مەن ئۆمرۈمدە ھاراقنى ئىچىش تۇگۈل قولۇمغىمۇ ئېلىپ باقمىغان. كۆڭلۈڭلىنى قايتۇرىدىغان بولدۇم، خاپا بولمىساڭلا.

ــ تولا ناز قىلماڭلا، ھوي. قىز بالىدەك گەپ قىلىدىكەنسىلە. باشقا ۋاقىت بولسىغۇ بىر نۆۋرى، بۈگۈن دېگەن جەمىلەنىڭ تۇغۇلغان كۈنى جۇمۇ! مۇشۇنچىۋالا ئادەمنىڭ ئالدىدا ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلىڭلا مانداق. مەنمۇ ھاراق ئىچىشنى ئانامنىڭ قورسىقىدا تۇرۇپ ئۆگەنمىگەن، ئۇرۇمچىگە كېلىپ ئۆگەنگەن.

ــ راست ئاداش، ئالماس يالغان ئېيتمىدى، ــ ئابلىكىم دەرھال تەرىپىنى قىلدى، ــ ئۇ پەقەت ئىچمىگەن.

ــ سىلە ئوغۇل بالىنىڭ ئىشىغا ئارىلاشماڭلا، ــ زايىت

ئابلىكىمنى سىلكىۋەتتى، ــ مەن سىلىگە ئەمەس، ئالماسقا گەپ قىلىۋاتىمەن. ئېلىگىلا تېز، قولۇم تېلىپ كەتتى.

ــ مەن راست ئىچمەيمەن.

ــ ھوي، ھېلى نېمە دېدىگىلا؟ گېپىگىلىگە ئىگە بولۇڭلا- ھە! «ئوينىاپ سۆزلىسەڭمۇ، ئويلاپ سۆزلە» دېگەن گەپ بار. سىلە ئوغۇل بالا بولساڭلا.....

ــ مەن نېمە..... ــ ئابلىكىم رومكىنى شىرەگە قويۇپ، ئورنىدىن تۇردى. ئۇ قىزىرىپ كەتكەنىدى.

ــ زايىت ماڭا ھاراق ئىچۈرەلمەي ساڭا چاقچاق قىلىۋاتىدۇ، ئاداش. خاپا بولما، ــ ئېغىز ئاچتىم مەن «ھىم، چاتاق چىقىدىغان بولدى. زايىت دېگەن بۇ ئاداشمۇ گەپنى لايىقىدا قىلسا بولاتتى» دەپ ئويلاپ.

ــ شۇنداق، ئابلىكىم. چاقچاقنى ئېغىر ئالمىگە، ــ مادارا قىلدى جەمىلەمۇ.

ــ بىر ئوبدان ئولتۇرۇپ، چۈجە خورازدەك سوقۇشماڭلار، ئېسىگىلاردىن چىقىپ كەتمىسۇن، بۇگۈن دېگەن جەمىلەنىڭ تۇغۇلغان كۈنى جۇمۇ! ــ دىلبەر خاپا بولغانىدەك قاشلىرىنى يىمىرىپ قويدى.

ــ ماقۇل..... ماقۇل..... گەپنى خاتا قىپتىمەن ئاداش، خاپا بولماڭلا- ھە! مەندىن ئۆتۈپتۇ. قېنى، رومكاڭلىنى قولۇڭلىغا ئېلىگىلا، ھە! ما ئىشىگىلا جايىدا بولدى، ــ زايىت ئابلىكىمگە قاراپ ئەپۇ سورىغاندەك كۈلۈمسىرىدى، ئاندىن كۆزىنى ماڭا يۆتكەپ، ــ قېنى، ئالماس. ئاداش، مېنى تولا گەپ قىلدۇرما- ھە. بۇ چاققىچە ئىچتىڭمۇ-ئىچمىدىڭمۇ بۇنى بىلمەيمەن، لېكىن بۇگۈن بىز بىر خۇشاللىق ئىش ئۈچۈن بۇ يەرگە يىغىلدۇق، شۇڭا ئادەمنى تولا يالۇرغۇزۇۋەرمەي، جەمىلەنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن بولسىمۇ بىرنى ئىچىۋەتكىن.

ئەمدى يەنە نېمە دەپ چۈشەندۈرۈشۈمنى بىلەلمەي قالدىم. ئۇ ھېلىھەم بىر رومكا ھاراقنى ماڭا تەڭلەپ تۇراتتى.

ــ مېنى زورلىما ئاداش. مەن راستتىنلا ھاراق ئىچەلمەيمەن.

ــ مۇشۇنداق چىرايلىق قىزلار ئالدىدا قىلالمايمەن- ئېتەلمەيمەن دېيىشتىن ئۈيال، ئاداش. قېنى ئالە، قولۇم تېلىپ كەتتى.

ــ زايىت راست ئېيتىدۇ، ئالە، ــ سەلەيمۇ لوقما سالدى. باشقىلارغا قارىسام، ھەممىسىنىڭ كۆزى مەندە ئىدى. ئابلىكىم بېشىنى سالغىنىچە پۇشۇلداپ ئولتۇراتتى. قارىغاندا ئۇنىڭ ئاچچىقى يانغاندەك قىلمايتتى. دۇنيادا تەڭقىسلىقتا قېلىشتىن ئېغىر ئىش بولمىسا كېرەك. شۇ تاپتا تولىمۇ بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالغانىدىم. ئىچەي دېسەم تېخى، ئىچمەي دېسەم تېخى.

ــ قېنى، ئالە، ــ مېنى ئارىسالدى بولۇپ قالدى دەپ ئويلىغان زايىت رومكىنى تېخىمۇ ئالدىمغىراق ئەكەلدى.

ــ مەن خۇش بولاي.

ــ بۇنى ئىچسەڭ تېخىمۇ خۇش بولسەن.

نائىلاج رومكىنى ئالدىم.

ــ ئەمسە مەن يېرىمنى، سەن يېرىمنى.....

ــ تولا گەپ قىلمىغىنا. يېرىمنى ئىچىدىغان يېرىم ئادەم بولمىساڭ سەن. قېنى، ھە، گۈپلا.....

«ھاراق زورلامچىنىڭ، تاماكا دورامچىنىڭ» دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ. كۆڭلىمدە «بوپتۇ بىرنى ئىچسەم ئىچەي، بىرنى ئىچكەنگە بىر نېمە بولۇپ كەتمەسمەن» دەپ ئويلىدىم- دە، شۇنىڭ بىلەن رومكىنى ئابلىكىمنىڭ رومكىسىغا يېنىك تەگكۈزۈپ، بىراقلا ئىچىۋەتتىم. ئاچچىق سۇيۇقلۇق كانىيىمدىن تارتىپ كۆيدۈرۈپ كىرىپ، ئاشقازىنىمنى ئېچىشتۇرۇشقا باشلىدى.

ــ مانا ئەمدى ئوغۇل بالدەك ئىش قىلدىڭ. قېنى،

ئابلىكىم ئاداش، چىرايىڭنى ئاچماي ئولتۇرىسەنغۇ. بايامقى گېپىمگە تېخىچە خاپا بولۇۋاتامسەن؟ قېنى ماۋۇنى ئىككىمىز.....
ــ زايىت سۆزلىگەچ رومكىنى بىكارلىغاندىن كېيىن، يەنە توشتۇ-رۇپ سەلەي بىلەن ئىككىمىزگە تەڭلىدى.
ــ ئەمدى نۆۋەت ئىككىڭلارنىڭ.
ــ بايا دېيىشكەنغۇ؟ مەن بىرنىلا ئىچىدىغان بولدۇم.....
ــ توغرا دېدىڭ. تېخى ماۋۇ بىرى تۇڭگىمىدىغۇ؟..... ــ زايىت ئالدىدىكى بوتۇلكىنى ئىشارەت قىلدى، ــ ئالدى بىلەن ماۋۇ تۇڭسۇن، ئاندىن نېمە دېسەڭ دېمەمسەن. سەلەي بىلەن ئىچكۈڭ يوقمۇ يا؟ ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇن بىر نەرسە دېيىشىپ قالمىغان بولغىدىڭ؟
يەنە نائىلاج رومكىنى ئالدىم.
ــ قېنى ئەمدى ناخشا قويايلى، ناخشا، ــ زايىت يېنىدىكى سەلەينى نوقۇدى، ــ بىز هاراق ئىچسەك، قىزلار زېرىكىپ قالمىسۇن.
سەلەي ئورنىدىن تۇرۇپ، ئايرىمخانىنىڭ بۇلۇڭىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان تېلېۋىزور يېنىدىكى VCD نىڭ كۇنۇپكىسىنى باستى. شۇ ئان ئۆي ئىچىدە مۇزاتىنىڭ يۇرەكنى لەرزىگە سالىدىغان مۇزىكىسى ياڭرىدى.
ــ قېنى جەمىلە، ئىككىمىز تانسا ئويناىلى، ــ زايىت ئورنىدىن تۇرۇپ، جەمىلەنىڭ يېنىغا بارىدى-دە، تەۋازۇ بىلەن ئېگىلىپ، ئۇنى تانسىغا تارتتى. سەلەيمۇ دىلبەرنىڭ يېنىدىكى قارىقۇمچاق قىز بىلەن تانسىغا چۈشتى. قارىسام، ئابلىكىم ئېغىر مۇشكۈلاتقا يولۇققانىدەك، ئۇيغۇر نەققاشچىلىقى ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان تورۇسقا تىكىلىپ ئولتۇرۇپ كەتكەنىدى. جەمىلە خۇددى ئاسماندا ئۇچۇۋاتقان ئاق قۇلاردەك يېنىك قەدەم ئېلىپ، ئەپچىللىك بىلەن تانسا ئوينىماقتا ئىدى. زايىت بولسا ئۇنى

بىلىدىن چىك قاماللاپ، مۇزىكا رىتمىغا ماس يېنىك تەۋرىتەتتى. مۇزىكا ئاخىرلىشىپ، ھەممەيلەن ئورنىغا كەلگەندە زايىت چۆلدە نەچچە كۈن ئۇسسۇز قېلىپ، چاڭقاپ كەتكەن يولۇچىدەك بوتۇلكىنى قولىغا ئېلىپلا بۇلدۇقلىتىپ قۇيۇپ، رومكىنى توشتۇردى.

— قېنى ئاغىنىلەر، خوشە.

— خوش، — ئەمدى مەنمۇ تارتىنمايلا ئۇنىڭغا جور بولدۇم.

زايىت رومكىنى سەلەي بىلەن سوقۇشتۇرۇپ بىكارلىغاندىن كېيىن، ئابلىكىم بىلەن ئىككىمىزگە ھاراق تەڭلىدى. بايا ئىچكەن ھاراق مېنى سەل قىزىشتۇرۇپ قويغانىدى، شۇڭا ئارتۇق گەپ قىلالماي، رومكىنى ئېلىپ گۇپلا قىلىپ ئىچىۋەتتىم. شۇ تەرزدە نەچچە رومكا ئىچتىم ئېسىمدە يوق، پەقەت زايىتنىڭ ئىككى بوتۇلكىنى قۇرۇقداپ، ئۇچىنچى بوتۇلكىنىڭ ئېغىزىنى ئاچقانلىقى خىرە ئېسىمدە. بۇ ئارىلىقتا زايىتمۇ، سەلەيمۇ، ئابلىكىممۇ دەممۇ-دەم تانسا ئويناپ تۇردى. راستىنى ئېيتسام، مۇشۇ يېشىمغىچە ھاراق ئىچىپ باقمىغاچقىمۇ، تېنىم قىزىپ، تومۇرۇمدىكى قانلار ئۇرغۇپ، بارلىق غەم-غۇسسەلىرىم يوقىلىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالغانىدىم. كۆزۈمنى تانسا ئويناۋاتقانلاردىن ئۈزمەيتتىم. خۇددى قىزىق تاماشا كۆرۈۋاتقاندەك ئىچ-ئىچىمدىن يايرايتتىم. خېلىدىن بېرى نېرۋىلىرىم چاپچىپ، مۇشۇ كەمگىچە مېنى ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالغان جىمغۇرلۇق، تارتىنىش تۇيغۇلىرى تامامەن يوقالغاچقا، ۋۇجۇدۇمدا تانسا ئويناش ئىستىكى باش كۆتۈرگەنىدى. نەچچە رەت جەمىلەنى تانسىغا تارتىشنى ئويلىغان بولساممۇ، مەستخۇشلۇق ئىلكىدە تانسا ئويناۋاتقانلارغا، بولۇپمۇ جەمىلەگە تىكىلىپ قارايتتىم. ئۇ مېنىڭ ئۆزىگە مىختەك تىكىلىپ ئولتۇرغىنىمنى سەزمىگەندەك، بىر خىل رىتمدا تانسا ئويناياتتى. «ئادەم

دېگەن تۇغۇلىشىدىنلا شەخسىيەتچى كېلىدۇ» دېگەننى قايسى دانىشمەن دەپتىكىن، ئادەتتە قىزلار بىلەن ئارىلىشىشتىن، توغرىسىنى ئېيتىسام پاراڭلىشىشتىن، بىرگە مېڭىشتىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ يۈرگىنىمگە خېلى ۋاقىتتىلار بولغان بولسىمۇ، بۇگۈن نېمىشقىدۇر كاسىسىغا چىققان ئادەمدەك ئولتۇرالمايلا قالغانىدىم. شۇ تاپتا دىلبەر بىلەن يەنە ئىككى قىز بىكار ئولتۇرسىمۇ، ئۇلار بىلەن تانسا ئوينىغۇم يوق ئىدى، كۆڭلۈم جەمىلەنى خالاپلا تۇراتتى.

— سىز تانسا ئوينىمامسىز؟ — سوراپ قالدى دىلبەر بىر-دىنلا مەن تەرەپكە بۇرۇلۇپ.

— ياق، ئويناشنى ئۇقمايمەن.

— باشقىلار ئوينىسا ئىككىمىزلا قاراپ ئولتۇرغانىدىن كۆرە، مەن سىزگە تانسا ئۆگىتىپ قويايمۇ؟

— ياق، ئۆگەنگۈم يوق.

— نېمىشقا؟

— ئۇقمايمەن.

— ئەمىسە پاراڭ قىلىپ بېرىڭە.

— سىزگە قانداق پاراڭ قىلىپ بېرىمەن؟ ئۇنداقتا سىز كۆڭلىڭىز تارتقان گەپنى ماڭا دەپ بېرىڭ، ئاڭلاپ كۆڭلۈمنى خۇش قىلاي.

— ئۆتەپ بېرىڭە، شۇمۇ گەپ بولدىمۇ.

— ئەمىسە سىزگە قانداق گەپ لازىم؟

— ئوھۇش، بولدى گەپ قىلمىسىڭىز قىلمىڭە.

كۆزىگە لاپپىدە قاراپ قويدۇم. لېكىن ئۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئىستاكاندىكى سوۋۇغان چېيىنى گۇپۇلدىتىپ ئىچتى. ئەمدى كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن يۆتكەپ، قىزغىن تانسا ئويناۋاتقانلارغا قاردىم. سەلەينىڭ پۇتلىرى كالامپايلاشقان بولسىمۇ، قار-

ـقۇمچاق قىز ئۇنىڭغا ماسلىشىپ ئەپچىللىك بىلەن تانسا ئويىنىماقتا ئىدى. نىھايەت، تانسا مۇزىكىسى ئاخىرلىشىش بىلەنلا، بىرى ئورنۇمدىن تۇرۇشقا كومانداۋ بەرگەنىدەك چاچراپ تۇردۇم-دە، ئەمدىلا ئورنىغا ئولتۇرۇشقا تەرەددۇتلىنىۋاتقان جەمىلەنىڭ قولىدىن كاپىلا قىلىپ تۇتتۇم. ئۇ غەلىتىلىك ھېس قىلدى بولغاي، كۆزلىرىمگە ھەيرانلىق ئىلكىدە تىكىلدى.

ــ بولدى ئولتۇرماڭ، ئىككىمىز تانسا ئويناپلى، ــ قەلبىمنى ئالدىراپ چۈشەندۈردۈم. باشقىلارمۇ ھەرىكىتىمنى كۆرۈپ ئۇلگۈرگەن چېغى، تەئەججۈپلەنگەن ھالدا ماڭا قاراشتى.

ــ مۇزىكا چىققاندا، ئاندىن ئويىنامدۇق؟ ــ دېدى جەمىلە قولىنى بوشىتىشقا ئۇرۇنۇپ.

ــ ياق، مۇزىكا چىققۇچە مۇشۇنداق ئۆرە تۇرايلى.

جەمىلە ھەرقانچە قىلىپمۇ قولىنى ئاجرىتالمىدى. مەن ئۇنىڭ نازۇك قولىنى چىڭ تۇتۇۋالغانىدىم. ئۇ باشقىلاردىن خىجىل بولغانىدەك ۋىللىدە قىزىرىپ، لېۋىنى بوشقىنە چىشلىدى. شۇ ئارىلىقتا مۇزىكا باشلاندى، مەن دەرھال جەمىلەنى بېلىدىن تۇتۇپ، تانسا سورۇنىغا قەدەم باستىم.

ــ ئاستا..... ئاستىراق..... قەدىمىڭىزنى مۇزىكىنىڭ رىتمىغا ماسلاشتۇرۇپ ئېلىڭ، ــ جەمىلە پىچىرلىدى.

بۇ گەپ بىلەن ئورنۇمدا شاققىدە توختاپ، ئۇنىڭغا قاراپ سەللا تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، يەنە قەدەم يۆتكىدىم. ئۇ جاھىللىقىمنى ھېس قىلغان چېغى، ماڭا «بويسۇنۇش» قا مەجبۇر بولدى. يۈرىكىم خۇددى بارابان دۇمبىقىدەك دۈپۈرلەيتتى. ئايرىمخانىدا پەقەت جەمىلە بىلەن ئىككىمىزلا بارەدەك، مەندە نە تارتىنىش، نە ھېيىقىشتىن ئەسەر يوق ئىدى. تۇيۇقسىز بىرى سوقۇۋەتكەندەك قىلدى. قارىسام، ئابلىكىم، سەلەي، زايىتلارمۇ بىردىن قىزغا ھەمراھ بولۇپ تانسىغا چۈشكەنىدى. ئەسلىدىنلا

كىچىككىنە ئايرىمخانىدا ئاۋايلاپ ئويىنىمسا، سوقۇلۇپ كېتىش ئادەتتىكى ئىش ئىدى. شۇنداقتىمۇ پەرۋايىم پەلەك ئويناۋەردىم. مۇزىكا ئەسلىدىنلا شۇنداق قىسقىمۇ ياكى ماڭا شۇنداق تۇيۇلدىمۇ، بىردەمدىلا ئاخىرلاشتى. ئەمما مەن نېمىشقىدۇر جەمىلەنىڭ قولىنى قويۇۋەتمىدىم.

— بىردەم ئولتۇرمايلىمۇ، — پىچىرلىدى جەمىلە كۈزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ.

— ياق، تانسا ئوينايلى، تانسا، — ئۇنىڭ قولىنى تېخىمۇ چىڭ سىقتىم.

— ۋايجان! — جەمىلە توۋلىۋەتتى، — قولۇمنى ئاغرىتىۋەتتىڭىز.

— ئاداش هوي، بىردەم ئولتۇرمامسەن، — زايىت بىردىنلا جەمىلەگە بولۇشتى.

— سەن ئىشىڭنى قىل، مەن تانسا ئويناىمەن!

— ئويناساڭمۇ ئەدەپلىكرەك ئويناماسەن؟!

— نېمە كارىڭ، جەمىلە سېنىڭ بىر نېمەڭمىتى؟

بۇ گېپىم زايىتقا سەل ئېغىر كەتتىمۇ، ئورنىدىن چاچراپ تۇردى، ئاڭغۇچە ئابلىكىم ئۇنى شاققىدە تۇتۇۋالدى:

— بولدى قىل، ئاداش، ئالماس كەيپ بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ بىلەن تەڭ بولما.

— كىم ئۇنى كەيپ بولۇپ قالسۇن دەپتۇ. هاراق دېگەننى كاللىسىغا ئەمەس، قورسىقىغا ئىچكۈلۈك.

بۇ گەپ ماڭا تەسىر قىلغان چېغى، جەمىلەنىڭ قولىنى دەرهال قويۇۋېتىپ ئۇنىڭغا هۆرپەيدىم.

— بايا ئىچمەيمەن دېسەم، زورلايسەن. ئەمدى نېمە دەيسەن؟

— هاي..... هاي، ئۆزۈڭگە هاي بەر ئاداش. زايىت،

سەنمۇ ئۆپكەڭنى بېسىۋال. يېقىن ئاغىنىلەردىن تۇرۇپ ھۆرت-پۆرت دېيىشسەڭلار قانداق بولىدۇ؟ ھەي.....

شۇ تاپتا تومۇرۇمدىكى قانلىرىم كۈۋەجەپ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي زايىت بىلەن ئۇرۇشقۇم، دېگەن گېپىگە توۋا قىلدۇرغۇم كەلگەنىدى.

— بولدى قىلىڭ، ئالماس. بىر چىرايلىق ئولتۇرۇپ، ئەمدى..... بۈگۈن مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم، ھەرقانچە بولسمۇ، بىر قېتىم يۈزۈمنى قىلىڭلار، — جەمىلە ئۆتتەك قىزىق قوللىرى بىلەن قولۇمنى تۇتۇۋالدى، — بولدى قىلىڭ ئەمدى. كېلىگە، تانسا ئويناپلى. سىزمۇ خاپا بولماڭ زايىت، — جەمىلە زايىتقا كەچۈرۈم سورىغاندەك قاراپ قويۇپ، قولىنى مۇرەمگە ئالدى.

ئەركەك زاتى قىزلارنى كۆرگەندە ئەسلىي تەبىئىتىنى ئۇنتۇپ، رايىش بولۇپ قالىدىغان ئوخشايدۇ. زايىت بىلەن بىر قەپەس ئېلىشقۇم بولسمۇ، لېكىن جەمىلەنىڭ سۆزى بىلەن نېمىشقىدۇر قاياۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك پەسكويغا چۈشۈپ، ئۇنىڭ بىلەن تانسا ئويناشقا باشلىدىم.

ئەتىسى ئويغىنىپ كۆزلىرىمگە ئىشەنمەيلا قالدىم. ئالدىراپ يېرىم ئۆرە بولۇپ، ئەتراپقا سەپسالدىم. تونۇش ياتاق، ئۆز كارىۋىتىم، ھېچنېمە ئۆزگەرمىگەن، ئاخشام «تولۇن ئاي» رېستورانىنىڭ ئايرىمخانىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن جەمىلەنىڭ تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشىدا ئۇنىڭ بىلەن تانسا ئويناتقانلىقىمىلا ئېسىمدە، ئەمما ياتاقتا قانداق كېلىپ قالغانلىقىمنى بىلمەيتتىم. ھەيرانلىقتا ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم. بېشىم ھېلىلا ئېتىلىپ كېتىدىغاندەك چىڭقىلىپ ئاغرىپ تۇراتتى. پۈت-قوللىرىمدا ماغدۇر يوق بولۇپ، ئۇسساپ كېتىۋاتاتتىم. كۆزلىرىمنى تورۇسقا تىكىپ، ئاخشامقى ئىشلارنى ئەسلەشكە قانچە تىرىشقان بولساممۇ، ئابلىكىم بىلەن «تولۇن ئاي» رېستورانىغا بارغىنىم، ئۇ يەرنىڭ كۆزنى ئالا-

چەكمەن قىلۇپتىدىغان بېزەكلىرى، كېيىن زايىت بىلەن تاكاللىشىپ قالغىنىم، جەمىلە بىلەن تانسا ئويىنغىنىملا خىرە-شىرە ئېسىمدە قالغىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئۇنىڭدىن كېيىن نېمە ئىش بولدى، ياتاقتا قانداق قايتىپ كەلدىم، ھېچنېمىنى بىلمەيتتىم. ئۇسسۇزلۇق بارغانسېرى قىينايتتى. ئويغىنىشىنىڭ ئالدىدىلا يۇرتىمىزدىكى دەريا لېۋىدە يېتىپ، دوغاپتەك لاي سۇنى گۇپۇلدىتىپ ئىچىپ چۆش كۆرگىنىم خىيالىمدىن كېچىپ، بىر خىل ھۇزۇرلۇق ھېسسىياتى بىلەن لېۋىمنى تامشىپ قويدۇم. ئاخىر ئۇسسۇزلۇق غالىب كېلىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم. كىيىملىرىمنى كىيىپ، ساپىما كەشنى ئېلىشقا ئېگىشىشىم بىلەن بۇرنۇمغا ھاراقنىڭ دىماقنى ئۆرتەيدىغان قاڭسىق پۇرىقى گۇپپىدە ئۇرۇلۇپ سەسكىنىپ كەتتىم. كارىۋاتنىڭ ئالدىدا نىجاسەتكە ئوخشاش قۇسۇق يېيىلىپ تۇراتتى.

— ئاخشام بىرسى قۇسۇپتۇ-دە. قۇسقاندىكىن ئېلىۋەتسە بولمامدۇ، ياتاقنى سېسىق پۇراتقۇچە! — ئۆزۈمچە غودۇڭشىدىم، — ۋوي، كارىۋىتىمنىڭ بۇ يەرلىرىمۇ قۇسۇق تۇرىدىغۇ؟ قارىغاندا ئۆزۈم قۇسقان ئوخشايمەن. ھەي، تازا بىر قاملاشمىغان ئىش بوپتۇغۇ بۇ.

ئالدىراپ ساپىما كەشمنى كىيىپ، كارىۋىتىمنىڭ ئاستىدىكى پول سۇرتكۈچنى ئېلىپ، سۇخانىغا چىقتىم. قول ۋە يۈز-كۆزلىرىمنى چالا-پۇلا يۇيۇپلا، ئېغزىمنى غار-غار قىلىۋېتىپ، مۇزدەك سوغۇق سۇنى گۇپۇلدىتىپ ئىچتىم، ئاندىن پول سۇرتكۈچنى شارقىراپ چۈشۈۋاتقان سۇ بىلەن يۇغاندىن كېيىن ياتاقتا كىرىپ، پولنى سۇرتۇشكە باشلىدىم.

— دېرىزىنى ئېچىۋەتكىنە، — تۇيۇقسىز ئۇدۇل تەرەپتىكى كارىۋاتتا ياتقان غاپىپارنىڭ بۇيرۇق تەلەپپۇزىدىكى سۆزى قۇلىقىمغا كىردى. ئۇنچىقماستىن بېرىپ دېرىزىنى ئېچىۋەتكەندىن كېيىن،

يەنە ئۆز ئىشىم بىلەن مەشغۇل بولدۇم. دېرىزىدىن ئادەمنى ئەندىكتۇرىدىغان سوغۇق ھاۋا كىرىشكە باشلىدى. ئىشلىرىمنى تۈگىتىپ كارىۋاتتا ئولتۇرۇشۇمغا باشقىلارمۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

ــ بەللى، ئاداش، ئاخشام تۆگىنىڭ قۇيرۇقى يەرگە تەگدىمۇ-نېمە؟ «مۇللام كۆلمەيدۇ، كۆلسە تېلىقىپ كېتىدۇ» دېگەندەك، ئاخشام بولدى دېگۈچە ئىچىپسەن. بۇنچىلىك بولۇپ كەتكۈچە نېمە بولدى زادى؟ ــ ئوبۇل كىيىملىرىنى كىيگەچ سورىدى.

ــ ھېچنېمە، ــ دېدىم ئۇنىڭ مختەك تىكىلگەن كۆزلىرىدىن كۆزلىرىمنى قاچۇرۇپ.

ــ ئەھۋالىڭ قانداقراق؟ بىرەر يېرىڭ ئاغرىۋاتمايدىغاندۇ؟

ــ ياق.

ــ كېچىچە تولا قەي قىلىپ، خېلى قىينالدىڭ، شۇڭا دەيمىنا.

ــ بېشىم چىڭقىلىپ ئاغرىپلا تۇرىدۇ، پۇت-قولۇمدا ھېچ ماغدۇر يوققۇتاڭ.

ــ قارىغاندا، كۆپ ئىچىۋېتىپسەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاچ قورساق ئىچكەن ئوخشايسەن.

ــ ئاخشام ھاراق ئىچىپ، بىر كېچە قېينالغىنى بىلەن راھىتىنى ئوبدان كۆردى، ــ غاپپار بىردىنلا گەپكە قوشۇق سالدى ئاغزىنى چاكىلدىتىپ تۇرۇپ، ــ جەمىلە دېگەن ئالامەت قىز ئىكەن جۇمۇڭلار. ئاخشام ئالماس ئوبدان بىر يايرىۋالدى. قارىسام بۇ ئاداش ئۇ قىزنى مەكتەپنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگۈچە چىڭ قۇچاقلىۋاپتۇ. جەمىلەمۇ خۇددى چىڭگىلىكتەك يامىشىپلا كېتىپتۇ دەڭلار. ئەگەر ھەرقايسىڭلار كۆرگەن بولساڭلار، ھەيرانلىقتا كۆزلىرىڭلارغا ئىشەنمەيلا قالاتتىڭلار!

ــ ھەي تولا بىلجىرلىمىساڭچۇ؟ ــ قادىر ئۇنى جىملەش

ئۇچۇن قولىنى شىلتىدى.

— سەن كۆرمىگەندىكىن بىلمەيسەن. شۇڭا باشقىلارنىڭ سۆزىگە ئارىلاشما. مانا مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، يەنە تېخى ئىمىنمۇ بار. قارىسام ئىككىيلەن بىر جان، بىر تەن بولۇپ كېتىشىپتۇ. كۆرمەسكە سېلىپ ئۆتۈپ كېتەيلى دەپ تۇرساق، جەمىلە بىزنى كۆرۈپ قېلىپ، ياتىقىغا ئەكىرىپ قويىساڭلار دەپ تۇرۇۋالدى. ئاڭغۇچە بۇ ئاداش، ئۇ قىزغا ئېسىلىۋېلىپ، نېمە دېدى دېمەمسىلەر؟ ۋاي، ئاغىنىلەر، سىلەر كۆرمىدىڭلار، كۆرگەن بولساڭلار «خۇدايا تەۋۋا، ئالماسقا بۇ قىزنىڭ جىنى چاپلىشىۋاپتىمۇ-نېمە؟» دەپ ھەيران بولغىنىڭلاردىن ياقاڭلارنى چىشلەيتىتىڭلار، ياقاڭلارنى. ئىمىن ئىككىمىز بۇ ئاداشنى مەڭ تەستە ياتاققا ئاچىقتۇق. جەمىلەمۇ بىزگە ئىشەنمىگەندەك ياتاققا بىرگە چىقتى قاراڭلار.....

— ساۋاقداش بولغاندىكىن كۆيۈنۈش يۈزسىدىن شۇنداق قىلغاندۇ؟ — دېدى ئىمىن تەرىپىمنى قېلىپ، — بۇلار تولۇق ئوتتۇرىدا بىرگە ئوقۇپتىكەن.

— ھەرقانچە بولسىمۇ، ساۋاقداشلىق مۇشۇنداق بولامدۇ؟ — غاپىپار كالپۇكلىرىنى ئۇچلىدى، — سىلەر بىلمەيسىلەر، بۇ ئىكىسى يۈرۈۋاتقان گەپ.

— ئۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ. سەنمۇ مەكتەپكە كەلگەندىن بۇيان نەچچە قىزنى كولدۇرلىتىپ بولدۇڭغۇ؟

— ئۇلار ماڭا ئەمەس، پۇلۇمغا ئاشىق. بىكار ۋاقىتلاردا تانسىخانىلارغا، كارائوكېخانىلارغا، دىسكوخانىلارغا ئاپارغىنىمغا گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ، سۆڭەك تاشلاپ بەرسە ئەگەشكەن ئىتتەك كەينىمدىن يۈرۈشىدۇ. مېنىڭچە ئاغىنىلەر، ئۇ قىز بىزنىڭ ئالماسقا ئاشىق.

— تولا لاۋزىلاشمىغىنا، يولدا بىرگە ماڭغانغا ئۇنداق دېگىلى

بولامتى! ــ دېدى ئىمىن ئىشەنمىگەندەك.

ــ ئاشىق بولماي..... جاھاندا قىز بالىدەك گۈل نېمە يوق، ئاغىنىلەر. «ئايال كىشى ئۆچكە يېغى، ئاسان ئېرىيدۇ» دېگەننى ئاڭلىمىغانمىدىڭلار، ئۇلارغا ئىككى ئېغىز تاتلىق گەپ قىلىپ، قولىغا بىر چاڭگال گازىرنى تۇتقۇزساڭلار، كەينىڭلەردىن نە-نەلەرگە كېتىۋېرىدۇ.

ــ ئاتە پونى، دېرىزە ئوچۇق، پۇراپ قالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ جاھاندا، پوغا باج ئالىدىغان قانۇن چىقمىدى، ــ ئوبۇلمۇ دەتالاشقا قوشۇلدى.

ــ پو ئاتقىنىم يوق، بۇ راست گەپ. لېكىن، جەمىلە ئالماسنىڭ قايسى يېرىنى ياخشى كۆرۈپ قالدىكىن، ھېچ بىلمىدىم، جۇمۇ!

ــ ئالماس سەندىن مىڭ چەندان ياخشى! قىزلارنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشى ئۇلارنىڭ بەختى.

ــ ھا-ھا-ھا..... ــ غاپپار ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ كۈلدى، ــ شۇڭا جەمىلە ئالماسقا ئېسىلىۋاپتىكەندە.

ئۇلارنىڭ پاراڭلىرى ماڭا چۈشتەك بىلىنمەكتە ئىدى. ئاخشام يەنە قانداق ئىشلارنىڭ يۈز بەرگىنىنى ئۇقمايتتىم. نېمىشقىدۇر غاپپارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغۇم كەلمەي، ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، سىرتقا ماڭدىم.

«قانداقسىگە جەمىلەگە ئېسىلىۋالغاندىمەن؟ قېشىمدا ئابلىكىم، يەنە بەش-ئالتەيلەن بار ئىدىغۇ؟ ھەي، مەستلىك-پەسلىك دېگەن شۇ ئوخشايدۇ» ئېغىرلاشقان پۇتلىرىمنى تەستە يۆتكەپ، خىيال بىلەن كېتىۋاتاتتىم، بارغانسېرى بىر خىل ۋەسۋەسە يۈرىكىمنى مۇجۇۋاتاتتى.

بىتەلەي ئاشىق

بۇ دۇنيادا نۇرغۇن ئىشلارنىڭ چېكى بولسىمۇ، خىيالنىڭ چېكى بولمايدىكەن. ئۇ گويا بىر پاتقاققا ئوخشاش، ئۇنىڭغا پاتقانسېرى پېتىۋېرىدىكەنسەن. لېكىن ئويلىرىڭ چوڭقۇرلىغانسېرى ئىزتىراپلىق تۇيغۇ ئىچىدە، ئۆزۈڭنى قويۇشقا يەر تاپالماي قالىدىكەنسەن، خىيال ئىلكىدە ياتاقتىن چىقىپ، مەكتەپنىڭ تەنھەرىكەت مەيدانىدا نەچچىنى ئايلانغىنىم ئېسىمدە يوق. بەزى ئىشلار ئويلىغانسېرى ھېچ ئەقلىمگە سىغمايتتى. غاپىلارنىڭ ھېلىقى گەپلىرى مېنى خېلىلا قېيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغان بولۇپ، ماڭا ئورۇنسىزدەكلا تۇيۇلاتتى. مەن قانداقلارچە جەمئىلە بىلەن «بىر جان، بىر تەن» بولغاندىمەن؟ جەمئىلەگە ئاخشام نېمىلەرنى دېدىم، قانداق قىلىقسىزلىقلارنى قىلدىم، پەقەت يادىمدا يوق، شۇ تاپتا ئىزتىراپ ئارىلىشىپ كەتكەن مۇرەككەپ تۇيغۇ قەلبىمنى چۈلغۇۋالغانىدى. بېشىم ھېلىھەم زىڭىلداپ ئاغرىپ تۇراتتى. مېڭۈېرىپ پۈتلىرىمنىڭ ماغدۇرى تېخىمۇ قاچتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇسسۇزلۇق دەممۇدەم قىينايتتى. ياتاقتا قايتىپ كەتكۈم، سۇخانىغا كىرىپ مۇزدەك سۇنى گۈپۈلدىتىپ ئىچكۈم كېلىپلا تۇراتتى. ئىچ-ئىچىمدىن بۇخسۇپ تۇرغان ئازاب ئىسكەنجىسىدىكى ئىزتىراپلىق تۇيغۇلار شىللەمگە تۇگمەن تېشىنى ئارتىپ قويغانىدەك تۇيۇلماقتا ئىدى. بۇگۈن نېمىشقىدۇر تەنھەرىكەت مەيدانىدا ئانچە كۆپ ئادەم كۆرۈنمەيتتى. ئۇلار ئۆز ئىشلىرى بىلەن ھەلەك بولغاچقا، خىيال سۈرۈشۈمگە دەخلى قىلمايتتى. لېكىن تالغان پۈتلىرىم، ھارغىنلىق يەتكەن بەدىنىم بىردەم ئولتۇرۇشقا

ئۇنـدەيتتى. شـۇ ئەسـنادا بـرى مەن تەرەپـكە يېقـىنلاپ كەلـدى. قاراپلا كۆزلىرىمگە ئىشەنمەيلا قالدىم. ئـۇ ئـابلىكىم ئـىدى. ئۇنـىڭ قاپـاقلىرى ئىشـشىغان بولـۇپ، چىرايىمـۇ سـولغۇن كـۆرۈنەتتى. ئـۇ قەدەمنـى بەك ئاستا ئېلىـپ، ئـارىلىقىمىز ئىككـى-ئـۈچ چامـدامچە قالغاندا توختىدى.

ــ مىجەزىـڭ قانـداقراق؟ ــ سـوردى ئـۇ ماڭـا بىرھـازا سەپسىلىپ قارىغاندىن كېيىن

ــ ياماڭ ئەمەس.

ــ ھـم، خېلـى ئوڭـشىلىپ قالغانـدەك تۇرىـسەن. ناشـتا قىلدىڭمۇ؟

ــ ياق.

ــ نېمىشقا؟

ــ كۆڭلۈم ھېچنېمە تارتماي تۇرىدىغۇتاڭ.

ــ كۆڭلـۈڭ تارتمـسىمۇ زورلاپ بىـر نەرسـە يە، بولمـسا ئـۆزۈڭنى تۈگەشتۈرۈۋالىـسەن. چۈشـلۈك تامـاق ۋاقتـى ئۆتـۈپ كەتكىلىمۇ نىكەم.

ــ بولدىلا، ھېلى قورسقىم ئاچقاندا يەمەن.

ــ ئۇنداق دېمەي يۈر، ئىككىمىز بىرگە يەيلى.

ــ خۇش بولاي، مېنى زورلىما.

ــ جـاھىللىق قىلمـا. ئـاچچىق-چۈچـۈك ئـۈگرە ئىچـسەڭ، يېنىكلاپ قالسەن.

ئـابلىكىم ئۇنىمغىنىمغـا قويمـاي، قولۇمـدىن تۇتـۇپ ئېلىـپ ماڭـدى. ئىككىمـىز بىـر چـاغلاردا جەمـلە بىـلەن ئـۈگرە ئىچـكەن ئاشـخانىغا كـىردۇق. ئـابلىكىم تامـاق بۇيرۇتـۇپ بولغـۇچە، مەن چەينەكتىكى ئىلمان چايىدىن ئىككى-ئۈچ پىيالە ئىچىپ ئولگـۈر-دۈم. ھايال ئۆتمەيلا مۇلازىم قىز ھورى كۆتۈرۈلـۈپ تۇرغـان ئىككـى قاچا ئاشنى پەتنۇستا كۆتۈرۈپ كېلىپ ئالـدىمىزغا قويـدى. ئاشـنى

زورلاپ ئىچىتىم. بىردىنلا پىشانەمدىن پۇرقىراپ تەر قۇيۇلۇشقا باشلىدى.

— قوپ، ئەمدى سىرتقا چىقايلى، ئاداش، — ئابلىكىم ئورنىدىن تۇردى.

ئاشخانىدىن چىقىپ ئۇدۇل ئابلىكىمنىڭ ياتقىغا كەلدۇق. ياتاقتا ئادەم بولمىغاچقا، كارىۋاتنىڭ لېۋىدە ئولتۇرۇپلا بايىدىن بېرى ئېغىزىمدىن چىقىرالمىغان گەپنى توغرىدىن-توغرىلا ئېيىتتىم:

— ئاخشام نېمە ئىش يۈز بەردى، ئاداش؟ مېنى جەمىلەگە تاشلاپ بەرگۈچە، ياتقىمغا ئەكېلىپ قويساڭ بولمامدۇ؟

ئابلىكىم دەماللىققا بىر نېمە دېمەستىن، يانچۇقىدىن تاماكا ئالدى.

— ئۆزۈڭ ئۇنىمىساڭ، مەندە نېمە ئامال؟ — دېدى ئۇ تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ ئارقا-ئارقىدىن شۇراپ، ئېغىز-بۇرۇنلىرىدىن قويۇق ئىس چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن.

— نېمىشقا ئۇنىمىدىم.

— ئۇنى ئۇقمايمەن. كۆپ ئىچىۋالدىڭمۇ ياكى تۇنجى قېتىم ئىچىشىڭ بولغاچقىمۇ مەست بولۇپ قاپسەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە زايىتىڭ گېپى زىتىڭغا تېگىپ قېنىڭنى قىزىتىپ قويدى. ئور-نۇڭدىن بىر تۇرۇۋالغانچە جەمىلە بىلەن نەچچە مەيدان تانسا ئويناپسىڭ. «بولدى، جەمىلە ھېرىپ كەتتى. بىردەم ئولتۇرۇپ، ئارامىنى ئېلىۋالسۇن» دېسەممۇ ئۇنىمىدىڭ. قارىغاندا راستىنلا مەست بولۇپ قاپتىكەنسەن. ئاخىر ئۆرە تۇرالماي قالغاندىلا ئاندىن توختىدىڭ. قايتىدىغان چاغدا، بىللە ماڭايلى دېسەم، سەت تىللار بىلەن تىللاپ، «مەن جەمىلە بىلەن قايتىمەن، قالغانلىرىڭ كۆزۈمدىن يوقلىش» دەپ ۋارقىرىدىڭ. شۇنچە نەسىھەت، يالۋۇرۇشلىرىمۇ كار قىلمىدى. جەمىلە بەك تەڭقىسلىقتا قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئامالسىز سېنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ ئارقاڭدىن

ماڭدىم. ئاغزىڭ بېسىقماي مېنى بىمەنە تىللار بىلەن تىللاۋەردىڭ جەمئىلە ئاخىرى «سىز مېڭىۋېرىڭ، ئالماسنى ئۆزۈم ئېلىپ ماڭاي» دېگەندىلا بولدى قىلدىڭ. مېنىڭمۇ سەندىن ئايرىلىپ ئىككى-ئۈچ يۈز مېتىرچە ماڭغىنىم يادىمدا، قالغان ئىشلارنى بىلمەيمەن، ئەتىگەن ئويغانسام ئۆزۈمنىڭ كارىۋىتىدا ئۇخلاپتىمەن.

— ھە! — نېمە دېيىشمىنى بىلمەي، ئابلىكىمغا يەر تېگىدىن قارىدىم. ئۇ ھەدەپ تاماكا چەكمەكتە ئىدى. ئارىلىشىۋاتقىنىمىزغا تۆت-بەش يىلچە بولغان بولسىمۇ، ئابلىكىمنىڭ تاماكا چەككىنىنى بۈگۈن تۇنجى رەت كۆرۈپ ھەيران قېلىۋاتاتتىم.

— بۈگۈن نېمە بولدۇڭ؟ توخۇنىڭ جىرىم غاجىغىنىنى كۆرگەندەك بولۇۋاتىمەنيا، — دېدىم ھەيرانلىقمنى يوشۇرالماي.

ئۇ كۈلۈپ قويۇپ، ئېغىر دەردكە مۇپتىلا بولغان كىشىدەك قولىدىكى تاماكىنى زەرب بىلەن شوراپ، ئىسىنى پۈۋلىۋەتكەندىن كېيىن سورىدى:

— سەندىن بىر نەرسىنى سورىسام خاپا بولارسەنمۇ؟

— قېنى سوراۋەر، ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا خاپا بولىدىغان ئىش بارمۇ زادى؟

— ئەمدى دەيمىنا سېنىڭچە جەمئىلە قانداقراق؟

— قايسى تەرەپتىن دەيسەن؟ — سورىدىم ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشىنەلمەي.

— ھەممە جەھەتتىن، يەنە كېلىپ سەن يېقىندىن بۇيان ئۇنىڭغا قىزىقىۋاتىسەن، شۇنداقمۇ؟

— نېمە دېسەم بولار..... راستىنى ئېيتسام، مەندە ئۇنىڭغا قارىتا ساۋاقداشلىقتىن ئۆزگە ھېچقانداق ھېسسىيات يوق. ئۇنىڭ بىلەن ئوتتۇرا مەكتەپتە پاراللېل ئوقۇپتىكەنمىز، بىر-ئىككى قېتىم بىر يەرگە بىللە بارىدۇق، لېكىن ئاخشام..... — نېمىشقىدۇر ئاۋازىم تىترەپ چىقتى. شۇ ئان ئابلىكىم بايا دېگەن ئەھۋاللار كۆز

ئالدىمدا ئەكس ئېتىپ، ئۆزۈمنى قويارغا يەر تاپالماي قالغانىدەك ئىككى تەرىپىمگە ئېغىناپ، ماغدۇرسىز قوللىرىمدىن قاس چىقىرىپ قويغاندىن كېيىن سۆزۈمنى داۋاملاشتۇردۇم، — زادى ئەقلىم يەتمەيۋاتىدۇ. ئادەم ھاراق ئىچسە ھايۋانىدىن بەتتەر بولۇپ كېتىدىكەن.

— بۇ گەپچە، سەندە جەمىلەگە ساۋاقداشلىقتىن باشقا ھېسسىيات يوقكەن-دە؟

— ھەئە.

ئابلىكىم كۆزۈمگە قاراپ قويغاندىن كېيىن، كارىۋاتنىڭ بىر بۇلۇڭىغا يىغىپ قويۇلغان يوتقان-كۆرپىگە تاشلىنىپ كۆزلىرىنى يۇمدى. مەن ئۇنىڭ جەمىلە توغرۇلۇق بۇنداق كوچىلاپ سوراپ كېتىشلىرىنىڭ تېگىگە يېتەلمىگەچكە، ئۇنچىقماي ئولتۇراتتىم. ئۇ بىردىنلا شاققىدە ئۆرە بولدى-دە، يانچۇقىدىن يەنە بىر تال تاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇرۇپ، بىر-ئىككىنى قاتتىق شوراپ پۈۋلىۋەتكەندىن كېيىن دېدى:

— جەمىلە توغرۇلۇق كوچىلاپ گەپ سورىغىنىمدىن ھەيران بولما، ئاداش. بەلكىم بىلمەيدىغانسەن. مەن..... مەن ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم.

— ئۇ بىلەمدۇ؟

— ياق، بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئېچىپ باقمىدىم. ئۇنىڭ ماڭا قانداق قارايدىغانلىقىنى بىلمەيمەن. لېكىن مەن بۇ ھەقتە ئويلىنىۋاتقىلى خېلى ئۇزاق بولدى.

— مەندىن يوشۇرۇپ كەپتىكەنسەنده؟

— ياق، ئۇنداق دېسەك بولمايدۇ. ئۆزۈم ئويلىغىنىم بىلەن جاراستاندا تۇنجى قېتىم ئوتتۇرىغا چىقىشىم.

— مۇنداق دېگىن، ھەممىسىنى ئىچىگىگە سولىۋېلىپ، كۆڭلۈمدىكىنى تاپ دەپ يۈرسەك قانداق بولىدۇ؟ سەن ئوغۇل بالا

بولغاندىكىن، تەشەببۇسكارراق بولمامسەن.

— بۇنى مەنمۇ ئويلىدىم. لېكىن، ئۇ تەلىپىمگە قوشۇلۇپ قالسا، ئۆگىنىشىمگە تەسىر يېتىپ قالامدىكىن دەپ قورقتۇم.

— بۇنىڭدىن ئەنسىرىمە. ھەممىسى ئۆز يولىدا. مۇھەببەت بىلەن ئۆگىنىشنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلالىساڭلا ئۇلار بىر-بىرىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. شۇڭا غەيرەتلىكرەك بول، ئاداش. مەن بەختلىك بولۇشىڭغا ھەم مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتكۈزۈشىڭگە ئىشىنىمەن.

ۋاقىت ئالدىراش ئۆتمەكتە ئىدى. مۇشۇ كۈنلەردە كۆڭلۈم خېلى تەسكىن تېپىپ قالغاچقىمۇ، دەرستىن چۈشۈپلا مەكتەپ كۈتۈپخانىسىغا باردىغان ئادىتىم ئۆزگەرمىگەنىدى. تىنچ مۇھىتتا ماتېرىيال كۆرۈپ، ئۆزۈم مۇھىم دەپ قارىغان مەزمۇنلارنى خاتىرەمگە كۆچۈرەتتىم. بەزىدە ئادەمنى ئويلاندۇرىدىغان بىرەر جۈملە ئۈچرىتىپ قالسام، مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ ئولتۇرۇپ، ۋاقىتنىڭ خېلى بىر چاغ بولۇپ قالغىنىنى تۇيمايلا قالاتتىم. بۈگۈنمۇ چۈشتىن كېيىنلا كۈتۈپخانىغا كىرىپ ماتېرىيال كۆرۈپ ئولتۇرسام، كۈتۈپخانا باشقۇرىدىغان خادىم يېنىمغا كېلىپ، ۋاقىتنىڭ توشقانلىقىنى ئەسكەرتتى. قارىسام كۈتۈپخانىدا مەندىن باشقا ھېچكىم قالماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كەچۈرۈم سورىغاندەك كۈلدۈم-دە، ئۈستۈمدىكى ۋاتقان ژۇرنالنى جايىغا ئاپىرىپ قويۇپ چىقىپ كەتتىم.

ئىيۇل ئېيى كىرگەچكە ھاۋا ئىللىق ئىدى. مەن كوچا چىرىغى غۇۋا يورۇتۇپ تۇرىدىغان، ئىككى تەرىپىدە بۇك-باراقسان قارىغايلار ئۆسكەن ئاسفالت يولدا كېتىۋاتاتتىم. بايا ئۈستۈمدىكى ھېكايىنىڭ ۋەقەلىكىدىن چىقىپ كېتەلمىگەنلىكىم ئۈچۈنمۇ، قەلبىمنى ئازاب، ھېسداشلىققا مايىل تۇيغۇ چۈلغىۋالغانىدى.

— نەگە ماڭدىڭىز ئالماس؟

تۇيۇقسىز ئاڭلانغان ئاۋازدىن چۆچۈپ قارىدىم، بىرنەچچە

قەدەم نېردا جەمىلە كۆلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئۇ بۇگۈن ئاق كوپتا-يوپكا كىيىپ، سۇس گىرىم قىلىۋالغاچقىمۇ، بىر قاراشتىلا ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان جەزبىدار چىرايى، ئۇستا ھەيكەلتىراشنىڭ قولىدىن چىققاندەكلا كۆرۈنىدىغان زىلۋا بەستى بىلەن ئادەمنىڭ تېخىمۇ مەستلىكىنى كەلتۈرەتتى. شۇڭا، ئۇنى كۆردۈم-يۇ، خۇددى بۇ ۋاقىتقىچە كۆرۈشمىگەن بىر قىزنى ئۇچراتقاندەك بىردەم مەڭدەپ قېلىپ، ئاندىن چىرايىمغا زورمۇزور كۈلكە يۈگۈرتۈپ كۆلۈمسىرىدىم.

— ياتاقتا ماڭدىم. ئۆزىڭىزچۇ؟

— مەن..... مەن بىكارچىلىقتا ئايلىنىپ.....، — ئۇ نېمىشقىدۇر بوغۇزىغا كېلىپ قالغان گەپنى يۇتۇۋەتتى.

ئەمدى نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي كەتمەكچى بولۇپ قەدەم ئېلىشقا تەمشەلدىم.

— بىرەر يەرگە بارامسىز؟ — ئۇ كۆڭلۈمدىكىنى بىلگەندەك ئالدىراپ سورىدى.

— ھەئە..... ياق.....

— ئەمىسە بىرگە ئايلىنىپ كېلەمدۇق؟

— مېنىڭ بىر ئاز.....

— ياتاقتا ئىشىڭىز بار، شۇنداقمۇ؟ — جەمىلە كۈلگىنىچە قاشلىرىنى يىمىردى. ھەئە دېگەن مەنىدە بېشىمنى لىڭشىتتىم.

— ئۇنداقتا ھازىرلا ماڭامسىز؟

— ھەئە، — دېدىم-دە، دەرھال مېڭىشقا تەمشەلدىم. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يېنىدىن تېزرەك كەتكۈم بار ئىدى. ھېلىقى ئىشتىن كېيىن ئۇنى نەچچە قېتىم يىراقتىن ئۇچراتقان بولساممۇ، لېكىن ئۇنىڭغا كەيپچىلىكتە نېمىلەرنى دېگەنلىكىم ئېسىمدە بولمىغاچقا، ئۇنىڭ بىلەن يۈز تۇرا ئۇچرىشىپ، ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىشنى خالىمايتتىم.

— مەندىن ئۆزىڭىزنى قاچۇرۇپ، شۇنداقمۇ؟

ئۇنىڭ بۇنداق سوراشى خىيالىمغا كىرىپ چىقمىغاچقا، بۇ خىيالغا قانداقلارچە كېلىپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلمەي، سەل ئوڭايسىزلىنىپ، ھېلىھەم ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىمنى ئەپقاچتىم.

— جاۋاب بەرگىنىز يوقمۇ؟

— .....

— بىلمەن، جاۋاب بەرگىنىز يوق. لېكىن بۇنىڭ نېمە سەۋەبتىن ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن. ئەمما ۋەدىگىزدە تۇرسىڭىزلا ماڭا شۇ كۇپايە ئىدى.

سوغۇق سۇدا يۇيۇنغانىدەك ئەندىكىپ كەتتىم. جەمئەگە قانداق ۋەدە بەرگەن بولغىيتتىم؟ ئاھ، خۇدا! بۇ نېمە ئىش ئەمدى؟ شۇ ئان ئۇنىڭغا سوئال نەزەرىدە قاردىم. ئۇ ھېلىھەم ماڭا تىكىلىپ تۇراتتى.

— ئېھتىمال ھەممە ئىشنى ئېسىڭىزدىن چىقىرىپ قويغان بولۇشىڭىز مۇمكىن. شۇ كۈنى مەست بولۇپ قالغان بولسىڭىزمۇ، ئەس-ھوشىڭىز جايىدا ئىدى.

ئەمدى پەقەت تاقەت قىلالمىدىم. مېڭەمگە تۇمەنمىڭلىغان قۇرت كىرىۋالغاندەك بىر تۇيغۇ ۋۇجۇدۇمنى ئىسكەنجىگە ئېلىۋالدى. بىردىنلا يۈرىكىم ئېغىپ، بەدىنىم سىلكىنگەندەك بولدى. شۇنداقتىمۇ چاندۇرماسلىقىنى ئاستا قەدەم ئېلىپ، جەمئەگە يېقىنلاشتىم.

— يۈرۈڭ، ئاۋۇ يەرگە بېرىپ پاراڭلىشايلى، — دېدىممەن ناھايىتى تەستە. ئۇ ئۇنچىقمايلا ماڭا ئەگەشتى. يول بويىدا بىكار تۇرغان بىرنەچچە چامدام نېرىدىكى ئورۇندۇققا بېرىپ يانمۇيان ئولتۇردۇق. بىر خىل ئەندىشە قەلبىمنى چۈلغۇۋالغانىدى. تۇرلۇك پەرەزلەر كاللامدىن لىپ-لىپ ئۆتەتتى. ئاشۇ كۈندىكى ئىشلارنى

ئەسكە ئېلىشقا شۇنچە تىرىشقان بولسامۇ، لېكىن ھېچنېمىنى يادىمغا كەلتۈرەلمەي ئاۋارە ئىدىم. تۇيۇقسىز بىزدىن ئانچە يىراق بولمىغان يەردىن بىر قىزنىڭ ھاياجان ئىلكىدە نازلىنىشى ئاڭلاندى.

— بوشراق جېنىم، بوشراق. تىنالماي قالدىم.

— بوشراق گەپ قىلساڭچۇ. ھېلى بىركىم ئاڭلاپ قالىدۇ.

— نەپەس ئالالمايۋاتسام.

— بولدى، نازلىنىپ ئۆزۈڭنى قاچۇرمىغىنا، جىنەستىدەك لېۋىڭنى قانغۇچە شوراپ، مۇھەببەت ئىشقىدا گۈلخاندەك لاۋۇلداپ يانغان قەلبىمنى تەسكىن تاپتۇرۇۋالاي.

— ئىھ..... ئىھ.....

ئۇلارنىڭ پارىڭنى ئاڭلىماسقا سېلىپ، بىپايان كۆككە كۆز تىكتىم. ئەرش ئەركىسى يۇلتۇزلار ئايسىز ئاسماندا شوخ جىمرلىشاتتى. ئۇلار مەن بىلەن ئوينىشىپ كۆز قىسۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

— گەپ قىلمايسىزغۇ؟ — توساتتىن جەمىلە مېنى بىردەملىك خىيالدىن سەگىتتى.

— نېمە؟ نېمە دەيمەن؟

— ئۆتكەندە دېگەن گەپلىرىڭىز راستتىنلا ئۇنتۇپ قالدىڭىزما؟

— ياق..... لېكىن.....

— ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ، دەڭ، «ئاقىللار ئۇنتۇغاق كېلىدۇ» دەپ كۆپ ئاڭلىۋىدىم، بۇ خاتا ئەمەسكەن. مانا نەچچە كۈن ئىلگىرى ئۆزىڭىز دېگەن گەپنى ئۇنتۇپ، بەز يېگەن مۇشۇكتەك ئولتۇرىسىز!

خىياللىرىم قانات قېقىپ قانچىكى ئېگىز پەرۋاز قىلغانسېرى، كاللامدىكى جىددىيلىك كۈچىيىپ، چەكسىزلىك قاينىمىدا تۇنجۇقۇپ قېلىۋاتاتتىم. لېكىن، ئۇنىڭغا زادى قانداق ۋەدىلەرنى

بەرگەنلىكىم ھېچ ئېسىمگە كەلمەيۋاتاتتى. ئىيۇل كۈنلىرىنىڭ ئادەمگە راھەت-ھۇزۇر بەخش ئېتىدىغان مەيىن شامىلى ئادەمنىڭ ھاياتقا بولغان سۆيگۈ ھېسسىياتىنى ئويغىتىدىغان، پەس ئاۋازدا ئورۇنلانغان لىرىك مۇزىكىدەك، دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىنى يېنىك شىلدىرلىتاتتى. مېنىڭ پۈتۈن دىققىتىم بىلەن ئاشۇ مۇزىكىنى ئاڭلىغۇم، ئۇنىڭ بىلەن ئورتاقلاشقۇم بولسىمۇ، كاللام چىگىش-چىرماش خىياللار ئىسكەنجىسىدە تېگىرقاۋاتقاچقا، يۈلتۈزلۇق ئاسمانغا تىكىلىپ ئولتۇرغىنىم ئولتۇرغانىدى.

— ھېچ ئېسىمگە ئالالمىدىم، جەمىلە، — دېدىم ئاخىرى راست گەپنى ئېيتىپ. شۇ كۈنى راستىنلا مەست بولۇپ قاپتىكەنمەن. ئابلىكىمدىن بەزى گەپلەرنى ئاڭلاپ، ئۆزۈمنى قويارغا يەر تاپالماي قالدىم. شۇڭىمكىن، سىزدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپلا يۈردۈم. بۇنى سىز ئۆزىنى قەستەن قاچۇرۇۋاتىدۇ دەپ ئويلاپسىز.

— راست دەۋاتامسىز؟ — جەمىلەنىڭ ئويچان كۆزلىرى ماڭا يەنە تىكىلدى.

— ھەئە، — كېسىپلا جاۋاب بېرىپ، كۆزلىرىمنى يەنە بىپايان ئاسمان سەتھىسىگە تىكتىم. جەمىلەمۇ قاتتىق بىر ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ جىم بولدى.

سەلكىن شامال ئادەمنى مەستخۇش قىلىدىغان ئەتىر پۇرىقىنى دىمىقىمغا ئۇرۇپ تۇراتتىّ. سەزگۈلىرىم ئويغانغان، شېرىن بىر ھېسسىيات قەلب قەسىرىم دەرۋازىسىنى بوش چېكىۋاتقان بولسىمۇ، ئىزتىراپلىق تۇيغۇ ئىچىدە ئولتۇرۇۋاتقانلىقىم ئۈچۈن، ھەر ۋاقىت ئۆزۈمنى كونترول قىلىشقا قاتتىق تىرىشۋاتاتتىم.

— سىز مەكتەپكە كەلگەندىن بۇيان بىرەر قېتىم بىلەن يۈرۈشنى، بۇ ئارقىلىق ئۆزىگىزنى قىيناۋاتقان ئازاب ئىسكەنجىسىدىن قۇتۇلۇشنى ئويلاپ كۆردىگىزمۇ؟ — جەمىلە جىمجىتلىقنى

بۇزۇپ سوردى.

— ياق، بۇ توغرۇلۇق ئويلاپ كۆرمەدىم، — ئۇنىڭ تۇيۇقسىز سورالغان تومتاق سوئالىدىن ئەجەبلەنگەن بولساممۇ، دەررۇ جاۋاب بەردىم.

— شۇنداق قىلىپ ئۆزىڭىزنى رېئاللىقتىن قاچۇرماقچىمۇ؟

— ئۇنداق نىيىتىم يوق.

— ئەمىسە، ھەممە نەرسىگە پەرۋاسىز قارايدىكەنسىزغۇ؟

— ئۇنداق قىلمىغاندىمەن.

— بۇنى ئۆزىڭىز بىلىسىز.

— قايسى جەھەتتىن دەيسىز؟

— ئۆزىڭىز ئازاب ئىچىدە يۈرىسىزۇ، لېكىن باشقىلارنىڭمۇ ئۆزىڭىزگە ئوخشاش ئازابلىنىۋاتقانلىقى بىلەن قىلچە كارىڭىز يوق. مۇشۇنداق ھېچنېمىنى بىلمىگەن، ئۇقمىغان بولۇۋالسام ھەممە ئىش تۈگەيدۇ، دەپ ئويلامسىز؟

— سىز..... — ئاغزىمنى ئۆممەلەپ بولۇپ يەنە توختاپ قالدىم.

— ھازىر نېمە ئويلاۋاتقانلىقىڭىزنى بىلمەيمەن، ئالماس، لېكىن سىزگە دەيدىغىنىم، ئادەم تۇرمۇشىنىڭ زەربىسىگە مەيلى قانچىلىك دەرىجىدە ئۇچرىسۇن، دىلى شىكەستىلەنسۇن، لېكىن ھامان رېئاللىق ئىچىدە ياشىغانىكەن، ئۆزىنىڭ ئىنسان ئىكەنلىكىنى، باشقىلارنىڭ ئۆزىگە ياردەم بېرىش نىيىتى بارلىقىنى، تارتىۋاتقان ئازابلىرىغا ھېسداشلىق قىلىدىغانلىقىنى، ھەممىدىن مۇھىمى چىن دىلىدىن سۆيىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالماسلىقى كېرەك.

— بۇنى ئېنىقراق دەپ بېرەلەمسىز؟

— بۇنىڭدىنمۇ ئېچىپ دېيىشىنىڭ ئورنى يوق، ئالماس. گەپنىڭ نېگىزىنى دېسەم، سىزنى سۆيىدىغان بىر پاك يۈرەكنىڭ

بارلىقىنى، سىزنى نەچچە يىلدىن بېرى ياخشى كۆرسىمۇ، سۆيـ
ـسىمۇ، كۈندۈزى دائىم ئويلاپ، كېچىلىرى چۈشلىرىدە كۆرسىمۇ، ھىجران ئازابىغا بەرداشلىق بېرىپ، قەلبىدىكى كۈۋەجەپ تۇرغان تۇيغۇلىرىنى يوشۇرۇپ مۇشۇ كۈنگىچە كەلگەنلىكىنى، «جاھاندا مىڭ كىشى، كۆڭۈلدە بىر كىشى» ئىكەنلىكىنى بىلسىڭىزلا بولىدۇ.

جەمىلە گېپىنى بىر نەپەس ئارىلىقىدا دەپ تۈگەتتى-دە، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، يۈگۈرگىنىچە ياتاق بىناسى تەرەپكە كەتتى. ھەيران بولغىنىمچە داڭ قېتىپ قالدىم. ئۇ نېمە دېمەكچى؟ كىمنى ياخشى كۆرۈپ قالدى؟ نېمىشقا ئۆزىگە يۈزتۇرا ئېيتالمايدۇ؟..... ئويلىغانسېرى ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىدى، ئەمما ئىشىنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى بىلمىگەچكە، قانات قېقىپ پەرۋاز قىلىشقا باشلىغان خىياللىرىم بىردىنلا قوندىق ئىزدەپ، ئۇ كەتكەن تەرەپكە قاردىم. ئۇنىڭ قارىسى ئاللىقاچان غايىب بولغانىدى.

شكەستلەنگەن قەلبلەر

يازلىق تەتىل قىلىپ ئۆيگە كەلگىلى خېلى كۈنلەر بولۇپ قالغانىدى. كۈنلىرىمنى دادامنىڭ ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىغا يارەمـ ـلەشكەچ مەكتەپ كۈتۈپخانىسىدىن ئارىيەت ئالغان كىتابلارنى كۆرۈش، خاتىرە يېزىش بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتاتتىم. بەزىدە كۈننىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى تۇيمايلا قالاتتىم.

ــ كىتابقا بەك قادىلىپ ئولتۇرۇۋالما، بالام. بۇنداق بېرىـ ـلىپ ئۆگىنىشقۇ ياخشى ئىش، لېكىن ئۆزۈڭنى ئالدۇرۇپ قويما، ــ دەيتتى دادام تال باراڭ ئاستىدىكى سۇپىغا سېلىنغان كىگىز ئۈستىدە بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇۋاتقىنىمنى كۆرۈپ قالغان چاغلاردا. دادامنىڭ كۆيۈنۈش تەلەپپۇزىدىكى بۇنداق گەپلىرىنى ئاڭلىغىنىمدا كۈلۈپلا قويساتتىم. بۇگۈن ئۇ يېزا بازىرىدا قىلىدىغان سودىلىقىنىڭ بارلىقىنى ئېيتىپ، ئەتىگەنىدىلا چىقىپ كەتكەنىدى. مەن ئادىتىم بويىچە كىگىز ئۈستىدە يانتۇ يېتىپ رومان كۆرۈۋاتاتتىم. ئەسەرنىڭ مەزمۇنى ئۆزگىچە، ۋەقەلىكى قىزىقارلىق بولغاچقا، ئۆزۈمنى ئۇنتۇغان هالدا ئىچىگە كىرىپلا كەتكەنىدىم.

ــ ئازراق چاي ئىچىۋالامسىز؟ ــ سورىدى ئۆيدىن شەپە چىقارماي چىققان گۈلنۇر پەس ئاۋازدا.

ــ رەھمەت، سەل تۇرۇپ ئىچەي. ئىشىڭىز بولسا قىلىۋېرىڭ.

ــ كۈن چۈش بولاي دېدى، قورسىقىڭىز ئاچقانىدۇ؟ نان بولسىمۇ يېگەچ تۇرۇڭ بولمىسا. تاماقنى دادىڭىز كەلگەنده بىر يولى ئېتەي دەپ ئويلىغانىدىم.

— مەيلى ئەمسە، دادام قايتىپ كەلگەندە بىرگە ئولتۇرۇپ تاماق يەمىز.

توساتتىن بوۋاقنىڭ يىغىسى ئاڭلاندى. گۈلنۇر يۆگۈرگەندەك ئۆيگە كىرىپ كەتتى، لېكىن بوۋاقنىڭ يىغىسى ھېچ توختايدىغاندەك قىلمايتتى. تەتىل قىلىپ كەلگەندىن بېرى بۇ يىغىغا كۆنۈپ قالغانىدىم. ئۇنى دەسلەپ كۆرگەندە، ئۆزۈمچە بىر قىسمىلا بولۇپ، قولۇمغا ئېلىش-ئالماسلىقنى بىلەلمەي خېلى تېڭىرقىدىم. ئۆزۈمۇ ئېنىق ئېيتىپ بېرەلمەيدىغان چىدىماسلىق، رەشىك، ئۆچمەنلىك ئارىلىشىپ كەتكەن مۇرەككەپ ھېسسىيات مېنى ئاشۇنداق قېيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغانىدى. بالا ماڭا تەلمۈرۈپ قارايتتى. قاپقارا كۆزلىرى، پېشانىسىدىن ئېقىپ چۈشكەندەك كۆرۈنىدىغان بۇرنى، ئويماقتەك چىرايلىق ئاغزى ئانىسىنىڭكىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى؛ ئۇنىڭغا مەستلىكىم كەلگەندەك قارايتتىم-يۇ، لېكىن نېمىشقىدۇر ئىلتىجالىق كۆز تىكىشلىرىگە ئېرەنىشمىگەندەك كۆزلىرىمنى ئەپقاچتىم. ئىچىمدە: «ئاھ، خۇدا! ئۆزۈمنىڭ بولسا، ئۇنداق تەلمۈرتمەي دەرھال قولۇمغا ئېلىپ، دۇپۇلدەپ سوقۇۋاتقان يۈرىكىمگە تاڭغان، تاتلىق سۆزلەر بىلەن ئەركىلىتىپ گەپ قىلىشقا ئۇندىگەن بولماسمىدىم. ئۇ ھازىر ئاتاقتا دادامنىڭ بالىسى، گەرچە ئىككىمىزنىڭ تومۇرىدا ئېقىۋاتقان قان ئوخشاشمىسمۇ، ھەممە ئادەم ئۇنى دادامنىڭ پۇشتى دەپ بىلىدۇ. ئەھۋال شۇنداق تۇرۇقلۇق كۆرۈنۈشتە بولسمۇ نېمىشقا قولۇمغا ئالمايمەن؟» دەپ ئويلىدىم. قانچە ئويلاپمۇ، بۇ رېئاللىقنى قوبۇل قىلالمىدىم. گۈلنۇر نېمە ئويلاۋاتقىنىمنى سەزگەندەك، بالىسىنىڭ يۈزىنى باشقا تەرەپكە، بۇراپ گەپنى باشقا ياققا يۆتكىۋەتتى. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن يۈرىكىمنى بىرسى ئامبۇر بىلەن قىسقاندەك ئارامسىزلىنىپلا يۈردۈم. گەرچە چاندۇر-مىغىنىم بىلەن يۈرەك-باغرىم لەختە-لەختە بولۇپ كېتىۋاتاتتى.

ئۆيده دادام بولمىغان چاغلاردا تۇرغۇم كەلمەيتتى. بىرەر باھانە تېپىپ مەھەللە سىرتىغا چىقىپ، سەيلى قىلاتتىم، لېكىن بۇ رېئاللىقتىن ئۆزۈمنى قاچۇرغانسىرى بۇرۇنقى كەچۈرمۈشلەر كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ، كۆڭلۈمنى ئارامسىزلاندۇراتتى. گۈلنۇر يەڭگىنىدىن كېيىن ھۆسنىگە تېخىمۇ تولۇپ، گۈزەللىشىپ، ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئوينىتىدىغان جەزبدار سىياقتا كىرىپ قالغانىدى. راست گەپنى قىلسام، بۇرۇنقى گۈلنۇر ھازىرقى گۈلنۇرنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيتتىڭ. خېلى ۋاقىت ئۆتكەن بولسىمۇ بالىنىڭ (ئۇنىڭ ئىسمى قادىر ئىكەن. بۇنى گۈلنۇر بىلەن دادامنىڭ پارىڭىدىن بىلىۋالغانىدىم. دادام ئۇنىڭغا گۈلنۇر يەڭگىپ قىرىقى توشقاندا ئۆزى ئىسىم تاللىغانلىقىنى ماختىنىپ ئولتۇرۇپ دەپ بەرگەنىدى) يېغىسى ھېچ توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇ قېقىلىپ بار جەھلى بىلەن يىغلايتتى. گۈلنۇر ئۇنى پەپىلەش بىلەن ئاۋارىدەك قىلاتتى.

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئاداش. كىتاب ئوقۇۋېتىپسەن-دە.

توساتتىن ئاڭلانغان سالام ئاۋازى بىلەن كۆزۈمنى كىتابتىن ئۈزۈۋېلىپ، بېشىمنى كۆتۈرۈۋېلىپ قارىسام، سۈپىنىڭ ئالدىدا ئابدۇللا تۇراتتى. ئۇنىڭ ھويلىغا قاچان، قانداق كىرگىنىنى بىلمەيتتىم. دەرھال ئېسىمگە كېلىپ، ئورنۇمدىن چاچراپ تۇردۇم-دە، ئۇنىڭغا قول سۇندۇم.

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، قانداق ئەھۋالىڭ؟ قېنى كەل، سۈپىغا چىق، ــ قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن، ئۇنى سۈپىغا تەكلىپ قىلدىم.

ــ ئەھۋالىڭ قانداق ئاداش، ئىشلىرىڭ ئالدىراشمۇ؟ ــ دېدى ئۇ ئايىغىنىمۇ سالمايلا سۈپىغا چىقىپ، كىگىز ئۈستىدە بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، ماڭا قاراپ كۈلۈپ.

ــ ياق، ئۆينىڭ ئىشى كۆپ ئەمەس، بىكار بولسامىلا كىتاب

كۆرىمەن شۇ.

— ئابلەتتىن ئاڭلىساممۇ، ھەمىشە كىتابقا قاراپلا ئولتۇرىدىكەنسەن. ئۆزۈڭنى، كۆزۈڭنى ئاسرا، «جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان» دەپتىكەن، ئاداش. ساڭا قانداق جىن چاپلىشىۋالدىكىن، ھېچ بىلەلمىدىم. بۇرۇنمۇ قاچانلا قارىسام، قولۇڭدىن كىتاب چۈشمەيتتى، ھازىرمۇ شۇ مىجەزىڭ پەقەت ئۆزگەرمەپتۇ. «كۆنگەن خۇي، مىنگەن ئۇي» دېگەن شۇ ئوخشايدۇ. مۇشۇ يېشىمغا كەلگۈچە كىتابنىڭ بىرەر بېتىنى تۈگىتىپ ئوقۇغىنىمنى بىلمەيمەن. تېخى ئۆتكەندە بىر ھۆججەتنى يازالمىغىلى تاس قالدىم. بەزى ھەرپلەرنى ئېسىمگە ئالالماي، باشقىلاردىن سورىدىم قارا، — ئابدۇللا ئۆزىچىلا كۈلۈپ كەتتى.

— تۇرمۇش غېمى بىلەنلا بولۇپ، كىتاب ئوقۇش، يېزىش دېگەنلەرنى ئېسىڭدىن چىقىرىۋەتكەچكە شۇنداق بولىدۇ، ئاداش، — دېدىم ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ، — لېكىن بىلىپ قوي، كىتاب ئوقۇغانىنىڭ زىيىنى يوق. بىكار بولۇپ قالساڭ گېزىت-ژۇرنال، كىتاب ئوقۇپ قوي. ھېچبولمىسا پەن-تېخنىكىغا تايىنىپ زىرائەت ئۆستۈرۈش ۋە دېھقانلارغا قارىتا چىقىرىلغان تۈرلۈك ئېتىبار بېرىش سىياسەتلىرىگە دائىر مەزمۇنلاردىن خەۋەردار بولۇپ تۇرساڭ، يولغا قويۇلۇۋاتقان ئىشلارنىڭ تۇغرا-خاتاسىغا ئۆزۈڭمۇ ھۆكۈم چىقىرالايسەن ئەمەسمۇ؟

— ۋاي بولدى قويغىنا. ئۇنداق ئېغىز غېرىچلاشنى كىم قويۇپتۇ بىزگە، بۇ يەردە دېھقان بىز ئەمەس، يېزا-كەنتلەرنىڭ بېشى بولغان غوجاملار. گەرچە تەشۋىقاتتا يەرلەر دېھقانلارغا كۆتۈرە بېرىلدى، قايسى خىل زىرائەتنى قانچىلىك تېرىسا ئۆزىنىڭ ئىختىيارى دېيىلگىنى بىلەن، ئەمما ئاشۇ تەجرىبىلىك دېھقان غوجاملارنىڭ دېگىنىگە كۆنمىسەڭ، نېمە تېرىغىنىڭ بىلەن بىكار. ئۇلار «يېزىدىن ئۇنداق ئورۇنلاشتۇردىيەي»، «يېزىدىن بۇنداق

يولیورۇق بەردىيەي» دەپ، نېمە تېرىشنى ئۆزلىرى ئورۇنلاشتۇ-رىدۇ. باشقا زىرائەت تېرىدىگۈدەك بولدى، مەھسۇلات ئالىمەن دەپ خام خىيال قىلما. ئۇلارنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالماي تېرىلغان زىرائەتكە سۇ بېرىلمەيدۇ. ھوسۇل ئۇ ياقتا تۇرسۇن، ئۇرۇقمۇ بىكارغا كېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن سۇ بېرىلمىگەن يەرگە سۇ ھەققى تۆلەپ دەردىگىنى ئىچىگگە يۇتماقتىن ئۆزگە ئامال يوق. نەچچە ئەۋلادتىن بۇيان يەر تېرىپ، قورسىقىنى بېقىپ كەلگەن بۇ ئادەملەرگە يۇقىرىدىن بۇغداينى قاچان تېرىش، قاچان سۇغىرىش، قانداق پەرۋىش قىلىش، قاچان ئورۇش دېگەنلەر بىرمۇبىر ئورۇنلاشتۇ-رۇلدۇ. بۇنىڭغا بويۇن تولغىساڭ جەريمانە تۆلەيسەن؛ بۇنداق قىلساق بولمايدۇ دېسەڭ، تەنقىدلەپ بۇرۇن-قۇلقىڭغچە تويغۇزۇپ قويىدۇ. «يۇقىرىنىڭ سىياستىنى ئىجرا قىلىشتىن باش تارتتى» دەپ كۆرگۈلۈكىنى كۆرسىتىدۇ. «چاقچاق قىلماڭ چوڭغا، كۆتۈرۈپ سالىدۇ توڭغا» دېگەندەك، ئەدىپىڭنى يېمەي قالمايسەن. ئۆتكەندە نېمە پوق يەتتىم، ھەر قېتىملىق ھاشارغا بارغىنىمنى يېزىپ مېڭىپتىمەن. بىر كۈنى ئىچىم پۇشۇپ ئولتۇرۇپ ھېسابلاپ باقسام، 100 كۈندىن ئېشىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بىردىنلا ئاچچىقىم كەلدى. ئارىدىن ئۈچ-تۆت كۈن ئۆتكەندە مەھەللە باشلىقى يەنە ھاشارغا ھەيدەپ كىرىپتۇ. «مېنىڭ ھاشار كۈنۈم تۇگىدى، ئەمدى بارمايمەن، قانۇندا مۇنداق دېيىلگەن» دەپ راسا زاكونلىشىپتىمەن. بىر چاغدا نېمە بولدى، ئۇقالمايلا قالدىم. دەسلەپ تىللىشىپتۇق، كېيىن تۇتۇشۇپ كېتىپتۇق. بىزنىڭ ۋارقىراشقانلىقىمىزنى ئاڭلىغان قوشنىلار ئۇنى-بۇنى دەپ ئايرىۋالدى، شۇنىڭ بىلەن مەھەللە باشلىقى يۇقىرىغا ئەرز قىلغان چېغى، بىكاردىن-بىكار ئون كۈن ساقچىخانىدا توختىتىپ قويۇلدۇم. ئەھۋال مۇشۇنداق، ئاداش. شۇڭا دېھقان خەق دېگەن سىڭگەن نانىنى يەپ، گېپىدىن ئۆتۈپ كەتكىنىگە شۈكۈر دەپ

ئۆتىدىغان گەپكەن.

— جاھانىدا تۇزەلمەيدىغان ناتوغرا ئىش يوق، ئاداش. كۇنلىرىمىز بۇرۇنقىدىن چەندان ياخشى، كېيىن تېخىمۇ ياخشىلىنىپ كېتىدۇ.

— ۋايتاڭ، بۇنىڭغا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. كۆرۈۋاتامسەن، مەھەللە باشلىقلىقىمۇ ئاتىدىن بالىغا قېلىۋاتسا، «چاشقانىنىڭ ئەرزى مۇشۇككە» بولۇۋاتسا، كىم بىلەن كىمنىڭ كارى دەيسەن؟ شۇ كۇنى بولمىسا، ئەتىسى ئەدىپىڭنى يەيسەن. بۇنىڭغا بىر نېمە دېمەك قېيىن جۇما.

ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۇنچىقمىدىم. ئۇنىڭسىزمۇ نەچچە كۇننىڭزى دادامدىن مەھەللىدىكى ئاجايىپ-غارايىپ، ھېكايىلەرنى تولا ئاڭلىغاچقا، بەزى ئىشلارنى ئاز-تولا بولسىمۇ چۈشەنگەنىدىم.

— قورسىقىڭ قانداق، ئاداش؟ چاي-پاي ئىچەمسەن؟ — سورىدىم پاراڭ تېمىسىنى يۆتكەپ.

— چاي ئىچسەم ئىچەي. بىر قوينى ساتقىلى بازارغا بارغان، بىر گۆشگىردە ئېلىپ يېيىشكە كۆزۈم قىيماي، ئىشمىنى تۇغىتىپلا يېنىپ كەلدىم. مۇشۇ تاپتا قورسىقىم كورکىراپ كەتتى.

— ئەمىسە جىندەڭ ئولتۇرۇپ تۇر-ھە!

ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۆيگە كىردىم. قادىر ھېلىھەم يىغلاۋاتاتىتى، گۈلنۇر ئۇنى قۇچىقىغا ئېلىپ بەزلەۋاتاتتى.

— ئاپپاق بالام، تاتلىق قوزام، يىغلىماي ئوخلا. ياخشى بالا دېگەن گەپ ئاڭلايدىغان، ئانىسىنى خاپا قىلمايدىغان.....

ئۇنىڭ بالىنى بەزلەپ قىلغان سۆزلىرىنى ئاڭلىماسلىققا سېلىپ، تەكچىدىكى چەينەكنى ئالدىم.

— چاي دەملەمسىز؟ — سورىدى گۈلنۇر ماڭا بۇرۇلۇپ.

— ھەئە، ئابدۇللا كەپتىكەن. ئۇنىڭغا چاي دەملەي دېگەن.

— ئەمىسە بالىڭزنى..... ياق، ئۆكىڭزنى..... بىردەم

تۇتۇپ تۇرۇڭە، چاينى مەن دەملەي.

داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدىم. گۈلنۇر خاتا گەپ قىلىپ قويغانلىقىنى سەزگەن چېغى، شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەنىدى. كۆزلىرىدە ئاللىقانداق تەشۋىش، ئىزتىراپ نۇرلىرى ئەكس ئېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۇڭايسىزلىنىپ نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قالغان تۇرقىغا قاراپ، قادىرنى قولۇمغا ئالدىم. بالا قولۇمغا ئۆتۈش بىلەنلا كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، يىغىسىنى توختاتتى ۋە ۋىلقىلاپ كۈلدى. ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ گەپ قىلماقچى، توغرىسى ئەركىلەتمەكچى بولدۇم-يۇ، لېكىن نېمە دېيىشنى بىلەلمىدىم. بۇرۇن باشقىلارنىڭ ئوماق بالىلىرىنى كۆرسەم مەستلىكىم كېلىپ، ئەركىلىتىپ ئۇنى-بۇنى دەيتتىم. لېكىن ھازىر نېمىشقىدۇر ماتاڭ چىشلىۋالغاندەك ئاغزىمغا گەپ كەلمەيۋاتاتتى.

— چاينى دەملەپ، داستىخاننى راسلاپ قويدۇم. ئەمدى ئاغينىڭىزنى كۈتسىڭىز بولىدۇ، — دېدى گۈلنۇر بالىنى ئېلىشقا تەمشىلىپ.

گۈلنۇرنىڭ چىرايىغا قارىمايلا، قادىرنى قولىغا تۇتقۇزدۇم-دە، چاي بىلەن داستىخاننى ئېلىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم.

ھاياتتا يۇز بېرىشكە تېگىشلىك بولمىغان ئىشلار يۈز بېرىپ، ئادەمنى ھەيرەتتە قالدۇرىدىكەن. يۈلتۇزلۇق ئاسمانغا قاراپ، دەريانىڭ شوخ، ۋاشىلداپ ئېقىشىغا قۇلاق سالغىنىمچە نۇرغۇن نەرسىلەرنى خىيال غەلۋىرىمىدىن ئۆتكۈزۈۋاتاتتىم. ئادەم تۇرمۇشتا نۇرغۇن ئىسسىق-سوغۇقلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزىدىكەن. بەزى ئىشلار يالت-يۇلت يېنىپ ئۆچكەن چاقماقتەك ئادەمنىڭ روھىي دۇنياسىنى كۈچلۈك ھاياجانغا سالىدىكەنۇ، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئونتۇلۇپ كېتىدىكەن، لېكىن بەزى ئىشلار تاشقا مۆھۈر باسقاندەك ئادەمنىڭ يۈرىكىگە نەقىش بولۇپ ئويۇلۇپ، نۇرغۇن ۋاقىت ئۆتكەندىمۇ يادىلىنىدىكەنكى، ئاسانلىقچە ئەستىن چىقمايدىكەن.

مانا ئىككى يىلدىن بۇيان گۈلنۇرنى ئۇنتۇش ئۈچۈن كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسەتتىم، ھەتتا ئۇنى ئويلاش، خىيال قىلىش، كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈشتىنمۇ ھەزەر ئەيلىدىم. لېكىن، گۈلنۇر ئۇنداق قىلالماپتۇ، ئاتاقتا «خوتۇن» بولسىمۇ، تۇنجى مۇھەببىتىنى سېغىنىدىكەن، ياد ئېتىدىكەن. ئەمدى ۋاقىت ئۆتكەن تۇرسا، بۇنىڭ نېمە پايدىسى؟ مەيلى ئۇ مېنى نېمە دەپ ئاتىسۇن، يەنىلا رېئالىققا تەن بەرگىنى ياخشى.

جانغا ھۇزۇر بەخش ئەتكۈچى مەيىن شامال چاچلىرىمنى، مەڭزىمنى سىيپاپ ئۆتەتتى. سۇنىڭ كۈۋجەپ ئاققان ئاۋازى يېقىندىنلا ئاڭلىناتتى. باش توخۇ چىللاپ بىر چۆگۈن چاي قاينىغۇچىلىك ۋاقىت ئۆتكەن بولسىمۇ، خىيال قاينىمىدىن چىقالمايۋاتاتتىم. تەتىل قىلىپ كېلىپ ئەڭ خۇشال بولغان ئىشىم ئائىلىمىزدىكى ئۆزگىرىش ئىدى.

مەن كەلگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى دادام رازىمەنلىك بىلەن ساقلىنى سلاپ تۇرۇپ: «گۈلنۇرنىڭ ئايىغى ياراشتى بالام. ئۇ كەلگەندىن بېرى ھەرھالدا تۇرمۇشىمىز ئىلگىرى بېسىۋاتىدۇ. ئېغىلدىكى مالالارمۇ بېقىش تېپىپ، ھەممىسى ئامان-ئېسەن تۆللىدى. بىرەر يۈزچە توخۇ، 14 ــ 15 قوينىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدۇق. ساڭا ۋاقتى-قەرەلدە پۇل ئەۋەتەلەيدىغان بولدۇق. خۇدا بۇيرۇسسا، ئايىغىمدىنّ شامال ئۆتۈپلا تۇرىدىكەن، سېنى قورسىقىڭ بىلىمگە توشقۇچە ئوقۇتىمەن، ھەرگىز بەل قويۇۋەتمە» دېگەنىدى. بۇ گەپلەرگە ئانچە ئېرەنىشىپ كەتمىگەن بولساممۇ، لېكىن قاچانلا قارىسام، گۈلنۇرنىڭ قادىرنى ئۇخلىتىپ قويۇپ، مىدىرلاپلا يۇرگىنىنى كۆرەتتىم. تاماق ۋاقتىلىرىدا ئانچە-مۇنچە ئۇيان-بۇيانىنىڭ پارىڭىنى قىلىپ ئولتۇرغىنىمنى ھېسابقا ئالمىغاندا، گۈلنۇردىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپلا يۈرەتتىم. بىر كۈنى دادام تۇيۇقسىز يېڭى ئۆي سېلىشنىڭ گېپىنى چىقىرىپ قالدى.

ـــ مەھەللىدە ئۆي يېڭىلىمغان ئازراقلا ئائىلە قاپتىمىز. خۇدا بۇيرۇسا، بىر-ئىككى يىلدىن كېيىن بىزمۇ يېڭىلىۋالمىساق بولمىغۇدەك.

ـــ شۇنداق قىلايلى، دادا. ئۆي سالىدىغان ئىشنى ئىلاج بار يازلىق تەتىلىگە ئۇدۇللاپ قىلايلى. مەنمۇ شۇ ۋاقىتقا ئۇلگۈرۈپ كېلەي.

ـــ بولسىغۇ ئۆينى يېڭىلىۋالساق بولاتتى. لېكىن بۇنىڭغا ھازىرچە ئالدىرىمايلى، ـــ دېدى گۈلنۇر دادامنىڭ گېپىگە دەماللىققا قوشۇلماي.

ـــ نېمىشقا؟ ـــ ئالدىراپ سورىدى دادام ھەيران بولغانىدەك بىردە ئۇنىڭغا، بىردە ماڭا قاراپ.

ـــ ھازىر ئالماس ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتىدۇ ئەمەسمۇ؟ شۇڭا سەل تەخىر قىلايلى. باشقىلار بىزنى ئۆي سالمىدى دېسە دەۋەرسۇن. ياخشى گەپمۇ ئۇچ كۈن، يامان گەپمۇ ئۈچ كۈن، دەۋېرىپ توختاپ قالىدۇ. ئۆينى ئالماسنىڭ ئوقۇشى پۈتكەنىدە يېڭىلىساقمۇ كېچىكمەيمىز.

ـــ بۇ جايىدا گەپ بولدى. مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان. لېكىن ئۆي بەك كونىراپ كەتتى-دە.

ـــ كونىراپ كەتسە مەيلى. ئۆرۈلۈپ چۈشسە، ئىككى پارچە بورا بىلەن كەپە تىكلەپ ئولتۇرساقمۇ، بىز ئۇچۇن بەرىبىر، لېكىن ئالماس مەكتەپتە قېينىچىلىق تارتىپ قالسا بولمايدۇ.

ـــ سىز نېمە دېسىڭىز شۇ، ـــ دېدى دادام شاپاق دوپپىسىنى قولىغا ئېلىپ بېشىنى تاتىلاپ قويغاندىن كېيىن، رايىشلىق بىلەن چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ.

شۇندىلا گۈلنۇرنىڭ ئۆيىمىزدىكى ھەقىقىي ئورنىنى ھېس قىلدىم. ئۇ مېنىڭ ئوقۇشۇمنى دەپلا بار كۈچى بىلەن تىنىم تاپماي ئىشلەۋاتاتتى. ئۇنىڭ جاپاسىنى كۆرۈپ يۈرىكىم ئېچـ-

ـشاتتى ـ يۇ، كۆرمەسكە سالاتتىم. مەكتەپتە قينىلىپ قالماسلىقىم ئۈچۈن شۇنچىلىك ئىچ كۆيەرلىك قىلىۋاتقىنىنى بىلگەن بولساموۇ، لېكىن سەممىي رەھمىتىمنى ئېغىزىمدىن چىقىرالمايتتىم، بىراق قەلبىمدە ئۇنىڭغا بولغان قايىللىقىم، مايىللىقىم ۋە ھۆرمىتىم ھېلىھەم ئاساسىي سالماقنى ئىگىلەيتتى. ھەممىدىن بەك خۇشال بولىدىغىنىم ئۇنىڭ دادامنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىپ، مېنىڭ يوقلۇقۇمنى چاندۇرمىغنى ئىدى.

تەتىل كۈنلىرىم شۇنچىلىك تېز ئۆتۈۋاتاتتى. مەكتەپ كۈتۈپخانىسىدىن ئارىيەتكە ئالغان كىتابلارنى ئوقۇپ بولاي دېگەندىم. شۇڭا بۈگۈن ناھىيە بازىرىغا كېلىپ، كىتابخانىنى بىر قۇر ئارىلاپ، يېڭىلا نەشر قىلىنغان كىتابتىن بىر-ئىككىنى سېتىۋالدىم. مەن كىتابخانىدىن چىققاندا كۈن چۈشتىن قايىرىلغا-نىدى. يەنە ئازراق ھايال بولساموۇ، يېزىغا كېتىدىغان ماشىنىغا ئۈلگۈرەتتىم. شۇڭا ئابلىكىمنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم. ئەگەر ئۇنى يوقلىماي كەتسەم، ئۇ شەھەرگە كەلگىنىمنى كېيىنچە ئوقۇپ قالسا خاپا بولاتتى. ئۆزۈم بىلىدىغان ئەڭ يېقىن يول بىلەن كېتىۋاتقىنىمدا، ئۇ بىر خالتا كوچىدىن ئالدىمغا چىقىپ قېلىپ، كۆزلىرىگە ئىشەنمىگەندەك تۇرۇپلا قالدى.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! ــ دېدىم ئابلىكىمگە قولۇمنى تەڭلەپ.

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام. بۇ راستلا سەنمۇ، ئاداش؟ كۆزۈمگە خاتا كۆرۈنمەيۋاتقانسەن؟

ــ مەن ئۆزۈم شۇ، كۆزۈڭ خاتا كۆرمىدى.

ــ ھىلى تېخى باللار بىلەن گېپىڭنى قىلىشىپ ئولتۇرغان. بايىاتىن كېلىۋېتىپمۇ، «ئۇ ئاداش ئۆيىگە بىر كەتكىنىچە دىدارىنى كۆرسەتمىدى، ۋاقىت چىقىرىپ بېرىپ كەلسەم بولىدىغان ئوخ-ـشايدۇ» دەپ ئويلىغانتىم. مانا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ئالدىمدا

پەيدا بولۇۋاتامدۇ-نېمە، كىمنى خيال قىلسا شۇ ئالدىغا كېلىدىغان؟»
دەپ قالدىم، ــ ئابلىكىم ھۇزۇرلىنىپ كۈلگەندىن كېيىن، ھاياجىنىنى تەستە بېسىۋېلىپ سورىدى، ــ گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپ سورىماپتىمەن، سەپەر نەگە؟

ــ نەگە بولاتتى، سېنىڭ ئۆيۈڭگە.

ــ ياخشى بوپتۇ. ھەر نېمە بولسا، يولدا ئۇچرىشىپتۇق. مۇبادا باشقا يول بىلەن ماڭغان بولساڭ ئۇچرىشالمايتتۇق. قېنى يۈر، «ياخشى ئاش ئۈستىگە، يامان گەپ ئۈستىگە» دەپ ئوبدان چاغدا كەپسەن. ئۆيگە كەچتە بىراقلا بارايلى. بىرگە ئوقۇۋاتقان باللارنىڭ ھەممىسى يىغىلىدىغان بولغان، ھازىر مەن شۇ يەرگە ماڭغانىدىم.

ــ قەيەرگە؟

ــ ھېلى بارغاندا بىلسەن.

ــ بولدىلا، ئابلىكىم. مەن ئۇ يەرگە بارماي. سەن بىلەن كۆرۈشۈپلا ياناي دەپ ماڭغان، كەچ قالسام كېتەلمەيمەن.

ــ مۇشۇ كۈندە پەلىپەتىش گەپلىرىڭ غولداپ كېتىۋاتىدىغۇ سېنىڭ، ئۆيۈڭگە كېتەلمىسەڭ بىزنىڭ ئۆيۈ بارغۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە دادام بىلەن ئانام يېزىدىكى تۇغقانلارنىڭكىگە كەتتى. كەچتە ئىككىمىز گۇڭگۇر-مۇڭگۇر پاراڭلىشىپ ياتىمىز.

ــ ئۆيدىكىلەر ئەنسىرەپ قالامسكىن.

ــ ئەنسىرىمەيدۇ. چوپچوڭ بولۇپ قالغاندىمۇ ئەنسىرەمدۇ؟ يا سەن قىزبالا بولمىساڭ، قېنى يۈر.

باھانە-سەۋەبلىرىمنىڭ ھېچقايسىسى كار قىلماي، نائىلاج ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. ئەگىرى-بۈگرى كوچىلارنى ئايلىنىپ خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن، بىر باغقا يېتىپ كەلدۇق. ناھىيە بازىرىدىكى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئۇچ يىل ئوقۇغان بولساممۇ،

بۇنداق خىلۇەت جايدا ھاۋالىق، مەنزىرىلىك باغنىڭ بارلىقىنى كۆرۈشۈم تۇنجى قېتىم ئىدى. ئابلىكىم مېنى ئۇدۇل باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سەيناغا ئېلىپ باردى. چوڭ بىر ئۆينىڭ ئورنى-چىلىك يەرگە گىلەم، كىگىزلەر سېلىنغان بولۇپ، 15 — 20 چە قىز-يىگىتلەر قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەنىدى.

— قاراڭلار، كىم كەلدى؟ — بىر-بىرىگە گەپ بەرمەي پاراڭلىشۋاتقانلار ئابلىكىمنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش بىلەن بىردىنلا قاينىۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك جىمىپ ماڭا قاراشتى، ئاندىن بىركىم كوماندا بەرگەندەك گۈرىدە ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى-دە. تۇشمۇتۇشتىن چۈرقىرىشىپ كېتىشتى:

— ۋاي بۇ سەنمۇ، ئالماس؟

— ئاسماندىن چۈشتۈڭمۇ؟ يەردىن ئۇندۇڭمۇ؟

— خىيالەن كۆزۈمگە كۆرۈنمىگەنسەن؟

— .....

ئوغۇللار بىلەن قول ئېلىشىپ، قىزلار بىلەن باش لىڭشىتىشىپ سالاملاشتىم.

— بارمۇ سىز، ئالماس؟ مەكتەپتىن كەلگەندىن بۇيان كۆرۈنمەيلا كەتتىڭىزغۇ؟ — جەمىلە تۇيۇقسىز كېلىپ قول ئۇزاتتى،

— كېلىڭ قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ قويايلى.

— ھا-ھا-ھا..... ماۋۇ ئەركەكزەدەكنىڭ ئىشىنى.

— تۇز كۆڭۈل-دە، تۇ كۆڭۈل.

— ياشاپ كەت، جەمىلە.

سورۇندىكىلەر قىيقاس-سۇرەن سېلىشتى.

— بوش كەلمە، ئالماس، ئۇنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ كۆرۈشمىسەڭ ھېساب ئەمەس.

— ئوغۇل بالىدەك كۆرۈشۈپ، ۋايجىنىنى چىقىرىۋەت.

— .....

جەمىلە ھېلىھەم قولىنى ئۇزاتقىنىچە تۇراتتى. ئابلىكىم باشقا ياققا قارىۋالغانىدى. نائىلاج قولۇمنى ئۇزىتىپ، جەمىلەنىڭ يۇمشاق ئالقىنىنى بوشقىنە سىقىپ قويۇپ تارتىۋالدىم.

— يوقاپلا كەتتىڭىزغۇ؟

— كەلگەندىن بېرى ئاساسەن ئۆيدە بولدۇم. بۇ تەرەپكە كېلىشكە ۋاقىت چىقىرالمىدىم.

باللارنىڭ ھەممىسى ئاللىقاچان ئولتۇرۇپ بولغانىدى. ئابلىكىم بىر دوستىنىڭ يېنىدا بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇپ، ھە دەپ مېنى يېنىغا شەرەتلىمەكتە ئىدى.

— ئابلىكىمنىڭ قېشىغا بارماقچىمۇ سىز؟ — سورىدى جەمىلە ئابلىكىمنىڭ يېنىغا بارغىلى تەمشەلگىنىمنى سەزگەندەك.

— ھەئە.

— كېلىڭ، بۇ يەردە بىرگە ئولتۇرايلى. ئۇيان-بۇيان بويۇندىماي ئولتۇرۇڭ، — جەمىلە بايا چازا قۇرۇپ ئولتۇرغان يېرىگە موكلا چۆكتى.

— قېنى ئولتۇرۇڭ، ئالماس.

ئابلىكىمنىڭ قېشىغا بارغۇم بولسىمۇ، جەمىلەنىڭ ئۆتۈنۈشىتىن كۆرە بۇيرۇق تەلەپپۇزىدىكى سۆزىنى يېرالماي، قېشىغا بېرىپ ئولتۇردۇم. مەن سورۇندىكىلەرنىڭ ھەممىسنى تونۇيتتىم. سورۇندا بىر سىنپىتا ئوقۇۋاتقانلارمۇ، پاراللېل ئوقۇۋاتقانلارمۇ بار ئىدى.

— ئۆيدىكى ئىشلىرىڭىز ئالدىراش ئەمەستۇ؟ — سورىدى جەمىلە دىققىتىمنى ئۆزىگە قارىتىش نىيىتىدە.

— ياق، ئانچە ئالدىراش ئەمەس.

— ئەمسە بۇ ياقلاردا كەم دىدارغۇ سىز؟

— بىكاردىن-بىكار كەلگۈم كەلمىدى شۇ. بۇ يەردە بېجىرىدىغان ئىشلار بولمىغاندىكىن دەپ..... — جەمىلە گېپىمنى بۆلۈپ، ئاران ئاڭلانغۇدەك پىچىرلىدى:

— بۇ يەردە باشقا ئىشىڭىز بولمىغىنى بىلەن، كۆرۈشىدىغان ئادىمىڭىز، يولڭىزغا تۆت كۆزى بىلەن تەلمۈرۈپ سىزنى كۈتۈپ تۇرىدىغانلار بارغۇ؟

ئۇنىڭ نېمە دېمەكچىلىكىنى چۈشەنگەن بولساممۇ، جاۋاب بەرمىسەم بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، سورىدىم.

— ئۇنداقلارنىڭمۇ ئىگىسى باردۇ؟

— يوق، زادى يوق.

— چىن يۈرىكىدىن سۆيىدىغان، پۈتۈن مېھىر-مۇھەببىتىنى ئاتا قىلالايدىغانلار بولسىچۇ؟

— بولسىمۇ باردۇ، لېكىن «ئالەمدە مىڭ كىشى، كۆڭۈلدە بىر كىشى» دەيدۇ ئەمەسمۇ. كۆڭۈل دېگەنچۇ، ئاشۇنداق نەرسە، ئەمما بىر كۆڭۈلنى ئىككىگە بولگىلى، بىر قەلبنى ئىككى ئادەمگە ئاتا قىلغىلى بولمايدۇ-دە. شۇڭا، كۆڭۈلنى چىن يۈرىكىدىن سۆيەلەيدىغان، كۆيەلەيدىغانلارغا ئاتا قىلىش كېرەك، شۇنداقمۇ؟

جەمىلەنىڭ ئۇنداق دېيىشىنى ئويلاپ باقمىغاچقا، جىم تۇرۇۋالدىم. ئۇ سىنچى كۆزلىرى بىلەن خېلىغىچە كۆزۈمنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ جاۋاب كۈتكەندىن كېيىن، لام-جىم دېمەي ئولتۇرغىنىمنى كۆرۈپ يېنىك ئۇھسىندى. باشقىلار ئالدىدىكى مېۋىلەرگە ئېغىز تەگكۈزگەچ قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەنىدى.

كۆپچىلىك قىزغىن سۆزلىشەتتى، كۈلۈشەتتى. ئابلىكىمۇ يېنىدىكى بىر قىزغا سۇۋۇشۇپ دېگۈدەك ئولتۇرۇپ نېمىلەرنىدۇ دەۋاتاتتى. بىراق، ئارىلىقىمىز يىراق بولغاچقا ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىيالمايتتىم.

— قېنى مېۋە يەڭ، — جەمىلە ئۇنچىقماي ئولتۇرغىنىمنى كۆرۈپ ئېغىز ئاچتى، — بۇ گەپ قىلماي ئولتۇرغاندىن ياخشى.

ئۇنىڭ چىرايىغا قارىماستىن ئالدىمدىكى قوغۇنغا قول ئۇزاتتىم.

ئالەمدە مىڭ كىشى، كۆڭۈلدە بىر كىشى

مەكتەپكە قايتىپ كەلگىنىمگىمۇ خېلى كۈنلەر بولۇپ قالغانىدى. بۇ يىلمۇ ئوقۇش مۇكاپات پۇلىغا ئېرىشكەنلىكىمنى ئوقۇپ، خۇشاللىقتىن ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالمايۋاتاتتىم. شۇنداقتىمۇ كەيپىياتىمنى تۇراقلاشتۇرۇپ، تېخىمۇ قېتىرقىنىپ ئۆگەنمىسەم بولمايتتى. كۈنلىرىم يەنىلا بىر قېلىپتا، دەرسخانا بىلەن كۇتۇپخانا ئارىلىقىدا ئۆتۈۋاتاتتى. بەزىدە سىنىپتىن قايتىپ كەلسەم، ياتاقتىكىلەر ئاللىقاچان جۆيلۈش ۋە خورەكنى باشلىۋەتكەن بولاتتى. بۇنداق چاغلاردا كېچىدە ماڭغان ئوغرىنىڭكىتەك تۇتۇش چىقارماي پۇتۇمنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ كىرىپ، غىمسسىزدە يېتىۋالاتتىم. ئەمما ئەتىسى باشقىلار ئويغىنىپ بولغۇچە ئورنىمدىن تۇرۇپ سۇخانىغا چىقىپ، مۇزدەك سۇدا هوزۇرلىنىپ يۈزۈمنى يۇغاندىن كېيىن، يەنە دەرس تەكرارلاشنى باشلايتتىم.

— بۇنداق قىلىۋەرسەڭ ئۆزۈڭنى كاردىن چىقىرىۋالىسەن ئاداش. هېلىمۇ ئۇدا ئوقۇش مۇكاپات پۇلىغا ئېرىشىپ كېلىۋاتىسەن. بىزنىڭ سىنىپتا ساڭا يېتىدىغانلاردىن قانچىسى بار؟ هەممە ئىش يولدا بولغىنى ياخشى، — دەيتتى ئوبۇل بەزىدە باشقىلارنىڭ ئۈيقۇسىغا دەخلى يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن شام يورۇقىدا كىتاب ئوقۇۋاتقىنىمنى كۆرگەندە.

ساۋاقداش ۋە ياتاقداشلىرىمنىڭ كۆيۈنۈش تەلەپپۇزىدىكى بۇنداق سۆزلىرىگە كۈلۈپلا قويياتتىم. بەزى ۋاقىتلاردا غاپىلارغا ئوخشاشلار ئوبۇلدەكلەرنىڭ ئەكسىچە زىتىمغا تېگىدىغان گەپلەر-

نى قىلاتتى. بىر قېتىم ياتقىمىزدا مۇنداق بىر ئىش بولدى: تامىقىمنى يەپ بولۇپلا كارىۋىتىمدا كىتاب كۆرۈپ ئولتۇرسام، ھېچ گەپتىن ھېچ گەپ يوق غاپپارنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، ۋالاقلاپلا كەتتى:

ــ ۋاي بولدى قىلە، جا ئاكتىپ. جىنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىسۇن. ھەرقانچە تىرىشساڭمۇ بېرىدىغىنى بىر ۋاراق قەغەز. ئۆزۈڭنى زورلاپ ھەرقانچە ئۆگەنسەڭمۇ، ئالىم بولۇپ كېتىشىڭ ناتايىن. ئاڭلىمىدىڭمۇ، ئۆتكەن يىلى ئوقۇش پۈتكۈزگەنلەردىن نەچچەيـ ـلەن خىزمەت تاپالماي، ئاچچىقىدا ئۇرۇمچىگە قايتىپ كېلىپ، ئېلىپ ـ ساتارلىق قىلۇېتىپتۇ. بىزنىڭمۇ بولۇشىمىز شۇ بەلكىم. بۇگۈنكى كۈندە بىلىم ئەسقاتىدۇ دېسە ئىشەنمەيمەن. تولا كۆزۈمنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ گۆلەيمە. ساڭا راست گەپنى دېسەم قارا، ھازىرقى كۈندە «پۇلى بارنىڭ گېپى ئوڭ، پۇلى يوقنىڭ گېپى توڭ». پو ئېتىۋاتقىنىم ئەمەس، مەن مەكتەپتە ئوقۇدى دەيدىغان قەغەزگە باغلىنىپ قالغان ئادەم. مەكتەپنى ئۈيانىدىن پۈتكۈزسەم، بۇيانىدىن خىزمەت تەييار. بۇنداق دېسەم بەلكىم ئىشەنمەيسەن، دادام ناھىيەدە ئادەتتىكى بىر ئىدارىنىڭ باشلىقى بولغان بىلەن قول ئىلكىدە بار ئادەم. يازلىق تەتىلدە ئۆيگە بارغاندىمۇ كۆزۈمچە نەچچە ھاجەتمەنىنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلدى. قول قولنى يۇسا، قول قوپۇپ يۇزىنى يۇيىدىغان بۇ جەمئىيەتتە ھەممە ئىش مۇناسىۋەت بىلەن پۈتىدىغان بولۇپ كەتتى. شۇڭا دەيمەن ئاداش، پەرۋانىدەك ئۆزۈڭنى ئوتقا ئۇرۇپ ھالاك قىلىدىغان ئىشنى قىلما، بولمىسا پۇشايمان قىلساڭمۇ بەربىر پۇشايمانىنى ئالىدىغان قاچا تاپالماي قالسەن.....

مەن ئۇنىڭ بۇنداق گەپلىرىنى تولا ئاڭلاپ كۆنۈپ كەتـ ـكەچكىمۇ، كۆلۈپلا قويۇپ ئۆتكۈزۈۋېتەتتىم، لېكىن باشقا ساۋاقـ ـداشلىرىم:

ــ هەي، تــولا پەلــپەتىش گەپ قىلمــاي، ئويــۇنىڭنى ئوينىساڭچۇ؟ نېمانــداق لاۋزا گەپ بــۇ؟! ســەن «بىلمــى كۆچلــۈك مىڭنى يېڭەر، بىلىكــى كۆچلــۈك بىرنــى» دېگەننــى ئاڭلىمىغانمۇ؟
ــ دەپ دەككــسىنى بېرىۋىــدى، ئــۇ يەنە «ئــاتتىن چۈشــسە ئۇزەڭگىدىن چۈشمەپتۇ» دەپ:
ــ «گاچا بولسمۇ باينىــڭ بالىسى سۆزلىسۇن» دېگەننى ھەر قايسىڭ ئاڭلاشــمىغانمۇ؟ ــ دېدى. شــۇنىڭ بــىلەن باشــقا ساۋاقداشلىرىم بىرى توختىسا يەنە بىرىنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، ئۇنى گەپ بىلەن دۇمبالاپلا كەتتى:
ــ ۋاي ئاڭلىمامدىغان، بىز تېخى «بىلىملىكنىڭ باھاسى يوق، بىلىمسىزنىڭ ساپاسى» دېگەننىمۇ ئاڭلىغان.
ــ كــونىلار «ئېــشكىم نــېمە بىلــۇر كۈنجــۇرە-ناۋاتنــىڭ قەدرىنى» دەپتىكەن.
ــ «ئادەمنــىڭ سادىــسىدىن ئېشەكنىڭ مادىــسى ياخــشى» دەپ.....
ــ .....
ــ ۋاي بولــدى، ئەمــدى ســىلەرگە گەپ قىلىــشنىڭ ئــورنى قالماپتۇ.
ئۇلارغــا تەڭ كــېلەلمىگەن غاپپــار چــالۋاقىغىنچە ياتاقنــىڭ ئىشكىنى ئېچىپ سىرتقا چىقىپ كەتتى.
بۇنــداق چــاغلاردا مەن ھەر ئىككــى تەرەپــكە يــان باســمىغان ھالدا ئۇلارنىڭ ئايىغى چىقماس تــالاش-تارتــشلىرىنىڭ بالــدۇرراق تۈگــىشىگە تەقەززا بــولاتتىم. بەزىــدە غاپپــار گەپ-ســۆز قىلمــاي غىپپىدە چىقىپ كېتەتتى. باشقىلار تېتىقسىز تالاش-تارتىشنى يەنە باشلايتتى.
ــ دادىسىنىڭ تىرناقچىلىك ئەمىلىنى پەش قىلىپ نېمانچە چوڭ سۆزلەيدۇ ماۋۇ ئاداش.

— پوچىلىقنى قارا ئۇنىڭ.
— خىزمەت تەييار دەپكەتكىنىنى قارا ئۇنىڭ!
— بۇ جاھان تېخى ئۇزاق، كۆرىمىزغۇ.
— بىزمۇ ئادەم بالىسى، ئانىمىزنىڭ ھالال سۈتىنى ئېمىپ چوڭ بولغاندىكىن، ئوقۇش پۈتكۈزسەك جېنىمىزنى جان ئېتەلەرمىز.
— ئىت چېغىدا جېنىنى جان ئېتىدۇ، ئاغىنىلەر. بىز دېگەن ئوقۇغان — ئۇققان، بىلىملىك ئادەم. بىزگىمۇ خۇدايىمنىڭ نېسىپ ئەتكەن كۈنى باردۇر.
— .....
بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاپلا قويياتتىم، نېمىشقىدۇر ئارىلاشقۇم كەلمەيتتى. مەن نېمىمۇ دەي. ئادەم شۇ كۈنكى ئىشلىرىنى بىلىشكە قادىر بولسىمۇ، ئەتىكى، ئۆگۈنكى، ئىندىللىقتىكى، چىندىللىقتىكى ئىشلىرىنى ھېچكىم ئالدىن بىلەلمەيدۇ. شۇڭا ئارتۇقچە گەپ، مەنمەنلىكنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ئۇلار سۆزلەيتتى. ئۆزىنىڭ ئارزۇ-ئارمانلىرى، غايىلىرى، ئوي-خىياللىرى ھەققىدە، ھەتتا كېچىلىرى كۆرگەن شېرىن چۈشلىرىنى رېئاللىققا باغلاپ، زوق-شوق بىلەن سۆزلەيتتى. مەن ئۇلارنىڭ ئاجايىپ پاساھەتلىك، ھېلىلا رېئاللىققا ئايلىنىدىغاندەك گەپلىرىنى مەززە قىلىپ ئاڭلايتىم-يۇ، قاراشلىرىمنى ئۇلارغا دېيىشكە رايىم بارمايتتى.
مۇشۇ كۈنلەردە نېمىشقىدۇر جەمئىيەتنىڭ ئۆزۈمنى قاچۇرۇپلا يۈرەتتىم. ئۇنىڭ قارىسىنى كۆرسەم ئىلاج بار ئۆزۈمنى چەتكە ئالاتتىم. ئۇنىڭدىن قورقۇپ ئەمەس، بەلكى ئابلىكىمنىڭ باشقىچە چۈشەنچىدە بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن شۇنداق قىلاتتىم. ھېلىقى باغدا ئۇيۇشتۇرۇلغان يازلىق تەتىلدىكى ئۇچرىشىش كۈنى كەچتە ئابلىكىمنىڭ ئۇنىمىغىنىمغا قويماي زورلىشى بىلەن ئۇنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالغاندا، بىز كېچىچە پارڭلىشىپ چىققانىدۇق. ئۇ ئۈزمەي

تاماكا چەككىنىچە جەمىلەنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، لېكىن ھازىرغىچە جەمىلەدىن بىرەر ئۇمىدلىنەرلىك جاۋابقا ئېرىشەلمىگەنلىكىنى ئېيتقاندا، مەن ئۇنىڭغا خېلى كۆپ نەسىھەتلەرنى قىلىپ، بۇ ئىشتا ئالدىراقسانلىق قىلماسلىقنى، جەمىلەگە ئويلىنىشقا پۇرسەت بېرىشنى تاپىلىغانىدىم. لېكىن كېيىنكى ئىشلار قانداق بولدى؟ بۇنىڭدىن خەۋىرىم بولمىدى. ماڭا تەس توختايدىغىنى ئۆزۈم ئارىغا چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ قۇتلۇق ئىشىغا سالاچىلىق قىلىش ئىدى. ئابلىكىم مېنىڭ شۇنداق قىلىشىمنى ئۈمىد قىلاتتى. بۇنى ئۇ گەپ ئارىلىقىدا ماڭا پۇراتقان بولسىمۇ، لېكىن بىلمەسكە سېلىۋالغانىدىم. ئۇنىڭسىزمۇ مېنىڭ قىينىلىدىغان يېرىم يەنە بار ئىدى. جەمىلەگە قانداقمۇ بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئاچالايمەن؟ تۇرمۇش ھەقىقەتەن ئادەمنىڭ رايىغا، ئويىغا باقمايدىكەن. ئۇنىڭ ئادەم ئەقلىگە سىغدۇرالمايدىغان دوقاللىرى بار ئىكەن. بەزىدە كۆزگە ئىلغۇچىلىكى يوق، ھەتتا ئادەمنىڭ چۈشىگىمۇ كىرمەيدىغان، ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا خىيالىغا كىرىپ چىقمايدىغان ئىشلارمۇ كۈتۈلمىگەن ئازابلارنى ئېلىپ كېلىدىكەن. خىيال قىلغانسېرى غەم-غۇسسە تۇمانلىرى قويۇقلىشىپ، ئادەمنى بىئارامىلىق، ۋەسۋەسە، تىنچسىزلىق قىنايدىكەن. بۇنداق ئىشلارغا دۇچار بولغاندا، بەزىلەر كۆڭلىدىكىنى باشقىلارغا ئېيتىپ، ئازـتولا تەسەللىگە ئېرىشىدىكەن ياكى قانغۇچە يىغلاپلا ئىچىنى بوشىتىدىكەن ۋە ياكى ھېچ ئىش بولمىغانىدەك بىغەم يۈرەلەيدىكەن. لېكىن، مەن ئۇنداق قىلالمايتتىم ھەم بۇنىڭغا رايىم بارمايتتى. شۇڭلاشقىمىكىن مۇشۇ كۈنلەردە جەمىلە تۇگۈل باشقىلار بىلەنمۇ ئەركىنـئازادە پارڭلىشىشتىن خۇدۇكسىنىدىغان، ئىمكانىيەت ئۆزۈمنى قاچۇرىدىغان بولۇپ قالغانىدىم.

تېخى نەچچە كۈن ئىلگىرى سىنىپتىن قايتىپ كېلىۋاتسام جەمىلە يان يولدىن چىقىپ قېلىپ:

— بۇگۈنمۇ يەنە ئالدىراشمۇ؟ — دەپ سورىدى.
— ياتاقتا ئازراق ئىشىم بار ئىدى. شۇڭا..... — تەييارلىقسىز بولغاچقا گېپىمنىمۇ ئوڭشاپ قىلالمىدىم.
— زادى نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى؟
— كىر يۇماقچىدىم، — ئېغىزىمغا كەلگەن گەپنى ئويلانماىلا دېدىم.
— ئەمىسە مەن يۇيۇپ بېرەي، ئاندىن بازاردىن تاماق يەپ كىرەيلى. خاتىرجەم بولۇڭ، بۇگۈن مەن مېھمان قىلىمەن.
— ئۇنچىلىك ئىش ئۆزۈمنىڭ قولۇمدىن كېلىدۇ، شۇنىڭغىمۇ سىزنى ئاۋارە قىلماي. سىز مېھمان قىلىسىڭىزمۇ، مەن مېھمان قىلسامۇ بەربىر ئوخشاش. گەپ بۇنىڭدا ئەمەس، جەمئىلە. بۇگۈن ئۇنىڭدىن باشقىمۇ مۇھىم ئىشىم بار ئىدى. شۇڭا ئىلتىپاتىڭىز نېسىگە قالسۇن.
ئۇ ئېغىزىنى ئۆمەللىدى-يۇ، لېكىن توختاپ قالدى. مەن:
— شۇنداق قىلايلى ئەمىسە، خاپا بولماڭ-ھە! — دەپلا مېڭىشقا تەمشەلدىم.
— ئالماس، نېمىگە ئالدىرايسىز؟ — جەمىلە ئاۋازىنى سەل قويۇۋېتىپرەك ئېيتتى. دەررۇ ئۇنىڭغا قاردىم، — ئەمىسە بىردەم پاراڭلىشايلى، بولامدۇ؟
— خاپا بولماڭ، بۇگۈن راستىنلا مۇھىم ئىشىم بار ئىدى.
مەن شۇنداق دەپلا مېڭىپ كەتتىم. ئۇنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىنى بىلىپ بولغانىدىم. مۇھەببەت سەۋدالىرىنىڭ ئىنسانىنى قانچىلىك تەشنالىققا ئۇندەپ، ۋەسۋەسە دەريالىرىدا ئاقتۇرىدىغانلىقى ماڭا بەش قولدەك ئايان ئىدى. بۇنداق كۈنلەر مېنىڭ بېشىمدىن كۆپ ئۆتكەن بولغاچقا، جەمىلەنىڭ شۇ چاغدىكى ھېسسىياتىنى ئۇنىڭ ئۆزىدىنمۇ بەكرەك چۈشىنەتتىم. لېكىن، ئۇنىڭ تىلىكىنى بەجا كەلتۈرۈشكە، ئۇنى ئارمىنىغا يەتكۈزۈشكە

تولىمۇ ئاجىزلىق قىلاتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇنى نەچچە كۈنگىچە ئۇچراتمىدىم. گەرچە كۆرۈنۈشتە ئۆزۈمنى دەرسكە ئوڭرىغاندەك قىلساممۇ، كاللام گاراڭ ھالەتتە بولغاچقا، سىنىپتا بىر نۇقتىغا تىكىلىپ ئولتۇرغىنىم ئولتۇرغانىدى. بۈگۈن چۈشتىن كېيىنكى دەرس تۈگىگەندىن كېيىن، سىنىپتىن چىقىپلا ئۇدۇل كۇتۇپخانىغا بېرىپ ماتېرىيال كۆرۈشنى ئويلاپ بىنادىن چۈشتۈم. لېكىن، كۇتۇپخانىغا يېقىنلاشقانسېرى نېمىشقىدۇر پىنھان بىر جايدا بىردەم يالغۇز ئولتۇرۇش نىيىتىگە كېلىپ، مەكتەپ تەنتەربىيە مەيدانىنىڭ يان تەرىپىدىكى بۈك-باراقسان ئورمانلىققا قاراپ ماڭدىم. كۆڭلۈمگە يارىشا ئۇ يەردە ھېچكىم يوق ئىكەن. شۇنداقتىمۇ ئورمانلىقنىڭ سەل ئىچكىرىسىگە كىرىپ، يوغان سېدە دەرىخى ئاستىدىكى ياغاچ ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم. مەندىن كۆز يېتىم يىراقلىقتىكى چىملىقتا بىرنەچچەيلەن گىتار چېلىپ ناخشا ئېيتماقتا ئىدى. ئۇلار ناخشىنى بوش ئېيتىۋاتقانمىكىن، ئاۋازى يەر تېگىدىن ئاڭلىنىۋاتقاندەك ئاران ئاڭلىناتتى.

ئۇرۇمچىنىڭ ھاۋاسى شۇنداق تېز ئۆزگىرىدۇ. جەنۇبتا، بىزنىڭ مەھەللىدە كۈز ئايلىرىدا ھاۋا خېلىلا ئىللىق بولىدۇ. لېكىن بۇ يەردە كۈز كىرە-كىرمەيلا، دەرەخ يوپۇرماقلىرى سار-غىيىپ، ھاۋا بىردىنلا سوۋۇشقا باشلايدۇ. خېلىلا قېلىن كىيىنىۋالغىنىمغا قارىماي، شىللەم سەل قورۇلغاندەك بولدى. گەۋدەمنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە تىرەپ كۆزلىرىمنى يۇمدۇم. تۈيۇقسىز ئۇلارنىڭ يۇقىرى ئاۋازدا ئېيتقان ناخشىسى قۇلىقىمغا كىردى:

ئاق تىكەن ئوتتا كۆيەدۇر،
كۆك تىكەنگە چارە يوق.
دەردى بار دەردكە كۆيەدۇر،
دەردى يوقنىڭ كارى يوق.

ناخشىنى ئاڭلاپ بىر قىسمىلا بولۇپ قالدىم. ئۇلار ھېس-تۇيغۇلىرىمنى بىلمۇالغاندەك، بۇ ناخشىنى ئېيتمۇاتاتتى. «ئوقۇڭلار ئاغىنىلەر، ئوقۇڭلار، راست ئېيتىسىلەر، ئاتا-بوۋىلىرىمىز ‹ئىشقى يوق ئېشەك، دەردى يوق كېسەك› دەپ بىكار ئېيتمىغان. بۇ جاھانىدا دەردى يوق كىم بار. ئوقۇڭلار، تېخىمۇ ئۇنلۇك ئوقۇڭلار». شۇلارنى كۆڭلۈمدىن ئۆتكۈزۈپ ئېغىر ئۇھ تارتتىم.

— ئۇخلاپ قالدىڭىزما؟

تۇيۇقسىز ئاڭلانغان ئاۋازدىن چۆچۈپ، كۆزۈمنى ئاچتىم. دىلبەر يېنىمدىلا ماڭا قاراپ تۇراتتى.

— سىز كەلگىلى خېلى بولدىما؟ — سورىدىم ئۇنىڭ قاچانلاردا يېنىمغا كېلىپ تۇرغانلىقىنى بىلمەي.

— ياق، ھازىرلا كەلدىم؟ — دېدى ئۇ زورىغا كۈلۈمسىرەپ.

— بىكارچىلىقتا سەيلى قىلىۋاتامسىز؟

— سىز بىلەن كۆرۈشەي دەپ.

— مېنىڭ بۇ يەردىلىكىمنى قانداق بىلدىڭىز؟ — ھەيران بولۇپ سورىدىم.

— بايا قاراپ تۇرسام، مۇشۇ ياققا ماڭدىڭىز، شۇڭا ئارقىڭىزدىن ئىز بېسىپ كەلدىم.

— مەندىن سورايدىغان بىرەر ئىش بارمىدى؟

— ھەئە، پاراڭلىشاي دېگەن شۇ. لېكىن، سىزنى مالال قىلىپ قويىدىغان بولدۇم.

— ئۇنچىۋالا تۇرۇت قىلىپ كەتمەڭ. مالال بولىدىغان قانداق ئىشتى ئۇ، دىلبەر؟ ئوتتۇرىمىزدا پاراڭلاشقۇدەك ئىش يوقتۇ!

— ئۇغۇ شۇ.....

دىلبەر بىردىنلا لېۋىنى ئۈمچەيتىپ، ھېلىلا يىغلاپ تاشلايدىغاندەك ئەلپازدا ماڭا نەچچە دەقىقە تىكىلىدى-يۇ، يەنە بىر-دەمدىلا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ زورىغا كۈلۈمسىرەپ، قاپقارا ئەگىم

قاشلىرىنى سەل مىدىرلىتىپ قويغاندىن كېيىن، گەپنى قەيەردىن باشلاشنى بىلەلمىگەندەك نازۇك بارماقلىرىدىن قاس چىقارغاچ قويۇق كىرپىكلەر قورشاۋىدىكى ئاھۇنىڭكىدەك مەسۇم كۆزلىرىنى يەرگە تىكتى. ئۇ ئېغىز ئاچمىغانسېرى مەندىكى قىزىقىش، تەقەز-زالىق كۈچەيگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ رايىغا بېرىپ ئۇنچىقمىدىم. ئۇ ئاخىر تۇرۇپ-تۇرۇپ ئۇھسىنىپ قويدى-دە، بىردىنلا بېشىنى كۆتۈرۈپ، كۆزۈمگە تىكىلگىنىچە ئېغىز ئاچتى.

— بەزى گەپلەرنى سىزگە دېيىشنى نەچچە-نەچچە ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن قىزلىق غۇرۇرۇم يول قويمىدى، ئالماس. بۇنداق ئىشلارغا يولۇققاندا ئوغۇللار ھېچبىر تەمتىرىمەي ئېغىز ئاچالىغىنى بىلەن قىزلارغا تولىمۇ تەس كېلىدىكەن. غەيرەت-شىجائەت كەمىرىنى چىڭ باغلاپ، ئارزۇ يولىغا قەدەم تاشلايدىكەنمىزۇ، لېكىن يەنىلا تىلىمىزنىڭ ئۇچىدىكى گەپنى دېيىشكە ئامالسىز قالىدىكەنمىز. بۇنى سىزگە دېيىشنى، سىزدىن يارەم سوراپ، ئارزۇ-تىلەكلىرىمىزنى چېچەك ئاچتۇرۇشنى ئويلايمەنۇ، نېمىشقىدۇر دېيەلمەيلا كېلىۋاتىمەن.

— قانداق گېپىڭىز بولسا دەۋېرىڭ، دىلبەر. مېنى يېقىن دوستۇم، سىردىشىم، ساۋاقدىشىم دەپ قاراپ، ئويلىغانلىرىڭىزنى تارتىنماي دەڭ. قولۇمدىن كېلىدىغانلا ئىش بولسا، يارەمىمنى ئايىمايمەن.

— بۇ ئىش قولىڭىزدىن كېلىدۇ، ئالماس. سىز ئابلىكىمنىڭ جان-جىگەر ئاغىنىسى بولغاچقا، ئۇ گېپىڭىزنى چوقۇم ئاڭلايدۇ، — دىلبەر سەل ئويلىنىۋالماقچىدەك ئەتراپقا قارىۋەتكەندىن كېيىن، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — قىزلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ شاللاقلىق بولۇشى مۇمكىن، ئەمما مۇھەببەت ئالدىدا مەن شەرم-ھايانى ئۇنتۇپ قالاي دەۋاتىمەن. ھەقىقەتەن قېيىن ئەھۋالغا قالدىم. ئابلىكىمنىڭ جەمىلەنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، جەمى-

ـلەنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلمەن. ئەمما سىز نېمىشقىدۇر جەمئىيەتنىڭ ئۆزىگىزنى قاچۇرۇۋاتىسىز. بۇنىڭدا بەلكىم ئۆزىگىزنىڭ ئويلىغانلىرى بارىدۇر. مەن سىزنىڭ تاللىشىگىزغا ھۆرمەت قىلىمەن. لېكىن جەمئىيەت ئابلىكىمگە ئېنىق گەپنى قىلسا، ئابلىكىممۇ مېنىڭ ئۆزىنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلسە بولاتتى. ئەپسۇس.....

ــ ئابلىكىم بۇ ئىشلارنىڭ راستىنلا خەۋىرىڭىز بارمۇ؟

ــ بۇنى ئېنىق بىلمەيمەن. جەمئىيەت ئۇنىڭغا «دىلبەر سىزنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇ مېنىڭ يېقىن دوستۇم. سىز مېنىڭ كەينىمگە كىرىۋالماي، ئۆز بەختىگىزنى تېپىڭ» دېگەنمىش. لېكىن، مەن ئۇنىڭغا بۇ گەپلەرنى دېيەلمىدىمەن. بۇ ئىشقا ئۇ قانداق قارايدۇ؟ بىلمەيمەن. شۇڭا سىزدىن ئۆتۈنەي، ئالماس. ئابلىكىمگە بۇ گەپنى دەپ ئېنىق جاۋاب ئېلىپ بەرسىڭىز، بولامدۇ؟

نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم. ئابلىكىمگە بۇ گەپنى دېسەم، خاتا چۈشىنىپ قېلىشى ئىيادىكى تاشتەك ئېنىق ئىدى. لېكىن دىلبەرنىڭ ھالىنى كۆرۈپ بىردىنلا كۆڭلۈم يېرىم بولدى. بىر قىزنىڭ ئۆز سۆيگۈسىگە، بىراۋنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىشى ئاسان ئەمەس ـ تە. تۈيۇقسىز دىلبەر مىشىلداپ يىغلاشقا باشلىدى. مەن تېخىمۇ ئوڭايسىز ئەھۋالدا قالدىم.

ــ يىغلىماڭ دىلبەر. مەن كۆرۈشۈپ باقاي. لېكىن ئىشنىڭ نەتىجىسى قانداق بولىدۇ، بۇنىڭغا ھازىر بىر نېمە دېيەلمەيمەن.

ــ رەھمەت سىزگە، ئالماس..... ــ دېدى دىلبەر ئورنىدىن تۇرغاچ پىچىرلاپ ئۈمىد نۇرى روشەن گەۋدىلىنىپ تۇرغان ئاھۇنىڭكىدەك كۆزلىرىنى ماڭا بىر پەس تىككەندىن كېيىن. ئۇ «گېپىم تۈگىدى» دېگەن مەنىدە بېشىنى لىڭشىتىپ قويغاندىن كېيىن، ياتاق بىناسى تەرەپكە يۈگۈرۈپ دېگۈدەك يۈرۈپ كەتتى. يۈرەكنى تىترەتكۈچى ناخشا يەنە ئاڭلاندى.

تاشيول بىلەن ماڭساڭچۇ،
قوناقلىقنى ئىز قىلماي.
تەلمۈرتەمسەن ئاغزىڭغا،
گېپىڭ بولسا تېز قىلماي.

تۇرۇپلا ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، دىلىدىكى تەرەپكە قارىدىم. ئۇنىڭ قارىسى ئاللىقاچان غايىب بولغانىدى. كۆتۈلمىگەن مۇشكۈل بىر ئىشقا يولۇققاندەك غەمگە پاتتىم. شۇ تاپتا بۇنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى بىلمەيتتىم. كاللامدا ياخشىراق بىر ئەقىلمۇ يوق ئىدى.

نەچچە كۈنگىچە خام ياغ ئىچىۋالغاندەك خامۇش يۈردۈم. «ئۇيانغا تارتسام ئات ئۆلىدۇ، بۇيانغا تارتسام ھارۋا سۇنىدۇ» دېگەندەك ئىش بولۇۋاتاتتى. دىلىدىكى ئايانچلىق بىلەن ئېيتقان سەمىمي ئۆتۈنۈشى، جەمىلەنىڭ مېھىر-مۇھەببەتكە تولغان، ئادەمنى بىر قاراشتىلا مەھلىيا قىلىدىغان جەزبىدار چىرايى، مېنى كۆرسىلا قىلغىلى قىلىق تاپالماي قالىدىغان ھالىتى، ئابلىكىمنىڭ ياتاقتا ۋە ئۆيىدە ماڭا دېگەن سۆزلىرى دەممۇدەم كۆز ئالدىمدا ئالمىشىپ تۇراتتى. بېشىمنىڭ ئىچىمۇ-تېشىمۇ قاتقانىدى. ھايۋانلار چېغىدا ئۆز ئەركى، كۆڭۈل خاھشى بىلەن خېلى نۇرغۇن ئىشلارنى قىلالايدۇ-يۇ، لېكىن ھازىرقى دەۋرىمىزدە ئايالار نېمە ئۈچۈن ئۆزى نىيەت قىلغان ئىشلارنى رېئاللىققا ئايلاندۇرالمايدۇ؟ ئۇلار «ئاجىز» بولغىنى ئۈچۈنمۇ ياكى تارىختىن بۇيان داۋاملىشىپ كەلگەن، «ئەرلەر ئەزىز، ئايالار خار» ئۇقۇمىنىڭ تەسىرىدىنمۇ؟ بۇرۇن «ئوغۇل بالا دېگەن ۋاقتانۇاق كەلسە، ئاسماندىكى ئاينى ئۇزۇپ ئالالايدۇ» دېگەن گەپنى تولا ئاڭلىغانىدىم. بۇ گەپ ئادەمگە كۈلكىلىك تۇيۇلغىنى بىلەن لېكىن تەكتىگە يەنىلا قانداقتۇر بىر ھەقىقەت يوشۇرۇنغاندەك قىلاتتى. شۇڭا زامان-

زامانلاردىن بېرى مۇھەببەتتە ئەرلەرنىڭ دېگىنى ھېساب بولۇپ كېلىۋاتامدۇ؟ ئابلىكممۇ ئەخمەق. جەمىلە قېچىۋاتسا، ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈرگىنى يۈگۈرگەن. قارىغاندا بۇ بىر مەيدان كۆچ ئۇلاپ يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى يەنە داۋاملىشىدىغان ئوخشايدۇ. مۇسابىقىنىڭ ئاخىرقى پەللىسىگە كىم بالدۇر چىقىدۇ، بۇنىڭغا ئېنىق بىر نەرسە دېگىلى بولمايدۇ، ئەمما مېنىڭ ئويلايدىغىنىم دىلبەر ئىدى. ئۇ مەندىن زور ئۈمىدلەرنى كۈتۈپ، شۇ ئىشنى بەجا كەلتۈرۈشۈمنى ئۆتۈنگەن تۇرسا، ئەمدى مەن قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ئويلىغانسېرى مېڭەم ئېلىشىپ كېتىۋاتاتتى. بۇ ئىشلار خۇددى چۈشۈمدىكىدەك، ئويغانساملا ھەممىسى ئۇنتۇلۇپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئەمەلىيەتتە بۇ چۈشۈم ئەمەس، ئوڭۇم ئىدى. مەن ئويلايتتىم، «زىخمۇ كۆيمەيدىغان، كاۋاپمۇ كۆيمەيدىغان» بىرەر چارە تېپىشنى خىيال قىلاتتىم. ئولتۇرسام-قوپسام ئويلايدىغىنىم مۇشۇ ئىش ئىدى. شۇ كۈندىكى «ئۆتۈنۈش» تىن كېيىن، دىلبەر بىلەن ئىككى قېتىم ئۇچرىشىپ قالغانىدىم. دەسلەپكى قېتىم ئۇ مېنى كۆرۈپلا باش لىڭشىتىپ سالام بەرگەندىن كېيىن، شەھلا كۆزلىرىنى ئۈمىد، ئىشەنچ بىلەن ماڭا تىككەنىدى. ئۇنىڭ بۇ قاراشلىرىنىڭ مەنىسى ماڭا چۈشىنىشلىك ئىدى، لېكىن مەن تېخى ئابلىكىم بىلەن كۆرۈشمىگەن، ئۇنىڭ قاراشلىرىنى ئاڭلىمىغان تۇرسام، ئەمدى دىلبەرگە نېمە دەيمەن؟ شۇڭا ئىلاجىنىڭ بارىچە ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ، گەپنى باشقا ياققا بۇراپ، بىر-ئىككى ئېغىز پاراڭلىشىپلا سەۋەب كۆرسىتىپ خوشلاشقانىدىم. بۇگۈن نېمىشقىدۇر بۇلارنى ئويلاپ كۆڭلۈم يېرىم بولدى. ئەتراپىنى ئايلانغاچ يۈرىكىمگە «قول سېلىپ» خېلى ئۇزاق ئويلانغاندىن كېيىن، ئابلىكىم بىلەن كۆرۈشۈش نىيىتىگە كەلدىم.

— ئۇ يوق، بايام سىرتقا چىقىپ كەتكەن، — دېدى ئابلىكىمنىڭ ياتاقدىشى پەرۋاسىزلىق بىلەن.

ـــ قەيەرگە باردىڭىز؟

ـــ ياق، لېكىن يېقىندىن بېرى مەكتەپنىڭ يان تەرىپىدىكى ئورمانلىققا تولا قاتارايدىغان بولۇپ قالدى، ئۇ ئاداش. قورسىقىدا نېمە جىن بارىكى بىلمىدىم، سائەت-سائەتلەپ يالغۇز ئولتۇرۇپ خىيال سۈرىدىغان بولۇپ كەتتىغۇتاڭ.

ـــ ئەمىسە مەن شۇ يەردىن ئىزدەپ باقاي.

ياتاقتىن چىقىپ ئۇدۇل ئورمانلىق تەرەپكە قاراپ ماڭدىم. گۈللۈكنىڭ يېنىدىكى ئورمانلىقنىڭ كۆلمى خېلىلا چوڭ ئىدى. مەن ئۇنى قەيەردىن نەقلا تېپىشنى بىلمىسەممۇ، لېكىن ئەتراپقا سەپسالغاچ ماڭدىم. ئاۋازى ئابلىكىمنىڭكىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بىرسىنىڭ بوغۇلۇپ سۆزلەۋاتقىنى تۇيۇقسىز قۇلىقىمغا كىردى. جايىمدىلا توختاپ ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتتىم. مەندىن نەچچە ماڭداملا نېرىدىكى يوغان سېدە دەرىخىنىڭ يېنىدىكى تاش ئورۇندۇقتا ئىككىيلەن ئولتۇراتتى. سېدىنىڭ ئالدىدىكى پىيادىلەر يولىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئادەمنىڭ مۇرىسىگە كەلگۈدەك ئېگىز-لىكتە قويۇق مەنزىرە دەرەخلىرى تىكىلگەچكە، تاش ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ئادەمنىڭ گەۋدىسىنى كۆرگىلى بولمايتتى. ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۇلارغا يېقىنلىشىپ، بويۇنداپ قارىدىم. ئۇلار نەق مەن ئىزدىگەن ئابلىكىم بىلەن جەمىلە ئىدى. كەينىمگە دەرھال يېنىپ، ئۆزۈمنى مەنزىرە دەرەخلىرىنىڭ دالدىسىغا ئالدىم.

ـــ سىز بەك تاش يۈرەك ئىكەنسىز، جەمىلە. مېنىڭ بۇ كۈنلەرنى قانچىلىك بىدارلىق ئىچىدە ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىمنى بىلىپ تۇرۇپ، تەلىپىمگە بېرىدىغان جاۋابىڭىز مۇشۇمۇ؟

ـــ مەندە بۇنىڭدىن باشقا جاۋاب يوق ئابلىكىم. مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭىزنى بىلىمەن. بۇ گەپنى نەچچە قېتىم دېدىڭىز. لېكىن «ئالەمدە مەڭ كىشى، كۆڭۈلدە بىر كىشى» دەپ، مېنىڭ كۆڭلۈمدە باشقا ئادەم بار. بىر قازانغا ئىككى

قوچقارنىڭ بېشى پاتمىغانىدەك، مەنمۇ بىر قەلبىمگە ئىككى يىگىتنى سىغدۇرالمايمەن. شۇڭا خاپا بولمىسىڭىز. بىز بۇرۇنقىدەك ساۋاقداشلارچە ئارىلىشىپ ئۆتسەك دېدىمغۇ؟

— سىز يەنە شۇ ئالماسنىڭ گېپىنى قىلامسىز؟ ئۆزىڭىزچە ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ دەپ ئويلامسىز؟ ئۇخلىماي چۈش كۆرمەڭ، جەمىلە. ئۇ سىزنى ئەسلا ياخشى كۆرمەيدۇ ھەم ياخشى كۆرۈشمۇ مۇمكىن ئەمەس. تارتقان ئازابلىرىڭىز ئۆزىڭىزگە، مەڭگۈ ئاشىقسىز مەشۇق بولۇپ قالىسىز.

— سىز نېمە دېمەكچى؟ بۇ جاھاندا سىزنى مەندىن باشقا ئادەم ياخشى كۆرمەيدۇ دېمەكچىمۇ سىز، ئابلىكىم؟

— مەن ئۇنداق دېمىدىم، جەمىلە. ھەقىقىي ئەھۋالنى دەۋاتىمەن. سىزنىڭچە ئالماس سىزنى چىن دىلىدىن ياخشى كۆرەمما؟

— بۇنىڭغا ھازىر بىر نېمە دېيەلمەيمەن. لېكىن تېخى ئۇنىڭدىن ئۈمىد ئۈزگىنىم يوق.

— بۇ مۇمكىن ئەمەس. مەن ئالماس بىلەن سىرداش دوست. ئۇ ئۈمىدىڭىزنى يەردە قويارمىكىن. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇرۇنقى ئىشلاردىن تازا خەۋرىڭىز يوق. شۇڭا.....

— بولدى سۆزلىمەڭ، ئابلىكىم. مەن ھەممە ئىشتىن خەۋەردار.

— نېمە؟ سىز ئالماسنىڭ بۇرۇنقى ئىشلىرىنى بىلەمسىز؟

— بىلىمەن. تۇغۇلغان كۈنۈمنى ئۆتكۈزگەن كۈنى ئالماس مەست بولۇپ قېلىپ، كەيپچىلىكتە ھەممىنى سۆزلەپ بەرگەن، ئۇنىڭ يۈرىكى مۇھەببەتتىن شىكەستىلەنگەن، شۇڭا ھازىر بەزى ئىشلار كاللىسىدىن تازا دېگەندەك ئۆتۈپ بولالمايۋاتىدۇ. ئىشىنمەنكى، ۋاقىت ئۇزارغانسېرى مەن ئالماستىن ئۆزۈم كۈتكەن جاۋابقا چوقۇم ئېرىشەلەيمەن.

— بۇ مەڭگۈ سىزنىڭ خىيالىڭىز بولۇپ قالسىچۇ؟
— ناتايىن. مەن بۇ جاھاندا مۇتلەق ئىشنىڭ بارلىقىغا ئىشەنمەيمەن. شۇنداق بىر كۈنلەر كېلىپ، ئالماسنىڭ ئەقىدەمدىن تەسىرلىنىپ قالماسلىقىغا ھازىر كىم ھۆددە قىلالايدۇ؟ ياق، ھېچكىم كەلگۈسىنى ئالدىن بىلەلمەيدۇ. شۇڭا مەن ئاشۇ كۈن كەلگۈچە ساقلايمەن. ئەگەر پىشانەم تەتۈر كېلىپ، ئۇنداق كۈنلەر ماڭا نېسىپ بولمىسا، ئالماس توي قىلىپ، پەرزەنتلىك بولۇپ بولغاندا، ئاندىن توي ئىشىمنى ئويلىشىمەن.
— بۇ چىن يۈرىكىڭىزدىن چىققان گەپلەرمۇ؟
— ھەئە، بۇ مېنىڭ قەتئىي نىيىتىم.
— ئۇنداقتا كۆڭلىڭىزدە ماڭا پەقەت ئورۇن يوقكەندە.
— شۇنداق.
— كېسىپلا جاۋاب بېرىۋەتتىڭىزغۇ؟
— ھەممە گەپنى ئۇجۇر-بۇجۇرىغچە دېسەممۇ ئىشەنمەمسىز؟
— كېيىن پۇشايمان قىلىپ قالارسىزمىكىن؟
— مەيلى.
ئۇلارنىڭ پارىڭىنى ئاڭلاپ بىر قىسمىلا بولۇپ قالدىم. شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ چىراي ئىپادىلىرىنى كۆرمىگەن بولساممۇ، لېكىن ھەممىنى قىياس قىلىپ تۇراتتىم. ئەمدى ئابلىكىم بىلەن كۆرۈشۈشمىنىڭ ئورنى قالمىغاندى، كۆرۈشسەممۇ بەربىر جەمئىلە ئۇنىڭغا نەق گەپنى ئېيتقان تۇرسا بۇنىڭدىن كېيىن يەنە قانداق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. لېكىن، ئابلىكىم ئېيتقاندەك مېنىڭ جەمئىلەگە ھېچقانداق قىزىقىشىم يوق. ئابلىكىم جەمئىلەنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭدىن سوۋۇپ قول ئۈزەمدۇ-ئۈزەمدۇ، بۇنى بىلمەيمەن. ئىشقىلىپ ئىشلارنىڭ ئاخىرى خەيرلىك بولسىلا بولاتتىغۇ.....

بەدەل

كۆنلىرىم ئالدىراشلىق ئىچىدە ئۆتمەكتە ئىدى. قىش ئاللىقاچان باھارغا ئورۇن بوشتىپ بولغاچقا، ھاۋا خېلىلا ئىسسىپ قالغانىدى. بۇ قېتىم قىشلىق تەتىلدە ئائىلىگە بېرىپ كەلگەندىن كېيىن كومپيۇتېر ئۆگىنىۋاتاتتىم، شۇڭا بۇرۇنقى ئالدىراشچىلىقىمغا ئۇستىلەپ ئالدىراشچىلىق قوشۇلغانىدى. سىنىپ، كۇتۇپخانا، كومپيۇتېر مەشغۇلات ئۆيى، ياتاق بىر-بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن بولۇپ، بىر-بىرىنى تولۇقلاۋاتاتتى. بەزىدە كومپيۇتېر ئالدىغا بىر كېلىۋالسام، تاكى سۈرۈلگەنده ئاندىن ياتقىمغا باراتتىم-ده، يۈز-كۆزلىرىمنى چالا-بۇلا يۇيۇپ ناشتا قىلىپلا ئۆتۈلگەن دەرسلەرنى تەكرارلاشقا چۈشەتتىم. دەم ئېلىشىم ياخشى بولمىغاچقىمۇ، ئوقۇتقۇچى مۇنبەردە دەرس سۆزلەۋاتسا پارتىدا مۈگدەپ ئۇخلاپ ئولتۇرىدىغان ئىشلارمۇ ئانچە-مۇنچە يۈز بېرەتتى. زىيادە چارچاشتىنمىكىن مۇشۇ كۈنلەردە ئىشتىهايىمۇ كۆرۈنەرلىك ناچارلىشىپ كەتكەندى. قورسىقىم ئاچ بولسىمۇ، كۆڭلۈم غىزا تارتمايتتى. «سالامەتلىكىمنى ئاسرىمسام بولمىغۇدەك. مۇشۇنداق كېتىۋەرسەم، كېيىن ‹كۆتۈرەلمىسەكى ساڭگىلىتىۋال› دېگەندەك ئىشلار يۈز بېرىپ، پۇشايمانىنى ئالدىغان قاچا تاپالمايلا قالمايسەن» دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزەتتىم-يۇ، لېكىن كۆڭلۈم تامام تارتمىغاچقا، تاماق قاچىسى ئالدىمغا كېلىپ بولغۇچە غىققىدە بولۇپ قالاتتىم.

— سالامەتلىكىڭنى ئاسرا، ئاداش. ساڭا نەچچە قېتىم دېدۇق، لېكىن گېپىمىزنى ئاڭلايدىغاندەك قىلمايسەن. يېقىندىن

ببری چرایيڭ سارغيپ كېتىۋاتىدۇ. خېلى جۇدەپ قالدىڭ، ــ دېدى ئوبۇل بىر كۈنى كۆيۈنۈش تەلەپپۇزىدا.

ــ ماقۇل، دىققەت قىلاي. مەنمۇ شۇنداق قىلسام دەپ ئويلايمەن-يۇ، لېكىن كۆڭلۈم تاماق تارتمايدۇ.

ــ زورلاپ يە، ئاداش. ھازىر ساپساق تۇرغۇنىڭ بىلەن بىرەر كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالدىڭمۇ، چاتاقنىڭ چوڭى چىقىدۇ.

ــ مېنىڭمۇ شۇنداق قىلغۇم بار، لېكىن كۆڭۈل تارتمىسا بىكارىكەن. يېقىندىن بۇيان قورسىقىمنىڭ بىر يېرىدىكى ئاغرىغاندەك تۇيۇلىدۇ. مەنمۇ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى ھېچ ئۇقالمىدىم، ــ ئادەتتە ئوبۇلدىن ئانچە سىر يوشۇرۇپ كەتمەيدىغان راست گەپنى دېدىم.

ــ ئېغىزىڭنىڭ ئۇچىدىكى گېپىڭغۇ بۇ تايىنلىق، قورسىقىمغا يېيىشكە چىدىمايدىغان بولۇپ كەتتىم دېگىنە، ــ بايىاتىن ئۇخلاۋاتقاندەك كارىۋاتتا سوزۇلۇپ يېتىپ، كۆزلىرىنى يۇمۇۋالغان غاپپار ببشىنى كۆتۈرۈپ گەپكە ئارىلاشتى.

ــ ئاغزىڭنى چايقىۋېتىپ گەپ قىل، ئاداش. ئالماس سەندەك كۈنىگە نەچچە رەت كېسىم ئالماشتۇرۇپ، قورسىقىنى ئاچ قويىدىغانلاردىن ئەمەس جۇما! ــ مەن ئېغىز ئېچىپ بولغۇچە ئوبۇل ئۇنىڭ سۆزىنىڭ بىلىگە تەپتى.

ــ مەن ساڭا گەپ قىلمىدىم، ئىشىڭنى قىلە، ــ غاپپار بىردىنلا چرايىنى ئۆزگەرتىپ، كۆزلىرىنى ئالايتتى.

ــ ئوينىاپ سۆزلىسەڭمۇ ئويلاپ سۆزلە، ئاداش. سەنمۇ بىلىسەنغۇ ئالماسنى. ئۇچ يىل بولدى مۇشۇ ياتاقتا بىرگە تۇرۇۋاتىمىز. «بولىدىغان پىياز كۆكىدىن مەلۇم» دەپ، ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكى بىزگە ئايان تۇرسا، شۇمۇ گەپ بولدىمۇ ئەمدى.

— تەلەتىگىنى بۇزۇپ تاتارما. ئۇينىڭ مۇڭگۈزىگە ئۇرسام، تۇيىقىغا دەز كەتمىسۇن.

— دەز كېتىدۇ شۇ. سەنمۇ ئاغزىڭنى چاپقۇچتەك گەپ قىل.

ئۇلارنىڭ رايىغا قويۇپ بەرسەم، چۈجە خورازلاردەك بازلىشىدىغانلىقى تۇرغانلا گەپ ئىدى. شۇڭا ئېغىز ئېچىشقا مەجبۇر بولدۇم.

— بولدى قىلىڭلار ئاغىنىلەر. ئاق يەردە تۇگمەن تالاشماي، بىر-بىرىڭلارغا يول قويۇڭلار. ساۋاقداش ھەم ياتاقداش تۇرۇپ يوقلاڭلا بىر ئىش ئۈچۈن قىزىرىشىپ قالساڭلار قاملاشمايدۇ.

— ئۇنىڭ دېگەن گېپىنى قارا، — دېدى ئوبۇل قوشۇمىسىنى تۇرۇپ، — خۇددى بىز ئۇنىڭ رىزقىغا چاڭ سالغاندەك.....

— مەيلى ئاداش. «شور سۇ كۆتۈرمەيدۇ»، كۆكسى-قارىنىڭنى كەڭ تۇت، — دېدىم ئۇنى جىملەپ.

ياتاق ئىچىنى بىر پەس جىمجىتلىق قاپلىدى. شۇ تاپتا چۈشىن ئۇچسىمۇ ئاڭلىغىلى بولاتتى. غاپپار كۆزلىرىنى بايامقىدەك يۇمۇپ يېتىۋالغانىدى. ئوبۇل ئەمدىلا ساپاندىن قۇتۇلغان ئۆكۈزدەك پۇشۇلدايتتى. مەنمۇ ئەپسۇسلانماقتا ئىدىم.

كۈنلەر بىر-بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتۈۋەردى. يېقىندىن بېرى بىلىنەر-بىلىنمەس ئاغرىپ تۇرۇۋاتقان قورسىقىمنىڭ بىر بۇرجىكى بارغانسېرى ئارام بەرمەي، زىيادە ئۈيقۇسىزلىققا قورساق ئاغرىقى قوشۇلۇپ تولىمۇ قىيناۋاتاتتى. بەزىدە ئاغرىۋاتقان يەرنى چاڭ بېسىپ ئولتۇرۇپ كېتەتتىم. كاللامغا مۇدھىش خىياللار كېلىپ، ئىچىمگە قورقۇنچ كىرىۋالاتتى. ئۆز ئۆزۈمگە: «بەلكىم بۇ ئادەتتىكى ئاغرىقتۇ، چوڭ ئىش چىقماس. ئۆزۈمچە ئەندىشە قىلىپ كەتمەي» دەيتتىم-يۇ، لېكىن ھەرقانچە ئويلىماي دېسەممۇ ئاشۇ مۇدھىش خىياللار كاللامدىن كەتكىلى ئۇنىمايتتى.

بۇگۈن سەھەردىلا ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئەتىگەننىڭ ساپ ھاۋاسىدا نەپەسلەنگەچ بىردەم يۇگۇرمەكچى بولدۇم. بىراق، ياتاقتىن چىقىشمىغا بىقىنمىنىڭ بىردىنلا ئاغرىپ كېتىشى بىلەن كارىدورنىڭ تېمنى تۇتقىنىمچە جايىمدىلا ئىككى پۇكلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدىم. ئاغرىق پەسەيمەستىن، بارغانسېرى ئەدىمەكتە ئىدى. پۇتۇن بەدىنىم ماغدۇرسىزلىنىپ، پىشانەمدىن تەر قۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئاغرىق ئازابىغا بەرداشلىق بېرەلمەي، بوش ئىگرىۋەتتىم. شۇ ئاسنادا يېنىك ئاياغ تىۋىشى، ئابلىكىملەرنىڭ بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراشلىرى ئاڭلاندى.....

ھەرھالدا ئەس-ھوشۇم جايىدا بولسىمۇ، پۇت-قوللىرىم ماغدۇرسىز ئىدى. ھەرقانچە قىلىپمۇ كۆزۈمنى ئاچالمايۋاتاتتىم. قورسىقىمنىڭ قانداقتۇر بىرەر يېرى سانجىپ ئاغرىپ تۇراتتى. بار كۈچۈمنى يىغىپ كۆزۈمنى تەستە ئاچتىم. شۇ ئان كۆز ئالدىم لاپپىدە يورۇدى، ئەمما كۆزۈمگە ھەممە نەرسە ئاق كۆرۈنمەكتە ئىدى.

— كۆزىنى ئاچتى. قاراڭ ئابلىكىم، ئالماس كۆزىنى ئاچتى.

بىر قىزنىڭ يېنىمدىنلا ئاڭلانغان بۇ تونۇش ئاۋازنى ئىلگىرى قەيەردىدۇر ئاڭلىغاندەك سېزىم ئىلكىدە دىققىتىمنى يىغدىم.

— قانداق ئاداش، ئەھۋالىڭ ياخشىدۇ؟ — يېنىمدىلا يەنە بىرى گەپ قىلدى. ھەممە نەرسە كۆزۈمگە ھېلىھەم ئاپئاق كۆرۈنۈۋاتاتتى. بارا-بارا كۆز ئالدىم سۈزۈلگەندەك قىلدى. ئاخىر كۆردۈم. يېنىمدا ئابلىكىم بىلەن جەمىلە ماڭا قاراپ ئۆرە تۇرۇشاتتى. ئورنۇمدىن تۇرماقچى بولۇپ ئاستا مىدىرلىدىم.

— جىم يات، ئاداش. مىدىرلىساڭ بولمايدۇ، — ئابلىكىمنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقىۋاتاتتى.

— مە..... مەن نەدە؟

ــ سەن دوختۇرخانىدا ئاداش. بولدى گەپ قىلما، كېيىن ھەممىنى بىلىپ قالسەن، ــ دەپلا ئابلىكىم جەمىلەگە بۇرۇلۇپ:

ــ ئالماس ھوشىغا كەلدى، تېز دوختۇرغا خەۋەر قىلىڭ، ــ دەپ بۇيرۇق قىلدى. جەمىلە چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئابلىكىم ئۇستۇمدىكى يوتقانىنى تۇزەشتۇرۇپ قويدى.....

ئاردىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ، خېلىلا تۇزۇلۇپ قالدىم. بۇ جەريانىدا ئابلىكىم بىلەن جەمىلە بىكار بولسىلا يېنىمغا كېلىپ، مەن بىلەن پاراڭلىشىپ تۇردى. بولۇپمۇ جەمىلەنىڭ ھەمراھ بولىدىغان ۋاقتى خېلىلا كۆپ ئىدى. ماڭا ئۇنىڭ چىرايى بىرئاز سارغىيىپ قالغاندەك كۆرۈندى. لېكىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سوريالمىدىم. ئۇ قىزىق گەپلەرنى قىلىپ مېنى كۈلدۈرۈشنى ئويلامىدىكىن، يېڭى يۇمۇرلارنى ئېيتىپ بېرەتتى. بەزىدە يېڭى نەشرىدىن چىققان ژۇرناللاردىن ھېكايىلەرنى، شېئىرلارنى ئوقۇپ بېرەتتى. بىر كۈنى ئۇنىڭ ئوقۇغانلىرىنى ئاڭلاۋېتىپ تۇيۇقسىز بىر ئىش كۆڭلۈمدىن كەچتى. نەچچە مەرتەم بۇنى جەمىلەدىن سورايى دېدىم-يۇ، تىلىمىنىڭ ئۇچىغا كەلگەن گەپنى يۇتۇۋېتىپ، ئۇنى ئەتىسى يوقلاپ كەلگەن ئابلىكىمدىن سورىدىم:

ــ مېنىڭ داۋالىنىش پۇلۇمنى كىم تۆلىدى، ئاداش؟

ــ بۇنى ئەجەب سوراپ قالدىڭغۇ؟

ــ سورىمىسام بولمايدۇ. پۇل تۆلىمىسە دوختۇرخانىلار بىمار قويۇل قىلمايدۇ. پۇل بولمىسا كېسەلنىڭ ئۆلەر-تىرىلىشى بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق، بۇنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە سالامەتلىكىممۇ تېز ئەسلىگە كېلىۋاتىدۇ. شۇڭا چۆچۈرە يېسەممۇ، دىلىمدا ساناپ باقاي دەيمىنا.

ــ بۇنىڭدىن غەم قىلما، ئاداش. ھەممە پۇلنى جەمىلە ساۋاقداشلىرىدىن قەرز ئېلىپ تۆلىدى، ھەتتا مەن بىر ئامال قىلاي دېسەممۇ ئۇنىمىدى. سېنى كاردورغا يىقىلغان ھېلىقى كۈنى

ساۋاقداشلار كۆتۈرۈپ دوختۇرخانىغا ماڭغان چېغىمىزدا جەمئىيەتنىڭ يېقىنلىرىدىن بىرەرسى كۆرگەن ئوخشايدۇ. شۇ ئان ئۇنىڭغا خەۋەر يېتىپتۇ. ئۇ ئوقۇتقۇچىسىدىن رۇخسەت سوراشقىمۇ ئۇلگۈرمەي، ئارقىمىزدىن ئىز قوغلاپ دوختۇرخانىغا كەپتۇ. دوختۇر ئۆت يالليۇغى بولغانلىقىنى، دەرھال ئوپېراتسىيە قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى، شۇڭا تېزدىن پۇل ئۆتكۈزۈپ، ئوپېراتسىيە قىلدۇرۇش كېرەكلىكىنى ئېيتتى. جەمئىيەت بۇنى ئاڭلاپ، تەرەپ-تەرەپكە چېپىپ يۈرۈپ، پۇلنى تەييار قىلدى. سېنى ئوپېراتسىيە ئۆيىگە ئېلىپ كىرىپ كەتكەندىن كېيىنمۇ پۈتى كۆيگەن توخۇدەك تۇرالمايلا قالدى. بىردەم ئوپېراتسىيە ئۆيىنىڭ ئىشىكىگە قۇلقىنى ياقىدۇ، بىردەم كارىدوردا ئۇيان-بۇيان ماڭىدۇ. ئۇنىڭ ئاشۇ چاغدىكى جىددىيلەشكىنىگە قاراپ: «بىرەر تۇغقىنى كېسەل بولۇپ قالسىمۇ بۇنچە قىلىپ كەتمەس ئىدى» دەپ ئويلاپ قالدىم. تېخى ئىشىنىڭ چوڭى كېيىن چىقتى. ئوپېراتسىيە بۆلۈمىنىڭ ئىشىكى تۇيۇقسىز ئېچىلىپ، بىر دوختۇر ئالدىراپ چىقىپ كەلدى. مەنمۇ، جەمئىيەتمۇ، باشقا ساۋاقداشلارمۇ تەڭلا ئۇنىڭغا قارىدۇق.

— قايسىڭلار بىمارنىڭ ئۇرۇق-تۇغقىنى؟ — دوختۇر بىزگە بىر قۇر قارىۋەتكەندىن كېيىن سورىدى.

ھەممەيلەن ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا تىكىلدۇق. بىردىنلا يۈرىكىم قارت قىلىپ، كاللامغا كەلمىگەن مۇدھىش خىياللار كېلىشكە، پۈت-قوللىرىم تىترەپ، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىشقا باشلىدى.

— مە..... مەن، — تۇيۇقسىز جەمئىيەت ئېغىز ئاچتى. ئۇنىڭ ئاۋازى نېمىشقىدۇر تىترەيتتى. ھەممەيلەننىڭ كۆزى ئۇنىڭغا تىكىلدى.

— ھازىر ئارتۇق گەپ قىلىدىغان ۋاقىت ئەمەس، — دېدى دوختۇر جىددىي تۇرده، — بىمارنىڭ تېنى بەك ئاجىز ئىكەن. ئوپېراتسىيەنىڭ ئۇتۇقلۇق بولۇشى ئۇچۇن جىددىي قان بېرىشكە

توغرا كەلدى. لېكىن، ھازىر دوختۇرخانىمىزدا زاپاس قان يوق، شۇڭا دەرھال قان بېرىشنى خالايدىغان ئادەم تېپىلسا، قانچە تېز بولسا شۇنچە ياخشى.

دوختۇرنىڭ سۆزى تۈگىشى بىلەن تەڭلا ھەممەيلەن چۇرقۇ-ريشىپ كەتتۇق:

— مەن ئالماسقا قان بېرىشنى خالايمەن.

— مەن قان بېرەي.

— مەن بېرەي.

— .....

— پەسرەك! — دوختۇر قاپقىنى تۇردى، — نېمانچە غەلۋە قىلىسىلەر! قان بەرمەكچى بولساڭلار، ئاۋۋال قان تەكشۈرتىڭلار. قان تەكشۈرۈش ئورنى ئەنە ئاۋۇ يەردە.

دوختۇرنىڭ سۆزى تۈگە-تۈگىمەيلا ھەممىمىز شۇياققا قاراپ چاپتۇق. قان تەكشۈرۈش بۆلۈمىنىڭ ئىچى بىردىنلا ئۆرتۆپە بولۇپ كەتتى. تۇنجى بولۇپ مەن تەكشۈرتتۇم، لېكىن مېنىڭ قېنىم ساڭا چۈشمەيدىكەن. ھەممەيلەن بىر-بىرلەپ قان تەكشۈرتكەن بولسىمۇ، سېنىڭ قان تىپىڭ O بولغاچقا، جەمئىيدىن باشقىمىزنىڭ قېنى ماس كەلمىدى. جەمئىيە دادىللىق بىلەن قان بېرىشنى ئېيتتى.

— بۇ..... بۇ بولارمۇ؟ — دېدى ئارقىمىزدىن سوغۇدىشىپلا كىرگەن دوختۇر تەڭقىسلىقتا قالغاندەك، — سىز قىز بالا ئىكەنسىز، ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا خېلى كۆپ قان كېتىدۇ.

— نېمىشقا بولمىغۇدەك؟ — قان بېرىشكىمۇ قىز-ئوغۇل، ئەر-ئايال دەپ ئايرىش كېتەمدا؟

— ياق، خاتا چۈشىنىپ قالماڭ، — دوختۇر ئۆزىنى ئاقىلىماقچى بولغاندەك ئالدىراپ ئېيتتى، — سىزدىن ئەنسىرىدىم شۇ. قان بېرىپ بولغاندىن كېيىن، سالامەتلىكىڭىزدىن چاتاق

چقمسۇن دەيمىنا.

ــ ئەنسىرمەڭ، دوختۇر. بىر ساۋاقداشىمنىڭ ھاياتى قاش بىلەن كىرپىكنىڭ ئارىلىقىدا تۇرۇۋاتسا، ۋاقتىنى يەنە سوزمايلى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ھازىر قان بېرىدىغان باشقا ئادەمنى تاپماق قىيىن.

دوختۇر ئارىسالدى بولغاندەك بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، نائىلاج بېشىنى لىڭشىتتى. شۇنداق قىلىپ جەمئىيەتنىڭ تومۇرىدىكى قان سېنىڭ ھاياتىڭنى قۇتقۇزۇپ قالدى. مەن كۆپ ئويلاندىم، ئاداش. ئاتا بالىغا، بىر قورساق قېرىنداشلار بىرىگە ئىشەنمەس بولۇپ كەتكەن مۇشۇ كۈنلەردە جەمئىيەتنىڭ جىددىي پەيتىتە كۆكرەك كېرىپ چىقىشى مېنى خىجىلا قايىل قىلدى. بەزىدە ئۇ قىلغان ئىشلارنى مەن-مەن دەپ مەيدىسىگە مۇشتلاپ يۈرگەن يىگىتلەرمۇ قىلالمايدۇ. بۇ قىزنىڭ مېنى كۆيدۈرگەن تەرىپى بەلكىم شۇمكىن دەپمۇ ئويلاپ قالمەن. كونىلار «قاچقاننى قوغلا، قوغلىغاندىن قاچ» دەپتىكەن. مەن بىرەر يىلدىن بېرى جەمئىيەتنىڭ ئارقىسىدىن بەك قوغلاپ كەتتىم، لېكىن ماڭا كۆڭۈل بەرمىدى. قارىغاندا ئەمدى ئۇنىڭ كەينىدىن قوغلاپ بولالمايدىغان ئوخشايمەن، ــ ئابلىكىم ماڭا مەيۈسانە قاراپ ئۇلۇغ-كىچىك تىنغاندىن كېيىن، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ بەزى گەپلەرنى دېمىسەممۇ ئۆزۈڭ بىلىسەن، ئاداش. مەن ئۇنىڭغا ئاشىق، لېكىن ئۇ ساڭا ئاشىق. سەن بالىنىستقا كىرىپ قالغاندىن كېيىن، بۇ جەھەتتە كۆپ ئويلاندىم. مەن مەڭگۈ ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە نائىل بولالمىغۇدەكمەن. ئۇنىڭ ساڭا بولغان ئەقىدىسى، ئىشەنچىسى بەك كۈچلۈك ئىكەن. شۇڭا ئەمدى مۇھەببەت نىشانىمنى قايتىدىن تاللاي دەۋاتىمەن.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، يېرىم ئۆرە بولۇپ، ياستۇقتا يۆلەندىم.

ــ قانداق قىلاي دەيسەن ئاداش؟ ــ سورىدىم نېمىنىدۇر

خيال قىلغاندەك، ــ ئېنقراق گەپ قىلمامسەن؟

ــ تۇرمۇشتا ئادەم ئۆزى ئىنتىلگەن مۇھەببەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن قانچىلىك بەدەل تۆلەشكە قارىماي ئىزدىنىدىكەن، تىرىشىدىكەن، لېكىن ئاشۇ مۇھەببەتكە نائىل بولغاندا، يەنە قانداقتۇر بىرنەرسىنىڭ كەملىكىنى ھېس قىلىدىكەن. نۇرغۇن ئازاب، ھەسرەت، جاپا-مۇشەققەت بەدىلىگە كەلگەن سۆيگۈ يەنە ئاخىرقى ھېسابتا كۆڭۈل تارىڭنى چېكەلمەيدىكەن. شۇنىڭدىن قارىغاندا بەخت دېگەن ئېرىشىشتىن بەكرەك ئىزدىنىش بىلەن قەدىرلىك ئوخشايدۇ. خۇلاسە كالام، ئاداش. ئادەم بەختكە ئېرىشكەندە تەڭ خۇشال بولىدىغان، بەھرلىنىدىغان ئادەم بولمىسا بولمايدىكەن. مەن جەمئىيەتنىڭ ۋىسالىغا يەتكەن تەقدىر-دىمۇ، يەنىلا ئۇنى يوللۇق خۇشال قىلىپ، قانائەتلەندۈرەلمەيدىغان ئوخشايمەن. شۇڭا ئۇ ئۆزى ئىزدىگەن بەختكە ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشسۇن، مەنمۇ باشقىلارنى ئارزۇسىغا يەتكۈزۈشكە تىرىشاي.

ــ قارىغاندا دىلىدىكى مۇرادىغا يەتكۈزەي دەپسەندە؟

ــ ھەئە، ئۇنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلىمەن. بۇ ۋاقىتتىچە ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپلا كەلگەنىدىم. ھازىر ئويلاپ باقسام، ئىككى ئادەم تەڭ ئازابلانغاندىن كۆرە بىر ئادەمنىڭ ئازابلانغىنى ياخشىراق ئىكەن. بۇنداق دېسەم ھەيران قالما. مەن ئالىيجاناب، دائىم باشقىلارنىڭ غېمىنى يەيدىغان ئادەم ئەمەس. بۇنداق خىيالغا كېلىشىم، «بۇي يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق» بولغانلىقتىنمۇ ئەمەس. كونىلار «زامان ساڭا باقمىسا، سەن زامانغا باق» دەپتىكەن، ــ ئابلىكىم يەنە بىر مەرتەم ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، ماڭا قاراپ قويغاندىن كېيىن، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئۆز-ئۆزىگە سۆزلىگەندەك پەس ئاۋازدا داۋاملاشتۇردى، ــ ساڭا دەيدىغىنىم، ئاداش، ئەمدى رېئاللىققا يۈزلىنەيلى. ئۆزىمىزنىڭ

تاللىشغىلا ئەمەس، باشقىلارنىڭ تاللىشىغىمۇ ھۆرمەت قىلايلى. بۇنداق دېسەم، بىر يۇمىلاق تاۋۇزكەنسەن، باشقىلارنى گېپىڭگە كۆندۈرەلمەي، بىر ئۆرۈلۈپلا بىر يۇز سەكسەن گىرادۇس بۇرۇلۇپ، ئۇخلىماي چۈشەكەپ، جۆيلۈگىلى تۇردۇڭ دەپ قالما. ئىككىمىز بەزى گەپلەرنى ئېنىق دېيىشمىگىنىمىز بىلەن نېمىلەرنى ئويلايـ ـدىغىنىڭنى بىلىمەن. ئادەتتە كىيىم كىرلىشىپ قالسا سويۇن بىلەن پاكىز يۇيۇۋەتسە چىقىپ كەتكىنى بىلەن كۆڭۈلگە كىر قونسا، ئۇ مەڭگۈگە يوقالمايدۇ. شۇڭا، سەنمۇ كۈنلىرىڭنى قايغۇـ ھەسرەتتىن خالىي ئۆتكۈزىمەن دەيدىكەنسەن، كۆڭلۈڭنى تەسكىن تاپتۇرىدىغان ئىشلار بىلەن مەشغۇل بول. قەلبىڭدە جەمىلەگە ئورۇن بولسا ئۇنىڭ تىلىكىنى ئىجابەت قىل. بۇنداق دېسەم، «ئۇنىڭ ماڭا قان بېرىپ، داۋالىنىش پۇلۇمنى تۆلەپ، مېنى قەرزدار قىلىپ قويغانلىقى ئۈچۈنمۇ» دېمىگىن. ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. «كۆڭۈل كۆڭۈلدىن سۇ ئىچىدۇ» دېگەن گەپ بار. ئۆزىمىز ئېرىشەلمىگەن بەختكە باشقىلارنى ئېرىشتۈرسەك، بۇمۇ ئاخىرقى ھېسابتا ئىككى ئادەم تەڭ ئازابلىنىپ يۈرگەندىن ياخشىراقكەن.

ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشىنى ئەسلا ئويلاپ باقمىغاچقا، تەئەججۈپلەنگىنىمدىن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي، ئاغزىغا قارايلا قالدىم. لېكىن مېڭەمدە «ماڭا ‹نەسىھەت› قىلغان، نەچچە يىلدىن بېرى سىردىشىم بولۇپ كەلگەن ئابلىكىم ئىكەنلىكىگە ئىشىنەلمەي قېلىۋاتىمەن» دېگەن خىيال پەيدا بولدى. ئۇنىڭ جەمئىيەت، كىشىلىك تۇرمۇش ھەققىدە بۇگۈنكىدەك كۆپ سۆزلىگىنىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتاتتىم. ئۇمۇ مېنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ قالغانلىقىمنى سېزىپ، كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قارىدى.

— خاتا گەپ قىلمىغاندىمەن؟

— ياق، گەپلىرىڭ ئورۇنلۇق.

ــ ئۇنداقتا مەن دېگەن گەپلەرنى ئويلىنىپ باقارسەن.

ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ بېشىمنى لىڭشىتتىم. ئىككىمىز بىر-بىرىمىزگە قاراپ خېلىغىچە ئولتۇردۇق. شۇ تاپتا ياتاق ئىچىنى ئېغىر جىمجىتلىق باسقان بولۇپ، بىر-بىرىمىزنىڭ نەپەس ئېلىشىنىمۇ ئاڭلىيالايتتۇق. ئۇنىڭ يەنە نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى قىياس قىلالمىسامۇ، مېڭەم زىددىيەتلىك خىياللارغا تولۇپ كەتكەنىدى.....

شۇ تەرىقىدە قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، ئۇ بىردىنلا ئورنىدىن تۇرۇپ دېدى:

ــ مەن ئەمدى قايتاي، ئاداش. ئەتە يەنە يوقلاپ كېلىمەن.

ــ مەيلى ئەمسە، ــ مەن ئۇنىڭ يەنە بىرەم ئولتۇرۇشىنى ئۈمىد قىلساممۇ، لېكىن «چارچىغان بولسا كېرەك» دەپ ئويلاپ، دەرھال ماقۇل بولدۇم.

ئۇ خوشلىشىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئويلىنىشقا باشلىدىم. ھېلىھەم قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلاۋاتقان گەپلىرىنىڭ چىن يۈرىكىدىن چىققانلىقىغا ئىشەنسەممۇ، مەيۈسانە چىرايى كۆز ئالدىمغا كەلسىلا باشقىچە تۇيغۇغا كېلىپ قالاتتىم. ئاردىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، ئىشكىنىڭ يېنىك چېكىلىشى مېنى خىياللار قوينىدىن تارتىۋالدى.

ــ كىرىڭ.

ئىشىك ئېچىلىپ جەمىلە كىرىپ كەلدى. ئۇ بۇگۈن سۈس گىرىم قىلىۋالغان بولسىمۇ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، چىرايى بىرئاز تاتارغاندەك كۆرۈنەتتى.

ــ قانداق ئەھۋالىڭىز؟ ــ سورىدى ئۇ قولىدىكى مېۋە-چېۋە قاچىلانغان يالتىراق خالتىنى تومپۇچكا ئۈستىگە قويۇۋېتىپ.

ــ قەدىر ئەھۋال. كۈندىن-كۈنگە ياخشىلىنىۋاتىمەن.

دوختۇرلار ئەتىگەن تەكشۈرگەندە، ئوپېراتسىيە قىلغان يەرنىڭ يېپىنى يەنە ئۈچ-تۆت كۈندە كېسىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئاندىن بالىنستتىن چىقسام بولىدىغان ئوخشايدۇ.

— ياخشىراق دەم ئېلىڭ. بەك زورۇقۇپ كەتمەڭ.

— ماقۇل.

— تاماق يېدىڭىزمۇ؟ — يەنە سوربدى جەمىلە كارىۋاتنىڭ بىر بۇرجىكىگە جايلىشىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن.

— بايا ئابلىكىم تاماق ئەكەپتىكەن، شۇنى يېدىم.

— كۆڭلىڭىز بىرەر نېمە تارتسا، بازاردىن ئەكىرىپ بېرەيمۇ؟

— بولدى، رەھمەت. قورسىقىم توق، ئاۋارە بولماڭ.

— قارىگە، دېگەن گېپىڭىزنى. شۇمۇ ئاۋارە بولغۇدەك ئىشمۇ؟

— ھېلىمۇ بەك يول ماڭدۇرۇۋەتتىم. كۈندە يوقلاپلا تۇرۇۋاتىسىز.

— نېمانچىلا تۇزۇت قىلىسىز؟ ئەگەر مېنىڭ ئورنۇمدا سىز بولسىڭىزمۇ شۇنداق قىلاتتىڭىز.

— ئەمدى دەيمىنا..... — گېپىمنىڭ ئاخىرىنى دېيىشكە رايىم بارماي يۇتۇۋەتتىم. بىردىنلا ئابلىكىمنىڭ بايىقى سۆزلىرى خىيالىمدىن كېچىپ، جەمىلەگە باشتىن-ئاياغ قاراشقا باشلىدىم.....

يىغلىما قىز

تولۇن ئاي كۆك قەردە كۆزەتچىلىك قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ سۈتتەك نۇرى ھەممە يەرنى تەكشى يورۇتۇپ تۇراتتى. بىزدىن خېلى يىراقتىكى دەريا ساھىلىنى پۈركىگەن سۆگەتلەر، نەچچە ئون قەدەم يىراقلىقتىكى سازلىقتا ئېگىز-پەس ئۆسكەن قومۇش، يېپىكەنلەر كۆزگە تاشلىناتتى. ئاخشامدىن بېرى توختىماي سۆزلەۋەرگەچكىمۇ، جاۋغايلىرىمدا كۆپۈك پەيدا بولۇپ، تامغىقمىدا نەم دىدارى قالمىغانىدى. بىردىنلا جىم بولۇپ، نەچچە سائەتتىن بېرى بەدەشقان قۇرۇپ ئاغزىمغا قاراپ ئولتۇرغان ئاتاۋۇللاغا قارىدىم. ئۇ ھېلىھەم كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ ئولتۇراتتى. گەرچە ئايدىڭدا ھەممە نەرسىنى ئېنىق پەرق ئەتكىلى بولسىمۇ، ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسىدىن ھېچنېمىنى ئىلغا قىلالمىدىم.

— تاماكا چېكەمسەن؟ — سورىدى ئاتاۋۇللا ئەدىيال ئۈستىدىكى تاماكىنى ئېلىپ ماڭا تەڭلەپ.

— بوپتۇ بىر تال چېكىپ قويای، — دېدىم ۋە تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ كۈچەپ بىر-ئىككىنى شوردىم.

— بۇ ئىشلار ھايات يولۇڭغا، تۇرمۇش مەنتىقەڭگە بۈاسىتە تەسىر كۆرسىتىپتۇ-دە.

— ھەئە، تۇرمۇش ئەنە شۇنداق بولىدىكەن. دەسلىپىدە تەقدىرنىڭ ماڭا قىلغان چاقچىقىدىن ئاغرىنغان. ئەتراپىمىزدىكى كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئۆز بەختى، قىزىقىشى، بىرەملىك ھۇزۇر-ھالاۋىتى ئۈچۈن باشقىلارنىڭ ئۆمۈرلۈك بەختىنى نابۇت قىلىپ، ھېچكىم ھېچكىمگە ئىشەنمەيدىغان، ھەتتا بەزىدە

ئۆزىگىمۇ ئىشەنمەيدىغان كەيپىياتىنىڭ شەكىللىنىشىگە سەۋەبچى بولۇپ قالىدىكەن. مېنىڭچە بولغاندا كىشىلەر ئېجىل-ئىناق ئۆتۈشى، ھاياتنىڭ، تۇرمۇشنىڭ قەدىر-قىممىتىگە يېتىپ، بىر-بىرىگە مېھرىبانلىق كۆرسىتىشى كېرەك. لېكىن، مېنىڭ بۇ مەنتىقەم شۇ ۋاقىتتا رېئاللىققا ئۇيغۇن كەلمىدى. بېشىمدىن ئۆتكەن كەچمىشلەر مېنىڭ ساددا، باللارچە خىيال قىلىدىغانلىقىمنى ئىسپاتلىدى. مەن تەقدىرنىڭ ئاچا يول دوقمۇشىدا نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىغان بولساممۇ، «ئۆيدىكى خىيال بازارغا تۇغرا كەلمەپتۇ» دېگەندەك ھالغا قالغانىدىم.

— دېمىسىمۇ شۇ. ئادەملەرنىڭ تۇرمۇشقا بولغان قىزىقىشى تەلىپۈنۈشى، ئۈمىدى، ئارزۇسى ئوخشاش بولمىسىمۇ، لېكىن ئاخىرقى تەقدىرى ئوخشاش بولىدۇ. زەردارنىڭمۇ، كەمبەغەلنىڭمۇ، ئالىمنىڭمۇ، زالىمنىڭمۇ ئاخىرقى ھېسابتا ئېرىشىدىغىنى ئوخشاشلا ئۆلۈم. ۋاقىت ئەڭ ئادىل سودىيە. ئادەملەر ھاياتتا پەرقلىق ياشىسىمۇ، تۇرمۇشىدا ئىپتىخارلىق بەخت-ئامەتلەرگە ئېرىشسىمۇ ياكى ئېچىنىشلىق قىسمەتلەرگە دۇچار بولسىمۇ، لېكىن ھەممىسى ئۆتۈپ كېتىدۇ.

ھېچنېمە دېمەي قولۇمدىكى تاماكا قالدۇقىنى پىرقىرىتىپ تاشلاپ، قەلەي قۇتىلىق سوغۇق ئىچىملىكتىن بىرنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، سوغۇق ئىچىملىكنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچتىم. ئۇسسۇزلۇقۇم بېسىقىپ، راھەتلەنگەندەك بولدۇم. ئاتاۋۇللا قاچان گېپىنى باشلاركىن دېگەندەك ئاغزىمغا تىكىلگىنىچە ھېكايەمنىڭ داۋامىنى ئاڭلاشقا تەقەززا بولۇپ جىممىدە ئولتۇراتتى. سەلكىن شامال بىردىنلا چاچلىرىمنى، يۈزلىرىمنى سىيپاپ ئۆتتى. يىراقتىكى سۇنىڭ شاۋقۇنى بىردە كۈچەيسە، بىردە پەسەيسە ئاڭلىنىپ تۇراتتى. يىراقتىكى مەھەللىلەردىن ئاۋۋال ئىتلارنىڭ قاۋۇشى ئاڭلىنىپ، ئارقىدىن خورازلارنىڭ چىللىشى قوشۇلدى. ئۇلار

ياڭراق بىر سىمپونىيەنى ئورۇنلاۋاتقانىدەك بىردىنلا ئەۋجىگە چىقىپ، كېيىن ئاستا-ئاستا يوقالدى.

— ئەجەب جىمجىت كەتتىڭغۇ، ئاداش؟ — ئاتاۋۇللا بىردىنلا جىمجىتلىققا خاتىمە بەردى.

ئۇنىڭ چىرايىغا قارىشىم بىلەن ئۇ قوللىرىدىن قاس چىقىرىپ، مېنى ئالدىراتقىنىنى بىلدۈردى. مەن قولۇمدىكى سوغۇق ئىچىملىكنىڭ قالدۇقىنى بىر كۆتۈرۈپلا تۆگەتكەندىن كېيىن «ھېكايە» منىڭ داۋامىنى باشلىدىم.

دوختۇرخانىدىن چىققىنىمغىمۇ خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى. ھازىر ئوبدانلا ئەسلىمگە كەلگەنىدىم. لېكىن، مېڭەمدە ئابلىكىم دېگەن گەپلەر بولغاچقىمىكىن، كاللام تازا سۈزۈلمەيۋاتاتتى. مىننەتدارلىق يۈزىسىدىنلا جەمىلەنى ئارزۇسىغا يەتكۈزسەم تولىمۇ تەنتەكلىك قىلغان بولاتتىم. مەيلى قانداق خىلدىكى مىننەتدارلىق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئەگەر شۇنداق تۇيغۇ شەكىللەنسىلا، باشقىلار ئۈچۈن ئىرادىسىگە خىلاپ ئۆزىنى قۇربان قىلىشنىڭ ئاخىرقى ھېسابتا نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلمەيتتىم. لېكىن، مەن گۈلنۇرنىڭ ۋىسالىغا مەڭگۈ يېتەلمەيتتىم. بىر باشقا بىر بۆك لازىم بولغىنىدەك، كېيىنچە تۇرمۇش قۇرۇش نىيىتىگە كەلگەندە، مۇھەببەتنىڭ لەززەتلىك ئېقىنلىرىدا يەنىلا بىر قىز بىلەن ئۈزۈشۈم، سۆيگۈ جامىدىن ئابىھايات كەۋسەرلەرنى سۈمۈرۈشۈم لازىم ئىدى. گەرچە جەمىلەنى چۈشەنسەممۇ، لېكىن كەلگۈسى ھايات مۇساپىسىنىڭ تارچىلىق يوللىرىدا بەخت ناخشىسىنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئېيتالايدىغان-ئېيتالمايدىغانلىقىمغا ئېنىق بىر نەرسە دېيەلمەيتتىم. كاللامنى قاتۇرۇۋاتقان ئىش دەل شۇ ئىدى.

بۈگۈن دادام ئەۋەتكەن پۇل بىلەن خەتنى تاپشۇرۇۋالدىم. دادام خېتىدە مەن يازغان خەتنىڭ مەزمۇنىدىن خەۋەر تېپىپ

بىسەرەمجان بولغانلىقىنى، مەندىن ئەنسىرىگەنلىكىنى، تەلتۆكۈس داۋالىنىپ ساقىيىشىمنى، پۇل كېرەك بولسا ۋاقتىدا خەت يېزىشىمنى ئېيتقانىدى. مەن شۇ كۈنىلا پوچتىخانىغا بارىدىم، ئاندىن دادام ئەۋەتكەن پۇلنى ئېلىپ جەمىلەنىي ئىزدەشكە باشلىدىم. ئۇنى ياتاق ھەم سىنىپتىن تاپالماي، باشقا چاغدا ئىزدىمەكچى بولۇپ كەينىمگە يانىدىم-يۇ، لېكىن «بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويما» يدىغان مەنتىقەم بويىچە، كىتاب ئوقۇپ سىنىپتا يالغۇز ئولتۇرغان قىزدىن سورىدىم:

— جەمىلەنى كۆردىڭىزمۇ؟

— سىنىپتا بولمىغاندىكىن، ئىزدەپ باقمامسىز، — ئۇ دىققىتىنى چېچىۋەتكەنلىكىمدىن نارازى بولغانىدەك تەلەپپۇزدا جاۋاب بەردى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ سەل ئوڭايسىزلىنىپ دەرھال كەينىمگە يانىدىم. ئۇنىڭ بۇنداق قوپال تېگىشىنى ئەسلا ئويلاپ باقمىغاچقا، كۆڭلۈم چۈشۈن يېۋالغانىدەك غەش بولدى. ئوقۇتۇش بىناسىدىن ئايرىلىپ، گۈللۈك تەرەپكە قاراپ ماڭدىم. گۈللۈكتە رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەنىدى. قىز-ئوغۇل ئوقۇغۇچىلار گۈللۈكنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇشۇپ، ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان مەنزىرىلەردىن ھۇزۇرلانغاچ پاراڭغا چۈشۈپ كېتىشكەنىدى. لېكىن مېنىڭ ھېچنېمگە قارىغۇم، بىرەر نەرسىنى ئويلىغۇم كەلمەيتتى. ماڭغۇم، توختىماي مېڭىپ ئازار يېگەن كۆڭلۈمنى تەسكىن تاپتۇرغۇم كېلىپ تۇراتتى. بىر نەرسە ئۈچراپ قالىدىغانىدەك بېشىمنى يەردىن كۆتۈرمەي قەدەم ئالاتتىم. ئادەم قەلبى ئازابلانغاندا تەسەللى، كۆيۈنۈشكە موھتاج بولىدىكەن. شۇ تاپتا بىركىمنىڭ كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرۇشنى، ئىككى ئېغىز گەپ بىلەن تەسەللى بېرىشنى خالاۋاتاتتىم. لېكىن تەندۇرۇس بىر ئەركەك تۇرۇپ، «بىر قىز توساتتىنلا ماڭا مۇنداق دېدى» دەپ كىمگە

دەيمەن؟ بۇنى ئاڭلىغۇچى توغرا چۈشەنسىغۇ چۈشەندى، توغرا چۈشەنمەسچۇ؟ ھېچنېمىنى ئويلىغۇم كەلمەي مېڭىۋەردىم. توساتتىن بىرسى يېنىمدا پىخىلداپ كۈلگەندەك قىلدى. لېكىن قاراشقا مەيلىم يوق ئىدى. «ئېھتىمال تەلىيى ئوڭدىن كەلگەن بىرسىدۇر، ئۆزىنىڭ غەلىبىسىدىن پەخىرلىنىپ كۈلگەندۇ ياكى نېرۋىسىدىن ئازغان بىرسىدۇر.....» خىيالىمنى داۋاملاشتۇرالماي قالدىم. كۈلكە بارغانسېرى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى. كۈتۈلمىگەندە بىرى يەلكەمگە يېنىك ئۇردى. ئاچچىقىمدا بېشىمنى كۆتۈرۈپ زەردە بىلەن ئېغىزىمنى ئۆمەللىدىم-يۇ، لېكىن تىلمىنىڭ ئۇچىغا كېلىپ قالغان گەپنى يۇتۇۋەتتىم.

— نېمە بولدىڭىز؟ خۇددى سەۋدايى ئادەمدەك بىر قىسىملا بولۇپ قاپسىزغۇ؟

يېنىمدىلا تۇرغان جەمىلەنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ قاچانلاردىن باشلاپ كەينىمدىن سوڭدىشىپ ماڭغانلىقىنى بىلمىگەچكە، دەمالالقا ئېسىمنى يىغالماي كۆزلىرىمنى ئىختىيارسىز چىمچىقلاتتىم.

— ھېچنېمە، — دەپ يەلكەمنى سەل كۆتۈرۈپ قويدۇم.

— خىلىدىن بېرى چاقىرسام، ھېچنېمىنى ئاڭلىمىغاندەك مېڭىۋېرىۋاتىسىز.

— ئاڭلىماپتىمەن، بولمىسا توختايتتىم.

— نەگە ماڭغانتىڭىز؟

— سىزنى ئىزدەپ.

— نېمە؟ مېنى ئىزدەپ ماڭغانما؟ — كۆزلىرىدىن تەئەجۈپلەنگىنى چىقىپ تۇرغان جەمىلە ئىشەنمىگەندەك كۆزلىرىنى چەكچەيتتى.

— ئىشەنمەمسىز؟

— ئىشىنىمەن، — دېدى جەمىلە سۇس لەۋ سۈرۈخ سۈرۈلگەن نېپىز لېۋىنى بوشقىنە چىشلەپ قويۇپ.

ئىككىمىز بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ نەچچە دەقىقە تۇردۇق. ئۇنىڭ چىھرىدىن بايامقى ئىپادىلەر يوقىلىپ، ئورنىنى رازىمەنلىك ئىگىلىدى.

— جۇرۇڭ ئەمسە، بىردەم ئايلىنايلى.

ئۇنىڭ تەكلىپىگە ماقۇل بولۇپ، ياندىشىپ ماڭدىم، لېكىن نەچچە قەدەم ئېلىپلا يەنە ئۆزۈمچە ھەيران بولدۇم: «ئۇ بۇرۇن مەيلى قانداقلا گەپ قىلسۇن، ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ كەلگەنىدىم. ھامان بىرەر باھانە-سەۋەب كۆرسىتىشنى ئويلايتتىم. بۈگۈن ئۇنىڭ سۆزىگە نېمىشقا تېزلا ماقۇل بولىمەن؟» بۇنىڭغا ئېنىق بىر نەرسە دېيەلمەيتتىم. ئىككىمىز ئۈن-تىنسىز ماڭاتتۇق. مەن گەپ قىلىشنى ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن نېمە دېيىشىمنى، گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلمەيتتىم. ئۇ مېنىڭ يېنىدا بارلىقىمنى ئۇنتۇپ قالغاندەك، يېنىك قەدەم ئېلىپ كېتىۋاتاتتى.

— ۋىيەي، بۇ يەرگە كېلىپ قاپتىمىز، — ئۇ ھەيران بولغاندەك توساتتىن ئېغىز ئېچىپ جىملىقنى بۇزدى. ئەتراپقا قاراپ، مەنمۇ ھەيران بولدۇم. بىز خىيال بىلەن مېڭىپ، مەكتەپنىڭ يان تەرىپىدىكى بۇلاق-باراقسان ئورمانلىققا كېلىپ قالغانىدۇق. ئىختىيارسىزلا ئۇنىڭغا:

— كەينىمىزگە يانايلىمۇ؟ — دېدىم.

— نېمىشقا؟

— ھېچ..... شۇ.....

— يۈرۈڭ، ئاۋۇ يەرگە بېرىپ ئولتۇرايلى، — جەمىلە ئورمانلىقنىڭ خىلۋەت يېرىنى كۆرسەتتى، — ئاۋۇ ئورۇندۇقتا بىردەم ئولتۇرۇپ ئاندىن قايتايلى.

ئۇنىدىمەيلا ئۇ كۆرسەتكەن ئورۇندۇقنى نىشان قىلىپ ماڭ-ىدىم. مەن كېلىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئۇمۇ ماڭا ياندىشىپ ئولتۇردى. ئەتراپ ناھايىتى جىمجىت بولۇپ، يېقىن

ئەتراپتا بىزدىن ئۆزگە ئادەم يوقتەك قىلاتتى.

— مېنى نېمىشقا ئىزدىگەنتىڭىز؟ — سوردى جەمىلە بىز ئولتۇرۇپ خىلىدىن كېيىن.

شۇنداق ئۇنى نېمىشقا ئىزدىگەنلىكىنى ئېسىمگە ئېلىپ:

— مەن بالىستتا يېتىپ قالغاندا، بارلىق رەسمىيەتنى بېجىرگەن ئىكەنسىز، جەمىلە. مانا ئەمدى ئۆيدىن پۇل كەلدى، شۇڭا قەرزنى قايتۇراي دەپ، — دەۋېتىپ يانچۇقۇمدىن پۇل سېلىنغان كونۋېرتنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇندۇم، — قېنى ئېلىڭ، ساناپ بېقىڭ، توغرىمىكىن؟

ئۇ بىردىنلا ماڭا تىكىلدى.

— مېنى شۇنىڭغا ئىزدىگەنمۇ؟

— ھەئە.

— قاملاشمىغان ئىشنى قىلىپ..... مېنى نېمە كۆرۈۋاتىسىز؟

— توغرا چۈشىنىڭ. سىزمۇ ئوقۇغۇچى، جەمىلە. ئابلىكىم ھەممىنى دەپ بەردى. ئۇنىڭ دېيىشچە پۇلنى ساۋاقداشلىرىڭىزدىن قەرز ئېلىپ تاپشۇرۇپسىز، ۋاقتىدا قايتۇرۇۋەتمىسىڭىز بولماس؟

— بۇنىڭدىن غەم قىلمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. مەن ئۇلارنىڭ پۇللىرىنى ئاللىقاچان قايتۇرۇۋەتكەن. ھازىرچە يېنىڭىزغا سېلىپ قويۇپ تۇرۇڭ، پۇل لازىم بولۇپ قالسا، شۇ چاغدا سىزگە ئۆزۈم دەيمەن.

— ياق، بولمايدۇ. ھەرقانداق ئىش لايىقىدا بولغىنى، ئۆتنە ۋاقتىدا قايتۇرۇلغىنى ياخشى.

— پۈتۈن ئەس-يادىڭىز مۇشۇ پۇلدا قاپتۇ-دە. ھېلى دېدىمغۇ، ھەممە قەرزلەرنى تۆلەپ بولدۇم، ھەممە ئىش تۈگىدى.

— «ھېسابلىق دوست ئايرىلماس» دەپتىكەن، شۇنداقتىمۇ ئېلىڭ.

— ياق، ئالماس. ئۇنچىۋالا قىلىپ كەتمەڭ. ئىككىمىز

سېنىڭ-مېنىڭ دېيىشىپ يۈرسەك قاملاشمايدۇ، — دېدى جەمىلە نېمىشقىدۇر ۋىللىدە قىزىرىپ. مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغىنىنى دەرھال ھېس قىلغان بولساممۇ، لېكىن ھېچنېمىنى بىلمىگەن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ:

— ئېلىڭ جەمىلە، — دېدىم كونۇبرتنى قولىغا تۇتقۇزۇپ.

— بۇ..... بۇ..... نېمە قىلغىنىڭىز بۇ؟ ياق، سىز ئىشلىتىڭ.

— بولدى قىلىڭ. تولا بىغەرەزلىك قىلماي، ئېلىڭ دېگەندىكىن ئېلىڭ. ھېلىمۇ مېنى بالىستتا باقمەن دەپ كۆپ ھەرەج تارتقىنىڭىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە.....

— بولدى، ئەمدى گەپ قىلماڭ. ئورنۇمدا باشقا ئادەم بولسىمۇ شۇنداق قىلاتتى. پۇلنى ئالساممۇ ئالاي، لېكىن بۇ گەپنى ئېغىزغا ئىككىنچى ئالماڭ.

ئۇ كونۇبرتنى ئېلىپ، سومكىسىغا سالغاندىن كېيىن، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ ئېيتتى:

— ھەرنېمە بولسا، تېزلا ئەسلىگىزگە كەلدىڭىز، ئالماس. دەسلەپ بەك قورقاندىم.

— نېمىشقا؟

— نېمىشقا دەمسىز؟ بۇنى دېمىسەممۇ بىلىسىز، شۇ چاغدا راستىنلا قانداق قىلىشىمنى بىلەلمەي قالغانىدىم، — جەمىلە يېنىك ئۇھسىنىپ قويدى، — سىزگە دېسەم، ئەزەلدىن تەقدىرگە ئىشەنمەيتتىم، لېكىن يېقىندىن بۇيان يۈز بەرگەن بەزى ئىشلار مېنى ھەقىقەتەن تەمتىرىتىپ قويدى. بەزىدە «ۋاي بولدىلا، ئۇ ئىشلارنى ئويلىمايچۇ» دەيمەن-يۇ، نېمىشقىكىن ئەس-يادىم يەنە شۇ ئىشتىلا قالىدۇ. قانداق قىلىشىمنى ھېچ بىلمەيلا قالدىم.

ئۇ گېپىنى توختىتىپ، ئورمانلىققا قارىدى. بىردىنلا كۆزلىرىدىن يېپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك ياش تامچىلىرى تارىلاپ كەتتى.

ئۇنىڭغا نېمە دېيىشمىنى، قانداق تەسەللى بېرىشنى بىلەلمەيلا قالدىم. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى ھېسسىياتىنى ئېنىق بىلىسەمۇ، ئەمما چارىسىز قالدىم. بىر ۋاقىتلاردا تۇرمۇشتىن، تەقدىرىمدىن ئاغرى-نىپ، كاج تەلىيىمدىن ئۆكۈنۈپ، بۇ دۇنياغا تۆرۈلۈپ قالغىنىمغا پۇشايمان قىلغىنىمدا، «ئەگەر باشقىلارنىڭ بېشىغا مېنىڭكىگە چۈشكەندەك ئېغىر كۈن چۈشكەنلىكىنى بىلىپلا قالسام، ئۇنىڭغا يارىدىم قىلىپ، ئۇنى شادلىققا ئېرىشتۈرىمەن» دەپ ئويلىغانىدىم. لېكىن، ئەمدىچۇ؟..... كاللام بىردىنلا گاراڭلىشىپ، ھەرقانچە ئويلىسامۇ، تەپەككۇر تۈلپارىمنى چاپچىتىپ بۇ قېيىن مەسىلە ئۈستىدە شۇنچە ئىزدەنگەن بولسامۇ، ئۇنىڭغا تەسەللى بولغۇدەك گەپ تاپالمىدىم.

— بۇ دۇنيادا ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان نۇرغۇن ئىشلار بار ئىكەن، ئالماس، — دېدى ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — بۇ ئىشلارنىڭ بەزىلىرىگە توۋا دەپ ياقا چىشلىسەمۇ، بەزىلىرىگە بۇ مۇشۇنداق ئىش ئوخشايدۇ دەپ قاراپ بولدى قىلىمەن. ئەمما ئويلىسام، نۇرغۇن ئىشلار سەۋەب-نەتىجىلىك بولىدىكەن. بەزى ئىشلارنىڭ ئوڭ-تەتۈرىنى بىلىش، تېگى-تەكتىگە يېتىش ناھايىتى تەس ئىكەن. شۇڭلاشقىمۇ تۇرمۇش ئىستىكى يولۇقتۇرغان ئىشلارغا پەرۋاسىز بولۇۋالاي، «ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشسە يۆلۈۋالىدىغان ئادەم چىقىدۇ، توپان بالاسى كەلسە، ئوشۇقۇمغا كەلمەيدۇ» دېگەندەك پوزىتسىيە تۇتۇشنى ئويلايمەنۇ، لېكىن يەنىلا ئۆزۈمنى كونترول قىلالمايمەن. ئىنتىلگەن نەرسەمگە ئېرىشىش تەقەززالىقىم توختىماي قىينايدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئۆزۈمنى دۇنيا-دىكى ئەڭ ئەرزىمەس، غېرىب، مىسكىن، تەلەيسىز ئادەمدەك ھېس قىلىمەن. كاللامنى سۇر باسقىنىغان مۇدھىش خىياللار چىرمىۋالىدۇ. ئەمما يەنە تۇرۇپلا ئۆزۈمگە ئۆزۈم مەدەت بېرىپ، «بەل قويۇۋەتمە، جەمىلە. دۇنيا ئاپىرىدە بولغانىدىن تارتىپ، ھېچقاچان مۇتلەق

ئىش مەۋجۇت بولمىغان. ئون كۈلكىنىڭ بىر يىغىسى بولغىنىدەك، ئازاب-ئوقۇبەتنىڭمۇ ھامان بىر چېكى بولىدۇ. بىر كىشىگە بەخت، تەلەي ئەبەدىي مەنسۇپ بولۇۋەرمىگەنىدەك، قايغۇ-ئەلەمنىڭ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئامەت ئېلىپ كېلىدۇ» دەپ ئويلىدىم. ھەرقانچە قىلسامۇ مەن يەنىلا قانىتى بوغقۇچلانغان بىر قۇش، ئۇچاي دېسەممۇ، يۇقىرى ئۆرلىيەلمەي.....

ئۇ نېمىشقىدۇ توختاپ قالدى. جىممىدە ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ پەلسەپىۋىلىككە ئىگە گەپلىرىنى ئاڭلىماقتا ئىدىم. قۇياش ئاللىقاچان ئارامگاھىنى تاپقان — قاش قارىيىشقا باشلىغانىدى. قويۇق ئورمانلىق شۇ تاپتا قاپقاراڭغۇ كۆرۈنەتتى. نەچچە چامدام نېرىدىكى نەرسىلەرنى كۆرۈش خېلىلا تەس ئىدى. جەمئىلە يەنە ئۇھسىنىدى. ئۇنىڭ چىرايىغا قارىمىغان بولسامۇ، روھىي ھالىتىنى پەرەز قىلالايتتىم، لېكىن چىش يېرىپ بىر نېمە دېيىشكە ئاجىزلىق قىلاتتىم. ئاخىر ئالدىمدىكى يوغان سېدە دەرىخىگە قارىغىنىمچە ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قويغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتىم:

— بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ جەمئىلە، چىداملىقراق بولۇڭ.

— قاچان؟ قاچان ئۆتۈپ كېتىدۇ؟ — پىچىرلىدى ئۇ، — ئۇنىڭغا زادى ئىشەنمەيمەن.

— نائۈمىدلىك شەيتانىنىڭ ئىشى، جەمئىلە. ئادەم دېگەن ھەممىگە چىداشلىقراق بولۇشى كېرەك.

جەمئىلە بىردىنلا ماڭا تىكىلدى. لېكىن، كۆز باغلانغان چاغ بولغاچقا، چىراي ئىپادەمنى بىلەلمەي سورىدى:

— بۇ ئىشتا ئېنىق بىر قارارغا كېلىپ بولدىڭىزمۇ؟

— نېمە دېسەم بولار، مەن كۆپ ئويلاندىم. لېكىن.....

— دېلىغۇل بولۇۋاتىمەن دەڭ. سىز تۇرمۇشتا توسالغۇلارنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىنى، بەزىدە ئادەمنى زار-زار قاقشىتىدىغانلىقىنى بىلمەمسىز؟ بىلىمەن، سىز ھازىر تەپسە تەۋرىمەس بولۇۋالساملا

هەممە ئىش ئۆتۈپ كېتىدۇ دەپ ئويلايسىز. لېكىن ئىش ئۇنداق ئاددىي ئەمەس.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

— سىز رېئاللىقتىن ئۆزىڭىزنى قاچۇرۇۋاتىسىز، ئالماس. گەپنىڭ قىسقىسى، ئارىسالدى بولۇپ قالدىڭىز. ھازىر سىزنى بۇرۇنقى ئىشلار كۆز ئالدىڭىزغا كېلىۋېلىپ ئازابلاۋاتىدۇ. شۇڭا يەنە بىر نۆۋەت ئازابلانماي، ئەمدى مۇھەببەتنىڭ شاۋقۇنلۇق قايناملىرىدا ئۆزىمەي دەپلا ئۆزىڭىزنى قاچۇرۇۋاتىسىز. لېكىن، سېھرىي مەزمۇنلارغا بای تۇرمۇش قەلبىڭىزنى قايتىدىن نۇرلاندۇرغانىدا ئاندىن ئۆزىڭىزنىڭ بىر قەدەم كېچىككەنلىكىڭىزنى ھېس قىلىسىز. دېگىنىم راسمۇ؟ — جەمىلە ئىختىيارسىز مەن تەرەپكە سۈرۈلدى. ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى قاچۇرماقچى بولدۇم-يۇ، لېكىن يەنە نېمىشقىدۇر بۇ نىيىتىمدىن يانمىدىم.

— مەن ئۇنداق ئويدا ئەمەس، جەمىلە، — خېلىدىن كېيىن ئېغىز ئاچتىم — مېنىڭ تۇرغان تۇرۇقۇم مۇشۇ. ئۆزۈمۇ كۆپ ئويلانمىدىم. سىزنى بەختلىك قىلالماي قالارمەنمىكىن، ماڭا باغلىنىپ قالسىڭىز بەختسىز، ئىستىقبالىڭىز نابۇت بولارمىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن.

— مەن ئۇنداق بولۇشىغا ئىشەنمەيمەن. تۇيغۇلىرىم ئەزەلدىن مېنى ئالدىغان ئەمەس. سىز بەل قويۇۋەتمەي، قەلبىڭىزدىن ماڭا ئورۇن بەرسىڭىزلا، مەن مەيلى قانچىلىك جەۋر-جاپا تارتاي، ھەممىگە بەرداشلىق بېرىمەن.

— سىز شۇنداق قىلالامسىز؟

بۇ گەپنىڭ ئېغىزىمدىن قانداقلارچە چىقىپ كەتكەنلىكىنى تۇيمايلا قالدىم. جەمىلە بىردىنلا ماڭا يۈزلىنىپ سورىدى:

— ئىشەنمەمسىز؟

— ئىشىنىشىنىغۇ ئىشىنىمەن، لېكىن كۆڭۈل توختىتالمايدۇ

ۋاتىمەن.

— دېگەنلىرىمنى ئەملىيىتىمدە ئىسپاتلايمەن، ئالماس. شۇنىسى ئېنىقكى، ئۆزى كۆڭۈل بەرگەن، چىن دىلىدىن سۆيگەن ئادەمنىڭ ھەرقانداق ئىشى يېقىملىق كۆرۈنىدۇ، — ئۇنىڭ بۇنچە جۇرئەتلىكلىكىنى ئەسلا ئويلاپ باقمىغانىدىم. ئۇ بىردىنلا قولۇمنى تۇتتى.

ئۇنىڭ يۈمشاق ئالقانلىرىدىن تارالغان ئاجايىپ ئىسسىق ئېقىم سەزگۈ ئەزالىرىمنى ھاياجانغا سالدى. تومۇرلىرىمدىكى قانلار بىردىنلا كۈۋجەپ، ئىختىيارسىز باش كۆتۈرگەن كۈچلۈك ھېسسىيات تەسىرىدە ئۆزۈمنى كونترول قىلالماي قالدىم-دە، ئۇنى باغرىمغا بېسىپ لەۋلىرىگە سۆيدۈم. ئۇ قىلچە قارشىلىق كۆرسەتمەيلا كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئىختىيارىمغا بويسۇندى. ئەقىل تىزگىنىنى قولۇمغا ئېلىشىم بىلەن تەڭ بايىقى ھېسسىياتىم ئاستا-ئاستا پەسكويغا چۈشۈپ ئۇنى چىڭ قۇچاقلىغىنىمچە جىم بولدۇم. ئۇ يەنىلا كۆزىنى يۇمغىنىچە كۆكسۈمگە بېشىنى قويۇپ يېنىك تىناتتى.

— سىز..... سىز رازى بولدىڭىزما؟ — پىچىرلاپ سورىدى جەمىلە بىر ھازا كۈتۈپ مەندىن ھېچقانداق سادا چىقمىغاندىن كېيىن.

— ھەئە، مەن ئەمدى قەتئىي نىيەتكە كەلدىم. ھازىردىن باشلاپ سىزنى، مۇھابىتىمىزنى قەدىرلەيمەن. يەنە.....

— راستما؟ — گېپىم تۈگىمەستىنلا جەمىلە قۇچىقمىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ ماڭا تىكىلدى.

— راست، مەن ئەزەلدىن يالغان ئېيتىپ باقمىغان.

— بۇ چۈشۈم ئەمەستۇ؟ — دېدى ئۇ چىرايىمنى ئېنىق كۆرەلمىسمۇ ماڭا تىكىلىپ.

— چۈشىڭىز ئەمەس.

بۇ گەپ ئېغىزىمدىن چىقىشى بىلەنلا، جەمىلە ماڭا چىڭگىلىكىتەك ياماشتى. ئەنە شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ھايات دەپتىرىمدىن يېڭى بىر بەت ئېچىلدى. ئۆزۈمنى باشقىچە ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندەك سېزەتتىم. بۇرۇنقى دىل غەشىلىكلىرىم قاياققىدۇر غايىب بولغاندى. ھەممە نەرسە، ھەتتا كۈندە كۆرۈپ تۇرىدىغان ياتقىمۇ چىرايلىق كۆرۈنەتتى. بۇنىڭ نېمە ئۈچۈنلۈكىنى ئويلاشقا ئانچە ئېتىبار قىلىپ كەتمىگەن بولساممۇ، لېكىن كۆڭلۈمدىكى غەم-غۇسسە تۇمانلىرىنىڭ تاراپ كەتكەنلىكىدىن، ھايات ئالمىنىڭ ماڭا يەنە بىر رەت شادلىق ئاتا قىلغانلىقىدىن ئۆزۈمچە خۇشال بولۇپ كەتكەنىدىم.

ئاجايىپ ئىش. ھېلىقى كەچتە جەمىلە بىلەن چىڭ قۇچاقلىشىپ تۇرۇپ، بۇ سىرنى ۋاقتى كەلمىگۈچە ھېچكىمگە بىلدۈرمەسلىك توغرىسىدا كېلىشۋالغان بولساقمۇ، لېكىن ئارىدىن نەچچە كۈن ئۆتە-ئۆتمەي ياتاقتا يالغۇز ئولتۇرسام ئابلىكىم تەكەللۇپسىزلا كىرىپ ئېغىز ئاچتى:

— مۇبارەك بولسۇن، ئاداش، شۇنچە چوڭ خۇشاللىقنىمۇ، ماڭا تىنىپ قويماپسىنا.

خىجىل بولغىنىمدىن زۇۋان سۇرمىدىم. ئابلىكمنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل ھەۋەسلىنىش بالقىپ تۇراتتى. قارىغاندا ئۇنىڭ ھەممىنى بىلىپ بولغىنى ئېنىق ئىدى. شۇڭا توغرىدىن-توغرىلا ئېيتتىم:

— سەنمۇ ئاڭلاپسەن-دە؟

— ئۇنداق ياخشى ئىش بولسا، ئاڭلىماي قالاتتىممۇ؟ مەن دېگەنچۇ، يەرنىڭ ئاستىدىكى يىلاننىڭ كۆشىگىنىنمۇ بىلىمەن. ھەرقانچە يوشۇرىمەن دەپمۇ يوشۇرۇپ بولالمايسەن.

— سەندىن نېمىنى يوشۇرۇپتىمەن؟

— يوشۇرمىدىڭ، لېكىن ماڭا دېمىدىڭ. شۇنداقمۇ؟ سەندىن

خاپا بولدۇم جۇمۇ، ــ ئۇ بىردىنلا قاپقىنى تۇردى.

ــ مەن دەپ بولغۇچە بىلىپ بوپسەنيا ئەينا، شۇنىڭ ئۆزىمۇ يېتەرلىك ئەمەسما؟

ــ يېتەرلىك ئەمەس، بۇنى ئۆز ئېغزىڭ بىلەن دېيىشىڭ كېرەك ئىدى.

ــ خاپا بولما. كېيىن مۇڭاپىق ۋاقتتا دېيىشنى ئويلىغان، ئاداش، لېكىن ئاڭغۇچە خەۋەر تېپىپ بوپسەن.

نېمىشقىدۇر بىر قىسمىلا بولۇپ قالدىم. شۇ ئاخشىمى جەمىلەگە: «ئابلىكىم بۇ ئىشنى ۋاقتىنچە بىلمىسۇن، بولمىسا ئۇ ئازابلىنىدۇ، كېيىن ئۇ ئىدىيەسىدىن ئۆتكۈزۈپ بولغاندا، ئاندىن خەۋەرلەندۇرەيلى» دەپ تاپىلىغانىدىم. ئۇمۇ: «توغرا ئويلاپسىز، ئابلىكىم مېنى ياخشى كۆرىدۇ. لېكىن ئۇنى دىلبەر ياخشى كۆرىدۇ. شۇڭا بىز ھېچنېمىنى بىلمىگەن بولۇۋالساق، ئۇ چاغدا ئابلىكىمنىڭ قەلبىدە دىلبەرگە قارىتا يېڭى ھېسسىيات پەيدا بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، مەن سىزنىڭ پىكرىڭىزگە قوشۇلمەن» دېگەنىدى. بىراق، بۇ ئىشلارنى ئۇ قانداق بىلدىكىنە؟

ــ ياخشى ئىش دېگەننى بۇرۇنراق ئاڭلىغان ياخشى. بىر ھېسابتا بۇمۇ ياخشى بوپتۇ. مەن سىلەرنىڭ ئۆمۈر بۇيى بىر-بىرىڭلارغا ھەمراھ بولۇشىڭلارنى تىلەيمەن، ــ دېدى ئابلىكىم بىردىنلا خىيالمنى بۆلۈپ، ئاندىن ئۇ ئېغىر نەپەس ئالدى.

ــ دېگىنىڭدەك بولسۇن.....

ــ دىلبەر بىلەن مەسلىھەتلەشتىم. شەنبە كۈنى خەلق باغچىسىغا بىرگە چىقىپ، سىلەرنى تەبرىكلەيدىغان بولدۇق. شۇڭا شەنبە كۈنى ھەرقانچە مۇھىم ئىش بولسىمۇ، باشقا كۈنگە توغرىلا، بولامدۇ؟ بولمىسا بىز رەنجىپ قالىمىز.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەيرانلىقىم تېخىمۇ ئاشتى. شۇڭا، ئاللىقانداق تۇيغۇ ئىلكىدە سورىدىم:

ــ ئۇنداقتا سىلەرنىمۇ مۇبارەكلىسەم بولىدىكەن-دە؟

ــ ھازىرچە شۇنداقراق، ــ دېدى ئابلىكىم كۈلۈپ تۇرۇپ، قولاشمىغان ھەربىرىكەتلەر بىلەن يەلكىسىنى كۆتۈرۈپ قويۇپ. مەنمۇ كۆڭلۈم تىنغاندەك بىردىنلا كۈلدۈم.

ــ ئوبدان ئىش بوپتۇ، ئاداش. سېنى راستتىنلا مۇبارەكلەيمەن.

ــ ياخشى كۆڭلۈڭگە رەھمەت. ھازىرچە كۆڭلۈمدىكى تۇگۈن يېشىلدى. بۇندىن كېيىن يەنە نېمە ئىشلار بولىدۇ، بۇنىڭغا بىر نېمە دېيەلمەيمەن. دىلىرغۇ: «سىزنى بىر ئۆمۈر سۆيۈمەن. قولۇڭنىڭ قول، پۇتىڭنىڭ پۇت بولىمەن» دېدى. بۇرۇن ئۇنى ئانچە چۈشەنمىگەن ئىكەنمەن، قارىسام ئۇمۇ كۆڭلى تۇز، بولىدىغان قىزكەن.

ئابلىكىمنىڭ كېيىنكى گېپى ماڭا ئانچە ياقمىدى. ماڭا بۇ گەپنى قەستەن قىلىپ، «جەمئىلگە ئېرىشەلمىسەممۇ، دىلىرنىڭ مۇھەببىتىگە، ياخشى كۆرۈشىگە نائىل بولدۇم» دېمەكچىمىدۇ، دەپ ئويلىغان بولسامۇ، تۇرۇپلا يەنە تۇز كۆڭۈللۈك بىلەن دەۋاتقانلىقىنى جەزملەشتۈرۈپ، سەمىمىيلىك بىلەن قوللىرىنى چىڭ سىقتىم.

ــ خۇدا سىلەرنى مۇرادىڭلارغا يەتكۈزگەي، ئاداش.

ــ دېگىنىڭدەك بولار. ئەمىسە مەن چىقاي، مېنىڭ دېگەن گېپىمنى ئۇنتۇپ قالما-ھە!

ــ خاتىرجەم بول، ئۇنتۇپ قالمايمەن.

ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ قانداقلارچە چىقىشىپ قالغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ كۈلۈپ كەتتىم.

ئاخىرقى قارار

مۇھەببەت ئادەمگە ئۈمىد، ئىشەنچ ئاتا قىلىدىكەن. ئۇ شۇ قەدەر قۇدرەتلىك ئىكەنكى، ھاياتتا بىراۋنىڭ مۇھەببىتىگە، ياخشى كۆرۈشىگە، ئىشەنچىسىگە ئېرىشسەك، ئۆزۈڭنى مەغرۇر، غالىب سانىغانىنىڭ ئۈستىگە قەلبىڭدىكى غەم-غۇسسە تۇمانلىرى بىراقلا تارقاپ، ئۆزۈڭنى دائىم شوخ، جۇشقۇن سېزىپ، كۈلەرنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى تۇيمايدىكەنسەن. مەن جەمئىلەنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشكەندىن كېيىن ئۆزۈمنى ئەنە شۇنداق سەزدىم. دەسلىپىدە ئۇنى تولۇق چۈشەنمەي، سۆيگۈ تەلىپىگە ئىشەنچسىز تۇيغۇدا بولۇپ، ئۆزۈمنى ئاچا يولنىڭ دوقمۇشىدا تېڭىرقاپ قالغان يېگانە يولۇچىدەك ھېس قىلغان بولساممۇ، ئۇنىڭ تەشەببۇسكارلىقى بىلەن ئارىلاشقانسېرى ئىچكى تۇيغۇلىرىنى، خۇسۇسىيەتلىرىنى چۈشىنىشكە باشلىغانىدىم. ئادەتتە بەدىئىي ئەسەرلەردە «بىر كۆرۈپ ئاشىق بولىدىغان» ۋەقەلىكىلەر كۆپ بولسىمۇ، مەن بۇنداق ئىش پەقەت بىر توقۇلمىدىنلا ئىبارەت دەپلا ئويلايتتىم. بۇرۇن بىر كىتابتىن «مۇھەببەت گويا بىر چۈش، ئۇنىڭ لەززىتىنى سۈرمەكچى بولساڭ، بىر كۆزۈڭنى قىسۋالساڭلا كۆپايە» دېگەن جۈملىنى ئوقۇغانلىقىم ھېلىمۇ ئېسىمدە. لېكىن ھازىر ئۇ گەپلەرنى يالغانمىكىن، بەلكىم ئۇنى يازغان ئادەم مۇھەببەتنىڭ سېھرىي كۈچىنى ئۇقمايدىغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ قالدىم. كۈلەر شۇنچىلىك تېز ئۆتمەكتە ئىدى. مۇھەببىتىمىز چوڭقۇرلاشقانسېرى جەمئىلەگە بولغان تەلپۈنۈشۈم كۈچىيىۋاتاتتى. ئۇنى كۆرگۈم،

ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقۇم كېلىپلا تۇراتتى. لېكىن مەكتەپ مۇھىتى بۇنىڭغا يار بەرمەيتتى.

ــ كىچىك بالىدەك گەپ قىلىدىكەنسىز، ئالماس، ــ دېدى بىر كۈنى جەمىلە مېنىڭ بۇ باللارچە، سادىدا گەپلىرىمنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كېتىپ، ــ بىز دېگەن ئوقۇغۇچى جۇمۇ. ھازىرقى ۋەزىپىمىز پۈتۈن زېھنىمىزنى ئوقۇشقا قارىتىش. تولا بەگگىنىڭ خىيالىنى قىلماي، ياخشى ئوقۇشنىڭ كويىدا بولۇڭ.

ــ مەندە نېمە ئامال، جەمىلە. ئوتتۇز شۇنداق يامانكەنيا ئەينا.

ــ دەۋاتقان گېپىنى، ئوقۇغۇچى ئىكەنلىكىمىزنى ئۇنتۇپ قالماڭ.

ــ ئۇنتۇپ قالغىنىم يوق. مېنى مۇشۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويغان ئۆزىڭىز ماقۇلما. تېخى سەن تاز دېگۈچە، مەن تاز دېۋالاي دەپ.....

ــ ۋىيەي نېمانداق قېلىن سىز. ئازراق ئىزا تارتىڭ.

ــ چەت ئەلدە بولساق، ئاللىقاچان تويۇمىزنى قىلىۋالاتتۇق، جەمىلە. بىر ماتېرىيالدىن چەت ئەلدىكى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئوقۇۋېتىپ تۇرمۇش قۇرسا بولىدىغانلىقىنى كۆردۈم.

ــ ئالدىراپ كېتىپسىز-ھە! ئويغىتىپ قويمىغان بولسام، ھازىرمۇ كىرپىدەك تۇگۈلۈپ سۈت ئۈيقۇڭىزنى ئوخلايتىڭىز ھەقاچان.

ــ ۋاقتى كەلگەندە ئويغىناتتىم. قۇرت-قوڭغۇزلار چېغىدا باھار كەلسە ئۆچەكتىن چىقىدۇ-يۇ، مەنمۇ ئوخلاپ يېتىۋەرمەستىم.

ــ تاڭەي، ئۇنى بىر نېمە دەپ بولمايدۇ.

ــ ھېلى بىكار، مۇشۇ ئېغىزىڭىزغا، ــ قولۇمنى ئۇنىڭ بال تامىدىغان لەۋلىرىگە چەنلىدىم. ئۇ شارتلا قىلىپ بېشىنى ئېلىپ قاچتى.

بۇنداق چاقچاقلار ئارىمىزدا ھەمىشە بولۇپ تۇراتتى. مۇھەببەتنىڭ شاۋقۇنلۇق قايناملىرىدا كارىپ بېلىقدەك ئۆزمەكتە ئىدىم. كۈنلىرىم كۆڭۈل ئازادىلىكى ئىچىدە ئۆتۈۋاتاتتى. مەكتەپ قورۇسىدىكى گۈللۈكلەرگە، پىنھان جايلارغا، خۇش پۇراققا تولغان پاركلارغا ئايىغ ئىزلىرىمىز مۆھۈردەك بېسىلماقتا ئىدى. ئۆزۈمنى جاھانىدىكى ئەڭ بەختىيار يىگىت ساناپ، جىمىكى خۇشاللىق ماڭىلا تەئەللۇقتەك سېزەتتىم. شۇڭىمۇ يازنىڭ كەينىدىن كۈز ھەم قىشمۇ كېتىپ، بىر يېڭى باھارنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنىمۇ تۇيمايلا قالغانىدىم.

ئوقۇش پۈتكۈزۈشكە نەچچە ئايلا قالغاچقا، دىسسېرتاتسىيە يېزىش ئۈچۈن، ماڭا بۇرۇندىن ئۇۋا بولۇپ قالغان كۈتۈپخانىغا كېلىۋالغانىدىم. پۈتۈن زېھنىمنى كۆرۈۋاتقان كىتابىمغا يىغىپ، ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا بىلىم توپلاۋاتاتتىم. بەزى ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېغىر-يېنىك خورسىنىشلىرىنى، كىتاب، ژۇرنال، گېزىتلەر ۋاراقلانغاندا چىققان ئاۋازلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا، كۆلىمى كىچىكرەك زالچىلىك كېلىدىغان ماتېرىيال كۆرۈش بۆلۈمى ناھايىتى جىمجىت ئىدى. كىتاب كۆرگەچ ئۆزۈم مۇھىم بىلگەن مەزمۇنلارنى ئالدىمدىكى خاتىرىگە يېزىۋاتاتتىم. تۇيۇقسىز بىرى قولىنى مۇرەمگە ئاستا قويدى. قول يۇمشاق، ھارارەتلىك بولۇپ، جىسمىمدا خۇددى ئاجىز توك تەپكەندەك ئالاھىدە تۇيغۇ شەكىللىنىپ، ھاياجان ھېسلىرى تومۇر-تومۇرلىرىمغا تارىدى. ئىتتىك كەينىمگە بۇرىلىپ قارىسام، جەمىلە تاتلىق كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— ئىشلىرىڭىز تۈگىدىمۇ؟ — سورىدى ئۇ شۇرلاپ دېگۈدەك.

— ئاز قالدى.

— ئەمىسە سىرتتا ساقلاپ تۇراي، — ئۇ ئايرىلىشقا قىيمىغاندەك، مۇھەببەت ھېسلىرى چاقناپ تۇرغان ئوتلۇق

كۆزلىرىنى ماڭا نەچچە سېكۇنت تىككەندىن كېيىن، سىرتقا قاراپ ماڭدى. كۆزۈمنى كىتابقا يۆتكەپ، بايا ئوقۇپ ئۈچ-تۆت بەتلا قالغان ماقالىنى يەنە ئوقۇشقا باشلىدىم.

كۇتۇپخانىدىن چىققىنىمدا ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەنىدى. ئەتىگەندىن بېرى ھاۋا تۇتۇق بولغاچقىمۇ، بىپايان ئاسمان سەتھىسىدە بىرمۇ يۇلتۇز كۆرۈنمەيتتى. كۇتۇپخانا ئالدىدىكى چىراغلار سۇس يورۇتۇپ تۇرۇۋاتسىمۇ، لېكىن ئەتراپ ئادەمگە سوغۇق تۇيغۇ بېرەتتى.

— سىزنى ساقلىتىپ قويدۇم-ھە، — دېدىم جەمىلەنىڭ قېشىغا بېرىپلا.

— ياق، ھايال بولمايلا چىقتىڭىزغۇ مانا.

— قەيەرگە بارىمىز؟

— قەيەرگە بولسا مەيلى، ھەقاچان سىزنىڭمۇ قورسىقىڭىز ئاچتى، مەكتەپنىڭ ئالدىدىكى ئاشخانىلاردىن بىرەرسىگە كىرىپ تاماق يەمدۇق؟

— مېنىڭغۇ قورسىقىم ئاچقانىدەك ئەمەس. ھېلىلا تاماق يېگەندەك تۇرىمەن. سىزگە ھەمراھ بولۇپ چىقاي ئەمسە.

— ئۇنداقتا چىقمايلىلا بولدى. مېنىڭ قورسىقىمۇ ئانچە ئاچمىدى.

— راستما؟

— ھەئە.

— قەيەرگە بارىمىز، ئەمسە؟

— ھېلىقى يەرگە بارايلى.

بېشىمنى لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىلدۈردۈم. ئىككىمىز ياندىشىپ مەكتەپنىڭ يان تەرىپىدىكى ئورمانلىققا قاراپ ماڭدۇق. بۇگۈن زادا نېمە بولدىكىن بىلمەيمەن، ھەركۈنى بۇنداق چاغدا قىزىپ كېتىدىغان قويۇق سېدىلىكتە بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى.

ئەتراپ گۈرىستان جىمجىتلىقى تۇيغۇسىنى بېرەتتى. ئۇيەر-بۇيەردىكى چىراغلارنىڭ نۇرى ئاجىز بولغاچقا، دەرەخلەر سۈرلۈك كۆرۈنەتتى. ئۇ بىردىنلا قولىنى قولتۇقىدىن ئۆتكۈزۈپ، بىلىكىمگە ئېسىلىپ ماڭدى. بىردەم ماڭغاندىن كېيىن، چوڭ سېدە دەرىخى تۈۋىدىكى تاش ئورۇندۇق يېنىغا كەلدۇق.

— توختاڭ، سۈرتۈۋېتەي، — جەمسىلە ئولتۇرماقچى بولغىنىمنى كۆرۈپ دەرھال سومكىسىدىن قەغەز ئالدى.

— ئولتۇرۇۋەرمەيمەنمۇ، كىر بولسا يۇيىدىغان ئادەم بولغاندىكىن!

— بۇنداق دېسىڭىزمۇ مەيلى، شۇنداقتىمۇ سۈرتۈۋېتەي.

— مەرھەمەت، قېنى ئولتۇرسىلا شاھزادەم، — جەمسىلە قولىدىكى قەغەز بىلەن تاش ئورۇندۇقنى سۈرتۈپ بولغاندىن كېيىن، ھەييارلىق بىلەن قوللىرىنى كەردى.

— ماقۇل، مەلىكەم. بۇيرۇقلىرىغا پەرمانداركەن، — دېدىم مەنمۇ جاۋابەن ئېگىلىپ. جەمسىلە بىردىنلا ۋىلقىلاپ كۈلۈپ كېتىپ، نېمىشقىدۇر دەرھال قولى بىلەن ئاغزىنى تۇتۇپ ئەتراپقا بويۇنداپ قارىدى.

— ئۇھ، ئەجەب قورقتىما، — دېدى ئۇ ئاغزىنى تۇتۇۋالغان قولىنى بوشتىپ كۆكسىنى چىڭ بېسىپ. ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتىم.

— زاڭلىق قىلىۋاتقىنىنى، — دېدى ئۇ يېنىمغا سۈرۈلۈپ، ماڭا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ.

— زاڭلىق قىلمىدىم. كىچىك بالىدەك قىلىقسىزغا قاراپ كۈلدۈم.

— ھە.....!

جەمسىلە شۇنداق دەپلا جىم بولدى. ئۇ بېشىنى مەيدەمگە قويۇۋالغان بولۇپ، چاچلىرى يۈزۈمگە تېگىپلا تۇراتتى. بەدىنىدىن

تارقىغان قىزلارغا خاس ھىد دىماقلىرىمغا ئۇرۇلۇپ، يىگىتلىك تۇيغۇمنى غىدىقلىماقتا ئىدى. ئۇ قۇچاقلىشىم بىلەن خۇددى ئۇخلاپ قالغاندەك ئۆزىنى ئىختىيارىمغا تاپشۇرۇۋەتتى.

— نېمىنى خىيال قىلىۋاتىسىز؟ — دېدىم ئارىمىزدىكى سۈكۈتنى خاتىمە بېرىپ.

— كەلگۈسىمىزنى. ئويلىغانسېرى رەڭدار تۇرمۇش، بەختلىك مىنۇتلار، ئىللىق ئائىلە كۆز ئالدىمغا كېلىۋاتىدۇ.

— ئۇنداق كۈنلەرمۇ بىزگە نېسىپ بولىدۇ، جەمىلە. خۇدا خالسا بىز چوقۇم مۇراد-مەقسىتىمىزگە يېتىمىز.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلايمەن، ئالماس. بۇرۇن ھىجران ئازابىنى يەتكۈچە تارتقان ۋاقىتلاردا تەقدىردىن ئاغرىنغان، رېئاللىقنى قارغىغانىدىم. سىزنى ئويلىساملا، كۆزلىرىمدىن ياش قۇرۇمايتتى. مۇھەببىتىڭىزگە مەڭگۈ ئېرىشەلمەيدىغاندەك تۇيغۇدا ئازابلىناتتىم. كېچىلەرنى خىيال بىلەن ئۆتكۈزەتتىم. ئولتۇرسام-قوپسام سىزنىلا ئويلايتتىم. مېنى قانداق چۈشەنسىڭىز مەيلى، ھازىر يۈرەك سۆزۈمنى دەۋاتىمەن، ئالماس. ئادەم قايغۇ-ئەلەم چىرمىۋالغاندا قانچىلىك بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى بەلكىم سىز ھېس قىلالماسلىقىڭىز مۇمكىن. ئۇنداق ۋاقىتتا ئادەم تولىمۇ چۈشكۈنلىشىپ كېتىدىكەن. بۇ دۇنياغا ئارتۇقچە تۆرىلىپ قالغاندەك، تەبىئەتمۇ، ئىنسانلارمۇ، تۇرمۇشمۇ، تەقدىرمۇ تەتۈر قاراۋاتقانىدەك، ھاياتتا بىرەر قېتىممۇ تەلىيى ئوڭدىن كەلمەيدىغاندەك تۇيۇلىدىكەن. مانا ئەمدى ئۇ ئىشلار گويا بىر چۈشتەك بىلىنىدۇ. نېمىلا بولمىسۇن، مەن مۇھەببەتتە ئارزۇيۇمغا يەتتىم. تەلىيىم مېنى بەختكە ئېرىشتۈردى، — جەمىلە بىردەم جىمىپ كەتكەندىن كېيىن، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بەزىدە مۇشۇ خۇشاللىقلارنى ئويلىسام، قىن-قىنىمغا پاتماي كېتىمەن-يۇ، لېكىن «مۇبادا ئىككىمىز بەختلىك بولالماي قالساق، قانداق

ئازاب-كۆلپەتلەرگە دۇچار بولارمەن» دېگەنلەر خيالىمدىن نېرى كەتمەيدۇ. ئەگەر شۇنداق كۆنلەر بېشىمغا كەلسە، ھەسرەت چېكىپ ياشىغىنىمدىن ئۆلگىنىم ياخشى، ئالماس.....

— تولا ئېغىزىڭىزنى ئۇشۇتمەڭ. خۇدا بىزگە ئۇنداق كۆنلەرنى نېسىپ قىلمىسۇن.

— راستلا شۇنداق بولۇپ قالسىچۇ؟

— ھەرگىز ئۇنداق بولمايدۇ.

— بېشىمىزغا ھەرقانچە ئېغىر كۈن كەلسىمۇ، مېنى تاشلىۋەتمەيسىز-ھە؟

— تامامەن خاتىرجەم بولۇڭ. جېنىم تېنىمدىلا بولىدىكەن، سىزنى ۋە مۇھەببىتىمىزنى جەزمەن قەدىرلەيمەن. ئاللا بېشىمىزنى باش، ئايىغىمىزنى تاش قىلىپ، ئىككىمىزگە بىر ئۆمۈر بەختلىك تۇرمۇش نېسىپ قىلغاي.

— دېگىنىڭىزگە يەتكۈزگەي ئىلاھىم.

ئارىمىز بىرپەس سۈكۈتكە چۆمدى. كىملەرنىڭدۇ بىرسىنى چاقىرىۋاتقىنى يەر تېگىدىن چىقىۋاتقاندەك ئاندا-ساندا ئاڭلىناتىتى. جەمىلە ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك يېنىك نەپەس ئېلىپ، بېشىنى كۆكسۈمگە قويغىنىچە پىچىرلاپ سورىدى:

— ھە راست، ئالماس، سىزگە دېيىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن. ئالدىمىزدىكى شەنبە مەن ئۇچۇن خاسىيەتلىك كۈن، يادىڭىز-دىدۇ؟

— قانداق خاسىيەتلىك كۈن ئۇ، جەمىلە؟ — ھەيرانلىقىم ئېشىپ سورىدىم.

— ۋىيەي.....، قويۇڭە سىزنى! ئۇنتۇپ قاپسىز-دە! — ئۇ سەل ئۆرە بولدى، — چاقچاق قىلىۋاتامسىز ياكى راست دەۋاتامسىز؟

— راست دەۋاتىمەن، جەمىلە. دېگىنىڭىزنىڭ زادى قانداق

كۇن ئىكەنلىكىنى ھېچ ئېسىمگە ئالالمايۋاتىمەن. بىتاقەت قىلماي ئۆزىگىزلا دەپ ببرىگە.

— تازىمۇ بىغەم-دە، سىز! — ئۇ ئەمدى قۇچقىمدىن تولۇق ئاجراپ، نازۇك بارماقلىرى بىلەن پېشانىمنى يېنىك نوقۇدى، — ئورنىگىزدا مەن بولغان بولسام، ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايتتىم. بوپتۇ، مۇشۇ دورەم دەپ ببرەي.....

— قېنى، دېمەمسىز؟ — ئەتەي گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋالغان جەمىلەنى ئالدىراتتىم.

ئۇ مېنى تېخىمۇ تەقەززا قىلماقچى بولغاندەك، ئورۇندۇقىنىڭ يۆلەنچۈكىگە يۆلىنىپ بىردەم ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى:

— ئالدىمىزدىكى شەنبە مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم.

— ھە، ئەمدى يادىمغا كەلدى. ئادەمنى تەقەززا قىلغۇچە، بۇرۇنراق مۇشۇنداق دېسىگىز بولمامدۇ؟

— مېنىڭغۇ تۇغۇلغان كۈنۈمنى ئۆتكۈزگۈم يوق، ئالماس، لېكىن دىلىمدا: «بۇ تۇغۇلغان كۈنۈڭنى ئالىي مەكتەپ ھاياتىگىدا ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئۆتكۈزۈشۈڭ بولۇپ قالىدۇ. چوقۇم ئۆتكۈزمەسلىكىڭ بولمايدۇ» دەپ تۇرۇۋالدى.

— مەيلى ئۆتكۈزۈڭ، سىز خۇشال بولىدىغانلا ئىش بولسا، قولۇمدىن كېلىشچە ھەر-ھۇ دەيمەن.

— راستما؟ مەن تېخى سىزنى «ۋاي بولدى قىلىگە» دەمدىكىن دەپ ئويلىغان.

— خاتا ئويلاپسىز، نېمىشقا قوشۇلمىغۇدەكمەن؟ چوقۇم ئۆتكۈزۈڭ.

مەن جىم بولۇپ قالدىم. بۇرۇنغۇ ئۇ مېنى تۇغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشىغا زورلاپ دېگۈدەك ئاپارغانىدى. ئەمدى ئەھۋال بۇرۇنقىغا ئوخشىمايتتى. نېمىلا بولسۇن، ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئۇچۇن بولسىمۇ

تۇغۇلغان كۈننى مەن ئۆتكۈزۈپ بېرىشىم كېرەك ئىدى. لېكىن، يانچۇقۇمنىڭ ئەھۋالى بۇنىڭغا يار بەرمەيتتى.

شۇ كۈنى جەمئىيەتىن ئايرىلىپ، ياتاقتا قايتىپ كەلگەندە ۋاقىت بىر يەرگە بېرىپ قالغان بولسىمۇ، خېلىغىچە كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمىدى. شەنبىگە ئاران ئىككى كۈن قالغان بولۇپ، ئۆيگە خەت يېزىپ، دادامدىن پۇل ئەكەلدۈرەي دېسەم ئۇلگۈرمەيتتى. ياتاقداشلىرىمنىڭ ئەھۋالىمۇ ماڭا ئايان بولۇپ، ئۇلارنىڭ يانچۇقىدىن ئۆتنە ئالغۇدەك پۇلنىڭ چىقىشىغا كۆزۈم يەتمەيتتى. غاپىپاردا پۇل بار دېگەندىمۇ، ئۇنىڭدىن قەرز سوراشقا گەدىنىم قويمايتتى. ئەمما، بۇنداق قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرسام تېخىمۇ بولمايتتى. چوقۇم ئامال تېپىشنى ئويلايتتىم-يۇ، قانداق قىلىشنى بىلمەيتتىم.

پەيشەنبىمۇ تىت-تىتلىق، بىئارام‌لىق ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى. ھەرقانچە باش قاتۇرغان بولسامۇ بىرەر ئەپلىك چارە تاپالمىدىم. جۈمە كۈنى چۈش بولاي دېگەندە توساتتىن كاللامغا بىر خىيال كەلدى: «چوقۇم شۇنداق قىلىشىم كېرەك. ماڭا ئەمدى بۇنىڭدىن باشقا يول يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۈگۈن چۈشتىن كېيىن باشقا پائالىيەت يوق. دەرھال دوختۇرخانىغا باراي. بىرەر بىمارغا قان لازىم بولۇپ قالسا، قان ساتاي» شۇلارنى خىيال قىلىپ ئۆزۈمچە روھلىنىپ، يېنىكلەپ قالدىم

قانتى بوغقۇچلانغان قۇش

ئوقۇش پۈتكۈزۈشكە پەقەت ئىككى ئايلا قالغانىدى. دىسسېرتاتسىيەمنىڭ خېلى كۆپ قىسمىنى يېزىپ بولغان بولساممۇ، لېكىن نېمىشقىدۇر بۇنىڭدىن رازى ئەمەس ئىدىم. شۇ كۈنلەردە ئويلايدىغىنىم يېزىۋاتقان ماقالەمنى قانداق قىلىپ بولمىسۇن باشقىلارنىڭكىدىن ياخشىراق يېزىش ئىدى.

ــ جېنىڭنى قينىماپ نېمە قىلىسەن، ئاداش. يازغانلىرىڭنى نەچچە رەت كۆرۈپ باقتىم، ــ دېدى ئوبۇل بىر ئاخشىمى باشقىلارنىڭ ئالدىدىلا، ــ ماقالەڭ ناھايىتى ياخشى چىقىپتۇ، مۇشۇ ھالەتتىمۇ ھەممىسىنىڭكىدىن ئۈستۈن تۇرۇشىدا گەپ يوق. بەك جاپا تارتما، ئاداش.

ــ ئوبدان دېدىڭ، ــ غاپىپار بىردىنلا ئۇنىڭغا بولۇشتى، ــ جان بازارغا كىرمەيدۇ، مازارغا كىرىدۇ. ئانچىكى ئىشلارغا ئۆزۈڭنى ئۇپرىتىپ نېمە قىلىسەن؟ جېنىڭغا ئېكەك سېلىپ مىڭ بىر جاپادا يازغانلىرىڭنى كىم كۆرىدۇ دەيمەن؟ ياشاشنى بىل ئاداش. ئادەم دۇنياغا جاپا تارتىشقىلا تۇغۇلمىغان. ئويناپ ھاياتنىڭ لەززىتىنى سۈرۈۋالمساڭ، بېلىڭنىڭ ماغدۇرى قاچقاندا، قانچىلىك پۇشايمان قىلساڭ، ئورنىغا كەلمەيدۇ. ماڭا قارىغىنە، ھازىرچۇ، قاپاق پۇل ئەمەس، باراڭ پۇل. ئۆتكەن يىلى يازلىق تەتىلدە يۇرتقا بارسام، ئىشتىن سىرت ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان تونۇشلىرىم ئوقۇش پۈتكۈزۈش ماقالىسى لازىم دېۋىدى، بىرسىنى تونۇشتۇرۇپ قويدۇم. تۆتەيلەن ئىككىدىن ماقاله يازغۇزۇشتى. ئاڭلىسام ھەممىسىنىڭ باھالاشتىن ئۆتۈپتۇ. مەنمۇ مانا ئەمىسە دەپ

ئۇلارنىڭكىدىن بىر نۇسخىدىن كۆچەيتىۋالدىم. شۇلارنى قېتىش-قۇراش قىلىپ دىسسېرتاتسىيەمنى يېزىپ بولدۇم. ۋاقتى كەلگەندە ھەرقانداق ئىشنىڭ جاجىسى پۇل. يېتەكچى ئوقۇتقۇچىغا ئازراق ئادىمگەرچىلىك قىلسامىلا جىمىسى پۈتتى دېگەن گەپ. شۇڭا دەيمەن ئاداش، بۇنچە جاپا تارتما. ۋاقتى كەلسۇنچۇ، ئىش ئاسانلا بولۇپ كېتىدۇ.

ــ ئۇنداقتا مەنمۇ سىلەردەك باشقىلارنىڭ جۇۋىسىدا تەرلەنسەم بولىدىكەن، شۇنداقمۇ؟ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇشۇمنىڭ ئورنىمۇ يوقكەن، باققاللىق قىلسامۇ پۇللا تاپسام، ئېپى كەلگەندە ئالىي مەكتەپنىڭ دىپلومىنى سېتىۋالالايدىكەنمەن-دە!

ــ نېمە دەۋاتسەنوي، ئۇنداق دېمىدىم جۇمۇ! پەقەت جاپا تارتما، يازغانلىرىڭ بولىدىكەن دېدىم شۇ، ــ نارازى بولغاندەك ئېيتتى ئوبۇل.

ــ مېنىڭ دېگىنىمۇ خاتا ئەمەس، ئالماسقا پەقەت جاھانلىڭ ئىشلىرىنى دەپ بەردىم، خالاس، ــ دېدى غاپىپار بوينىدا شاپتۇل قېقىپ. ھېچكىمگە يان باسقۇم كەلمەي ئۇلارنىڭ پارىڭىنى ئاڭلاپ ئۇنچىقماي ئولتۇراتتىم.

ــ ۋاي ئاغىنىلەر، ئاق يەردە تۇڭمەن تالاشماڭلار، ھەر ئىككىلارنىڭ دېگىنى خاتا ئەمەس، ــ ئارىغا چۈشۈپ مادارا قىلدى ئىمىن، ــ دېمىسمۇ جاھانلىڭ ئىشلىرى بۇزۇلدى. ئاڭلىسام يېتەكچى ئوقۇتقۇچىلارغا ئازراق پۇل بەرسە، ئالدىنقى يىلدىكى ماقالىلەرنى بېرەرمىش، ئەھۋال شۇ تۇرسا، يەنە بىر-بىرىگىلاردىن ئاغرىنىپ نېمە قىلسىلەر؟ ھازىر ھەممە ئىش غاپىپار دېگەندەك بولۇپ كەتتى. شۇڭا دەيمەن، بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە گاچا بولسىمۇ بايىنىڭ بالىسى سۆزلىسۇن. يوقلاڭ ئىشنى تالىشىپ چۈجە خورازلاردەك قىلىشماي، ئىناق ئۆتەيلى.

ئۇلار قۇرغۇيدىن قورققان قۇشقاچلاردەك جىم بولۇشتى. شۇ

ئىش يۈز بېرىپ، ئىككى كۈن ئۆتكەندە، سىنىپتا ماتېرىيال كۆرۈپ ئولتۇرسام، ئوبۇل كىرىپ بىردەم تۇرغاندىن كېيىن:

— ئاداش، سېنى قاسىم مۇئەللىم چاقىرىۋاتىدۇ، — دېدى.

— نېمە قىلىدىكەن؟

— تاڭدا مەنمۇ ئۇقمىدىم. كاردىوردا كېتىۋاتقىنىدا «ئالماسنى تېز چاقىرىڭ» دېدى شۇ.

قاسىم مۇئەللىم سىنىپ مۇدىرىمىز ئىدى. ئۇ كەم سۆز ئادەم بولۇپ، پات-پات جەمئىيەت ۋە باشقا مەسىلىلەر توغرىسىدا پاراڭلىشىپ قالاتتۇق. ئۇنىڭ مۇلاھىزىگە باي تىرەن پىكىرلىرى، جەمئىيەت ئۈستىدىكى ئوبرازلىق تەپەككۇرلىرى مېنى قايىل قىلاتتى. شۇڭىمۇ ئۇنى بەك ھۆرمەتلەيتتىم. بۈگۈن مېنى نېمە سەۋەبتىن چاقىرغانلىقىنى بىلمىسەممۇ، دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا قاراپ ماڭدىم. ئىشخانا ئالدىغا كېلىپ، سەل تۇرۇۋېلىپ، ئاندىن ئىشكنى بوش چەكتىم.

— كىرىڭ، — ئىشخانا ئىچىدىن مۇئەللىمنىڭ ئاۋازى ئاڭلانغاندىن كېيىن، ئىشكنى ئاستا ئېچىپ كىردىم. مۇئەللىم ماڭا ئۆزىنىڭ قارشى تەرىپىدىكى ئورۇندۇقنى كۆرسىتىپ:

— قېنى ئولتۇرۇڭ، ئالماس! — دېدى.

مەن جايلىشىپ بولۇپلا مۇئەللىمنىڭ چىرايىغا قارىدىم. لېكىن ئۇ يېزىق ئۈستىلى ئۈستىدىكى رەتلىك تىزىپ قويۇلغان ماتېرىياللار ئىچىدىن بىرنېمە ئاختۇرۇۋاتقانىدەك قىلاتتى. ئۇنىڭ چارايى ئىپادىسىز ئىدى.

— ھېلىلا ئائىلىڭىزدىن تېلېفون كەپتۇ، — دېدى مۇئەللىم خىجىل كېيىن، — دادىڭىز دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغان ئوخشايدۇ. تېلېفون قىلغان كىشىنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا كېسىلى ئېغىر ئەمەسكەن. شۇنداقتىمۇ سىز يالغۇز ئوغۇل، مۇشۇنداق ۋاقىتتا دادىڭىزنىڭ قېشىدا بولسىڭىز تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ. شۇڭا

ئۆيىگىزگە بېرىپ كېلەمسىز؟

بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم «قارتلا» قىلىپ، ۋۇجۇدۇمنى ۋەھىمە باستى. يىلان چېقىۋالغاندەك تولغىنىپ كەتتىم.

— باشقىچە ئويلاردا بولماڭ، ئۇكام، — مۇئەللىم چىرايىمىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى بايقىغان چېغى، ماڭا تەسەللى بەردى، — رۇخسەت رەسمىيەتلىرىنى مەن بېجىرىپ قويدۇم. خاتىرجەم بېرىپ كېلىڭ، ئەگەر باشقا ئىش بولمىسا، بۇرۇنراق قايتىپ كېلەرسىز، ئوقۇش پۈتكۈزىدىغان چاغ يېقىنلاپ قالغاچقا، مەكتەپتە ئىشلار تولا. مانا بۇ ئاپتوبۇس بېلىتى، ھېلىلا بىرىگە ھاۋالە قىلىپ ئەكەلدۈرۈپ قويغان. ئاپتوبۇس قوزغىلىشقا بىرەر سائەتتەك قاپتۇ، ئىلاج بار ئۇلگۈرۈڭ.

شۇ تاپتا پۈت-قوللىرىم ماغدۇرسىزلىنىپ، قەلبىمنى ئاجايىپ بىر تۈيغۇ چۈلغۇۋالغانىدى. بېلەتكە ئۇزاتقان قولۇم بىردىنلا تىترەپ كەتتى. مۇئەللىم بىلەن قانداق خوشلىشىپ، ئىشخانا ۋە كارىدوردىن قانداق چىقىپ، ياتاق تەرەپكە قانداق ماڭغىنىمنى بىلمەيمەن. يەردە كېتىۋاتىمەنمۇ، ھاۋادا قۇش كەبى ئۇچۇۋاتىمەنمۇ خىيالىمغا كىرىپ چىقمايتتى. چىرايىممۇ ئۆزگىرىپ كەتكەن بولسا كېرەك، يولدىن ئۆتكەنلەر بېشىمدىن ئايىغىمغىچە ئەجەبلىنىپ قارىشىپ، ماڭا ئىچ ئاغرىتقانىدەك ئۇلۇغ-كىچىك تىنىشاتتى. ياتاقتا كىرىشىمگىلا ئىمىن ماڭا كەلگەن كېلىشمەسلىكنى پەرەز قىلغاندەك ئالدىراپ سورىدى:

— نېمە بولدۇڭ، ئالماس؟ چىرايىڭ بىر قىسمىلىغۇ؟

— ئۆي..... ئۆيدە بىر ئىش بولغان ئوخشايدۇ.

— نېمە ئىش بوپتۇ؟ — ياندۇرۇپ سورىدى ئۇ.

— دادام ئاغرىپ قالغان ئوخشايدۇ. بايا مۇئەللىم شۇنداق دېدى. ئۆيگە بىر بېرىپ كېلەي، ئۇنىڭسىزمۇ نەچچە كۈندىن بېرى قاپقىم تارتىپ، چۈشۈم بۇزۇلۇپ.....

— ئورۇنسىز ئەنسىرەپ يۈرمە، قاپاق دېگەن يەلدىنمۇ تارتىدۇ، چۈش كۆرمەيدىغان كىم بار؟ كۆڭلۈڭنى خاتىرجەم تۇت، داداڭ كېسەل بولۇپ قالغان بولسا، ئاللا ئۆزى شىپالىق بېرەر.

ئۇنداقمەي ساندۇقۇمنى ئېچىپ، نەرسە-كېرەكلىرىمنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدىم.

— قاچان يولغا چىقسەن، ئاداش؟ — سورىدى ھەربىر-تىمگە زەن سېلىپ ئولتۇرغان ئوبۇل.

— ھازىر ماڭمەن. مۇئەللىم ماشىنا بېلىتى ئەكەلدۈرۈپ قويۇپتۇ.

— بۇ ئىشنى باشقىلار ئۇقتىمۇ؟

— ياق.

— بۇنداق جىمجىتلا ماڭساڭ قاملاشمايدۇ، ئاداش. ھېچ-بولمىسا جەمئىلەگە بولسىمۇ ئۇقتۇرۇپ قويۇپ ماڭ.

— ئۇنداق قىلىشقا ئۇلگۈرەلمەيمەن، كېيىن بىر گەپ بولار.

— ھەرھالدا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ ماڭ، ئالدىرىساڭ مەن ھايت دەپ قويماي، — ئوبۇل شۇنداق دەپلا ياتاقتىن چىقىپ كەتتى.....

ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوبۇس بېكىتىدە ئادەم كۆپ ئىدى. مەن جەمئىلە بىلەن يېتىپ بارغاندا، ئاپتوبۇسقا خېلى جىق ئادەم چىقىپ بولغانىدى. بىز نەرسە-كېرەكلەرنى تېزلا جايلاشتۇرۇپ ئۇلگۈردۇق.

— بېرىپلا تېلېفون قىلىۋېتىڭ ئالماس، — جەمئىلە ئايرى-لىشقا كۆزى قىيمىغان ھالدا تاپىلىدى.

— ماقۇل.

— مەكتەپتىكى ھېلىقى بوتكىنىڭ تېلېفون نومۇرىنى بىلەمسىز؟

— بىلىمەن.

ــ ئەمسە مېنىڭمۇ كۆڭلۈم ئارام تاپسۇن، نېمە ئىش بولغان بولسا، بېرىپلا خەۋەر بېرىۋېتىش ئېسىڭىزدىن چىقىپ قالمىسۇن.

ــ بولىدۇ.

جەمىلە يەنە نۇرغۇن گەپلەرنى تاپىلىدى. لېكىن يۈرىكىم ئېغىپ، كۆڭلۈمنى ئەنسىز خىياللار ئەسىر قىلۋالغاچقا، ئۇنىڭ گېپىنىڭ ھەممىسىنى يادىمدا تۇتۇۋالالمىدىم. تۇيۇقسىز ئاپتوبۇس سوزۇپ سىگنال بەردى.

ــ ئاپتوبۇس ماڭىدىغان ئوخشايدۇ، دەرھال ئاپتوبۇسقا چىقىڭ. ئەمىسە ئىشلار مەن تاپىلىغاندەك بولسۇن. مەنمۇ رۇخسەت سوراپ سىز بىلەن باراي دېسەم ئۆزىڭىز قوشۇلمىدىڭىز.....

ــ ئاۋارە بولۇپ يۈرمەڭ. ئەمىسە شۇنداق قىلايلى، خوش ئەمىسە.

ــ خوش، ــ دېدى ئۇ شۇنچە كۆپ ئادەمنىڭ كۆزىدىلا مېنى چىڭ قۇچاقلاپ، ــ ئاق يوللۇق بولۇڭ، ئالماس. خەۋىرىڭىزنى كۈتىمەن.

يۈزۈمنىڭ نەملەشكىنىنى سەزدىم، جەمىلە يىغلىغانىدەك قىلاتتى. بىردىنلا مېنىڭمۇ كۆڭلۈم يېرىم بولدى. لېكىن، نېمشقىدۇر خىيالىم چېچىلىپ، ئۇنىڭ قوللىرىنى ئاستا ئاجراتتىم. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن يېپىق ئۇزۇلگەن مارجاندەك چۈشۈۋاتقان ياشلار مەڭزىنى بويلاپ سىرغىماقتا ئىدى. ئۇنىڭ دادامنىڭ كېسەل بولۇپ قالغانلىقىغا كۆڭلى يېرىم بولۇۋاتقىنىنى ياكى ئۇنى ھىجران ئازابى قىينىۋاتقىنىنى بىلەلمىدىم. شۇ تاپتا قانداق تەسەللى بېرىشنى بىلمەيتتىم. شۇڭا ئارتۇق گەپ قىلمايلا، ئاپتوبۇسقا چىقتىم.

ــ خوش، جەمىلە.

ــ خوش، ئامان بولۇڭ. تېزرەك قايتىپ كېلىڭ. سىزنى..... ــ ئۇنىڭ گېپىنىڭ ئاخىرى ئېغىزىدىلا قالدى. ئاڭغۇچە ئاپتوبۇس ئىشكى جالاقىدە يېپىلدى.

ئۆيگە يېقىنلاشقانسېرى ئىچىمگە ئەندىشە سالىدىغان، تىل بىلەن ئىپادىلەش قىيىن بولغان مۇرەككەپ تۇيغۇلار ئاۋۇماقتا ئىدى. يولغا چىققاندىن بېرى مۇدھىش خىياللار كاللامغا كىرىۋېلىپ، كىرپىك قاقمىغاچقىمۇ بېشىم ھازىرلا ئېتىلىپ كېتىدىغانىدەك ئاغرىيتتى. شۇنداقتىمۇ تېزرەك بېرىپ، دادامنىڭ دىدارىنى كۆرۈش ئىستىكى قەلبىمدە ياناتتى.

كۈندۈز بولۇشىغا قارىماي مەھەللىنىڭ يولىدا ئادەمزات كۆرۈنمەيتتى. يۈگۈرگەنىدەك مېڭىپ ھايالىشمايلا ئۆيىمز ئالدىغا كەلدىم. ھويلا ئىشىكى داغدام ئوچۇق تۇراتتى. ھويلىغا كىرىپ، ئۆيىان-بۇيانغا كۆز يۈگۈرتتىم. ھېچنېمە ئۆزگەرمىگەن، ھەممە نەرسە مەن يازلىق تەتىلدە كەلگەندە كۆرگەن پېتى تۇراتتى. شۇ ئەسنادا ئۆيدىن ئۇچىسىغا مۇسىبەتتىن دېرەك بېرىدىغان ئۇزۇن قارا پەرىجە كىيگەن، بېشىغا ئاق داكا رومال ئارتىپ، كىچىككىنە تەلپىكىنى سەل يانتۇ كىيىۋالغان گۈلنۇر چىقىپ كەلدى ۋە مېنى كۆرۈپ بىر پەس داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، بىردىنلا ھازا ئېچىپ يىغلاشقا باشلىدى.

— ۋاي غوجام، مانا ئامراق ئوغلىڭىز كەلدىغۇ، ئولتۇر-سىڭىز-قويسىڭىز ئاغزىڭىزدىن چۈشۈرمەيدىغان شۇڭقار يۈرەك پارىڭىز كەلدىغۇ.....، سەكراتتا يېتىپمۇ ئىسمىنى تىلىڭىزدا زىكرى قىلىپ، كۆزۈڭىز يۇمۇلۇش ئالدىدا ئايرىلىشقا كۆڭلىڭىز قىيماي، «بالام، بالام.....» دەپ چاقىرغان ئامرىقىڭىز كەلدىغۇ.....

ۋۇجۇدۇم شۇرىدە ئېرىگەنىدەك بولۇپ، پۈت-قولۇمدا جان قالمىدى. ئەگەر گۈلنۇر بوينۇمغا گىرە سېلىپ تۇرمىغان بولسا، ئاللىقاچان يىقىلىپ كېتىشىم تۇرغان گەپ ئىدى. گۈلنۇرنىڭ يىغىسى بىلەن تەڭ ئۆيدىن قارىلىق كىيىم كىيگەن بىر نەچچەيلەن چىقىپ كېلىشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىزنىڭ شىرەم تۇغقانلىرىمىزمۇ، گۈلنۇرنىڭ ئىككى ئاكىسى، ئانىسى ۋە ئىككى يەڭگىسىمۇ

بار ئىدى. گۈلنۇر يەنە بىر دەم قوشاق قېتىپ يىغلىدى. شۇ ئارىدا بىرى ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى.

— بولدى يىغلىماڭ، ئەمدى ھەرقانچە يىغلىسىڭىزمۇ ئابـ-لىكىمكام تىرىلمەيدۇ. رەھمەتلىكنى يەرلىكدە خاتىرجەم ياتقىلى قويايلى.....

گەپ تەسىر قىلىپ مەنمۇ ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتىم. گەرچە گۈلنۇردەك قوشاق قېتىپ يىغلىيالمىساممۇ، كەپتەر باچكىسى ئۇنلىگەندەك بوغۇلۇپ، بۇقۇلداپ يىغلىدىم. كۆزلىرىمـ-دىن سىرغىغان ياش تامچىلىرى يىپى ئۈزۈلگەن مارجانـدەك مەڭزىمنى بويلاپ ئاقتى. مۇئەللىم ئىشخانىغا چاقىرىپ، گەپنىڭ بېشىنى چىقارغاندىلا بۇ ئىشنى ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن ئۆزۈمگە ئۆزۈم تەسەللى بېرىپ كەلگەنىدىم. يۈرىكىمنى بىرسى ئامبۇر بىلەن قىسقاندەك تۇيغۇ ئىلكىدە كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ، پۈتۈن بەدىنىم بەزگەك كېسىلى تۇتقان ئادەمدەك تىترەيتتى.

— سەۋرى قىلىڭ، ئالماس. بۇ دۇنيادا ئۆلۈم دېگەن ھەممىمىزگە بار. ياشىغىمۇ، قېرىغىمۇ ھامان بىر كۈنى بار. تۇغۇلىدىكەنمىز، ئۆلىدىكەنمىز. رەھمەتلىك ئابلىكىمكام ياخشى ئادەم ئىدى. بولدى يىغلىماڭ، قازا قىلغان ئادەمگە تولا يىغلىسا يامان بولىدۇ. يىغلىغاندىن كۆرە دۇئا قىلىڭ، — دېدى گۈلنۇرنىڭ چوڭ ئاكىسى.

ئۇنىڭ تەسەللىسى قۇلىقىمغا كىرمىگەندەك خېلى ئۇزاق يىغلاپ، گۈلنۇردىن ئاستا ئاجراپ جىم بولدۇم.

— ئۆيگە كىرىڭ، ئالماس. چاي ئىچىۋېلىڭ.

— ياق، چاي ئىچكىم يوق. دادامنى مەھەللىنىڭ بېشىدىكى زاراتلىققا قويدۇڭلارمۇ، ئايىغىدىكىگىمۇ؟

— بېشىدىكىگە.

مەن ئۇندىمەيلا قەبرىستانلىققا ماڭدىم.

ــ توختاڭ ئۇكام، بىزمۇ شۇ يەرگە بارايلى دەپ تۇرغان، ــ دېدى گۈلنۇرنىڭ كىچىك ئاكىسى، ــ بىرگە بارايلى. ئالدى بىلەن بېشىگىزغا دوپپا، ئۇچىگىزغا يەكتەك كىيىۋېلىڭ.

ھويلىدىن بىر نەچچەيلەن بىللە چىقتۇق. ماي ئايلىرىنىڭ بېشى بولغاچقىمۇ، مەھەللە ئاجايىپ چىرايلىق كۆرۈنەتتى. ئەتراپ يېشىللىققا پۈركەنگەن بولۇپ، ساپ ھاۋا ئادەمنى ھۇزۇرلاندۇراتتى. دەرەخلەر ئارىسىدىن كاككۇكنىڭ يېقىملىق سايرىشى ئاڭلىناتتى. تۇيۇقسىز يول بويىدىكى دوڭغاق جىگدىگە قونۇۋالغان قاغا بوينىنى سوزۇپ قاقىلدىدى.

ــ ياخشىلىق بولسا ئېشىگىنى يەسەن، يامانلىق بولسا، بېشىگىنى يەسەن، ــ پىچىرلىدى كەينىمدىن تاپ بېسىپلا كېلىۋاتقان گۈلنۇرنىڭ كىچىك ئاكىسى.

ئانچە ئۇزاق ئۆتمەيلا مەھەللىنىڭ بېشىدىكى يارلىققا جايلاشقان زاراتلىققا يېتىپ كەلدۇق. زاراتلىق قويۇق جىگدە، تۇغراق، قارا تېرەكلەر بىلەن قاپلانغانىدى. قەبرىلەرنىڭ بېشىدىكى دەرەخلەرگە ئالا-يېشىل لاتىلار ئارتىلغان، بەزىلىرىگە چوڭ قاپاق، كالا-قوي مۈڭگۈزلىرى ئېسىپ قويۇلغان بولۇپ، ئادەمگە سۇرلۇك تۇيۇلاتتى.

كېسەكتىن ياسىلىپ ئېغىزىنىڭ ئۈستىگە سۈرە يېزىپ قويۇلغان پاكار گۈمبەزدىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، يېڭىدىن مىيىت قويۇلغانلىقىنىڭ نىشانىسى سۈپىتىدە توپا دۆۋىلەنگەن قەبرە يېنىغا كېلىپ توختىدۇق.

ــ ئابلىكىمكامنىڭ قەبرىسى مۇشۇ، ــ دېدى بىزگە ھەمراھ بولۇپ كەلگەن ياشانغان قوشنىمىز.

شۇ ئان ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي، قەبرىگە ئۆزۈمنى ئېتىپ ھۆكۈرەپ يىغلاشقا باشلىدىم:

ــ مېنى تىكەندەك تاشلاپ كەتتىڭمۇ دادا. نۇرلۇق كۆزلە-

ـرىگىنى كۆرۈش، شېكەردەك سۆزلىرىگىنى ئاڭلاش بۇ دورەم نېسىپ بولمىدىغۇ دادا. ھەم دادا، ھەم ئانا بولۇپ قاتارغا قوشۇپ، راھىتىمنى كۆرمەيلا كۆز يۇمدۇڭغۇ دادا..... ــ يەنە نېمىلەرنى دېگەنلىكىم ئېسىمدە يوق. دادام ياتقان تۇپراقنى باخاش ئېتىپ بىرھازا يىغلىدىم. ئىچ-ئىچىمدىن پىغان چېكىپ يىغلىغاچقىمۇ، ئۇنۇم بىردەمدىلا بوغۇلۇپ غاراڭ-غۇرۇڭ چىقىشقا باشلىدى.

ــ يىغلاش شەيتاندىن، ئىمان رەھمانىدىن، بالام. سەۋر ئەڭ كاتتا ساۋابتۇر، سەۋر قىلىڭ، ــ يىغامغا چىدىمىغان قوشـ ـنىمىز مېنى تۇپراقتىن ئاجرىتىپ يۈكۈندۈرۈپ ئولتۇرغۇزدى، ــ رەھمەتلىك ئابلىكىم ئاخۇننىڭ بۇ دۇنيادا ئەڭ ئۆچ كۆرىدىغىنى يىغلاش ئىدى. ئۇ دائىم «يىغا بىچارىلىكنىڭ ئىپادىسى، ئادەم ئۆزىگە ئىشىنىشى، ئەڭ قىيىن كۈنگە قالغاندىمۇ ئۈمىدۋار بولۇپ، ئۆزىدە ئىشەنچ تۇرغۇزۇشى كېرەك» دەيتتى. سىز مەرھۇمنىڭ تېنى سوۋۇماي تۇرۇپلا زاراتلىقتا مۇشۇنداق نالە-زار قىلىسىڭىز، ئۇ يەرلىكىدە خاتىرجەم ياتالامدۇ، بالام؟ ئادەم يېقىن كىشىسىدىن ئايرىلغاندا ئەلھۆكمىللا دەپ، قازاغا رىزا بولمىقى لازىمدۇر.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئاللىقانداق بىر ھېسسىيات بىلەن ئۇنىڭغا بويۇنداپ قارىدىم. لېكىن، ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىۋالغاچقا چىراي ئىپادىسىنى كۆرەلمىدىم. ئاڭغۇچە ھەمراھلىرىم قەبرىنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ بولۇشقان بولۇپ، ياشقىنە قارىي يىگىت مۇڭلۇق ئاۋازى بىلەن قىرائەت باشلىغانىدى. ئۇنىڭ يۈرەكنى ئېزىدىغان قىرائىتى بىلەن ئېسىدەشتىن توختىدىم. ئۇلتۇرغانلارنىڭ بەزىلىرى ئۇخلاـ ۋاتقاندەك كۆزلىرىنى يۇمۇۋالغان بولسا، بەزىلىرى قىرائەتكە ماسـ ـلىشىپ يېنىك تەۋرىنەتتى. قارىي بىرھازادا قىرائىتىنى تۇگىتىپ، دۇئاغا قول كۆتۈردى. مەنمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئالقانلىرىمنى جۈپلەپ دۇئاغا قول كۆتۈردۇم. دۇئا قىلىۋېتىپمۇ كۆزۈمدىن ياش توختىمىدى. ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىشقا ھەرقانچە ئۇرۇنۇپمۇ يېشىمنى

توختتالمايۋاتاتتىم. دۇئا ئاخىرلاشقاندا قوشنىمىز ئورنىدىن تۇرۇپ، بايا ئۆيدىن ئېلىپ كەلگەن بىر چېلەك سۇنىڭ يېرىمىنى تۇپراق بېشىدىكى قاراسۆگەتنىڭ تۈۋىگە قۇيۇپ، قالغان يېرىمىنى قەبرە ئۈستىگە تەكشى سەپكەندىن كېيىن دېدى:

— ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ ئوغلۇم، ئۆيگە قايتايلى، ئەتە مەرھۇمنىڭ نەزىرىسى بېرىلىدۇ. ئىككى-ئۈچەيلەن قېلىپ قۇرئان ئوقۇيدۇ. قالغانلار ئۆيگە كېتەيلى.

— مەن مەشەدە قالاي، — دېدىم قەتئىي تۇرده، — بۇگۈن كېچە دادامغا ھەمراھ بولاي.

— ھېرىپ-ئېچىپ كەلدىڭىز بالام، بايا تېخى چاي ئىچىكىلى ئۇنىمىدىڭىز. شۇڭا ئۆيگە بېرىپ.....

— مېنى بۇگۈنچە ئىختىيارىمغا قويۇڭلار، بولامدۇ؟ — يېلىنغاندەك تەلەپپۇزدا ئېيتتىم.

— ماقۇل، ئەمسە بىردەم تۇرۇپ قايتارسىز.....

شۇنداق قىلىپ، قوشنىمىز بىلەن ئىككىيلەن ئۆيگە ماڭدى. مەن، گۈلنۇرنىڭ ئاكىسى ۋە يەنە ئۈچەيلەن زاراتلىقتا قالدۇق. بۇ كەچكە تايىن تاپقان چاغ بولۇپ، قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرلىرى غەربىي ئۇپۇقنى قان رەڭگىدە بويىغانىدى. قارىيلار قۇرئان ئوقۇش ئۈچۈن تۇرۇۋاتقان جايىدىن سەل نېرىدىكى مەخسۇس دۇئا-تىلاۋەت قىلىش ئۈچۈن ياسالغان، يۇكۇنۇپ، قىستىلىپ ئولتۇرسا بەش-ئالتە ئادەم ئاران سىغدىغان ياغاچ ئۆينى كۆتۈرۈپلا ئەكېلىپ تۇپراق بېشىنىڭ يان تەرىپىگە چايلاشتۇرۇپ، بايا ئۆيدىن ئالغاچ كەلگەن كىگىزنى سالغاندىن كېيىن، شامنى يېقىپ قۇرئان تىلاۋەت قىلىشقا باشلىدى.

— ئالماس ئىچىگە كىرىپ ئولتۇرۇڭ، — تەكلىپ قىلدى گۈلنۇرنىڭ ئاكىسى.

— بولدى، مەشەدىلا ئولتۇراي.

ئۇمۇ ئۇنچىقماي يېنىمغىلا جايلاشتى. قارىيلار ئۇنلۈك ئاۋازدا قۇرئان ئوقۇپ، زاراتلىقنى بىردىنلا جانلاندۇردى. مەن ئۇلارنىڭ تىلاۋىتىگە قۇلاق سالغىنىمچە دادامنىڭ چىرايىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم. كىچىك چاغلىرىمدىكى ئىشلار كىنو كۆرۈنۈشلىرىدەك ئايان بولۇپ، بىردىنلا ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي يىغلاپ تاشلىدىم.

— يىغلىماڭ، — پىچىرلىدى گۈلنۇرنىڭ ئاكىسى، — قۇرئان ئوقۇۋاتقاندا يىغلىسا يامان بولىدۇ.

ئۆزۈمنى دەرھال تۇتۇۋېلىپ، ئۇنسىز ياش تۆكتۈم. شۇ تەرزدە قانچىلىك ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن، تولۇن ئايىنىڭ كائىناتقا سۈتتەك نۇرىنى سېخىيلىق بىلەن چېچىۋاتقىنىنى كۆرۈپ ئەلياتقۇ بولغىنىنى سەزدىم. يۇلتۇزلار توختىماي جىمىرلايتتى. توساتتىن بىر يۇلتۇز بەلگە ئوقتەك شۇڭغۇپ بىردىنلا غايىب بولدى. شۇ ئان كىچىك چېغىمدا دادام ئېيتىپ بەرگەن ئەپسانە ئېسىمدىن كەچتى. شۇ چاغدا ئۇ ساقاللىرىنى سىيپاپ تۇرۇپ: «ھەممە ئادەمنىڭ تۇغۇلۇشتىن بۇرۇنلا بىردىن يۇلتۇزى بولارمىش، شۇ يۇلتۇزلارمۇ ئادەم بىلەن ئۇخشاش ئۆمۈر كۆرەرمىش، قاچانكى بەندىنىڭ رىزقى تۈگىسە، ئۇنىڭ يۇلتۇزىمۇ ئاسماندىن ئېقىپ كېتەرمىش.....» دېگەنىدى. ئۇ ئىلمىسىزلىكىگە باقماي ئاشۇنداق گەپلەرنى تولا قىلاتتى. بەزىدە ئۇنىڭ مەنىسى چوڭقۇر گەپلىرىگە ئۆزۈممۇ ھەيران قالاتتىم.

— دادا، بۇ يۇرتتا بىزنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمىز ئازكىنا، بىز باشقا يەردىن كۆچۈپ كەلگەنما؟ — توساتتىن سورىدىم دادامدىن ئالدىنقى قېتىم ئۆيگە كەلگەندە. ئۇ سوئالىمدىن سەل غەلىتىلىك ھېس قىلغان چېغى، ئويغا پېتىپ بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن، يانداۋرۇپ سورىدى:

— قانداق دەيسەن، ئوغلۇم؟

— بۇ مەھەللىدە باشقىلارنىڭ نۇرغۇن ئۇرۇق-تۇغقانلىرى

بارکەن، بىراق بىزنىڭ يېقىن تۇغقىنىمىزدىن بىر نەچچىسىلا بارکەن، شۇڭا دەيمىنا.....

ــ يوقىلاڭ ئويلاردا بولما، بالام. بىز ھېچقاچان باشقا يۇرتتىن كۆچۈپ كەلمىگەن. بۇ‌ئامىنىڭمۇ، بۇ‌ئامنىڭ بۇ‌ئىسىنىڭمۇ كىندىك قېنى مۇشۇ تۇپراقتا تۆكۈلگەن. بۇ يۇرتتا ھەممىمىز ئۇرۇق-تۇغقان، يات ئادەم يوق، ئوغلۇم.....

ئەينى چاغدا ئۇنىڭ زادى نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى بىلەلمىگەنىدىم. مانا ئەمدى ئېنىق ھېس قىلىۋاتىمەن. بۇ جاھاندا بىرمۇ يات ئادەم يوقكەن، ھەممىمىز ئادەم ئاتا بىلەن ھاۋا ئانىنىڭ پەرزەنتلىرى ئىكەنمىز. توۋا، شۇنچىلىك ئاددىي ساۋاتنى نېمىشقا بۇرۇنراق چۈشەنمىگەنىدىمەن-ھە!.....

ــ تۈن ئېغىر ياتقۇ بوپتۇ، ئۇكام. ئەمدى ئۆيگە قايتامسىز؟

ــ سوربىدى گۈلنۇرنىڭ ئاكىسى.

ــ يەنە بىردەم ئولتۇراي.

ــ ئەمسە مەن ئۆيگە دىككىدە بېرىپ كېلەي. بايا ئىشنى خام چاغلاپ سۇ ئېلىۋالماپتىمىز، ھېلى قارىمىلارنىڭ تەرەت يەڭگۈشلىشىگە سۇ لازىم بولۇپ قالسا تەمتىرەپ قالمايلى.

ــ ماقۇل، مېڭىۋېرىڭ ئەمسە.

ئۇ ئۆيگە ماڭغانىدىن كېيىن، يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇۋېرىپ ئويۇشۇپ كەتكەن پۈتلىرىمنى رۇسلاش ئۈچۈن ئورنۇمىدىن تۇردۇم-دە، تىزلىرىمنى قاتتىق-قاتتىق مۇجۇپ قويۇپ يەنە ئولتۇردۇم. ئاي ئەتراپنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇرسىمۇ، قويۇق ئورمان سۈرلۈك تۈيۈلاتتى. قارىيلار ھېلىھەم قۇرئان تىلاۋەت قىلىۋاتاتتى. يەردىن بىر-ئىككى غېرىچلا كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئالدىمدىكى قەبرىگە قاراپ خىيالغا پاتتىم.....

سۈبھى يورۇشقا ئاز قالغاندا قارىيلارنىڭ قۇرئان تىلاۋىتى تۈگىدى. ئۇلارنىڭ تىلاۋىتىنى ئاڭلاپ ساق بىر كېچە ئولتۇرغان

بولسامۇ ئۇيقۇم كەلمىدى. بامدات نامىزى تامام بولغاندا قارىيلارنىڭ ئىچىدىن بىرى يەنە مۇڭلۇق قىرائەت باشلىدى.

بۇ يەرنىڭ ئادىتى شۇنداق، مەيلى قانداقلا ئادەم ئۆلۈپ كەتسە نەزىرىسىنى بەرگۈچە مەسچىت جامائىتى بامداتتىن يېنىپلا زاراتلىققا چىقىپ مەرھۇمنىڭ روھىغا ئاتاپ دۇئا-تەكبىر قىلغاندىن كېيىن ئاندىن ئۆيلىرىگە قايتىدۇ. بۇگۈن دادامنىڭ نەزىرىسىنى بېرىدىغان كۈن بولغاچقا، مەھەللىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بامدات نامىزىدىن يېنىپلا تۇيۇراق بېشىغا كەلگەنىدى. مەن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى تونۇيتتىم. ئۇلار مەن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈكەندىن كېيىن، يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇشتى. ساقاللىرى ئۇچتەك ئاقارغان ئىمام ئاخۇنۇم قېلىن بىر كىتابنى ئالدىدا قويۇپ، مۇسۇلمانلار دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار ھەققىدە بىر ھازا تەبلىغ قىلغاندىن كېيىن دۇئاغا قول كۆتۈردى.....

جامائەت نەزىرىدىن يانغاندا ئاش ۋاقتى بولغان، ئۆيدە ئاساسەن قولۇم-قوشنىلار، گۈلنۇرنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرلا قالغانىدى. قوشنىمىز ئۇنىمىغىنىمغا قويماي، زورلاپ داستىخانغا ئەكەلدى. قورسىقىم ئاچ بولسىمۇ، كانىيىمنى بىرسى بوغۇۋالغانىدەك، گېلىمدىن بىر نەرسە ئۆتىدىغاندەك قىلمايتتى.

— ئېلىڭ، بالام، زورلاپ يەڭ. پۇت-قولدا ماغدۇر بولسا ئاندىن ئادەم راۋۇرۇس تۇرالايدۇ.

ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ، ئالدىمدىكى كاكچىدىن بىر پارچە ئېلىپ، پىيالىدىكى چايغا تۇگۇرگەندىن كېيىن، ئېغىزىمغا ئاپاردىم-يو، لېكىن كاللامدىن يالتىتىدە بىر ئوي كېچىپ توختاپ قالدىم.

— دادام..... نېمە كېسەل بىلەن.....

قوشنىمىز نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەنگەندەك، ئىشنىڭ جەريانىنى ئالدىرىماي سۆزلەشكە باشلىدى:

ــ رەھمەتللىك ئابلىكىم ئاخۇن بىلەن مەن قۇرداش، ئوغلۇم. بىز كىچكىمىزدىنلا مۇشۇ مەھەللىدە بىرگە ئۆسۈپ، بالا-چاقىلىق بولدۇق. مەن مۇشۇ يېشىمغىچە ئۇنىڭ بىرەر-يېرىم كۈن ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغىنىنى بىلمەيمەن. بەزىدە تومۇقاپ قالسىمۇ، لېۋىنى چىشلەپ مېڭىپ يۈرەتتى. يېقىندىن بېرى مەيدىسىنى تۇتۇپلا يۈرگىنىگە كۆزۈم چۈشۈپ، نەچچە قېتىم دوختۇرخانىغا بېرىپ تەكشۈرتۈپ بېقىڭلا دېسەم، «ۋاي قويۇڭلا، ئانچىكى بىر مەيدە ئاغرىقىغا دوختۇرخانىغا بارسام، كېسىلىمنى تاپالىسىغۇ تاپتى، ئەگەر تاپالماي بىرەر يامان كېسەلنىڭ گېپىنى قىلىپ قالسا، ئەندىشە بىلەن تۇگىشىپ كەتمەي، يەنە» دېگە-نىدى. ئاشۇ كۈنى ھويلىدا تۇرسام، توساتتىن گۈلنۇرخان توۋلىغانىدەك قىلدى. نېمە ئىش بولغانىدۇ، دەپ بۇ ھويلىغا يۈگۈرۈپ كىرسەم، رەھمەتللىك توپىدىلا دۈم يېتىپتۇ. ئۇنى ئولاش-چولاش سۈپىغا ئېلىپ، ئاندىن ئېشەك ھارۋىسى بىلەن يېزىلىق دوختۇرخانىغا ئاپاردۇق. دوختۇرلار ئۇنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ يۈگۈرۈپ كېتىشتى. ئۇ دوختۇرخانىدا ساق ئۇچ كېچە-كۈندۈز ياتتى. بۇ جەريانىدا گۈلنۇرخان كىرپىك قاقماي ئۇنىڭغا قارىدى. ئۇنىڭغا بەك ئىچىم ئاغرىدى. بىر ئايال كىشىنىڭ شۇنچىلىك سەكپارە بولمىقى ئۈگەيمۇ؟ «ئابلىكىم ئاخۇنغا مەن قاراي، سىز ئۆيگە بېرىپ، ھاردۇق ئېلىپ كېلىڭ» دېسەممۇ گۈلنۇرخان پەقەت ئۇنمىدى. ئاخىر مەرھۇمغا خۇدانىڭ نەزىرى چۈشكەن چېغى، دەرگاھىغا ئېلىپ كەتتى. دادىگىز نەپەستىن قالغانىدا بىر كۆزى يۇمۇلمىدى بالام. نەچچە قېتىم يۇمدۇرۇپ قويساممۇ، يەنە ئېچىلىپ كەتتى. ئاخىر ئىچ-ئىچىمدىن يىغا تۇتۇپ، ئوغلۇڭغا ئاللا ئىگەم بار، قوشنام. ئوغلۇڭنى ئاۋۋال ئاللاغا، ئاندىن ئەل-جامائەت ۋە ماڭا تاپشۇر دېسەم، ئاندىن يۇمۇلدى.

بۇنى ئاڭلاپ قولۇمدىكى نان داستىخانغا چۈشۈپ كەتتى. يەنە بوغۇلۇپ يىغلاشقا باشلىدىم. ئىچكىرىكى ئۆيدە گۈلنۇر ئۆكسۈپ يىغلاۋاتاتتى. تولا يىغلاۋەرگەچكىمۇ، بىچارىنىڭ ئۇنى پۈتۈپ كەتكەنىدى. قوشنىمىز ئۇنى-بۇنى دەپ يۈرۈپ مېنى ئاران پەس قىلدى.

ئۆيدە دادامنىڭ يەتتىسىنى بەرگۈچە تۇردۇم. شۇ كۈنى مېھمانلار ئۇزىغاندا، گۈلنۇر يېنىمغا كېلىپ، دەماللىققا نېمە دېيىشىنى بىلمىگەندەك بىردەم تۇرغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى:

— بىر گەپنى دېسەم خاپا بولارسىزمۇ؟

— قېنى دەڤېرىڭ.

— سىزنى قوغلىغىنىم ئەمەس، بۇ بەربىر سىزنىڭ ئۆيىڭىز، قانچىلىك تۇرسىڭىز ئىختىيارىڭىز. لېكىن، بۇ يىل ئوقۇش پۈتكۈزىسىز، بۇنىڭغا ساناقلىقلا كۈن قالدى. شۇڭا، مەكتەپكە بېرىپ كەلسىڭىزمىكىن. سىز كەلگۈچە مەن بۇ ئۆينىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرمەيمەن.

— بۇ..... بۇ قانداق بولار؟ — دەماللىققا بىرنەرسە دېيەلمەي، كېكەچلەپ سورىدىم.

— بولمايدىغان نېمىسى بار. بۇ يەردە كۆپ تۇرسىڭىز ئوقۇشىڭىزغا تەسىر يېتىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيمەن.

مەسلىھەتىڭىزنى ئويلىشىپ باقاي.

— ماقۇل، ياخشىراق ئويلىنارسىز.

گۈلنۇر بىلەن شۇنچىلىكلا گەپلىشىپ، يەنە زاراتلىققا ماڭدىم. شۇ كۈنى تۈپراق بېشىدا تۇنەپ، نۇرغۇن ئىشلارنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزدۈم. ئانام ئەقلىمگە كەلسەم قازا قىلىپ كەتكەنىكەن. دادام ئۆسۈپ يېتىلىشىمدە كۆپ ئەجىر سىڭدۈردى. ئەقلىمگە كەلگەندىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققۇچە ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ باقمىغانىدىم. يېزىمىزدا ئوقۇۋاتقانىدىمۇ مەكتەپتىن قايتىپ

كىبلىپلا ئۇدۇل ئۇ ئىش قىلىۋاتقان يەرگە باراتتىم-دە، قىردا زوڭ ئولتۇرغىنىمچە ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىگە زەن سالاتتىم. شۇ چاغلاردا ئۇنى قولىدىن كەتمەننى ئېلىپ سەل-پەل بولسىمۇ ئارام ئالدۇرۇشنى ئويلىمىغان ئىكەنمەن. كونىلاردا «دادا دېگەن تاغ، ئانا دېگەن باغ» دېگەن گەپ بار. ئۇلارنىڭ تەرىپى بويىچە ئېيتسام، كىچىكىمدىلا ببغمىدىن ئايرىلغان، مانا ئەمدى قاراقۇرۇمدەك مەزمۇت تېغىمدىنمۇ ئايرىلغانىدىم. ئويلىغانسېرى كۆزلىرىمدىن ياش كەلكۈنلىرى تاشقىنلاپ، تۇپراقنى باخاشلاپ قانغۇچە يىغلىدىم.

ئۆيگە قايتىپ كەلگىنىمدە مەھەللە مەسچىتىنىڭ جامائىتى بامدات نامىزىدىن يانغانىدى. كىچىچە كىرپىك قاقمىغاچقىمۇ، پۈت-قولۇمدا جان يوق، بېشىم ئاغرىپلا تۇراتتى.

بىر يېرىڭىز ئاغرىۋاتامدۇ؟ — سوردى گۈلنۇر ئۆيگە كىرىشىمگىلا.

— ياق.

— چىرايىڭىز ئۆمسلى تۇرىدۇ. كۆزلىرىڭىز قىزىرىپ، قاپاقلىرىڭىز ئىشىشىپ كېتىپتۇ. قارىغاندا، كىچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەن ئوخشايسىز. بىردەم ئوخلىۋالامسىز؟

— ياق، بولدى.

— ئەمىسە، ئۇگرە ئېتەي. پىشقىچە بىردەم سوزۇلۇپ يېتىۋېلىڭ.

ئۇ كىگىز ئۈستىگە كۆرپە سېلىپ، ئورۇن راسلاپ ئاندىن:

— كېلىڭ، بىردەم يېتىۋېلىڭ، — دېدى.

ياتقۇم بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ تىلىمىنىڭ ئۇچىغا كېلىپ قالغان گەپنى يۇتۇۋەتتىم ۋە ئايىغىمنى سېلىپ، ئۇ راسلىغان ئورۇنغا چىقىپ سوزۇلۇپ ياتتىم.....

بىرى يەر تېگىدىن ئىسمىمنى چاقىراغاندەك قىلدى. ھەر-

قانچه قىلىپمۇ كۆزۈمنى ئاچالمىدىم.

ــ تۇرۇڭ، ئالماس. ئاشنى ئىسسىقىدا ئىچىۋىلىڭ. ھېلى بىكار سوۋۇپ قالسا، ئىچكۈڭىز كەلمەيدۇ.

ئۇستىخانلىرىم ئۇگە-ئۇگىلىرىدىن ئاجراپ كەتكەندەك سىر-قىراپ ئاغرىيتتى. بېشىم گاراڭلاشقان، تۇگمەن تېشىدەك ئېغىر ئىدى. شۇنداقتىمۇ چىشىمنى چىشلەپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ داستىخانغا كەلدىم.

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم.

ئەمدى قولۇمغا ئالغان قوشۇقنى ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئاشنىڭ ئۈستىگە قويۇپلا ئىشكتىن كىرىپ كەلگەن ئابلەت بىلەن كۆرۈشتۇم.

ــ قېنى سۇپا ئۈستىگە چىق، ئاداش.

ئابلەت تەكەللۇپسىزلا سۇپىغا چىقىپ بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇردى. ئاڭغۇچە گۈلنۇر بىر چىنە ئۇگرىنى ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇپ ئۈلگۈردى.

ــ قېنى چىننى قولۇڭغا ئال، ئاداش، ــ دېدىم قوشۇقنى قولۇمغا ئېلىۋېتىپ.

ئۇنچىقماي غىزالىنىشقا باشلىدۇق. ئۇگرە ھەقىقەتەن ئوخشىغان بولۇپ، ئۆيگە كەلگەندىن بېرى تۇنجى قېتىم بىرىكىم زورلىمىسمۇ ئىككى چىننى بىكارلىدىم.

ــ قاچان ماگىدىغان بولدۇڭ، ئاداش؟ ــ ئېغىز ئاچتى ئابلەت دۇئا قىلىنىپ، داستىخان يىغىلغاندىن كېيىن. گۈلنۇر لاپىيە قارىۋىدى، ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى دەررۇ قاچۇردۇم.

ــ مۇشۇ تاپتا ئۆيدىن پەقەتلا ئايرىلغۇم يوق، ئاداش، ــ دېدىم ئەستايىدىل ئويلانغان قىياپەتتە بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ــ لېكىن ئوقۇش پۈتكۈزۈشكە ساناقلىقلا كۈن قالدى. ھېچ بىلمىدىم، قانداق قىلسام بولىدىكىن.

ــ ئەستايىدىل ئويلان، ئاداش. مەنمۇ باشلانغۇچنى تۈگىتىپلا توختاپ قالغان. سەندەك چوڭ شەھەردە ئوقۇش ماڭا نېسىپ بولمىدى. شۇنداقتىمۇ ئاز جاپا بىلەن ئوقۇمىغانلىقىڭ ماڭا ئايان. رەھمەتلىك ئابلىكىم دادام ئوقۇشۇڭنى دەپ ئاز ھەرەج تارتمىدى، غۇلاچقا چىداپ، غېرىچ قالغاندا چىدىمىساڭ بولماس.

ــ ئابلەت توغرا دەيدۇ، ئالماس. مەنمۇ ئاخشام ئېيتتىم، سىز ئاق-قارىنى پەرق ئېتەلەيدىغان ئادەم. مېنىڭ كۆپ سۆزلىشىم ھاجەت ئەمەس. شۇڭا.....

ــ ماقۇل، مەن ماڭاي، بۈگۈنلا ماڭاي.

ــ مېنىڭ سۆزلىرىمنى خاتا چۈشىنىپ قالدىڭىزمۇ-نېمە؟ ــ گۈلنۇر بىردىنلا ئۈمچەيدى. ئاۋازىمۇ نېمىشقىدۇر تىترەپ كەتتى.

ــ ياق، خاتا چۈشەنمىدىم. قاچانلا ماڭسام ماڭدىكەنمەن، شۇڭا بۈگۈنلا ماڭاي.

ــ ئوبدان گەپ قىلدىڭ، ئاداش. مەنمۇ بۈگۈن جىددىي بىر ئىش ئۈچۈن ناھىيە بازىرىغا بارماقچى بولغان، شۇڭا سەن بىلەن كۆرۈشۈپ ئاندىن ماڭاي دەپ كېلىۋىدىم، ئۇنداقتا ئىككىمىز بىرگە ماڭايلى.

ــ تەييارلىقىڭزنى قىلىپ بېرەي، ئەمسە، ــ گۈلنۇر بىردەم ئۇنچىقماي ئولتۇرغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى.

ئابلەت بىلەن شۇ كۈنلا ناھىيەگە كېلىپ، ئۈرۈمچىگە ماڭدىم. ئائىلەمدىكى ۋاقتىمدا زۇكام تەگكەچكە، ئۈرۈمچىگە بېرىۋالغۇچە كۆزۈم تۆت بولدى. سەپەر جەريانىدا پەقەت ئۇخلىيالمىدىم. باشقىلار ماشىنىڭ يېنىك تەۋرىنىپ مېڭىشى بىلەن شېرىن ئۇيقۇغا چۈشكەن بولسىمۇ، كۆزۈمگە ئۇيقۇ كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. باش-ئايىغى يوق چىگىش خىياللار مېنى ئازابلايتتى.....

ئاپتوبۇس سوزۇپ-سوزۇپ سىگنال بېرىپ توختىغاندىلا

ئورنۇمدىن تۇردۇم. سەپەرداشلىرىم ئاپتوبۇستىن ئالدىراپ چۈشۈپ، يۈك-تاقلىرىنى يېغىشتۇرۇپ ماڭماقتا ئىدى. سومكىنى كۆتۈرۈپ ئاپتوبۇستىن چۈشتۈم-يۇ، تۇرغان ئورنۇمدا داڭ قېتىپ قالدىم. بىرنەچچە قەدەم نېرىدا جەمئىيەت قاراپ تۇراتتى. نېمىشقىكىن، قولۇمدىكى سومكا سىيرىلىپ يەرگە چۈشۈپ كەتتى. ئاڭغۇچە جەمئىيەت يۈگۈرگىنىچە ئالدىمغا كېلىپ، ئەتراپىتىكى كىشىلەرنى كۆرمىگەندەك مېنى قۇچاقلاپ، بىردىنلا يىغلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ مەنمۇ يىغلاپ تاشلىدىم. ئاپتوبۇستىن چۈشۈۋاتقانلار نېمە ئىش بولغانلىقنى بىلمەي، ھەيرانلىق ئىلكىدە بىزگە قاراپ قېلىشتى، بىز بۇنىڭ بىلەن كارىمىز يوق بىرھازا قۇچاقلاشقان پېتى يىغلىشىپ كەتتۇق.

— مەن..... مەن..... سىز كېتىپ، ئاندىن خەۋەر تاپتىم. باشقىلار شۇ چاغدىلا ئوقۇپ بولغانىكەن. لېكىن قانداق..... قاسىم مۇئەللىم: «ئالماسقا دېگۈچى بولماڭلار..... ئۇ ئۆيىگە بېرىپ ئاندىن ئۇقسۇن» دېگەچكە..... — جەمئىيەت يىغلاپ تۇرۇپ شۇنچىلىكلا دېيەلىدى.

— بولدى، كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، جەمئىيەت. بۇ مۇشۇنداق جاھان ئىكەن. تۇغۇلغانكەنمىز، ئۆلۈم ھەممىمىزگە بىر كۈن بار. قانداق قىلىمىز.....، — ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، ئىچ-ئىچىمدىن يىغا ئېتىلىپ چىقىۋاتسىمۇ، ئۇنى بەزلىدىم.

بىرىكىم كومانداغا بەرگەندەك بىر-بىرىمىزدىن ئاجراپ، بىردەم جىم بولدۇق. جەمئىيەت بىرەر يېقىن تۇغقىنىغا قارىلىق تۇتقانىدەك، بېشىغا ياغلىق ئارتىپ، ئۇچىسىغا پەلتو كىيىۋالغانىدى.

— جۇرۇڭ، مەكتەپكە كېتەيلى، — دېدىم سومكامنى يەردىن ئېلىپ.

ئۇ ماڭا ياندىشىپ ماڭدى. بىزگە ھەيرانلىق ئىلكىدە قاراپ قېلىشقان كىشىلەرنى كۆرمىگەندەك بېكەتتىن چىقتۇق.....

تاللاش

قاسىم مۇئەللىمنىڭ ئىشخانىسىغا كىرگىنىمگە بىر چۆگۈن چاي قاينىمى ۋاقىت بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئاللىقانداق بىر مەسىلىنى مۇلاھىزە قىلىۋاتقانىدەك، گەۋدىسىنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە تىرەپ، كۆزلىرىنى يېرىم يۇمغىنىچە ئولتۇرغىنى ئولتۇرغانىدى. ئۇ ئۆزىنى قانچە بىغەم كۆرسەتكەنسېرى، ئۇنىڭ مېنى قايسى مەقسەتتە چاقىرىغانلىقىنى بىلەلمەي تىت-تىت بولاتتىم. ئىشخانا گۆرىستان جىملىقىغا چۆمگەنىدى. قىمىرلىشىم بىلەن ئولتۇرغان ئورۇندۇق غىچىرلاپ كەتتى. ئۇ خىيال تۇلپىرىغا تىزگىن سالغانىدەك، كۆزلىرىنى لەپپىدە ئېچىپ، مېنى ئەمدىلەتىن كۆرۈۋاتقانىدەك، چىرايىمغا بىرپەس تىكىلگەنىدىن كېيىن، گەۋدىسىنى رۇسلىغاچ:

— نەچچە كۈنىدىن بېرى ئويلىنىشقا پۇرسەت بېرىپ، ئىدىيەسىدىن ئۆتسە چوقۇم مېنى ئىزدەيدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم. لېكىن قانچە ساقلىساممۇ، سىزدىن خەۋەر بولمىغاچقا، بۇگۈن چاقىرىشىم. قانداق، ئويلىنىپ بولدىڭىزمۇ؟ — دېدى.

باشتا «چوقۇم مۇشۇ ئىش توغرۇلۇق چاقىرتتى، يۈرەك سۆزلىرىمنى دېسەم، مەن بىلەن كۆپ تاقاراشماس» دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن ئۇ جىممىدە ئولتۇرۇۋالغاچقا، باشقا ئىش توغرۇلۇق چاقىرتقان ئوخشايدۇ دەپ ئولتۇرسام ئۇ دەل شۇ ئىشنى سورىدى.

— بۇ توغرۇلۇق كۆپ ئويلاندىم، مۇئەللىم. كۆڭۈل بۆلگەنلىرىگە رەھمەت. ئارزۇيۇم بويىچە بولغانىدا، تەكلىپلىرىگە جان

دەپ قوشۇلسام بولاتتى. ئەمما ئائىلىمىزدىكى ئىشلاردىن خەۋەر-لىرى بار. مەن يالغۇز ئوغۇل.....

— يۇرتىڭىزدا تارتىشىدىغان يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلىرىڭىزمۇ يوققۇ دەيمەن، — دېدى ئۇ گېپىمنى تارتىۋېلىپ.

— ھەئە.

— ئەمىسە.....

— بۇنى بىر ئېغىز سۆز بىلەن چۈشەندۈرۈپ بولالمايمەن، مۇئەللىم. كۆڭلىمدىكىنى ئېيتسام، يۇرتۇمغا بارسام خىزمەت تاپالامدىمەن-يوق، بىلمەيمەن. ئاسانلىقچە خىزمەت تاپالمايدىغانلىقىم ئېنىق. ئەلۋەتتە دەريانىڭ كىچىكىدە ئۇزگەندىن چوڭىدا ئۇزگۇم، ئۇرۇمچىدە قېلىپ، ئۆگەنلىرىمنى ئىشلەتكۈم بار. ئەمما نېمىشقىدۇ يۇرتۇمغا قايتىپ كەتكۈم كېلىۋاتىدۇ.

— ئەھۋالىڭىزنى بىلگەچكە خېلى باش قاتۇردۇم. مەن دېمىسەممۇ ئۆزىڭىزگە ئايان، سىلەرنى ھۆكۈمەت بىر تۇتاش خىزمەتكە تەقسىم قىلمايدۇ. بۇندىن كېيىنكى ئىستىقبالىڭلار پۈتۈنلەي ئۆزۈڭلەرنىڭ تىرىشچانلىقىغا باغلىق. سىزگە بۇ توغرۇلۇق ئويلىنىشنى ئېيتقان كۈنى مەلۇم بىر شىركەتتىن ئوقۇش پۈتكۈزگەن ئوقۇغۇچىلاردىن خىزمەتچى قوبۇل قىلغىلى مەكتىپىمىزگە ئادەم كەلگەن. ئۇلاردىن بىرى تونۇشۇم چىقىپ قالدى. ئۇلار پەقەت بەش خىزمەتچىلا قوبۇل قىلماقچىكەن. دەرھال سىز يادىمغا كېلىپ، ھېلىقى تونۇشۇمغا ئەھۋالىڭىزنى تەپسىلىي تونۇشتۇرسام، ئۇلار قىزىقىپ، سىز بىلەن كۆرۈشتۈرۈشنى ئېيتتى. مەن ئۇلارغا: «ئاۋۋال ئۆزىگە مەسلىھەت سېلىپ باقاي، ئاندىن كۆرۈشۈپ بېقىڭلار» دېگەنىدىم. بۇگۈن ئۇلار يەنە سۈرۈشتۈرۈپ تېلېفون قىپتۇ. ئۇلار قويغان شەرتلەرگە سىز تامامەن چۈشىسىز. بىلىشىمچە، ئۇلارنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى يامان ئەمەسكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېتىبار بېرىش سىياسەتلىرىمۇ ئادەمنى قانائەتلەندۈرىدە-

ـــكەن. ئەستايىدىلىرەك ئويلاڭ، ئۇكام. ئىمكانىيار ئۇرۇمچىدە ئىشلەپ قېلىڭ.....

بۇ تەكلىپكە ياق دېيىشكە تىلىم بارمايتتى. ئۆزۈم ئارزۇلىغان شەھەر، كىچە-كۈندۈز ئويلىغان خىزمەت..... ئازادە-ئىللىق مۇھىت، يەنە..... يەنە نۇرغۇن تەرەپلەر مېنى ماگنىت تۆمۈرنى تارتقاندەك تارتىپ تۇراتتى. لېكىن نېمشقىدۇ بايا دېگەندەك يۇر-تۇمغا، كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن سەھرالغا كەتكۈملا كېلەتتى. ئۇ يەردە ئەمدى مەن تارتىشىدىغان دادامۇ، ئانامۇ، جان كۆيەر بىر تۇغقانلىرىمۇ يوق، لېكىن يەنىلا كېتىش خىيالى ئەسىر قىلىۋالـ-ـغانىدى.

ـــ ئۇبدان ئويلىنىڭ، ئالماس، بۇنداق پۇرسەت ھەممە ئادەمگە نېسىپ بولۇۋەرمەيدۇ. كۆپچىلىك ساۋاقداشلىرىڭىز بىر يىلدىن بۇيان مۇشۇ يەردىن خىزمەت تېپىپ قېلىش مەقسىتىدە جىق ئورۇنلارغا باردى، مۇناسىۋەتلىك كىشىلەرگە ئاغزىنى ئۇپرىتىپ يالۋۇردى. لېكىن، سىز بۇرنىڭىزنىڭ ئۇچىنىلا كۆرۈۋا-تىسىز. ماقۇل دەپ ئۇرۇمچىدە قېلىڭ.

ـــ بۇ ئۇبدان گەپ ئىكەن. ئالماس، ـــ مۇئەللىمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاۋېتىپ تۇيۇقسىز تۇنۇگۈن جەمىلە بىلەن قىلىشقان پاراڭ يادىمدىن كەچتى. ئۇ قاسىم مۇئەللىمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ قەۋەتلا خۇشال بولغانىدى، ـــ مەنمۇ ئىلاج قىلىپ بۇ يەردىن خىزمەت تاپاي..... ئاندىن كېيىن....

ـــ كۆڭلۈم تارتمايدۇ، جەمىلە. ئوقۇشتىن مەقسەت خىزمەت تېپىشلا ئەمەسقۇ؟..... يۇرتىمىزغا كېتەيلى.

ـــ كىچىك بالىدەك گەپ قىلماڭ. خىزمەت تېپىپ، ماددىي ئىھتىياجنى قاندۇرۇشنىڭ نېمىسى يامان؟..... قېنىي دەڭە، يۇرتىڭىزغا بارسىڭىز نېمە ئىش قىلماقچىسىز؟ سىزگە ئۇ يەردە بىرى «تېز كەل، ساڭا خىزمەت تەييارلاپ قويدۇق» دەپ خەۋەر

يەتكۇزدىمۇ؟

ــ ياق، جەمسلە، ماڭا ھېچكىم ئۇنداق دېمىدى ھەم ئۇنداقمۇ دېمەيدۇ. لېكىن نېمىشقىدۇ يۈرتۇمغا كەتكۈم بار.

ــ ساراڭ بوپسىز، ئالماس، راستتىنلا ساراڭ بوپسىز. ياخشىراق ئويلىنىڭ. كېتىمەن دەپلا پېشىڭىزنى قېقىپ ماڭىدىغان شۇنداق ئاددىيي ئىشمۇ بۇ؟..... ئۆزىڭىزنىلا ئەمەس، مېنىمۇ ئويلاپ قويۇڭ!

ــ ئۇنداقتا سىزنىڭچە قانداق قىلسام بولىدۇ؟

ــ بۇ پىكرىڭىزدىن يېنىڭ، ئۇرۇمچىدىن كەتمەڭ، كېيىن يۈرتقا بېرىپ پۇشايمان قىلمىسىز بىكار..... شۇ چاغدا «جەمسلە توغرا دەپتىكەن، ئالدىراڭغۇلۇق قىپتىمەن» دەپ قالمىسىز.....

شۇ چاغدا تولىمۇ تەڭقىسلىقتا قالغانىدىم. بەلكىم ئۇنىڭمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق ئويلىغانلىرى باردۇ. لېكىن ئۇمۇ مېنىڭ مەقسىتىمنى ئەستايىدىل ئاڭلاپ باققان بولسا، يامىنى يوق ئىدىغۇ؟..... ئۇنىڭغا يەنە چۈشەندۈرەي دەپ ئويلىدىم-يو، لېكىن ھەرقانچە چۈشەندۈرسەممۇ بەربىر ئۇنى قايىل قىلالمايدىغىنىمنى ھېس قىلىپ، تىلىمنىڭ ئۇچىغا كېلىپ بولغان گەپنى يۇتۇۋەتكەنىدىم. مانا ئەمدى مۇئەللىممۇ.....

قاسىم مۇئەللىمنىڭ ئادەمگە بىر خىل يېقىملىق بىلىنىدىغان قوي كۆزلىرى ماڭا تىكىلگەنىدى.

ــ بۇ سىزنىڭ ئاخىرقى قارارىڭىزمۇ؟ ــ سورىدى ئۇ ئىشخانىدىكى جىمجىتلىققا خاتىمە بېرىپ.

ــ شۇنداق، مۇئەللىم.....

ــ مېنىڭچە بولغاندا، مۇشۇ يەردە قېلىپ، ئۆز قابىلىيىتىڭىزنى جارى قىلدۇرۇشىڭىز كېرەك ئىدى. مېنىڭ ئۈمىدىم شۇ ئىدى. لېكىن، سىزمۇ مۇستەقىل ئادەم بولغانىدىكىن ئويلىغانلىرىڭىز بار ئوخشايدۇ. ھازىرقىدەك ياخشى ۋەزىيەتتە ئادەم ئىز-

دەنسلا، نۇرغۇن ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقىرالايدۇ. مەيلى، سىزنىڭ تاللىشىڭىزغا قوشۇلمەن.

— رەھمەت، مۇئەللىم.

— ئەگەر يۇرتىڭىزغا بېرىپ بولۇپ، بۇ تەرەپكە كېلىپ قالسىڭىز، قانداق ئىشىڭىز بولسا، قولۇم كۆكسۈمدە.....

مۇئەللىمنىڭ ئىشخانىسىدىن يېنىپ چىقتىم. نېمە سەۋەبتىن يۇرتقا كېتىشكە نىيەت قىلغانلىقىم ئۆزۈمگىمۇ تازا ئايدىڭ ئەمەس ئىدى. بۇ توغرۇلۇق سورىغانلارغا ئېنىق جاۋاب بېرەلمەيتتىم.

ئوقۇش پۈتكۈزۈش ئالدىدىكى ئالدىراشچىلىقلىرىم تۈگەپ قايتىپ كەلدىم. جەمىلە مۇئەللىمگە كېسىپلا جاۋاب بېرىۋەتكەنىمنى ئاڭلاپ، بىر-ئىككى كۈن باتناپ يۇرگەن بولدى. ئۇ ھەدىسلا مەندىن ئۆزىنى قاچۇراتتى. ئۇنىڭ بۇنداق كىچىك بالىدەك قىلىقلارنى قىلماسلىقنى، نىيىتىمنى توغرا چۈشىنىشنى تولىمۇ خالايتتىم. ئەپسۇس.....

— شۇنداق قىلىپ قايتىدىغان بولدىڭىز؟ — دېدى ئۇ «بۇگۈن كەچ ماڭمەن» دېگەن كۈنى نەرسە-كېرەكلىرىمنى رەتلەۋاتسام.

جاۋاب بېرىش ئورنىدا بېشىمنى لىڭشىتتىم.

— كېيىن پۇشايمان قىلمايدىغانسىز؟ — دېدى ئۇ يەنە بىر پەس تۇرۇۋالغاندىن كېيىن.

— بۇنىڭغا ھازىر بىر نېمە دېيەلمەيمەن، جەمىلە. كەلگۈسىنىڭ ئىشىنى كېيىن كۆرىدىغان گەپ.....

ئۇ ئۈنچىقماي نەرسە-كېرەكلىرىمنى يىغىشتۇرۇشۇپ بېرىپ چىقىپ كەتتى. ئايتوبۇستىمۇ بۇ توغرۇلۇق گەپ-سۆز قىلىشمىدۇق. ئۇ ماڭا يېنىچە يۆلىنىپ ئولتۇراتتى. نېمىشقىدۇ گەپ سوراسىمۇ ئاڭلىمىغاندەك زۇۋان سۈرمەيتتى.

— تېخىچە خاپىمۇسىز، جەمىلە؟ — ئۇنىڭ ئاۋازىنى بولۇ-

سىمۇ ئاڭلاش مەقستىدە سوردىم. لېكىن ئۇ يەنىلا ئۇنچىقمىدى، — بۇ جەھەتتە ئۆزۈمنى ئاقلاپ، قەلبىمنى چۈشەندۈرۈشنى خالىمايمەن جەمىلە، كۆپ ئويلاندىم، ھازىر كۆڭلۈم سەل پارا-كەندە. سىزگە نەچچە قېتىم دېدىم. ئانام كىچىكىمدىلا قازا قىلىپ كېتىپتىكەن، دادام مېنى شۇنچە مۇشەققەتتە چوڭ قىلدى. ھازىر ئۇمۇ مېنى يالغۇز قالدۇرۇپ، باقىي ئەلەمگە سەپەر قىلدى. كۆڭلۈمنىڭ قانچىلىك يېرىم ئىكەنلىكىنى بىلمەيسىز. مۇشۇ كۈندە ئۆزۈمنى دۇنيادا ئەڭ بىچارە ئادەم سېزىمەن. يۈرەك سۆزۈمنى ئېيتسام، ماڭا يار-يۆلەك بولىدىغان، ھالىمغا يېتىدىغان بىردىنبىر ئادەم پەقەت سىز جەمىلە.....

نېمىشقىدۇر كۆزلىرىمگە مۆلىلدە ياش كەلدى. ئىچ-ئىچىمىدىن ئېتىلىپ چىققان ئاچچىق سېزىم قەلبىمنى لەرزىگە سالدى. بوغۇزۇمغا بىر نەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك گېپىمنى داۋاملاشتۇرالماي قالدىم.

— بۇ توغرۇلۇق يەنە سۆزلەۋەرمىسىڭىز قانداق؟ — دېدى جەمىلە قىمىرلاپ قويۇپ، — بېشىغا كەلگەنلەر «كەلمىگەن تەلەيدە ئاناڭنىڭ ھەققى بارمۇ» دەپتىكەن. سىزنىڭ يەڭگىللىك بىلەن چىقارغان قارارىڭىز مېنىڭ نۇرغۇن ئازرۇ-ئارمانلىرىمنى سۇ يۈزىدىكى كۆپۈكتەك غايىب قىلىۋەتتى. بۇلارنى ئويلىسام، سىزگە ئاچچىقىم كېلىدۇ. قۇلاققا ياققۇدەك باشقا گېپىڭىز بولسا دەڭ، بولمىسا قۇلاق-مېڭەمنى ئاغرىتماي جىم ئولتۇرۇڭ.....

مۇزغا تەلەڭگە ئاتقاندەك ئاڭلانغان بۇ گەپ بىلەن جىمىپ قالدىم. باشقا ساۋاقداشلار يولدا كەلگۈچە كۈلكە-چاقچاق بىلەن دۇم-دۇم ئويناندى. جەمىلە ئىككىمىز ئۇلارنىڭ زورلاشلىرىنى چىرايلىقچە رەت قىلىپ، ئويۇنغا ئارىلاشمىدۇق. بىزگە قىلغان چاقچاقلىرىغا كۈلۈپلا قويۇپ ئولتۇرۇۋالدىم.

— ئازابلىنىۋاتقانلىقىڭنى بىلىمەن، ئاداش. ئۆزۈڭنى تاشـ-

لىۋەتمە. قارا، چىرايىڭنىڭ ئۆزاق ۋاقىت كېسەل تارتىپ، يېڭى ئورنىدىن تۇرغان ئادەمنىڭكىدەك سۇنۇقلۇقىنى. بەزى ئىشلارغا بەك ئالدىراپ كەتمە، ــ دېدى ئابلىكىم ماشىنا مەلۇم ئۆتەڭدە توختاپ بىز تاماق يەۋاتقاندا، جەمىلە سېنى ھازىرچە چۈشەنمىگەن بولسا كېيىن بەرىبىر چۈشىنىدۇ، ــ بۇنداق قىلساڭ ئۆزۈڭنى تۈگەشتۈرۈۋالسەن، ياخشىسى كۆڭلۈڭنى بەك يېرىم قىلما.

ــ كۆڭۈل بۆلگىنىڭگە رەھمەت.

ئابلىكىم كۆزۈمنىڭ ئىچىگە بىرەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، نېمىشقىدۇر بېشىنى چايقىدى.

ئاپتوبۇس ناھىيە بازىرىدىكى بېكەتتە توختىغاندا، قۇياش ئۇپۇققا باش قويغانىدى. ئاپتوبۇستىن چۈشۈپلا ئوچ چاقلىق موتوسىكلىت ھەيدىگۈچىلەرنىڭ بىرىنى ئىشارەت قىلدىم.

ــ باربىدىغان يەر يېقىنمۇ؟ ــ سورىدى ئۇ يېنىمغا كېلىپ.

ــ ھەئە، ناھىيە بازىرىنىڭ چېتىدىلا، 3 ــ 4 كىلومېتىر كېلىدۇ، قانچە پۇل بېرىمەن؟

ــ ئۆزىڭىز بىلىپ بېرەرسىز. بولمىسا ئاۋۋال يۈكنى ئاپىرىپ بولۇپ، ئاندىن كىراسىنى دېيىشسەكمۇ بولىدۇ.

ــ مەيلى.

دەرھال جەمىلەنىڭ نەرسە ـ كېرەكلىرىنى جايلاشتۇردۇم.

ــ بۇگۈنلا كېتەمسىز؟ ــ سورىدى ئۇ ماڭا قارىمايلا.

ــ ھەئە.

ــ كەچ بولۇپ كەتتى. ئەتە ماڭسىڭىز بولماسمۇ؟

ــ كەچ بولسىمۇ مېڭىۋېرەي.

ــ قاچان كېلىسىز؟

ــ يەنە بىر نەچچە كۈندىن كېيىن.

ــ ئەمىسە بىر كەتكەنچە يوقاپ كەتمەڭ.

جەمىلە خوشلىشىپ بېكەتتىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن

ئابلىكىمنىڭ يېنىغا باردىم.

ــ مەن يېزىغا كېتەي، ئاداش. ئۆيۈڭدىكىلەرگە مەندىن سالام ئېيت. كېلەر ھەپتە ۋاقىت چىقىرىپ يوقلاپ كېلىمەن، شۇ چاغدا كۆرۈشەيلى.

ــ بۇگۈن بىزنىڭ ئۆيدە قونۇپ، ئەتە ئەتىگەن ماڭ.

ــ ياق، بۇگۈنلا كېتەي.

ــ جاھىللىق قىلما.

ــ بۇ تۇزۇت قىلغىنىم ئەمەس، كېچىلەپ بولسىمۇ كېتەي.

ــ مەيلىڭ، ئەمىسە.

بىرەر قاتناش قورالى تېپىش نىيىتىدە يېزىمىزغا قاتنايدىغان ماشىنا بار يەرگە بېرىشنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ تۇرۇشمىغا، تۇيۇقسىز بىرى مۇرەمنى شاپىلاقلىدى. كەينىمگە ئۆرۈلۈپ، ھەيران قالدىم. كۆز ئالدىمدا ئابلەت ھەجىيىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بىلەن خۇددى بىر تۇغقان قېرىندىشىم بىلەن كۆرۈشكەندەك قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۇم.

ــ كەلگىلى خېلى بولدىمۇ؟ ــ سورىدى ئۇ قىسقىچە سالام-سەھەتتىن كېيىن.

ــ ھازىرلا ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ تۇرۇشۇم.

ــ سېنى بۇگۈن كەلمەيدىغان بولدى، دەپ ماڭماقچى بولۇپ تۇرغانىدىم، ھەرنېمە بولسا كەتمەپتىمەن. بولمسا.....

ــ مېنىڭ كېلىشىمنى ئۇقامتىڭ؟

ــ ئۇقمامتىمكى، ئەتىگەندىن بېرى مۇشۇ يەردە ساقلاپ، تېخى بايا كەتسەم بولىدىغان ئوخشايدۇ، بۇگۈن كەلمىدى دەپ ئويلاپ، تۇرۇپلا يەنە «بىردەم تۇرۇپ باقاي» دەپ نىيىتىمدىن يالتايغانىدىم. ھەرنېمە بولسا كەتمەپتىكەنمەن، بولمسا..... ــ ئابلەت يەنە بايىقىدەك ھەجىيىپ، ئەتراپىغا قارىۋەتكەندىن كېيىن دېدى، ــ ھارۋا ئەنە ئاۋۇ يەردە، مەن بېرىپلا ئەكېلەي.

ئۇ مېنىڭ ئىنكاسىمنى كۈتمەيلا كېتىپ، ھايال بولماي ئېشەك ھارۋىسىنى ئېلىپ كەلدى.

— نەرسىلىرىڭ موشۇمۇ؟

— ھەئە.

ئابلەت نەرسە-كېرەكلىرىمنى ھارۋىغا پۈختا جايلاشتۇرۇپ بولۇشىغا ئابلىكىم يەنە قېشىمغا كەلدى.

— شۇنداق قىلىپ، بۈگۈن راستتىنلا كېتەمسەن؟

— كېتەي، ئاداش.

— ئەمىسە مەنمۇ ماڭاي، كۆرۈشكۈچە ئامان بول، خوش.....

— ماڭامدۇق؟ — دېدى ئابلەت ئابلىكىم كەتكەندىن كېيىن ئېشىكىنىڭ چۈلۈۋۇرىنى قولىغا ئېلىپ.

— مەيلى.

— ھارۋىغا چىقىڭال ئەمىسە.

تۇن نىسپىگە يېقىن ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلدۇق. پۈتۈن كەنت شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەن بولۇپ، گۆرىستاندەك جىمجىت ئىدى. ھارۋىدىن چۈشۈپ، شادىلىق قوش قانات ھويلا ئىشىكىنى مۇشتىلىدىم.

— كىم؟ — خېلىدىن كېيىن گۇلنۇرنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

— مەن.....

ھە..... ئالماسمۇ سىز؟ — يېنىك ئاياغ تىۋىشىدىن كېيىن ھويلىنىڭ ئىشكى ئېچىلدى.

— ھارمىغايسىز، تىنچ-ئامان كەلدىڭىزمۇ؟

— ياخشىغۇ..... قانداق، ئۆزىڭىزمۇ ئوبدان تۇرۇۋاتقانسىز؟

— ياراتقان ئىگەمنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ھەرھالدا يامان ئەمەس.

— بۇلارنى نەگە جايلاشتۇرىمىز؟ — سورىدى شۇ ئارىلىقتا ھارۋىنى ھويلىغا ئەكىرىپ ئۇلگۈرگەن ئابلەت.

— سۇپىنىڭ ئۈستىگىلا چۈشۈرەيلى، ئەتە ئۆزۈم رەتلىۋا-لىمەن.

هارۇندىكى نەرسىلەر بىردەمدىلا چۈشۈرۈپ بولۇندى.

— سەن ئوبدان ئارام ئال ئاداش، مەن كېتەي، — دېدى ئابلەت ئېشىكىنىڭ بېشىنى قايرىغاچ

— قونۇپ قالمامسەن؟

— ياق، كېچە بولسىمۇ كېتەي، ئۆيدىكىلەر ئەنسىرەپ قالىدۇ.

ئابلەت تەكلىپىمنى رەت قىلدى. ئۇنى دەرۋازا ئالدىدىكى يولغىچە چىقىپ ئۇزىتىپ قويدۇم.....

— ئۆيگە ئورۇن سېلىپ بېرەيمۇ؟ — سورىدى گۈلنۇر ئايانچلىق تەلەپپۇزىدا.

— بولدى، بۇگۈن هويلىدىكى سۇپىدىلا ياتاي.

— قورسىقىڭىز قانداق، چاي دەملەيمۇ؟

— ياق، بىر نېمە يېگۈم يوق.....

— ئەمىسە ئۇخلاپ ئوبدان ئارام ئېلىڭ. يولدا كەلگۈچە هېرىپ كەتكەنسىز. «يول ئازابى — گۆر ئازابى» دەيدۇ ئەمەس-مۇ، — دېدى گۈلنۇر تال باراڭ ئاستىدىكى سۇپىغا ئورۇن راسلاپ بولغاندىن كېيىن.

دېمىسىمۇ ئاپتوبۇستا ئۇخلىيالمىغانىدىم. گۈلنۇر ئۆيگە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن يېشىنمايلا يېتىپ قالدىم. بېشىم ياستۇققا تېگىشى بىلەنلا ئۇيقۇ لەشكەرلىرىنىڭ ئەسىرىگە ئايلاندىم.

ئەتىسى تاڭ يورۇماستىنلا ياڭراق ئەزان ئاۋازى بىلەن ئويغىنىپ كەتتىم. يەنە بىردەم سوزۇلۇپ ياتماقچى بولدۇم-يۇ، خىيالىمدىن لاپىلدە بىر ئوي كېچىپ، دەرھال تۇرۇپ كەتتىم-دە، تال باراڭنىڭ ئاستىدىكى كۈپتىن ئاپتۇۋۇغا سۇ قۇيۇپ، تاھارەت ئالغاندىن كېيىن زاراتلىققا قاراپ ماڭدىم. ئاۋغۇست ئايلىرى

بولغاچقا، سەھەرنىڭ مەيىن شامىلى ئادەمگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى. ئەتراپ خۇددى ئۇستا رەسسامنىڭ قولىدىن چىققان ماي بوياق رەسىمەك گۈزەل، جەلپكار ئىدى. دەريا تەرەپتىن سۇنىڭ شارقىرىشى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بىردەمدىلا تۇپراق بېشىغا يېتىپ كەلدىم. دادامنىڭ قەبرىسى قىلچە ئۆزگەرمىگەنىدى. بىردىنلا قەبرىنىڭ باش تەرىپىدىكى ئېتەكچىلىك يەردە ئۆستۈرۈلگەن گۈللەر دىققىتىمنى تارتتى. بۇنى گۈلنۇرنىڭ ئۆستۈرگەنلىكىنى قىياس قىلدىم. باشقا يۇرتلاردا ئايالارنىڭمۇ خالىغان ۋاقىتلاردا تۇپراق بېشىغا بېرىپ، دۇئا-تىلاۋەت قىلىدىغانلىقىنى ساۋاقداشلىرىمدىن ئاڭلىغانىدىم. لېكىن، بىزنىڭ يۇرتتا ئايالارنىڭ زىيارەتلىققا ئاشكارا كېلىشى بەسى مۇشكۈل ئىدى.

خېلى يىللار ئىلگىرى بىر قېتىم ئانامنىڭ تۇپراق بېشىغا چىققاندا دادامدىن سورىدىم:

— دادا، نېمىشقا تۇپراق بېشىغا ئەرلەر، ئوغۇللار چىقىپ، ئايالار چىقمايدۇ؟

— ئايالار مازارلىققا كەلسە يامان بولىدۇ، ئوغلۇم.

— نېمىشقا يامان بولىدۇ، دادا؟

— نېمىشقا يامان بولىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ مەسچىتتە شۇ گەپ بولىدىغۇ.....

شۇ چاغدىن باشلاپ ئايال زاتى مازارلىققا بارسا بولمايدىكەن دېگەن قاراش كاللامغا سىڭىپ كەتكەنىدى. ئەجەبا، گۈلنۇر بۇ يەرگە قانداق كەلگەنىدۇ؟ شۇلارنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزگەچ گۈللەرنىڭ يېنىدىلا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، ئۆزۈم بىلىدىغان سۈرىلەرنى ئوقۇشقا باشلىدىم. تۇيۇقسىز قۇلقىمغا كىرگەن گۇدۇڭ-گۇدۇڭ ئاۋازدىن كەينىمگە قاراپ هەيران قالدىم. مەھەللە مەسچىتىنىڭ جامائىتى كەلگەنىدى. قىسقىلا دۇئا قىلغاندىن كېيىن، ئۇلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇم. ئۇلار دادامنىڭ قەبرىسىنى چۆرىدەپ

ئولتۇرۇشتى. سىياقى ئەپسانىلەردە تەسۋىرلىنىدىغان خىزىرغىلا ئوخشاپ قالغان ئىمام ئاخۇنۇم مۇڭلۇق قىرائەت باشلىدى. ئۇنىڭ چىشلىرى تامام چۈشۈپ كەتكەچكە، ئوقۇۋاتقان ئايەتلەرنىڭ تەلەپپۇزى دېگەندەك توغرا بولمىسمۇ، لېكىن ئاۋازى يۇرەكنى ئەزگۈدەك مۇڭلۇق ئىدى. ئۇ خېلى ئۇزاق قىرائەت قىلغاندىن كېيىن، دۇئاغا قول كۆتۈردى. دۇئادىن كېيىن، ھەممەيلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، كەڭ كەتكەن زاراتلىقتىكى قەبرىلەرنى كۆزلەپ مېڭىشتى. ھايال ئۆتمەي ئېغىر سۈكۈتكە پاتقان زاراتلىقنىڭ ھەممە يېرىدىن قىرائەت ئاۋازلىرى ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

مەن ئۆيگە يېنىپ كەلگەندە، گۈلنۇر ئاللىبۇرۇن ھويلا-ئارانلارنى سۈپۈرۈپ، سۇ چېچىپ بولغانىدى.

— قانداق، ھاردۇقىڭىز چىقىپ قاپتىمۇ؟ — سورىدى ئۇ قائىدىلىك سالام بەرگەندىن كېيىن.

ھەئە، خېلى يېنىكلەپ قاپتىمەن.

— بىردەم ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، تاماق ھازىرلا تەييار بولىدۇ.

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە تال باراڭنىڭ بىر چېتىدىكى مورا ئوچاق ئالدىغا ماڭدى. مەقسەتسىزلا ئارقىسىدىن قاراپ بۇرۇنقىدىن خېلىلا سەمرىپ قالغانلىقىنى سەزدىم.

دېگەندەك، بىردەمدىلا سۇپا ئۈستىگە داستىخان سېلىنىپ، چامغۇر توغراپ ئېتىلگەن بىر چىنە ئۇگرە ئالدىمغا قويۇلدى. مەن تۇزۇت-تەكەللۇپسىزلا ئىككى چىنىنى بىكارلىغاندىن كېيىن، پېشانەمدىن قۇيۇلغان تەرلەرنى سۈرتۈشكە باشلىدىم.

— يەنە ئىچەمسىز؟ — سورىدى گۈلنۇر داستىخاندىكى چىنىنى قولىغا ئېلىپ.

— ياق، بولدى رەھمەت. ئاش بەك مەززىلىك بوپتىكەن، ئوبدانلا ئىچىۋالدىم.

— بالا كۆرۈنمەيدىغۇ؟

گۈلنۇر كۆزۈمگە لەپپىدە قارىدى-يۇ، بىردىنلا چىرايى سەل-پەل ئاقىرىپ، يەنە دەرھال ئەسلىگە كەلدى. ئاندىن قاچىسىدە-كى چىلان ياغچى قوشۇقنى قولىغا ئېلىپ، مەقسەتسىزلا ئۆرۈپ-چۆرۈپ يەنە قاچىغا سېلىپ قويغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى:

— نەچچە كۈن ئىلگىرى دادام-ئانىلار كەپتىكەن. شۇلار ئېلىپ كەتكەنىدى.

ئۇنىڭ نېمىشقىدۇر سەل قورۇنۇپ ئولتۇرغىنىنى ھېس قىلىپ، جىم بولدۇم. ئۇ خېلىدىن كېيىن، ئارىمىزدىكى سۈكۈتكە خاتىمە بەرمەكچى بولغاندەك سورىدى:

— ئوقۇشىڭىزمۇ تۈگىدى. ئەمدى نېمە ئىش قىلاي دەيسىز؟

— بىرەر ئىش قىلغۇمغۇ بار، لېكىن ھازىرچە كۆڭلۈمدە ئېنىق پىلان يوق. قېنى ئەھۋالغا قاراپ باقاي.

— سىز ئالىي مەلۇماتلىق ئادەم، ئالماس، يېزىدا بىر ئىش قىلمەن دېسىڭىز، ئويلىنىڭىزنى ئەمەلگە ئاشۇرالمايسىز. ھازىر-قى كۈندە قانداقلىكى ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقماق بەك تەس. دېمىسەممۇ دېھقانلارنىڭ ھال-كۈنى ئۆزىڭىزگە ئايان. مەھەللىدىلا ئەمەس، يېزىمىز بويىچىمۇ يەر تېرىپ باي بولغان ئادەمدىن نەچچىسى بار دەيسىز؟ يوق، بىرسىمۇ يوق! شۇڭا بۇ ھەقتە ئۆزىڭىز ئوبدانراق ئويلىنىڭ، ئالماس. ئوقۇغىنىڭىزنى ئىشلىتىدە-غان، كېيىنلىكى بار ئىشىنىڭ پېشىنى تۇتۇڭ.

— ماقۇل، ئويلىنىپ باقاي.....

شۇ ئەسنادا ئېغىلدىكى قويلار كەينى-كەينىدىن مەرىگىلى تۇردى.

— ۋاي، ئېسىم قۇرۇسۇن، قويلارغا تېخى ئوت بەرمەپتىمەن ئەمەسمۇ، — گۈلنۇر ئالدىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ، قاچا-قۇچىلارنى قازان بېشىغا ئاپىرىپ قويغاندىن كېيىن، ئېغىل تەرەپكە ماڭدى.

كۈنلەر بىر-بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتۈۋەردى. زېرىكسەم كىتاب

ئوقۇپ، گۈلنۇرنىڭ ئىشلىرىغا ياردەملىشىپ كۈننى كەچ قىلاتتىم. خامان ئاللىقاچان ئېلىنىپ، قوناقلارمۇ ئوتىلىپ، تاقلىنىپ بولغاچقا، ئېتىز-ئېرىقنىڭ ئىشلىرى ئانچە ئالدىراش ئەمەس ئىدى. ئەمما، گۈلنۇرنىڭ ۋاقتى ئەتىگەندىن-كەچكىچە ئالدىراشلىق ئىچىدە ئۆتەتتى. بەزىدە ئۆينىڭ ئېغىر-يېنىك ئىشلىرىغا قارىشاتتىم. ناگان-ناگاندا ئابلەت، ئابدۇللا يوقلاپ كېلەتتى، بىز سۇپىدا ئولتۇرۇپ، قاچانلاردىكى ئىشلار ئۈستىدە پاراڭلىشىپ چۈشۈپ كېتەتتۇق.

بۈگۈن نېمىشقىدۇر كىتاب ئوقۇشقا خۇشياقماي، ئۇدۇل دەريا ساھىلىنى كۆزلەپ ماڭدىم. تومۇز ئايلىرى بولغاچقا، دەريانىڭ كەلكۈن كەلگەندى. دوغاپتەك لاي سۇ نەرە تارتقىنىچە قىرغاق يالاپ ئاقاتتى. دەريا لېۋىدە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ لاي سۇ بىلەن قوللىرىمنى يۇدۇم. بىردىنلا كىچىك ۋاقىتلىرىمدا مۇشۇنداق كەلكۈن كەلگەن كۈنلەردە تەڭتۈش باللار بىلەن بۇ قاشتىن ئۇ قاشقا سۇ ئۇزۇپ ئۆتكىنىم يادىمدىن كەچتى. ئۇ ئاجايىپ غەمسىز چاغلار بولۇپ، قورسىقىم ئېچىپ قالمىسلا، ھېچقانداق ئىش بىلەن كارىم يوق ئىدى. مانا ئەمدى چوڭ بولغانسېرى تۇرمۇشنىڭ تۈگىمەس غەم-غۇسسىلىرى ئالدىدا تېنەپ-تەمتىرەپ، بىردىنلا ئادەم مەڭگۈ چوڭ بولمىسا، كىچىك ۋاقىتلىرىدىكىدەك سەبىي، غەمسىز پېتى تۇرۇۋەرسە دېگەنلەرنى ئويلاپ قالدىم. دەريا بويىدا قانچىلىك ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا پۇتلىرىمنىڭ ئۈيۈشۈپ كەتكىنىنى ھېس قىلىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، تازا بىر كېرىلىۋالدىم. قوزا چۈش مەزگىلى بولغاچقىمۇ، كەلكۈن بايقىدىنمۇ ئاۋۇپ، سۇنىڭ ھەيۋىسى تېخىمۇ كۈچەيگەنىدى.....

ھويلىغا كىرىپ كۆزلىرىمنى يوغان ئاچقىنىمچە تۇرۇپ قالدىم. تال بارىڭ ئاستىدىكى سۇپىدا ئابلىكىم، جەمىلە ۋە دىلبەرلەر ئولتۇراتتى. ئۇلارنىڭ بۇنداق تۈيۇقسىز كېلىشى خىيالىمغا كىرىپ

چقمىغانىدى.

— ھەيران قالدىڭ-ھە! — دېدى ئابلىكىم سۇپا يېنىغا كېلىشىمگە كۆرۈشۈش ئۈچۈن قول سوزۇپ.

— ياق، ھەيران قالمىدىم، ئەجەبلەندىم.

كۈلكە-چاقچاق ئارىلاش تىنچلىق-ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن، ئۇلارنى بەھۇزۇر ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدىم.

— نېمە ئىش قىلۋاتىسەن، ئاداش؟ — سورىدى ئابلىكىم سۇپىنىڭ بىر بۇرجىكىگە جايلىشىپ ئولتۇرغىنىمدىن كېيىن، — ناھىيە تەرەپكە ئۆتۈپ قالارمىكىن دېسەم، قاراڭغۇ كۆرسەتمىدىڭ.

«بۇ ئاداشنىڭ جىددىي ئىشى چىقىپ قالغان ئوخشايدۇ، بولمىسا پەتىلىگەچ ئۆزىمىز بېرىپ كېلەيلى» دەپ كەلدۇق.

— ئوبدان قىپسىلەر. كەلگەندىن بۇيان ئۇ تەرەپكە ئۆتەلمىدىم، ئۆيدىغۇ جىددىي ئىش يوق بولمىسا.....

— ئۆيگە كېتىۋېلىپلا ھەممىنى ئۇنتۇغان گەپ، — جەمىلە قېيىدىغاندەك ئەگىم قاشلىرىنى ئۇچۇردى.

— ئاسان ئۇنتۇغلى بولامدۇ، جەمىلە. «بوسۇغا داۋان ئېگىز» كەن، نەچچە قېتىم باراي دەپ نىيەت قىلدىم-يۇ، لېكىن..... — گەپنىڭ ئاخىرىنى قانداق چۈشۈرۈشنى بىلەلمەي توختاپ قالدىم.

— بولدى، بۇ گەپلەرنى قىلىشمايلى، — ئابلىكىم مادارا قىلىپ، مېنى خىجىلچىلىقتىن قۇتۇلدۇردى.

— ئالماس! — ئۆي ئىچىدىن گۈلنۇرنىڭ چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. دەرھال سۇپىدىن چۈشۈپ ئۆيگە كىردىم.

— داستىخان تەييارلاپ، چاي دەملەپ قويدۇم، ئاچىقامسىز.

— سىز چىقمامسىز؟

— بايا كۆرۈشتۇم. نېمىشقىدۇر تارتىنىپ قالدىكەنمەن. ئۇلارمۇ، مەنمۇ ئوڭايسىزلىنىپ يۈرگۈچە بولدى، چىقمايلا قويداي.

بىرەر نەرسە لازىم بولسا، ھايت دەڭ.

گۈلنۇرنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشىنىپ، ئارتۇقچە گەپ قىلمايلا نان ئورالغان داستىخانىنى قولۇمغا ئالدىم.

— توختاڭ، ئۇلار ئاران كەلگەندە قۇرۇق چاي بىلەنلا ئۇزىتىپ قويساق بولماس، تاماق ئېتەيمۇ؟

— مەيلى.

— گۆش ئەكېلەيلى دېسەك، يېزا بازىرىغا بارمىساق بولمايدۇ. شۇڭا توخۇدىن بىرنى ئۆلتۈرەيلمۇ؟

— ماقۇل.

ئۇلارغا داستىخان سالغاندىن كېيىن، چايىنى پىيالىلەرگە قۇيۇپ پەتنۇس بىلەن تەڭلىدىم.

— ئېلىڭلار، كەمبەغەللىكنىڭ چېيى چىشقا دورا دەپتىكەن، بىرەر پىيالىدىن ئىچىپ قويۇڭلار.

— دەۋاتقان گېپىنى، كىم سىزنى كەمبەغەل دەپتۇ. بولمىدىغان زىرائەت كۆكىدىن مەلۇم، تېخى كېيىنكى كۈنلەردە بىزنى ئۇچراتسىڭىز كۆز قىرىڭىزنى سالماي ئۆتۈپ كېتەرسىزمىكىن، — دېدى دىلبەر كۈلۈپ.

— تولا مازاق قىلماڭا.

— دىلبەر راست دەيدۇ، — ئابلىكىم دىلبەرنىڭ ئورنىدا ئىنكاس قايتۇردى، — «تەلەي، نەگە ماڭدىڭ دېسە، دوقا ماڭلاينىڭ قېشىغا» دەپتىكەن، ئاداش. خۇدايىمنىڭ ساڭا بەرمەيمەن دەيدىغان ۋەھىيسى يوقتۇ؟

— دېگىنىڭ كەلسۇن.

— ۋايتاڭ، — جەمىلە پاراڭدىن چەتتە قالماي دېگەندەك تۇمشۇقىنى ئۇچلىدى، — «ئەرگە بىر نۆۋەت، يەرگە بىر نۆۋەت» دەپتىكەن، ئۇرۇمچىدە قېلىڭ دېسە ئۇنىمىدى. ئەمدى قانداق بولاركىن؟.....

— ياق، توغرا ئەمەس. ئەرگە يەتتە، يەرگە يەتتە..... — دېدى ئابلىكىم دەرھال.

— مەيلى نېمىلا دېگەن بىلەن باشتا كەلمىگەن تەلەيدە بىركىمنىڭ ھەققى يوق.

جەمىلەنىڭ بۇ گېپى يۈرىكىمگە يېڭنە سانجىغاندەك تۇيۇلـ ـغان بولسىمۇ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ ھېچ ئىش بولمىغاندەك ھىجىيىپ قويۇپ ئۇلارنى چايغا زورلىدىم:

— قۇرۇق يەردە تۇگمەن تالاشماي، قېنى چاي ئىچىڭلار!

ئۇلار ئوشۇتۇلغان نانىنى چىنىدىكى چايغا ئاپىرىشىغا ئابلەت بىلەن ئابدۇللا كىرىپ كېلىۋىدى، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئۇ ئىككىسى بىلەن كۆرۈشتى.

— قېنى، سۇپىغا چىقىڭلار، — دېدىم ئۇ ئىككىسىگە جاي كۆرسىتىپ.

— بولدى رەھمەت. بىكارچىلىقتا سېنى يوقلاپ كەلگەن، مېھمان بارلىقىنى ئۇقماپتۇق. بولمىسا..... — ئابلەت خىيالىغا بىر ئىش كەلگەندەك چېچى يېڭى چۈشۈرۈلگەن بېشىنى ئوڭ قولى بىلەن تاتىلاپ قويغاندىن كېيىن، كەينىگە ئۆرۈلدى، — مەن دىككىدە چىقىپ كىرەي بولمىسا.....

— نەگە؟

— ئىشەگە.....

ئابدۇللا ئۇستىگە چىقىشقا ئۇنىماي، سۇپىنىڭ گىرۋىكىدىلا ئولتۇردى.

— ئۇستىگە چىقىپ ئولتۇرمىساڭ، ئۆيگە بىر كىرىپ چىق، — دېدىم ئۇنىڭغا ئۆينى شەرەتلەپ، — ھېلى بىراقلا ئولتۇـ رارسەن.

— ئابدۇللا ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

— قېنى ئىلىڭلار، — دېدىم ئۇلارنى قايتىدىن زورلاپ.

ـــ ئالدىراتمىساڭمۇ قورساق ئۆزىمىزنىڭ بولغانىدىكىن بېقىۋېرىمىز، ـــ ئابلىكىم مىيىقىدا كۈلۈپ، چاينى قولىغا ئالدى.

بىز تاققا-تۇققا پاراڭ قىلىپ ئولتۇرغاندا، ئابلەت بىر تاغارنى يۇدۇپ كىرىپ، ئادەمنىڭ ئىشتىهاسىنى قوزغايدىغان كۆكچە قوغۇنلارنى چىقاردى، ئاندىن بىر-ئىككىنى پىچىپ، داستىخانغا تىزدى. ئولار ئەمدى چاينى قويۇپ قوغۇنغا هۇجۇم باشلىدى.

ـــ ۋاھ، ئەجەب تاتلىق قوغۇنكىنا، ـــ دېدى ئابلىكىم لەۋلىرىنى تامشىپ، ـــ ئۇرۇمچىگە كەتكەندىن بۇيان مۇشۇنداق تاتلىق قوغۇننى تۇنجى يېيىشىم.

ـــ ئۇنداق بولسا، بۇ يەرنى سەھراكەن دېمەي، ئالماسنى يوقلاپ پات-پات چىقىڭلار، ئاداش. بۇنداق قوغۇننى ئالدىڭ-لاردىن ئاشۇرۇپ تۇكمە قىلمۇېتىمىز.

ـــ شاپىقمۇ سىزنىڭ دەڭە.

تۇيۇقسىز دىلبەر چاقچاق قىلدى. ئابلەت ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى بىلەلمەي، بىردە ئۇنىڭغا، بىردە ماڭا قارىغان بولسىمۇ، ئابلىكىمنىڭ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، زورىغا هىجايدى.

ـــ ۋاي، ئەجەب كەلتۇرۇۋالدىڭىزا. مەن ئېتىنىي يەپ، شاپىقنىغا قارىمايدىغان كالا جۇمۇ.

ـــ ئازراق كېپەك ئارىلاشتۇرۇپ بەرسەك، شاپىقمۇ ئاشماس؟

هەممەيلەن گەپنىڭ تېگىگە ئەمدى يەتكەم چېغى، بىراقلا قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى.

داستىخان يىغۇېتىلىشى بىلەن هەممەيلەن ئازادىلىككە چىققاندەك پۇتلىرىنى ئۇزۇن سۇنۇشتى.

ـــ مۇشۇ يەردىلا ئولتۇرامسىلەر ياكى باشقا جايغا كۆچەمدۇق، ئاداش، ـــ دېدى ئابلەت ماڭا كۆز يۇمچەكلەپ.

ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي كۆزىگە

قاردىم.

— ئەمدى دەيمىنا، ئۇلار ئاتايىن كەلگەندە، سۆرۈن، ھاۋالىقراق بىرەر باغقا سورۇن تۈزمەيلىمۇ؟

— بولدى، ئاۋارە بولمايلى. ئالماسنى دەپ چىققاندىكىن مەشەدىلا ئولتۇرايلى، — مەن بىر نېمە دېگۈچە ئابلىكىم ئىنكاس قايتۇردى.

— شۇنداق قىلايلى، — دېدى جەمىلەمۇ.

— مەيلى ئەمىسە.....

بىز تاغدىن-باغدىن پاراڭلىشىپ خېلى ئۇزاق ئولتۇردۇق. قۇلىقىم ئۇلارنىڭ پارىڭىدا بولسىمۇ كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا جەمىلەگە قاراپ قوياتتىم. ئومۇ ماڭا لاپپىدە قارايتتى-يۇ، دەرھال كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچاتتى. شۇ تەرىقىدە خېلىدىن كېيىن تەرىتىم قىستاپ ئۆينىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ يېنىشىمغا ئالدىمدا جەمىلە پەيدا بولدى.

— ئالدىراپ نەگە بارىسىز؟

— ئۇلارنىڭ قېشىغا.

— ئۇلار ھازىر ئۆز پارىڭى بىلەن، سىزگە خاپا بولۇپ قالـ-ـمايدۇ، —دېدى ئۇ ماڭا يېقىنلىشىپ، — ئانچە ئەندىكىپ كەتمەڭ، بىزگە ھېچكىم دىققەت قىلمايدۇ. قېنى دەڭە، نېمىشقا مەن تەرەپلەرگە بارمايسىز

ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن گۇمان ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇراتتى.

— بۇنىڭغا ھەرقانچە سەۋەب كۆرسەتسەممۇ ئىشەنمەيسىز، جەمىلە. باشقىچە خىياللاردا بولماڭ. ئۆي دېگەندە ھېلى ئۇ ئىش، ھېلى بۇ ئىش چىقىدىكەن. بايا دېگەندەك «بوسۇغا داۋان ئېگىز» كەن.

— شۇنداق بولسىلا مەيلىتىغۇ، — ئۇ بىردىنلا قولۇمنى ئالىقانلىرى ئارىسىغا ئالدى، — شەيئىي ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ ئەمەسمۇ! باشقىچە خىيالدا بولمايمەن دېگىلى بولمايدىكەن.

— گۇمان ئىمانىنى قاچۇرىدۇ، جەمىلە. ھەرگىز ئۆزگىرىپ قالغىنىم يوق، ئىلگىرىمۇ سىزگە نەچچە قېتىم ئېيتقان. مېنىڭ ھازىرىممۇ، كەلگۈسىممۇ سىزگە تەۋە.

— ئۇھ، يۈرىكىم ئەمدى ئورنىغا چۈشتى، — ئۇ قولۇمنى قويۇۋېتىپ نىل رەڭ دۇخاۋا كۆڭلىكىنىڭ كۆتۈرۈپ تۇرغان كۆكسىنى يېنىك بېسىپ قويدى، — ئۇنداق قىلماڭ، ئالماس. ھەپتىدە بىرەر قېتىم بولسىمۇ ناھىيە بازىرى تەرەپكە بېرىڭ، كۆزدىن يىراق، كۆڭۈلدىن يىراق دەپ، سىزنىڭ كۆرگىڭىز كەلمىگەن بىلەن باشقىلارنىڭ كۆڭلى ئۇنىمايدىكەن.

ئەمدى ئۇنى ئىككى قولىدىن چىڭ تۇتۇپ ئالدىمغا تارتتىم.

— مېنىڭمۇ كۆرگۈم كېلىدۇ. بىراق بەزى ئىشلاردا ئامالسىز قالدىم. خاتىرجەم بولۇڭ، بۇندىن كېيىن باشقىلارنىڭ تەلىپىنى چوقۇم ئويلىشىمەن.

— كۆرسەم ھالىم يوق، كۆرمىسەم كارىم يوق بولۇپ قالماس؟

— يوقسۇ، كۆرسەممۇ-كۆرمىسەممۇ ھامان ئوخشاش.

— گېپىڭىزنىڭ راست-يالغانلىقىنى كۆرىمەنغۇ.

— ھازىرلا كۆرىسىز، — بىردىنلا ئۇنى قۇچاقلاپ، سۈس گىرىم قىلىۋالغان نېپىز لېۋىگە سۆيدۈم. ئۇ دەسلىپىدە ئېرەنىشىمگەن بولسىمۇ، كېيىن بىرلا يۇلقۇنۇپ قۇچىقىمدىن ئاجراپ ئەتراپقا قاريدى.

— كۈپكۈندۈزدە نېمە قىلغىنىڭىز بۇ؟ بىركىم كۆرۈپ قالسا.....

— قاراڭ، ئىككىمىزنى قويۇق ئورمان ئوراپ تۇرسا، كىم كۆرۈپ قالاتتى؟!

— بىرنېمە دەپ بولمايدۇ. مېڭىڭ سىز ئاۋۋال چىقىپ كېتىڭ.

ئۇنىڭ سۆيگۈ يېنىپ تۇرغان كۆزلىرىگە بىرنەچچە دەقىقە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، يېنىك چامداپ مېھمانلارنىڭ قېشىغا ئۇندۇم.

ئۇلار شۇ كۈنى كەچتە قونۇپ قېلىش توغرىسىدىكى تەلەپىمنى رەت قىلىپ خوشلاشتى. ئەتىسى ھويلىمزغا ۋېجىككىنە كەلگەن، يۈزىنى چوقۇر باسقان، يېشى 50 لەردىن ئاشقان بولسىمۇ، كوسىلقىدىن بالا چىراي كۆرۈنىدىغان مەھەللە باشلىقى ھىجىيىپ كىرىپ كەلدى.

ــ ئەمدى، ئۇكام، دېمەي دېسەم بولمىدى. رەھمەتلىك ئابلىكىم ئاخۇن ھاشا چىققان ھامان ھەممىنىڭ ئالدىدا ماڭاتتى، لېكىن..... ــ ئۇ تىلىنىڭ ئۇچىغا كەلگەن گەپنى يۇتۇۋېتىپ يەنە ھىجايىدى-دە، توقاچ سوپۇندەك ئېڭىكىنى مەقسەتسىزلا سىلاپ قويدى.

ــ ھەرقانداق گەپ بولسا دەۋەرسىلە غوپۇركا، ــ دېدىم ئۇنى تەڭقسىلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن.

ــ ئەمدى، ئۇكام، شۇ..... مەنچە بولسا كەلگۈم يوق ئىدى، لېكىنزە يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن ئۇقتۇرۇش كەپتۇ. «كاللا-پاچاق» قا كەلكۈن كېلىپ، ئالەمنى مالەم قىلغان ئوخشايدۇ. يەر تېرىيدىغانلىكى ئۈيدىن بىردىن ئادەم ھاشاغا ماڭسۇن دەپتۇ. شۇڭا.....

ــ مەيلى، باراي، ــ دېدىم دەرھاللا.

ــ ئەمسە تەييارلىقىڭىزنى قىلىپ، مەھەللىنىڭ ئالدىغا ھا!..... شۇ يەردە تىراكتور بار.

غوپۇر سەخۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، قازناق ئۆيدىن، دادام ھايات چېغىدا ئىشلەتكەن كەتمەننى ئېلىپ چىقىپ، لاتا بىلەن پاكىز سۈرتۈشكە باشلىدىم.

ــ غوپۇر سەخۇ نېمە دەپ كەپتۇ؟ ــ سوردى گۈلنۇر

ھېچنېمىنى چۈشەنمەي.

ــ كەلكۈن كەلگەنمىش، ھاشارغا ماڭ دەپ كەپتۇ.

ــ ۋاي توۋا، بۇ مەھەللىدە نۇرغۇن ئادەم بار. بىرەر قېتىم سىزنى ئاپارمىغانغا نېمە بولۇپ كېتەر ئىدى.

ــ قارىغانىدا ھەممە ئادەم بارىدىغان ئوخشايدۇ، بولمىسا تەڭلىك تارتىپ كىرمەستى. تۈنجى قېتىم كىرىشكەن ماقۇل دېدىم. ئۇنىڭسىزمۇ بىر ئادەمنىڭ ئۆيىگە مۇنداق ئىشتى دەپ كىرىشى ئوڭايمۇ؟!

ــ ئۇنداقلارغا بىركىمنىڭ ئۆيىگە كىرىش تەسمىدى. سىز ئۇقمايسىز، مەھەللىدە ھاشار بولسا، ھەربىر ئۆيگە بىر قېتىم ئەمەس، ئون قېتىم كىرىدۇ. شۇنداقتىمۇ ھاشارغا بارىدىغان ئادەم تاپىنلىق يەنە.

ــ بۇ دورەم بېرىپ باقاي.

گۈلنۇر قەتئىي نىيەتكە كەلگىنىمنى پەملىگەن چېغى، ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ سۆزى راست ئىكەن. مەھەللە ئىشخانىسىـ ـنىڭ قورۇسىغا بارسام ئۈچ ـ تۆت ئادەم قارا تېرەك سايىسىدا بوز توپىدىلا سۇنايلىنىپ يېتىپ پاراڭغا چۈشۈشكەنىدى.

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ــ ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇلۇق قولۇمنى كۆكسۈمگە قويۇپ ئېگىلگىنىمچە سالام بەردىم.

ــ ھە، كەل، بۇ يەردە ئولتۇر، ــ ئۇلاردىن بىرى ئورنىدىن قوزغىلىپ جاي كۆرسەتتى، ــ سەنمۇ ھاشارغا ماڭدىڭما؟

ــ ھەئە، غوپۇركام شۇنداق دەپ كىرىپتىكەن.

ــ سەندەك ئوقۇغان ئادەملەر كەتمەن چاپمەن دېسە، بىرقىسمىلا تۇرىدىكەن. ئاڭلىسام ھازىر چوڭ شەھەردە ئوقۇغانلارغا ھۆكۈمەت خىزمەت بەرمەيدىكەن ـ ھە؟

ــ ھازىر شۇنداق سىياسەت چىقتى. خىزمەتنى ئوقۇغان ئادەم ئۆزى تاپىدۇ.

— بۇ، ئەمدى مەكتەپتە ئوقۇماقلار دېگەن گەپقۇ ئۆزى، — دېدى بىرى تامغىقنى چىكىلدىتىپ، — بۇرۇن باشلانغۇچنى پۈتكۈزگەنلەرنىمۇ كادىر بول دەپ، خىزمەتكە بۆلۈپتىكەن. بىزنىڭ مۇشۇ يېزىمىزدىمۇ ئىسمىنى تۇزۇك يازالمايدىغان، ئەمما گېپى يوغانلاردىن نەچچىسى بار. لېكىنزە سەندەك ئۇرۇمچىدە يوغان مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ كەلگەنلەرگە خىزمەت يوق.....

شۇ مەنمۇ دادامغا دەپ بىزنىڭ مەتتوختىنى مەكتەپكە بارغىلى قويمىدىم. مانا مەنمۇ تولۇقسىزغىچە ئوقۇغان، خېلى-خېلى نەرسىلەرنى بىلىمەن. شۇنداق تۇرۇپمۇ تۇراق سېكرېتاردەك ساۋاتسىزنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ هاشاغا مېڭىۋاتمايمەنمۇ؟!

— هاي..... «كېچىسى گەپ قىلساڭ قۇلاقنى قۇلاققا ياق، كۈندۈزى گەپ قىلساڭ، ئەتراپىڭغا باق» ، ماخما.....

— راست دەيدۇ. هېلى بىر غالچا يەتكۈزۈپ قويسا ئىشىڭ چاتاق. سەندىن دەردىنى ئالمىغۇچە بولدى قىلمايدۇ.

— جېنىم غوجىكا، بىلمەپتىمەن. بۇندىن كېيىن كېچىدە ئامبالغا هومايمايمەن دېگۈزۈۋېتىدۇ.

— بۇنداق ئىشلار پالانى نېمەمگە هېسىاب. ئۇچىدا كەلسە بىر چارەك. جان بىر، قوۋۇرغا ئون سەككىز..... نېمىدىن قورقمەن. مۇشۇ يېشىمغىچە نېمە دېسە، قەيەرگە بۇيرۇسا، خوش سېكرېتار، لەببەي مۇدىر دەپ يۇرۇپتىمەن. ئەمدى قورقۇشقا تۇغرا كەلسە، ياراتقۇچۇمدىن قورقسامىلا بولىدىكەن. ئۇلارنىڭ چوڭ قىلىدىغىنى ئاشۇ ئىككى-ئۈچ مو يەرنى تارتىۋېلىشكەنغۇ!؟..... ئىت جېنىدا جېنىنى جان ئېتىدۇ-يۇ، لېكىن مەن بەش ئەزايى ساق پۈتۈنسۈرۈك ئادەم، قىلاي دېسەم نى-نى ئىشلارنى قىلالايمەن.

— بوشراق-بوشراق، بىزنى بالاغا تىقما دەيمەن.....

— بەك قاينىغان چۆگۈن بوينىغا تاشارمىكىن.....

— نېمىلا دېگەنبىلەن يۇرتىنىڭ مەردىدىن كەچكىلى بولمايدۇ.

نۇرغۇن ئادەملەر ئۆز يۇرتىنىڭ مەردىن كېچىپ، يۇرت ئاتلاپ جېنىنى جان ئېتىسىدىكەنۇ، بىز كېچىلمەيمىز. شۇڭا، مۇشۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان بەندىلەركەنمىز.....

ئۇلار شۇ يوسۇندا خېلى ئۇزاق دەتالاش قىلىشتى. كۈن پېشىندىن قىيىلغان بولسىمۇ، لېكىن يىغىلغان ئادەم يىگىرمىگە يەتمەيتتى. مېنىڭ باردىغانلىقىمنى ئاڭلاپ، ئەسلىي ئىنىسى باردىغان بۇ ھاشارغا ئابلەتمۇ ئۆزى كەلگەنىدى.

— قاچان ماڭار بولغۇيتتۇق، — سەل تەقەززا بولدۇم، — باردىغان جايغا كۆز كۆرۈ بېرىۋالساق بولاتتى.

— نېمە ئالدىرايسەن ئاداش، ۋاقىت تېخى بالدۇر. كۈن ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ماڭالساقمۇ چوڭ گەپ.

ئۇنىڭ گېپى راست چىقتى. غوپۇر سەخۇ ھېلى بىر نەچە-چەيلەننى چاقىرىپ كەلسە، يەنە نەچچەيلەن تۇرلۇك سەۋەبلەر بىلەن ئۆيلىرىگە كېتىشەتتى. ئۇ باپكارنىڭ موكىسىدەك قاتراپ، دېھقانلارنى چاقىرغىلى ماڭاتتى. تىراكتور ئالاھازەل كۈن ئۇپۇققا باش قويغاندا ئاران قوزغىلىپ، مەھەللە بويىچە يىگىرمىگمۇ يەتمەيدىغان ئادەمنى ئېلىپ ماڭدى.

.....

ئاشۇ ئاخشام

مەھەللىدىن قوزغالغاندا ئىككى كۈندە قايتىپ كېلىمىز دېـ ـگەن ھاشار سەككىز كۈندە ئاران تۈگىدى. مەن تىراكتوردىن چۈشۈپلا ئابلەت بىلەن خوشلىشىپ ئۇدۇل ئۆيگە قاراپ ماڭدىم. كۈن چۈشتىن قىيىلغان بولسىمۇ، ئاۋغۇست ئېيىدىكى قۇياشىنىڭ تەپتى خېلىلا ھارارەتلىك ئىدى. پېشانەمدىن شۇرقىراپ ئېقىۋاتقان تەرلەرنى قولۇمنىڭ دۈمبىسى بىلەن دەممۇدەم ئېيتقاچ، ماغدۇرى قاچقان پۇتلىرىمنى ئاران يۆتكەپ ئۆيىمىز ئالدىغا يېقىنلاشتىم. ھويلىنىڭ شادىلىق دەرۋازىسى يېنىدىكى سۆگەت ئاستىدا قادىر بىلەن ئوينىشىپ ئولتۇرغان گۈلنۇر مېنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى.

ــ ھارمىغانسىز؟ ــ گۈلنۇر ئۇزايمىغا سىنچى كۆزلىرى بىلەن نەزەر سالغاچ سورىدى.

ــ ئانچە ئەمەس، ــ دەرھال ئىنكاس قايتۇرغىنىمچە نەزەـ رىمنى قادىرغا ئاغدۇردۇم. ئۇنى ئىككى-ئۈچ يىل ئىلگىرى يازلىق كانىكولغا كەلگەندە كۆرگەنچە دادام قازا قىلغاندا كەلگەندىمۇ، ئوقۇش پۈتكۈزۈپ قايتىپ كەلگەندىن بېرىمۇ كۆرمىگەنىدىم. ئۇنىڭ چىرايى پۈتۈنلەي ئانىسىغا تارتقان بولۇپ، گۈلنۇرنى بىرلا قېتىم كۆرگەن ئادەم، ئۇ قادىرنىڭ يېنىدا بولمىسىمۇ، بۇ گۈلنۇرـ نىڭ بالىسى دېيەلەيتتى. قادىر مەن كۆرگەندىكىدىن خېلىلا ئۆزـ گەرگەنىدى. شۇ تاپتا ماڭا قىزىقسىنىپ قارايتتى.

ــ دادا..... دادا.....

گۈلنۇر قادىرنىڭ مېنى «دادا» دەپ چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ خورازنىڭ تاجسىدەك ۋىللىدە قىزاردى. قولۇمدىكى

تېڭىلغان يوتقان-كۆرپىلەر بىلەن كەتمەننى يەردە قويۇپ، قۇل-لىرىمنى كەردىم.

— كەل..... بۇ ياققا كەل.....

ئۇ بىردىنلا گۈلنۇرنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ، ماڭا بويۇنداپ قارىدى.

— ھېتىرقاۋاتىدۇ، — دېدى گۈلنۇر ماڭا تىكىلىپ قاراشتىن خىجىل بولغاندەك بېشىنى تۆۋەن سېلىپ.

— بارا-بارا ماڭا ئۆگىنىپ قالىدۇ، — دېگىنىمچە يوتقان-كۆرپىلەر بىلەن كەتمەننى يەردىن ئېلىپ ھويلىغا كىردىم.

— كۆڭلىڭىز نېمىنى تارتىدۇ، ئېتىپ بېرەي، — دېدى گۈلنۇرمۇ كەينىمدىنلا كىرىپ.

— بولدى، ئاۋارە بولماڭ. بەكلا ھېرىپ كەتتىم، بىردەم سوزۇلۇپ يېتىۋالاي.

قولۇمدىكى نەرسىلەرنى قويۇپ، تال باراڭنىڭ ئاستىدىكى كىگىز ئۈستىگە سېلىنغان كۆرپە ئۈستىگە چىقىپ سوزۇلۇپ ياتتىم.

ھاشار شۇ بىرقېتىمدىلا تۇگىمىدى. ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە غوپۇر سەخۇ، يەنە ھېلىقى كۈنىدەكلا ھىجىيىپ ھويلىغا كىرىپ ئەمدى «تۆگە قويغان» دا كەلكۈن سۈيىدىن پايدىلىنىپ، لاي ئېقىتىپ، يەر ئاچىدىغانلىقىمىزنى ئېيتتى.

— بۇ دورەم سالاۋات دېسىلە، كېيىنكى قېتىم بارسا بولماسما؟ — دېدى گۈلنۇر بۇنى ئاڭلاپ.

— نەدىمۇ ئۇنداق گەپ بارکەن ئۇكام، ھاشار دېگەنگە سالاۋات دېگىلى بولامدۇ؟ ھاشار دېگەنچۇ، قانۇندا بەلگىلەنگەن، ماخما. قانۇننى بۇزىدىغانغا بىزنىڭ بېشىمىز ئون ئەمەس.

— مۇنداق گەپ بار دېسىلە!

— بولمامتىكى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھاشار دېگەنگە مۇشۇ مەھەللىنىڭ ئالىقانچىلىك يېرىنى تېرىغانلارنىڭ ھەممىسى باردىغان

گەپ.

— بۇ چاققۇچمۇ شۇنداق بولغانمۇ؟ — سوردىم ئۇنىڭ پەلىپەتىش سۆزلىرىنى ئاڭلاشنى خالىمىغانىدەك، — ھاشارغا ھەممە ئادەم بارامتى؟

— بارماي ئۇلارنىڭ ھەددىمىكەن؟ ھەرقانچە يولۋاسىنىڭ يۇرىكىنى يۇالىسمۇ، بۇ يەردە تۇراق تەيتاق بىلەن مەن غوپۇر سەخۇنىڭ دېگىنى ھېساب ، ماخما.

گۇلنۇر ئۇنىڭغا رەددىيە بېرىشكە ئېغىزىنى ئۆمەللىدى-يۇ، لېكىن كۆز ئىشارىتىم بىلەن توختاپ قالدى.

— بۇ قېتىم يەر تېرىغانلارنىڭ ھەممىسى بارامدۇ، غوپۇركا؟

— دېدىم ئۇنىڭ چوقۇر قاپلىغان چىرايىغا تىكىلىپ.

— بارماي..... مەن بۇ يەردە كېۋەزلىككە قاداپ قويغان قارانچۇق ئەمەس، ئۇكام. گەپنى بىر دەيتمىز باردۇ. بارمىسا، ئۇلارنى يوغان سۆزلەتكىنى كەنت ئاھالىلەر كومىتېتى تەقسىم قىلغان يەردىن چىققان بۇغداي-قوناق. ئۇلارنىڭ داش قازىنىنى شۇنداقلا چاقساق، ۋاي ئاللا كارامەت، مەن غوپۇر سەخۇمۇ غوپۇر مەتۇ بولۇپ كېتەي ئىگەكىم، — ئۇ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان گەپ-لەرگە زوقى كەلگەندەك خىرىلداپ كۈلدى.

— ماقۇل، غوپۇركا، بۇ مەھەللىنىڭ ئالىقانىدەك ئەمەس، ئۇچ-تۆت مو يېرىنى تېرىغاندىكىن، بارسام باراي.

— ياخشى، بەلەن گەپ. ھايال بولماي ئەمسە ھا!.....

— ھاشار دەپ بولغۇچە ماقۇل دەپ تۇرماي، بىرەر باھانە كۆرسەتسىڭىز بولمامدۇ، ئالماس؟ — غوپۇر سەخۇ چىقىپ كەت-كەندىن كېيىن، گۇلنۇر ماڭا دوق قىلدى.

— ئۇ بېزىرىپ تۇرۇۋالسا، نېمە دەيمەن ئەمسە؟

— ئەخمەق ئىكەنسىز، قىپقىزىل ئەخمەق. ئۇنىڭ ئاتىدىغان پولىرىغا قۇلاق سالماڭ دەيمەن. ئىككى ئادەم بار يەردە زەي

سالماي پاختا ئاتىدىغان ئەخمەق ئۇ. ھۆكۈمەتكىمۇ مۇشۇنداق ئادەم ياقىدىغان ئوخشايدۇ. ئۆيىدە خوتۇننىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقمايدىغان سەخۇ خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن قانداق چىقىدىكىنتاڭ. تۇراق سېكرېتارغا ئۇنىڭ زادى قەيىرى ياقىدىكىن..... مۇشۇنداق باپكارنىڭ موكىسىدەك ئۆيمۇئۆي قاتىرىشمىدۇ ياكى قاشلىقچى ئايالمىدۇ.....

گۈلنۇر ئاغزىدىن چىققان گەپكە ئۇيالغان چېغى، ئىختىيارسىز چىرايىغا لاپىيدە قارىشىم بىلەن بويۇنلىرىغچە قىزىرىپ كەتتى.

شۇ كۈنى ھاشارغا يەنە مېڭىپ، توپتوغرا ئون بەش كۈندە قايتىپ كەلدىم. ئىش ھەقىقەتەنمۇ ئېغىر ئىدى. بۇ قېتىم ھاشارغا بارغان ئادەممۇ يىگىرمىگە يەتمەيتتى. ئەتىسى يەكشەنبە بولۇپ، ئۇرۇمچىدىن قايتىپ كەلگەندىن بۇيان ناھىيە مەركىزىگە بېرىپ باقمىغاچقا، كۆڭلۈم شۇ تەرەپنى تارتىپ قالدى. راستىنى ئېيتسام، جەمىلەنى كۆرگۈم كەلگەنىدى. ھاشار جەريانىدا كېچىلىرى بوز توپىدا سوزۇلۇپ يېتىپ يولتۇزلۇق ئاسمانغا قاراپ، ئۇنى ئەسلىمىگەن، بۇرۇنقى ۋاقىتلارنى ــ ئايدىڭ كېچىلەردىكى سەيلىلەرنى، قارا ياغاچلىقتىكى ئاشۇ شېرىن، ئىنسان ئەقلىنى لال قىلىدىغان مىنۇتلارنى خىيال قىلمىغان ۋاقتىم يوق ئىدى. بەزىدە دۆڭنىڭ چوققىسىدا تۇرۇپ، يانباغرىدا ئېقىۋاتقان دوغاپتەك سۈغا قۇمساڭغۇ تۆپىنى سىقىمداپ تاشلاۋېتىپمۇ، ئۇ يادىمغا يېتىپ قالسا، پۈتۈن ئىسسىقتا ئۇزاقتىن-ئۇزاق تۇرۇپ كەتكەن ۋاقىتلىرىمۇ بولغانىدى. شۇڭا، پۈت-قوللىرىم سىرقىراپ ئاغرىپ تۇرۇۋاتسىمۇ، ناھىيە بازىرىغا قاراپ يول ئالدىم. ماشىنىدىن چۈشۈپلا ئابلىكىمنىڭ ئۆيىگە ماڭدىم. تەلىيىمگە ئۇ ئۆيىدە تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرغانىكەن.

ــ كەل، ئاداش. يوقاپلا كەتتىڭا؟ ــ ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ مەن بىلەن كۆرۈشتى، ــ ئوھوي! نېمە بولدۇڭ؟ ئالقانلىرىڭ

تارشىدەك قېتىم كېتىتۇ، قارا دېھقان بولۇپ كەتمىگەنسەن؟
ــ نېمە بولاتتى، ئەمگەك قىلدىم شۇ.
ــ ئەمگەك قىلسا مۇشۇنداق بولۇپ كېتەمدىكىن؟ چىرايىڭمۇ قاريداپ كېتىتۇ مانا.
ــ شۇ تۇغمەس ھاشار، ئاداش. ئامال يوق، يەر تېرىغانـ ـدىكىن بارمساڭ بولمايدىغان گەپكەن.
ئابلىكىم ئۇھسىنىپ قويغاندىن كېيىن، تېخىچە پەگاھتىلا تۇرۇۋاتقىنىمنى ئەمدىلەتىن ھېس قىلغاندەك ھىجايدى.
ــ قېنى ئۇستىگە چىق، ئاداش. گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپتىمەن. تازىمۇ بىر.....
مەن سۇپىغا چىقىپ ئولتۇردۇم، ئۇ شىرە ئۇستىدىكى چەيـ ـنەكنى ئېلىپ سىرتقا مېڭىشقا تەمشىلدى.
ــ نەگە بارىسەن؟
ــ قىزىق بىر چاي دەملەي دەيمەن، يېزىدىن كەلگۈچىمۇ ئۇسساپ كەتكەنسەن.شۇ
ــ بولدى، ئولتۇرغىنە، بىردەم پاراڭلىشايلى.
ــ ئەستا..... ئوبدان بولماسمىكىن.....
ــ مەن بۇ ئۆيدە ئاۋۇي قىلىدىغان ئادەم بولمسامىيا.....
ــ خاپا بولمساڭلا مەيلى، ــ ئۇ چەينەكنى ئورنىدا قويۇپ، يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى.
ــ ئۆيدىكىلەر كۆرۈنمەيدىغۇ؟
ــ ئۇلار يېزىدىكى تۇغقانلارنىڭكىگە كەتكەن. ئىككى كۈن بولدى، ھېچ كىلەي دېمەيدىغۇتاڭ.
ــ مەيلى، ياز دېگەندە ھاۋا يەپ كەلسە، كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالىدۇ، ئۇنىڭسىز بۇ ئۆيدە ئۇلار قىلىدىغان ئىش بولمسا ـ يا.....
بىز ھېلى تاغدىن، ھېلى باغدىن پاراڭلاشتۇق. پات ـ پات سائىتىمگە قاراپ قويۇاتتىم ـ يۇ، تىلىمنىڭ ئۇچىغا كەلگەن گەپنى

ئۇدۇللا دېيەلمەيۋاتاتتىم.

— جەمىلە بىلەن كۆرۈشتىڭمۇ؟ — سورىدى ئابلىكىم خىلى بىر چاغ بولغاندا كۆڭلۈمنى چۈشەنگەندەك.

— ياق، ئۆتكەندە بىزنىڭ ئۆيگە بارغاندا كۆرەشكەنچە.

— ھىم، جىننىڭ قەستى شاپتۇلدا دېگىنە. بۈگۈن سەن بۇ يەرگە بىكارغا كەلمەپسەن-دە؟

— ياق، سەن بىلەن كۆرۈشەي دەپ.....

— ھەئە شۇنداقكەن، كۆزلىرىڭ شۇنداق دەۋاتىدۇ، — دېدى ئابلىكىم كۈلۈپ، — بۇنى مۇنداق قىلساق بولارمىدى-كىن..... بىزنىڭ ئىشىمزنى دىلنۇرنىڭ ئۆيىدىكىلەر بىلىپ بوپتۇ، شۇڭا مەنمۇ ئانچە تارتىنماي، ئۇنىڭ ئۆيىگە ئەركىن-ئازادە كىرىپ چىقىۋېرىدىغان بولۇپ قالدىم. دىلنۇرنىڭ ئۆيىگە بارايلى، دىلنۇر جەمىلەنى چاقىرىپ كەلسۇن، سېنىڭچە بولارمۇ؟

— مەيلى.....

شۇ كۈنى جەمىلە بىلەن كۆرۈشتۇم. بىز دىلنۇرنىڭ ئۆيىدىن خىلى كەچ ئۇزىدۇق. ئۆيىدىن چىقىپلا ئابلىكىم يېنىمىزدىن غايىب بولدى. جەمىلە ئىككىمىز يالغۇز ماڭدۇق. مەن ھاشاردىكى ۋاقىتلاردا ئۇنىڭغا دېيىشكە خىلى نۇرغۇن گەپلەرنى تەييارلىغان بولساممۇ، لېكىن نېمىشقىدۇر دېيەلمەيۋاتاتتىم. يول قاراڭغۇ بولۇپ، بىر ماڭدام نېرىدىكى نەرسىلەرنى ئېنىق پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. بىردىنلا جۈرئەتلىنىپ جەمىلەنىڭ قوللىرىنى تۇتتۇم. ئۇنىڭ قوللىرى پاختىدەك يۇمشاق، ھارارەتلىك ئىدى.

— ئۇنداق قىلماڭ، ئابلىكىم كېلىپ قالار..... — جەمىلە ئاران ئاڭلانغۇدەك پىچىرلىدى.

— ئۇ كەلمەيدۇ، قورقماڭ، جەمىلە.....

— كەلسچۇ.....

— ئۇ ئاللىقاچان ئۆيىگە كەتتى. مېنى ئۆيىدە ساقلاپ

تۇرىدۇ.

جەمىلە ئۇنچىقماستىن قاپىرىپ يىرىكلىشىپ كەتكەن قوللىرىنى سىلىدى.

— مۇشۇنچىلا بولۇپ كەتكۈچە ئىشلەپسىز-دە، ئالماس؟

— قانداق قىلىمەن، جەمىلە. تىرىكچىلىك، جان باقماق تەسكەن.

— شۇنداقتىمۇ جېنىڭىزغا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن، ئەسلىي بۇ قوللار بۇنداق بولۇپ كېتىشكە تېگىشلىك ئەمەستى، لېكىن ئۆزىڭىز..... — ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىپ قوللىرىنى يېنىك بېسىپ قويۇپ سورىدى، — ئاغرىدىمۇ؟

— ياق، ھېچنېمىنى سەزمىدىم.

— ئەمسە..... — ئۇ يەنە قاتتىقراق باستى، — ئەمدىچۇ؟

— ئاغرىمىدى.

— ۋاييەي، ياسالمىلىقىنى، يالغان ئېيتىۋاتسىزغۇ تايىنلىق.

— ھەرگىز يالغان ئېيتمىدىم.

ئۇ بىردىنلا ئېغىزىمنى قولى بىلەن يېنىك بېسىپ، بېشىنى مەيدەمگە قويدى.

— سىزنى بەك سېغىندىم ئالماس. بىر كەتكەنچە يوقاپلا كەتتىڭىز. ھېلىمۇ مەن يۈزۈمنى داپتەك قىلىپ، ئالدىڭىزغا باردىم. يېزىغا بېرىپلا ھەممىنى ئۇنتۇپسىز-دە.

— ياق، ئۇنداق دېمەك. سىزنى قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالاي جەمىلە. بەلكىم گېپىمگە ئىشەنمەيسىز، سىزنى ئەسلىمىگەن، ياد ئەتمىگەن بىرەرمۇ كۈنۈم يوق مېنىڭ.....

— ئىشىنىمەن، — ئۇ ئاغزىنى قۇلىقىمغا ئەكېلىپ شۇڭۇر-لىدى. ئۇنىڭ يەلكىسىگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان سۇمبۇل چاچلىرىنى سىلىدىم. ماڭا تونۇش بولۇپ كەتكەن، جەمىلەگىلا خاس بولغان، يېگىتلىك ھەۋىسىمنى قوزغايدىغان بىرخىل ھىد دىمە-

ـقمغا ئۇرۇلدى. ۋۇجۇدۇمنى زىلزىلىگە سېلىۋاتقان ھاياجانلىق تۇيغۇمنى ناھايىتى تەسلىكتە بېسىۋېلىپ، ئۇنى چىڭ قۇچاقلاش بىلەن كۆپايىلەندىم. جەمئىيىتىمۇ قومۇشقا يۆگەشكەن يۆگىمەچتەك ماڭا چاپلاشقانىدى.

بىز شۇ تەرىقىدە خېلى ئۇزاق تۇرغاندىن كېيىن، قولۇمنى سەل بوشاتتىم. جەمئىيەتكە كۆكسىنى تولدۇرۇپ نەپەس ئېلىۋېلىپ، يەنە پىچىرلىدى.

ــ نېمانچە گۈزەل ئاخشام-ھە!.....

ــ شۇنداق، تىمتاس، ئاجايىپ ھۇزۇرلۇق كېچە.....

ئۇ ھېلىھەم قوللىرىنى بوينۇمدىن ئاجراتمىغان، مەنمۇ ئۇنىڭ بېلىنى قويۇۋەتمىگەنىدىم.

ــ يەنە قاچان كۆرۈشەرمىز، ئالماس؟ كەتسىڭىز قاچان كېلەرسىز؟

ــ ئەمدى ئۇنداق بولمايدۇ، جەمئىيەت. سىزنى كۆرگىلى پات-پات كېلىپ تۇرىمەن.

ــ ئاغزىڭىزدىكى گەپقۇ بۇ، يېزىغا بارسىڭىزلا ۋەدىڭىزنى ئۇنتۇپ قالارسىزمىكىن؟

ــ ياق، گەپمۇ ئېغىزدىن چىقىدۇ، جانمۇ.....

ــ ئەمدى يەنە شۇنداق قىلسىڭىز چىرايىڭىزغا قارىمايمەن، جۇمۇ؟

ــ بۇ گېپىڭىز تۇغرا بولمىدى. قاچان كېلەركىن دەپ يولۇمغا قاراپ كۆزىڭىز تۆت بولار ھەقاچان.....

ــ ئەسكى، ــ ئۇ لېۋىمگە لېۋىنى بېسىپ، شۇ ئان تارتىۋالدى، ــ بىر ئىش قىلسىڭىز بولاتتى، ئالماس. ھاشارغا بېرىۋەرسىڭىز تۇڭشىپ كېتىسىز. ھېلىمۇ خېلى ئورۇقلاپسىز، بايا كۆزۈمگە ئىشەنمەي قالدىم.

ــ مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان، لېكىن نېمە ئىش قىلىمەن؟

ـــ جاھانـدا قـلاي دېـسه، ئـش دېـگەن كـۆپ، ئالمـاس. پەقەت سىز كاللىگىزنى ئىشلەتسىگىزلا.

ـــ ماقۇل، خوتۇن. پېقىر گەپلىرىگىزنى يۈزدەيۈز ئاڭلايدۇ. كىم سىزنىڭ خوتۇنىگىزكەن؟

ـــ سىزچۇ؟

ـــ قېنى، ـــ ئۇ ماڭا يەنە چىگگىلىكتەك ياماشتى.

شۇ ئاخشام ئابلىكىمنىڭكىدە قونۇپ قالدىم. ئىككىمىز ئۇيان-بۇياننىڭ پارىڭىنى قىلىپ تۇننى تاڭغا ئۇلىدۇق. ئۇمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق دەردى، ھالىغا يارىشا بىر ئىش قىلغۇسى بولسىمۇ، قانداق قىلىشنى، ئىشنى نەدىن باشلاشنى بىلەلمەيۋاتقانىكەن.

ـــ ناھىيە بازىرىغا يېنىپ كەلسەڭ، ئىككىمىز بىرلىشىپ نى-نى ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقىراتتۇق.

ـــ مېنىڭ ئويۇمۇ شۇ، جەمئىلەمۇ شۇنداق دەۋاتىدۇ. لېكىن نېمە ئىش قىلىمىز؟

ـــ ئالدى بىلەن سەن كەل، قالغىنىنى كېيىن كۆرمەيمىز-مۇ؟..... ھە، راست، ئۇنتۇپ قالغىلى تاس قاپتىمەن. يېزىدىكى كىچىك دادام بىزنىڭ ئۆيىدىن بىرەر كىلومېتىر يىراقلىقتا ئۆي سالغان. ئۆي پۈتكەن بولسىمۇ كۆچۈپ كىرمىدى. ئۆتكەنىدە سو-رىسام، «دەستىپۈللاسىدا قىزىقىپ كېتىپ ساپتىكەنمەن ئۇ ئۆينى، ھازىر ئويلىسام يېزىغا كۈنۈپ قاپتىمەن، كېيىن بىر گەپ بولار» دەيدۇ. گېپىگە قارىسام، پات ئارىدا كۆچۈپ كەلمەيدىغانىدەك. سەن كەلسەڭ، ئىككىمىز شۇ ئۆيدە تۇرساقمۇ بولىدۇ، بولمىسا.

ـــ قېنى ئاۋۇال بىر ئويلىشىپ باقاي، ئاندىن بىرنېمە دېمەمدۇق.

ـــ مەيلىڭ.....

ئەتىسى ناھىيە بازىرىدىن قايتىپ كېلىپ، زادى قانداق قىلىشنى بىلەلمەي، بىر نەرسىمنى يوقتىپ قويغانىدەك گاراڭ

بولۇپ قالدىم. ئۆيىمىز يېزا بازىرىغا يېراق بولغاچقا، تاماكا ئەكېلىشنى تەس كۆرۈپ، تەگۈاز ئارىلاشتۇرۇلغان موخوركىغا كۆنۈپ قالغانىدىم. مۇشۇ كۈنلەردە تەگسىز خىياللار چەكسەن موخوركامنىڭ تۈتۈنىدەك ئەتراپىمدا لەيلەپ يۈرەتتى. راستىنى ئېيتسام، قانداق قىلىشنى بىلەلمەي قالغانىدىم.

— نېمە بولدىڭىز ئالماس؟ — ئەتىگەندىن بېرى ھەربىر ھەرىكىتىمگىچە زەن سېلىپ يۈرگەن گۈلنۇر بىردىنلا سورىدى،

— قارىسام قويغان-تۇتقىنىڭىزنىمۇ بىلمەيدىغان ھالغا كېلىپ قاپسىز. ئۆلۈم بالا ئىش بولسىمۇ دەڭە، ئاڭلاپ باقاي.

— باشقا ئىش يوق، ئۆزۈمچىلا.....

— قاراڭە يالغان ئېيتىۋاتقىنىڭىزنى، خۇددى مەن مىجەزىڭىزنى بىلمەيدىغاندەك.

— باشقا ئىشقۇ يوق، — دېدىم ئاخىر ئويلىغانلىرىمنى ئۇنىڭدىن يوشۇرالمايدىغانلىقىمنى ھېس قىلىپ، — يېقىندىن بېرى كاللامغا بىر خىيال كىرىۋالدى، لېكىن ئۇنى باشقا ئاچقالمايۋاتىمەن.

— قېنى دەڭە.....

— بىر ئىش قىلاي دەيمەن، گۈلنۇر. قارىسام كۈنۈم بىكارغا ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ. بولۇشۇم مۇشۇ دەپ ئولتۇرسام، تۇراق تەيتاق بىلەن غوپۇر سەخۇ قەيەردە ھاشار بار دېسە، شۇ يەرگە بېرىپ كەتمەن چاپقۇدەكمەن.

— بىرەر ئېنىق پىلانىڭىز بارمۇ؟ — سورىدى ئۇ بىردىنلا جانلىنىپ.

— ياق، نەچچە كۈندىن بېرى ئويلاۋاتىمەن. لېكىن قايسى ئىشنى قىلىشنى بىلمەيۋاتىمەن.

گۈلنۇر ئۇنچىقماستىن قوشۇمسىنى تۇردى. قارىغاندا قايسى ئىشنى قىلسام مۇۋاپىق بولىدىغانلىقى ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىمنى

ـدەك قىلاتتى.

— چوڭراق ئىش قىلاي دېسەم، قولۇمدا دەسمايىنىڭ تايـ
ـنى يوق، ھالىمغا يارىشاراق ئىش قىلىشنى تېخى بىلەلـمەي بېـ
ـشىمنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ قاتتى. قانداق قىلسام بولىدىكىن، —
دېدىم ئاربىدىكى سۇكۇتكە خاتىمە بېرىپ.

گۈلنۇر يەنىلا ئۇنچىقمىدى. ئۇنىڭ بىرەر ئەقىل، چارە كـۆر
ستىشىنى تولىمۇ خالاۋاتاتتىم. خېلىدىن كېيىن ئۇ ئۆزىگە سۆزلە
ۋاتقاندەك ئېيتتى:

— خېلى كۈنلەردىن بېرى سىزگە دېيىشكە نەچچە قېتىم
تەمشەلگەن، لېكىن خاتا چۈشىنىپ قالمسۇن دەپ ئېغىز ئاچالـ
ـمىدىم. سىزگە خوپ كېلەرمۇ-كەلمەسمۇ بىلمەيمەن، بىر ئىش
بار ئىدى، قىلىپ باقامسىز؟

— قايسى ئىش؟ ئاۋۋال ئاڭلاپ باقاي.

— سىز بىلمەيسىز، كىچىك ئاكام ئۈچ چاقلىق موتوسىكـ
ـلىتتىن بىرنى سېتىۋېلىپ كىرا كەشلىك قىلغان، تاپاۋىتىمۇ ياماں
ئەمەس ئىدى. لېكىن ئۆتكەنده يىقىلىپ چۈشۈپ، پۇتىنى قايرـ
ـۋالغاندىن بۇيان ھەيدىمىدى. يېزا بىلەن ناھىيە مەركىزىنىڭ
ئاربىلىقىدا قاتنىسىڭىز قانداق بولار، ئۇنىڭ ئۈستىگە يېزىمىزدىكى
كىچىك ماشىنىلار ئادەم توشسىمۇ تۆپە-تۆپىلەپ ئادەم سالمىغۇچە
ماڭمايدۇ. ئىككى-ئۈچ ئادەمنى ئېلىپلا ماڭسىڭىز، جىددىي ئىشى
بارلار مېڭىۋېرىدۇ. كىراسىمۇ ياماں ئەمەس.

— ياق، بولماسمىكىن، ئاكىڭىزغا بۇ گەپنى قانداق
دەيمەن؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە موتوسىكلىتنى سېتىۋالغۇدەك پۇلۇم
بولمىسا.

— ئۇ گەپنى سىز ئەمەس، مەن دەيمەن. ئۆيده بىكار
تۇرسىمۇ تۇرىدۇ، ھازىرچە ئىشلىتىۋەرسىڭىز، پۇلىنى كېيىن
ئۆزىمىز دېيىشىۋالىمىز.

ـــ بولمايدۇ. ھەرگىز ئۇنداق قىلالمايمەن.
ـــ نېمىشقا؟
ـــ ئۇقمايمەن.
ـــ ھىم..... خىيالىڭىزدا گۈلنۇرنىڭ ئالدىدا بويۇن قىسمايمەن دېمەكچىغۇ سىز! ـــ ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى، ـــ مەيلى ئېتىراپ قىلىڭ ياكى قىلماڭ، بىز بىر ئۆينىڭ ئادىمى. مەن دادىڭىزنىڭ نىكاھلاپ ئالغان ئايالى.....
گۈلنۇر بىردىنلا ئۇمچىيىپ يىغلىۋەتتى. كۆزلىرىدىن يىپى ئۈزۈلگەن مارجانىدەك تۆكۈلۈۋاتقان ياشلارنى كۆرۈپ ئوڭايسىز ئەھۋالدا قالدىم.
ـــ بولدى، يىغلىماڭ گۈلنۇر، ھەرگىز ئۇنداق ئويلىمىدىم.
ـــ ياق..... چوقۇم شۇنداق ئويلىدىڭىز..... ـــ ئۇ توختىماي ئېسەدەيتتى، ـــ مەرھۇم دادىڭىزنىڭ ھايات ۋاقتىدا، ياخشىلىقنى كۆپ كۆرگەن. ئۇ خىزىر سۈپەت، كەمدىن-كەم ئۇچرايدىغان ئېسىل ئادەم، ئەمدىلىكتە سىز..... سىز..... ئۇ تېخىمۇ ئېسەدىگىلى تۇردى.
ـــ ئولتۇرۇڭ، گۈلنۇر. سوغۇققانلىق بىلەن پاراڭلىشايلى، ماقۇلمۇ؟
ئۇ مۇشۇ گېپىمنى كۈتۈۋاتقانىدەك، سۈپىنىڭ گىرۋىكىدىلا ئولتۇردى.
ـــ سىزگە دېسەم بەلكىم ئىشەنمەيسىز، ئالماس، ـــ دېدى گۈلنۇر خىجىلدىن كېيىن كۆز ياشلىرىنى ئالقىنى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، ـــ ئەسلىي سىز ئوقۇش پۈتكۈزۈپ كەلگەندىلا بۇ ئۆيدىن كەتمەكچىدىم، لېكىن دادىڭىزنىڭ پەرزەنتى ئادا قىلاي، ئامراق ئوغلىنىڭ قولى ئىشقا تېگىپ، ئاتا پەرزى ئادا بولغاندا ئاندىن كېتەي دېگەن نىيەت بىلەن بۇ ئۆيدە تۇرۇۋاتىمەن. سىز مەيلى قانداق ئويلاڭ، دادىڭىز ماڭا نىكاھنى ئۆتكەندىن بېرى كۆيۈنۈپلا

كەلدى. راست گەپنى قىلسام، ئىككىمىز بىر ئۆيدە ياشىغان بولساقمۇ، مەن سىلەرنىڭ بوسۇغاڭلاردىن ئاتلاپ، مەرھۇم باقي ئالەمگە سەپەر قىلغانغا قەدەر ماڭا ئەرلىك كۆزىدە قارىغان، قولۇمنىڭ ئۇچىنى تۇتۇپ باققان بەندە ئەمەس. ئاتاقتا ئۇنىڭ قانۇنلۇق ئايالى ھېسابلانسامۇ، ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا قەرزدار سانايمەن. ئۇ ھايات بولغان بولسا، بىر ئۆمۈر خىزمىتىنى قىلساممۇ، قىلچە ۋايسىمىغان، زارلانمىغان بولاتتىم. ئەمما ئاللا تىلىكىمگە يەتكۈز-مىدى. شۇلارنى ئويلىسام نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي قالىمەن. ئەمدىلىكتە دادىڭىزغا يانداۋرالمىغان قەرزنى سىزگە يانداۋراي دېسەم، كۆڭلۈمنى چۈشەنمەي..... ــ ئۇ يەنە ئېسەدەشكە باشلىدى، مەن قانداق قىلىشنى بىلەلمەيلا قالدىم.

ــ ئەگەر گېپىمگە ماقۇل بولمىسىڭىز مەن كېتەي.

قەھرىتان سوغۇقتا بىرى مۇزدەك سۇنى بېشىمدىن قۇيغان-دەكلا ئەندىكىپ كەتتىم.

ــ نەگە؟

ــ دادامنىڭكىگە.....

بىر تال موخوركا ئوراپ تۇتاشتۇرۇپ، قاتتىق-قاتتىق شوردىدىم. قارىغاندا مەن ياقلا دېسەم، ئۇ ئۆزى بىلگەننى قىلدىغاندەك تۇراتتى. ئەمدى باشقا يولۇم قالمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ پىچىرلىدىم:

ــ مەيلى.....

قاسساپ ماي قايغۇسدا ، ئۆچكە جان قايغۇسدا

كىراكەشلىك قىلىۋاتقىنىمغىمۇ خېلى كۆنلەر بولۇپ قالدى. دەسلىپىدە بۇ ئىشنى قاملاشتۇرالارمەنمۇ دەپ ئەندىشە قىلغانىدىم. باشقا كەلگەندە ھەممە ئادەم باتۇر بولىدىغان ئوخشايدۇ. گۈلنۇر ئاكسىنىڭ موتوسكلىتىنى ئۆزىگە ھەيدىتىپ كەلگىنىدە، بۇنى قانداق ھەيدەرمەن دەپ سەل قورۇققانىدىم، بىراق مەھەللىنىڭ ئايىغىدىكى تۇزلەڭدە ئۇنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە ھەيدەپ بېقىۋىدىم، خېلىلا يۇرىكىم پىشىپ قالدى.

ــ ئەمدى بىر-ئىككى كۈن مۇشۇنداق ھەيدەپ ئۆگىنىڭ، ئاندىن كىنىشكا ئالساق بولىدۇ، ــ دېدى گۈلنۇرنىڭ ئاكىسى.

ــ بۇنىڭغىمۇ كىنىشكا ئالىدىغان گەپما؟

ــ سىز تېخى بىلمەيدىغان ئوخشايسىز، نەچچە يىل ئاۋۇال ئېشەك ھارۋىسىغىمۇ، ۋېلىسىپىتكىمۇ نومۇر قېقىپ، كىنىشكا تارقاتقان ھۆكۈمەت بۇنداق موتونى كىنىشكىسىز ھەيدىگىلى قويامۇ؟.....

ــ بۇنداق ئىشلارنى تازا ئۇقمايدىكەنمەن.

ــ كىنىشكا ئالمىسىڭىز، قاتناش ئەترىتىدىكىلەر يولدا ھەيدىگىلى قويمايدۇ. قەيەردە ئۇچراتسا شۇ يەردە جەريمانە ئالىدۇ، ئەڭ ياخشىسى كىنىشكا ئالغاندىن كېيىن ئاندىن ھەيدەڭ.

ــ كىنىشكا ئېلىش تەسما؟

ــ ياق، تەس ئەمەس. 400 ــ 500 كوي تۆلىسىڭىزلا، ئىمتىھان ئېلىپ بېرىدۇ ئۇ قەغەزنى.

— ئۇقتۇم.

شۇنداق دېگىنىم بىلەن بېشىمغا غەم چۈشكەنىدى. بۇ كۈنلەردە مەن ئۈچۈن 400 — 500 يۈەن ئەمەس، 40 — 50 يۈەنمۇ خېلى چوڭ پۇل ئىدى. گۈلنۇرنىڭ كىچىك ئاكىسى سىدىق كەتكەندىن كېيىن قانچە باش قاتۇرغان بولسامۇ، لېكىن بىرەر ئەپلىك چارە تاپالمىدىم. شۇ كۈنى كەچتە ئابلەت بىزنىڭكىگە كەلدى. گەپ ئارىسىدا ئۇنىڭغا بۇ ئىشنى ئېيتتىم.

— بىرسىدىن قەرز ئالايلى، — دېدى ئۇ يول كۆرسىتىپ، — مېنىڭغۇ شۇنداق يارەم قىلغۇم بار، لېكىن دېھقان خەق دېگەننىڭ يانچۇقىدىن ئالدىراپ پۇل چىقمايدىكەن. شۇنداقتىمۇ سەن ئۈچۈن بىركىمدىن قەرز ئالاي، ئىش ئىزىغا چۈشكەندىن كېيىن بېرىۋېتەرسەن.

شۇ ئەسنادا گۈلنۇر قېشىمزغا كىرىپ دېدى:

— بولدى بېشىڭلارنى قاتۇرماڭلار. ھەممە گېپىڭلارنى ئاڭلىدىم. ئەمدى يەنە مەسلىھەت قىلىۋەرمەيلى، پۇلنىڭ ئامالىنى ئەتىلا قىلالايمىز.

— پۇلنىڭ ئامالىنى قانداق قىلىمىز، گۈلنۇر؟ — سورىدىم كۆزىگە تىكىلىپ.

— ئەنە ئاشۇلاردىن بىرنەچچىنى ساتىمىز، — ئۇ قولىنى سوزۇپ ئېغىلدىكى قويلارنى كۆرسەتتى، — ئۇلارنى بېشىمزغا كۈن چۈشكەندە سېتىپ خەج-خىراجەت قىلارمىزمىكىن دەپ باققان. مۇشۇنداق ھالقىلىق پەيتتە ساتماي قاچان ساتىمىز!

— بۇ..... بولارما؟

— بولمايدىغان نېمىسى بار؟ ھازىر ئېغىلدا ئون نەچچە قوي، ئىككى كالا، بىر ئېشەك بار. بىر-ئىككى قوينى ساتقانغا نېمە بولاتتى. بوغاز قويلار تۇغسا يەنە كۆپىيىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ، قانداق ئىشلەتسىڭىز بولۇۋېرىدۇ.

بايا شۇلارنى ئويلىغان بولساموۇ، لېكىن ئىككىلىنىپ يالتايغانىدىم. گۈلنۇرنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، بىردىنلا يېنىكلەپ، پۈت-قولۇمغا جان كىردى.

— ئەمىسە دېگىنىڭىزچە بولسۇن.

ئەتىسى يېزا بازىرىغا قويدىن ئىككىنى ئاپىرىپ سېتىپ، ئۈدۈل ناھىيە مەركىزىگە ماڭدىم. جاھانىڭ ئىشلىرىغا ھەيران-ـمەن، كىنىشكا بېجىرىدىغان ئورۇننى تېپىپ ئىشخانا ئالدىغا كەلسەم بىرى گېزىت كۆرۈپ ئولتۇرغانىكەن، ئىشىك ئوچۇق بولغاچقا، ئىجازەتسىزلا كىرىۋەردىم، تولۇق ساقچى فورمىسى كىيگەن، ئوتتۇرا ياشلاردىكى خام سېمىز يىگىت كىرگىنىمنى تۇيمىغانىدەك ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ دىققىتىنى بۇراش ئۆچۈن كەلمىگەن يۆتەلنى يۆتەلدىم. ئۇ گېزىتنى ئالدىرىماي ئۆستەلگە قويغاندىن كېيىن، ماڭا سىنچىلاپ قاراپ سورىدى.

— بىركىمنى ئىزدەمسىز؟

— موتوسىكلىتقا كىنىشكا ئالاي دېگەن، باشقىلاردىن سورىسام مۇشۇ ئىشخانىدا بېجىرىدۇ دەپتى، شۇڭا.....

— ھىم..... پۇل ئەكەلدىڭىزما؟

— ئەكەلدىم.

— موتو ھەيدەشنى بىلەمسىز؟

— بىلىمەن.

— قېنى مېڭىڭ.

مەن ئۇنىڭغا سوغدىشىپلا سىرتقا چىقتىم.

— موتويىڭىز قايسى؟ — سورىدى ئۇ ئەتراپقا خۇشياق-ـمىغاندەك كۆز يۈگۈرتۈپ.

ئۇنىڭغا تام تۆۋىدىكى ئۇچ چاقلىق موتوسىكلىتنى كۆرسەتتىم.

— قېنى ئەمىسە ھەيدەڭ.....

موتوسىكلىتنى ئوت ئالدۇرۇپ ساقچىنىڭ كۆزىگە قارىدىم:

— قەيەرگە ھەيدەيمەن.

— ئۆزىڭىز بىلىپ ھەيدىمەمسىز..... بولمىسا، مۇشۇ قورۇ-نى ئايلاندۇرۇڭ، مەن كۆرۈپ باقاي.

موتوسىكلىتنى ماي بېرىپ خوتقا سالغاندىن كېيىن، ئۇ قولى بىلەن ئىشارەت قىلغان دائىرىنى ئايلىنىشقا باشلىدىم.

— توختاڭ! بولدى، ئوتنى ئۆچۈرۈپ بۇ ياققا كېرىڭ.

ئىشخانىغا كىرگىنىمدە، ئۇ ئاللىقاچان بايامقى ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ بولغانىدى.

— مەڭ، بۇ قەغەزنى تولدۇرۇڭ، — ئۇ ئۈستىگە «موتوسىكلىت شوپۇرلىرى ئىمتىھان قەغىزى» دېگەن خەتلەر بېسىلغان جەدۋەلنى سۇندى، — مانا ماۋۇسىدا جاۋابى پۈتۈكلۈك. تېز يېزىڭ-ھە، ۋاقىت توشۇپ قالاي دېدى.

قەغەزدىكى گىراپىلەرنى ئالدىراپ تولدۇرۇشقا باشلىدىم. پەمىچە بىرەر چاي قاينىغۇچىلىك ۋاقىتتا «ئىمتىھان» نى بېرىپ بولدۇم. ئاڭغۇچە ئۇمۇ تالونىنى يېزىپ ئۈلگۈرگەنىدى.

— قېنى پۇلنى چىقىرىڭ.

ئۇ گويا مەن ھازىرلا قېچىپ كېتىدىغانىدەك بىر قولىدا ھۆججەتنى تۇتۇپ، يەنە بىر قولىنى تەڭلىدى. دەرھال يانچۇقۇمدىن پۇلنى چىقىرىپ ھۆججەتتىكى سان بويىچە ئايرىپ تەڭلىدىم.

— بۇنى يوقتىپ قويماڭ-ھە. ئەگەر يوقتىپ قويۇپ، مېنى قانچە ئىزدىسىڭىز بىكار. ھە راست، رەسىم بىلەن كىملىكىڭىزنى كۆپەيتىلگەن نۇسخىسىنى ئالغاچ كەلگەنما؟

دەرھال ئۇ تەلەپ قىلغان نەرسىلەرنى قولىغا تۇتقۇزدۇم.

— يەنە بىر ئايدىن كېيىن كېلىپ، پىراۋنى ئېلىۋالسىڭىزلا بولىدۇ. پىراۋا كەلگۈچە مۇشۇ ھۆججەت ھېساب، بىزنىڭ ئادەمىلەرگە بۇنى كۆرسەتسىڭىزلا توسمايدۇ.....

— ماقۇل.

— مېنىڭلا ئەمسە، سائەت توشتى، مېنىڭمۇ ئىشىم بار.

ئىشخانىدىن چىقىپ، ئۇ يېزىپ بەرگەن تالونغا قاراپ ھەيران قالدىم. تەربىيەلەش راسخوتى 250 يۈەن ئىدى. ئىشنىڭ بۇنداقلىقىنى كىم ئويلىغان دەيسىز، شۇنداق بولسىمۇ، رەسمىيەتلەرنى ناھايىتى ئاددىي ھەم تېزلىكتە بېجىرىۋالغىنىمغا خۇشال ئىدىم.

— ئاستىراق ھەيدەرسىز، ئالماس، — دېدى شۇ كۈنى جەمئىيەت بېرىپ، — ھازىر قاتناش ھادىسىلىرى كۆپەيىپ قالدى.

— خاتىرجەم بولۇڭ، چوقۇم شۇنداق قىلىمەن.

— ئەمدى سىزدىن ئەنسىرەپ يۈرىكىم سۇ بولۇپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ. ئۇنتۇپ قالماڭ، ئېھتىيات قىلغانلىنى خۇدا ساقلايدۇ.

— ماقۇل.....

شۇ كۈندىن تارتىپ كىراكەشلىكنى باشلىدىم. گۈلنۇرنىڭ گېپى توغرا ئىكەن. يولۇچىلارنى توشۇيدىغان ماشىنىلار ئادەم لىق توشمىغۇچە قوزغالمايتتى. مەن ئىككىنچى ئادەم بولسىلا مېڭىۋېرەتتىم. «ھەرىكەتتە بەرىكەت» دېگەن شۇ ئوخشايدۇ. ھەرھالدا موتوسىكلىتقا مايى قاچىلاپ، ئۆزۈمنىڭ قورسىقىنى بېقىپ، كۈندە ئاز-تولا پۇل تاشلاۋاتاتتىم.

بۇگۈن تاپاۋىتىم كۈندىكىدىن خېلى ياخشى بولدى. كۈن پاتاي دېگەندە ئۆيگە قايتىشنى ئويلىدىم-يۇ، يەنە ئازراق پۇل تېپىۋېلىش نىيىتىدە يول بويىدا تۇرغان بىرسىنى كۆرۈپ سورىدىم:

— بىر يەرگە بارامىلا، ئاكا؟

— جىددىي ئىش بىلەن شەھەرگە باراتتىم، قېرىشقاندەك قاتناش توختاپ كەتكەن ئوخشايدۇ.

— مەن ئاپىرىپ قويايمۇ ئەمسە؟

ئۇ ماڭا مۇنداقلا بىر قاراپ قويغاندىن كېيىن سورىدى.
— قانچە پۇلغا ئاپىرىپ قويىسىز؟
— ئاتىغانلىرىنى بەرسىلە.
— ئۆزىڭىز بىرنېمە دەڭ، ئۇكام.
— ئۆزلىرى.....
ئۇ سەل ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن دېدى.
— ئون كوي بېرەي، ماقۇلما؟
كۇندۇزى بولسغۇ بىر نۆرى ئىدى. لېكىن ھازىر كەچ بولۇپ كەتتى. ياناشمدا قۇرۇق قايتىمەن، ئازراق قوشسىلا.
ئۇ سەل ئارىسالدى بولغاندىن كېيىن، مەقسەتسىزلا قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ، كالپۇكىنى تىلى بىلەن يالۇۋىتىپ دېدى:
— جەددىي ئىشىم بار دېسەم، قاردا قۇشقاچ تۇتقىلى قويتىڭىز-ھە! بوپتۇ ئون بەش كوي بېرەي.
— قېنى چىقسىلا.
يولدا كېتىۋاتىمەن. خىياللىرىم قاناتلانغان بولغاچقا، كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ قالغانىدى. «ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، لىققىدە ماي قاچىلىۋالسام، قولۇمدا ساپمۇساق يەتمىش كوي قالغۇدەك. ئۇ موتوسىكلىت كىراكەشلىكى ئۈچۈن ئاز پول ئەمەس. كىرا كۇندە مۇشۇنداق ياخشى بولۇپ بەرسە، بىر ئايدا 2000 كويدىن كۆپرەك بولىدىكەن، بەش ئاي مېڭىۋالسام.....» خىيال بىلەن كېتىۋېتىپ، توساتتىن 40 — 50 مېتىر نېرىدا يولنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ توختاش بەلگىسى بېرىۋاتقان قاتناش ساقچىسىنى كۆردۇم-دە، سۈرئەتنى ئاستىلىپ، ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ توختىدىم. ئۇ قولىنى چېكىسىگە قويۇپ چاس بەرگەندىن كېيىن سورىدى:
— پىراۋا؟
بۇنداق ئىشلارغا كىراكەشلىك قىلغاندىن بېرى كۆنۈپ

كەتكەچكە، يانچۇقۇمدىكى پۇرلىشىپ، قاتلاقلىرى كېسىلىپ كەتكەن تالونىنى ئېلىپ ئۇزاتتىم. ئۇ مۇنداقلا قاراپ قويغاندىن كېيىن يەنە سورىدى.

— ئۆگىنىش كىنىشكىسى؟

دەرھال قاتتىق مۇقاۋىلىق كىنىشكىنى چىقاردىم. ئۇ كىنىشكىنى قولىغا ئېلىپ، بىردە كىنىشكىگە چاپلانقان رەسىمگە، بىردە ماڭا قارىۋېتىپ قولۇمغا بەرگەندىن كېيىن، موتوسىكلىتنىڭ ئالدىغا ئۆتتى.

— ئوڭ بەلگە چىراغ؟

دەرھال موتوسىكلىتنى ئوت ئالدۇرۇپ، چىراغنىڭ كۇنۇپكىسىنى باستىم.

— سول بەلگە چىراغ؟

— چوڭ چىراغ.....

.....

— ئەمدى ئارقا چىراغ، — ئۇ سۆزلىگەچ موتوسىكلىتنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتتى. مەن كۇنۇپكىنى باستىم.

— چۈشە..... يانمىدى!

— چىراغ ساق تۇرسا..... ئوبدانراق قاراپ بېقىڭ.

— ئۆزۈڭ قارا ئاداش، كۆزۈڭ كور بولمىغاندىكىن.

موتوسىكلىتنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ قارىسام، راست دېگەندەك چىراغنىڭ ئەينىكى يوق، لامپىسمۇ سۇنۇپ كېتىپتۇ. ئېنىقلا يادىمدا، ئەتىگەن ساپساقلا ئىدى، نەدە سۇنۇپ كەتتىكىن.

— بازارغا بېرىپلا سېلىۋېتەي، تېخى ئەتىگەن ساق ئىدى.

— نەدە ئۇنداق ئىش بارکەن، بىز تەكشۈرگەندە بۇزۇلغان، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق.

— ئەمىسە جەريمانە تۆلە، بازارغا بارغاندا ئوڭشىتامسەن، يا

ئوڭشاتماي يەنە جەريمانە تۆلەمسەن، ئۆزۈڭنىڭ ئىختىيارى.

— مۇشۇ بىر نۆۋەت.....

— تولا كارا-كاراڭ قىلما، ئاداش. بۇ دېگەن پىرىنسىپ، بىزنىڭ خىزمىتىمىز مۇشۇ. سەندەكلەرگە مۇشۇنداق قىلغاندىلا ئاندىن هوشۇڭنى تېپىشسەن. بولمىسا كېچىدە يول يۈرگەندە، ئالمادىس ۋەقە چىقسا كىم جاۋابكار؟

— ئۇغۇ توغرا، لېكىن.....

— تولا ئەزمەڭنى ئەزمەي، ئەللىك كوي چىقار.

— توۋا دەڭە هوي، بۇ بىر نېمىنى قىممەت ئالسىمۇ ئۇچ-تۆت كويغا ئالار، ئىنساب بىلەن گەپ قىلىڭ.

— ئەمسە يەتمىش كوي.

— نېمە؟ يەتمىش كوي، هېلى تېخى ئەللىك كوى دەۋاتاتتىڭىزغۇ؟

— سەن قائىدىگە خىلاپلىق قىلدىڭ، يەنە تېخى قاتناش ساقچىسىنىڭ خىزمىتىگە تەسىر يەتكۈزدۈڭ.

— ئىنساب قىلىڭ ئۇكام، ئىنساب، — دېدى كوزۈپتا ئولتۇرغان هېلىقى يولۇچى ساقچىغا قاراپ، — بىر نۆۋەت كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلىڭە.

— سىز ئىشىڭىزنى قىلىڭە، — ساقچى ئۇنىڭغا قاراپ هومايدى، — مەن ماۋۇ ئاداشقا گەپ قىلىۋاتىمەن. هە ئاداش، پۇل چىقىرامسەن-يوق؟

— يىگىرمە كوي تۆلەي.....

— بۇ ئېشەك سودىسى قىلىدىغان بازار ئەمەس، چىرايلىق بىر تەرەپ قىلايلى دېسەم ئۇنمايسىنا؟ ئەتە ئىدارىگە بېرىپ ئېلىۋال بۇ بىر نېمەڭنى.

ئۇ موتورى مېڭىپ تۇرغان موتوسىكلىتقا مىنىپ:

— چۈشسىلە، هەزىتەمنىڭ موزىيىدەك كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ

ئولتۇرماي، ــ دېدى يولۇچىغا.

ــ هاي توختىگە، ــ دېدىم بىردىنلا جىددىيلىشىپ، ــ ئەمسە ئوتتۇز كوي.....

ــ سەن بىلەن سودىلىشىدىغانغا ۋاقتىم يوق، ئاداش. سائىتىڭگە قارىغىنە، ئەمدى ئىشتىن چۈشمەن. بۇ بىر نېمەگىنى ئەتە ئىدارىگە بېرىپ، جەريانىنى تۆلەپ بولۇپ ئاندىن ئېلىۋال، ماخما؟!

ئۇ كەينىگە قاراپ ھېلىقى يولۇچىنىڭ چۈشۈپ بولغانلىقىنى كۆرۈپ ماي كۇنۇپكىسىنى باستى-دە، بىزدىن بەش-ئالتە قەدەمچە نېرىدا، يولنىڭ چېتىگە توختىتىپ قويۇلغان ماشىنىنىڭ ئىچىدە بىرگە ھومىيىپ ئولتۇرغان ساقچىنىڭ يېنىغا بېرىپ دېدى:

ــ ھەيدە ئاداش، ئىشتىن چۈشتۇق.

تېخىمۇ جىددىيلىشىپ، پۈتى كۆيگەن توخۇدەك تۇرالمايلا قالدىم-دە، ۋارقىرىدىم.

ــ توختا ئاكا، توختا. جېرىمانە تۆلىسەممۇ تۆلەي، موتو-سىكلىتنى بەر.....

لېكىن ئۇ ئاللىقاچان قوزغىلىپ بولغاچقا، گېپىمنى ئاڭلىمىدى-مۇ ياكى ئاڭلىسىمۇ ئاڭلىماسقا سالدىمۇ، پىسەنتىگە ئالماي موتوسىكلىتىمنى قۇيۇندەك ھەيدەپ كېتىپ قالدى. ماشىنا ئىچىدىكى ساقچى ماشىننىنى ئوت ئالدۇرۇپ 6 ــ 7 مېتىرچە مېڭىپ بولۇپ يەنە توختىتىپ دېدى:

ــ مېڭىڭلار، ماشىنىغا چىقىڭلار، بازارغىچە ئالغاچ كېتەي.

بىز ماشىنىغا چىقتۇق. شۇ تاپتا مېنى ئاچچىق بىر سېزىم ئىلكىگە ئېلىۋالغان بولۇپ، غەزەپتىن تىترەپ كېتىۋاتاتتىم. بۇنداق پېشكەلچىلىككە ئۇچرىشىم تۇنجى قېتىم بولغاچقا، قانداق قىلىشنى بىلمەيتتىم.

ــ نەدە چۈشۈسىلەر؟ ــ سورىدى ھېلىقى ساقچى ماشىنا

ناھىيە بازىرىغا كىرگەندە.

— مەن مۇشۇ يەردە چۈشۈپ قالاي، — ھېلىقى يولۇچى ئالدىراپ جاۋاب بەردى.

— سەنچۇ؟

— مەنمۇ شۇ، لېكىن موتوسىكلىتىمنى بەرسەكىلار بولاتتى. جەريانە تۆلىسەممۇ تۆلەي، بۇندىن كېيىن دىققەت قىلسام.....

— بايا ئاۋۇ ئاداش ئوچۇق گەپنى دېدىغۇ، بۇنىڭغا مەن بىر نېمە دېيەلمەيمەن، ئۆزى بىلەن كۆرۈشۈڭلا ـ ھە!.....

ئۇ ماشىنىسىنى ھەيدەپ كەتكەندىن كېيىن، ئېغىر ئۇھـ ـسىنىدىم. شۇ تاپتا قانداق قىلىشنى بىلمەيتتىم.

— ئۇكام، بۇنى ئېلىپ قويۇڭ، — ھېلىقى يولۇچى پۇل تەڭلىدى.

— بولدى. يانچۇقلىرىغا سېلىپ قويسلا.

— لەۋز ھالال ئۇكام، نېمىلا بولمىسۇن، بۇ يەرگە ساق ـ سالامەت كېلىۋالدىم. مېنى دېمىگەن بولسىڭىز بۇ پېشكەللىككە ئۇچرىمايتتىڭىز، قېنى ئېلىڭ، ھېلى جەريانە تۆلىگەندە ئەسقېـ ـتىپ قالار، — ئۇ پۇلنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ كېتىپ قالدى. ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ، بىر پەس ئويلانغاندىن كېيىن، ئۇدۇل ئابلىكىمنىڭ ئۆيىنى كۆزلەپ ماڭدىم.

— نېمە، شۇنداق ئىش بولدىما؟ — دېدى ئابلىكىمنىڭ دادىسى گېپىمنى ئاڭلاپ، — ھەرقانچە بولسىمۇ جاھان ئۇنداق بولۇپ كەتمەس.

— راست شۇنداق بولدى.

— جەريانە دەپ بولغۇچە بەرسەكىمۇ بوپتىكەن، ئاداش. ئاڭلسام، بۇ ساقچىلار قاتناش ۋاستىلىرىنى مۇشۇنداق تۇتۇۋالسا، ساقلاش ھەققى دەپ بىر ئالەم پۇل ئالارمىش. «ئېشىكى ئوچ تەڭگە، توقۇمى بەش تەڭگە» بولۇپ قالمىسۇن، يۈرە ببرىپ

باقايلى.

ــ ۋاي، نەگە؟ ــ ئولتۇرغــان يېرىمــدىن قوزغىلــىشمىغا ئابلىكمىنىڭ دادىسى ئېغىز ئاچتى، ــ ئالدى بىلەن ئالماس بالام چاي ئىچىڭالسۇن، ئۇندىن كېيىن.....

ــ بولدى دادا، ئۇلار بىزگە ساقلاپ تۇرامدۇ دەيسەن.

ــ مۇشۇ بالىنىڭ ئالدىراڭغۇلىقىنىزە، قاچانمۇ تۈگىتەر بۇ خۇيىنى.

بىز يۈگۈرۈپ دېگۈدەك قاتناش ساقچى ئەترىتىنىڭ ئىشخانا بىناسىغا كەلسەك، بىنادا بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى. مەن ئىمتىهان بەرگەن كەڭرى قۇرودا يۈك ماشىنىسىدىن تارتىپ ھەر خىل موتو-سىكلىتلارغىچە خېلى نۇرغۇن توختىتىپ قويۇلغانىدى. لېكىن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مېنىڭ موتوسىكلىتىم كۆرۈنمەيتتى.

ــ ئىسمىنى سورىۋالغانمۇ، ئۇ ئاداشىنىڭ؟ ــ سورىدى ئابلىكم.

ــ ياق، ئېسىمگە كەلمەپتۇ.

ــ مەيدىسىگە ئېسىۋالغان كارتىسىدا نومۇرى بولاتتى، ئۇنىڭغىمۇ قارىمىغانمىدىڭ؟

ــ جىددىيچىلىكتە دىققەت قىلماپتىمەن.

ــ ئىشتىن چۈشۈپ كېتىپتۇ ئەمەسمۇ. ئىسمىنى بىلگەن بولساق سۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈپ ئۆيىگە بارانتۇقكەن، ئەمدى ئەتە كەلمەكتىن باشقا ئامال يوق. يۈرە، قايتىپ كېتەيلى.

ــ ھەي! تازا بىر ئىش بولدىغۇ، كەلمىسەكمۇ بوپتىكەن.

ــ ئۆزۈڭنى ئەيىبلەۋەرمىگىنە، بۇنداق بولۇشىنى كىم بىلىپتۇ! ماڭ بىزنىڭ ئۆيگە كېتىپ، ئەتە قاق پودىلا كېلەيلى.

بىز قاتناش ساقچى ئەترىتى قورۇسىدىن ئايرىلغاندا ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشۈپ، كوچا چىراغلىرى يانىدۇرۇلغاچقا، ئەتراپ كۈندۈزدەك يورۇپ كەتكەنىدى. شۇ تاپتا روھىم چۈشۈپ

كەتكەن بولۇپ، قەدەملىرىمنى ئېغىر يۆتكەيتتىم. كاللامدا بىرى «قارا» دېگەندەك سېزىم پەيدا بولۇپ، كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قالدىم. موتوسىكلىتىم يولنىڭ چېتىگە توختىتىقلىق تۇراتتى. دەرھال يېنىغا باردىم، لېكىن ئاچقۇچ يوق ئىدى. ئاكۇغۇچە ئابلىكممۇ يېنىمغا كېلىپ ئۈلگۈردى.

— مۇشۇ موتوسىكلىت شۇمۇ؟ قارىغاندا ھېلىقى قاتناش ساقچىسى مۇشۇ ئەتراپتا ئوخشايدۇ، — ئابلىكم ئەتراپقا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن جەزمەلەشتۈرۈپ ئېيتتى، — مۇشۇ يەردە-كەن. قارىغىنە، ئاۋۇ ئۆيگە.

ئابلىكم كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدىم. يول بويىغا سېلىنغان بىر قەۋەتلىك قاتار دۇكانلاردىن ۋىۋىسكىسىغا «ئارال ئارامگاھ قاۋاقخانىسى» دېگەن خەت چوڭ يېزىلغان بىر دۇكاننىڭ ئىشكى ئوچۇق ئىدى.

— چوقۇم مۇشۇ يەردە، يۈرە كىرىپ باقايلى — دېدى ئابلىكم.

قاۋاقخانىنىڭ ئىچىگە كىردۇق. دۇكان ئىچىنى قويۇق تاماكا ئىسى، ئادەمنى سەسكەندۈرىدىغان ھاراق پۇرىقى قاپلىغانىدى. ئالدىغا ئالتە-يەتتە خىل تاماكا، خاسكا، دادۇر، گازىر دېگەندەك نەرسىلەر سېلىنغان كىچىك پوكەي ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ، ئىشكىتىن كىرىشكىلا كۆزگە تاشلىنىپ، ئۆينى ئىككىگە بولگەندەك تۇيغۇ بېرىدىغان مال جازىسىغا ھەر خىل ھاراقلار لىقمۇلىق تىزىپ قويۇلغان، جازىنىڭ كەينى تەرىپىگە ياغاچ ئورۇندۇقلار، قوپال ياسالغان ئۈستەللەر قويۇلغانىدى. بۇلۇڭدىكى بىر ئۈستەلدە بايا مېنىڭ موتوسىكلىتىمنى ئېلىۋالغان ساقچى بىلەن بىرنەچچەيلەن ھاراق ئىچىشۋاتاتتى.شۇ

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، — دېدى ئابلىكم ئۇلارنىڭ دىقەت-قىتىنى تارتماقچى بولغاندەك ئۇنلۇك ئاۋازدا.

ئۇلار ئىككىمىزگە يالتتىدە قارىشىپ، ئورنىدىن قىمىرلاپ قويۇشتى.

— قېنى كېلىڭلار، — چەتتە ئولتۇرغان شاپ بۇرۇت ئېيتتى، — تارتىنماي ئولتۇرۇڭلار.

بىز ئۇ كۆرسەتكەن جايدا ئولتۇردۇق. شاپ بۇرۇت ئالدىدىكى بوش تۇرغان رومكىغا لىققىدە ھاراق قۇيغاندىن كېيىن، ئابلىكىمگە سۇندى.

— قېنى ھە، كۆتۈرۈۋېتىڭلار. ئىسمىڭلىنى بىلمىسەممۇ، سىلىنى تونۇيمەن. ئارا كۇندە ئالتە قېتىم ئۇچراپ تۇرىسلە-يۇ، لېكىن ماڭا قاراشقا ھەپسىلەڭلا يوق. خۇدانىڭ سالىمىنى قىلىپ كىردىڭلار، مەن شۇنىڭغا خۇش. ھەممىمىز بىر تىلدا سۆزلىگەندىكىن تارتىنماي-ھە.

ئابلىكم ئۇنىڭ قولىدىكى رومكىنى تۇزۇت قىلمايلا ئېلىپ كۆتۈرۈۋەتتى. شاپ بۇرۇت ئارقىدىن ماڭا ھاراق قۇيدى.

— سىلىنى بۇ ئۆمرۇمدە كۆرمەپتىكەنمەن. قارىغاندا يېزىلىق ئوخشايسىلە، مەيلى كېرەك يوق. سۇرۇشتۇرۇپ كەلسە، ھەممىمىز يېزىلىق، باشقىلار بىر كۆرگەن تونۇش، ئىككى كۆرگەن تۇغقان دەپ، بىر-بىرلىرىنىڭ ھۆرمىتىنى قىلىشىدىكەن. بىز سىلى بىلەن ھەم تونۇش، ھەم تۇغقان. پۇرسىتى كەلسە ئادەمئاتا بىلەن ھاۋائىنىڭ بالىلىرى، قېنى ئېلىڭلار. ھە راست، ئېسىم قۇرۇسۇن، ئىسمىڭلا نېمە؟

— مېنىڭ ئابلىكىم، بۇنىڭ ئالماس.....

— ھە، بىلىۋالدۇق، قېنى ئەمسە، گۇپپىدە..... — شاپ بۇرۇت ئىچىشكە ئالدىراتتى. رومكىنى بىرلا كۆتۈرۈپ بىكارلاپ، ئۇنىڭغا سۇندۇم. ئۇ بوتۇلكىنى كۆتۈردى-يۇ، توختاپ قالدى.

— ئاپلا، تازا ئىچىدىغان يېرىگە كەلگەندە تۇگەپتۇ دېسە، كاساپەت.

بـۇنى ئـاڭلاپ، ئـابلىكىم بىقىنمىغـا نوقـۇدى. شـۇ ئـان ئورنۇمدىن تۇرۇپ پوكەيگە يۆلىنىپ خىيال سۈرۈۋاتقان ياپما قاپـاق ئايالدىن بىر بوتۇلكا هاراق ئېلىپ كىرىپ، ئۇستەلدە قويدۇم.

ــ سىرتقا بىر چىقىپ كىرە، ــ دېدى ئـابلىكىم، ــ بايـا بىز ماڭغـان يـولنى بـويلاپ ئالـدىڭغا 150 ــ 200 مېتىـر ماڭسـاڭ كالتە بازار بار، يەيدىغان نەرسە ئەكىرگىنە.....

ئابلىكىمنىڭ سۆزى بـىلەن سـىرتقا چىقـىپ ئـۇدۇل ئالـدىمغا قاراپ مېڭىۋىدىم، دېگەنـدەك هايالـشمايلا كـالتە بازارغـا كەلـدىم. دەرۋەقە بۇ يەردە ئۆپكە ـ هېسىپ، توخۇ، كاللا ـ پاچـاق قاتارلىقـ ـلارنى ساتىدىغانلار ئولتۇرۇپ كەتكەنىدى. نېمە ئېلىـشنى بىلەلـ ـمەي، سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، دۇملەپ پىشۇرۇلغان توخـۇدىن بىرنى باهـا تالاشـمايلا ئېلىـپ، قاۋاقخانىغـا كىرگەنـدە، نـاتونۇش بىرى، قىزىق پاراڭ قىلىپ باشقىلارنى كۈلدۈرۈۋاتقانىكەن.

ــ قېنى باقايلى، ئاكىلار. تېخى قىزىق ئىكەن، ــ دېـدىم دۇكانداردىن ئالغان تەخسىگە توخۇنى پـارچىلاپ، بـىرنەچچە تـال خاسىڭ قالغان تەخسىنىڭ يېنىغا قويۇپ.

ــ قېنى ئېلىڭلا ئـاداش، ــ ئـابلىكىم يېنىـدىكى ساقچىغا جوۋىدى، ــ ماۋۇ پاچاقنى ئېلىڭلار.

ساقچىمۇ، باشقىلارمۇ توخۇ گۆشىگە هۇجـۇم قىلـدى. بۇگـۈن بىر كۈن تاپاۋەت قوغلىشىپ، تاماق يېيىـشنىمۇ ئۇنتـۇپ قالغاچقـا، قورسىقىم ئېچىپ كولدۇرلاپ كەتكەنىدى، شۇڭا مەنمۇ كىچىكىرەك بىر پارچە توخۇ گۆشىنى ئېلىپ يېيىشكە باشلىدىم.

ــ قېنى ئەمسە، سايىت ئـاداش، بايـام ئوبـدان گەپلەرنـى قىلـىپ بەردىـڭ. مۇشـۇنداق ئـاغىنىلەر يىغىلغـان ۋاقىتتـا، ئىچىشكەچ، كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان پاراڭلارنى ئاڭلىساق، ئادەمنىـڭ كەيپـى كۆتۈرۈلـدىغان گەپـكەن. قىزىـق گەپلىرىڭنـى سـورۇن ئاددىي بولسىمۇ ئايىماي داستىخانغا تاشلىغىنە.

سايىت ئىسملىك چاقچاقچى يىگىت چىشىنىڭ كاۋىكىغا كىرىپ قالغان گۆشنى تىرنىقى بىلەن ئېلىۋەتكەندىن كېيىن، رومكىنى قولىغا ئېلىپ، ئېغىزىغا كوملا تۆكتى.

— پاھ، مۇشۇ كۈنلەردە ھاراق ئىچمىگۇ قالتىس ھۈنەر بولۇپ كەتتى. ئۇدۇل ئاشقازانغا تۆكىدىكەنسەن. بىزدەك سۈزۈپ-سۈزۈپ ئىچمەي، ئالامەت-ئالامەت..... — شاپ بۇرۇت ئۇنى شۇنداق ئۇچۇرغاچ قوشۇپ قويدى، — ئاغىنە باللاردىن ئاڭلىسام، يېڭى مەھسۇلاتلار بار ئوخشايدۇ. قېنى مۇشۇ يەردە بىر يېڭى باشلىنىش قىلايلى.

سايىت ئالدىدىكى سوۋۇغان چايىنى ئالدىرىماي ئىچىۋەتكەندىن كېيىن، پىيالىنى ھېلىلا ئۆرۈلۈپ چۈشىدىغاندەك غىچىرلاپ تۇرىدىغان ئۈستەلگە قويۇپ، قايسى گەپنى دېيىشنى بىلمىگەندەك سەل ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن دېدى:

— ئەسلىي بۇ ماۋۇ قاتناش ساقچىسى ئاغىنىمىز بار يەردە دېمەيدىغان گەپ ئىدى، ئەمدى سورۇنكەن، دەۋەردۇق ئەمسە. خاپا بولمايسىلەر ئاداش-ھە.

شاپ بۇرۇتمۇ، ئۇنىڭ يېنىدىكى بايىدىن بېرى جىممىدە ئولتۇرغان سېرىق يىگىتمۇ ئېيتتى:

— ياق، خاپا بولمايدۇ.

— چاقچاق ئەمەسما؟ چاقچاق..... چاقچاق دېگەنگە خاپا بولۇشمۇ ئىشمۇ؟

— تولا ناز قىلماي دەڭلا، — دېدى ساقچى چىرايىنى تۈرۈپ، — ئىككى ئېغىز گەپ قىلىڭلار دېسە خۇددى يېڭى تويى بولغان كېلىندەك قىلىدىكەنسىلە.

— ماقۇل، باشلىدىم ئەمسە-ھە.....

سايىتنىڭ يۇمۇرى تۇگىگەندىن كېيىن ھەممەيلەن كۈلۈشكىنىمزچە ئورنىمزدىن تۇردۇق. ساقچى ھېچقانداق ئىنكاس

قايتۇرماى بىز بىلەن سىرتقا چىقىپ، موتوسىكلىتىمنىڭ يېنىغا باردى-دە، يانچۇقىدىن ئاچقۇچنى چىقىرىپ، موتوسىكلىتىمنى ئوت ئالدۇردى.

— ئەمدى ئاداش، سىلىنى تەڭلىككە سالمىسام بولاتتى. ماۋۇ ئالماس ئادىشىم بايا قائىدىگە خىلاپلىق قىپتىكەن، بۇ دورەم تۇزىتىۋالسا، بۇگۈن بىر «مەيلى» دېۋېتىڭلار، — دېدى ئابلىكىم ئۇنىڭغا.

باشقىلارمۇ يوپۇرۇلۇپ كېلىپ سالا قىلىشقا باشلىدى.

— بەر، ئاداش، خەقنىڭ پۇلغا ئالغان موتوسىنى.....

— رەھىم دېگەن شۇ، بىر قېتىم ياخشىلىق قىلىڭلا.

— ھېچبولمىسا، بايا يېگەن-ئىچكىنىڭنى ئۇنتۇپ قالما، ھەرقانچە بولسا جەريانىگە تۇشلۇق بولغاندۇ.....

— تۇتە، ئەكەت بۇ بىر نېمەڭنى. ئەمدى قائىدىگە خىلاپلىق قىلما، ماخما! — دېدى ساقچى مىنىپ بولغان موتوسىكلىتىنى تەستە چۇشۇپ ماڭا قاريمايلا.

— ماقۇل.....

ئەتىسىدىن باشلاپ كىراكەشلىكنى يەنە داۋاملاشتۇردۇم. كۈن چىقماستا ئۆيدىن چىقىپ يېزا مەركىزىگە بېرىپ بولاتتىم. تولا كۈنلىرى كەچتە قايتىپ كەلگەندە گۈلنۇر بىلەن قادىر ئاللىقاچان شېرىن ئۇيقۇنى باشلۇېتەتتى. موتوسىكلىت دېگەن يازدا ھاۋا ئىسسىق كۈنلەردە كىراكەشلىككە بولغىنى بىلەن قىشنىڭ كۈنىدە پەقەت بولمايدىكەن — قىشتا يولۇچىلار توڭۇپ قېلىشتىن قورقۇپ چىققىلى ئۇنىمايدىكەن. ئاخىر بۇ ئىشنى ۋاقتىنچە قويۇپ تۇرۇشنى لايىق تاپتىم.

يېزا ھاياتى ئاجايىپ بولىدۇ. تومۇز كۈنلەردە تونۇر تەپتىدەك ئىسسىقتا چىداپ بولالماي ئۆيلىرىنىڭ ئالدىدىكى يول بويىغا چىقىشىپ ئاسمان بىلەن بوي تالىشىپ ئۆسۈۋاتقان تېرەكلەرنىڭ،

قۇرۇپ قالسا ئوتۇندىن باشقىغا يارىمايدىغان دوڭغاق سۆگەت، جىگدىلەرنىڭ ئاستىدا پاراڭغا چۈشىدىغانلار مۇنداق قارا قىشتا ئۆچەككە كىرگەندەك ئۆيىدىن تالاغا چىقىشمايدۇ. قىش كىرىشى بىلەنلا مەھەللە گۆرىستان جىملىقىغا چۆمدى. ئاندا-ساندا كۆزگە چېلىقىدىغان كىشىڭ ئۆيلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا كۆپىنچىسى قوموش بىلەن قوشاملىنىپ، سىغىز بىلەن سۇۋالغان ئۆيلەرنىڭ مورىلىرىدىن كۆمۈرنىڭ، تېزەكنىڭ، كېۋەز شادىسىنىڭ، ھەتتا كېۋەزلىكتىن ئېلىۋېتىلگەن توپا ئارىلاش يالتىراقنىڭ بەتبۇيى ئىسلىرى تولغىنىپ چىقىپ، بىپايان يېزا ئاسمىنىدا لەيلەيدۇ. بۇنداق ۋاقىتتىتا ئۇلار ئۇچۇن ئىسسىق ئۆيدە پۇتلىرىنى ئۇزۇن سۇنۇپ ئارام ئېلىش بەتتە پولۇ يېگەندىن مىڭ ئەۋزەل. كۆزدىلا كۆمۈر ئېلىۋالغاچقا، سوغۇق باشلىنىش بىلەنلا ئوت قالغانىدۇق. كۇنلىرىمنى يېڭىدىن نەشر قىلىنغان كىتابلاردىن بىرنەچچىنى سېتىۋېلىپ ئوقۇش بىلەن ئۆتكۈزەتتىم. گاھى-گاھىدا ئابلەت بىلەن ئابدۇللا يوقلاپ كېلىپ تۇراتتى. ئۇچىمىز دورا-دەرمەكلەر-نى ئوبدان تەڭشەپ دەملىگەن قىزىق چاينى ئىچكەچ قىزغىن پاراڭغا چۈشەتتۇق. بۇنداق ۋاقىتلاردا قادىر يېنىمغا كېلىپ، ئەقىل كىرىپ قالغان باللاردەك پاراڭنى «تىڭشاپ» ئولتۇراتتى. بەزىدە ئۇنى قۇچىقىمغا ئېلىۋالاتتىم. گۈلنۇر دەسلىپىدە كۆرۈپلا قالسا سەل قىزىرىپ ئۇنى دەرھال قۇچىقىمدىن ئېلىۋالغان بولسا، ئەمدىلىكتە ئانچە كارى بولمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. راستىنى ئېيتسام، يېڭى قايتىپ كەلگەن كۇنلەردە قادىرنى كۆرسەملا نېمىشقىدۇر بىرقىسمىلا بولۇپ قالاتتىم، ھەتتا ئۇنىڭ چىرايىغا قارىغۇم كەلمەيتتى. لېكىن، ئەمدى ئۇنىڭ دادامنىڭ ھايات چېغىدا ئامراقلىق قىلىپ، كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرىدىغان «بالىسى» ئىكەنلىكىنى ئويلاپ، ئۇ مىجەزىمنى ئاستا-ئاستا ئۆزگەرتىشكە باشلىغانىدىم. قادىرمۇ تاتلىق تىللىرى ئارقىلىق ئادەمنى

سۆيۈندۈرەتتى.

بۈگۈن نېمىشقىدۇر كىتاب ئوقۇشىمۇ خۇشياقماي، ئىچىم پۇشۇپ بىر-ئىككى قېتىم ئۆيدىن تالاغا چىققان بولساممۇ، ھاۋا سوغۇق بولغاچقا، ئۇزاق تۇرالمايلا يەنە يېنىپ كىردىم. مەشتە گۈرۈلدەپ ئوت كۆيۈۋاتاتتى. ئۆينىڭ بۇلۇڭغا بېرىپ، بىردەم ئۇخلاپ بولسىمۇ ۋاقىت ئۆتكۈزمەكچى بولدۇم. لېكىن ھەرقانچە قىلىپمۇ، ھەتتا بىردىن يۇزگىچە ساناپ بېقىپمۇ كۆزۈمگە ئۇيقۇ ئىلىناشتۇرالمىدىم. شۇ ئەسنادا ئىشىك تۈيۇقسىز ئېچىلىپ، بىرى كىرگەندەك قىلدى. ئېھتىمال قوشنىلار بولسا كېرەك، دەپ ئېرەنسىمىدىم. ئۈنلۈك ئاۋازدا ئېيتىلغان «ئەسسالامۇئەلەيكۇم» نى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ ئابلەت ئىكەنلىكىنى ئوقۇپ، دەرھال ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، ئۇنىڭ سالامىغا جاۋاب قايتۇرغاچ دېدىم:

— قېنى، يۇقىرىغا چىقىڭلا ئاداش.

ئابلەت تۇزۇت قىلمايلا سۆپىگا چىقىپ، قادىرنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئولتۇرغان گۈلنۇر بىلەن سالاملاشقاندىن كېيىن، كىگىز ئۈستىدە يەكتىز بولۇپ ئولتۇردى.

— قانداق، نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتىسەن؟ سوريدىم ئۇنىڭدىن.

— نېمە ئىش قىلاتتۇق، قىشنىڭ قۇلى بولۇپ، مۈشۈكتىن قورققان چاشقاندەك سوغۇقتىن قورقۇپ، ئۆينىڭ بۇلۇڭغا كىرىۋالدىم، شۇ، — دېدى ئابلەت كۈلۈپ، — ئۆزۈڭچۇ، نېمە ئىش تەۋرىتىۋاتسەن؟

— مەنمۇ ساڭا ئوخشاش ئاداش. ئامال قانچە دەيسەن! بىر ھېسابتا قىشنىڭ كىرگىنىمۇ ياخشى ئىكەن. ئارام ئالغاچ قانغۇچە كىتاب ئوقۇۋالدىم، شۇ. لېكىن، تىجارەتتىن قۇرۇق قالدىم دېگىنە.

— سەۋر قىل ئاداش، «ھوت، كەتمەن سېپى تۇت»

دەيدىغان كۈنلەر يېتىپ كەلسە، يەنە بىر ئىش قىلارسەن.

— ئۆيدە ئولتۇرۇۋەرسەمۇ، ئادەمنىڭ ئىچى پۇشۇپ قالىدىكەن، ئاداش. ئاز-تولا ھەرىكەت قىلسام بولاتتى. مەكتەپتە ئوقۇۋاتقانىدا نۇرغۇن پىلانلارنى، ئۇلۇغ غايىلەرنى كۆڭلۈمگە پۈككەنىدىم. لېكىن، ئۇلارنىڭ بىرىنمۇ ئەمەلگە ئاشۇرغىنىم يوق. ھازىر ئويلىسام..... — گېپىمنى بىردىنلا توختىتۋالدىم. ئەسلىي: «قاسىم مۇئەللىم ‹ئۇرۇمچىدە قالغىن› دېگەندە گېپىنى ئاڭلىسام بوپتىكەن. ھازىر ھېچقانداق ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالمىدىم» دېمەكچىدىم، لېكىن بۇ گەپنى نېمىشقىدۇر ئاغزىمدىن چىقىرالمىدىم.

— ئۇغۇ شۇ، لېكىن «ھەرىكەتتە بەرىكەت» ئاداش. خۇدايىم بىزنى داۋاملىق موھتاجلىق ئىچىدە ياشاڭلار دېمىگەن بولغىيتتى. كۈنلەر تېخى ئۇزاق، خۇدايىم بۇيرۇسا نى-نى ئىشلارنى قىلىمىز.....

— دېگىنىڭغۇ تۇغرا، لېكىن ئادەم بىكار قالسا، ئىچى پۇشۇپ سىقىلىپ كېتىدىكەن ئەمەسما.

شۇ ئەسنادا گۈلنۇر چاي دەملەپ، داستىخان ئەكىردى. ئىككى پىيالىگە چاي قۇيۇپ، بىرنى ئابلەتكە سۇنغاندىن كېيىن، يەنە بىرىنى قولۇمغا ئېلىپ پۈۋلەپ ئىچكەچ ئېغىز ئاچتىم:

— كۈنلار «يېتىپ يېسە تاغمۇ توشۇمايدۇ» دەپتىكەن، ئابلەت. ئاز-تولا بولسىمۇ مىدىرلىغاچ تۇرساق بولاتتى.

ئابلەت خىيالغا پېتىپ جىممىدە ئولتۇراتتى. گېپىمنىڭ ئۇنىڭغا قانداق تەسىر بەرگەنلىكىنى بىلمەكچى بولۇپ چىرايىغا قارىدىم. لېكىن، ئۇنىڭ ئويچان كۆزلىرى بىر نۇقتىغا تىكىلگەنىدى. دەماللىققا نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

— بۇنداق قاتتىق سوغۇقتا نېمە ئىش قىلغىلى بولار، ئالماس؟ — سورىدى گۈلنۇر جىملىقنى بۇزۇپ.

ــ ئىزدەنگەننىڭ زىينىى يوق، گۇلنۇر. «ئۇجمە پىش، ئاغزىمغا چۈش» دەپ ئولتۇرساق بىرنى ئىككى قىلغىلى، كۈنىمزنى كۈن قىلىپ، ئەل قاتارى ياشىغىلى بولمايدۇ. تەۋەككۈل دېمەكتىن باشقا چارە يوق.

ــ بۇ گېپىڭغۇ توغرا، ئاداش. بولسغۇ دېگىنىڭچە قىلساق بولاتتى. ئەمما خېلى نۇرغۇن ئىشلارغا كۆڭۈل يۈگۈرتۈپ باقتىم. پەقەت سوغۇقتىن قورۇقمىساق بىر چاغلاردىكىدەك ئوتۇنچىلىق قىلساق بولىدىكەن.....

ــ ياق، ھەرگىز بولمايدۇ، تۈكۈرگەن تۈكۈرۈك يەرگە مۇز بولۇپ چۈشىدىغان مۇشۇنداق قارا قىشتا ئوتۇنچىلىقنىڭ پايدىسىدىن جاپاسى ئېشىپ چۈشىدۇ، ــ دېدى گۇلنۇر بىزگە كۆڭۈل بۆلۈپ.

ــ ئەمسە تۇز كولاپ ساتايلىمۇ؟

ــ بۇ بولىدىغان گەپكەن، ــ ئابلەتنىڭ بۇ مەسلىھەتى گۇلنۇرغا ياقتى، ــ قوشنىلاردىن ئەتىگەنىدە مەھەللىدىن چىقىپ قۇملۇققا كىرىپ 3 ــ 4 كىلومېتىر ماڭسا تۇز بار يەرگە بارغىلى بولىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان. لېكىن، تۇزنىڭ باھاسىنى بىلەمسىلەر؟

ــ ياق.

ــ ئۆتكەنىدە مەھەللىدىكىلەردىن ئاڭلىسام، شەھەرلىكلەر پىششىقلاپ ئىشلەنگەن ئاق تۇز ئىچەرمىش. بازىرى چىقىپ قالسا بىرەر ھارۋا تۇز ئون نەچچە كويغا يارىغۇدەك، ــ دېدى ئابلەت.

ــ نېمە؟ ئون كوي؟

ــ ھەئە، ئون كوي.

ــ بىر كۈن تۇز كولاپ، ئەتىسى ساتسا ئون كوي، ــ گۇلنۇر ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك غودۇڭشىدى، ــ نېمانچە ئەرزان؟ بىر ھارۋا تۇزنىڭ پۇلىغا ئوبدان بىر ۋاق تاماق يېگىلى بولىدىكەن. يەنە تېخى.....

ــ بۇنداق زىغىرلىغىلى تۇرساق، ئەمىسە زادى نېمە ئىش قىلساق بولىدۇ؟ ــ ئابلەت گۈلنۇرنىڭ سۆزىگە قايىل بولمىغاندەك، بويىنىنى تولغىدى-يۇ، يەنە دەرھال ئۆزىنى ئوڭشاپ ماڭا تىكىلدى، ــ بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە تىجارەتچىلەر شۇنداق كۆپكى، بىر موچەن پايدا چىقىدىغان يەردە تۆت ئادەم تەييار. ئاز دەسمايە بىلەن بىر ئىش قىلساڭ ئاقمىغان، كۆپ سەرمايىگە كۈچۈڭ يەتمىگەن.....

بۇ مەسىلە ئۈستىدە مەنمۇ كۆپ باش قاتۇرغان. دەسلىپىدە چوڭ-چوڭ ئىشلارنى قىلىشنى ئويلىغانىدىم، دەسمايە ئىشى بېشىمنى قاتۇرغاچقا، پايدىسى چىقىدىغان ئىش بولسىلا قىلىش قارارىغا كەلگەن، لېكىن ئۇنى قانداق رويابقا چىقىرىشنى بىلمەي دېلىغۇل بولغانىدىم.

ــ مېنىڭمۇ قىسلىدىغان يېرىم شۇ، ــ دېدىم بېشىمنى قاشلاپ، ــ لېكىن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، باشقىلار قىلالىغان ئىشنى بىزمۇ چوقۇم قىلالاشتۇرالايمىز. گەپ ئۆزىمىزدە.....

ــ بۇغۇ ئادەمنى قايىل قىلىدىغان گەپ بولدى، ئاداش. ئەمما قاراڭغۇدا يولنى پەرق ئېتەلمەي تەمتىرىگەن يولۇچىدەك گاڭگىراپ قېلىۋاتىمىزغۇ مانا.....

ــ ۋاي ئېسىم قۇرۇسۇن، ــ گۈلنۇر بىردىنلا پېشانىسىگە شاپىلاقلاپ ئېغىز ئاچتى، ــ شۇنداق ئوبدان بىر ئىش تۇرسا.....

ئىتتىك گۈلنۇرنىڭ ئاغزىغا تىكىلدىم.

ــ قايسى ئىش ئۇ؟ ــ ئابلەت قىزىقسىپ سورىدى.

ــ كىچىك ئاكام هېلىقى ئۈچ چاقلىق موتوسىكلىتىنى هەيدەمچىلىكەن بۇيان تېرىچىلىك قىلىۋاتاتتى. ئالدىنقى هەپتە ئاز-نىلاپ بارسام ئۆيدىكەن. گەپ ئارىلىقىدا قىلىۋاتقان ئىشى توغرۇلۇق سورىسام، خېلى يامان ئەمەس پايدىسى بارلىقىنى ئېيتقان. ئاكام بىلەن شېرىكلىشىپ بىر ئىش قىلامسىز يا، ئالماس؟

بۇنى ئاڭلاپ، سەل ئويلىنىپ قالدىم. قىلىدىغان ئىش تاپالـ
ـماي يۈرگەندىن كۆرە بۇمۇ ياماڭ ئەمەس ئىش ئىدى. «بىلمىگەن
يەرنىڭ ئوي-دۆڭى كۆپ» دېگەندەك، ئۆزۈمگە تونۇش بولمىغان
ئىشتا ئەلۋەتتە يار-يۆلەك بولىدىغان، ئەقىل-چارە كۆرسىتىدىغان
ئادەم بولمىسا بولمايتتى. لېكىن يەنە ئۆزۈمگە تۇشلۇق ئەندىشەممۇ
بار ئىدى. باشقىلارنىڭ «گۇلنۇر ھەر نېمە بولسا ئابلىكىم چاۋارنىڭ
ئۆيىگە كىرىپ قاپتىكەن. بولمىسا ئالماس كۇنىنى قانداقمۇ ئالاتـ
ـتىكىن» دەپ ئۇششاق گەپ تېپىشىدىن ئەنسىرەيتتىم. ئۆتكەندە
ئۇلارنىڭ ئۆيىدىن موتوسىكلىتىنى ئەكېلىپ، كىرا كەشلىك قىلغانـ
ـدىمۇ شۇنداق گەپلەر چىققانىدى. «ئەجەبمۇ كىچىك بالدەك گەپ
قىلىدىكەنسىز، ئالماس. ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرىپ چىققىلى بولـ
ـمايدۇ. ئۇستىگىزدىن بولار-بولماس گەپ تاپقان ئادەملەر
بىكارچىلىقتا قىلغىلى ئىش تاپالماي قالغانلار تاينلىق. يا ئۆزى بىر
ئىش قىلالمىغان، يا باشقىلار بىر ئىش قىلسا چىدىمىغان. ئەمدى
سىزمۇ باشقىلارنى غاجاپ ئۆز كۆڭلىنى خۇش قىلىدىغانلارنىڭ
ئىككى ئېغىز سۆزىنى ئاڭلاپ بەل قويۇۋەتمەڭ. ياخشى گەپمۇ ئۇچ
كۇن، يامان گەپمۇ ئۇچ كۇن. ئۇلار دەيدىغىنىنى دەۋەرسۇن، لېكىن
سىز بۇ گەپلەرنى ئاڭلىمىغانغا سېلىپ يۈرۈۋېرىڭ.....» دېگەنـ
ـدى گۇلنۇر ئەندىشەمنى ئاڭلاپ.

— زۇۋان سۇرمەي ئولتۇرۇپ كەتتىڭىزغۇ؟ — سورىدى گۇلنۇر
قادىرنى ئوڭ تىزىدىن سول تىزىغا يۆتكىگەچ، — بۇ ئىش بولمامـ
ـدىكەن؟

— ياق، بولىدىكەن. ئەمما دەسمايەم.....

— دەسمايىدىن ئۇنچە غەم قىلىپ كەتمەڭ. ئۆتكەندە كىرا-
كەشلىك قىلغاندا يىغىپ قويغان پۇللىرىڭىز بار، ئۇ يەتمىسە ئەنە
ئېغىلدا بېشىمىزغا كۇن چۈشكەندە ئىشلىتىمىز دەپ بېقىۋاتقان
قوي-كالىلار بار. ئۇلار سىزنىڭ، قاچان ئېھتىياجىڭىز چۈشسە،

سېتىپ ئىشلەتسىڭىز بولىدۇ.

ــ ئۇغۇ شۇ، ئەمما.....

ــ مۇشۇ كۈنلەردە نېمە بولدىڭىز، ئالماس؟ بۇرۇن ھەرقانداق ئىشنى غاچچىدە كېسىپلا قىلاتتىڭىز، ئەمدى نېمىشقىكىن مىكى-مىكى دەپلا تىلىڭىزنى چاينايدىغان بولۇۋالدىڭىزا. ئىش دېگەننى باشقا كەلگەندە تەۋەككۈلىسىگە قىلغۇلۇق، بەزىدە پايدا، بەزىدە زىيان. كۆپ ئىككىلەنمەڭ. ئاكامنىڭ دېيىشچە، بۇ تىجارەتكە 500 ــ 600 يۈەن دەسمايە بىلەن كىرىشىپتىكەن مانا ھازىر 20 ــ 30 مىڭ يۈەن پۇلى بار ئوخشايدۇ.

ــ مەيلى ئەمسە، دېگىنىڭىزچە بولسۇن، ئاۋۋال قىلىپ باقمايمەنمۇ.

ــ ماۋۇ گېپىڭىز جايىدا. ھەرقانداق ئىشتا مانا مۇشۇنداق غاچ-غۇچ بىر قارارغا كەلگۈلۈك.

ــ سەنچۇ ئاداش؟ ــ ئابلەتكە قارىدىم، ــ ئەگەر ئىدىيەڭدىن ئۆتسە سەنمۇ بىر كىشىلىك پاي قوش.....

ــ قانداق قىلسام بولىدىكىن، ــ ئابلەت كىگىزنىڭ چۇچىسىنى قولىغا يۆگىگەچ دېدى، ــ ئاۋۋال دادامغا مەسلىھەت سالاي، ئۇ قوشۇلسا، كەينىڭدىن ماڭمەن.....

.....

ــ سوغۇقتا توڭسىڭىزمۇ موتوسىكلىتىنى مىنۈپلىڭ، ــ دېدى سىدىق بىز تۇنجى ئىش باشلىغان كۈنى، ــ جۇۋا كىيىپ، قالپاقتىن بىرنى كىيىۋالسىڭىز، سىزنى سوغۇق تاپالمايدۇ. بولمىسا جاپا تارتىپ قالىسىز.

ــ ماقۇل، ئەتىدىن باشلاپ دېگىنىڭىزدەك قىلاي.

ئىككى كۈندە بىر دېگۈدەك يېزا تەۋەسىدىكى ھەممە مەھەللىلەرنى ئايلىنىپ چىقاتتۇق. قەيەردە بىركىم قوي سويۇپتۇ دېسە، شۇ يەرگە چاپاتتۇق. سىدىقنىڭ سودىغا خېلى ئېپى بار ئىدى.

بەزىدە بەش موچەن، ھەتتا بىر-ئىككى موچەننىمۇ تالىشىپ كېتەتتى.

— مېنى گىرى كۆرۈپ قالماڭ ئۇكام، سودا دېگەندە يۈز يوق. ھەتتا مال بىر قورساق قېرىندىشىمنىڭ بولسىمۇ، سودا ئۆز يۇلى بىلەن، ئۇرۇق-تۇغقان، دوست-بۇرادەرچىلىك ئۆز يولى بىلەن. بەلكىم بەزىلەر بىر موچەن دېگەن قانچىلىك پۇل ئىدى، شۇنىمۇ تالىشىپ ئەجەب قىلىپ كېتىدىكەنيا دېيىشەر. لېكىن، ئاشۇ بىر موچەنگە بۇرۇن بەش قاپ سەرەڭگە كەلسە، ھازىر بىر قاپ كېلىدۇ. ئون تېرىدىن بىر موچەندىن ئارتۇق پايدا چىقسا، بىر كوي، يۈز تېرىدىن ئون كوي چىقمامدۇ، ئۇكام. سودا دېگەندە چىرايلىق گەپ قىلىپ، باھا تالاشسىڭىز، ئاندىن ھايان ئالالايسىز.....

سىدىق ماڭا سودا-تىجارەتنىڭ يولىنى سۆزلەپلا قالماي، تېرىلەرنى سورتقا ئايرىش، ساقلاش جەھەتتىكى ئىنچىكە تەپسىلاتلارغىچە جېكىلەپ تۇراتتى. دەسلىپىدە ئالغان تېرىلەرنى بىر يەرگە يىغىپ، پايدىسى چىقسا، توپ ئۆتكۈزۈپ يۈردۇق.

— ئاڭلىسام، ئىچكىرىدە تېرىنىڭ باھاسى ياخشىمىشقۇ. پايدىسى خېلى ئوبدان دەيدۇ، — دېدىم بىر كۈنى گەپ ئارىلىقىدا.

— مەنمۇ تۇرسۇن لوبەندىن شۇنداق ئاڭلىغان، لېكىن بازارغا ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ، ماخما، — سىدىق خىيالچان كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى.

— سودا دېگەندە تەۋەككۈل قىلمىسا بولمايدۇ قادىركا، سۇغا چۆمۈلگەن ئادەممۇ سۇدا ئېقىپ كېتىشتىن قورقسا، يۈيۈنمىسا بولىدۇ. بىز ھازىر سۇغا چۈشۈپ بولدۇق. ئەمدى چوقۇم يۈيۈنۈشىمىز كېرەك.

— بۇ گەپقۇ ئورۇنلۇق، لېكىن يوتقانغا بېقىپراق پۇت سۇنساقمىكىن، ئۇكام. ھازىر مەشەدە تېرىنىڭ ئالدىنى 70 — 80 كويدىن ئېلىۋاتىمىز. ئون كويدا بىر كوي پايدا چىقسا قولىمىزدىن

چىقىرىۋەتسەك، خەتىرى يوق. بازار دېگەن ئۇرۇش مەيدانىدەك بىر گەپكەن. كىمنىڭ ئۆلۈپ، كىمنىڭ ھايات قېلىشىنى بىلگىلى بولمىسا، بىز تېرىنى دۇڭ ئۆتكۈزىدىغان تۇرسۇن لوبەنمۇ ئىككى-ئۈچ يىل ئىلگىرى كۆرەڭلەپ مەيدىسگە مۇشتلاپ يۈرەتتى. كېيىن قانداق بولدى دېمەيسەن، ئىچكىرىگە بىر ماشىنا تېرە ئاپىرىپ قويمىچىغا قويۇلۇپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ناھايىتى تەستە يېنىپ چىقتى. ئۆزىغۇ دېمىدى. لېكىن باشقىلاردىن ئاڭلىسام، ئىككى-ئۈچ ئاي ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. «پۇلىنىڭ بىر ئۇچى يۈرەكتە، بىر ئۇچى بىلەكتە» دېگەن شۇ. شۇڭا دەيمەن، كۆپ پايدا ئالالمىساقمۇ، ئىشنى مەشەدە، تىلىمىزنى ئۇقۇشىدىغان ئادەملەر ئارىسىدا قىلايلى.

— سىز مەندىن چوڭ، سىدىقكا، ماڭا قارىغاندا، كۆپىنى كۆرگەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە تىجارەتكە پىشىشق. كونىلاردا «كۆز قورققاق، قول باتۇر» دېگەن گەپ بار. سۇغا كىرىپ سىناپ باقمىغۇچە، دەريانىڭ چوڭقۇر، تېيىزلىقىنى بىلگىلى بولمايدۇ. ئالدى بىلەن ئىشنى بەك چوڭ قىلماي، بىرەر كىم بىلەن بىرلىشىپ بىرەر ماشىنا تېرە قىلىپ بىر كىرىپ باقايلى. ئۇندىن كېيىن ئەھۋالغا قاراپ ئىش تۇتمامدۇق.

سىدىق ئويغا پېتىپ ئولتۇرۇپ كەتتى. ئىلىنمىغىنىغا نەچچە كۈن بولغان ساقاللىرىنى پات-پات سىلاپ قويياتتى. قارىغاندا ئۇ تازا كۆڭۈل توختىتالمىغاندەك قىلاتتى.

— مەنمۇ خىيالىمغا كەلگىنىنى دېدىم، قالدىسىنى ئويلىنىپ كۆرۈڭ ئاكا، ئەگەر كۆڭۈل توختىتالمىسىڭىز بولدى قىلايلى.

— مەيلى، — ئۇ خېلى ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى، — ئاۋۋال ئوبدانراق ئويلىنىپ باقاي.

ئەتىسىمۇ، ئۆگۈنىمۇ ئۆتۈپ كەتتى. قارىغاندا ئۇ تېخى ئېنىق بىر قارارغا كېلەلمىگەندەك قىلاتتى. مەنمۇ بۇ گەپنى قايتا

تەگىمىدىم. شۇ قېتىمقى سۆھبەتتىن كېيىن، ساق بەش كۈن ئۆتكەن كۈنى نەچچە كۈننىڭزى ئالغان تېرىلەرنى موتوسىكلىتقا بېسىپ، ئۇدۇل تۇرسۇن لوبەننىڭ ئۆيى تەرەپكە مېڭىۋىدىم، ئۇ ئالدىمنى توستى:

— نەگە؟

— تۇرسۇن لوبەننىڭكىگە، بۇگۈن مال ئۆتكۈزىدىغان كۈنغۇ؟.....

— ياق، ئەمدى بۇگۈندىن تارتىپ ئۇنىڭ ئۆيىگە بارمايمىز.

— نېمىشقا؟

— ئۆزىمىز ئالىمىز. ئالغىنىمزنى كۇلىغا ئاپىرىپ ئۆزىمىز ساتىمىز.

— راستما؟ — ئىشەنمىگەندەك سورىدىم.

— راست بولماي ئەمسە. ياش بۇ يەرگە يەتكەنده، يالغان ئېيتماسمەن، ئۇكام.

— جايىدا گەپ قىلدىڭىز سىدىقكا، شۇنداق قىلايلى. لېكىن.....

— ئەمدى تىلىڭىزنى چاينىماڭ، ئۇكام. نېمە دېمەكچى بولغانلىقىڭىزنى بىلىمەن. باشقا كەلگەنده باتۇر دېگەن گەپ بار. سىز دېگەندەك بىز سۇغا كىرىپ بولدۇق، ئەمدى يۇيۇنمىساق بولمايدۇ. ئاخشام يېزىلىق ئامانەت- قەرز كوپىراتىپىدىكىلەر بىلەن كۆرۈشتۇم. ئۇلار قەرز بېرىدىغان بولدى. ئەتە رەسمىيەت بېجىرىشكە كېلىشتۇق. يەنە سەيدۇللا تېرىچى بىلەنمۇ كۆرۈشتۇم، ئىككىمىز بىرلىشىپ، بىر ماشىنىنى كىرا قىلىپ يۆتكەيدىغان بولدۇق.

— تازا بەلەن گەپ بوپتۇ، شۇنداق قىلايلى سىدىقكا، يا سايرامدىن چىقارمىز، يا باغراشتىن.....

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن يەنە ئۆز ئىشلىرىمىز بىلەن مەشغۇل بولدۇق. ئالەم يورۇپ بولغۇچە سىدىقنىڭ ئۆيى ئالدىغا ئۈنۈپ

بولاتتىم. ئىككىمىز مەھەللىمىزنىڭ ئۆيمۇئۆيى يۇرۇپ تېرە ئالاتتۇق. ئالاھازەل 25 — 26 كۈندە مالنى ئۆزىمىز مۆلچەرلىگەن سانغا يەتكۈزدۇق.

— سەيدۇللا بىلەن كۆرۈشتۇم، — دېدى سىدىق ئۆيىگە بارغىنىمدا، — ئۇ بىر ماشىنىنى ئۇقۇشقانىكەن، ئۆگۈنلۈككە ماڭايلى دېيىشتۇق. ئۇ ئاداش كۈلىغا ئىككى-ئۈچ نۆۋەت كىرگەنلىكىنى ئېيتتى. گېپىدىن قارىغاندا بۇ سودىنىڭ ئېپىنى ئوبدان بىلىدىغاندەك قىلىدۇ. ئاز-تولا كاللا ئىشلىتىشنىمۇ بىلىدىكەن. قانداق، ئۇكام، سەنمۇ بىللە بارامسەن؟

بۇ توغرۇلۇق خېلىدىن بېرى ئويلىنىۋاتقاچقا سىدىقنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ خۇشال بولدۇم، لېكىن ماشىنىنىڭ كابىنكىسىدا ئاران ئۈچ كىشىگىلا ئورۇن بارلىقىنى بىلەتتىم. ئۇنىڭ كۆڭلۈمنى ياساپ دەۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. مەن باراي دېسەملا، ئۇ مېنى يولغا سالاتتى-يۇ، ئۆزى قالاتتى. ئەمما ئۇنىڭ گەپ ئارىلىقىدا: «مۇشۇ يېشىمغىچە ۋىلايەت مەركىزىگە ئاران بىرلا قېتىم بارغىنىمدىن باشقا ياقا يۇرتلارغا بېرىپ باقماپتىمەن. باشقىلار گۇاڭجۇۋ، خاڭجۇۋ، شېنجىن، جۇخەي دېسە، جاھان ئەجەب چوڭ ئىكەن-ھە! دەپ قالىمەن. مۇشۇ دورەم ئۇ يەرلەرنى قانغۇچە كۆرۈپ كەلمىسەم ئىگەكسىم.....» دېگىنىنى ئاڭلىغاچقا، دەرھال ئىپادە بىلدۈردۇم:

— بولدى، سىدىقكا، بۇ دورەم سىز بېرىپ كېلىڭ، يەنە بىر نۆۋەتتە ئۆزىمىز بىر ماشىنىلىق مال تەييارلاپ ئىككىمىز بېرىپ كېلەيلى.

— ئەستا، بۇنداق قىلسام قانداق بولار، بىرگە بارايلى.

— كېيىنكى قېتىم بولسۇن.....

— ئۇنىماي قويدىڭىز-ھە! گېپىڭىزنىڭ ئورامىغا قارىسام، بىر نىيەتكە كېلىپ بولغانىدەك تۇرىسىز، بەلكىم ئۆزىڭىزنىڭ ئويلىغىنى

بار هەقاچان. مەيلى ئەمسە، كېيىنكى قېتىم بارارسىز.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار يولغا چىقتى. قولۇمدا ئازغىنە پۇل بولغاچقا، سىدىق كەلگۈچە، ئۆيىنىڭ ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولغاچ تۇردۇم. ئۇ دەل بىر ئاي بولغاندا قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايىدىكى مەمنۇنلۇقنى كۆرۈپ، سودىنىڭ بىز ئويلىغانىدىنمۇ ياخشى بولغانلىقىنى ھېس قىلدىم.

— بۇ دورەم سودا ياخشى بولدى، ئۇكام. سىز زورلىمىغان بولسىڭىز جاھانىنىڭ چوڭلۇقى مۇشۇنچىلىك، سودا دېگەن ناھىيەدە دەپلا ئۆتۈپ كېتىدىكەنمەن. كۆز قورقاق، قول باتۇر دەپ، ئوبدان قېپتىكەنمىز، بولمىسا تۇرسۇن لوبەنگە بىر ئۆمۈر ئالدىنىپ يۈرۈۋېرىدىكەنمىزكەن. شۇڭا غەيرەت قىلايلى. ئەسلىي بۇ قېتىم ئۆزىمىزلا ماڭساق بولاتتى. سەيدۇللا يەنە بىللە كىرەيلى دەپ تۇرۇۋالدى. يۈز دېگەن ئۇلۇغ ئىكەن. ياق، بۇ ئىشنى سەن بىلەن بىللە قىلمايمەن، دېگىلى بولمايدىكەن، ئۆزۈم مۇستەقىل ئىش قىلىمەن دېدىم. يەنە بىرگە باردىغان بولدۇق. يەنە ئون نەچچە كۈندىن كېيىن قۇربان ھېيت كېلىدۇ. ئۇ چاغدا تېرىنىڭ كۆرسىمۇ چۈشىدۇ، ئەرزانلا ئالالايمىز. شۇڭا بوش تۇرمايلى، ئۇكام.

— ماقۇل.

دېگەندەك، قۇربان ھېيتىنىڭ تۆتىنچى كۈنى مال تەييار بولدى.

— بۇ قېتىمقى نۆۋەت سىزنىڭ، — دېدى سىدىق، — ئالدىنقى قېتىم كېلىشكىنىمىزدەك سەيدۇللا بىلەن سىز بىرگە بېرىڭ.

— ياق، مەن تېخى سودىغا خام، شۇڭا ئۆزىڭىزلا.....

— تولا كاج تالاشماڭ. مېنىڭ سودىغا پىشىقلىقىم راست. لېكىن كۆلىدا ئۇلارنىڭ تىلىنى بىلمەي قىينىلىدىكەنمەن. ھەم ئۇلارنىڭ تىلىنى بىلىسىز، ھەم يۇرت كۆرۈپ كېلىسىز. شۇڭا

سىزنىڭ بارغىنىڭىز ياخشى.
ــ قاچان ماڭىمىز؟ ــ ئۇنى قايىل قىلالمايدىغانلىقىمنى ئويلاپ، بېشىمنى لىڭشىتقاچ سورىدىم.
ــ ئۆگۈنلۈككە.
ــ ناھىيە بازىرىدا ئازراق ئىشىم بار ئىدى. ئەتە شۇنى تۈگىتىۋالاي، ئەمىسە.
ــ شۇنداق قىلىڭ.
ئەتىسى چاشكا ۋاقتى بىلەن ناھىيەگە يېتىپ بېرىپ، ئابلىكىمنىڭكىگە كىرسەم، تەلىيىمگە ئۇ ناشتا قىلىۋاتقانىكەن، مېنى كۆرۈپ دەرھال ئورنىدىن تۇردى.
ــ «ياخشى مېھمان ئاش ئۈستىگە، يامان مېھمان گەپ ئۈستىگە» دەپ، ئاش ئۈستىگە ئۇلگۈرۈپ كەپسەن، ئاداش. قېنى يۇقىرىغا چىق.
ئۇنىڭ دادىسى، ئانىسى بىلەن ئامان-ئېسەنلىك سوراشقاندىن كېيىن، سۇپىغا چىقىپ داستىخانغا ئولتۇردۇم.
ــ قانداق ئەھۋالىڭ؟ ــ دېدى ئابلىكىم ماڭا چاي قۇيۇپ بولۇپ.
ــ يامان ئەمەس، ھەرھالدا مىدىرلاپ يۈرۈۋاتىمىزغۇ.
ــ تىجارىتىڭ قانداقراق؟
ــ خۇداغا شۈكۈر، ئاداش. نىيىتىمىزگە بېقىپ ئاز-تولا تىرىكچىلىك قىلىۋاتىمىز.
ــ ئۆتكەندە «گۈلنۇرنىڭ ئاكىسى ئىچكىرىگە كەتتى» دەۋاتاتىڭ، ئۇ كەلدىمۇ؟
ــ كەلدى. ئۇ يەرلەردە سودا ياخشى يۈرۈشۈپتۇ. بۇ دورەم مەن ماڭماقچى، ئەتە يولغا چىقىمەن، شۇڭا سەن بىلەن خوشلىشاي دەپ كېلىشىم.
ــ ئوھوي، تېخى ئىچكىرىگە كىرىمەن دە. ياخشى بوپتۇ،

ئاداش، ئىچكىرىگە كىرىپ سودا قىلغاچ ئۇ يەرلەرنى كۆرۈپ كەل. هەم تىجارەت، هەم زىيارەت دېگەن شۇ.....

شۇ ئەسنادا ئابلىكىمنىڭ ئانىسى بىر تەخسە لەڭمەننى كۆتۈرۈپ كىرىپ داستىخانغا قويدى.

ــ قېنى، ئالماسجان بالام، تاماق يەڭ.

تۇزۇت قىلمايلا تەخسىنى قولۇمغا ئالدىم. هەممەيلەن تامىقىمزنى يەپ بولۇپ داستىخان يىغىلغاندا ئابلىكىمنىڭ دادىسى سەمەت ئاكا ئېغىز ئاچتى:

ــ ناھايىتى ئوبدان ئىش قىپسەن، بالام. بۇرۇن باشلانغۇچنى پۈتكۈزگەنلەرگە خىزمەت بەرگەن هۆكۈمەت سىلەرنىمۇ تۆمۈر دەپتەرنىڭ بىر بۇرجىكىگە كىرگۈزۈپ قويغان بولسا جاپا تارتماي كۈنۈڭلەرنى ئالاتتىڭلار. لېكىن، ئىش مۇشۇنداق بولۇۋاتىدۇ. «زامان ساڭا باقمىسا، سەن زامانغا باق» دەيدىغان گەپ بار. «ئۇجمە پىش، ئاغزىمغا چۈش» دەپ ئولتۇرغىلى بولمىسا-يا. مەن دېمەكچى بالام، باشقىلاردىن ئاڭلىسام، كۇلى دېگەن تىنچسىز يۇرتمىش، گۇرۇھ-گۇرۇھ قويمىچىلار بارمىش. سېنى قورقۇتقىنىم ئەمەس، ئۇ يەرگە بارغاندا، ئۆزۈڭگە چىڭ بولارسەن.

ــ ماقۇل.

ــ يائاللا دادا، نەدىكى گەپلەرنى قىلىدىكەنسىز. ئالماس يا كىچىك بالا بولمىسا.

ــ شۇنداقتىمۇ ئۆزىگە پۇختا بولغانىنىڭ زىيىنى يوق، بالام. ئۇ دېگەن ياقا يۇرت.....

ــ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپلا قويساڭ بولىدۇ، ئاداش. دادام مۇشۇنداق خەقنىڭ گېپىگە ئىشىنىدىغانلاردىن، ــ دېدى ئابلىكىم.

ــ سېنىڭ توغرا، بالام، سەن ئۇرۇمچىدە ئوقۇغان، ــ سەمەت ئاكا قېيىدىغاندەك تەلەپپۇزدا ئېيتتى.

ــ ياق سېنىڭ توغرا، سەن داۋاملىق «سېنىڭ ماڭغان

يولۇڭدىن مېنىڭ ئۆتكەن كۆڭۈلۈكۈم ئۈزۈن» دەيتتىڭ ئەمەسمۇ.

— ياۋاللا، بولدى قىلىڭلار، — ئابلىكىمنىڭ ئانىسى گەپكە ئارىلاشتى، — بىكاردىن ئاق يەردە تۇگمەن تالاشماي، ئالماس ساق-سالامەت بېرىپ كەلسۇن، دەپ خۇدايىمدىن تىلەڭلار.

ئۇلار جىم بولدى. مەن ئەمدى گەپ قىلىمسام بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ئېغىز ئاچتىم.

— دېگەنلىرىنى چوقۇم ئېسىمدە تۇتىمەن، سەمەتكا.

بىردەم پاراڭلاشقاندىن كېيىن، ئابلىكىمنىڭ ئاتا-ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ ئابلىكىم بىلەن سىرتقا چىقتىم.

ئىككىمىز ناھىيە بازىرىدا بىردەم ئايلاندۇق.

— قاچان قايتىپ كېلىسەن؟ — سورىدى ئابلىكىم ماڭغاچ.

— سىدىقكامغۇ بىر ئايدا قايتىپ كەلگەن. ماڭمۇ شۇنچىلىك كېتەر.

— ئىشقىلىپ بەك كېچىكىپ كەتمە، بولمىسا تويۇمغا ئۇلگۈرەلمەيسەن، يىگىت قولدىشى بولۇشتىن قىسى قالىسەن.

— نېمە؟ سەن توي قىلىدىغان بولدۇڭما؟

— ھەئە، ئۆيدىكىلەر دىلبەرنىڭكىگە كىرىپ، تويغا رازىلىق ئېلىپ كەپتۇ. «كېلەر ئايىنىڭ ئوتتۇرى تۇيىنى قىلىۋەتسەك» دېيىشكەن ئوخشايدۇ.

— ئوبدان بوپتۇ. بۇرۇن قىلساقمۇ، كېيىن قىلساقمۇ ئوخشاش، لېكىن تاماق پىشىپ قالغاندا يېمەسەك بولمايدۇ، ئاداش. مەن چوقۇم كېچىكمەي كېلىشكە تىرىشىمەن. ئەگەر تويغا لازىمەتلىك نەرسە بولسا بۇيرۇغىن، ئالغاچ كېلەي.

— ھەممە نەرسە بار. دادام بىلەن ئانام ئۆيىنمۇ ياساپ بولدى. ئۆتكەنىدە مەن ساڭا دېگەن تۇغقىنىمىزنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرىدىغان بولدۇم. لازىمەتلىك نەرسىلەرمۇ ئاساسەن تەييار بولدى. تويغا ئۇلگۈرۈپ قايتىپ كېلىپ، ھەممۇ دېيىشىپ

بەرسەڭلا بولىدۇ.

ــ ئۇنىغۇ قىلارمەن.

يول بويىدىكى ماگىزىنلارنى ئالا قويماي ئارىلاپ، ئىككى ئاش پىشىم ۋاقىتنىى ئۆتكۈزدۇق. ئابلىكىمنىڭ مەندىن ئايرىلغۇسى يوقتەك قىلاتتى. مېنىڭمۇ ئۇنىڭ بىلەن سىرداشقۇم، ئۇزاقراق بىللە بولغۇم بار ئىدى. لېكىن نېمىلەرنى دېيىشنى بىلەلمەيۋاتاتتىم.

ــ جەمىلە كۆلىغا بارىدىغانلىقىڭنى بىلەمدۇ؟ ــ سورىدى ئابلىكىم بىر ماگىزىندىن چىققاندا.

ــ ياق، تېخى ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكۈچى بولمىسام، بۇ گەپلەرنى قانداق ئېيتىمەن.

ــ بۇ بولماپتۇ، ئاداش. بايىاتىن سېنى بىكار ئاۋارە قىلىپ يۈرۈپتىمەن. ئۇ تاۋى نازۇك قىز، بىر ئىشتىن ئاسان رەنجيدۇ، شۇڭا ھازىرلا ئۆيىگە بېرىپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىن.

ــ مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان.

ــ ئويلىغان بىلەن ئىش تۈگىمەيدۇ. ئۇ سېنىڭ كەلگۈسى رەپىقەڭ، مېنىڭ يەڭگەم. شۇڭا ئۇنىڭ دىل رىشتىسىنى چىگىپ قويما.

ــ پاھ! سەۋزىندىن خەۋەر يوق، گۈرۈچ دەم يېگىلى تۇرۇپتۇ مانا، ھا ـ ھا ـ ھا.....

ــ ھا ـ ھا ـ ھا.....

ــ ساڭا كاشىلا قىلماي، ئاداش. ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ، جەمىلە بىلەن كۆرۈشۈۋال. ئەڭ ياخشىسى ساڭا بىر ۋېلىسىپىت تېپىپ بېرەي، ــ ئابلىكىم سۆزلىگەچ ئەتراپقا قاراپ، ئانچە يىراق بولمىغان جايدا ۋېلىسىپىتلىك كېتىۋاتقان بىز دېمەتلىك بىرنى چاقىردى:

ــ ياسىن..... ھەي ياسىن ئاقۋاش، توختىغىنە!

.....

گۈگـۈم ۋاقتـى. يـاز پەسـلى بولغاچقـا، يېقـىنلا سـازلىقتىكى پاقىلارنىڭ ئۈزمەي كۇركىراشلىرى، چېكەتكىلەرنىڭ چىرىلداشلىرى دېگەن خىيالنى بۇزاتتى. قىرىا دەريا سىنىڭ تارام-تارام ئېقىنلىرىدىكى سۇنىڭ شارقىراشلىرى يىراقتىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

بۇ يەرگە كېلىشنى نېمە سەۋەبتىن كۆڭلۈم تارتىپ قالغانلىقىنى ئېنىق بىلەلمىدىم. ئەسلىدە جەمىلە بىلەن باغچىنىڭ پىنھان يېرىدىكى تاش ئورۇندۇققا تايىنىپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭغا ئەتە سەپەرگە ئاتلىنىدىغانلىقىنى ئېيتقىنىمدا، ئۇ ئۇزاق ۋاقىت ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ، ئەمدىلا ئەسلىگە كېلىشكە باشلىغان بىمارەك ئېغىر ئۇھ تارتىپ، شۇك بولۇپ قالغانىدى. «ئىچكىرىگە ماڭىدىغانلىقىمنى ئاڭلاپ كۆڭلى يېرىم بولۇۋاتىدۇ. بارىدىغان مەنزىلىم نەچچە ئون كۈنلۈك مۇساپە بولغاچقا، بىخەتەرلىكىمدىن ئەنسىرىگەن گەپ. شۇڭا، كۆڭلىنى ئاۋۇندۇراي» دەپ ئويلىغان ھەم ئۇنىڭغا خىلى كۆپ گەپلەرنى قىلغانىدىم. لېكىن، ئۇ بۇگۈن نېمىشقىدۇر جىمغۇر، خىيالچانلىشىپ قالغانىدى. ئۇنى خىلى-خىلى قىزىق گەپلەرنى قىلىپمۇ كۈلدۈرەلمىگەچكە، تۇرۇپلا كاللامدىن «دەريا ساھىلىنى ئايلاندۇرۇپ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇراي» دېگەن خىيال كېچىپ، شۇ يەرگە باشلاپ ماڭغان، دەريا ساھىلىدا بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن، تۇرۇپلا يەنە دەريا ساھىلىدىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدىكى ھېلىقى يالغۇز توغراق خىيالىمغا كېلىپ، بۇ يەرگە باشلاپ كەلگەن، بۇ يەردە ئولتۇرغىنىمزغىمۇ خىلى بولغانىدى. بۇگۈن خىياللىرىم بىردىنلا تىزگىن سىيرىپ، بۇندىن نەچچە يىل ئىلگىرىكى ئىشلار ئېسىمگە كېلىپ قالغاچقا، كۆڭلىم بىر قىسىملا بولۇپ قالغانىدى.

جەمىلە مەيدەمگە بېشىنى قويۇپ خىيال سۈرۈۋاتاتتى.

— ئۇخلاپ قالمىغانسىز؟ — جەمىلە جىمجىتلىققا چىداشلىق بېرەلمىگەندەك ئېغىز ئاچتى.

ــ ياق، مەن تېخى سىزنى ئۇخلاپ قالدىمىكىن دەپتىمەن.
ــ مۇشۇنداق ۋاقىتتىمۇ ئادەمنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كېلەمدۇ، ئالماس. سىزنى قاچان قايتىپ كېلەر، ھىجران ئازابىغا بەرداشلىق بېرەلەرمەنمۇ دەپ ئويلاۋاتىمەن، سىزچۇ؟
ــ مەن كۆپ نەرسىلەرنى خىيال قىلدىم، جەمىلە، لېكىن نېمىلەرنى ئويلىغانلىقىمنى ھازىرنىڭ ئۆزىدە دەپ بېرەلمەيمەن.
ــ قاسساپ ماي قايغۇسىدا، ئۆچكە جان قايغۇسىدا دەگە.
ــ نېمە دېدىڭىز؟
ــ مەن ئەمدى قاچان كۆرىشەرمىز دېگەننى ئويلىسام، سىز ھەقاچان قانداق قىلىپ كۆپ پۇل تېپىشنى ئويلىغانسىز تايىنلىق.
ــ ياق، جەمىلە. بۇنداق دېمىڭىز ماڭا ئۇۋال قىلغان بولىسىز. ئويلىغانلىرىمنى بىر-ئىككى ئېغىز گەپ بىلەن چۈشەندۈرۈپ بولالمايمەن. ئادەتتە تىرىكچىلىك يولىدا چېپىپ يۈرگىنىم بىلەن سىزنى ئويلىمىغان، ئەسلىمىگەن كۈن-تۈنۈم يوق.
ــ دەۋاتقىنىڭىز يالغان ئەمەستۇ؟ ــ جەمىلە بىردىنلا بېشىنى كۆتۈرۈپ كۆزۈمگە تىكىلدى. ئەتراپ سۈتتەك ئايدىڭ، ئاي تېخى تولۇق تىكلىنىپ بولالمىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ماڭا ئىشەنمەسلىك نەزىرىدە قاراۋاتقانلىقىنى يۈرىكىم تۇيۇپ تۇراتتى.
ــ قەلبىمنى ھېلىغىچە چۈشىنىپ يېتەلمىگەنىدەك ئەجەب گەپ قىلدىڭىزا، ــ دېدىم خاپا بولغانىدەك تەلەپپۇزدا، ــ يا يۈرىكىمنى يېرىپلا كۆرسىتىشنىڭ ئورنى يوق.
ــ ئىلگىرى سىزنى چۈشىنىمەن دەپ يۈرەتتىم، ئالماس. يېقىندىن بۇيان ھېچ چۈشىنەلمەي يۈرۈۋاتىمەن. بىر كېلىپ كەتسىڭىز، بىرەر-يېرىم ئاي قارىڭىزنى كۆرسەتمەيسىز، شۇنىڭغا قاراپ.....
ــ بولدى، ئەمدى گەپ قىلماڭ، جەمىلە.
ــ نېمىلەرنى ئۇيلاۋاتقانلىقىڭىزنى مەن بىلىپ بولدۇم.

سىزنىڭ مۇشۇ گېپىڭىزگىلا ئىشىنەمدىمەن؟

ــ ياق، مانا ماۋۇ يېرىمگە ئىشەنسىڭىز بولىدۇ، ــ ئۇنىڭ يۈمشاق ئالقانلىرىنى يۈرىكىمنىڭ ئۈستىگە قويدۇم، ــ سېزىۋاتامـ ـسىز، يۈرىكىم «جەمىلە، جەمىلە.....» دەپ سوقۇۋاتىدۇ.

جەمىلە بىردەم جىم بولۇپ قالغاندىن كېيىن، بىردىنلا يوينىمغا گىرە سالدى. ئۇنىڭ ئادەمنى مەستخۇش قىلىدىغان ئىسسىق تىنىقلىرى يۈزۈمگە ئۇرۇلدى. مەنمۇ ۋۇجۇدۇمغا توك ئېقىملىرىدەك تارقاۋاتقان، تىل بىلەن تەسۋىرلىگۈسىز شېرىن سېزىم ئىلكىدە ئۇنى چىڭ قۇچاقلىدىم.

ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا

ئىچكىرىگە كەلگىنىمىزگىمۇ ئۇچ-تۆت كۈن بولۇپ قالدى. ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىلىرىمدا ئۈرۈمچىدە نەچچە يىل تۇرغان بولساممۇ، لېكىن شىنجاڭنىڭ سىرتىغا چىقىپ باقمىغانىدىم. ماشىنا كۆزنىكىدىن سىرتقا قاراپ، كەڭ كەتكەن خېشى كاردورى، لۆمۈلدەپ لاي سۇ ئاقىدىغان سېرىق دەريا ۋە مەن ئىسمىنى بىلمەيدىغان ئاللىقانداق تاغلارنى كۆردۈم. گەرچە ئۈرۈمچىدىن يولغا چىقىدىغاندا نەچچە خىل خەرىتىنى ئېلىۋالغان بولساممۇ، لېكىن بەزىدە يەر ناملىرىدا ئېلىشىپ قالاتتىم.

— خاتالاشتىڭ ئۇكام، بۇنداق گەپلەرنى مەكتەپتە ساڭا ئۆگەتمىگەن. مەن كۇلىغا نەچچە رەت كىرىپ، بۇ يەرلەرنى كۆرۈپ پىشىپ كەتكەن. مەن دەپ بېرەي-ھە..... — دەيتتى سەيدۇللا كۇلۇپ.

مەن نېمىلا بولمىسۇن خۇشال ئىدىم. ئەگەر سودا-تىجارەت بىلەن شۇغۇللانمىغان بولسام، زىيارەت بىلەن تىجارەت گىرەلىشىپ كەتكەن بۇنداق كۆڭۈلدىكى سەپەر نېسىپ بولمىغان بولاتتى. خۇبىبي ئۆلكىسىنىڭ لىشەن دېگەن يېرىدە خېلىلا چوڭ تېرە بازىرى بار ئىكەن. دەسلەپكى كۈنى ماشىنا ئۆزۈن يول يۈرۈپ ھېرىپ قالغانىدەك پۇشۇلداپ توختىغاندا، ھەيرانلىقتا ئېغىزىمنى ئېچىپلا قالدىم. بازارنىڭ قەيىرىگە قارىسا، يوغان-يوغان ماشىنىلاردا تېرە بېسىقلىق تۇراتتى.

— بۇلارغا قاراپ يېزىلىقتەك ھاڭۇشىپ تۇرۇپ قالما، — دېدى سەيدۇللا كۇلۇپ، — بۇ خېلىيىدىكى خېلى چوڭ كۆلەمگە

ئىگە تېرە بازىرى. شۇنداقتىمۇ خاڭجۇۋدىكى تېرە بازارلىرى، خۇنەندىكى ئەڭ چوڭ تېرە توپ سېتىش ئورنىغا سېلىشتۇرغاندا، بۇ يەرنىڭ تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق. ئەمما بۇ يەرنىڭ سودىسى خېلى ياماق ئەمەس.

ــ ھە، مۇنداق دەڭ. ئۆمرۈمدە بۇنداق يەرلەرگە كېلىپ باقمىغاچقىمۇ، بۇ بازار ماڭا بەكلا چوڭ كۆرۈندى.

سەيدۇللا كۈلۈپلا قويدى. دېمىسىمۇ بازارنىڭ كۆلىمى بىزنىڭ ناھىيە بازىرىدىن يەتتە ـ سەككىز ھەسسە چوڭ ئىدى. ئادەملەرمۇ ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئالغۇچىدىن ساتقۇچى كۆپىتەك تۇيغۇ بېرەتتى.

ــ ماشىنا تۇتۇدە بىردەم ساقلاپ تۇر. بازارنىڭ ئەھۋالىنى كۆرگەچ، چوپقەت خەنزۇلار بىلەن كۆرۈشۈپ كېلەي، ــ سەيدۇللا جاۋاب بېرىشىمنى كۈتمەيلا ئادەم دېگىزى ئىچىگە شۇڭغۇدى. ئادەتتە كەم سۆز، دائىم قاپىقىنى تۇرۇپ يۈرىدىغان شوپۇر تەڭلىگەن تاماكىنى تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن، ماشىنىغا يۆلىنىپ چېكىشكە باشلىدىم. سەيدۇللا ئالاھازەل بىرەر سائەت ئۆتكەندە يېنىپ كەلدى. ئۇ سولغۇن كۆرۈنەتتى.

ــ بازار ئەھۋالى يۇرتتىكىدىن ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيدىكەن، ھازىرچە مالنى چۈشۈرۈپ، بىر يەرگە بېسىپ قويۇپ، ئاندىن خېرىدار ئىزدىسەك بولغۇدەك. سېنىڭچە شۇنداق قىلساق بولارما؟

ــ مەيلى، سىز نېمە دېسىڭىزشۇ.

شۇنداق قىلىپ، مالليرىمىزنى بازاردىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدىكى بىر مېھمانخانىنىڭ مال ساقلاش ئورنىغا چۈشۈردۇق. شوپۇر ئۇستام ئەتىسى بىز بىلەن ھېسابلىشىپ قايتىپ كەتكەندىن كېيىن، سەيدۇللا ئىككىمىز بازارغا چىقىپ تېرىلەرگە خېرىدار ئوقۇشتۇق. سەيدۇللا دېگەندەك بازار ئەھۋالى ھەقىقەتەن تۆۋەن ئىدى. بىرنەچچە خېرىدارنى تاپقان بولساقمۇ، ئۇلار مالليرىمىزنى

كۆرۈپ باشلىرىنى لىڭشىتقىنىچە: «خاۋ، خاۋ.....» دېيىشەتى-يۇ، لېكىن رەسمىي باھاسىنى دېيىشكەندە، كەم سورايتتى.

— بۇرۇنقى بازار ھازىر يوق. ئىككى-ئۈچ ئاي ئىلگىرى سىلەر دېگەن باھادا ئېلىۋېرەتتۇق. قاراڭلار، سەككىز-توققۇز كۈندىن بۇيان كېلىۋاتقان تېرىلەرنىڭ كۆپلۈكىنى. سىلەردىن يۇقىرى باھادا ئالغان بىلەن توختاملاشقان ئورۇنلارغا بۇ باھادا ئۆتكۈزەلمەيمىز. شۇڭا بىز بىلەن سودىلىشمىز دېسەڭلار، باھانى چۈشۈرۈڭلار.

— مال ياخشى، مانا قاراڭلار، بۇ تېرە بىرىنچى دەرىجىلىك ئۆلچەمگە چۈشىدۇ، يۇڭمۇ ياخشى، ماۋۇ چەملىكمۇ بەلەن، ئۇنداق تۆۋەن سورىماڭلار، — سەيدۇللا ئۇلارغا يېرىمى ئۇيغۇرچە، يېرىمى خەنزۇچە چۈشەندۈرۈپ كېتەتتى، بەزىدە ئۇنىڭ سۆزىنى تەرجىمە قىلىپ بېرەتتىم، لېكىن بىز قويغان باھا بىلەن ئۇلار سورىغان باھا ئوتتۇرىسىدا پەرق چوڭ بولغاچقا، سودىدا كېلىشەلمەيتتۇق. شۇ تەرىقىدە ئون نەچچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى. توختىماي بازار ئايلىنىپ خېرىدار ئىزدىگەن بولساقمۇ، مالنى ئالغان ۋاقىتتىكى باھا بىلەن بۇ يەردىكى باھا ئاساسەن پەرقلەنمىگەچكە، بازارنىڭ كۆتۈرۈشىچە ئۆتكۈزسەك خېلىلا زىيان چىقاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە مال قويۇدىغان ئامبارنىڭ ئىجارىسى يۇقىرى بولۇپ، كۈن ئۆتكەنسېرى تارتىدىغان زىيىنىمىز ئېشىپ باراتتى. ئادەتتە كەمدىن-كەم تاماكا چېكىدىغان سەيدۇللا ئىككى-ئۈچ كۈندىن بېرى جىددىيچىلىكتە ئۇزمەي تاماكا چېكەتتى.

— بۇ دورەم ئىش قاملاشمىغىلى تۇردىغۇ، يەنە تۇرۇۋەرسەك زىياننىڭ چوڭىنى تارتىدىغان ئوخشايمىز، قانداق قىلساق بولار، — ئېغىز ئاچتى بىر كۈنى سەيدۇللا ئارىمىزدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ.

— مەن بۇ ئىشتا توك سويما، كۆلىغا كىرىشمىمۇ مۇشۇ. شۇڭا قانداق ئويلىغان بولسىڭىز، ئىلاج بار زىيان تارتمايدىغانلا ئىش

بولسا، مالنى سېتىۋەتسەك بولاتتى.

ــ ئەتە مۇشۇ لىشەن بازىرىدىن خېرىدار ئىزدەپ باقايلى. ئەگەر سەن دېگەندەك پايدا ئالالمساقمۇ زىيان تارتمايدىغان ئىش بولسا، مالنى دۇكلا سېتىۋېتىپ كېتەيلى. بۇ يەردە تۇرۇۋەرسەك پۇل سۇدەك كېتىۋېرىدۇ. ھېلىمۇ كۈنلۈك تامىقىمزغىلا 50 نەچچە يۈەن كېتىۋاتىدۇ. ياتاق، ئامبار ئىجارىسىنى قوشقاندا..... قاراپ تۇرۇپ زىيانده، زىيان.....

شۇ كېچىسى سەيدۇللا ئۇخلىيالمىدى. ئاستى-ئۈستى قىلىپ ئىككى قەۋەت كارىۋات قويۇلغان كىچىككىنە ئۆي مەكتەپتىكى ياتاقتىن خېلىلا كىچىك، كارىۋاتمۇ زىچ ئىدى. سەيدۇللا ئۈستىمە-ىدىكى كارىۋاتتا ياتاتتى. ئۇ ھەر ئۆرۈلگىنىدە، كارىۋات كۆتۈرەلمەي ناله قىلىۋاتقاندەك غىچىرلايتتى. شۇ تاپتا مېنىڭمۇ كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمەيۋاتاتتى. چوقۇم پايدا ئېلىپ قايتىمەن دەپ ئۈمىدلىنەتتىم. ماشىنىدا كېلىۋېتىپ ئۇخلىغاندا كاللەك-كاللەك پۇل ساناپ چۈش كۆرسەم، ئۆزۈمچە «بۇ تەلىيىمنىڭ ئوڭىدىن كېلىدىغانلىقىنىڭ بېشارىتى» دەپ خۇشال بولغان، لېكىن «تەلەي، نەگە ماڭدىڭ؟ دوقا ماڭلاينىڭ قېشىغا» بولۇپ قېلىشى خىيالىمغا كىرسۇنمۇ!

ــ مەن باشقا يەردىكى تېرە بازارلىرىنى ئايلىنىپ كېلەي، ــ دېدى سەيدۇللا ئەتىسى ناشتا قىلىپ بولغاندىن كېيىن قىزارغان كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ، ــ تاماق يېگىلى چىققان ۋاقتىتىن باشقا چاغدا ياتاقتىن ئايرىلما. بارغان جايلاردا بازار ئەھۋالى ياخشى بولسا، دەرھال قايتىپ كېلىمەن.

ــ قەيەرلەرگە بارارسىز؟

ــ خېبىيده مۇشۇ لىشەندىكى بازاردىن باشقا يەنە بىرلا تېرە بازىرى بار. خاڭجۇۋ، خۇنەنلەردىمۇ بۇنداق بازارلار بار. قېنى، ئاۋۋال خاڭجۇۋغا بېرىپ باقاي.

ــ ئەگەر مالنىڭ باھاسى بۇ يەردە ئۆرلەپ قالسا قانداق

قىلمەن؟

ــ بازار دېگەنغۇ بىر جەڭگاھ، جەڭدە كىم يېڭىپ، كىمنىڭ يېڭىلىدىغانلىقنى بىلگىلى بولمايدۇ. لېكىن ھەرھالدا ئېھتىيات قىلارسەن، بەزىدىغۇ سۆزەلمە پايدىدىن، چاپ-چاپ زىيانمۇ ياخشى. شۇنداقتىمۇ دەسمايىمىز ئۆلمىسلا بولاتتىغۇ.

سەيدۇللا بىرنەچچە پارچە تېرىنى ئەۋرىشكە سۈپىتىدە يوغان بىر سومكىغا سېلىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ياتاقتا ئولتۇرۇپ خىيال بىلەن كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرۇپ باققان بولسامۇ، لېكىن يالغۇزلۇق مېنى زېرىكتۈرۈپ غەلىتىلا قىلىپ قويۇۋاتاتتى. تۇرۇپلا كاللامغا «توختا، بازارغا چىقىپ باقاي، ياتاقتا يالغۇز ئولتۇرۇپ زېرىككەندىن كۆرە، بازار ئايلانغىنىم تۈزۈك» دېگەن خىيال كېلىپ تېرە بازىرىغا چىقتىم. قارىسام بازاردىكى تېرىلەر تۈنۈگۈنكىدىن ئاۋۇپ كەتكەندەك قىلاتتى.

سەيدۇللا ئەتىسىمۇ، ئۆگىنىمۇ كەلمىدى. گەرچە كۈنلۈكى بازار ئارىلاپ تۇرۇۋاتقان بولسامۇ، باھا ئۆرلەي دېمەيتتى. بازار خۇددى توختام سۈدەك تىپ-تىنچ ئىدى. بۇ ھال مېنى بارغانسېرى بىتاقەت قىلىشقا باشلىدى. ئۆيدىن چىققىنىمغا بۈگۈن توپتوغرا 23 كۈن بولغانىدى. قانداق قىلىشنى بىلمەيۋاتاتتىم. سىدىق بىلەنمۇ ئالا-قىلىشالماي بېشىمنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ قاتقانىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئابلىكمىنىڭ تويى بولىدىغانغا ئازلا كۈنلەر قېلىۋاتاتتى. ئۇ بىز كۆرۈشكەندىلا ئەمەس، ئەتىسى مەن ماڭىدىغانىدىمۇ قايتا-قايتا تاپىلىغانىدى.

بۈگۈن نېمىشقىدۇ بازارغا چىققۇم كەلمىدى. ياتاقداشلىرىم ــ شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن تېرە سودىگەرلىرى ئەتىگەندىلا چىقىپ كېتىشكەنىدى. ئۇلارمۇ بۇ دورەم زىيان تارتىدىغانلىقنى بىلىپ، پايدا ئالالمىسمۇ زىيانىنى ئەڭ تۆۋەن دەرىجىدە تىزگىنلەپ، مالىلىرىنى ئېلىشىغا سېتىۋېتىپ قايتىپ

كېتىشكە ئالدىرىشاتتى. ياتاقتا قىلىدىغان ئىش بولمىغاچقا، بىردەم ئۇخلاپ ۋاقىت ئۆتكۈزەي دەپ سوزۇلۇپ يېتىپ باقسامۇ، كۆزۈمگە ئۇيقۇ كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ يان ئۆرۈلۈپ، بۇ يان ئۆرۈلۈپ، خېلى ۋاقىتتىن ياتاقتا يېتىپ ئۆتكۈزدۈم. بىرەر كىتاب ئېلىۋالمىغىنىمغا تولىمۇ ئۆكۈندۈم. ئاخىر تاماق يەپ كىرەي دەپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ، دائىم تاماق يەيدىغان خۇيزۇ ئاشخانىسىغا بارغۇچە تېرە بازىرىنى كېسىپ ئۆتتۈم. نەچچە كۈننىڭزى ئاشخانىغا بېرىپ-كېلىشتە، كوچا ئاپتوبۇسىغا ئولتۇرغان بولسامۇ، لېكىن بۇگۈن ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن پىيادە ماڭغانىدىم. كوچىدا ئادەملەر مغىلدايتتى. سەللا ئاڭقاۋلىق قىلسام، بىرەرسىگە ئۇرۇلۇپ كېتىشىم ئېنىق ئىدى. شۇڭا ئەتراپقا قاراشقىمۇ ھەپسىلىم يوق ئىلگىرىلەشكە باشلىدىم.

بىز تاماق يەيدىغان ئاشخانا تۆت كوچىنىڭ قايرىلىدىغان جايىدىكى بىر خالتا كوچىدا ئىدى. ئاشخانىغا كىرسەم ئادەم بەك كۆپ، بۇلۇڭدىن ئاران بىر ئورۇن تېپىپ ئولتۇردۇم. ھايال ئۆتمەي، مۇلازىم سىياقىدىكى خۇيزۇ يىگىت يېنىمغا ئۇنۇپ، خەنزۇ تىلىدا سورىدى:

— نېمە تاماق يەيسەن؟

— لەڭمەن.

— چاي ئىچكەچ، سەل ساقلا، تاماق ھازىرلا كېلىدۇ.

دېگەندەك بىردەمدىلا تاماق كەلدى. چوكىنى قولۇمغا ئېلىشىمغا كىرگەندىن بېرى ئۇدۇلۇمدىكى ئورۇندۇقتا ماڭا دىققەت قىلىپ ئولتۇرغان، يۈزىنىڭ ئۈچ-تۆت يېرىدە تاتۇقى بار، گازىر كۆز يىگىت سورىدى:

— ئۇيغۇرمۇ سىلە، ئاداش؟

ئۇنىڭغا ئېرەنىشمىگەندەك قاراپ قويدۇم-يۇ، لېكىن ئۇنىڭ سوئالى بىردىنلا قەلبىمنى لەرزىگە كەلتۈرگەندەك تۇيغۇدا جاۋاب

بەردىم:
— ھەئە، ئۇيغۇر.
— شىنجاڭنىڭ قەيىرىدىن؟
— خوتەندىن.
— خوتەننىڭ ئۆزىدىن ئەمەس، ناھىيەسىدىن ئوخشىمامسىلە؟
— قانداق بىلىدىگىز؟ — تەئەججۇپلىنىپ سورىدىم.
— تەلەپپۇزۇڭلارغا قاراپ بولمامدۇ. خوتەننىڭ ئۆزىدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەنلەر بۇنداق تەلەپپۇزدا سۆزلىمەيدۇ.
— ھە.....
— قېنى تامىقىڭلىنى يەۋېرىڭلا.
— بىللە يېمەيمىزمۇ؟
— بولدى، رەھمەت. مەن تاماق يەپ بولدۇم.
ئۇ بىرتال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ چېكىپ بولغان ئارىلىقتا تامىقىمنى يەپ بولدۇم. ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىك تۆۋىدىكى پوكەي ئالدىغا بېرىپ، يانچۇقىدىن پۇل چىقاردى.
— توختاڭ، پۇلنى مەن بېرەي.
— ئوخشاش، مېنىڭ پۇلۇممۇ بۇ ئاشخانىغا ئۆتىدۇ، — دېدى ئۇ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ.
— مەن چەرچەندىن ئاداش، تونۇشۇپ قالايلى، — ئاشخانىدىن چىقىپ يۇز مېتىرچە ماڭغاندىن كېيىن، ئۇ ئۆزىنى تونۇشتۇرغىلى تۇردى، —ئىسمىم مۇختار، بۇ يەردە تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىمەن، ئادەم كۆلى دېگەندە بىرەر ئۇيغۇرنى ئۇچرىتىپ قالسا، بىر قورساق تۇغقىنىنى كۆرگەندەك بولۇپ كېتىدۇ. شىنجاڭدىكى ۋاقىتتا بىرىنىڭ ئىچكىرىگە بېرىپ كەلگىنىنى ئاڭلىسام، «ۋاي قاچانمۇ خۇدا ماڭا شۇنداق يەرلەرگە بېرىشنى نېسىپ قىلار» دەپ ئويلايتتىم. مانا ئىككى-ئۈچ يىلدىن بېرى مۇشۇ يەرلەردىلا يۈرۈۋاتىمەن. تاپاۋىتىممۇ ياخشى. شۇنداقتىمۇ بۇ يەرنىڭ

تاماقلىرىنى يەۋەرسە، مەززىلىك چۆچۇرە، تونۇردىن ئەمدىلا قومۇرۇلغان نان ئادەمنىڭ كۆزىگە ئوت كۆرۈنۈپ كېتىدىكەن. يۇرتقا قايتقۇم كېلىپلا تۇرىدۇ، لېكىن پۇل قاياقتا ئاقسا شۇ ياققا چېپىپ كۆنۈپ قاپتىمەن. ماللىرىمنى سۇ قىلىۋالساملا، قايتىپ كېتىمەن ئىگەكىم، ــ ئۇ ئۆزىچىلا خىرىلداپ كۈلۈپ، يولغىلا چىرتتىدە تۈكۈرۈۋەتكەندىن كېيىن سورىدى، ــ گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپ سورىماپتىمەن، سىلەر بۇ يەرگە بىرەر سودا بىلەن چىققانمۇ، ئويناپمۇ؟

گۇمانىي ئويدا سەل تۇرۇۋالدىم. ئۇنىڭ بۇ سوئالىنى نېمە سەۋەبتىن سورىغانلىقىنى بىلمەيتتىم، شۇڭا ئېھتىيات يۈزىسىدىن يالغان ئېيتماقچى بولدۇم-يۇ، لېكىن دەرھال نىيىتىمدىن يېنىپ، راست گەپنى دېدىم.

ــ تېرە سودىسى بىلەن چىققان.

ــ مېلىڭلارنى سېتىپ بولدۇڭلامۇ؟ ــ ئۇ كوچىلاپ سورىدى.

ــ ياق تېخى، باھا بىزنىڭ، ئالغىنىمزغا چىقمايۋاتىدۇ.

ــ بۇ تۇنجى كېلىشىڭلاركەن-دە، ھە! ــ دېدى ئۇ يانچۇ-قىدىن تاماكا چىقىرىپ ماڭا بىر تال سۇنغاندىن كېيىن ئۆزىمۇ لې-ۋىگە بىرتال قىستۇرۇپ تۇتاشتۇرغاچ، ــ بولمىسا، ئىشڭلار بۇنداق سوزۇلۇپ كەتمەيتتى.

ــ قانداق دەيسىز؟

ــ بۇگۈنكى كۈندە جېجياڭدا زاۋۇتتىن تولا نېمە يوق. بىرەر شىركەتنىڭ سېتىۋېلىش بۆلۈمىنىڭ دىرېكتورى بىلەن كۆرۈشۈپ ئازراق نەپ بەرسەڭلا، مېلىڭلىنى كۆزىنى يۇمۇپلا سېتىۋالىدۇ.

ــ شۇنداق ئىشمۇ بارما؟

ــ سودىغا خام ئىكەنسىلە، ئاداش. «ئېشەك باينىڭ، تاغار باينىڭ. يىقىلسا يۆلىمەيمەن، ئۆلسە تۆلىمەيمەن» دەيدىغان گەپ بار. سىلە بەز يېمەيدىغان مۇشۇكنى كۆرگەنما؟

ئۇنىڭ گېپىنى مېنى بىردىنلا قىزىقتۇردى. شۇڭا ئالدىراپ سورىدىم:

— ئاشۇنداق دېرىكتورلارنى ھازىر تاپقىلى بولارما؟

— بۇ ئۆزۈڭلىگە باغلىق، — دېدى ئۇ مېنى چېكىپ باقماقچى بولغاندەك بېشىنى قاشلىغىنىچە قوشۇمسىنى تۇرۇپ، — ئامال قىلساق، تاپقىلى بولىدۇ.

بىردىنلا ئۇمىدلىنىپ قالدىم. ئەگەر ئاشۇنداق ئادەملەردىن بىرەرنى تاپقىلى بولسا، تېرىلەرنى كۆگۈلدىكىدەك باھادا سېتىپ، چېچىكىمنىڭ چاي بولۇپ كېتىشىدە گەپ يوق ئىدى. لېكىن بۇ يەرنىڭ ئەلمى-تەلمىنى بىلمىگەچكە، ئۇنداق دېرىكتورنى قەيەرگە بېرىپ، قايسى شىركەتتىن تېپىشقا كۆزۈم يەتمەيتتى.

— ھەي، بۇمۇ تەس ئىش ئوخشايدۇ، يا ئادەملەرنىڭ پېشانىسىگە دېرىكتور دەپ يېزىقلىق بولمىسا.....

— گېپىڭلارنىڭ ئۇرامغا قارىسام، بۇ يەردە تۇرۇۋېرىپ ئىچىڭلا پۇشۇپ كەتكەندەك تۇرىدۇ. ئويۇڭلارچە بولغاندا، راۋۇرۇس پايدا ئېلىپ قايتقۇڭلا بار، شۇنداقمۇ؟

— توغرا ئېيتتىڭىز.....

— بىزنىڭ يۇرت بىلەن سىلەرنىڭ يۇرتۇڭلارنىڭ ئارىلىقى ناھايىتى كەلسە يېرىم كۇنلۇك يول. خەقلەر بىر كۆرگەن تونۇش، ئىككى كۆرگەن تۇغقان دەپ، نېمىنى چوڭ ئىشلارنى قىلۇېتىدىگەن. بۇگۈن بىزنىڭ تۇنجى كۆرۈشىشىمىز بولسىمۇ، لېكىن سىلىنى ياقتۇرۇپ قالدىم، ئاداش. ئۇنىڭ ئۈستىگە 40 — 50 يىل ئىلگىرى بىزنىڭ يۇرت بىلەن سىلىنىڭ يۇرت بىر ئىدى. سىلەر تەرەپتە مېنىڭ تاغا-ھاممىلىرىم خېلى كۆپ. ۋاقتى كەلسە يەنە كۆرۈشۈپ، «ئەسسالامۇئەلەيكۇم» دەپ خۇدانىڭ سالىمىنى قىلىشىمىز. شۇڭا مەن سىلىگە يارەم قىلىپ ئاداش، مېلىڭلىغا خېرىدار تېپىپ بېرەي.

ــ شۇنداق قىلغان بولسىڭىز، رەھمىتىمنى ئايرىم بىلدۈ- رەتتىم، ــ خۇشاللانغىنىمدىن ئۇنىڭ قوللىرىنى قوش قوللاپ سىقتىم.

ــ قاراڭلا، دەۋاتقان گېپىڭلىنى. مۇسۇلمانچىلىق ئاستا-ئاستا دەپتىكەن. ئۇ ياقتىن يوقلاڭ بىر ئىشنى قىلىپ بولغۇچە، بۇ ياقتىن ئايرىم رەھمەت دەيمەن دەۋاتىسىلە، ئاداش. دۇنيادا ئادەم ئادەم بىلەن ئادەم بولىدۇ. بۇ جاھان تېخى ئۇزاق. ئادەم ئۆزى يالغۇز ياشىيالمايدۇ. ئەلدىن ئەلگە نەپ دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ بىزدە. يەنە شۇنداق دەيدىغان بولساڭلا ئۆزۈمنىڭ ئىشى ئۆزۈمگە يېتىپ ئاشىدۇ. بۇ گەپنى سىلىگە قىلغىلى ئىش تاپالماي دەۋاتقىنىم يوق. بولمىسا ھەر ئىككىمىز ئۆز يولىمىزغا ماڭايلى، ئەمىسە.

ئۇ راستتىنلا قېيىداپ قالغانىدەك كەينىگە ئۆرۈلۈپ ماڭماقچى بولۇۋىدى، دېگەن گېپىمنىڭ ئۇنىڭغا ئەكس تەسىر بېرىپ قويغانلىقىنى ھېس قىلىپ تەمتىرەپ قالدىم. دېمىسىمۇ نەچچە كۈندىن بېرى «ھالىڭ قانداق» دېگەن بىرەر ئادەمنى كۆرۈپ باقمىغاچقا، ئۇنىڭ سۆزلىرى مېنى ئۈمىد دەرياسىدا ئاقتۇرۇپ، ۋەسۋەسىگە سېلىپ قويغانىدى.

ــ توختاڭلا ئاداش، خاپا بولماڭلا-ھە! مەن خاتا گەپ قىپتىمەن. بولدى، شۇ گەپنى دېمىگەنلا بولاي.

ئۇ دەرھال مەن تەرەپكە بۇرۇلۇپ، كۈلۈمسىرىدى.

ــ مانا ئەمدى ئىمانى ئەركەك ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلدىڭلا. بۇ يەردە پايدا ئالىمەن دېسەم، ھېلىغىچە مىليونىر بولۇپ، پۇل دېگەنگە تەقىلىپ كېتەتتىم. لېكىن سودىنىڭ ھالىلىمۇ، ھارىمىمۇ بولغىنىدەك، پاكىز پۇلمۇ، پاسكىنا پۇلمۇ بار. بۇ يەرگە كەلگەندىن بۇيان بەش ۋاق نامازنى تەرك ئېتىپ، گۇناھقا پاتقان تۇرۇقلۇق، يەنە خەقنىڭ رىزقىغا چاڭ سالسام، خۇدا خەجلەشكە نېسىپ قىلسا بولار ئۇ پۇلنى؟ گەرچە خەق رازى بولۇپ بەرسىمۇ سورىقى بار ئالەم

بۇ! «سۇنىڭ سۇغا كەتتى، ئوتنىڭ ئوتقا، قالدى قېتىقنىڭ بەش پۇلى» دەپ بىكار ئېيتمىغان-دە!

— بولدى، مەقسىتىڭلارنى چۈشەندىم. توغرا چۈشىنىڭلا، ئۇ گەپنى دېمىگەنلا بولاي، ماڭا بىر ياردەم قىلىڭلا.

مۇختار بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، بىرنەرسىنى خىيال قىلىۋاتقاندەك ئويچان كۆزلىرىنى بىزدىن يىراق بولمىغان ئون نەچچە قەۋەتلىك بىنالارغا تىككەچ دېدى:

— ماقۇل، ھازىرلا تونۇش دوختۇرلارنى ئىزدەي. پەمىچە بۇ ئىش چوقۇم ئوڭۇشلۇق ھەل بولىدۇ. ئەمىسە مەن ماڭاي، — ئۇ نەچچە قەدەم ماڭغاندىن كېيىن، بىر نەرسە ئېسىگە كەلگەندەك بىردىنلا توختاپ سورىدى، — ئەگەر ئىشلار توغرىلانسا سىلىنى نەدىن تاپىمەن ئاداش؟

— ھېلىقى ئۆتۈشمە كۆۋرۈك يېنىدىكى «ھۇكەر يۇلتۇز» مېھمانخانىسىنىڭ يەر ئاستى ئوڭ تەرەپ، ئىككىنچى ئۆيىدىن.

— ماقۇل. ئەمىسە، ياتاقتىن چىقىپ كەتمەي تۇرۇڭلا-ھە!.....

ئۇدۇل ياتاققا قايتىپ كەلدىم. ياتاقداشلىرىم تېخى قايتىپ كەلمىگەن، ياتاق جىمجىت ئىدى. ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلاپ خىيال سۈرۈشكە باشلىدىم. «ھېلىقى دوختۇرلار كېلىپ سوداسىز ھەقىقەتەن يۈرۈشۈپ كەتسە، كۆڭۈلدىكىدەك ئىش بولاتتى. ئۇ چاغدا ئۇچۇر ئىگىلىگىلى كەتكەن سەيدۇللامۇ، يۇرتتا پايدىغا ئېغىزىنى تامشىپ تۇرۇۋاتقان سىدىقمۇ ئالماسىنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق كارامىتى بارلىقىنى كۆرۈپ قويسا..... ئاندىن كېلەر نۆۋەتمۇ كۈلىغا سەنلا بار دەپ مېنى يولغا سالسا..... ئىككى-ئۈچ مەرتەمدىلا بىرنى ئىككى، ئىككىنى تۆت، تۆتنى سەككىز قىلسام..... باشقىلار ھەيران بولۇشۇپ، كىم دېسە، ئالماس تېرىچى دېمەي، ئالماس غوجايىن دېيىشسە.....» خىيالىمدىن ھۇزۇرلىنىپ

كۆلۈمسىرىدىم. شۇ تەرزدە قانچىلىك تاتلىق خىياللارنى قىلغىنىمنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا ئىشىك يېنىك چېكىلدى. ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئىشىكنى ئاچتىم.

— بولۇڭلا، ئاداش. ئىشڭلىنى پۈتكۈزۈپ كەلدىم. بىر خۇرۇم كىيىم-كېچەك شىركىتىنىڭ دىرېكتورى مېلىڭلىنى كۆرۈپ باقماقچى، دەرھال كۆرسىتىڭلا.

شۇ ئان ياتاق ئىشكىنى قۇلۇپلۇۋېتىپ، يۇقىرىغا چىقتىم. مېھمانخانا ئالدىدا ئىككى خەنزۇ سانتانا ماركىلىق پىكاپقا يۆلەنگەنچە تاماكا چېكىشمەكتە ئىدى. مۇختار بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا:

— قېنى، مال بار يەرگە باشلاڭلا، — دېدى.

ئۇلارنى مېھمانخانىدىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدىكى ئامبارنىڭ ئالدىغا باشلاپ كېلىپ ئىشكىنى ئاچتىم. شۇ ئان ئامباردىن ئادەمنىڭ دىمىقىنى ئېچىشتۇرىدىغان قاڭسىق تېرە-ئۇچەي ھىدى ئېتىلىپ چىقتى. ئۇلار بۇرۇنلىرىنى تۇتقىنىچە ئامبارغا كىرىشتى.

— مۇشۇنىڭ ھەممىسى سىلىنىڭ مالمۇ، ئاداش؟ — سورىدى مۇختار ئامباردىكى تېرىلەرنى كۆرسىتىپ.

— ياق، ماۋۇ ئوڭ تەرەپتىكىسى مېنىڭ، سول تەرەپتىكىسى يەنە بىر ئاغىنەمنىڭ.

— ئۇ يوققۇ، نەگە كەتتى ئۆزى؟ — مۇختار ماڭا شۇبھىلىك نەزەردە تىكىلدى.

— باشقا بازارلاردىن ئۇچۇر ئىگىلەپ كېلەي دەپ كەتكەن. بەلكىم كەچكىچە كېلىپ قالار.

— ئۇنىڭ مېلىغا سىلە ئىگە بولالامسىلە؟

— باھاسىغا يەتسىلا ۋاكالىتەن سېتىپ قويسام بولۇۋېرىدۇ.

— ئۇنىڭدا چاتاق يوق. مەن تاپقان بۇ دىرېكتور ئۇنداق-مۇنداق شىركەتلەرنىڭ ئادىمى ئەمەس. كۈنىگە 30 — 40 تونىنا

مالنى ئۇيان-بۇيان قىلىۋېتەلەيدۇ. ئىشەنمىسەڭلا ھېلى قولۇڭلىغا توپ-توپى بىلەن پۇل كىرگەندە راست ئىكەن دەپ قالىسىلە.....

ــ مۇختار ئاغزى بېسىقماي سۆزلەيتتى. ئۇ تېرە كۆرۈۋاتقانلار-نىڭ يېنىغا بېرىپ پەس ئاۋازدا بىر نېمىلەرنى دېيىشكە باشلىدى. ئۇنىڭدىن سەل يىراقتا بولغاچقا، نېمىلەرنى دېگەنلىكىنى ئۇقالمىدىم. ئۇلار بىردەم پىچىرلىشىپ بىر-بىرىگە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئامباردىن چىقىشتى.

ــ ئۇلار نېمە دەيدۇ؟ ــ سورىدىم مۇختارنىڭ كەينىدىنلا سوڭدىشىپ چىقىپ.

ــ مال يامان ئەمەسكەن. بۇگۈن ئەكەتسەك بولامدۇ دېيىشۋاتىدۇ.

ــ ئاۋۋال باھاسىنى دېيىشەيلى. سودىمىز پىشىپلا قالسا، بۇگۈن ئەكەتسىمۇ، ئەتە ئەكەتسىمۇ ئوخشاش.

ــ باھاسىدا گەپ يوق، ئاداش. بۇلارغا بازارنىڭ ئەھۋالى بەش قولدەك ئايان. بايا ئاز-تولا دېيىشتىم. ھازىر بۇ لىشەن بازىرىدا تېرىنىڭ ئالدى 60 ــ 70 كويىكەن. ئۇنىڭدىن ئۆرىسى يوقكەن. بۇلارغا 120 كويدىن ساتتۇق، دەپ ھۆججەت يېزىپ بېرىڭلا. 20 كوي شېرىنكانىمىز بولىدۇ، قولىغا تېگىدىغىنى 100 كوي دېيىشتى. سىلىنىڭچە بولارمۇ؟

يۈرىكىم ئۆيىناپ كەتتى. بىز كەلگەن كۈننىڭ ئەتىسى مېلىمىزنى كۆرگەنلەر 50 كويدىن سوراشقانىدى. ئۇندىن كېيىنكىلەرنىڭ مىجەزى تولمۇ بوش، ئۇ باھادىن تىزدا يېرىم ئىدى.

ــ مەيلى، لېكىن پۇلى نەق بولسۇن.

ــ بۇ تەرىپىدىن غەم يېمەڭلا. بۇلار بىر تەرەپتىن پۇلنى ساناپ يەنە بىر تەرەپتىن مالنى ئەكېتىدىغان بولدى.

ــ ئۇنداقتا ياخشى.

شۇنداق دېيىشىمنى كۈتكەندەك، مۇختار پارىڭمىزغا ھاڭۋېــ

ـقىپ قاراپ تۇرغان ئىككى خەنزۇنىڭ قېشىغا بېرىپ بىر نېمىلەرنى دېيىشتى-دە، ئۇلار بىلەن بىللە ماشىنىغا چىقتى.

— ھېلى كۆرۈشەيلى، مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭلا.

— ماقۇل.

ئامبارنىڭ ئىشىكىنى قۇلۇپلاپ، ياتاققا كىرىپ كەتمەكچى بولدۇم-يۇ، لېكىن مۇختار ماڭىدىغان ۋاقتىتا «مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭلا» دېگەچكە، جايىمدا زوڭلا ئولتۇرۇپ ھېسابلاشقا باشلىدىم. ئۇنىڭ گېپى راستلا بولسا، ماڭا كېلىدىغان پايدا ئويلىغانىدىنمۇ زور بولاتتى. بارلىق چىقىملارنى چىقىرىۋەتكەندىمۇ قولۇمدا تارتقان جاپايىمغا يارىشا بىر نەرسە قالىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى. ئۇلار كېتىپ بىرەر سائەتچە ئۆتتىمكىن، چوڭ كوزۇپلۇق بىر ماشىنا كېلىپ يېنىمدىلا توختىدى. ئورنۇمدىن تۇرۇشۇمغا ماشىنا كابىنكىسىدىن بايا ماشىنا ھەيدەپ كەتكەن خەنزۇ چۈشۈپ، بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا دېدى:

— ئىشكىنى ئاچ، مالىنى باسمىز!

شۇ ئەسنادا كوزۇپتىن يەتتە-سەككىز ئادەم چۈشۈپ، ئىشكىنى ئېچىشمىغا ئامبارغا يوپۇرۇلۇپ كىرىپ، تېرىلەرنى ماشىنىغا باسقىلى تۇردى. ئۇلار يۈگۈرگەندەك ئىشلىشەتتى. ھايال ئۆتمەي تېرىلىرىم بېسىلىپ بولدى. مەن سودامغا يارەملەشكۈچى مۇختارنىڭ كېلىشىنى كۈتتۈم، لېكىن ئۇنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى.

— مۇختار بېر يەرگە كەتتىمۇ؟ — سورىدىم ئامبارنىڭ ئىشكى تۈۋىدە تۇرۇپ باشقىلارنى تېز مېڭىشقا ئۇندەۋاتقان بايامقى سانتانا ماشىنىنىڭ شوپۇرىدىن خەنزۇ تىلىدا.

— كىم؟ — ئۇ چۈشەنمىگەندەك قايتۇرۇپ سورىدى.

— بايام سىلەر بىلەن كەتكەن ئادەمچۇ؟

— ھە، ئۇما؟ ئۇ كەتتى.

— نەگە كەتتى؟

ــ نەگە كەتكەنلىكىنى نېمە بىلەي، ئىشقىلىپ ھېسابلىشىپ پۇلنى ئېلىپلا كەتتى.

يۈرىكىم قارتلا قىلىپ، بىردىنلا جىددىيلىشىپ قالدىم.

ــ تېرىنىڭ پۇلىنى نېمىشقا ئۇ ئېلىپ كېتىدۇ؟ مالىنىڭ ئىگەـسى مەن تۇرسام.....

ــ ئۆزى بۇ مال مېنىڭ دېدىغۇ، بولمىسا مانا بايا تۇزۇشكەن توختامنامە بار، ــ ئۇ يانچۇقىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى ئېلىپ كۆرسەتتى. دەرھال خەتنى ئوقۇدۇم. خەت ئۇيغۇرچە يېزىقتا بولۇپ، «ئون مىڭ تېرىنىڭ ھەربىرىنى 40 يۈەندىن سېتىپ پۇلنى تاپشۇـرۇۋالدىم» دەپلا يېزىلغانىدى. نېمە قىلارىمنى بىلمەي، غەزەپتىن يېرىلايلا دېدىم.

ــ ئۇنداق ئىش يوق، تېرىنىڭ ئىگىسى مەن، ئۇ پەقەت بىرەر شىركەتنىڭ دىرېكتورىنى ئۇقۇشۇپ بەرمەكچى بولغان. پۇلنى ئۇنىڭ ئەكەتكىنى بىلەن كارىم يوق. مالنى چۈشۈرۈۋالمەن.

ــ تولا ھەددىگىدىن ئاشما، بىز بىراۋنى بۇلىۋالمىدۇق. بۇ تېرىلەرنى نەق پۇل ساناپ ئالدۇق، مال ئەمدى بىزنىڭ بولدى. ھېسابلىشىدىغان ئىشىڭ بولسا، ئارىغا چۈشكەن ئادەمنى ئۆزۈڭ تېپىپ، شۇنىڭ بىلەن دېيىشىۋال، ــ دېدى ئۇ مېنى مەنستمـگەندەك تەلەپپۇزدا.

ــ توختاڭلار، ئەمدى ئامباردىن تېرە ئېلىپ چىقساڭلار بىرەرسىڭلارنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن!

باپكارنىڭ موكسىدەك ئالدىراش كىرىپ ـ چىقىپ، تېرە بېسىۋاتقانلار بىردىنلا ماڭا چەكچىيىپ تۇرۇپ قالدى ـ يۇ، لېكىن ھېلىقى دارازا شوپۇرنىڭ:

ــ ئىشىڭلارنى قىلىۋېرىڭلار، سۆرەلمىلىك قىلغانلارنىڭ ئىش ھەققى تۈتۈپ قېلىنىدۇ، ــ دېگەن سۆزى بىلەن تەڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى يەنە داۋاملاشتۇرۇۋەردى. مەن ئەمدى چىداپ تۇرالماسـ

ـتىن ئۇلارنىڭ ئالدىنى توستۇم:

ــ تېرىلىرىمنى نەگە ئاپىرىشسەن، ئەكېتىدىغان بولۇشساڭ، مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ ئاندىن ئەكېتىش.....

ئۇلار توسقىنىمغا پەرۋاسۇ قىلماي مېنى ئىتتىرىۋېتىپ ئۆز ئىشلىرىنى قىلىۋېرىشتى. شۇ ئەسنادا سەيدۇللا ئاسماندىن چۈشـ ـكەندەكلا يېنىمدا پەيدا بولۇپ، ھەيران بولغاندەك سورىدى:

ــ نېمە ئىش بۇ؟ تېرىلەرنى ساتتىڭما؟

ئۇنى كۆرۈپ، بىردىنلا يىغلاپ تاشلىدىم ـ دە، بولغان ئىشلار ـ نىڭ ھەممىسىنى سۆزلەپ بەردىم.

ــ توختاڭلار، بۇنداق قىلماڭلار، ــ سەيدۇللا بىردىنلا ۋار ـ قىرىدى. لېكىن ئۇ ئۈيغۇرچە سۆزلىگەچ، باشقىلار ئۆز ئىشى بىلەن بولۇۋەردى، ــ توختاش! ھېلى بىكا.....

سەيدۇللا تېرە كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان بىرىنىڭ قولىدىن تېرىنى تارتىۋالدى. نېمە بولغىنىنى ئۇقمايلا قالدىم، ئۇلار بىر ـ بىرلەپ يوپۇرۇلۇپ كېلىپ سەيدۇللانى ئۇرۇپ كەتتى. ئۇلارنى توسماقچى بولۇپ بىرسىنىڭ قولىغا ئېسىلدىم. ئەمدى ھېلىقى دارازا شوپۇرمۇ ئۇلارغا ھەمدەم بولغىلى كەلگەنىدى. خېلى تۇتۇشتۇق. ئۇلار كۆپ، بىز ئىككىيلەنلا بولغاچقا، بىھۇدە تاياق يېدۇق. بىر چاغدا ئۇلار دۇمبالاشنى توختىتىپ يەنە ئۆز ئىشىغا تۇتۇندى.

ــ بۇلاڭچىلار، ــ ئورنۇمدىن تۇرۇپ، بىرىنىڭ پۇتىغا ئېسىلغىنىمچە ۋارقىرىدىم، ــ قاراقچىلار، كۈپكۈنەدۈزدە ئادەمنى بوزەك ئېتىپ.....

تۈيۇقسىز كاللامغا قاتتىق بىر نەرسە تەگدى.....

بىر چاغدا يۈزۈمگە سوغۇق بىر نەرسە ئۇرۇلغاندەك بولۇپ، تەسلىكتە كۆزۈمنى ئاچتىم. ھوشۇمدىن كېتىپ قانچىلىك ياتقانلى ـ قىمنى بىلمەيمەن، ئەتراپىمدا سەيدۇللا ۋە بىز بىلەن بىر ياتاقتا ياتقانلار قارىشىپ تۇراتتى. شۇ ئان بايا ماشىنا تۇرغان يەرگە

قارىسام، نە ماشىنا، نە ئىشلەمچىلەر كۆرۈنمەيتتى.

— تېرە..... تېرىلەر..... — ئاران شۇنىلا دېيەلىدىم.

— ھايات قالغىنىڭغا شۈكۈر دە، تېرىلەرنى ئەكەتتى. ئۇلارنى مەنمۇ توسۇپ بولالمىدىم، — دېدى سەيدۇللا تەسەللى بېرىپ.

ئىچ-ئىچىمدىن ئېتىلىپ چىققان بىر ئاچچىق سېزىم بىلەن يەنە كۆزلىرىمنى يۇمدۇم.....

ئەتىسى ئەتىگەندە ناھايىتى تەسلىكتە ئورنۇمدىن تۇردۇم. بېشىم چىڭقىلىپ ئاغرىيتتى. پۇت-قوللىرىم مېنىڭ ئەمەستەك، يۈز-كۆزلىرىم تاياق زەربىدىن كۆكىرىپ كەتكەنىدى. سەيدۇللانىڭ ئەھۋالىمۇ مېنىڭكىدىن قېلىشمايتتى. بۇ ئىشنى تېرىغان ئۆزۈم بولغاچقا، ئۇنىڭ چىرايىغىمۇ قارىيالمىدىم.

— ئەمدى قانداق قىلماقچىسەن؟ — دېدى سەيدۇللا ھېسداشلىق تەلەپپۇزىدا.

— جامائەت خەۋپسىزلىكى ئورۇنلىرىغا مەلۇم قىلايمىكىن.

— ماڭ ئەمسە، — ئۇ شۇ جاۋابنى كۈتۈۋاتقانىدەك ئورنىدىن تۇردى.

ياتاقتىن چىقىپ ئۇزاق ماڭمايلا بىر ساقچىخانىنىڭ ئالدىغا كەلدۇق. ئۆزىمىزنى سەل توختىتىۋالغاندىن كېيىن، «دېجورنى ساقچى ئىشخانىسى» دەپ ۋېۋىسكا ئېسىلغان ئىشىكنى چەكتۇق.

— كىرىڭ! — بىرىنىڭ سوغۇق تەلەپپۇزدىكى ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئىشخانىغا كىرسەك، ئورۇق، ۋېجىككىنە كەلگەن بىر ساقچى ئالدىدىكى دەپتەرگە بىر نەرسىلەرنى يېزىپ، تام تەرەپكە قارىتىپ قويۇلغان كەتىرىنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى. ئۇ ئۆزىنگە تەلمۈرۈپ تۇرغانلىقىمىزنى سەزگەن چېغى، بېشىنى كۆتۈرۈپ مۇنداقلا بىر قارىغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ:

— بۇ ياققا كېلىپ ئولتۇرۇڭلار، — دېدى تام بويلىتىپ

قويۇلغان ئوروندۇقلارنى كۆرستىپ.

ــ نېمە ئىشكىلار بارئىدى؟ ــ سورىدى ئۇ بىز ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن دەرھال ئىككى ئىستاكان قاينات سۇنى ئالدىمىزغا قويۇپ بولۇپ.

بولغان ئەھۋالنى ئۇنىڭغا تەپسىلىي ئېيتتىم. ئۇ بىردىنلا قوشۇمسىنى تۇرۇپ، قولىنى شىلتىپ «بىردەم تۇرۇپ تۇرۇڭ» دەپلا چىقىپ كېتىپ، هايال بولمايلا ئۈچ ساقچىنى باشلاپ كىردى.

ــ بايىقى گېپىڭىزنى يەنە بىر قېتىم دەڭ، بۇلارمۇ ئاڭلىسۇن، مەن خاتىرە قالدۇرۇۋالاي.

يۈز بەرگەن ئىشنىڭ بارلىق جەريانىنى قايتا سۆزلەپ بەردىم.

ــ هېلىقى ماشىنىنىڭ نومۇرى ئېسىڭىزدە بارمۇ؟ ــ سورىدى بىرى.

ــ يوق.

ــ «سانتانا» ماركىلىق پىكاپىنىڭچۇ؟

ئۇنىڭغىمۇ تازا سەپسالماپتىمەن.

ئۇلارنىڭ بىرى كومپيۇتېرنىڭ ئالدىغا كېلىپ، كۇنۇپكىلارنى چاققانلىق بىلەن باسقاچ سورىغىلى تۇردى:

ــ ئېگىز..... سېمىز..... كۆك كۆز..... يەنە.....

ئۇنىڭ سورىغانلىرىغا بىر-بىرلەپ جاۋاب بەردىم. هېلىقى دىرېكتور سۈپەت كىشىنىڭ تەقلىدىي رەسىمى بىردەمدىلا ئېكرانىدا پەيدا بولدى.

ــ يېقىنراق كېلىپ قاراپ بېقىڭ، ئېكرانىدىكى كىشىگە ئوخشامدۇ؟

ــ ئوخشاپ كېتىدۇ، لېكىن بۇ سېمىزرەك بولۇپ قاپتۇ.

ئۇ چاققانلىق بىلەن كۇنۇپكىلارنى بىرنەچچە قېتىم باسقاندىن كېيىن يەنە سورىدى:

ــ ئەمدىچۇ؟

— سول قۇلىقى تۈۋىدە بۇغدايچىلىك مېڭى باردەك قىلغان.
شۇ تەقلىدتە ئۇ ھېلىقى شوپۇرنىڭ، مۇختارنىڭ تەقلىدىي رەسىملىرىنى ئىشلەپ چىققاندىن كېيىن سورىدى:
— مۇشۇنداقمۇ؟
— ھەئە، قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشىدى.
— ئەمسە بۇ يەرگە قول قويۇپ، ئالاقىلىشىش ئادرېسىڭلارنى يېزىپ قويۇڭلار، — دېدى دەسلەپتە بىز بىلەن كۆرۈشكەن ساقچى.
ئۇ كۆرسەتكەن ئورۇنغا سەيدۇللا ئىككىمىزنىڭ ئىسمى، تۇرۇۋاتقان ئورنىمىزنىڭ ئادرېسىنى يېزىپ بەردىم.
— ئەمسە، سىلەر قايتىڭلار. بۇ سۈرەتلەرنى شەھەر تەۋەسىدىكى ساقچىخانىلارغا تارقىتىپ، ئۇلارنىڭ يارىدىمىنى قولغا كەلتۈرىمىز، ئۆزىمىزمۇ ھازىردىن باشلاپ رازۋېدكا قىلىشقا كىرىشىمىز، يېپ ئۇچىغا ئېرىشسەكلا سىلەرگە خەۋەر قىلىمىز.
ساقچىخانىدىن روھىمىز سولغۇن قايتىپ چىقتۇق. دېمىسىمۇ ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن سەيدۇللا ئەمدىلا ساپاندىن چىققان ئۆكۈزدەك پۇش-پۇش تىناتتى. شۇ كۈنى بازارنىڭ ئىچى-تېشىنى قويماي ئىزدىدۇق. لېكىن قانچە قىلىپمۇ ئۇلارنى ئۇچرىتالمىدۇق. ئۇچىنچى كۈنى تاقەت قىلالماي يەنە ساقچىخانىغا كەلدۇق.
— ئىزدەۋاتىمىز، — دېدى بىزنى قوبۇل قىلغان ساقچى، — بۇنداق چوڭ شەھەردە بىرەر ئادەمنى تېپىش بەكمۇ تەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۈندە دېگۈدەك دېلو يۈز بېرىۋاتىدۇ. ئادىمىمىز ئاز بولغاچقا، بەزىدە يېتىشىپ بولالمايلا قالىمىز، شۇڭا تەخىر قىلىڭلار.
— بۇ يەردە يەنە تۇرۇۋەرسەك، ئۆيگىمۇ قايتالمايمىز. شۇڭا تېزرەك.....
— ئەھۋال ھەقىقەتەن شۇنداق بولسا، يۇرتۇڭلارغا كېتىۋېرىڭلار، ئادرېسىڭلارنى، ئالاقىلىشىش تېلېفون نومۇرۇڭلارنى قالدۇرۇپ قويۇڭلار. بىرەر نەتىجە بولسا، سىلەرگە خەۋەر قىلايلى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ بىر چېلەك مۇزدەك سۇنى بېشىمدىن قۇيـ
ـغاندەك ئەندىكىپ كەتتىم. بۇنداق بولارىنى ئەسلا ئويلاپ باقمـ
ـغانىدىم. ئىككى-ئۈچ كۈندىن بېرى ئۆزۈمنىڭ ئەقىلسىزلىكىدىن
ئۆزۈم قاقشاپ تۇگىشىپلا كېتىۋاتاتتىم. قاراپ تۇرۇپ تارتقان زىيان
كۆز ئالدىمغا كەلسىلا ئىچ-ئىچىمدىن يىغا باساتتى. نەچچە كۈندىن
بۇيان ماڭا ئوچۇق چىراي ئاچمىغىنى، ئېچىلىپ سۆزلىمىگىنى
بىلەن سەيدۇللانىڭ ئىچىدە نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلمەيتـ
ـتىم. «زىيان دېگەن ھەممە ئادەمگە ئاچچىق. يۇرتداشلىقىمىزنى،
بىرگە چىققىنىمىزنى دەپ، يەنە كېلىپ ئەمەلىيەتنى ئۆز كۆزى
بىلەن كۆرگەچكە، بىر نېمە دېمەيۋاتىدۇ، بولمىسا كانىيمىدىن
بوغاتتى» دەپمۇ ئويلايتتىم. لېكىن، ھەرقانچە باش قاتۇرساممۇ،
ئۆزۈمنى ھەرقانچە ئۇۋۇلسامۇ بۇ ھەقىقەت ئىدى.

ئادرېسىمىزنى، يېزا بازىرىدىكى بوتكىنىڭ تېلېفون نومۇرىنى يېزىپ بېرىپ ساقچىخانىدىن ئايرىلدۇق.

— يۇرتقا بۇگۈنلا كېتەمدۇق؟ — سورىدى سەيدۇللا.

— ياق، مەن كەتمەيمەن.

— نېمىشقا؟

— مەن بىر مەزگىل تۇراي، بىرەر ياخشى خەۋەر بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە يۇرتقا قايسى يۈزۈمنى كۆتۈرۈپ بارىمەن.

— يۈز بەرگەن ئىشنى سىدىققا ئۆزۈم چۈشەندۈرەي.

— شۇنداقتىمۇ مەن قالاي.

— جاپا تارتىپ قالارسەنمىكىن.

— بېشىمغا كەلگەننى كۆرەرمەن.

— مەيلى ئەمىسە. مەن بۇگۈن كەچنىڭ پويىزىدا ماڭاي.

— ماقۇل.

بەز يېمەيدىغان مۇشۇك يوق

كۆنلىرىم ناھايىتى تەستە ئۆتمەكتە ئىدى، دەسلەپكى بىر ھەپتە دېلو مەلۇم قىلغان ساقچىخانىغا ھەر كۈنى قاتراش بىلەن ئۆتتى. جاۋاب «تەخىر قىلىڭ، يېپ ئۇچى تېپىلغان ھامان سىز بىلەن ئالاقىلىشىمىز» دېگەنىدىنلا ئىبارەت ئىدى. ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە نېمە قىلارىمنى بىلمەيتتىم. زىيان ئېغىر كەلدىمۇ ياكى تۇنجى قېتىملىق سودىدا مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغىنىم ئەلەم بولدىمۇ، ئۆزۈمنى قويارغا يەر تاپالمايۋاتاتتىم. سەيدۇللانىڭ ماگىدىغان چاغدىكى مەيۈس ھالىتى، ياش مارىلاپ تۇرغان كۆزلىرى، تامدەك تاتىرىپ كەتكەن چىرايى، نەچچە كۈن ئىچىدىلا كۆرۈنەرلىك ئورۇقلىغان جىسمى، سىدىقنىڭ چەكچەيگەن كۆزلىرى، ئاچچىقتىن دىردايغان ساقاللىرى، غەزەپتىن چىڭ تۇگۈلگەن مۇشتى ھەدىگەندە كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ، قانداق قىلىپ بولسۇن مۇختار دېگەن قويمىچىنى تېپىپ، ئۇنىڭ بىلەن ھېساب-كىتاب قىلىشىش ئىستىكى كۆچىيەتتى. كوچا، بازارلاردا ئۇچرىغان چىرايلارغا سەپسېلىپ قارايتتىم-يۇ، لېكىن ماگا تونۇش تاتۇق يۈزلۈك كازىزاپنى تاپالمايۋاتاتتىم. يانچۇقۇمۇ كۈندىن-كۈنگە بوشاۋاتاتتى. تاماق-ياتاق چىقىمى مېنى بىرەر ئىش تېپىپ قىلىشقا ئالدىرىتاتتى، لېكىن بۇنداق ھەممە نېمىسى يات چوڭ شەھەرنىڭ قايسى يېرىدە مەن ياتقۇدەك بىرەر كاما، قورساق غېمىدىن قۇتۇلغۇدەك ئىش بارلىقىنى بىلمەيتتىم. ئۇرۇمچىدە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتلىرىمدا، نەنمېندىكى يولىنىڭ بويىدا كېرەكلىك سايمانلىرىنى ئالدىغا رەتلىك تىزىپ قويۇپ، قىلالايدىغان ئىشلىرىنى بىر تاختىغا يېزىپ، ئادەم ئىشلەتكۈچىلەر-

نى كۈتۈپ تەلمۈرۈپ تۇرغان سانجاق-سانجاق ئىشلەمچىلەرنى كۆرگەنىدىم، لېكىن ھازىر بىرەر ئىش قىلاي دېسەم نە كېرەكلىك سايمان، نە ئۆزۈم يارىغۇدەك ئىش يوق ئىدى. ياتاقداشلاردىن ئىككى-ئۈچى مالليرىنى زىيىنىغا بولسمۇ سېتىپ كېتىپ، ئەمدى-لىكتە ئۈچەيلەنلا قالدۇق.

— ئەمدى قانداق قىلاي دەيسىز؟ — سورىدى بىر كەچلىكى قاپقارا توم بۇرۇتىنى بولۇشىغا قويۇۋەتكەن غۇلجىلىق ئوتتۇرا ياش كىشى.

— ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن. ئولتۇرسام-قوپسام ئويلايدىغىنم ھېلىقى قويمىچىنى تېپىش، ئۇنى تاپسامىلا ئۆلۈپ كەتسەمۇ، پۇخادىن چىققۇچە بىر دېيىشمىسەم.....

— قانىنى قان بىلەن يۇغىلى بولمايدۇ، ئۇكام. دەرۋەقە زىيان ھەممە ئادەمگە ئاچچىق، قورسىقىڭىزدىكىنى دېمىسىڭىزمۇ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىڭىزنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمىز. بىر مەزگىل تەخىر قىلىڭ، «سەۋرىنىڭ تېگى ئالتۇن» دەپتىكەن. بەلكىم ساقچىلارنىڭ ياردىمى تېگىپ قالار، شۇڭا يۇرتىڭىزغا قايتىۋېرىپ، خەۋەرى بولۇپ قالسا يەنە كەلسىڭىز بولماسمۇ، ئۇكام.

— يۇرتقا قايسى يۈزۈم بىلەن بارىمەن، جېنىم ئاكا؟ — ئاۋازىم تىترەپ كەتتى. ھېلىلا يىغلىۋېتىدىغاندەك ئىدىم، — دەسمالىنىڭ ھەممىسى مېنىڭلا بولسغۇ بىر نۆرى ئىدى، لېكىن بىز شېرىكلەشكەن، يەنە بىر شېرىكىم يۇرتتا قېلىپ مەن بۇ يەرگە كەلگەن. يەنە تېخى خەقنىڭ مېلىنىمۇ قويمىچى مېنىڭ قولۇمدىن ئەكەتتى، مانا ئەمدى پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا يوق، يۇرتۇمغا قۇرۇق قول بارسام قەرزلىرىمنى قانداق تۆگىتىمەن؟ شۇڭا، قانداق قىلىشنى بىلەلمەي قالدىم، ئاكا.

— بۇ دېگىنىڭغۇ توغرا، يەنە بىر ياتاقدىشىم، — ئەمدى قانچە پۇشايمان قىلساڭمۇ بىكار. مۇشۇ كۈنلەردە ئادەملەرمۇ ئىنى-

سابسىزلىشىپ كەتتى. ئوغۇل پەرزەنت كۆرسە ئۆزىدىن، قىز پەرزەنت كۆرسە ئايالىدىن كۆرىدىغانلار ناھايىتى جىق. شۇڭا بىر مەزگىل بۇ يەردە تۇرۇپ باقسىڭىز، بەلكىم..... ــ ئۇ نېمىشقىدۇر گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىپ جىمىپ قالدى.

ــ مېنىڭمۇ شۇنداق قىلغۇم بار. ئىككى-ئۈچ كۈندىن بۇيان قۇرۇم يەتكۈدەك ئىش بولسىلا قىلاي دېگەن بولساممۇ، لېكىن بۇ شەھەردە ئۇنداق ئىش ماڭا ئاشامدۇ دەيسىز.

ياتاقداشلىرىم شۇك بولۇپ قېلىشتى. ئۇلارنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقى ماڭا قاراڭغۇ ئىدى.

ــ مۇنداق قىلامدۇقيا، ــ بايىاتىن بېرى بولغان پاراڭنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان تۇرپانلىق سېمىز كىشى توساتتىن ئېغىز ئاچتى، ــ بۇ يەردىكى ئۇيغۇر تېرىچىلەرگە خىزمەت ئىشلەپ ئاز-تولا بىر نەرسە يىغىپ، سىزنى يۇرتۇڭىزغا يولغا سېلىپ قويايلى دەپ ئويلىغان. ھازىر قارىسام، بازار كاساتچىلىق، كىمنىڭلا قېشىغا بارسا قاقشاشتىن باشقا گەپ يوق، شۇڭا خېلى-خېلى بايلىرىنىڭ يانچۇقىدىن 1000 سوم ئەمەس، ئون سوممۇ تەستە چىققۇدەك. سىزگە ياقسا بازارنىڭ خېلى ئاۋات يېرىدە بىر ئۇيغۇر ئاشخانىسى بار، نەچچە قېتىم تاماق يېگىلى بېرىپ، غوجايىنى بىلەن ئاز-تولا تونۇشۇپ قالدىم. قارىسام ئىمانى بار ئادەمدەك قىلىدۇ. سىزنى شۇنىڭ يېنىغا باشلاپ باراي، قوشۇلۇپ قالسا ھۈنەر ئۆگەنگەچ شۇ جايدا پاناھلىنىپ تۇرۇڭ. قارىسام لىشەندە ياشاۋاتقان، سودا-تىجارەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ كۆپىنچىسى شۇ يەردىن تاماق يەيدىكەن. شۇ جايدا تۇرسىڭىز بەلكىم ئىزدىگەن ئادىمىڭىز ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ئالدىڭغا پەيدا بولۇپ قالسا، ئەجەب ئەمەس.

ــ ئۇ غوجايىن ئۇنارما؟ ــ بىردىنلا جانلىنىپ سورىدىم.

ــ مېنىڭچە ئۇنايدۇ. ھەدىسته «بېشىغا كۈن چۈشكەنلەرنىڭ

بېشىنى سىلىسا ساۋاب» دېگەن گەپ بار. ئەگەر ئۇنىمىغۇدەك يېرى بولسا، ئۇنى بىر ئاماللارنى قىلىپ ئۇناتقۇزىمەن.

ــ بۇ ئوبدان گەپ بولدى، شۇنداق قىلىلى، كېيىنچە ئىشلا بىردىنلا ئوڭشىلىپ كېتەمدۇ تېخى، كىم بىلىدۇ، ــ دېدى شاپ بۇرۇت

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن، تۇرپانلىق تېرىچى بىلەن ئۇ گېپىنى قىلغان ئاشخانىغا باردىم. دېگەندەك بۇ ئاشخانا بازارنىڭ ئاۋات يېرىگە جايلاشقان، ئالدىغا «لىشەن ئۇيغۇر ئاشخانىسى» دېگەن ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە خەتلەر قىڭغىر-سىڭغىر يېزىلغان، خېلى يىراقتىن قارىسىمۇ ئادەمنىڭ كۆزىگە ئېنىق چېلىقىدىغان يوغان ۋىۋىسكا ئېسىلغانىكەن. بۇ ئاشخانىنىڭ ئىچى خېلى چوڭ ھەم ھەشەمەتلىك بېزەلگەن بولغاچقا، كىشىگە ھۇزۇر بەخش ئېتەتتى. ياتاقدىشىم ئوڭ قولىنى كۆكسىگە قويۇپ، ئىشكىنىڭ تۈۋىگىلا قويۇلغان كەنتىرنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان، قۇلىقىغا ئالتۇن ھالقا، بارماقلىرىغا ئالتۇن ئۈزۈك سېلىۋالغان، كۆزلىرى كۆكۈش، 21 ــ 22 ياشلاردىكى ئايالغا تەۋازۇ بىلەن ئېگىلىپ سالام قىلغاندىن كېيىن، ئالدىرىماي تىنچ-ئامانلىق سوراپ، ئاندىن ئېيتتى:

ــ خانقىز، قارىكام كۆرۈنمەيدىغۇ؟

ــ ھېلى ئىچكىرىگە كىرىپ كەتكەندەك قىلغان، سىرتقا چىققىنىنى كۆرمىدىم.

ــ ئۆزى بىلەن كۆرۈشەي دەپ كېلىۋىدىم، مالال قىلىدىغان ئازراق ئىش بار ئىدى، چاقىرتقان بولسىلا.....

ــ مۇشۇ كۈندە پۈتىغا شار تېڭىۋالغاندەك بولۇپ قالدى ئۇ ئادەم، جىندەك تەخىر قىلسىلا، ــ خانقىز ئورنىدىن قوزغالمايلا ۋارقىرىدى، ــ ھەي ئەلى، ئىچكىرىگە قاراپ باقە، قارىكاڭ بار-مىكىن! بولسا مېنى چاقىردى دېگىن، تېزرەك چىقسۇن!

ئاشخانىدىكى شىرەلەرنى سۈرتۈۋاتقان گىرۋىگىنە كەلگەن

بىرى ئاشخانىنىڭ تۆر تەرىپىگە ئۆتۈپ كېتىپ ھايال بولمايلا يېنىپ چىقىپ، ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كەينىدىن سوڭدىشىپلا چىققان 45 ــ 46 ياشلاردىكى غۇلۇسقىنە كەلگەن، بۇرنىنىڭ ئۇچىدا مېڭى بار كىشى بىز تەرەپكە كەلدى.

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، قاريكا، قانداقراق ئەھۋاللىرى، ئوبدان تۇرۇۋاتاملا؟

ــ خۇداغا شۈكۈر، ھەرھالدا جېنىمىزنى ئوغرىغا بەرمەي مۇشۇنچىلىك تۇرۇۋاتىمىز مانا.

ــ ھىم..... مۇنداق دېسىلە.

غوجايىن مۇغەمبەرلەرچە كۈلدى.

ــ خوش.....، قېنى، نېمە خىزمەت بارىكىن؟

ياتاقدىشىم سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، مېنى بىگىز بارمىقى بىلەن كۆرسىتىپ دېدى:

ــ بۇ يىگىتنىڭ ئىسمى ئالماس. ئون نەچچە كۈن ئىلگىرى بىر ماشىنا تېرە ئېلىپ كەپتىكەن، قويمىچىغا ئۇچراپ ئەسلـ ۋەسلىدىن ئايرىلىپتۇ. تۇرغان تۇرقى مانا مۇشۇ، شۇڭا بۇ بالىغا ئاتىدارچىلىق قىلىپ، بېشىنى سىلارمىكىن دەپ ئۆزلىرىنى.....

ــ ئاشخانا ئىشلىرىنى قىلالامدۇ؟ ــ سورىدى غوجايىن بىردە ماڭا، بىردە ياتاقدىشىمغا قاراپ.

ــ قىلالايمەن. قاچا ـ قۇچا يۇيۇش، تاماق توشۇش، كۈتكۈ ـ چىلىك قىلىش..... ــ ياتاقدىشىمنىڭ بايا ئۆگەتكىنى بويىچە ئاغزىمغا كەلگەننى دەۋەردىم.

ــ سەي قورۇيالامسەن؟

ــ بۇرۇن ئاز ـ تولا ئۆگەنگەن. ئىككى ـ ئۈچ كۈن ئوچاق بېـ ـشىدا تۇرسام بىمالال قىلىپ كېتەلەيمەن.

ــ ئەسلىي ئادەم ئالماي دېگەن، بوپتۇ، بۇ ئاداش بىلەن تۇغقاندەكلا بولۇپ قالدۇق، سۆزىنى يېرىۋەتسەم قاملاشماس. ئەمـ ـ

سه ئوبدان ئىشله، قالغان ئىشلارنى خانقىز ئاچاقتا ئورۇنلاشتۇرىدۇ.

— ماقۇل.

— رەھمەت سىلىگە قارىكا. بۇ بالىدىن يانمىسا خۇدايىمدىن يانار، ئاللا ھەممىنى بىلگۈچى، ئىنسانلارغا مېھرى-شەپقەت يەتكۈزگۈچى. ئۇ ياخشىلىقلىرى ئۈچۈن بەھىساب مال-دۇنيا، ئابرۇي ئاتا قىلار.

— شۇنداق بولسۇن ئەمسە. سىرتتا ئازراق ئىشىم بار ئىدى، مەن مېڭىۋېرەي، ئۆزلىرى چاي-پاي ئىچىپ قايتالا-ھە!

ئۇ ماڭغاندىن كېيىن ياتاقدىشىم خانقىزغا غوجايىنلىق تاپشۇرمىسىنى ئېيتىپ بولۇپ بۇ ھىممىتىگە كۈلەرلىك بىرىدە چوقۇم جاۋاب قايتۇرىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە بەرگەندىن كېيىن ماڭا قاراپ دېدى:

— ئەمسە ئىش شۇنداق بولسۇن، ئۇكام. بايا قارىسام ياتاقتىمۇ ھېچ نەرسىگىز قالماپتۇ. ئەمدى مەشھەدە ئىشلەپ پەيت كۈتۈڭ، ئاللا ئىگەم سىزنى مۇراد-مەقسىتىگىزگە يەتكۈزگەي. مەنمۇ ئەتە-ئۆگۈن ماڭىمەن، بىز يەنە كۆرۈشەلەمدۇق-يوق بىلمەيمەن، ئامان بولۇڭ.

ئۇنىڭغا قانداق رەھمەت ئېيتىشنى بىلەلمىدىم. كۆز چاناقلىرىم ياشقا تولدى. ۋۇجۇدۇم ياپراقتەك تىترەپ، ھېلىلا يىغلۇۋېتىدىغاندەك قىلاتتىم، لېكىن ئايال كىشىنىڭ ئالدىدا يىغلاپ سالماي دەپ ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم.

— خوش ئاكا، بۇ ياخشىلىقىڭىزنى ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا ئۇنتۇمايمەن.

ئۇ كەتكەندىن كېيىن، كەنتىرىنىڭ يېنىغىراق سۈرۈلۈپ «مەن نېمە ئىش قىلىمەن» دېگەندەك نەزەردە خانقىزغا تىكىلدىم.

— يوتقان-كۆرپىلىرىڭىز بارمۇ؟ — سورىدى خانقىز ئېغىزىنى ئۇچلاپ.

— يوق.
— ئەمسە ئەلىگە ھېلى دەپ قويماي، لازىمەتلىكلەرنى تەيـ
ـيارلاپ بەرسۇن. يەر ئاستىدىكى ئۆيدە يېتىپ ـ قوپۇڭ.
— ماقۇل.
— ھازىردىن باشلاپ ئىشقا چۈشۈڭ، ئاساسلىق ئىشىڭىز قاچا ـ قۇچا يۇيۇش، پاكىز يۇيۇشقا دىققەت قىلىڭ ـ ھە!
— چوقۇم دېگىنىڭىزدەك قىلىمەن.
— ئەلى..... ھەي ئەلى! ماۋۇ يىگىتنى ئارقا ھويلىغا باشلاپ چىق! قاچا ـ قۇچا يۇسۇن.....
— مېڭىڭلا ئەمسە، — دېدى بايا غوجايىننى ئىچكىرىدىن چاقىرىپ چىققان يىگىت قولىدىكى چەينەكنى ئۈستەلگە قويۇپ بېشى بىلەن ئىشارەت قىلىپ.
شۇ كۈندىن تارتىپ ئاشخانىدا ئىشلەشكە باشلىدىم. ئائـ
ـلىدە ئۈچ ـ تۆت ئادەمنىڭ قاچىسىنى يۇيۇش ئوڭاي بولغىنى بىلەن ئاشخانىدا دەستە ـ دەستە، چوڭ ـ كىچىك تەخسىلەرنى يۇيۇپ بولا ـ بولمايلا كۈتكۈچىلەر يەنە دەستە ـ دەستە تەخسىلەرنى يېنىمغا دۆۋىلىۋېتەتتى. كۈنبويى مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ قاچا يۇياتتىم. بۇنداق ۋاقىتلاردا ئابلىكىم، جەمىلەلەرگە ۋەدە بەرگەنلىرىم كۆز ئالدىمغا كېلەتتى. ئازاب، ئۆكۈنۈش ئارىلىشىپ كەتكەن ھەسرەتـ
ـلىك تۈيغۇ ئىچىدە كۆزلىرىمگە ياش ئالاتتىم. ئۆزۈمنى ئەيىبلەيتـ
ـتىم، بىراق قانچە پۇشايمان قىلساممۇ ئورنىغا كەلمەيتتى. شۇڭا، بۇنداق تۈيغۇلاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن قولۇم بوشسىلا ئاشخانىغا چىقىپ، ھەربىر شىرەدە تاماق يەۋاتقانلارغا سەپسېلىپ قاراپ كېتەتتىم. بىراق مۇختارغا ئوخشايدىغان بىرەرسىنمۇ ئۇچرىتالماي، ئۇھ تارتقىنىمچە كەينىمگە ياناتتىم. بەزىدە خانىمز قېشىمغا چىقىپ قىلۋاتقان ئىشلىرىمغا بىردەم زەن سېلىپ تۇرغاندىن كېيىن، يەنە كىرىپ كېتەتتى. ئاشخانىدا ئىشلىگەن ۋاقتىم ئۇزارغانسېرى ئۇنىڭ

نازارەت قىلىدىغان قېتىم سانىمۇ كۆپەيمەكتە ئىدى. «تاينىلىق ئىشمىنى نازارەت قىلىش ئارقىلىق، قۇسۇر تېپىپ ئەدەپلەشنى ئويلىدىڭغۇ، چۆچۈرىنى خام سانىما. ھەرگىزمۇ ساڭا ئۆزۈمنى تۇتۇلمايدۇپ قويمايمەن» دېگەن خيال بىلەن تېخىمۇ بېرىلىپ ئىشلەشكە باشلايتتىم. ئۇ يېنىمدىلا ئۇيان-بۇيان ماڭاتتى، لېكىن گەپ قىلمايتتى. ئۇنى كۈندە دېگۈدەك كۆرۈۋاتساممۇ، ئۇنىڭ ئېرى — ھېلىقى غوجايىننى پەقەت ئىككى قېتىملا غىل-پال كۆردۈم.

— ئىشى تولا ئادەم ئۇ، — دېگەنىدى بىر كۈنى ئەلى، — مەنمۇ قارىكامنى تۈزۈك چۈشىنىپ كەتمەيمەن. باشقىلاردىن ئاڭلىسام بۇ ئاشخانىدىن باشقا تىجارەتلىرىمۇ بار ئوخشايدۇ. قول ئاستىدا بىرەر يۈز ئادىمى بارمىش. لېكىن مېنىڭ بېشىمنى سىلاپ، قورسىقىمنى تويغۇزۇپ، ئىگنىمنى پۈتۈن قىلىپ بېرىۋاتقانىدىكىن، يەنە نېمە ئىشلارنى قىلىشى بىلەن كارىم يوق، ئاداش..... كېچە-كۈندۈز ئارزۇ قىلىدىغىنىم تېزرەك ھۈنەر ئۆگىنىۋالسام، ئاندىن بىرەر بۇلۇڭ-پۇشقاقتا كىچىكرەك بولسىمۇ ئاشخانىدىن بىرنى مۇستەقىل ئېچىۋالسام، قالدىسىنى پېشانەمگە پۈتۈلگەن بولسا شۇ چاغدا كۆرەرمەن.

— سىلىمۇ ماڭا ئوخشاش قويمىچىغا ئۇچرىغانمۇ؟ — كوچىلاپ سورىغۇم كەلدى.

ئۇ ئالقانلىرىغا بېشىنى قويۇپ بىردەم ئۇنچىقماي ياتقاندىن كېيىن، ئېغىر ئۇھسىنىۋېتىپ ئېغىز ئاچتى:

— دېسەم گەپ جىق، ئاداش. تولۇقسىزنى پۈتكۈزۈپ، سىكرېتارلىقى قولىغا چۈشتۈم، ئائىلىدىكى بەش جان ئادەمنىڭ تېرىيدىغىنىمىز ئاران يەتتە مو يەر ئىدى. دادام خىلى بۇرۇنلا ئۆستەڭ قۇرۇلۇشىدا پۈتىغا قورام تاش چۈشۈپ كېتىپ مېيىپ بولۇپ قالغان بولۇپ، ئۆز ھاجىتىدىن ئاران چىقالايتتى. ئانامۇ بىر كۈن ساق يۈرسە، ئىككى-ئۈچ كۈن ئەلەڭ-سەلەڭ ئىدى. مەن بالىلىقىڭ

تۇنجىسى بولغاچقا، ئۆيىنىڭ ئېغىر-يېنىك ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى زىممەمگە چۈشتى. شۇڭلاشقىمۇ ئەتىدىن كەچكىچە ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرى. ھاشار دېگەنلەردىن قولۇم بوشىمايتتى. ئىككى يىل ئىلگىرى تازا بۇغداي ئورمىسىدا ھاشار بوپتۇ، سېكرېتار بىر-ئىككى چۆگۈن چاي قاينىمى ۋاقتىتا ئېتىزلىققا تۆت-بەش قېتىم كەلدى. مەن جاھانىدا بار بارلىق تاتلىق گەپلەرنى قىلىپ يالۋۇرغان بولساممۇ، لېكىن ھاشارغا بارمىسام بولمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ كانىدەك تۇرۇۋالدى. خۇدانىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىپمۇ باقتىم، بىراق زادى ئۇنامدىغان. ھاشارغا كەتسەم يەنە قانچىلىك ۋاقىتتا قايتىپ كېلىشىمنى ئۇقمايتتىم. سەن بىلمەمسەن-بىلمەمسەن بۇنى ئۇقمايمەن، ھاشار دېگەندە ئىككى كۈنلۈك دېيىلگەن ئىش بەش-ئالتە كۈنگە سوزۇلۇپ كېتىدۇ. بۇغداينى ۋاقتىدا ئورۇۋەتمىسەم دانلىرى تۆكۈلۈپ ئېغىر زىيان بولاتتى، ئۆيدىكىلەر بۇنىڭ ھۆددە-سىدىن چىقالمايتتى. سېكرېتارغا يالۋۇرۇۋېرىپ رۇخسەت ئالالمى-غاندىن كېيىن ھاشارغا بارمايمەن دەپ كېسىپلا ئېيتتىم. ئۇ ئۇنى دەپ، مەن بۇنى دەپ تۆتۈشۈپ قالدۇق. قانداق بولغىنىنى ھېچ ئۇقالمايلا قالدىم، ئۇنىڭ ئاتقان مۇشتى قاپقىمغا تېگىپ، كۆزلە-رىمدىن ئوت چىقىپ كەتتى. «سەن مۇشت ئېتىشنى بىلمەيدە-كەنسەن، مۇشت دېگەننى مۇنداق ئاتىدۇ» دەپ راسا سالدىم. شۇ ئەسنادا قولۇم-قوشنىلار بىلەن ئۆيۈمدىكىلەر نەق مەيدانىدا پەيدا بولدى. دادام: «بالىلىق قىپسەن، بالام. ئەسلىي سەن قول ياندۇرمايدىغان ئىشتى. ئەمدى بولىدىغان ئىش بوپتۇ، بۇ يەردە تۇرما، يىراقلارغا كەت. كېيىن ئىشلار ئىزىغا چۈشكەندە قايتىپ كېلەرسەن» دەپ قولۇمغا پۇل تۇتقۇزدى. ئۇنىڭسىزمۇ سېكرېتارنىڭ سۇنايلىنىپ ياتقىنىنى كۆرۈپ قورقۇپ قالغانىدىم. دادامنىڭ گېپى ياغدەك يېقىپ، دەرھال «ئالە شەھەرىڭنى، كۆرمەي تەرىڭنى» دەپ يۇرتتىن چىقىپ كەتتىم. بىر مەزگىل ئۇرۇمچىدە تۇرۇپ،

قەيەردە ئىش بولسا قىلىپ، قەيەردە كەچ بولسا يېتىپ دېگەندەك كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىمەن. قارىسام ئىشلىرىم ھېچ ئىلگىرى باسمىدى. شۇڭا باشقا بالىلار بىلەن ئىچكىرىگە كىرىپ باقايلى، ئۇ يەردە بىرەر يىل تۇرساق بېيىپ كېتەرمىز دەپ ماڭدۇق. بارمىغان يەر، قىلمىغان ئىش ئاز قالدى. لېكىن «ھەممە يەردە قازانىنىڭ قۇلقى تۆت» دەپ، كۈن ئالماق تەسكەن، ئاداش. كۇلىغا كىرىپ قىلمىغان ئىشىم قالمىدى. لېكىن، بىرىنچىدىن، «قوشۇن» غا قاتناشمىدىم. ئىككىنچىدىن، قورساق غېمىدە تىلەمچىلىك قىلساممۇ، ئوغرىلىق قىلمىدىم. تەقدىر ئاخىرى مېنى مۇشۇ لىشەنگە ئەكېلىپ تاشلىدى. نەچچە كۈن سەرسان بولۇپ يۈرۈپ بۇ ئاشخانىغا كېلىپ قالدىم. ھازىر ھەرھالدا ياتىدىغان يېرىم، يەيدىغان تامىقىم بار. شۇنداقتىمۇ ئۆزگە يۇرتتا كۈنلۈكى بەتتە پولۇ يەپ سېسىق كېكىرىپ، ئېسىل كىيىنىپ ئۆز سايەڭدىن پەخىرلىنىپ يۈرسەڭمۇ، يەنىلا ئاشۇ توپىلىق يول، ئېرىقلاردا كۈۋەجەپ ئېقىۋاتقان لاي سۇ، قاتتىق بولسىمۇ يېيىشلىك، ئادەمگە لەززەت بېغىشلايدىغان زاغرا، كىندىك قېنىڭ تۆكۈلگەن ئانا يۇرت، بېقىپ ئۆستۈرگەن ئاتا-ئاناڭ ۋە قوۋم-قېرىنداشلىرىڭنى سېغىنىدىكەنسەن. بۇنى ئويلىسام بۇ يەردە بىردەممۇ تۇرغۇم كەلمەيدۇ. لېكىن يۇرتقا بارسام، ھېلىقى ئەبگار سېكرېتار قانداق بولدى؟ ئۇ ئىشلار ئۇنتۇلدىمۇ-يوق؟ بۇنى بىلمىگەچكە دېلىغۇل بولۇۋاتىمەن.....

ئۇنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى ئۇنچىقماي ئاڭلىدىم، دېمىسىمۇ يۇرتتىن ئايرىلغانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆزىگە چۈشلۇق سەرگۈزەشتىسى بار ئىدى.

بۇگۈن چۈشتىن كېيىن ناھايىتى ئالدىراش بولۇپ كەتتىم. يۇيۇلۇپ بولغان تەخسىلەرنىڭ دەستىلەپ ئىچكىرىگە ئەكىرىلىپ يەنە ھايالشمايلا قېشىمغا چىقىۋاتقانلىقىغا قاراپ: «بۇگۈن مېھمانلار كۈندىكىدىن كۆپ ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدىم. زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ

ئىشلىگەچكىمۇ پاچاقلىرىمنىڭ بۇلجۇڭ گۆشلىرى ئاغرىپلا تۇراتتى. كۆن پاتاي دېگەندە خانقىز يېنىمدا پەيدا بولۇپ، ماڭا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئېيتتى:

— ھېرىپ كەتتىڭىزمۇ؟

— ھەئە.

— ئەمىسە دەم ئېلىڭ، ئورنىڭىزدا بۇگۈنچە ئەلى يۇيۇپ تۇرسۇن.

ماڭا بۇنداق كۆيۈنۈپ كېتىشىنىڭ سەۋەبىنى بىلمەكچى بولغاندەك ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلگەن بولساممۇ، لېكىن ھېچنېمىنى پەرەز قىلالمىدىم. شۇ ئەسنادا ئۇ يانچۇقىدىن ئون يۈەنلىك پۇلدىن بىر تۇتام چىقىرىپ تەڭلىدى.

— مەڭ، بۇنى ئېلىڭ. ھازىرلا مۇنچىغا بېرىپ يۇيۇنۇپ، ئوبدان كىيىمىدىن بىر قۇر ئېلىپ، ئۈستىبېشىڭىزنى ئالماشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن مېنى ئىزدەڭ. سىز بېجىرىدىغان جىددىي ئىش بار.

پۇلنى ئېلىش-ئالماسلىقنى بىلمەي تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدىم. ئۇنىڭ نېمە سەۋەبتىن ماڭا بۇنچە كۆيۈنۈپ كېتىشى ھەرقانچە قىلساممۇ تېگىگە يېتەلمەيدىغان بىر سىر ئىدى.

— نېمە قاراپ تۇرىسىز، پۇلنى ئېلىپ مەن دېگەندەك قىلىڭ. نېرى-بېرىسىنى سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرمايلا پۇلنى ئالدىم.

— ئەمىسە ھايال بولماڭ-ھە! سىزنى ئاشخانىدا ساقلايمەن.

ئىش كىيىمىمنى سېلىۋېتىپ سىرتقا ماڭدىم. لېكىن قەلبىمدە چىگىش خىياللار لەيلەپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ تاسادىپىي كۆيۈنۈپ كېتىشى مېنى ھەقىقەتەن گاڭگىرىتىپ قويغانىدى. ماگىزىندا كىيىم تاللاۋېتىپ، مۇنچىدا يۇيۇنۇۋېتىپمۇ شۇنى ئويلىدىم. مۇنچىدىن چىققاندىن كېيىن ئۆزۈمنى بىردىنلا يېنىكلەپ قالغاندەك سەزدىم. دېمىسىمۇ تېرە بېسىپ بۇ يەرگە مېڭىشتىن ئىلگىرى يۇيۇنغانچە،

ئىككى-ئۈچ ئايدىن بېرى بەدىنىم سۇ دىدارى كۆرۈپ باقمىغانىدى.

— كەلدىڭىزما؟ — دېدى خانقىز ئاشخانىغا كىرىشىمگىلا، — «ئادەم ئەسكى ئەمەس، كىيىم ئەسكى» دېگەن شۇ، باشقىچىلا بولۇپ قاپسىز. بولسىغۇ بۇرۇتىڭىزنى ياستۇالغان بولسىڭىز تېخىمۇ ياخشى بولاتتىكەن، لېكىن بۇ يەردە ساقال-بۇرۇت ياسىيالمىغۇدەك ئادەم يوق-تە.

مەن ئۇندىمىدىم. خانقىز ئىچكىرىدىن بىرىنى چاقىرىپ، پوكەينىك ئالدىدا ھېسابات قىلىپ تۇرۇشىنى بۇيرۇغاچ قوشۇپ قويدى:

— يەر ئاستىدىكى يىلانىنىڭ كۆشىگىنىنىمۇ بىلىمەن جۇما، ھېساب-كىتاب خاتا بولمىسۇن.

— توۋا دېسىلە، خان ئاچا. بىرەر-يېرىم پۇڭ پۇللىرىنىمۇ ئۈيان-بۇيان قىلىشقا ھەددىمۇ، مېنىڭ.....

خانقىز ماڭا كۆزىنى قىسىپ قويدى-دە، بېشى بىلەن «ئارقامدىن مېڭىڭ» دېگەن ئىشارەتنى قىلىپ، ئاشخانىنىڭ ئىچ تەرىپىدىكى پەلەمپەي بىلەن يۇقىرىغا ماڭدى. ئۇنىڭ زادى نېمە ئىش قىلماقچىلىقىنى بىلمىسەممۇ، باشقىلارنىڭ گۇمانىنى قوزغاپ قويماسلىق ئۈچۈن سەل ئارىلىق قالدۇرۇپ ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. ئۇ ئىككىنچى قەۋەتتىكى بىر ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئېچىپلا كىرىپ كېتىپ، بۇيرۇق قىلغاندەك دېدى:

— كىرىڭە، ئىشكىنى چىڭ يېپىۋېتىڭ!

ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە ئىشكىنى ئېتىۋەتتىم. ئۆي غۇۋا يورۇق بولۇپ، ئادەمگە ئازادىلىك تۇيغۇسى بېرەتتى.

— قېنى ئولتۇرۇڭ، — دېدى ئۇ ماڭا يۇمشاق كىرىسلونى كۆرسىتىپ.

كىرىسلوغا ئولتۇرۇپ ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتىم. ئۆي پۈتۈنلەي ياۋروپا پاسونىدا بېزەلگەن، تۆر تامغا «مۇقام» نامىلىق رەسىم

چاپلانغانىدى.

ــ قورسقىڭىز قانداق؟ ــ سورىدى ئۇ دىققىتىمنى بۆلۈپ.

ــ توق، بايا ئوبدانلا تاماقلىنىۋالغان.

ــ بىر نېمە ئىچەمسىز؟

ــ ياق.

ــ قاراپ تۇرۇپ يالغان ئېيتتىڭىز-ھە! مۇشۇ كۈنلەردە سىز دېمەتلىك ياشىلارنىڭ ئىچىدە ئىچمەيدىغىنى، چەكمەيدىغىنى بولامدۇ؟ يەنە كېلىپ سىزدەك ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغانلار تېخىمۇ شۇنداق.....

دەرھال ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ ماڭا ئوتلۇق كۆزلىرىدە بېقىپ، ئىللىق كۈلۈمسىرەپ قويغاندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشىكىنىڭ تۆۋىدىكى ئىشكاپنى ئاچتى، ئىشكاپقا ھەر خىل ھاراقلار قاتار تىزىۋېتىلگەن بولۇپ، ئېگىز-پاكار، سېمىز-ئورۇق بوتۇلكىلار لىق توشقانىدى. ئۇ ئىككى ئېگىز رومكىغا قىزىل ھاراق قۇيۇپ پەتنۇس بىلەن كۆتۈرۈپ كەلدى-دە، بىرىنى مېنىڭ ئالدىمغا قويۇپ، بىرىنى قولىغا ئالدى.

ــ قېنى، ئېلىڭ.

رومكىنى قولۇمغا ئالدىم-يۇ، لېۋىمگە ئاپارمايلا ئۇستەلگە قويغاندىن كېيىن سورىدىم.

ــ مېنى قانداق تونۇيسىز؟

ــ قانداق تونۇيسىز؟ ــ ئۇ سوئالىمنى تەكرارلىغاندىن كېيىن چىرايىمغا تىكىلدى، ــ بۇنى سوراش كېتەمدۇ؟ سىزنى تېخى مېنى تونۇپ بولدى دەپ ئويلاپتىمەن. بۇرۇن بىرەر يەردە كۆرۈپ باقمىغانمىا؟

ــ ياق، ھېچ ئېسىمگە ئالالمىدىم، ــ دېدىم راست گەپنى ئېيتىپ.

ــ بەلكىم شۇنداقتۇر..... ــ ئۇ مىيىقىدا كۈلۈپ قويغاندىن

كېيىن دېدى، ــ قېنى ئاۋۋال بۇنى ئىچىۋېتىڭ.

تەئەججۇپىم بارغانسېرى ئۇلغىيىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ھەرىكەت ۋە گەپ-سۆزلىرى مېنى ئويلاندۇرۇپ قويۇۋاتاتتى، لېكىن ئۇنى قەيەردە كۆرگەنلىكىمنى ئېسىمگە ئالالمايۋاتاتتىم.

ــ بەز يېگەن مۇشۇكتەك گىدىيىپ ئولتۇرماي، رومكىنى ئالمامسىز.

ئۇ ئالدىراتقاچقا، نائىلاج قولۇمغا رومكىنى ئالدىم.

ــ قېنى خوش.....

ــ خانقىز رومكىسىنى رومكامغا يېنىك تەگكۈزگەندىن كېيىن بىراقلا كۆتۈرۈۋېتىپ، ماڭا قارىدى. مەنمۇ رومكىنى لېۋىمگە ئاپىرىپ، بىر يۇتۇم ئىچىپلا ئۇستەلگە قويماقچى بولۇۋىدىم، ئۇ بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا ئېيتتى:

ــ ئوغۇل بالىدەك ئىش قىلىڭ، ئالماس. ھەممىنى كۆتۈرۈۋېتىڭ.

نائىلاج، ھەممىنى بىراقلا ئىچىۋەتتىم. ئۇ ئەمدى رازى بولغان چېغى، بېشىنى يېنىك لىڭشىتىپ، چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرۈتتى-دە، چاي ئۈستىلىنىڭ تارتمىسىدىن بىرقاپ تاماكىنى ئېلىپ، ئالدىمغا تاشلاپ قويدى.

ــ سىزنى راستىنلا تونۇيالمىدىم، خانقىز ئاچا..... ياق، خانقىز، ــ قانچە قىلىپمۇ ئۇنى ئېسىمگە ئالالمىغاچقا، ھەيرانلىقىم چەككە يېتىپ سوردىم، ــ تەقەززا قىلماي ئېيتىڭە، سىز مېنى قەيەردە كۆرگەن؟

ــ ۋىيەي..... كۆزىڭىزگە قېرى كۆرۈنۈۋاتامدىمەن؟ بىلىپ قىلىڭ، ئالماس. مەن سىزدىن كىچىك جۇمۇ! ــ ئۇ يېقىملىق جىلمىيىپ، قاش ئۇيناتقىنىچە نازلىق ئاۋازدا دېدى، ــ مېنى راستىنلا تونۇيالمىدىڭىزما؟

ــ ھەئە.....

ـــ دەپ كەلسەم گەپ تولا. مۇشۇ ۋاقتقىچە ئۆزۈمنىڭ كىملىكىنى تونۇش-بىلىشلەردىن يوشۇرۇپ كەلگەنىدىم. سىزنى ھېلىقى ئادەم ئاشخانىغا باشلاپ كىرگەندىلا تونۇغان ھەم ئادەم بار يەردە «مەن سىزنى تونۇيمەن، بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز» دەپ قالارمۇ دەپ قاتتىق ئەنسىرىگەنىدىم. شۇڭىمۇ يېنىڭزغا پات-پات چىقىپ تۇردۇم. قارىسام ئۆز ئىشىڭىز بىلەنلا بولۇۋاتىسىز. مېنى تونۇماپتۇ دەپ ئويلىدىم-يۇ، لېكىن كۆڭۈل توختىتالمىدىم. راست گەپنى دېسەم، ئىككىمىز مەكتەپداش، يەنە كېلىپ بىر فاكۇلتېتتا ئوقۇغان. مەن سىزدىن بىر سىنىپ تۆۋەن ئوقۇيتتىم. قانداق، ئەمدى ئېسىڭزگە كەلگەندىمەن؟

ـــ ياق، ھېچ ئەسلىيەلمەيۋاتىمەن.

ـــ بەلكىم، بىر فاكۇلتېتتا بولغان بىلەن مەكتەپتە ئوقۇغۇچى كۆپ تۇرسا، ئادەم قايسىبىرىنى تونۇپ بولالايدۇ دەيسىز. يەنە كېلىپ سىز بىر كىتاب مەستانىسى ئىدىڭىز، قاچانلا ئۇچراتسام قولىڭىزدا كىتاب.....

ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم، شۇڭا سۆزىنى ماقۇللىغاندەك بېشىمنى يېنىك لىڭشتقىنىمچە سورىدىم:

ـــ ئۇنداقتا بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭىز؟

ئۇ بۇنداق سورىشىمنى ياقتۇرمىغاندەك بىردەم ئۇنچىقماي ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، بوتىلاقنىڭكىدەك مەسۇم كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى.

ـــ بەك بىلگۈڭىز كېلىۋاتامدۇ؟

ـــ ھەئە.....

ـــ ئەسلىغۇ دەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. بايا «مەن باراي دوغام» بولۇپ، بەزى گەپلەرنى دەپ سالدىم. قارىسام، ئىچىڭىز كۆچلۈك يىگىتتەك قىلىسىز. بىرەرسىگە دەپ يۈرمەيدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن. دېسىڭىزمۇ كارايىتى چاغلىق، ھامان

يوشۇرۇپ بولالمايمەن. بىر ھېسابتا بۇ «ئاشكارا مەخپىيەتلىك» بولۇپ قالدى، ــ ئۇ ئېغىر ئۇھسىنىۋالغاندىن كېيىن، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ مەن مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغاندا، ئەسلىي ئوقۇمايدەپ ئويلىغان. ئائىلىمىز ئانچە بايلىقىمۇ ئەمەستى. ئالتە جان ئادەم دادامنىڭ مائاشىغا قاراشلىق ئىدۇق. دادام بىر تەرەپتىن ئۆز خىزمىتىنى قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئائىلىمىز جايلاشقان مەھەللىدىن يەر ھۆددە ئېلىپ، دېھقانچىلىق قىلاتتى. ئۇنىڭ ئايدا ئالىدىغان مائاشى بىلەن تۇرمۇشىمىز غورىگىل ئۆتەتتى. شۇڭا، ئوقۇيمەن دەپ ئۆيدىكىلەرنى قىينىچىلىقتا قالدۇرغۇم كەلمىدى، لېكىن دادام بۇنىڭغا ئۇنىمايدى «سەن باللارنىڭ چوڭى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆگىنىشتىمۇ ياماڭ ئەمەس، بىز قىينىچىلىق تارتىساق تارتايلىكى، كۆزىمىز پىلدىرلاپ تۇرغاندا ئوقۇۋال» دېدى. مەن ھەرقانچە تىركىشىپمۇ ئاتا-ئانامنى قايىل قىلالماي، ئاخىر ئوقۇشقا كەلدىم. دەسلەپكى يىللىرى بېرىلىپ ئۆگەنمىدىم. نەتىجەمۇ قەدىر ئەھۋال كېتىۋاتاتتى. نېمىسىنى ئېيتاي، ئادەم دېگەن خام سۈت ئەمگەن بولغاچقا، تەبىئىي ھالدا ئۆزىنى باشقىلارغا سېلىشتۇرىدىكەن. بىزنىڭ ياتاقتا سەككىز قىز بىرگە تۇراتتۇق. مېنىڭ ئەھۋالىم دەسلىپىدە خېلى ياخشى بولسىمۇ، لېكىن كېيىن چېنىشقا باشلىدى. قىز بالا دېگەن قورسىقىغا يېمىسە يېمەيدۇكى، ئېگىن كىيىش، پەرداز قىلىشنى قولدىن بەرمەيدۇ. باشقىلارنىڭ يۇرۇش-تۇرۇشىغا قاراپ، شۇلاردەك بولغۇم كەلدى. لېكىن ئائىلە ئەھۋالىمىز ماڭا ئايان بولغاچقا، ئۆيدىكىلەرگە پۇل ئەۋەتىگىلار دەپ ئېغىز ئاچالمايتتىم. بىر كۈنى بىر ساۋاقدىشىم بىللە ئويناپ كېلىشكە تەكلىپ قىلدى. دەسلىپىدە رەت قىلغان بولساممۇ، كېيىن ئۇنىڭ سالا-سۇلھىسىگە بەرداشلىق بېرەلمەي، بىللە بېرىشقا ماقۇل بولدۇم. بىر رېستورانىنىڭ ئايرىمخانىسىدا ئىككى جۈپ بولۇپ ئولتۇردۇق. ساۋاقدىشىمنىڭ بىزنى تەكلىپ قىلغان ئىككى كىشى بىلەن بۇرۇندىن تونۇشلۇقى

بولسا كېرەك، تارتىنىپ كەتمىدى. مەن دەسلىپىدە سەل قورۇنۇپ ئولتۇردۇم.

— ۋايجان ئاداش، — دېدى ساۋاقدىشىم يېنىدىكى يىگىتكە ئەركىلىگەچ، — قەيەرگىلا بارسالا، سورۇن كۆرمىگەن يېزىلىقتەك قىلىقلارنى قىلىدىكەنسەن. ئېچىلىپ ئولتۇرغىنە، بۇلارمۇچۇ قارا، قىلىدىغان ئىش تاپالمايلا بىزنى بۇ يەرگە چاقىرمىدى، بىردەم كۆڭۈل ئاچايلى دەپ پۇل خەجلەۋاتىدۇ. بۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى كاتتا سودىگەر، ئۇنداق-مۇنداق ئادەملەردىن ئەمەس.

ئۇندىمىدىم. يېنىمدىكى يىگىت ئەدەپ بىلەن ئۈستەلدىكى قورۇمىلارغا ئېغىز تېگىشكە زورلايتتى. شۇ ئەسنادا يۇمىلاق شىرەگە غاز بويۇن بوتۇلكىدىن بىرسى تىكلىنىپ، ئىچىدىكىسى تۆت رومكىغا قۇيۇلدى. رومكىنى ئېلىشقا ساۋاقدىشىم زورلىغاندا پەقەت ئۇنىمىدىم، لېكىن ئۇ ئۆزى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى-بۇنى دەپ يۇرۇپ مېنى باھانە-سەۋەب كۆرسىتەلمەس قىلىپ قويدى. ئاخىر بىرنىلا ئىچىشكە ئۇناپ، سالا بىلەن ئىككى-ئۈچ رومكا ئىچتىم. كېيىن قانداق بولغىنى ئېسىمدە يوق، ئەتىسى ئويغانسام، ئاندىن تۇغما ھالەتتە ئاخشام يېنىمدا ئولتۇرغان يىگىتنىڭ قوينىدا يېتىپتىمەن، بوغۇلۇپ بۇقۇلداپ يىغلىدىم. يىغامنى ئاڭلاپ ئويغانغان ھېلىقى ناكەس تاتلىق گەپلەرنى قىلىپ تەسەللى بەردى. لېكىن بولغۇلۇق بولغان، پاكلىقىم، قىزلىق ئىپپىتىم يوقالغان تۇرسا، ئىككى-ئۈچ ئېغىز تاتلىق گەپ كار قىلسۇنمۇ؟ شۇ چاغدا ئۆلۈۋېلىشنىمۇ ئويلىدىم، لېكىن بىردىنلا ئاتا-ئانامنىڭ قارىلىق كىيىم كىيگەن ھالىتى، مۇسىبەت تۈسى قاپلىغان چىرايى ئالدىمغا كېلىۋېلىپ، نېيىتىمدىن يالتايدىم-دە، كىيىمىنى كىيىپ، مېھ-مانخانا ياتقىدىن چىقىپ كەتتىم. ياتاقتا قايتىپ كېلىپ، بېشىمنى چاڭگاللىغىنىمچە بىرھازار ئولتۇرۇپ ئاخشامقى ئىشنى ئەسلەشكە تىرىشتىم، لېكىن ھاراق ئىچكىنىملا ئېسىمدە، قالغىنى

ئېسىمده يوق، ئاخىر «ئەسلىي مەقسەتلىك ئورۇنلاشتۇرۇلغانىكەن. ساۋاقدىشىم قۇرغان قاپقانغا چۈشۈپتىمەن» دەپ ئويلاپ ئىچ-ئىچىمدىن بوغنۇقۇپ يىغلاشقا باشلىدىم. بىر ۋاقىتتا ئىشىك ئېچىلىپ ياتاقتا بىرى كىرگەندەك قىلدى. دەرھال ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ، يىغامنى توختاتتىم.

— يىغلاپسەنغۇ؟ شۇنچىلىك ئىشقىمۇ يىغلاپ كەتكىنىنى، بۇ چاغ بولغاندا..... خۇددى ھېچنېمىنى بىلمەيدىغاندەك.....

ئۇنىڭ ئاۋازىدىن ھېلىقى ساۋاقدىشىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ، بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئالايدىم، لېكىن ئۇ پەرۋاسىز ھالدا سومكىسىدىن بىر تۇتام پۇلنى چىقىرىپ ئۇزاتتى.

— مە، بۇنى ھېلىقى يىگىتىڭ ئەۋەتتى.

— چېكەڭگە تاڭ، ھۇ نەجىس، تېگى پەس پەسەندە، — پۇلنى ئېلىپ، ئۇنىڭ يۈزىگە ئاتتىم، — ھايا، نومۇسنى قايرىپ قويۇپ، تېننىنى ساتقان رەسۋا.....

— ئالمىساڭ مەيلى، — دېدى ئۇ پەرۋا قىلماي سەل قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، يەردە چېچىلىپ ياتقان پۇللارنى بىرمۇبىر تېرىپ سومكىسىغا سالغاچ سوغۇق ھەجىيىپ، — ئەمما ئۇنچىلىك ئىشقا بۇنچە قىلىپ كەتمە. كىچىك بالا ئەمەسقۇ سەن! كۆلگە قۇمچاقنىڭ ئىزى چۈشمەيدۇ، تولا ئويلاپ ئۆزۈڭنى يوقتىپ قويما..... ھە راست، ئېسىمگە كەلگەندە دەپ قويای، ئاغزىڭنى چىڭ تۇتارسەن-ھە! — دېگىنىچە چىقىپ كەتتى.

شۇ ئىشتىن كېيىن بىرقىسمىلا بولۇپ قالدىم. كاللامغا مۇدھىش ئوي-خىياللار كېلەتتى، لېكىن ئۇنداق بولماسلىقىنى تىلەيتتىم. ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتۈپ ئۇ يەنە ئىزدەپ كەلدى.

— ئەھۋالىڭ قانداق، بۇگۈن يەنە بىر يەرگە بېرىپ كېلەمدۇق؟

— ئۆزۈڭ بېرىۋال، مېنىڭ كۆزۈمگە كىرىۋالماي، ھېلى

بىكا.....

ــ ئۇنداق دېمە. ئۆتكەنـدە ئـۇنى قانـداق رازى قىلـدىڭكىن، ھېچ بىلمـدىم، بەكـلا ئالـدىرىتىپ كېتىۋاتـدۇ. سـەن بـىلەن يەنە كۆرۈشمىسە ئۆلۈپ قالغۇدەك، ھى-ھى-ھى.....

ــ يوقـال دېـدىمغۇ، يوقـال! يەنە كەتمەيـدىغان بولـساڭ كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرستىمەن بىكار.....

ــ ھى-ھى-ھى..... ئاچچىقىڭ خېلى بـار جۇمـۇ. قېنـى، ئاۋۋال بۇنىڭغا قـارا، بـۇنى كـۆرۈپ بولـۇپ ئانـدىن ئاچچىقلانـساڭمۇ ئۇلگۈرىسەن..... ــ ئۇ سومكىسىدىن بىر پارچە سۈرەتنى ئالـدى. ئـۇنى كـۆرۈپ ھەيرانلىقتـا داڭ قېتـىپ قالـدىم. ئانـدىن ئۇنـىڭ قولىدىن سۈرەتنى ئېلىپ، بۇردا-بۇردا قىلىپ تاشلىۋەتتىم.

ــ ئـاۋىيلىقىم، ئەمـدى ماڭارسـەن، يالىڭـاچ سـۈرىتىڭنى يىرتىۋەتكىنىـڭ بىـلەن نېگـاتىپى بـار، ھـېچكىم ئـۇنى يەنە كۆپەيتمەيدۇ دەپ ھۆددە قىلالمايدۇ.

زىددىيەتلىك خىياللار بىلەن گاڭگىراپ قالغانـدىم. «ئەمـدى ئۇنىڭ كەينىدىن ماڭمايمەن، بۇنـداق ئىـشنى ئىككىنجـى قىلمايـ ــمەن» دېـگەن قارارغـا كەلـگەن بولـساممۇ، سـۈرەتنىڭ ئىـشنى ئويلاپ، خۇدۇكسىرەپ قالـدىم. كاللامـدىن «ئەگەر ئۇنـىڭ گېپىگە كىرمىسەم، ئۇ راستىنلا سۈرەتتىن بىر-ئىككىنى قايتـا يـۇدۇرۇپ، ئادەم يوق ۋاقىتتا سىنىپقا، ياتاققا تاشلاپ قويـسا..... ئـاھ خـۇدا، ئۇ چاغدا ياشىغىنىمدىن ئۆلگىنىم ئەۋزەل» دېگەن خىيال كەچتـى-دە، نائىلاج ئۇنىڭغا ئەگەشتىم.....

ئۇ بىر پەس ئۇنچىقماي جىمىپ كەتكەنـدىن كېيىن، سـۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى:

ــ بۇنـداق ئىـشلار داۋاملاشقانـسېرى ئەنـسىرىمەيدىغان، خۇدۇكسىرىمەيدىغان بولدۇم. يازلىق تەتىلگە ئازلا قالغاندا، تۆتىمىز يەنە بىر قېتىم جەم بولدۇق.

— ئىچكىرىگە بېرىپ ئويناپ كەلگۈڭلىز بارمۇ؟ — توساتتىن سوردى مەن ئارىلىشۋاتقان يىگىت يەپ ئىچىش ئارىلىقىدا.

بۇرۇن بۇنداق ھاۋايى-ھەۋەسلەرنى قىلىپ باقمىغاچقا، نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلەلمەي قالدىم.

— بەك ئۇزاق تۇرمايمىز، نەچچە كۈندىلا قايتىپ كېلىمىز. ساياھەت قىلىپ جاھان كۆرۈشمۇ ئادەمگە باشقىچە لەززەت بېرىدۇ.

يەنە نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي دېلىغۇل بولدۇم.

— يەنە كېلىپ باردىغان يېرىمىز گۇاڭجۇۋ دەگە، — دېدى ئۇ قۇلقىمغا پىچىرلاپ، — بۇنداق پۇرسەت يەنە كېلەمدۇ-يوق بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ پۇرسەتنى ئۆتكۈزۈۋەتمىگىنىڭىز تۇزۇك.

— يېقىندا ئىمتىھان ئېلىنىدۇ، بارالمايمەن، — دېدىم كېسىپلا.

— ئاۋۋال ئىمتىھانىڭىزنى تۈگىتىڭ، مەكتەپتىن تەتىلگە قويۇپ بەرگەندە بارساقمۇ بولىدۇ. كۆپ ھايال بولمايلا قايتىپ كېلىپ ئاندىن ئۆيىڭىزگە قايتىسىڭىز، باشقىلارنىمۇ گۇمانلاندۇرۇپ قويمايسىز.....

— ماقۇل، — ئۇنىڭ قىزىقتۇرۇشى بىلەن ئاخىر ماقۇلغا كەلدىم.

دېگەندەك تەتىلگە قويۇپ بەرگەن كۈنىلا يولغا چىقتۇق. ئۇ مېنى مەنزىرىلىك ساياھەت رايونلىرىدىن خېلى كۆپ يەرگە ئاپاردى، ئەمما ۋەدە قىلغان شەھەرگە ھېچ ئالدىرايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. «گۇاڭجۇۋغا قاچان بارىمىز؟ تېزرەك بولساق بولاتتى» دېسەم، «نېمانچە ئالدىرايسىز» دېدى؛ «ئۆيدىكىلەر ئەنسىرەپ قالىدۇ» دېسەم، «ئەنسىرەپ قالمايدۇ، ئىككى-ئۈچ كۈن ئىچىدىلا قايتىپ كېتىمىز» دېدى. ئاخىر ئۇنىڭ دېگىنىگە كۆندۈم. ئۇرۇمچىدىن يولغا چىقىپ تۆتىنچى كۈنى لىشەنگە كەلدۇق. ئۇ مېنى تۆت يۈلتۈزلۇق مېھمانخانىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ:

ـــ سـزنى بـردەم يـالغۇز قويۇدىغـان بولـدۇم، كـۆڭلىڭىزگە ئالماڭ. كۆپ ھايـال بولمـايمەن، ئۆتكەنـدە كېلىـپ بىرسـىدە پۇلـۇم نېسى قالغانىدى. شـۇنى ئېلىۋالسامىلا قايتـىپ كـېلىمەن، ـــ دەپـلا ياتاقتىن چىقىپ كەتتى.

يولـدا ھـاردۇق يەتكەچـكە، يۈيۇنـۇپلا يوتقانغـا كـىرگىنىم ئېسىمدە، ئـۇخلاپ قـاپتىمەن. بىـر چاغـدا ئىـشىك چېكىلگەنـدەك قىلـدى. ئۇيقۇلۇقتـا «ئېھتىمـال ئـۇ كەلـدى» دەپ كىملىكىنـى سورىمايلا ئىشكىنى ئاچتىم-يـۇ، يېپىۋېلىـشقا ئۈلگۈرەلمەي قالـدىم. ئالدىمدا سېمىز بىـرى قـاراپ تـۇراتتى. ئـۇ ياتاقتا ئۇسـۇپلا كىرىـپ، ئىشىكنى جالاققىدە يابقاندىن كېيىن:

ـــ قورقۇۋاتامسىز؟ قورقمـاڭ، مەن سـزنى دەپ كەلـدىم، ـــ دېدى خىرىلداپ كۈلۈپ.

ـــ سـزنى تونۇمـايمەن، ياتـاقتىن چىقـىپ كېتىـڭ، بولمىـسا ھېلى ئېرىم قايتىپ كېلىپ قالسا چاشقان تۆشۈكى ساراي كۆرۈنـدۇ كۆزىڭىزگە.....

ـــ ئېـرىم؟..... ئىھـى، نەدىكـى ئېـرىڭكەن ئـۇ! ئـۇ ھـازىر قىمارخانـىدا سـېنى ئۈتتـۇرۇۋېتكىنىگە چىـدىماي ھـاراق ئىچـىپ ئولتۇرىدۇ. مانا ئۇنىڭ تىل خېتى.....

ئۇ كۆڭلىكىنىڭ يانچۇقىدىن بىر ۋاراق قەغەزنـى چىقاردى. ئۇنىڭـسىزمۇ پـۇت-قوللىرىمـدا جـان قالمىغـان، ھـېلىلا يىقىلـىپ چۈشىدىغاندەك تۇيغۇدا ئىدىم.

ـــ مېڭىڭ خېنىم، ئارام ئالايلى.

ـــ ياق، چىقىپ كەت ئەبلەخ، سېنى كۆرەر كۆزۈم يوق!

شۇنداق دېگىنىمچە كەينىمگە داجىدىم. بىراق كارىۋاتىنىڭ يېنىدا توختاپ قالدىم. ئۇ مېنى خـۇددى كىچىك بالىنى كۆتـۈر-گەندەك ئاپىرىپ كارىۋاتقا تاشلاپ يېشىنىشكە باشلىدى. قارشـى-لاشقان بولساممۇ، بىراق شۇ مىنۇتتا لاچىنىڭ ئۆتكۈر تىرناقلىرى

ئارىسىدىكى بىچارە ئولجىغىلا ئوخشاپ قالغانىدىم.....

ــ ئەتىسى ئۇ مېنى بىر تاكسىغا ئولتۇرغۇزۇپ، ــ دېدى خانقىز يەنە بىر پەس ئۇنچىقماي ئولتۇرۇپ ئېغىر ئۇھسىنغانىدىن كېيىن، ــ مۇشۇ ئۆيگە ئېلىپ كەلدى-دە، بىرىنى چاقىرىپ نىكاھ قىلدۇردى.

ــ ئۇ قارىكاما؟ ــ ئالدىراپ سورىدىم.

ــ ھەئە..... دەسلىپىدە بەك خورلۇق ھېس قىلدىم. ئۆزۈمچە تۇنجى قېتىم ئىشەنگەن ئادەمنىڭ ھاياتىمنى بىر قېتىملا ئاتقان ئوشۇققا باغلاپ قويغانلىقىدىن ئۆكۈنۈپ، ئۇنىڭدىن نەپرەتلەندىم. ئۇ ئالدىمدا بولغان بولسا، ئۇنى بىرھەر ئامالالار بىلەن ئۆلتۈرۈۋېتىپ، ئاندىن ئۆزۈمۇ نېمە بولسام بولاي دەپ ئويلىغان بولساموُ، لېكىن كېچىككەنىدىم. بۇ چوڭ شەھەردىن ئۇ ۋاپاسىزنى تاپالمايدىغانلىقىمنى بىلەتتىم. دەسلەپتە قېچىپ كېتىشنىموُ ئويلىغانىدىم، بىراق قارى مېنى تالاغا چىقارمىدى، بىرھەر يەرگە باربىدىغان بولۇپ قالسا ئىشكىنى قۇلۇپلاپ ماڭاتتى. كېيىنچە «پېشانەمگە پۈتۈلگىنى مۇشۇ ئىكەن» دەپ، بولدى قىلدىم. دادامنى، ئانامنى، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمنى ئويلىسام، ئامال تېپىپ قېچىپ كەتكۈم كېلىدۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ چىرايىغا قانداق قارايمەن؟.....

خانقىز بىردىنلا جىمىپ قالدى. چىرايىغا قارىسام، كۆز-لىرىدىن سىيرىلىپ چۈشكەن ئىككى تامچە ياش سۇس گىرىم قىلغان مەڭزىنى بويلاپ، پەسكە دومىلىماقتا ئىدى. ئۆي ئىچىنى بىرپەس ئېغىر سۈكۈت قاپلىدى. قەلبىمدە بىردىنلا ئۇنىڭغا نىسبەتەن ھېسداشلىق تۇيغۇسى قوزغالدى. بىراق خانقىزغا قانداق تەسەللى بېرىشىمنى بىلمەيتتىم.

ــ بۇ گەپلەرنى دەپ كۆڭلىڭىزنى پاراكەندە قىلىپ قويدۇم-ھە؟ ــ دېدى ئۇ خىجىدىن كېيىن، ــ يەنە بىر رومكا

ئىچەمسىز؟

— ياق، بولدى رەھمەت.....

— تۇزۇت قىلماڭ، — ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ رومكامنى ئېلىپ بېرىپ ئىشكاپتىكى بايىقى بوتۇلكىدىن تولدۇرۇپ ھاراق قۇيۇپ ئەكېلىپ قولۇمغا تۇتقۇزدى، — قېنى بۇنىمۇ گۈپلا ئىچىۋېتىڭ.

رومكىنى بىرلا كۆتۈرۈپ بىكارلىدىم. خانقىز ماڭا تىكىلىپ ئىللىق كۈلۈمسىرەپ قويغاندىن كېيىن:

— سەل ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، ھازىرلا چىقىمەن، — دەپلا ئىشكاپنىڭ يېنىدىكى ئىشكىتنى كىرىپ كەتتى.

ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتىۋىدىم، بايىقىدىنمۇ چىرايلىق، ئادەمنىڭ زوقىنى كەلتۈرگۈدەك گىرىمسەن تۈستە كۆرۈندى. تومۇرلىرىم كېڭىيىۋاتقاندەك، بەدىنىم قىزىۋاتقاندەك، ئاللىقانداق بىر خىل ھەۋەس تېنىمدە باش كۆتۈرۈۋاتقاندەك بىلىندى. بىر ۋاقىتتا سۈنىڭ شارقىرىغان ئاۋازى قۇلىقىمغا غۇۋا ئاڭلانغاندەك قىلدى. «خانقىز يۈزىنى يۇيۇۋاتامدىغاندۇ؟..... يۈزىنى يۇيۇشقىمۇ شۇنچە جىق ۋاقىت كېتەمدۇ؟..... مەيلى نېمە ئىش قىلسا كارىم نېمە، تېزرەك قايتىپ چىقسىلا بولاتتىغۇ، مەنمۇ ياتقىمغا چىقىپ كەتسەم.....» شۇلارنى ئويلاپ تۇرسام ئىشىك ئېچىلىپ، خانقىز چىقىپ كەلدى. ئۇ چېچىنى لۆڭگە بىلەن ئوراپ، كېچىلىك كىيىمىنى كىيىۋالغانىدى. تولغان كۆكسى ئادەمنىڭ ھەۋىسىنى قوزغايتتى. ئۇ ئەمدى بايىقى ئورنىغا ئەمەس، يېنىمغا كېلىپ ئولتۇرۇپ سورىدى:

— زېرىكتۇرۇپ قويمىغاندىمەن؟

— ياق، ئۆز ئۆيۈمدە ئولتۇرغاندەك ئولتۇردۇم، — دېدىم ئىمكانقەدەر ئۇنىڭغا قارىماسلىققا تىرىشىپ.

شۇ تاپتا ئۇنىڭ يېرىم يالىڭاچ بەدىنى ئەرلىك ھەۋىسىنى قوزغاپ، قەلبىمنى ۋەسۋەسىگە سېلىۋاتاتتى.

ـــ تولىمۇ ئوبدان بوپتۇ، ـــ ئۇ بىردىنلا بوينۇمغا گىرە سىلىپ ئېڭىكىمگە لېۋىنى تەگكۈزدى. شۇ ئان توك سوقۇۋەتكەندەك ئورنۇمدىن تۇردۇم:

ـــ ئۇنداق قىلماڭ، قارىكام كېلىپ قالىدۇ.

ـــ ۋاي ئەخمەق! قارىكاڭ شۇ تاپتا ئاشىنسىنىڭ قوينىدا ياتقاندۇ. سەن دىققەت قىلمىدىڭما، ئۇنىڭ نىكاھلاپ ئالغان ئايالى مەن بولغىنىم بىلەن بىرنەچچە ئاشنىسى بار. قېنى ئولتۇرە، يۈزى ئېچىلمىغان قىز بالىدەك ناز قىلماي..... كۆڭلۈڭ ئېچىلىپ قالىدۇ.

ـــ ياق، چىقىپ كېتىمەن.

ـــ چىقىپ كەتسەڭمۇ مەيلى، لېكىن پۇشايمان قىلىسەن، بىلىپ قوي، بايا ئىچكەن ھارىقىڭغا ھېسسىيات قوزغاتقۇچى دورا ئارىلاشتۇرۇۋەتكەن، ھېلى يوتقانىنى قانچە قۇچاقلىساڭمۇ بىكار.

ـــ بۇنداق قىلىشتىن نومۇس قىلمامسىز؟

ـــ نومۇس؟! ھا-ھا-ھا..... ھالال خوتۇنى بار ئادەم پەردىشەپنى قايرىپ قويۇپ، سىرتتا ئۇچ-تۆت خوتۇن بىلەن ئاشنا ئويناشتىن نومۇس قىلمايدىكەنۇ، مەن نومۇس قىلامدىكەنـ-مەن؟ ئۇ كۆڭلى چۈشسۇن-چۈشمىسۇن باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى ئالسا بولىدىكەنۇ، مەن ئۆزۈم يارىتىپ ئۆيگە ئەكىرگەن ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئالسام بولمامدىكەن؟

قانداق قىلىشنى بىلەلمەي قالدىم. دېمىسمۇ ئاللىقانداق بىر خىل ئەسەبىي تۇيغۇ مېنى قىينىماقتا ئىدى. ئۇ قوللىرىمدىن تۇتۇپ ئەكىلىپ كىرىسلودا ئولتۇرغۇزدى. مېڭەم پۈتۈنلەي قۇرۇقدىلىپ قالغاندەك ھېچنېمىنى ئويلىيالمىدىم. ئۇ بىردىنلا چاپىنىمنى سالدۇرۇپ، كۆڭلىكىمنىڭ تۇگمىسىنى يېشىشكە باشلىدى. ئىش بۇ يەرگە يەتكەندە مەنمۇ تاقەت قىلىپ تۇرالماي، نەچچە كۈن چۆلدە يۈرۈپ چاڭقاپ كەتكەن يولۇچى سۇنى كۆرۈش

بىلەنلا ھەممىنى ئۇنتۇغاندەك ئۇنىڭغا تاشلاندىم.....

ئەتىسى قاچا-قۇچا يۇيۇۋېتىپ، ئۆز-ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم. جەمئىلەگە يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىم ئېنىق ئىدى. لېكىن بۇ ئىشنى خانقىز ئاشۇنداق ئورۇنلاشتۇرغان تۇرسا، مەندە نېمە ئامال؟ بۇگۈن پۈت-قوللىرىم سىرقىراپ ئاغرىپ، تامغاقلىرىم قۇرۇپ تۇرغاچقىمۇ، پەقەتلا ئىش خۇشياقمايۋاتاتتى. شۇنداقتىمۇ مۇلازىم يىگىت دەممۇدەم چىقىپ ئالدىراتقاچقا، توختاۋسىز ئىشلەشكە مەجبۇر ئىدىم. چۈشكە يېقىن خانقىز يەنە يېنىمدا پەيدا بولۇپ، تومتاقلا سورىدى:

— قانداق؟

ئۇندىمىدىم. شۇ تاپتا ئۇنى كۆرگۈم يوق ئىدى. ئىچىمدە «تايىنلىق، يەنە مېنى قاپقانغا چۈشۈرۈشىنىڭ پىلانىنى سوقۇۋا-تىسەنغۇ، چۆچۈرىنى خام سانا‌پسەن، ئەمدى ئالدام خالتاڭغا چۈشمەيمەن.....» دېگەنلەرنى ئويلايتتىم

— مىجەزىڭىز يوقمۇ-نېمە؟ ھېچ گەپ قىلمايسىزغۇ؟..... ماڭا گەپ قىلغۇڭىز كەلمىگەن بولسا مەيلى، ئەمما مەن گەپ قىلىۋېرەي، بۇگۈندىن باشلاپ قاچا-قۇچا يۇماڭ.

ئىتتىك چىرايىغا قارىسام، ئۇ ئاخشامقىدەكلا كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— ھەيران قالدىڭىز-ھە! مەنمۇ شۇنداق بولىدۇ دەپ ئويلىغان، خاتىرجەم بولۇڭ، سىزنى ئىشتىن بوشىتىۋەتمەيمەن. قارىسام بۇ يەردە ۋاقتىڭىز بىكار ئىسراپ بولىدىغاندەك تۇرىدۇ، بۇنداق ئىشلارنى باشقىلار قىلسىمۇ ئوخشاش. ئوچاق بېشىغا كىرىپ، سەي قورۇش، تاماق ئېتىش دېگەندەك ئىشلارنى قىلىڭ، بېشىڭىزغا كۈن چۈشسە ئەسقېتىپ قالار.

ئۇنىڭغا گەپ قىلغۇم بولمىغاچقا ئۇندىمىدىم.

— ئەمىسە شۇنداق بولسۇن. ھازىرلا يېڭى خىزمەت ئورنى-

ـگىزنى تېپىۋېلىڭ.

ئـۇ يېنىمـدا قانـداق پەيـدا بولغـان بولـسا، يەنە شـۇنداق جۆنىدى. ئۇنىڭ نېمە سەۋەبتىن بۇنداق قىلغانلىقىنى بىلمىسەمـ ـمۇ، لېكىن ھۆنەر ئۆگىنىدىغانلىقىمنى ئـويلاپ، ئـۆزۈمچە خۇشـال بولـدۇم. شـۇنداق قىلـىپ ئوچـاق بېـشىدا ئـىشلەشكە باشـلىدىم. بەزىدە ئالدىراش بولۇپ كېتەتتىم. يېڭى ئىش ئورنۇمـدا قەشـقەرـ لـىك، بېـشىدىن نۇرغـۇن ئىسـسىق-سـوغۇق ئـۆتكەن، سـادىق ئىسسىلىك كـىشى بىـلەن ئوبـدانلا چىقىـشىپ قالـدىم. ئـۇ تولىمـۇ چاقچاقچى ئىدى.

ـ «ھـۆنەرۋەن بـاي بولمـاس، قورسـقىنى ئـاچ قويمـاس» دېـگەن گەپ بـار، ئۇكـام. بـۇ ھـۆنەرنى ئۆگىنىۋالسـاڭ، بېـشىڭغا مەيلـى قانـداق كـۈن كەلـسە، قورسـقىڭ ئـاچ قالمايـدۇ. قارىـسام زېھنى ئۆتكۈر بالىدەك قىلىسەن، سېنى ئىككى-ئۈچ ئايدىلا ئۇستا ئاشپەزلەردىن قىلىۋېتىمەن ئىگەكىم.....

مەن ئۇنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئىشلەشكە كىرىشتىم. ئـۇ بەزىـدە سـۆزلەيتتى، ئـادەم ئـازراق ۋاقىـتلاردا بىـر يانـدا تـۇرۇپ، قىلىۋاتقـان ئىـشلىرىمغا زەن سـالاتتى. مەنمـۇ بـۇ ئىـشقا قىـزىقىپلا قالغانىدىم. ئارىدىن ھەپتە ئۆتكەندە، ئەلى تۇيۇقسىز چاقىردى.

ـ سېنى خانىمز ئاچام چاقىرىۋاتىدۇ.

پۈت-قوللىرىم بىـردىنلا بوشـىشىپ، يـۈرىكىم بىـر نېمىـدىن قورقۇپ كەتكەندىكىدەك سوقۇشقا باشلىدى.

ـ ئۇ نەدە؟ ـ ئالدىراپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

ـ ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيدە، سېنى تېز چىقسۇن دەيدۇ؟

ـ نېمە قىلىدىكەن؟

ـ ئۇقمىدىم.

قانـداق قىلـىشنى بىلەلـمەي قالـدىم. چىقمـسام، ئۇسـتام ۋە ئەلىنـى گۇمانلانـدۇرۇپ قويـاتتىم؛ چىقـسام يەنە ھېلىقىـدەك ئىـش

بولسا..... ئىلاجسىز ئىككىنچى يولنى تاللىۋالدىم-دە، «ئاۋۋال چىقاي، يەنە ھاراق قۇيسا، باھانە-سەۋەب كۆرسىتىپ ئىچمىسەملا ھېچ ئىش بولماس» دەپ ئويلاپ، ئىش كىيىمىنى سالمايلا ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ، ئىشىكنى چەكتىم.

— كىرىۋېرىڭ، ئىشىك ئوچۇق..... — ئۆيدىن خانقىز-نىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

كىرسەم، ئۇ كىرېسلودا پۇتلىرىنى مىنگەشتۇرۇپ ئولتۇراتتى.

— ھە، قېنى ئولتۇرۇڭ، يېنىمدىلا.....

— ياق بولدى، ئۆزە تۇراي. مېنى چاقىرتىپتىكەنسىز.....

— مەن ئادەم يېمەيمەن، يا سىز كەمپۈت بولمىسىڭىز ئېغىزغا سېلىپلا شۇمۇۋەتكىلى بولىدىغان، قېنى ئولتۇرۇڭە.....

نائىلاج ئۇنىڭ يېنىدىلا ئولتۇردۇم.

— ھاراق ئىچەمسىز؟

— ياق.

— قورقۇپ قاپسىز-ھە؟!

— بەلكىم.

— دورا ئىچمىسىڭىزمۇ كارغا كېلىدىغانسىز؟

— .....

— نېمىشقا گەپ قىلمايسىز؟

— گەپ قىلىشمىنىڭ زۆرۈرىيىتى بارما؟

— ئەمدى دەيمىنا. قىلىدىغاننى قىلىپ بولۇپ، بەز يېمىگەن مۇشۇكتەك كۆزلىرىڭىزنى پارقىرىتىپ يۇرۇۋاتىسىز. ئاشۇ ئىشلار ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ قالدىمكىن دەپ..... — ئۇ ئۆزىچىلا مىيقىدا كۈلۈۋەتكەندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — تاۋىڭىز قانداق؟

تۇرۇۋەرسەم بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئورنۇمدىن دەس تۇردۇم.

— توختاڭ، سىز راستتىنلا چىقىپ كەتمەكچىمۇ؟
— بۇگۈن مېھمانلار كۆپ، ئۇستام يېتىشىپ بولالماسمىكىن.
— ئۇ يەردىكى ئىشلىرىڭىزنى تاشلاپ كىرىپسىز، شۇنداقمۇ؟
كەينىمگە بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ چىرايىغا قارىدىم. ئۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك، پۈتلىرىنى لىكىلدىتىپ ئولتۇراتتى. كۆزلىرىدىن «بۇ يەردىن چىقىپ كەتسەڭ ئاشخانىدىنمۇ چىقىپ كەت، سېنى كۆزۈم كۆرمىسۇن» دېگەن مەنە چىقىپ تۇراتتى.
«ئاشخانىدىن چىقىرىۋەتسە، ئۇ چاغدا نەگە بارىمەن؟ ساقچىخانىغا كۈن ئارىلاپ بېرىپ تۇرۇۋاتىمەن، ئىشلىرىمدا ھېچبىر ئىلگىرىلەش بولمايۋاتىدۇ. لىشەنده تۇرۇۋاتقىنىمغا خېلى بولغان بولسىمۇ، لېكىن باشقا تونۇش-بىلىشلىرىم يوق، يانچۇقۇم قۇرۇق تۇرسا، قەيەردە تېنەپ-تەمتىرەيمەن؟ ھېچبولمىغاندا ئىككى-ئۈچ كۈنلۈك تۇرمۇشۇمغا يەتكۈدەك پۇلۇم بولغان بولسا..... ئاھ خۇدا، ئەمدى مەن قانداق قىلىشىم كېرەك؟.....» ئويلىغانسېرى بىرقىسمىلا بولۇپ قالدىم.
— سىزنى زورلىمايمەن، ئاۋۋال بۇنى كۆرۈپ بېقىڭ، — ئۇ قولىغا تىزگىنەكنى ئېلىپ، كۈنۈپكىسىنى بېسىۋىدى، تام تۈۋىدىكى تېلېۋىزور ئېكرانى لاپىلدە يورۇپ، يىرگىنىشلىك كۆرۈنۈشلەر چىقىشقا باشلىدى. كۆرۈپ ھەيرانلىقتا داڭ قېتىپ قالدىم. ئۇنىڭ سىنئالغۇغا ھېلىقى كۈنى ئېلىنغانلىقىدا شەك يوق، بىراق ئۇنى سىنئالغۇغا كىم ئالغاندۇ؟..... گاڭگىراپلا قالغانىدىم.
— ئەمدى يېنىمغا كېلىپ ئولتۇرىدىغانسىز..... — ئۇ بىردىنلا كۈلۈپ كەتتى. بىر قارارغا كېلەلمەي دېلىغۇللۇق ئىچىدە تۇرۇپلا قالدىم. كۆز ئالدىمنى بىر قەۋەت تۇمان قاپلىۋالغاندەك، ئۇنىڭ يېنىغا بارسام ئۆمۈر بويى پۇشايماندا قالىدىغاندەك تۇيغۇ مېنى گاڭگىرىتىپ قويۇۋاتاتتى. ئۇ دېلىغۇل بولۇۋاتقانلىقىمنى بىلگەندەك، يېنىك دەسسەپ يېنىمغا كەلدى-دە، قولۇمدىن

تۇتۇپ خۇددى كىچىك بالىنى يېتىلىگەندەك، بايا ئۆزى ئولتۇرغان كىرىسلوغا ئولتۇرغۇزدى. ئاندىن تېلېۋىزورنىڭ يېنىغا بېرىپ، باشقا بىر لېنتىنى ئالماشتۇرغاندىن كېيىن، يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى. ئەمدى تېلېۋىزور ئېكرانىدا بايىقىدىنمۇ دەھشەت كۆرۈنۈشلەر پەيدا بولۇۋاتاتتى. بۇ كۆرۈنۈشلەر ھەدەپ نېرۋامنى غدىقلاپ، جىنسىي ھەۋىسمنى قوزغىماقتا ئىدى. خانقىز بوينۇمغا گىرە سالدى. ئۇنىڭسىزمۇ تېلېۋىزوردىكى كۆرۈنۈشلەر نەپسىمنى تاقىلدىتۇەتكەچكە، ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا تاشلاندىم.....

بۇنداق ئىش نەچچە قېتىم تەكرارلاندى. ھەرقېتىم ئۇنىڭ قېشىدىن يېنىپ چىققاندا: «ئەمدى ھەرگىز يېنىغا كىرمەيمەن، بولمىسا جەمىلەگە يۈز كېلەلمەيمەن» دەپ ئويلايتتىم-يۇ، لېكىن يەنە چاقىرغان ھامان بىر خىل تىل قىسىنچىلىقىم تۈپەيلىدىن قەسىمىمنى بۇزۇشقا مەجبۇر بولاتتىم. بەزىدە ئۇ كەيپىي چاغ بولسا، بۇ ئىشلارنى ئۆزى خالاپ قىلۇاتمايدىغانلىقىنى، پەقەت ئېرىدىن ئۆچ ئېلىش، دەپسەندە قىلىنغان قەلبىنى تەسكىن تاپتۇرۇش ئۈچۈنلا «ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ» قىلۇاتقانلىقىنى ئېيتاتتى. بۇنداق ۋاقىتتا: «ئەمىسە مەن ساڭا قورچاق بوپتىمەن. ئېرىڭدىن ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلساڭ، مېنىڭ قەلبىم خورلانمامدۇ؟ مېنى سۆيگەن، ماڭا ئەقىدە باغلىغان جەمىلەنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتى دەپسەندە بولمامدۇ؟.....» دەپ ئويلايتتىم-يۇ، ئويلىغانلىرىمنى ئۇنىڭغا دېيەلمەيتتىم.

بۇگۈن ئەلىياتقۇ ۋاقتىدا ئۇ چاقىرتتى. ئورنۇمدىن خۇش ياقمىغاندەك تۇرۇپ، ئۇنىڭ خانىسى ئالدىغا چىقتىم. ئىشىك قىيا ئوچۇق بولغاچقا، ئىجازەتسىزلا كىرىۋەردىم. ئۆي ئىچى تېلېۋىزور ئېكرانىنىڭ يورۇقىدا گىرىمسەن يورۇپ تۇراتتى. ھېلىقى ئۆيدىن سۇنىڭ شارىلدىغان ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتاتتى. كىرگەن بويى ئۇدۇل بېرىپلا كىرىسلوغا ئولتۇرۇپ تېلېۋىزورغا قارىدىم. ئېكراندا كۆرۈنۈ-

ۋاتقىنى چەت ئەلنىڭ بىر ھېكايە فىلمى ئىدى. تېلېۋىزور كۆرۈپ قانچىلىك ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن، بىرى مۇرەمنى يېنىك تۇتتى. كەينىمگە قارىسام خانقىز بۇ ئۆيدە تۇنجى قېتىم كۆرگەن چېغىمدىكىدەك يېرىم يالىڭاچ ھالەتتە تۇراتتى. ئۇنىڭ ئوچۇق كۆكسى، قاشتاشتەك ئاپئاق بويۇن-مۇرىلىرى ئەسىر قىلىۋالغاچقا، دەسلەپتىكىدەك تارتىنىش-ھېتىرقاشسىزلا ئۇنىڭغا ئاچ بۆرىدەك تاشلانىدىم. ئىككىمىز پوملاقلىشىپ خېلى بىر چاغ بولغاندا، تۇيۇقسىز ئىشىك قاتتىق ئۇرۇلۇپ، غوجايىننىڭ قوپال ئاۋازى ئاڭلاندى.

— خانقىز، ھەي خانقىز..... ئىشكىنى ئاچ! بۇزۇق-رەسۋا.....

پۈت-قوللىرىمدا جان قالمىدى. نېمە قىلىشنى بىلمەي، قاسساپنىڭ ئۆچكىسىدەك تىترەپ كەتتىم.

— تېز، تېز بولۇڭ. قارى كەلدى..... — خانقىز تېزلىكتە ئۆزىنى ئوڭشىغاچ شۇرلىدى. دەرھال كىيىندىم. غوجايىن ئىشكىنى توختىماي گۈمبۈرلىتىپ تەپمەكتە ئىدى. خانقىز دېرىزىنى ئېچىپ:

— دېرىزىدىن سەكرەپ، تېز..... — دېدى.

دېرىزە تۆۋىگە كېلىپ تۇرۇپ قالدىم. تۆت-بەش مېتىر ئېگىز يەردىن قانداق سەكرەشنى بىلمەيۋاتاتتىم..... باشقا ۋاقىت بولسىغۇ بىر نۆرى، ئەگەر قاتتىق تېپىك زەربىسىدىن ئىشىك ئېچىلىپ كەتسە، ئۇ چاغدا ئۆلمىگەن ھالەتتىمۇ ئۆمۈرلۈك مېيىپ بولۇپ قالغۇدەك تايىق يەيتتىم. دېرىزىگە يامىشىپ چىقىشىمغا، ئىشىك داراقشىپ ئېچىلىپ كەتتى.

— قاچ، نەگىلا بولسا قاچ، ئامال بار بۇ يەردە تۇرما، — دېدى خانقىز ئالدىراپ.

كۆزۈمنى يۇمۇپلا دېرىزىدىن سەكرەپ، يەرگە گۈپپىدە چۈشتىم. شۇ ئان غوجايىننىڭ: «ھەي، قايسىڭلار بار! تۇتۇڭلار

ئۇ تۇز كورنى!» دېگنى، ئارقىدىن خانقىزنىڭ ئۆلتۈرۈلۈش ئالدىدىكى چوشقىدەك چىرقىرىغىنى قۇلقىمغا كىردى. ئۇستىخانلىرىمنىڭ سىرتىراپ ئاغرىغىنىدىن، بىرەر يېرىم سۇنۇپ كەتتىمىكىن دەپ ئويلىدىم. ئورنۇمدىن قوپسام، خۇداغا شۈكۈر، بىرنېمە بولماپتىمەن. غوجايىنىڭ يەنە جان-جەھلى بىلەن ۋارقىرىشى ئەتراپنى بىر ئالدى. ئۇدۇل يول تەرەپكە جېنىمنىڭ بارىچە يۈگۈردۈم-دە، جىددىي سىگنال بېرىپ كېلىۋاتقان بىر تاكسىنى توسۇپ، چاقماق تېزلىكىدە تاكسىغا چىقتىم.

— نەگە؟ — شوپۇر ئالدىراش ھالىتىمدىن ئەجەبلىنىپ سورىدى.

نەگە بېرىشنى بىلمەيتتىم، ئەمما ئەمدى لىشەندە تۇرسام بولمايتتى. ئۆتكەندە ئەلى قارىكامنىڭ نەچچە يۈز ئادىمى بارلىقىنى ئېيتقان. خانقىزمۇ: «بۇ ئاشخانا پەقەت ئۇنىڭ سودىسىنىڭ كىچىك بىر تامچىسى. ئۇنىڭ يەنە قانداق ئىشلارنى قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمىسەممۇ، قىلىۋاتقان سودىسىنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىنى، قول چوماقچىلىرىنىڭ ئاز ئەمەسلىكىنى بىلىمەن. مۇشۇ ئاشخانىدىمۇ ماڭا كۆز-قۇلاق قويۇپ قويدىمۇ تېخى، بىلمەيمەن» دېگەنىدى. شۇ تاپتا كاللام قۇرۇق بولغاچقا، قەيەرگە بېرىشنى راستىنلا بىلمەيتتىم، پەقەتلا «لىشەن ئۇيغۇر ئاشخانىسى» دىن يىراقلاشسامىلا بولاتتى. لېكىن، لىشەندىن ئايرىلسام، پىيىزى گىچ-گىچ ھېلىقى ئىشمىنىڭ قانداق بولغانلىقىدىن خەۋەرسىز قالاتتىم-دە، يۈزۈمنى داپتەك قىلىپ يۇرتقا قايتىشىمغا توغرا كېلەتتى. تولىمۇ تەڭلىكتە قالغان بولساممۇ، بايا خانقىزنىڭ مېنى دېرىزىدىن سەكرەشكە دالالەت قىلغاندا «قاچ، نەگىلا بولسا قاچ، ئامال بار بۇ يەردە تۇرما» دېگنى كاللامدىن كەچتى-دە، «نىھايەت، مەيلى نېمە كۈن كۆرسەم كۆرەي، جېنىم تېنىمدىلا بولىدىكەن، ئىشلار ھامان ئىزىغا چۈشىدۇ. ئۆلۈكۈم بۇ يەردە

قالمسۇن، كېتەي، يىراقلارغا كېتەي» دېگەن نىيەتكە كەلدىم.

— پويىز ئىستانسىسىغا.

شوپۇر شۇ ئان ماشىنا سۈرئىتىنى تېزلەتتى. مېنى تېخىچە ۋەھىمە ئورىۋالغانىدى. شۇ تاپتا ئۆزۈمنى قانچە ئەيىبلىسەممۇ ئورنىغا كەلمەيتتى. خانقىزنىڭ ئېرىدىن ئالىدىغان ئۆچىدە مېنىڭ شاھمات تاختىسىدىكى پىچكىغا ئايلىنىپ، بۇنداق كۈنگە قېلىشىم ئۇخلىسام چۈشۈمگىمۇ كىرمەيتتى. تاكسى بىردەمدىلا پويىز ئىستانسىسىغا يېتىپ كەلدى. خانقىز تۇنجى قېتىم بىللە بولۇشتىن بىر-ئىككى سائەت ئىلگىرى كىيىم ئېلىش ئۈچۈن قولۇمغا تۇتقۇزغان پۇلنىڭ ئاشقىنى ئىچ كىيىممىنىڭ يانچۇقىدا ئىدى. كىرا پۇلىنى بېرىپ، شوپۇر قايتۇرغان پارچە پۇللارنى سانىمايلا ئېلىپ ئۇدۇل بېلەت سېتىش ئورنىغا يۈگۈردۈم. كۈتۈش زالىدا ماڭىدىغان پويىزنىڭ نۆۋەت قېتىم سانى، مۇساپىسى، يېتىپ بارىدىغان ئاخىرقى بېكىتى، بېلەت باھاسى دەممۇدەم ئالمىشىپ تۇراتتى. مۇشۇ ئۇن نەچچە منوت ئىچىدە لەنجۇۋغا ماڭىدىغان بىرلا پويىز بار ئىكەن. مېڭىۋالغۇچە ئارىلىقتا «قارىكامنىڭ ئادەملىرى ئارقامدىن قوغلاپ كېلىپ تۇتۇۋالسا قانداق قىلارمەن» دەپ بەكمۇ ئەنسىرەپ، دەررۇ بېلەت سېتىش ئورنىغا كەلدىم-دە، لەنجۇۋغا بېلەت ئېلىپ ئۇدۇل پويىزغا چىقىش سۇپىسىغا يۈگۈردۈم. پويىز قوزغالغۇچە ھېلىلا بىرنەچچەيلەن يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ تۇتۇۋالدى-غاندەك قورقۇنچ ئىلكىدە قالغانىدىم. پويىز سوزۇپ-سوزۇپ گۈدۈك بېرىپ ئاستا-ئاستا قوزغالغاندىلا ئاندىن يۈرىكىم ئورنىغا چۈشۈپ يېنىك تىن ئالدىم.

لەنجۇۋغا كەلگەندىن كېيىن، دەسلەپكى ئىككى-ئۈچ كۈننى ئىش تاپالمىغاچقا، يانچۇقۇمدا بېرىغلا تايىنىپ ئۆتكۈزدۈم. كېچىلەرنى پويىز ئىستانسىسىنىڭ كۈتۈش زالىدا ئۆتكۈزمەكچى بولدۇم-يۇ، قەلبىمدىكى قورقۇنچ تېخى تولۇق كۆتۈرۈلمىگەچكە،

يول بويدىكى ئورۇندۇقلاردا، كۆۋرۈكنىڭ ئاستىلىرىدا تۇنەپ، تۇننى تاڭغا ئۇلىدىم. ئاخىر يانچۇقۇمدا بىر تىين چاغلىق پۇل قالمىدى. پەقەتلا ئامالسىز قالدىم. قورسىقىم ئىشتەي نەغمىسى چېلىپ ئاراملىق بەرمەيتتى. ھېلىمۇ ئېسىمدە، ناھايىتى ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا ئاغزىمغا بىر نەرسە سالمىغىلى ئىككى كۈن بولغانىدى. ئاشخانىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكىنىمدە، بۇرنۇمغا ئاش-تاماقنىڭ پۇرىقى ئۇرۇلسىلا ئاغزىمغا سېرىق سۇ يىغىلاتتى، لېكىن يانچۇقۇمدا تىيىننىڭ سۇنىقى يوق ئىدى. تىلەمچىلىك قىلاي دېسەم، مۇشۇ بەستىم بىلەن خەقكە قول تەڭلەشكە كۆڭلۈم ئۇنىمايتتى؛ ئىش تېپىپ قىلاي دېسەم، نەدە مەن قىلغۇدەك ئىش بارلىقىنى بىلمەيتتىم. ئاشۇ كۈنى پەقەت بولالماي بىر خۇيزۇ ئاشخانىسىنىڭ ئالدىغا كەلدىم. پۇت-قولۇمدا ماغدۇر بولمىغاچقا، يىقىلىپ چۈشەيلا دەپ قالغانىدىم. شۇ چاغدا ئاشخانىدىن چىقىپ، ماڭا مۇنداقلا قاراپ قويۇپ، يولۇڭغا ماڭماقچى بولدۇڭ-يۇ، بىر-ئىككى قەدەم ئېلىپ، بىردىنلا توختاپ:

— سەن ئۇيغۇرمۇ؟ — دەپ سورىدىڭ

مەن جاۋاب ئورنىدا بېشىمنى لىڭشىتتىم.

— بۇ يەردە تۇرۇپسەنغۇ؟

ئەمدى نېمە دەي؟ ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، كۆزلىرىمگە ياش كەلدى. سەن چىرايىمغا قاراپ بىردەم تۇرغاندىن كېيىن:

— قارىغاندا قورسىقىڭ ئاچ ئوخشايدۇ-ھە! قېنى، جۇر تاماق يەيلى — دېدىڭ.....

ئۇچۇپ كەلگەن ئامەت قۇشى

دەريا تەرەپتىن سۇنىڭ دەھشەتلىك شارقىرىغىنى ئاڭلىناتتى. قارىغاندا دەريا قىنىدىكى سۇ كۆپەيگەندەك قىلاتتى. دەرۋەقە قىريا دەرياسىغا كەلكۈن كەلسە، سۇنىڭ ئەڭ كۆپىيىدىغان ۋاقتى سەھەر مەزگىلىگە توغرا كېلەتتى. سۇنىڭ شاۋقۇنىغا قۇلاق سالغاچ ئاغزىمىنىڭ قۇرۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىمدا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئېچىلسا، سۆزلىگۈچى مۇنبەرگە چىقىپ بولغۇچە، ئالدىغا چاي يېكى قۇتىلىق ئىچىملىكلەرنىڭ قويۇلۇپ بولىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى چۈشەندىم.

— قېنى بۇنى ئىچە، ئۇستاپمۇ كەتكەنسەن، — دېدى تۇنۇگۈن كەچتىن بېرى گېپىمگە قوشۇق سالماي جىممىدە ئولتۇرغان ئاتاۋۇللا سوغۇق ئىچىملىك قۇتىسىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ.

ئۇنىڭ قولىدىن سوغۇق ئىچىملىكنى ئېلىپ گۈپۈلدىتىپ ئىچىۋەتتىم. ئاندىن ئاغزىمنى قولۇمنىڭ دۈمبىسى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ تاماكا تۇتاشتۇردۇم.

— شۇ چاغدا ئۇزاق ۋاقىت كېسەل تارتىپ ئەمدىلا ساقىيغاندەك، ھېلىلا يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك كۆرۈنگەنىدىڭ، — دېدى ئاتاۋۇللا، — كېتىۋېرەيمۇ دېگەن، لېكىن چىرايىڭدىكى بىچارىلىكىنى كۆرۈپ ئىچىم ئاغرىپ قالغانىدى.

— بىر ئولتۇرۇشتىلا ئۇچ قاچا كالا گۆشى ئۇگرىسىنى ئىچىۋەتسەم، ھەيرانلىقتا ئاغزىڭ ئېچىلىپلا قالغانىدى، — دېدىممەن كۈلۈپ.

ــ هەيران بولمامتىم ئەمسە؟ مەنلا ئەمەس، يېنىمىزدىكى شىرەدە تاماق يەۋاتقانلارمۇ ھەيران قالغانىدى.

ــ ئۇ چاغدا باشقىلارنىڭ نېمە ئويلىشى، مېنى قانداق مازاق قىلىشى بىلەن كارىم يوق ئىدى. پەقەت قورسىقىم تويسىلا بولاتتى. مەن تۇنجى قاچا كالا گۆشى ئۈگرىسىنى ئىچىپ بولغاندا «يەنە ئىچەمسەن؟» دەپ سورىساڭ، تۇزۇت قىلمايلا بېشىمنى لىڭشىتتىم. ئىككىنچى قاچا قۇرۇقدالغاندا يەنە سورىۋىدىڭ، يەنىلا تۇزۇت قىلماستىن بېشىمنى لىڭشىتتىم. ئۇچىنچى قاچىنى بىكارلاپ بولۇپ دەرھال دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ، قىسقىلا دۇئا قىلىغاندىن كېيىن ئورنۇمدىن تۇردۇم. سەن ھېساب-كىتابنى تېزلا تۈگەتتىڭ-دە، مېنى ھېلىقى ئاشخانىدىن ئانچە يىراق بولمىغان باغچىغا باشلاپ بېرىپ، خىلۋەت بىر جاينى تاللاپ ئولتۇرغاندىن كېيىن سورىدىڭ:

ــ بۇ ياقلارغا قانداق كېلىپ قالدىڭ ئاداش؟

ئىچكى سىرىمنى بىراۋغا دېمەسلىكنى ئويلىغان بولساممۇ، ماڭا قىلغان خەيرخاھلىقىڭ غالىب كېلىپ، تىجارەتكە كىرىشىكەندىن تارتىپ، لەنجۇۋغا كەلگۈچە بولغان ئارىلىقتىكى ئىشلارنى سۆزلەپ بەردىم-يۇ، خانقىز ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدىكى رەسۋاچىلىقنى يوشۇردۇم.

ــ تۇغرا، شۇ ۋاقىتتا «لىشەندە غوجايىنىمنىڭ چىشىغا تېگىپ قويۇپ قايتىپ كەلدىم» دەپ، خانقىز توغرىسىدا ئېغىز ئاچمىغان.

ــ ئۇ ئىشلارنى شۇ چاغدا دېسەم بولمايتتى. راست گەپنى قىلسام، ئاشخانىدا تاماق يەۋېتىپمۇ، سەن بىلەن پاراڭلىشۋېتىپمۇ قورقۇنچ ئىچىدە ئولتۇرۇپ، «ئېھتىمال قارىكام ئەۋەتكەن ئادەم، بولمىسا تونۇشمايدىغان ئادەمگە خەقنىڭ يۈرتىدا مۇنداق خەيرخاھلىق قىلىپ كېتەمتى؟ نىيىتىنى سېزىپلا قالسام، ئۇنىڭ

ئالدىدىن بىر ئاماللارنى قىلىپ قاچاي» دەپ ئويلىغانىدىم. بىراق، سەرگۈزەشتەمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، «ئەمدى قانداق قىلاي دەيسەن؟» دەپ سوربدىڭ ۋە «بۇ يەردە ئۇزاق تۇرما، بىلمەيدىغان يەرنىڭ ئوي-چوڭقۇرى كۆپ، بىر ئاماللارنى قىلىپ ئۇرۇمچىگە كەت» دېدىڭ. بۇنى ئاڭلاپ سەل خاتىرجەم بولدۇم. كۆڭلۈمدە «قورقمىساممۇ بولغۇدەك.....» دەپ ئويلاپ يەنىلا ئۇنچىقماي ئولتۇرسام، سەن يەنە «خاتىرجەم بول، پويىز بىلەتتىنى مەن ئېلىپ بېرىمەن، ئۇرۇمچىگە بېرىۋالساڭلا كۇنۇڭنى ئېلىپ كېتەلەيسەن» دەپ تەسەللى بېرىپ، شۇكۇنىلا پويىز بىلىتى بىلەن يۈز كويىنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ يولغا سېلىپ قويدۇڭ.

ــ ئۇنچىلىك ئىشنى مەنلا ئەمەس، ئاز-تولا ۋىجدانى بار ئادەملەرنىڭ ھەرقاندىقى قىلىدۇ، ئاداش. «مۇساپىر بولمىغۇچە مۇسۇلمان بولماس» دەپ، مەنمۇ ئىچكىرىدە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدا نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ يارديمىگە ئېرىشكەن بولساممۇ، ئۇلارغا پەقەت غايىبانە تەشەككۈرلا ئېيتالىغانىدىم.

ــ مەنمۇ لەنجۇدىن ئۇرۇمچىگە پويىزدا كېلىۋېتىپ «ئۆمرۇم يار بەرسە، ئاتاۋۇللانىڭ ياخشىلىقىغا چوقۇم جاۋاب قايتۇرىمەن» دەپ ئويلىغان بولساممۇ، ھازىرغا قەدەر بۇ تىلىكىمنى ئورۇنلىيالمايۋاتىمەن.

ــ بۇ دورىممۇ نېسى قالمىغان بولدى، ئاداش. بۇ يەرگە خىزمەت بىلەن كەلدىم، شۇڭا ھاجىتىم چۈشمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە قىلمىغان ئىشلىرىممۇ كۆپ دېگىنە.

ــ مەيلى ھاجىتىڭ چۈشسۇن-چۈشمىسۇن، بۇ دورىممۇ نېسى قالسۇن-قالمىسۇن، ئىش قىلىپ تا ھازىرغىچە پۇرسەت تېپىپ ماڭا قىلغان ياخشىلىقىڭغا جاۋاب قايتۇرۇۋېلىش ئىستىكىدە يۈرگەنىدىم، ئەمما بۇ جاھان شۇنداق ــ بوداقنىڭ بوداققا كەلمىكى تەس ئوخشايدۇ.....

— توۋا دەيسەن، ئاداش. بۇ جاھان ھەقىقەتەن سىرلىق ئىكەن. كونىلارنىڭ «بۇ جاھان ئۆتىنە جاھان» دېگىنىنىڭ مەنىسىنى ھامان بىر كۈن چۈشىنىپ يېتىدىكەنمىز. ياخشىلىق بىلەن يامانلىق پەقەت ئىككى ئادەم ئوتتۇرىسىدىلا ئەمەس، بەلكى نۇرغۇن كىشىلەر ئارىسىدا ئۆتىنە بولۇپلا يۈرىدىكەنۇ ھەرگىز كەلـ ـگەن يېرىدە توختاپ قالمايدىكەن. ئىنشائاللا، خۇدايىم تىلـ ـكىڭگە يەتكۈزەر.

قولۇمدىكى تاماكا قالدۇقىنى تاشلىۋەتكەندىن كېيىن ئويغا پېتىپ جىم بولۇپ قالدىم.

— كېيىن..... كېيىنچۇ؟ — ئاتاۋۇللا خىيالىمنى بۆلدى، — داۋامىنى دېۋەتكىنە، كېيىن قانداق قىلىپ ھازىرقىدەك كاتتا غوجايىنغا ئايلاندىڭ؟ — ئۇ تەقەززا بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى.

— مۇخبىر دېگەن تىرناق ئاستىدىن كىر كولاشقا ئۇستا دەپ ئاڭلىۋىدىم، ئاڭلىغىنىم يالغان ئەمەسكەن، — دېدىم ئۇنىڭ بىلەن چېقىشىپ، — قىزىققان بولساڭ سۆزلەپ بېرەي، ئاداش. ئاخىرىمۇ قىزىق.

— ئۇرۇمچىگە كەلگەندىن كېيىن، ئۆز ئۆيۈمگە كېلىپ قالغاندەك ھېس قىلدىم، — دېدىم «ھېكايە» منى يەنە داۋاملاشتۇرۇپ، — پويىزدىن چۈشۈپلا ئۇدۇل دۆڭكۆۋرۈككە كېلىپ، بىر شەخسىي مېھمانخانىدىن ياتاق ئېلىپ، قانغۇچە ئۇخلىدىم. لىشەندىن ئايرىلغاندىن بۇيان ئۇيقۇ-بۇيەردە مۈگدىۋالغان بولساممۇ، خۇدۇكسىرەش، قورقۇنچ ئىچىدە تۇرۇۋاتقان ئوخلىيالمىغانىدىم. كۆزۈم ئىلىناشسىلا بىر توپ ئىتلار كەينىمدىن قوغلاپ چۈش كۆرەتتىم، قورقۇپ ئويغىنىپ كېتىپ بېشىمنىڭ چىگقىلىپ كەتكىنىنى ھېس قىلاتتىم. ئەتىسى ئورنۇمدىن ۋاقچە تۇرۇپ مېھمانخانىدىن ئانچە يىراق بولمىغان يەردىكى تېز تاماقخانىدا غىزالاندىم. ئاندىن بىرەر ئىش تېپىپ قىلىش ئۈچۈن كوچىغا

چىقتىم. دۆڭكۆۋۇرۇكتە ئادەملەر مىغلىدايتتى. ئۇلار شۇنچىلىك ئالدىراش ئىدىكى، تونۇش-بىلىشلىرى ئۇچراپ قالسا، قول ئېلىشىپ كۆرۈشمەستىن، باشلىرىنى لىڭشىتىشىپ قويۇشۇپلا كېتىۋېرىشەتتى. ئادەملەر توپى ئىچىدىن چىقىپ، ئىستولبا-تاملارغا چاپلانغان ئېلانلارنى بىر-بىرلەپ كۆرۈشكە باشلىدىم. «ئادەم قوبۇل قىلىمىز»، «خىزمەتچى كېرەك» «مۇلازىم قوبۇل قىلىش ئېلانى»..... دېگەندەك ئېلانلارنىڭ بەزىلىرى ئاللىقاندىن سەۋەبلەردىن يىرتىلغان، بەزىلىرىنىڭ ئۈستىگە يەنە يېڭى ئېلانلار چاپلانغانىدى. ياتاقتىن چىققاندىلا، ھازىر پۇل تاپقىلى بولىدىغان ئىش بولسىلا ئىشلەۋېرەي، كېيىن ئىشلىرىمنى ئاستا-ئاستا ئىزىغا سېلىۋالارمەن دەپ ئويلىغانىدىم. تۇيۇقسىز بىرى مۇرەمگە قولىنى قويۇپ، كەينىمگە ئۆرۈلۈشكە تەمشىلىشىمگە ئېغىز ئاچتى:

— ۋاھ! ئەجەب ئەستايىدىل ئوقۇپ كېتىپسىنا، قانداق يېڭى خەۋەرلەر بارىكەن؟

ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپلا قالدىم.

— قانداق، ئايرىلغىنىمىزغا ئىككى يىل بولمايلا تونۇيالماي قالدىڭما؟

— ياق..... ياق، ئۇنداق بولامدىغان. سەن غاپىلارغۇ؟

— شۇنداق. ئاچ قالغان مۇشۇكتەك كۆزۈڭنى پارقىرىتىپ ھاڭۋېقىپ تۇرساڭ، بەك ئۆزگىرىپ كەتكەن ئوخشايمەن، تونۇيالماي قالدى، دەپ ئويلاپتىمەن.

غاپىلار سۆزلىگەچ قولىنى ئۇزاتتى، ئىككىمىز قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇق. ئۇ بۇرۇنقىدىن ئازغىنا سەمرىپ، ئۆڭى ئاقارغان، ئۇنىڭ ئۇچىسىدىكى داكىلىق ماركىلىق كىيىملەر، ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقىغا قارىماي قاتۇرۇپ چىگىۋالغان گالاستۇكى، پارقىراپ تۇرغان شىبلىتى، چىرايلىق ياسىتىلغان يارىشىملىق بۇرۇتى،

پارقىرىتىش مېيى سۈركىلىپ كەينىگە تارالغان بۇدۇر چاچلىرى بەستىگە بۆلەكچىلا ئىسكەت بەخش ئەتكەنىدى.

— خوش، بۇ يەردە تۇرۇپ كېتىپسەنغۇ؟ — سورىدى ئۇ سىنچى كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ، — بىرەرسىنى ساقلاۋاتامسەن؟

— ياق، بىكارچىلىق شۇ.....

— ئاۋۇ تەرەپتىن كېلىۋاتسام، بىرى قارا دېگەندەك قىلدى. ئون نەچچە قەدەم نېرىدىن قارىسام كۆزۈمگە تونۇشتەكلا بىلىندى. «توختا، بۇ كىم بولغىيتتى ئەمدى، قېشىغا بېرىپ باقايچۇ» دەپ يېقىن كەلسەم سەن، شۇنىڭ بىلەن.....

ئۇ ئۆزىنچىلا كۈلۈپ، سول قولىدىكى كىچىك خۇرۇم سومكىسىدىن بىر قاپ تاماكا چىقىرىپ دېدى:

— قېنى ئال، بىرتالدىن چېكەيلى...

ئۇ چاقماقنى تاسسىدە يېقىپ، ئاۋۇال مېنىڭ تاماكامنى، ئاندىن ئۆزىنىڭكىنى تۇتاشتۇردى.

— دىدار غەنىيمەت، ئاداش. بۇ يەردە بىر-بىرىمىزگە كۆزلىرىمىزنى پارقىرىتىپ قارىشىپ تۇرغۇچە، خالىيراق بىر يەرگە چۆكۈپ پاراڭنى دۇڭ سوقمايلىمۇ. قارىسام سېنىڭمۇ ئىشىڭ يوقتەك، — دېدى غاپىپار تاماكا ئىسىنى پۈۋلىۋەتكەندىن كېيىن.

— مەيلى.....

— يۈر ئەمىسە.....

ئۇ مېنى باشلاپ ماڭدى. ئۇنىڭ تەكلىپىگە بۇنداق تېز ماقۇللۇق بىلدۈرۈۋەتكىنىمگە ئۆزۈممۇ ھەيرانىدىم. بىر ياتاقتا ياتقان چاغدا كۆزۈمگە سىغمايدىغىنىمۇ، مېنى تولا تىرىكتۈرىدىغىنىمۇ مۇشۇ غاپىپار ئىدى. لېكىن ئۇنى كۆرۈپلا يېقىن تۇغقىنىمنى ئۇچراتقاندەك خۇش بولۇپ، كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ قالدى. قارىغاندا ساۋاقداشلىق مېھرى دېگەن ئالاھىدە چوڭقۇر ئوخشايدۇ. ھايال-شمايلا قاڭشىرىغا «تولۇن ئاي رېستورانى» دەپ يېزىلغان ئاش-

خانىنىڭ ئالدىغا كەلدۇق.

— تاماقنى مۇشۇ يەردە يەيلى، — دېدى غاپپار ئۇدۇل مېڭىپ ئىچكىرىگە كىرىۋېتىپ، — مۇھتىمۇ، تامقىمۇ يامان ئەمەس.....

شۇ ئەسنادا بىر مۇلازىم يېگىت يېنىمىزدا پەيدا بولۇپ، سورىدى:

— زالدا ئولتۇرامسىلەر، ئايرىمخانىدىمۇ؟

— ئايرىمخانىدا، — غاپپار دەرھال جاۋاب بەردى ۋە مېنى زالنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى ئىشىك تۈۋىگە جايلاشقان پەلەمپەي بىلەن ئىككىنچى قەۋەتكە باشلاپ چىقىپ سول يانداكى ئايرىم-خانىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى.

— قېنى، ئىچكىرىگە كىر، ئاداش.

ئايرىمخانىغا كىرىپ كىرىپسلودا ئولتۇرۇپ بولا-بولمايلا مۇلازىم قىز ئالدىمىزدىكى ئىستاكانلارغا چاي قۇيغىلى تۇردى.

— مېھمانلار كۆڭلۈڭلەر نېمە تارتىدىكىن؟ — بايىقى مۇلازىم يېگىت بىر دەپتەرنى ئالدىمغا قويدى.

— سەن مېنىڭ مېھمىنىم، ئاداش. قېنى، ئۆزۈڭ بىرنېمە دېگىنە، — غاپپار دەپتەرنى قولىغىمۇ ئالماستىن مەن تەرەپكە سۈرۈپ قويدى.

— بۇنچە ھەشەمەت قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ بىرەر قاچا-دىن تاماق يېسەكلا بولماسما؟

— بۇرۇنغۇ ئوقۇغۇچى ئىدۇق، ئەمدى مەكتەپتىن چىقىپ ئۇچۇرما بولغان قۇشقا ئايلاندۇق، ئاداش. تولا تۇزۇت قىلماي، سەيدىن بىر نەچچىنى بۇيرۇغىنە.

— بولدى، ئۆزۈڭ بۇيرۇغىن. مەن تاماق تاللايدىغانلاردىن ئەمەس، قورسىقىم تويسلا شۇنىڭغا شۈكۈر قىلىمەن.

— مەيلى ئەمسە، — غاپپار ئالدىمدىكى دەپتەرنى قولىغا

ئېلىپ بىر قۇر كۆز يۇگۈرتكەندىن كېيىن، بىرنەچچە خىل ئىسسىق-سوغۇق سەيلەرنىڭ ئىسمىنى دېيىشكە باشلىدى.

— ئىچىملىك ئىچىشەملا؟

— شۇنىمۇ سوراش كېتەمتىكى، ئىلىنىڭ ھاراقلىرىدىن كەلتۈرۈڭ، گىرادۇسى يۇقىرىراقلىرىدىن بولسۇن ھە.

— ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتسەن ئاداش؟ — مۇلازىم چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئىككىمىزلا قالغان پۇرسەتتە سورىدىم.

— خىزمەت قىلىۋاتىمەن، — دەپ جاۋاب بەردى غاپپار بىر تال تاماكىنى لېۋىگە قىستۇرغاچ.

— ئوقۇتقۇچى بولدۇڭمۇ؟

— توۋا دېگىنە، — دېدى ئۇ لېۋىدىكى تاماكىنى قولىغا ئېلىپ، مەنسىتمىگەندەك تەلەپپۇزدا، — ئۆتۈپ-تېشىپ ئوقۇتقۇچى بولمەنمۇ! ئۆزۈڭمۇ بىلسەن، مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىتىمۇ «خۇدايىم ئوقۇتقۇچى بولۇشتىن ساقلىغايسەن» دېسەم، باشقىلار «ئۇنداقمۇ دەپ كەتمە، بىزگە ھۆكۈمەت خىزمەت بېرەمدۇ-بەرمەمدۇ بىلگىلى بولمايدۇ. ئەگەر كۈنلەرنىڭ بىرىدە شۇنداق خىزمەتتىن بىرەرسى ئۇچراپ قالسا، بۆكەكنى ئاسمانغا ئاتساك بولىدۇ» دېيىشكەنىدى. بىلەمسەنكىن، مەن جاپادىن قورقىدىغان ئادەم، ئۇنىڭ ئۈستىگە «ياشسۇن 60 نومۇر» دەپلا ئوقۇغان. راست، ھېلىقى شېئىر نېمىتى؟

— قايسىسىنى دەيسەن؟

— ھېلىقى..... تىلىمنىڭ ئۇچىدىلا بار، لېكىن ھېچ يادىمغا كەلمەيۋاتىدۇ..... ل مۇتەللىپنىڭ ھېلىقى شېئىرىنى دەيمەن.

— يىللارغا جاۋاب؟

— ھە..... شۇ.

— ئۇ مۇنداقتى، — سەل ئويلىۋالغاندىن كېيىن بوش

دېكلاماتسىيە قىلىشقا باشلىدىم:

يىللار مەيدەڭنى تۇتۇپ قاقاقلاپ كۈلمە،
ئالدىڭدا قىزىرىشتىن ئارتۇق كۆرىمەن ئۆلۈمنى.
ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسەن دەپ ئارتۇقچە كۆڭۈل بۆلمە،
ئاخىرقى جەڭگە ئاتاپ قويارمەن ئاقچامنى.

ــ ھەئە ئاشۇ شېئىر، شۇ، ئۇنتۇپ قالماپسەن، مەكتەپتە مېنىڭ شوئارىممۇ شۇ ئىدى. 59 نومۇس، 60 شەرەپ، 61 ئىسراپچىلىق. ئۇنىڭسىزمۇ ئالىي مەكتەپتە يىلدا ئىككى-ئۈچ پەندىن قايتا ئىمتىھان بەرسەم بەرداشمكى، 70 تىن يۇقىرى نومۇر ئېلىپ باققان ئەمەسمەن. شۇ ھالىم بىلەن ئوقۇغۇچىلارغا نېمىمۇ ئۆگىتەي. ئۆيگە بارغاندا دادامۇ «مائارىپ ئورۇنلىرىدا ئىشلەمسەن؟» دەپ سورىۋىدى، «ياق، باشقا خىزمەت بولسا ئويلىشىپ باقسام باقمىنكى، ھەرگىز مۇئەللىم بولمايمەن» دەپ كېسىپ ئېيتتىم. «تاياق تەگمەيدۇ، ئىش ھەققىمۇ يۇقىرى» دەپ مېنى قىزىقتۇرغانمۇ بولدى، ئۇنىمىدىم. شۇ گەپلەر بولۇپ، بىرەر ئاي بولغاندا «رەسمىيەتلىرىڭ پۈتۈپ بولدى، ئەتىدىن باشلاپ مالىيە ئىدارىسگە ئىشقا چۈش» دېدى. شۇندىن بېرى شۇ يەردە ئىشلەۋاتىمەن، ــ غاپپار تاماكىسىنى قايتا تۇتاشتۇرۇپ كەينى-كەينىدىن بىرنەچچىنى شوردى.

ــ داداڭ ھازىرمۇ ئىدارە باشلىقىما؟

ــ ياق، مەن ئوقۇش پۈتكۈزۈپ بېرىپ ئۈچ-تۆت ئاي ئۆتكەندىن كېيىن مۇئاۋىن ھاكىم بولدى.

شۇ ئەسنادا ئىشىك ئېچىلىپ مۇلازىملار بايا بۇيرۇتۇلغان ئىسسىق-سوغۇق سەيلەرنى كۆتۈرۈپ كىرىشتى. غاپپار قولىدىكى تاماكىنى كۈلدانغا بېسىپ ئۆچۈرۈۋەتكەندىن كېيىن دېدى:

— قېنى ئال، ئاۋۋال تاماق يەيلى، ئاندىن ئاستا-ئاستا قىزىيلى.

قولۇمغا چوكنى ئېلىپ، تەخسىدىكى يۇتازىدىن بىرنى قىستىم. بىز گەپ-سۆزسىز تاماقلىنىشقا باشلىدۇق.

— ئەمدى بۇنىمۇ ئۇنتۇپ قالمايلى، — غاپپار بىر دانە يۇتازىنى يېۋەتكەندىن كېيىن شىرەدىكى بوتۇلكىنى قولىغا ئالدى-دە، ئاغزىنى ئېچىپ ئىككى رومكىغا هاراق قۇيدى.

— قېنى تۇتە ئاداش، دىدارلاشقىنىمىز ئۇچۇن.....

رومكىنى قولۇمغا ئالدىم-دە، ئۇنىڭ رومكىسىغا يېنىك تەگكۈزۈپ قويۇپ، گۈپپىدە كۆتۈرۈۋەتتىم. غاپپارمۇ رومكىنى بىكارلاپ يەنە هاراق قۇيۇشقا باشلىدى.

— مەن بۇ نەرسىنى كۆپ ئىچەلمەيمەن، ئالدىرىمايراق ئىچسەك قانداق؟ — دېدىم ئۆتۈنۈش تەلەپپۇزىدا.

— توختا، ئاۋۋال ئارقا-ئارقىدىن ئۈچ رومكىدىن ئىچىۋېتەيلى، ئاندىن سەن دېگەندەك پاراڭلاشقاچ سۆھبەتلىشەيلى، ئالدىرىمايلى ئىچەيلى، ماقۇلمۇ؟

— مەيلى.

ئارقا-ئارقىدىن ئىچىلگەن هاراق بىردىنلا تەسىر قىلىپ، بەدىنىم قىزىۋاتقاندەك، يۈرىكىمنىڭ سېلىشى تېزلىشىۋاتقاندەك بىلىندى. ئۇستەلدىكى تاماكىدىن بىرتال ئېلىپ تۇتاشتۇردۇم.

— ساۋاقداشلار بىلەن كۆرۈشتۈڭمۇ؟ — سورىدى غاپپار توساتتىن.

— ياق، تۇرمۇش هەلەكچىلىكىدە يۈرۈپ، ئۇنداق پۇرسەت ماڭا نېسىپ بولمىدى.

— سەن بىلەن كۆرۈشكەندىن بۇيان، باشقا پاراڭلار بىلەن بولۇپ كېتىپ ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ. هازىر نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟

ئۇنىڭغا لاپپىدە قاردىم. ئۇنىڭ مۇشۇنداق سوراپ قېلىشىدىن بەكلا ئەنسىرەپ تۇراتتىم. بۇرۇندىن «ئىچ سىرىڭنى ئۆزۈڭ ساقلىيالمىساڭ، باشقىلار قانداق ساقلىيالايدۇ؟ شۇڭا سىرىڭنى ھېچكىمگە تىنما» دەيدىغان مىزانىم بولسىمۇ، «ئۇنىڭدىن بۇگۈن سىر تۇتقىنىم بىلەن ئەتە، ئۆگۈن..... داۋاملىق يوشۇرۇپ بولالامدىمەن؟ مەيلى دەۋېرەي» دېگەن خىيالغا كەلدىم.

— بوپتۇ سۆزلەپ بېرەي ئاداش، — قولۇمدىكى تاماكا قالدۇقىنى كۈلدانغا تاشلۇۋېتىپ پىچىرلاپ دېگۈدەك ئېغىز ئاچتىم.

غاپپارنىڭ كۆزلىرى ماڭا تىكىلدى. يۈرىكىم ۋىژىلدە ئېچىشىقاندەك بولدى. تارتقان دەردلىرىم، بېشىمغا چۈشكەن كۈلپەتلەر كۆز ئالدىمغا كېلىپ، كۆز چاناقلىرىم بىردىنلا ياشقا تولدى. غاپپار نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلمەكچىدەك ئاغزىنى ئۆمەللىدى-يۇ، ئۇزايمغا قاراپ بىر نەرسىنى ھېس قىلغاندەك، بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرغىنىچە جىممىدە ئولتۇردى. ئۇنىڭغا ئوقۇش پۈتكۈزۈپ ئائىلىمگە قايتىپ كەتكەندىن بۇيان يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى دەپ بەردىم، ئەمما خانقىز ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدىكى ئىشنى نېمىشقىدۇر ئۇنىڭدىن يوشۇرۇپ، «لىشەندە بىرسىنىڭ چىشىغا تېگىپ قويۇپ قېچىپ كەلدىم» دەپلا قويدۇم.

— ئۇھ، تازا بىر ۋىجدانسىز قاربىچىغا ئۇچراپسەن-دە، ئۆزۈڭغۇ بۇرۇندىن تارتىپ ئىشلىرىڭغا بەك پۇختا ئىدىڭ. ھەر-قانچە خاپىلىق كەلسىمۇ، ئىچىڭدە بىلىپ تېشىڭغا چىقارمايتتىڭ. ئاددىي ئىشلارنىمۇ تەكرار مۇلاھىزە قىلىپ، ئاندىن قەدەم ئالاتتىڭ. ھەي ئىسىت، نائىنساب ئوغرى سېنى قويۇۋېتىپتۇ-ھە! — دېدى غاپپار سۆزۈم تۈگىگەندە ئىچ ئاغرىتىپ، — بۇگۈنكى كۈندىغۇ بىر قورساقتا ياتقانلارمۇ بىر-بىرىگە ئىشەنمەس بولۇپ كەتتى. ئادەتتە ئۆتنە-يېرىم قىلىشسىمۇ تىل خەت يېزىشقانلاردىن نەچچىنى كۆردۈم. زامان نېمە بولۇپ كېتىۋاتىدۇ دەيمەن! قاراپ تۇرۇپ بىر-

بىرىنى ئالداۋاتقان..... ھەي..... ــ غاپپار ئېغىر ئۇھسىنىپ قويۇپ، بىرھازا جىم ئولتۇرغاندىن كېيىن، تاماكا قالدۇقىنى كۈلدانغا تاشلاپ، قولىنى بوتۇلكىغا ئۇزاتقاچ سورىدى:

ــ ئەمدى نېمە ئىش قىلاي دەيسەن، ئاداش؟

ــ ھازىرچە تېخى نېمە قىلىشىنى بىلمەيمەن، ھەرھالدا ئۆرۈمچىگە قايتىپ كېلىپ ئۆز ئۆيۈمگە كەلگەندەك بولدۇم، ئەمدى كۈنۈمنى ئېلىپ بىر مەزگىلنى ئۆتكۈزۈۋالسام، ئاندىن تاينى بارراق بىرەر ئىش قىلارمەن.

ــ بىرەر شىركەتتە ئىشلىسەك بولماسمۇ؟

ــ شۇنداق قىلسامغۇ تازا ئوبدان بولاتتى، ئەمما بۇ يەردە بىرەر تونۇشۇممۇ بولمسا، ھازىر ئۇنىڭغا مۇمكىن بولماسمىكىن.

ــ قارىغاندا يۈرتۇڭغا قايتىپ كەتكۈڭ يوق ئىكەندە.

ــ يۈرتۇمغا قايسى يۈزۈم بىلەن بارىمەن؟ سىدىقكام زىيانــ ــنىڭ دەردىدە نېمە بولۇپ كەتتى ئۇقمايمەن. «بولۇشۇم مانا شۇكەن، ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان، ھېچقانداق ئىشنى قاملاشــ ــتۇرالمايدىغان ياريماسكەنمەن» دەپ ئىككى قولۇمنى بۇرنۇمغا تىقىپ باريمەنما؟ ئۇنداق قىلغىنىمدىن كۆرە ھېچكىم تونۇمايدىغان ياقا يۇرتلاردا بىر ئۆمۈر سەرسان-سەرگەردان بولۇپ يۈرگىنىم ياخشى.....

ــ ئۇنداقتا بىرەر ھۈنەر ئۆگەنگەچ جېنىڭنى جان ئەتسەڭچۇ؟

غاپپارنىڭ چىرايىغا لاپپىدە قاردىم. ئۇ بىر نەرسىنى ئويلا-ۋاتقاندەك ھېلىھەم بوتۇلكىنى تۇتقىنىچە ماڭا تىكىلىپ ئولتۇراتتى. چىراي ئىپادىسىدىن قايغۇ-ئەلەم، ئېچىنىش، ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش ئارىلىشىپ كەتكەن مۇرەككەپ تۇيغۇ ئىلكىدە ئىكەنلــ ــكى چىقىپ تۇراتتى.

ــ شۇنداق بولسىغۇ ئوبدان بولاتتى، ئەمما بۇنداق تەييار ئىش نەدە دەيسەن. سەندىن يوشۇرمايمەن، ئەتىگەن قولۇمدىن

كېلىدىغان بىرەر ئىش ئۇچراپ قالسا، مەدىكارچىلىق قىلايمىكىن دەپ چىققانىدىم، لېكىن سەن بىلەن ئۇچرىشىپ..... — تىلمىنىڭ ئۇچىغا كېلىپ قالغان گەپنىڭ ئاخىرىنى بىردىنلا يۇتۇۋەتتىم. غاپپار بۇنى تۇيغان چېغى، بۇلدۇقلىتىپ ئىككى رومكا ھاراق قۇيۇپ، بىرىنى مېنىڭ ئالدىمغا سۈرۈپ قويۇپ، بىرنى قولىغا ئالغىنىچە دېدى:

— ئەمسە بۇگۈن گۈگۈر-مۈگۈر پاراڭلاشقاچ قۇلاق مىدىر-لىغۇچە ئىچىشىپ، ئەتە ساڭا مۇڭاپىق كېلىدىغان ئىشنى توغرىلاپ بېرەي. قېنى، رومكىنى قولۇڭغا ئال..... خوش.....

ئەتىسى ئەتىگەندە بېشىم گاراڭشىپ، لوقۇلداپ ئاغرىپ تۇر-غان، ئۇسساپ تامىقىم قۇرۇپ كەتكەن ھالەتتە ئويغىنىدىم. قوپقۇدەك ماجالىم يوق ئىدى. كۆزۈمنى ئېچىپلا ھەيرانلىقتىن ۋارقىرىۋەتكىلى تاس قالدىم. بۇ مەن كۆرۈپ باقمىغان ئۆي ئىدى.

— قانداق، ئويغاندىڭمۇ؟ — غاپپار كۈلۈمسىرىگىنىچە يېنىمدا پەيدا بولدى.

— بۇ..... بۇ قەيەر؟ — سوردىم ياستۇقتىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ سەل ئۆرە بولۇپ.

— مېنىڭ ياتقىم، ئاخشام ئىككىمىز بىرگە قايتىپ كەلگەن.

— نەگە كېلىپ قالغاندىمەن دەپ بەك قورقۇپ كەتتىم.

— نېمىدىن قورقاتتىڭ؟ تېخى ئاخشاملا ئۇرۇمچىگە كېلىپ ئۆز ئۆيۈمگە كەلگەندەك بولۇپ قالدىم دەۋاتامتىڭ؟

— ئۇنۇ شۇ..... لېكىن.....

— بولدى، ئورنۇڭدىن تېز تۇر. بۇگۈن چۈشتە يۇرتقا قايتمىسام بولمايدۇ. شۇنىڭغىچە بەرگەن ۋەدەمنى ئادا قىلىۋالاي.

ئورنۇمدىن ئالدىراپ تۇردۇم-يۇ، يۈز-كۆزلىرىمنى چالا-بۇلا يۇيۇپ غاپپار بىلەن ياتقىدىن چىقىپ، مېھمانخانىنىڭ يېنىدىكى تېز تاماقخانىدا بىر قاچىدىن ئۇگرە ئىچكەندىن كېيىن تاكسى

بىلەن شەھەرنىڭ ئاۋات يېرىگە جايلاشقان «ئۇكەر يۇلتۇز رېستورانى» نىڭ ئالدىغا كەلدۇق.

— قېنى ماڭ، مانا مۇشۇ يەردە ئىشلەيسەن، — دېدى غاپپار تاكسىدىن چۈشكەندىن كېيىن يەلكەمگە يېنىك شاپىلاقلاپ.

— نېمە؟ مۇشۇ يەردە..... ئۇلار قوبۇل قىلارما؟.....

— ھەئە، مۇشۇ يەردە. سەن خاتىرجەم بول، بۇ رېستو-رانىنىڭ غوجايىنى بىزنىڭ يۇرتتىن، دادام بىلەن يېقىن ئۆتتىدىغان ئادەم، مەنلا ئېغىز ئاچسام ياق دېمەيدۇ.

راست دېگەندەك غاپپار قارىماتاق كەلگەن، ئوتتۇرا بويلۇق كىشى بىلەن بىرەم پاراڭلاشقاندىن كېيىن يېنىمغا كەلدى.

— ئىشىك پۈتتى، ئاداش. بولسىغۇ بىر-ئىككى كۈن بىللە يۈرۈپ ئاندىن يولغا چىقسام بولاتتى. ھۆكۈمەت خىزمىتى شۇنداق بولىدىكەن، ئىدارىدىن بەك ئالدىرىتىۋاتىدۇ. ئابلىزكام بىلەن كېلىشتىم، ھازىردىن باشلاپ، ئاشخانىغا كىرىپ ھۇنەر ئۆگىنىدىغان بولدۇڭ، خۇدايىم بۇيرۇسا، ئىككى-ئۈچ ئاي ئىچىدە راۋۇرۇس ئاشپەز بولۇپ قالسەن.

— ساۋاقداشلىقنى يەتكۈزدۇڭ، ئاداش. شۇ تاپتا ساڭا قانداق رەھمەت ئېيتىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن.

— «راۋاب چالدىم يۇسۇپ ئەخمەتكە، ھېچنېمە كەلمەس قۇرۇق رەھمەتكە» دېگەننى ئاڭلىماپتىكەنسەن-دە، — دېدى غاپپار كۈلۈپ.

— خۇدايىم بۇيرۇسا، لايىقىدا رەھمەت ئېيتىدىغان كۈنلەرمۇ كېلىپ قالار.

— مانا بۇ گېپىڭ جايىدا، بۇندىن كېيىن بۇ تەرەپلەردە ئىشىم چىقىپ قالسا ئۇدۇل سېنى ئىزدەپ كېلىمەن.

— ماقۇل، ئاداش.

— يولغا چىققۇچە پۈتكۈزۈۋالىدىغان ئازراق ئىشىم بار ئىدى.

ماڭاي ئەمسە.

— ماقۇل، مۇشۇنداق قۇرۇق خوشلىشىدىغان بولدۇق.

— ھەرگىز ئۇنداق دېمە، كېيىن..... كۈنلەر يەنە ئۇزاققۇ.

بىز قول ئېلىشىپ خوشلاشتۇق. غاپپار كەتكەندىن كېيىن رېستوراننىڭ غوجايىنى ئابلىز ئاكام يېنىمغا كېلىپ دېدى:

— قېنى يۈرۈڭ، سىزنى باشقىلارغا تونۇشتۇرۇپ قوياي.

شۇنداق تارتىپ «ئۈكەر يۇلتۇز رېستورانى» دا ئىشلەشكە باشلىدىم. بۇ يەردىكى ئۇستامۇ «لىشەن ئۇيغۇر ئاشخانىسى» دىكى ئۇستامغا ئوخشاش خۇشچاقچاق، تۇز كۆڭۈل، نېمىنى ئويلىسا شۇنى دەۋېرىدىغان ئادەم ئىكەن. ئۇ مېنى باچكىنى دانغا كۆندۈرۈۋالغاندەك ئۆگىتىۋالدى. كۈلدىكى ۋاقتىمدا ئاز-تولا ماھا-رەت ئىگىلىۋالغان بولغاچقا، ئىككى ئاي بولا-بولمايلا قورۇملارنى خېلى مەززىلىك قورۇيالايدىغان بولدۇم.

بۈگۈن چۈشتىن كېيىن ئورۇن زاكاز قىلىدىغانلار، ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بۇرۇن كېلىۋالغانلار، قۇلاق مىدىرلىغۇچە ئېچىشكەچ گۈڭگۈر-مۇڭگۇر پاراڭ سوققىلى كەلگەنلەر كۆپ بولغاچقا، ئالدىراش بولۇپ كەتتۇق.

— ئوبدانلا ئۆگىنىپ قالدىڭ يېگىت، ھۈنەر دېگەننى كۆرۈپ، ئۆزۈڭ قىلىپ، ئالدىڭدىن ئۆتكۈزۈپ بېقىپ ئۆگەنگەنگە يەتمەيدۇ. مەن يارەملىشىمەن، لېكىن ئۇنداق قىل، مۇنداق قىل دەپ ئولتۇرمايمەن، ئۆزۈڭ بىر قوللۇق قىلىۋەر، — دېدى ئۇستام.

ئوچاق ئالدىدا ئۆرە ئۈچ سائەت تۇردۇممۇ، تۆت سائەتمۇ ئۇقمىدىم. يېڭىدىن يېڭى بۇيرۇتمىلارنى ئورۇنلاش ھەلەكچىلىكىدە ئالدىراش ئىدىم. شۇ ئەسنادا ئۇستام يوقاپ كەتتى. بىر قورۇمنى قورۇپ تەخسىگە ئېلىپ قويۇپ خېلى ساقلاپ باقتىم، كۈتكۈچى قىز كۆرۈنمەيتتى. يەنە مۇشۇنداق تۇرۇۋەرسە قورۇما تەمىدىن كېتەتتى، شۇڭا قەغەزگە يېزىلغان تىزىملىكنى كۆرۈپ

چىققاندىن كېيىن، قورۇمىنى كۆتۈرۈپ ئۇدۇل چوڭ زالنىڭ ئوڭ چېتىگە جايلاشقان ئايرىمخانىغا ماڭدىم. قولۇمدا قورۇما قويۇلغان پەتنۇس بولغاچقا، ئىشكىنى كەينىمچىلەپ ئاچتىم-دە، ئاۋايلاپ كىرىپ قورۇمىنى پەتنۇستىن ئېلىپ يۇمىلاق شىرەدىكى بوش ئورۇنغا قويدۇم. بۇلۇڭدىكى تېلېۋىزوردىن ئادەمنىڭ يۈرەك تارىنى چەككۈدەك شوخ كۈي ياڭراۋاتاتتى، بىراق ئايرىمخانىدىكىلەرنىڭ ئۈنى ئاڭلاشقا مەيلى يوقتەك قىلاتتى. ئىمكانبار ئۇلارغا قارىماسلىققا تىرىشىپ كەينىمگە ياندىم.

— ۋىيەي، ئادەم بار-يوق دېمەي قېلىنلىق قىلىدىكەنسىز، بولدى قىلىڭە، — ئىشىك تۈۋىگە كەلگەندە، تۈيۈقسىز قۇلىقىمغا تونۇش ئاۋاز ئاڭلاندى. تەئەججۈپ ئىلكىدە كەينىمگە قاراشقا مەجبۇر بولدۇم. يۇمىلاق شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇرغان ئالتە-يەتتە مېھمانىدىن ئىشككە ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇرغان خام سېمىز بىرسى چاچلىرىنى چىگگىلىكىتەك سالۋارتىپ ياستىپ، سېرىق بويىتۇالغان بىر قىزنى تىزىغا ئېلىۋالغانىدى.

— سىزگە قارىسام-قارىسام قانايىدىكەنمەن، بىردەم مۇشۇنداق ئولتۇرۇڭە.

— ۋىيەي..... دەۋاتقان گېپىڭىزنى، مەن بىر يەرگە قېچىپ كېتىدىغاندەك.

چاقماق تېزلىكىدە خىيالىمدىن كەچكەن بىر ئوي بىلەن هېلىقى قىزنىڭ يېنىغا بېرىپ هەيرانلىقتا داڭ قېتىپ قالدىم. مەن كېچە-كۈندۈز ياد ئېتىدىغان، خىيالەن مۇڭدىشىدىغان جەمىلە سىرلاپ قويغاندەك قېنىق گىرىم قىلىۋالغانىدى. بۇنداق بولۇشنى خىيالىمغا ئەسلا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدىم. بىز نۇرغۇن ۋەدىلەرنى بېرىشكەن، پاك مۇھەببىتىمىزنى بىر ئۆمۈر قەدىرلەپ ئۆتۈشكە ئەھدى قىلىشقانىدۇق، بىراق هازىر مېنىڭ قەلب ئەينىكىم سۇنۇپ پارا-پارا بولۇپ كەتكەنىدى. بۇ چۈشۈم ئەمەس، بەلكى رېئالىقتا

ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈۋاتقان ئىش بولغاچقا، ئىشەنمەي ئامالسىم يوق ئىدى. قولۇمدىكى پەتنۇس تاراڭغىدە چۈشۈپ كەتتى-دە، ئايرىمخانىدا پەيدا بولغان يېقىمسىز ئاۋاز بىلەن تەڭ ھەممەيلەن نەزەرىنى ماڭا ئاغدۇرۇپ، ھەيرانلىق ئىلكىدە قاراشتى. ھېلىقى خام سېمىز ئەر بىر نەرسە دېيىشكە تەمشىلىپ ئاغزىنى ئۆمەللىدى-يۇ، لېكىن غەزەپكە تولغان كۆزلىرىمنى، تاتارغان چىرايىمنى، ئىختىيارسىز تۆگۈلگەن مۇشتلىرىمنى كۆرۈپ توختاپ قالدى. شۇ دەقىقىدە جەمىلە ئىككىمىزنىڭ كۆزى ئۇچرىشىپ، ئۇ خۇددى ئۆۋچىدىن ئۈركىگەن كېيىكتەك نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي تەمتىرەپ، ئۆزىنى قويارغا يەر تاپالماي قالدى. قاتتىق تۆگۈلگەن موشتلىرىم تېخىمۇ كىرىشىپ كەتتى. غەزەپ، ئېچىنىش، ئايانچلىق ئارىلىشىپ كەتكەن ھېسسىياتتا قەلبىم ئۆرتەنمەكتە ئىدى. غەزىپىمنى ئالقىنىمغا يىغىپ ئۇنىڭ يۈزىگە ئىككى تەستەك قاتتىق ئۇرماقچىمۇ بولدۇم-يۇ، ئۇنداق قىلىشقا رايىم بارمىدى. ئۆزۈم سۆيگەن، چىن دىلىمدىن كۆيگەن، كۆڭلۈمنى بېرىپ ئەقىدە قىلغان بىر قىزغا ئۇنداق باغرى قاتتىقلىق قىلالمايتتىمۇ، كۆز ئالدىمدىكى رېئاللىققا تېخىمۇ چىداپ تۇرالمايتتىم. شۇنچە ئاچچىقىم كەلەن بولسىمۇ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ ئايرىمخانىدىن ئايرىلدىم. يۈرىكىم بىرسى پىچاق بىلەن تىلغانىدەك ئېچىشىپ كەتتى. بۇنداق رېئاللىقنى ۋىجدانلىق ئەركەك زاتى قوبۇل قىلالمايتتى. پۈت-قوللىرىم تىترەپ، بەدىنىم ئۆزۈمنىڭ ئەمەستەك تۇيۇلدى. ئايرىمخانىدىن چىقىپ ئوچاق بېشىغىمۇ كىرمەستىن ئۇدۇل سىرتقا ماڭدىم. شامال يۈزلىرىمنى سىيپاپ ئۆتكەنىدەك قىلدى. كوچا چىرغلىرى ئاللىقاچان يېنىپ كەتكەن بولۇپ، مەركىزىي شەھەرنىڭ ئادەمنى مەھلىيا قىلغۇدەك گۈزەل تۇسكە كىرگەن كېچىلىك مەنزىرىسى مېنى جەلىپ قىلالمايتتى. كېتىۋاتقىمەن، خۇددى ئېغىر مەست بولۇپ قالغان ئادەمدەك دەلدەڭشىپ

كېتىۋاتىمەن. شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە قەيەرگە بېرىپ، نېمە قىلىشىمنى بىلمەيتتىم. خېلىدىن كېيىن بىردىنلا ھاراق ئىچىش ئىستىكى پەيدا بولۇپ، قاۋاقخانىغا كىردىم.

— بىر بوتۇلكا ھاراق.....

— مۇشۇ يەردە ئىچەمسىز، ئېلىپ كېتەمسىز؟ — سورىدى غوجايىن چىرايىمغا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن.

— مۇشۇ يەردە ئىچىمەن

— ئەمسە ئىچكىرىگە كىرىڭ، ئەكىرىپ بېرەي.

— ياق مۇشۇ يەردە پوكەيگە يۆلىنىپلا ئىچەي.

— قانداققىدىن ئىچسىز؟

— قانداقى بولسا مەيلى، گىرادۇسى يۇقىرى بولسۇن.

— زاكوسكا كېرەكمۇ؟

— ياق

— مانا ئەمسە، — غوجايىن بىر بوتۇلكا ھاراقنى پوكەيگە قويدى.

بوتۇلكىنى چىشىمدا ئېچىپلا ئاغزىمغا كۆمتۇردۇم.

— مانا، رومكا..... ۋاي..... بۇ.....

ئەتىسى ئەتىگەندە ئويغانسام، بېشىم زىڭىلداپ ئاغرىۋاتاتتى. كۆزۈم ئېچىلا-ئېچىلمايلا يەنە ئاخشامقى ئىشلار كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ، قەلبىمنىڭ قات-قېتىدىن ئېتىلىپ چىققان ئازاب ئۇچقۇنلىرى ۋۇجۇدۇمنى ئورىۋالدى. دەردەمەن ئادەم ئىچ پۇشۇقىنى بىردەم بولسىمۇ ئۇنتۇش ئۈچۈن ھاراق ئېچىپ، مەسلىكى يېشىلگەندە يەنە ئازابقا ئەسىر بولۇپ قالغىنىغا ئوخشاش، بۇلارنى ئويلىماسلىققا تىرىشىپ كۆزلىرىمنى چىڭ يۇمۇۋالساممۇ كار قىلمىدى. قەلبىم تىلىنىپ تۇز قۇيۇلغاندەك ئېچىشاتتى. «تەقدىرىم شۇنداق بولسا كېرەك، دەسلىپىدە گۈلنۇر قېرىنداشلىرىنىڭ تۈيمىغان ھېلىقى تېگى پەس كەنت ئامانلىق ساقلاش مۇدىرى تەرىپىدىن دەپسەندە

قىلىنىپ، قىزىلىق ئىپپىتىدىن ئايرىلدى. شۇ ۋاقىتتىمۇ مۇشۇنداق ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغانغان، ھاياتتىن ئۈمىدىمنى ئۈزگەندىم. كېيىن جەمئىلەنىڭ سۆيۈشىگە نائىل بولۇپ، ئالەم ماڭا شۇنچىلىك جەزبدار كۆرۈنگەنىدى. بىراق ھازىر ئويلاپمۇ باقمىغان جاۋابقا ئېرىشتىم. بۇ خانقىز قويغان ھۆل خىشقا دەسسىگەنلىكىمنىڭ جازاسىمىدۇ؟..... ياق، ئۇ ۋاقىتتا مەن پۈتۈنلەي ئۆز مەيلىم، خاھىشىم بىلەن ئەمەس، بەلكى ۋاقىتلىق پاناھلىنىش ئۈچۈنلا، لىشەنىدىكى ئىشلىرىم پۈتكەنىدىن كېيىن ھەممىدىن قول ئۈزۈش ئىرادىسىگە كېلىپ بولۇپ ئاندىن شۇنداق قىلغانغۇ؟ ئەپسۇس، مىڭلارچە، يۈزمىڭلارچە ئەپسۇس. ‹ئىشەنگەن تاغدا كېيىك ياتماپتۇ› دېگەندەك چىن دىلىمدىن ئىشەنگەن، پۈتۈن ئەقىدەمنى، سۆيگۈمنى بەخشەندە قىلغان قىزدىن ئېرىشكىنىم ھالا بۇگۈنگە كەلگەندە مۇشۇ بولدىمۇ ئەمدى؟.....» شۇلارنى ئويلىغىنىمدا ئىچ-باغرىمدىن پۈتۈپ چىققان بىر ئاغرىق ئازابىدىن ئىڭرىۋەتتىم.

— ئويغىنىپسەنده، — توساتتىن ئىشىك ئېچىلىپ، ئۇستام كىرىپ كەلدى، — ئاخشام نېمە ئىش بولدى زادى، بىردەمدىلا يوقاپ كەتتىڭ، سۈرۈشتۈردۇم قايىققا ماڭغىنىڭنى بىركىم بىلمەيدۇ. ئېغىر ئەلياتقۇدىن ئۆتكەنده كەلدىڭ. گەپ سورىسام چۈشىنىكسىز بىرنېمىلەرنى دەيسەن، ھاراق دېگەننى ئىچكۈلۈك، لېكىن ئاز، لايىقىدا ئىچىش كېرەك. كېچىچە قۇرۇق قەي قىلىپ، جاپانى بوش تارتمىدىڭ.

كۆزلىرىمنى ئاران ئېچىپ يېرىم ئۆره بولدۇم. ئۇستام كۆيۈمچانلىق، ئايانچلىق نەزەرى بىلەن ماڭا قاراپ تۇراتتى.

— قانداق، بىرەر قاچا سۇيۇقئاش ئېتىپ كىرگۈزەيمۇ؟

— بولدى ئۇستام، ئاۋاره بولمىسلا.

— ئەمدى ئورنۇڭدىن تۇر، ئۇكام. قارىغاندا بۇگۈنمۇ مېھ-

ـمانلار كۆپ كېلىدىغان ئوخشايدۇ، غوجايىن ئوشۇق-تۆشۈك گەپ قىلىپ قالمىسۇن، ئەمىسە مەن چىقاي-ھە!

ئۇستام چىقىپ كەتتى. ئىختىيارىمغا قويسا ئورنۇمدىن تۇرغۇم يوق ئىدى. ئۇنىڭ سۆزى بەرھەق بولغاچقا، ئاستا كىيىنىشكە باشلىدىم.

كۈنلەر بىر-بىرىنى قوغلىشىپ ئالدىراش ئۆتۈۋاتاتتى. ھۇنەرنىمۇ راۋۇرۇس ئۆگىنىپ بولغانىدىم. غاپپار خېلى ئوبدان تاپىلاپ قويغانمۇ، غوجايىن رېستورانغا كەلگەن تۇنجى كۈنۈمدىن باشلاپ ئىش ھەققى بېرىشكە باشلىغانىدى. ھازىر ساپلىقنى مۇستەقىل قولۇمغا ئالالىغاچقا، ئىش ھەققىم بۇرۇنقىدىن نەچچە قاتلانغانىدى. بۈگۈن ئەتىگەنرەك ئورنۇمدىن تۇردۇم. نېمىشقىدۇر كۆڭلۈم سىرتنى ئايلىنىپ كىرىشنى خالاپ قالدى. شۇڭا، شاگىرت بالىلارغا ھايال بولمايلا قايتىپ كېلىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ، مەن كەلگۈچە تەييارلىقلارنى پۈتكۈزۈپ قويۇشنى تاپىلاپ سىرتقا چىقتىم-دە، ئۇدۇل دۆڭكۆۋرۈكنى نىشانلاپ ماڭدىم. بۇ يەردە بۈگۈن باشقا كۈنلەردىكىدىن ئادەملەر كۆپ ئەمەس ئىدى. يول بويىدىكى دۇكانلارغا كىرىپ جازىلارغا چىرايلىق تىزىلغان مالىلارغا قارىغاچ خېلى ئايلاندىم. ۋاقتىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالغانىدى. ئادەتتىكى چاغلاردا چۈشتىن كېيىنگىچە رېستوراندا ئاساسەن سودا بولمايتتى، بەزىدە مۇنداقلا ئۇدۇل كېلىپ قېلىپ ئولتۇرىدىغانلار-نى ھېسابقا ئالمىغاندا، كۈن پېشىندىن قايرىلمىغۇچە رېستورانغا ئادەم كىرمەيتتى. شۇنداق بولسىمۇ، بۇرۇنراق قايتىپ كېتىش خىيالىدا ئۇدۇل رېستورانىنى كۆزلەپ ماڭدىم. تۇيۇقسىز بىرسى قارا دېگەندەك قىلدى. كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قالدىم. مەندىن نەچچە قەدەم نېرىدا رۇستەم ئۇياق-بۇياققا قارىغىنىچە كېلىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ بىلەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە بىرگە ئوقۇپ ئالىي مەكتەپكە ئوقۇشقا كەتكەندىن بۇيان ئانچە-مۇنچە ئۇچرىشىپ

قالاتتىم. تەتىل قىلىپ بارغاندا ئۇنىڭ ھۈنەر ئۆگىنىۋالغانلىقىنى باشقىلاردىن ئاڭلىغان، لېكىن ئۆزى بىلەن كۆرۈشەلمىگەن، ئوقۇ-شۇم تاماملانغاندىن كېيىن ئىككى-ئۈچ قېتىم كۆرۈشۈپ ئەھۋال سورىشىپلا تۇرۇڭ ھال-مۇڭ ئېيتىشالمىغاندۇق. ئالدىغا كېلىپ توختىشمىغا ئۇ چۆچۈپ قارىغاندىن كېيىن غۇلىچىنى كەردى.

— ۋاي سەن ئالماسمۇ، جېنىم ئاداش، — ئۇ مېنى قۇچاقلىدى، — قانداق، ياخشى تۇرۇۋاتامسەن؟

— خۇداغا شۈكۈر، ئاللانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن مانا مۇشۇنچىلىك.

رۇستەم يەنە بىر مەرتەم قاتتىق قۇچاقلىغاندىن كېيىن دېدى:

— بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن، ئاداش؟ سىدىقكام سېنى ئىچكىرىدىكەن، ئىزدەپ تاپالمىدىم دەۋاتاتتى ئەجەب بۇ يەردە.....

— سىدىقكام مېنى ئىزدىدىما؟

— خەۋرىڭ يوق ئوخشايدۇ-ھە! ئۇ سېنى ئىزدەپ، ھېلىقى ئىسمى نېمىتى..... ھېلىقى سەن قارىچىغا ئۇچراپ كەتكەن يەر..... — ئۇ بېشىنى تاتىلىدى....

— لىشەن.

— ھەئە شۇ يەر..... شۇ يەرگە بېرىپ، سېنى بىر ئاشخانىدا ئىشلەۋېتىپتۇ دەپ ئاڭلاپتۇ. لېكىن ئۇ ئاشخانىدىن سېنى تاپالماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەنسىرەپ، ئاتام كۆرمىگەن، ئانام كۆرمىگەن يۇرتلارنىڭ ھەممىسگە بارغان ئوخشايدۇ، لېكىن تاپالماي قايتىپ كەپتۇ.....

بىردىنلا چۆچۈدۈم. «ئېھتىمال مېنى ئىزدەپ پۇللىرىنى ئۇندۇرۇۋېلىشنىڭ كويىدا بولغان گەپ، بولمىسا نۇرغۇن چىقىم قىلىپ ئىچكىرىگە كىرگىلى ساراڭمىدى ئۇ» دېگەنلەرنى ئويلاپ

ئۇلگۈردۇم.

— بۇ ياققا مېڭىشتىن ئىلگىرى سەن بىلەن بىر مەھەللىلىك ئابدۇللا بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئاغىنىلىرىڭدىن نەچچىسى پۇل يىغىش قىلىپ سېنى ئىزدەپ ھەلەكچىلىكىدە يۈرۈشۈۋاتقان ئوخشايدۇ. بۇگۈن ئوبدان ئۇچرىشىپ قالدۇق، ئاداش، ئىككىمىز بىرگە كېتەيلى، ئۇلارمۇ بىھۇدە چىقىمدار بولۇپ يۈرمىسۇن.

— مەن ھازىر كېتەلمەيمەن، — دېدىم كېسىپلا، — سەنمۇ مېنى بۇ يەردە كۆرمىگەن بول.

— نېمىشقا؟ — رۇستەم ھەيرانلىق ئىلكىدە سورىدى.

— بۇنى بىر ئېغىز گەپ بىلەن چۈشەندۈرۈپ بولالمايمەن. ئىككى-ئۈچ يىل ئىشلەپ پۇل تېپىپ ئاندىن قايتارمەن.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ، ئەمدى؟

— ھېچنېمە..... ھېلى دېدىمغۇ، بۇنى ساڭا بىر-ئىككى ئېغىز گەپ بىلەن چۈشەندۈرۈپ بولالمايمەن.

— ھە..... ئۇقتۇم، ھېلىقى تېرىلەرنىڭ پۇلىنى ئۆزە قىلىپ بولۇپ، ئاندىن قايتىمەن دەيسەن تايىنلىق.

— ھەئە.....

رۇستەم بىردىنلا كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ نېمە سەۋەبتىن كۈلگەنلىكىنى تېگىگە يېتەلمەي، كۆزىگە تىكىلدىم.

— ئەخمەق، تېخى ئۇقماپسەن-دە، ھېلىقى سېنى ئوڭدا قويغان قارىچى تۆتۈلۈپتۇ. سەن دېلو مەلۇم قىلغان ساقچىخانىدىكىلەر بىزنىڭ يېزىدىكى ساقچىخانىغا تېلېفون قېپتىكەن، سىدىقكام بېرىپ ئۇ پۇللارنى قايتۇرۇپ كەلدى. ئۇنىڭ دېيىشچە، ئۇ قارىچى سېنىلا ئەمەس، يەنە نۇرغۇن كىشىلەرنى زار-زار قاقشاتقانىكەن. زەھەر سودىسى دەمدۇ، قىزلارنى ئالداپ سېتىش دەمدۇ، نۇرغۇن جىنايىتى بار ئوخشايدۇ. ھازىر سولاقتىمىش..... خۇشاللىقتىن سەكرىۋەتكىلى تاسلا قالدىم. «خانقىز بىلەن

هېلىقى رەسۋاچىلىقنى سادىر قىلمىغان بولسام، دېلو ئەھۋالىدىن ئاللىقاچان خەۋەر تاپقان بولاركەنمەن، ۋاي ئىست.....» خىيـ ـلىدىن بېرى ئورنۇڭلىغان غەم-قايغۇ تۇمانلىرى بىردىنلا تارقاپ، يېنىكلەپلا قالدىم.

ـــ قانداق، ئەمدىغۇ قايتىدىغانسەن؟ ـــ سورىدى رۇستەم.

ـــ ئۇنى ھېلى دېيىشەيلى، «ئاۋۋال تائام، ئاندىن كالام» دەپتىكەن، جۇرە، تاماق يېگەچ مۇڭدىشايلى.

ئۇنى ئۆزۈم ئىشلەۋاتقان رېستورانغا ئېلىپ بېرىپ بىر ئايـ ـرىمخانىغا باشلاپ، تاماق بۇيرۇتتۇم. ئىككىمىز كەڭ-كۇشادە پاراڭلاشتۇق. ئۇنىڭ گېپىدىن قارىغاندا، مەن يوقاپ كەتكەندىن بېرى گۇلنۇر ئەنسىرەپ ئولتۇرالمايلا قاپتۇ. مېنى ئىزدەشكە ئاكـ ـسىنى ئىچكىرىگە ئىككى قېتىم ئەۋەتىپتۇ، سىدىقكام تاپالماي قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئاغىنىلىرىم پۇل يىغىش قىلىپ مېنى ئىزدەشنى نىيەت قىلىشىپتۇ. تۇرۇپلا ئويلاپ قالدىم: «ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ يۇرۇپ، ئۆيدىن ئايرىلغىلىمۇ بىر يېرىم يىلدىن ئېشىپتۇ، ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ئىزىغا چۈشۈپتۇ، مەن ۋايىم يەيدىغان پۇلمۇ ئىگىسىنى تېپىپتۇ، ئەمدى ئۇ يەردە گۇلنۇر ۋە بىرنەچچە يېقىن-يورۇق، تونۇش-بىلىشلىرىمدىن ئۆزگە تارتىشىدىغان ئادىمىم بولمىغاندىكىن، يۇرتقا قايتىشمنىڭ ئورنى قالماپتۇ، لېكىن ‹تاشمۇ چۈشكەن يېرىدە ئەزىز› دەپ، يۇرتقا قايتمىسام بولمايدىكەن.»

ـــ بۇگۈن غوجايىن بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۆيگە بارىدىغانلىـ ـقىمنى ئېيتىپ رۇخسەت ئالاي، ئەتە-ئۆگۈنلەتىن يولغا چىقامدۇق؟

رۇستەم گېپىمگە ئىشەنمىگەندەك كۆزۈمگە تىكىلدى-يۇ، چىراي ئىپادىمدىن گېپىمنىڭ راستلىقنى ھېس قىلىپ، ئىنكاس قايتۇردى:

ـــ مەيلى.....

ياخشى ئىش كۆپ ئەجردىن كېلىدۇ

شۇنداق قىلىپ، رۇستەم بىلەن يۈرتقا قايتىپ كەلدىم. كەلگىنىمنى ئاڭلىغان قولۇم-قوشنا، تونۇش-بىلىشلىرىمىزنىڭ جىمسى كۆرۈشكىلى كېلىپ گۈلنۇر ئۇلارنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىش بىلەن پايپىتەك بولۇپ كەتكەندى. ئۇلار ساق-سالامەت قايتىپ كەلگەنلىكىمدىن خۇش بولۇشقانلىقلىرىنى ئىزھار قىلىشقاچ، سوئاللارنى ياغدۇرۇۋەتتى.

بەزىلىرىگە جاۋاب بەرسەم، بەزىلىرىنى كۈلۈپلا ئۆتكۈزۈۋەتتىم. بەزىلەرى ئاجايىپ-غارايىپ بولۇپ، كۈلكەمنى قىستايدىغانلىرىمۇ بار ئىدى، ئەمما بۇنى تۇغرا چۈشەنمىسەم بولمايتتى. دادام رەھمىتى هايات ۋاقتىدا مۇنداق بىر هېكايىنى سۆزلەپ بەرگەن

«بىر ئادەم تەرەت قىلىش ئۈچۈن هاجەتخانىغا كىرىپ ئولتۇرۇشىغا، هاجەتخانىدا نىجاسەت يەۋاتقان بىر قۇش پالاقشىغىنىچە چاتراقىدىن ئۈچۈپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ كەينىدىنلا هاجەتخانىغا كىرگەن يەنە بىر ئادەم بۇنى كۆرۈپ قاپتۇ-دە، هاجەتخانىدىن چىقىپ ئالدىغا ئۈچرىغان بىرىگە: ‹ۋاي قارىسلا، بايا پالانى هاجەتكە شۇنداق ئولتۇرۇۋىدى، ئارقىدىن بىر قۇش ئۈچۈپ چىقتى› دېسە، بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئادەم ئۆزىگە ئۈچرىغان يەنە بىرىگە: ‹پالانى هاجەتكە ئولتۇرسا، ئارقىدىن ئىككى قۇش ئۈچۈپ چىقىپتۇ› دەپتۇ. بۇ گەپ بارغانسېرى ئاۋۇپ، بىرى ئىككىگە، ئىككىسى تۆتكە كۆپىيىپ، ۋەزىرنىڭ قۇلىقىغا بارغۇچە 99 غا يېتىپتۇ. ۋەزىر بۇ ئىشنى دەرهال پادىشاهقا مەلۇم قىلىپ: ‹پالانى هاجەتكە ئولتۇرسا، ئارقىدىن يۈز قۇش ئۈچۈپ چىقىپتۇ›

دەپتۇ. پادىشاھ ھەيران بولۇپ بىردەم تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، بۇنىڭ راست-يالغانلىقىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن ۋەزىردىن سوراپتۇ:

— كىمدىن ئاڭلىدىڭ؟

— ئەخمەتتىن.

.....

پادىشاھ بىرمۇنچە سۈرۈشتۈرۈپ، ھاجەتخانىغا كىرگەن ئادەمدىن سوراپتۇ:

— راست شۇنداق ئىش بولغانمۇ؟

— ھەرگىز ئۇنداق ئىش يوق، پادىشاھى ئالەم. ھاجەتخانىغا كىرىپ، نىجاسەت يەۋاتقان بىر قۇشنىڭ بارلىقىنى ئۇقمايلا ھاجەتكە ئولتۇرۇشۇمغىلا، بىر قۇش مەندىن ئۈركۈپ پالاقشىغىنىچە ئۇچۇپ كەتكەنىدى.

پادىشاھ ھەيرانلىقتا ساقلىنى سىيپاپ، ھېلىقى ئادەمنىڭ كەينىدىن كىرگەن ئادەمدىن سوراپتۇ:

— سەن راست كۆرگەنمۇ؟

— ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن.

— ساڭا ئۇچرىغان ئادەمگە نېمىشقا ‹ئىككى قۇش ئۇچۇپ چىقتى› دېدىڭ؟

— بىرى پانقان يەرگە يەنە بىرىمۇ پاتار دەپ ئويلاپتىمەن.

پادىشاھ شۇ تەرزدە سۈرۈشتۈرۈپ ئوخشاش جاۋابقا ئېرىشكەندىن كېيىن ۋەزىردىن سوراپتۇ:

— باشقىلارغۇ مەيلى، لېكىن سىز ۋەزىر تۇرۇقلۇق ئىشنىڭ جەريانىنى سۈرۈشتۈرۈپ كۆرمەيلا نېمىشقا يالغان ئېيتىسىز؟

— بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچكەيلا پادىشاھى ئالەم. بۇ گەپكە دەسلىپىدە مەنمۇ ئىشەنمىگەن، لېكىن نۇرغۇن ئادەم قاراپ تۇرۇپ يالغان سۆزلىمەس، 99 قۇش پاتقان يەرگە يەنە بىرىمۇ پېتىپ كېتەر دەپ سىلىگە 100 دەپ مەلۇم قىلغان.

پادىشاھ ئاڭلاپ يا ئاچچىقلاشنى، يا كۈلۈشنى بىلەلمەپتۇ.»

دېمىسمۇ شۇ، يېزا دېگەندە ئانچىكى گەپلەرگە قانات-قۇيرۇق چىقىپ، بىرى ئىككى بولىدىغان گەپ. مېنىڭ قايتىپ كەلگىنىمگە ھەممىدىن بەك خۇشال بولغنى گۈلنۇر بولۇپ، ئۇ بۇرۇنقىدىن سەل سەمرىپ قالغان، چىرايىمۇ پارقىراپ، ئادەمنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرگۈدەك دەرىجىدە ھۆسنىگە تولغانىدى.

— جاپا تارتتىڭىز، ئالماس، — دېگەنىدى ئۇ مەن قايتىپ كەلگەن كۈنى، — ئىچكىرىدە پالاكەتكە ئۇچرىغىنىڭىزنى ئاڭلاپ، مېڭە ئۆلۈپ، مېڭە تىرىلدىم، ئاكامغا قانچە قېتىملاپ تاپا-تەنە قىلغانلىقىمنى ئۇقمايمەن. ئاكام تەڭلىكتە قېلىپ، «ئەجەب كىچىك بالىدەك ئىش قىپتىمەن، ئوقۇغان، بىلگەن ئادەم بولغاندىكىن بىرەر ئىش بولماس دەپتىمەن. ‹بىتەلەي تېزەك تەرگىلى چىقسا، كالا شاقۇمغا شاتىراقلاپتۇ› دېگەن شۇ بولسا كېرەك. ئۇنى چوقۇم تاپىمەن» دەپ ماڭا قايتا-قايتا ۋەدە بېرىپ سەپەرگە ئاتلاندى. ئەپسۇس، ئارىدىن ئىككى ئاي ئۆتكەندە يالغۇز قايتىپ كەلدى. شۇ ۋاقىتتا قانچىلىك بىئارام بولغانلىقىمنى، ئۆزۈمنى قانچىلىك ئەيىبلىگەنلىكىمنى بىلەيمەن، ئىشقىلىپ ياراتقان ئاللائىگەم پاناھىدا ساقلاپتۇ، سالامەت قايتىپ كەلدىڭىز.

بۇنى ئاڭلاپ بىرقىسمىلا بولۇپ قالدىم. رۇستەمۇ ئۇرۇمچىدە ئۇچرىشىپ قالغاندا مۇشۇنداق گەپلەرنى دېگەن، مەن ئاشۇ سۆز-لەرنىڭ تۈرتكىسىدە قايتىپ كېلىش قارارىغا كەلگەنىدىم. شۇ كۈنى كەچتە رېستوران غوجايىنى ئابلىزكامغا ئەمدى قايتىپ كېتىدىغانلىقىمنى ئېيتىسام، دەسلىپىدە ئۇنىمىدى.

— نېمە دەيسەنوي ئۇكام، ساڭا جىن چاپلاشتىمۇ-نېمە؟ تۈزۈك گەپ قىل، غاپپارجان «ھەرقانچە ئىش بولسىمۇ بۇ يەردە بوينى قىسلىپ قالمىسۇن» دەپ تاپىلىغان، مۇشۇنداق كېتىمەن دەپلا كەتسەڭ ئۇنىڭغا نېمە دەيمەن؟

— ئۇنىڭغا مەن جاۋاب بېرەي ئابلىزكا، ھېلىمۇ ئاتىدارچىلىقىڭىزدا كۈنۈم يامان ئەمەس ئۆتتى. ھۈنەرنىمۇ ياخشى ئۆگىنىۋالدىم، خېلى-خېلى ئۇستىلارنىڭ ئالدىدىمۇ چېنىپ قالمايمەن. ئۆيدىن ئايرىلغىلى بىر يېرىم يىلدىن ئېشىپتۇ. ئۆيدىكىلەرنى، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېرىمنى بەكمۇ سېغىندىم.

— ئىش ھەققىنى تۆۋەن كۆرۈپ قالمىغانسەن؟ — ئۇ كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قارىدى، — ئۇنداق خىيالىڭ بولسا، بامەسلىھەت ئىش قىلساق بولىدۇ.

— ياق ئابلىزكا، خۇدا گۇۋاھ، مەندە ھەرگىز ئۇنداق خىيال يوق. پەقەت ئۆيدىكىلەرنى كۆرۈش ئىستىكى مېنى مۇشۇ كويغا سېلىۋاتىدۇ.

— ئۇنداق دېمەي، بولسا تۇرۇپ قال، كۆنۈشۈپ قالدۇق.

ئابلىزكام بىلەن خېلى دەتالاش قىلىپ، ئاخىر ئۇنى قايىل قىلدىم.

— مەيلى، خىيالىڭ شۇ بولسا، سېنى ئەمدى توسۇپ قالالمىغۇدەكمەن، ئۆزۈمنىڭ ئويىچە بولغاندا، كېلەر يىلى يەنە ئىككى يەرگە تارماق رېستوران ئېچىپ، بىرسىنى سېنىڭ باشقۇرۇشىڭغا ئۆتكۈزۈپ بەرمەكچىدىم. خەيرىيەت، سەن شۇنداق نىيەت باغلىغان بولساڭ، مەن ھەرقانچە قىلسامۇ بەربىر تۇتۇپ قالالمايمەن. ئەمما بىر شەرتىم بار.

— نېمە شەرت؟

— كېيىن يۇرتۇڭدا ئىشلىرىڭنى ئەپلەشتۈرەلمەي قالساڭ، ئىككى يېنىڭغا قارىماي ئۇدۇل ئۇرۈمچىگە چىقىپ مېنى ئىزدەيسەن.

— چوقۇم دېگەنلىرىدەك قىلىمەن.

— ئەمسە جىنىدەك تۇرۇپ تۇر، — ئابلىزكام چىقىپ كېتىپ ھايال بولمايلا قېلىن بىر كونۇبرتنى كۆتۈرۈپ كىرىپ ئالدىمغا

قويدى، ــ ئەسلىي مېنىڭمۇ ئويلىغانلىرىم بار ئىدى. خەير، سەن ئالدىراپ قالدىڭ. شۇنداق بولسىمۇ بۇنى ئال.

ــ نېمە بۇ؟

ــ پۇل، ئون مىڭ كوي.

ــ ياق.....، بۇنى ئالالمايمەن، ئابلىزكا. شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى بېشىمنى سىلاپ كەلدىڭىز. بۇ يەردە ئىشلىگەندىن بۇيان ئىش ھەققىنىمۇ خېلى ئوبدان بەردىڭىز. بۇنى.....

ــ ئەمدى تىلىڭنى چاينىما، يەنە ئارتۇق گەپ قىلىدىغان بولساڭ، سەندىن رەنجىپ قالىمەن جۇمۇ.

ئۇنى گەپكە كۆندۈرەلمەيدىغانلىقىمنى ئويلاپ، بېشىمنى لىڭشىتتىم.

ئۆيگە قايتىپ كەلگەن كۈننىڭ ئەتىسى سىدىقكامۇ كەلدى. ئۇنىڭ بىلەن نەچچە يىل دىدارلاشمىغان تۇغقانلاردەك قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، خېلى ئۇزاق ھال-مۇڭ ئېيتىشتۇق. ئۇ پاراڭ ئارىلىقىدا:

ــ ئەمدى نېمە ئىش قىلاي دەيسىز؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ تېخى ئويلاشمىدىم.

ــ ۋاي-ۋۇي ئاكا، ئالماس ئۇياقتىن كېلىپ بولغۇچە، بۇياقتىن نېمە ئىش قىلىسەن دەپ سوراۋاتىسىزغۇ؟ ــ دېدى گۈلنۇر ئاكىسىنىڭ سۆزىنى ياقتۇرمىغاندەك.

ــ ئەمدى دەيمىنا، كونىلاردا «ئۆردەكنىڭ گۆشىنى يېسەڭ، غازنىڭ پېيىدە بول» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ.

ــ سىدىقكام توغرا ئېيتىدۇ گۈلنۇر، ئۆيدە بىكار تۇرۇۋەرگەندىن كۆرە بىر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتقىنىم تۈزۈك. ئۇرۇمچىدىن يولغا چىققاندا، يۈرتقا بارغاندىن كېيىن بىرەر ئىش قىلىش ئۈستىدە ئويلانغانىدىم. ئەمدى سىلەر بىلەن بامەسلىھەت بىر يول تۇتارمەن.

ــ ھەببەللى، مانا ئەمدى ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلدىڭىز،

لېكىن بامەسلىھەت ئىش قىلمىز دېگىنىڭىز قاملاشمىدى، ئۇكام. يېقىندىن بۇيان بېشىڭىزدىن نۇرغۇن ئىسسىق-سوغۇق ئۆتتى، تۇرمۇشقىمۇ پىشتىڭىز، سىزنى ئۇ ئىشنى قىل، بۇ ئىشنى قىل دەپ زورلىيالمايمىز، ئاۋۋال ئوبدان ئويلىنىپ، تۇتسا سېپى بار ئىشتىن بىرنى قىلىشقا ئىرادە باغلاڭ، قالغىنىغا بىز ھەـھۇ دېيىشمىز.

ـــ ماقۇل.

ـــ يەنە بىر ئىش، پۇللىرىڭىزنىڭ ھەممىسى مەندە. دەسلەپ نامىڭىزدا بانكىغا قويۇپ قويغانىدىم. كېيىن ئاجرىتىپ، سودىغا ئىشلىتىۋاتىمەن. پۇل لازىم بولسا، مانا مەن بار.

ـــ ماقۇل.

ئىككىـئۈچ كۈن پەقەت ئارام ئالالمىدىم. نىھايەت، كۆرۈشـكىلى كىرىدىغانلارمۇ خېلى سېلىكتى. ھەربىر ئادەم كىرگەندە، ئابلىكىممىكىن دەيتتىم، بىراق كىرگەن ئادەم ئۇ بولمىغاچقا، ئېغىر ئۇھسىنىپ قويياتتىم. ئىككىمىزنىڭ كۆرۈشمىگىنىمىزگە ئۇزاق بولغاچقا، ئۇنى راستلا سېغىنغانىدىم، شۇڭا بىر كۈنى ئەتىگەندە ئۇنى يوقلاپ ناھىيە بازىرىغا باردىم. سەمەت ئاكام ھويلىدا ئولـتۇرغانىكەن، ئۇ «ئەسسالامۇئەلەيكۇم» دەپ كىرىپ كەلگىنىمنى كۆرۈپ، دەسلىپىدە ئۆز كۆزىگە ئىشەنمىگەندەك كۆزلىرىنى چىمـچىقلاتتى، كېيىن يېشىغا ماس كەلمىگەن چاققانلىق بىلەن ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئالدىمغا كېلىپ قۇچاقلاپ كۆرۈشۈپ، ئاغزى ئاغزىغا تەگمەي تىنچـئامانلىق سوراپ كەتتى.

ـــ ھەر نېمە بولسا تىنچـئامان تۇرۇپسەن، بالام. ئەھۋالـڭنى ئابلىكىمدىن كۈندە دېگۈدەك سوراپ تۇردۇم، ئۇمۇ باشقـلاردىن ئاڭلىغانلىرىنى ئېقىتماي-تېمىتماي ماڭا يەتكۈزدى، بىراقىزە ئۇزايىغا قارىسام، تېشىغا چىقىرالمىغىنى بىلەن كۆڭلى يېرىم. ئەمدى سەن قايتىپ كەلدىڭ. سېنى كۆرسە چوقۇم خۇشاللىقدا بېشى ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولۇپ كېتىدۇ.

نېمىشقىدۇر كۆزلىرىمگە بىردىنلا ياش كەلدى. دادام قازا قىلىپ كەتكەندىن بۇيان دۇنيادا ئەمدى تارتىشىدىغان ئادىمىم قالمىغاندەك سېزەتتىم، ئەمما ئوگۇشسىزلىققا ئۇچرىسام، سەمىمىي كۆڭۈل بۆلىدىغان، قولىدىن كېلىشچە ياردەم بېرىدىغانلارنىڭ قەدەمدە بىر كۆپلەپ چىقىشى مېنى تولىمۇ خۇشال قىلماقتا ئىدى.

— قېنى يۈر ئوغلۇم، ئۆيگە كىرەيلى، — دېدى سەمەت ئاكام بېلىمنى قويۇۋەتكەندىن كېيىن چىرايىمغا يەنە بىر مەرتەم سەپسېلىپ.

— ئابلىكىم بارما؟ — سورىدىم مېڭىشقا تەمشىلىۋېتىپ.

— ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆيىدە، ھەر كۈنى ئىشقا ماڭىشىدا كىرىپ يوقلاپ ماڭاتتى، بۈگۈن كەلمىدىغۇ تاڭ.....

— ئۇنىڭ ئۆيى قەيەردە؟

يىراق ئەمەس، يېزىدىكى كىچىك دادىسى كۆچۈپ كەلمە-گەچكە، شۇلارنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇۋاتىدۇ. ھېلى مەن باشلاپ بارىمەن، بالام.

— ئۇ ئۆينى بىلمەن، ئۆزۈم بارالايمەن.

— ئەمسە بىرەر پىيالە چاي ئىچىپ، ئاندىن بار.

— چاينى ھېلى بىراقلا ئىچەيمىكىن سەمەتكا.

— مەيلى ئىختىيارىڭ، بالام. مەن بىر يەرگە بارمايمەن، ئەمسە كىرمەي كەتمە-ھە!

— خاتىرجەم بولۇڭ، چوقۇم كېلىمەن.

سەمەت ئاكام بىلەن ۋاقتىنچە خوشلىشىپ ئابلىكىمنىڭ ئۆيىگە ماڭدىم. بۇرۇن ئۇنىڭ بىلەن بىر قېتىم كەلگەچكە، ئۇ ئۆينىڭ قەيەردىلىكىنى بىلەتتىم. ھايالىشمايلا يېتىپ كەلدىم. ھويلا ئىشكى داغدام ئوچۇق تۇراتتى. ھويلىدىكى باراڭغا كاۋا پېلىكى ياماشتۇرۇلغان، ئاستىدا ساڭگىلىغان چوڭ-چوڭ كاۋىلار بەكمۇ ياراشقانىدى. شۇ ئەسنادا ئۆيدىن چىققان دىلبەر مېنى

كۆرۈپ بىر پەس داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ، چېھرىدىن تەبەسسۇم ياغدۇرۇپ سالام قىلدى.

— تىنچلىقمۇ، ئالماس. كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قېلىۋاتىمەن، بۇ راستتىنلا سىزمۇ؟ قانداق، سالامەت تۇرۇۋاتامسىز؟

— تىنچلىق، سىزمۇ ئوبدان تۇرۇپسىز.

— خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن مانا مۇشۇنچىلىك تۇردۇم. قېنى ئۆيگە كىرىڭ.

ئۇنىڭ دەۋتى بىلەن ئۆيگە كىردىم.

— ئابلىكىم..... ئابلىكىم، ئالماس كەپتۇ، — دېلىبەر يېقىملىق توۋلىدى.

ئايۋاندىكى سۇپىدا تاماكا چېكىپ ئولتۇرغان ئابلىكىم كىرگىنىنى كۆردىمۇ ياكى دېلىبەرنىڭ ئاۋازىدىن بىلدىمۇ، ئەيتاۋۇر ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كېلىپ قولىدىكى تاماكىنى پەگاھقىلا تاشلاپ مەن بىلەن قوشقوللاپ كۆرۈشتى.

— قېنى سۇپىغا چىق، ئاداش، — دېدى ئابلىكىم ئامان-ئېسەنلىك سوراشقاندىن كېيىن.

— قاچان كەلدىڭ ئاداش؟

— بىر نەچچە كۈن بولدى.

— ئەجەب كەلگىنىڭ توغرۇلۇق تىنىپمۇ قويماپسىنا.

— كېلىپلا ئۇدۇل ئۆيگە كەتكەنىدىم، كۆرۈشكىلى كېلىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي، خەۋەر قىلىشقا ئۈلگۈرەلمىدىم.

— ھەرھالدا رەڭگرويىڭ يامان ئەمەس تۇرىدۇ، ئاداش. قانداقلا بولمىسۇن تىنچ-ئامان قايتىپ كەپسەن. بۇ يەردە سەن توغرۇلۇق ئاجايىپ-غارايىپ.... — ئۇ بىردىنلا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىپ، ئۆزىچىلا كۈلۈپ قويغاندىن كېيىن، گەپنى باشقا ياققا بۇرىدى، — گۈلنۇر ئوبدان تۇرۇپتىمۇ، ئاداش؟

— ئوبدان تۇرۇپتۇ.

ئۆي ئىچىنى بىر پەس جىمجىتلىق قاپلىدى. ئابلىكىمنىڭ تىلىنىڭ ئۇچىغا كېلىپ بولغان گەپنى يۇتۇۋەتكىنى مېنى سەل ھەيران قالدۇرغانىدى. شۇ ئەسنادا دىلبەر ئالدىمزغا داستىخان سېلىپ مەزە كەلتۈرگەندىن كېيىن پەتنۇستا چاي سۇندى.

— قېنى ئال، ئاداش. دىلبەر تاماق تەييارلاپ بولغۇچە بىرەر چىشلەم نان يېگەچ تۇر، — ئابلىكىم ئارىمىزدىكى بىنورمال كەيپىياتنى ئوڭشىماقچى بولغاندەك مېنى چاي ئىچىشكە تەكلىپ قىلدى.

سەل قىمىرلاپ قويۇپ، پىيالىدىكى چايغا بىر بۇردا كاكچىنى تۆگۈرگەندىن كېيىن، ئېغىزىمغا سېلىپ چاينىغاچ سورىدىم:

— سېنى تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىۋېتىپتۇ دەپ ئاڭلىۋىدىم، ئىشقا بارماپسەنغۇ؟

ئابلىكىم كۆزىنى گىلەم ئۈستىدىن يۆتكەپ ماڭا بىرنەچچە دەقىقە تىكىلىپ تۇردى، ئاندىن بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ قاتتىق بىر شورىۋەتكەندىن كېيىن ئىسىنى پۈۋلىۋېتىپ دېدى:

— بارسام-بارمىسام بەربىر ئوخشاش. مۇشۇ ئاي، مۇشۇ كۈنلەردە سودىنىڭ تازا تايىنى يوق.

— نېمىشقا ئەمدى؟

— ھەي..... سۆزلەپ كەلسەم گەپ جىق، ئاداش. سەن كېتىپ بىر ئايدىن كېيىن دىلبەر بىلەن توي قىلدىم. بۇرۇنغۇ تەييار تاماق، تەييار پۇل بىلەن كۈنلەر غەمسىز ئۆتۈۋېتىكەن، لېكىن بىر ئۆينىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئۇنداق ئاسان ئەمەس-كەن. دەسلىپىدە دادام-ئانىلار: «ئىككى قاچا ئاش ئۈچۈن ئايرىم قازان ئېسىپ يۈرگۈچە مۇشۇ ئۆيگىلا كېلىڭلار، بالىلىرىم» دېدى. بىز ماقۇل بولدۇق. بەزىدە ئەتىگەندىلا ناشتىغا بارغىلى بولمايدىكەن. بەزى ۋاقىتتا ساۋاقداشلار، تونۇش-بىلىشلەر كېلىپ قالىدىكەن. ئۆلارغا «ئۆيدە قازان-قومۇچمىز يوقتى، خاپا بول-

ـماڭلار» دېگىلى بولمايدىكەن. تۇرمۇشنى يېڭى باشلىغاندا ئۇلار-دىن پۇل سوراپ يۈردۈم. كېيىن ئۆزۈمچىلا خىجىللىق ھېس قىلىپ قالدىم. دىلبەرمۇ ئاتا-ئانىسىدىن ئۇنى-بۇنى سوراپ ئەكېلىپ كەم-كوتىلارنى تولۇقلىدى. بۇرۇن دادام: «بىر ئۆينىڭ موربىسى-دىن تۆتۈن چىقىرىپ باقساڭ، بار بىلەن يوقنىڭ قەدرىنى ئاندىن بىلىسەن، بالام» دېسە، «ۋايىيەي، موربىدىن تۆتۈن چىقارماق تەسمىتى، ئوچاقتا ئوت قالسىلا، مورا دېگەندىن تۆتۈن چىقماي قالامتى» دەپ ئويلىغانىكەنمەن. بىر ئۆي باشقا كىيىلگەندىن كېيىن بىلدىم. ئۇن ئالسام، ياغ يوق؛ ياغ ئالسام، تۇز يوق..... قىسقىسى بەزى ۋاقىتلاردا بىر تال سەرەڭگىنىڭمۇ خىجالىتى ئۆزىگە تۇشلۇق بولىدىكەن. ھەممىنى ئاتا-ئانىنىڭ ئۆيىدىن ئەكېلىپ بولغىلى بولمايدىكەن. بىر كۈنى دىلبەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، بىر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتايلى دېيىشتۇق. ئۇنى-بۇنى دەپ يۈرۈپ ئاخىر بىر كومپىيۇتېر مۇلازىمەت ئورنى ئاچايلى دېگەن يەرگە كەلدۇق. بۇنىڭغا ھەر ئىككىمىزنىڭ ئۆيىدىكىلەر قوشۇلۇپ، ئاتا-ـغانلىرىنى بېرىشتى. شۇنىڭ بىلەن ناھىيە بازىرىنىڭ ئاۋات يېرىدىن بىر دۇكاننى ئىجارىگە ئېلىپ، ئىدارە-ئورۇنلارنىڭ ھۆججەت، ئۇقتۇرۇش، خۇلاسە ماتېرىياللىرىنى ئۇرۇش، كۆپەيتىش ئىشلىرىنى قىلدۇق. ھەرھالدا تىجارىتىمىز يۈرۈشۈپ، بەش-ئالتە ئايدا سالغان مەبلىغىمىزنى ئاساسەن قايتۇرۇپ، پايدا ئېلىشقا يۈزلەندۇق. لېكىن ئىككى-ئۈچ ئاي ئىلگىرى ناھىيە بىر ئۇقتۇرۇش تارقىتىپتۇ. ئۇنىڭ روھىدىن قارىغاندا ھۆكۈمەت ئىشنى شەخسلەرنىڭ خەت ئۇرۇش، كۆپەيتىش ئورۇنلىرىدا قىلدۇرۇشقا بولمايدىكەن. ئەگەر ئىدارە-ئورۇنلاردا شۇنداق قىلغان تالون بايقالسا، شۇ ئورۇننىڭ مەسئۇلىدىن نەچچە قاتلام جەريمانە ئالارمىش. شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئىشىمىزمۇ سۇغا چىلاشتى.

— نېمىشقا ئۇنداق قىلىدىكەن؟

ـــ ناھىيە بويىچە بىر تۇتاش خەت ئۇرۇش، كۆپەيتىش مۇلازىمەت ئورنى قۇرىمىز دەپ شۇ..... ـــ ئابلىكىم پەرۋاسىز جاۋاب بەردى، ـــ شۇنىڭ كاساپىتى بىلەن نەچچە دۇكانىنىڭ تىجارىتىگە تەسىر يەتتى دېگىنە. ھازىرغۇ زىيان چوڭ ئەمەس، باشقىلاردا 20 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق ئېلىشىم بار.

ـــ تازا قاملاشمىغان ئىش بوپتۇغۇ بۇ! ھە دېسە بازار ئىگىلىكى تەكتىلىنىۋاتسا.....

ـــ ئۇنىڭ بىلەن كىمنىڭ كارى، ھەممە ئادەم ئالسام-يېسەم..... دەيدىغان زامان بولۇپ كەتتىغۇ، ھېلىقى مۇلازىمەت ئورنىنى ھۆددىگە ئالغان ئادەم ناھىيەدىكى بىر باشلىقنىڭ تۇغقىنى ئوخشايدۇ. بولمىسا بىز بۇرۇن تۆت-بەش كويغا قىلغان ئىشنى يەتتە-سەككىز كويغا قىلاتتىمۇ؟ ھۆكۈمەت «راسخوتنى تېجەيمىز» دەيدۇ تېخى، ھەممىسى ئوسۇرۇق گەپ! بولمىسا بىز ئەرزان ھەم سۈپەتلىك مۇلازىمەت قىلغاندىكىن، يولىمىزنى توسىمىسا بولمامدۇ.....

نېمە دېيىشنى بىلمەي، ئابلىكىمنىڭ ئالدىدىكى تاماكىدىن بىر تال ئېلىپ تۇتاشتۇردۇم.

ـــ جاھاننىڭ ئىشلىرى شۇ، ئاداش. بىرەر ئىشقا شەخسىي غەرەز ئارىلاشمىسا ياخشى، ئارىلىشىپلا قالسا ئىش چاتاق، ئۇ چاغدا ھەرقانداق ئىشنى باشقا ئېلىپ چىققىلى بولمايدۇ.

ـــ راست دېدىڭ، ئەمەلىيەتتە شۇنداق بولۇۋاتىدۇ.....

ـــ ئەمدى قانداق قىلاي دەيسەن؟

ـــ ئۇقمايمەن، ئىشقىلىپ جان تەندە بولسىلا، مىدىرلاپ باقارمەن.

ـــ ئىككى-ئۈچ كۈندىن كېيىن بىزنىڭ ئۆيگە بار، مەنمۇ بىرەر ئىش قىلىشنى ئويلاپ كېلىۋاتىمەن. بىرنەچچىمىز بىرلىشىپ مۇڭاپىق بىر يول تاپايلى.

دىلبەر ئىككى قاچا لەگمەننى كۆتۈرۈپ كىرىپ پارىڭمىزنى ئۈزۈلۈپ قالدى.

— قېنى ئاداش، ئاشنى قولۇڭغا ئال، سوۋۇپ قالدۇ.

تاماق يېيىلىپ بولۇپ داستىخان يىغىلغاندىن كېيىن دىلبەر قاچا-قۇچىلارنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

— ئىزادىن كېيىن بىرنى، غىزادىن كېيىن بىرنى دەپتىكەن ئاداش، — دېدى ئابلىكىم ماڭا تاماكا تەڭلەپ، — قېنى، بىر تال چېكىپ قويغىنا.

ئابلىكىم سۇنغان سەرەڭگە ئوتتىدا تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ كەينى-كەينىدىن شوردىدىم. شۇ تاپتا ئۇنىڭدىن جەمىلە توغرۇلۇق سورايدىغانلىرىم بار ئىدى، لېكىن گەپنى قەيەردىن باشلاشنى بىلمەيۋاتاتتىم.

— سەن كېتىپ بىر ئاي بولا-بولماي مىش-مىش گەپلەرنى تولا ئاڭلاپ قانداق قىلىشنى بىلمەيلا قالدىم، ئاداش. ئىشقىلىپ خەقنىڭ ئاغزىدا خىلمۇخىل گەپ، قايسىسى راست، قايسىسى يالغان بىلمىدىم. بايانىن سورای-سورای دەپ ئاغزىمنى نەچچە قېتىم ئۆمەللەپ بولۇپ، يەنە سېنى قانداق ئويلاپ قالار دەپ ئېغىز ئاچالماي ئولتۇردۇم، ئاداش. كۆڭلۈڭگە كەلمىسە.....

ئۇنىڭ گېپىنىڭ ئوراميدىن نېمە دېمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتىم-دە، ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ تاماكىنىڭ كۈلىنى قېقىپ تۇرۇپ ئېيتتىم:

— سەن سورىمىساڭمۇ سۆزلەپ بېرەتتىم، ئاداش، — ئازلا قالغان تاماكىنى كەينى-كەينىدىن شورىۋەتكەندىن كېيىن، قالدۇقىنى تاشلىۋېتىپ سۆزۈمنى داۋاملاشتۇردۇم.....

— ئۇھ، — سەزگۈزەشتىلىرىمنى سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن ئابلىكىم ئۇلۇغ-كىچىك تىندى، — ئەجەب ئىشلار بوپتۇ-ھە! ئۆمۈر بويى ئۇنتۇلغۇسىز كۈنلەرنى بېشىڭدىن كەچۈرۈپسەن. يەنە

تېخى.....

ــ مەنمۇ شۇ ئىش توغرۇلۇق سوراي دېگەن. شۇ چاغدا كۆزلىرىمگە ئىشەنمەيلا قالدىم، لېكىن ئىشەنمەي ئامالىم يوق ئىدى. نەچچە كۈنگىچە ئازابلىنىپ، تۇتقان-قويغىنىمنى بىلەلمەيلا يۈردۈم، جەمئىلەگە بولغان غەزىپىم ھېچ پەسىيەي دېمەيتتى. ناتونۇش كىشىلەردىن دىلىڭ رەنجىپ، تېنىڭ زەخمىلەنسىمۇ نەچچە كۈندىلا ئۇنتۇپ قالىدىكەنسەن، پۈتۈن مېھرىڭنى بەرگەن، چىن دىلىڭدىن ياخشى كۆرگەن ئادىمىڭنىڭ كۆڭۈلنى غەش قىلغان ئازراقلا ئىشى ئېسىڭدىن پەقەت چىقمايدىكەن. ئۆزۈمنى جەمئىلەنىڭ ئورنىدا قويۇپمۇ ئويلاپ باقتىم. لېكىن ئۇنىڭ ئاشۇ قىلىقىنى زادىلا ئەپۇ قىلالمىدىم. شۇ چاغدا نەچچە قېتىم ساڭا خەت يېزىپ ياكى تېلېفون قىلىپ، ئۇنىڭ زادى نېمە سەۋەبتىن ئاشۇ يولغا كىرىپ قالغانلىقىنى ئوقۇپ باقاي دېدىم-يۇ، لېكىن شۇ ھامان يەنە بۇ نىيىتىمدىن يالتايدىم.

ــ بايىمۇ «جەمئىلە توغرۇلۇق سوراپ قالسا، نېمە دەرمەن» دەپ بېشىم قاتقان، ئاداش، ــ ئابلىكىم ئۇنچىقماي بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۇلۇغ-كىچىك تىنغىنىچە ئېغىز ئاچتى، ــ سەن ئۇقماقچى بولغان ئىشلار توغرۇلۇق بىرەر گەپ ئاڭلىغىنىم يوق. ئېسىمدە قېلىشچە، سەن كېتىپ بىرەر ئاي ئۆتكەندىنمۇ دەيمەن، بىر كۈنى ئۇ ئۆڭسۈلى يوق ئۆيىمىزگە كەپتۇ. نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىسام، «دادام ئېغىر كېسەل بولۇپ قالدى. بىرەر ئايدىن بۇيان ناھىيەلىك دوختۇرخانىدا داۋالاتقان بولساقمۇ ئۇنۇمى بولمىدى. بۈگۈن ئەتىگەن دوختۇرلار ‹ئۇرۇمچىدىكى دوختۇرخانىلارغا يۆتكەپ كۆرۈپ بېقىڭلار، بىز قولىمىزدىن كېلىدىغانلىقى ھەممىسىنى قىلدۇق، ئەمدى ئامالىمىز يوق› دېيىشتى. قانداق قىلىشنى بىلمەيۋاتىمەن» دېدى. ئەمدى نېمە ئويدا ئىكەنلىكىنى سورىسام، «ئانام ‹ئەسلى-ۋەسلىمىزدىن ئايرىلىپ كەتسەكمۇ،

داداڭنى ئۇرۇمچىگە يۆتكەيلى» دەۋاتىدۇ. شۇڭا، قېشىڭىزغا ئالماستىن خەۋەر بار-يوقلۇقىنى ئۇقاي دەپ كەلگەن» دېدى. ئۇنىڭ كۆڭلى بەكلا يېرىمدەك، ماڭا دەيدىغان سۆزلىرى بارەك قىلاتتى، لېكىن نېمىشقىدۇر ئېغىز ئاچمىغانىدى. شۇ ۋاقىتتا ئانچە پەرۋا قىلىپ كەتمەپتىمەن، ھازىر ئويلىسام، ئۆزۈمگە ئاچچىقلىنىمەن. ئۇنى شۇ كۈندىن ئېتىبارەن كۆرمىدىم، ئاداش.

ئابلىكىمگە تىكىلىپ خېلى ئۇزاق ئولتۇردۇم. قەلبىمنى ئىزتىراپلىق تۇيغۇلار چۇلغۇالغانىدى. كۆز ئالدىمدا رېستورانىنىڭ ئايرىمخانىسىدىكى ھېلىقى كۆرۈنۈشلەر زاھىر بولاتتى. ۋۇجۇدۇم بىردىنلا سىلكىنگەندەك بولۇپ، تىل بىلەن ئىپادىلىگۈسىز بىر ھېسسىيات پۈتۈن بەدىنىمگە توك ئېقىمدەك تارىدى.

— ۋوي، ئىككىڭلار نېمە بولدۇڭلار؟ ماتاڭ چىشلۇالغاندەك ئولتۇرۇپ كېتىپسىلەرغۇ؟ — دېدى دىلبەر كىرىپ بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ مۇڭلىنىپ ئولتۇرغىنىمىزنى كۆرۈپ، — بۇ چاغقىچىدىن ئالماس، ئالماس..... دەپ ئاغزىڭىز كۆپۈش بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئەمدى بەز يېگەن مۇشۇكتەك ئولتۇرىسىزغۇ!

— دېيىشىدىغىنىمىزنى دەپ بولدۇق، ئەمدى يەنە نېمە دەيمەن؟ — ئابلىكىم مۇرىسىنى بىلىنەر-بىلىنمەس كۆتۈرۈپ قويدى.

— بىزنىڭ دەيدىغانلىرىمىز تۈگىدى، دىلبەر. ئەمدى گەپنى سىزدىن ئاڭلايمىز.

— مەندىن قايسى گەپنى ئاڭلايسىز، ئالماس؟ مەن گەپ باشلىسام زېرىكىپ ئورنىڭىزدىن تۇرۇپ كېتىسىز.

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمەك.....

— راست دەۋاتىمەن.

بىز شۇ تەرىقىدە بىردەم چاقچاقلاشتۇق. گەپ يەنە ماڭا مەركەزلەشتى، دىلبەر گەپ يورغىلىتىپ يۇرۇپ يەنە گەپ تەشتى.

— «نائۇمىدلىك شەيتانلىقى ئىشى»، ئالماس. بەزىدە ئابلىكىم ئىككىمىز گېپىڭىزنى قىلىشىپ كېتىمىز. ئۆز ۋاقتىدا، قاسىم مۇئەللىم «ئۇرۇمچىدە قېلىپ، شىركەتتە ئىشلە» دېگەنىدە ماقۇل دېسىڭىزمۇ بوپتىكەن. بۇ يەرگە قايتىپ كېلىپ نۇرغۇن ئۇۋالچىلىق تارتتىڭىز. ئەمدى چوقۇ تىجارەت قىلمەن دەپ جاپا تارتقۇچە مۇشۇ يەردە بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتۇۋالڭ، بىزمۇ قولىمىزدىن كېلىشىچە ھەـھۇ دېيىشىپ بېرىمىز.

— «ئېشىكىمنىڭ ئۆلۈشىنى بىلسەم ئىشىكىم كېپەككە ساتاردىم» دەيدىغان گەپ بارکەن، دىلىبەر. سەھنىدە نۇرغۇن ئويۇنلار رېژىسسورنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە ئويناپىدىكەن، لېكىن تۇرمۇش ئۇنىڭغا قەتئىي ئوخشىمايدىكەن. ئۇنىڭدىكى ئويۇنلار رېژىسسورسىز ئورۇنلىنىپ، ئادەمنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىكەن. دېمىسىمۇ دەسلەپتە پۇشايمان قىلدىم، لېكىن يەنىلا «دونيادا ھېچقاچان تۇيۇقسىز داغدام يول بولغان ئەمەس، يول ئىنسانلارنىڭ مېڭىشى بىلەن ھاسىل بولغان، مەن مېڭىشىم كېرەك، قەيەردە يىقىلسام شۇ يەردە ئورنۇمدىن دەست تۇرۇپ مېڭىشىم كېرەك» دەپ ئويلىدىم. ھالبۇكى بەزى ئىشلاردا تولىمۇ ئاجىز كېلىپ قالدىم. «كېيىنكى پۇشايمان ئۆزۈڭگە داۋشمەن» دەيدىغان گەپ بارغۇ، بۇ قېتىم قايتىپ كەلگەندىن كېيىن كۆپ ئويلاندىم. ئەمدى يەنە سۇكۇت قىلىپ تۇرۇۋەرسەم بولمايدىكەن. شۇڭا، بىرەر ئاشخانا ئاچايمىكىن دەۋاتىمەن. سىلەرمۇ بىكار بولغاندىكىن ھەـھۇ دېيىشىپ بەرسەڭلار، ئىشىم ئوڭغا تارتىپ قالسا ئەجەب ئەمەس.

— مەيلى، دېگىنىڭدەك بولسۇن ئەمسە، يېنىڭدا يۇرۇپ ئۇستا ئاشپەز بولۇپ كېتەمدىم تېخى، — ئابلىكىم مىيقىدا كۈلدى.

— سىزچۇ؟ — سورىدىم دىلبەردىن.

ـــ ئابلكم نېمه دېسه شۇ.
ـــ ناھايىتى رايىش ئائىله ئايالى بوپسز-ھه!
ـــ ئامال يوق، ئاغىنىڭىز مېنى كەپتەر باچكىسىنى كۆنىدۈر-گەندەك، كۆندۈرۈۋالدىغۇ مۇشۇنداق ئەينا.....
ئابلىكم ئىككىمىز قاقاقلاپ كۈلۈشتۇق. كۈلكە بېسىققاندىن كېيىن، ئۇرۇمچىدىن بۇ ئىككىيلەنگە ئاتاپ ئالغاچ كەلگەن سوۋغاتلىرىنى يالتىراق خالتىدىن چىقىرىپ ئالدىغا قويدۇم.
ـــ ساڭا بەرگەن ۋەدەمنى ئورۇندىيالمىدىم، ئاداش، بۇنىڭغا تولىمۇ ئۆكۈنىمەن. قۇتلۇق مىنۇتلاردا يېنىڭدا بولسامغۇ بەلكىن ئىش بولاتتى، ئالدىڭدا تولىمۇ خجىلمەن، شۇنداقتىمۇ.....
ـــ ئۇنداق دېمە. شۇ چاغدا بېشىڭغا كۈلپەت كەلمىگەن بولسا، يېنىمدا بولاتتىڭ. ئۇ گەپلەرنى ئەمدى ئاغزىڭغا ئالما.
ـــ بۇنداق كايىماي كېلىۋەرسىڭىز بولاتتى، ئالماس. سىزنى جاپادا قويۇپتىمىز مانا، ـــ دېدى دىلبەر.
ـــ ياق، ئۇنداق دېمەڭلار، مېنى كەچۈرۈڭە تىسەڭلەرلا مەن شۇنىڭغا خۇشال. قېنى، بۇنى ئېلىپ قويۇڭ دىلبەر، بۇ ئىككىڭلارنىڭ ئالدىدا يۇزۈمنى ئېچىۋېلىشقا ئەرزىمەيدۇ.....
ـــ ۋىيەي، دەۋاتقان گېپىڭىزنى قارىغە، يېقىن دوستلار ئارىسىدا ئۇنداق گەپ ئارتۇقچە.
ـــ شۇنداقتىمۇ دەيمىنا.....
شۇ تەرزدە چاقچاقلىشىپ خېلى ئولتۇردۇق. بازاردا باشقا ئىشىم بولمىغاچقا، كۈن غەربكە قىيسايغاندا ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ ئۇدۇل ئۆيگە قايتتىم. ھويلىغا كىرگىنىمدە گۈلنۇر قويلارغا ئوت بېرىۋاتقانىكەن.
ـــ قايتىپ كەلدىڭىزما؟ ـــ ئۇ ئالدىمغا كېلىپ سورىدى.
ـــ ھەئە.
ـــ چاي دەملەپ بېرەيمۇ؟

ــ ياق، بايا ئابلىكىملارنىڭ ئۆيىدە تاماق يېۋاپتىكەنمەن.
ــ مەيلى ئەمسە، ئۇلار ئوبدان تۇرۇپتىمۇ؟
ــ ئوبدان تۇرۇپتۇ، سىزگە سالام ئېيتتى.
ــ ھەشقاللا.
تال بارالڭ ئاستىدىكى سۇپىدا ئولتۇرۇپ تاماكا چەككەچ بايا ئابلىكىم، دىلبەرلەر بىلەن قىلىشقان مەسلىھەتنى گۇلنۇرغا ئېيتتىم.
ــ ئوبدان مەسلىھەت بوپتۇ، ھۇنەرنى ئۆگەنگەندىكىن ئىشلەتمىسىڭىزمۇ بولماس، ــ دېدى گۇلنۇر سەل ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، ــ ئاشخانىنى قەيەردە ئاچاي دەۋاتىسىز؟
ــ دەسلىپىدە يېزا بازىرىدا ئاچايمىكىن دېگەن، ئويلىسام، بازار كۇنىدىن باشقا چاغدا خېرىدار يوق بولۇپ قالىدىكەن. شۇڭا، ناھىيە بازىرىدا ئېچىش قارارىغا كەلدىم، ئابلىكىم مۇشۇ ئىككى-ئۈچ كۇن ئىچىدە دۇكان ئۇقۇشۇپ خەۋەر بەرمەكچى.
ــ بۇ بەك ياخشى مەسلىھەت بوپتۇ، ئالماس. مەنمۇ قولۇمدىن كېلىشىچە يۇگۇر-يېتىملىرىڭىزغا قارىشىپ بېرەرمەن، لېكىن بۇ ئىشنى سەل كېيىنگە قالدۇرسىڭىز بولارمىكىن.
ــ نېمىشقا؟
گۇلنۇر نېمىشقىدۇر دەرھال جاۋاب بەرمەي سەلگىنە تۇرۇۋالدى. ئۇنىڭ ئوڭايسىزلانغاندەك تۇرقىغا قاراپ، ھەيرانلىقىم تېخىمۇ ئاشتى.
ــ سەۋەبىنى دەپ بېقىشقا بولامدۇ، گۇلنۇر؟
ــ نېمە دېسەم بولار ئالماس، ــ گۇلنۇر كۆزلىرىنى يەرگە تىككىنىچە ئېيتتى، ــ مەن بۇ ئىشنى ئويلاۋاتقىلى خېلى بولدى، نەچچە قېتىم سىزگە ئېيتىشقا تەمشەلدىم-يۇ، لېكىن ئاغزىمدىن چىقىرالمىدىم. قارىغاندا سىز رەسمىي ئىش باشلاشتىن بۇرۇن بۇ ئىشنى بىر ياقلىق قىلۋەتمىسەك بولمىغۇدەك.
ــ قايسى ئىشنى دەيسىز؟ ــ سورىدىم تازا چۈشىنەلمەي.

— توي ئىشنى..... قاچانلا بولمىسۇن بىر باشقا بىر بۆك، تىرىك ئادەمگە ئۆي لازىم، ئالماس. دادىگىز رەھمەتلىك بولغان بولسىغۇ بىر نۆرى ئىدى، لېكىن مەرھۇم ئارزۇسىغا يېتەلمەي بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتى، شۇڭا ئەمدى كېچىكتۈرسەك قاملاشمايدۇ. ئۆزىگىزنىڭ تاللىغان لايىقى بولسا تارتىنماي دەۋېرىڭ، قولۇم-قوشنىلارنى ئېلىپ ئەلچىلىككە باراي.

— يوق گۈلنۇر، يوق. مەن توي ئىشمنى تېخى ئويلاشمىدىم. ئاۋۋال تىجارىتىمنى باشلىۋالاي، ئاندىن بۇ توغرۇلۇق بىر نەرسە دېيىشەرمىز.

— نېمە..... ئۇنداق ئەمەستۇ؟ — گۈلنۇر كۆزلىرىنى يەردىن ئېلىپ ماڭا لاپىيدە قارىدى، — توي ئىشىدىن ئۆزىگىزنى قەستەن قاچۇرۇۋاتىسىز-ھە؟!

— ياق، راست گەپنى دەۋاتىمەن. باشقىلاردىن يوشۇرسامۇ سىزدىن ھەرگىز يوشۇرمايمەن. بىز بىر ئائىلە كىشىلىرى تۇرساق.

— ئەمدى دەيمىنا..... ئوغۇل چوڭ بولسا ئۆيلىنىدۇ، قىز چوڭ بولسا ياتلىق بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە يېشىگىزمۇ توي قىلىدىغان يەرگە يەتتى. توي قىلىش نورمال ئادەم ئۈچۈن پەرز بولغانىدىكىن، بۇرۇنراق بولغىنى ياخشى. مەن شۇنچىلىك دەپ قويماي، قالغىنىنى ئۆزىگىز ئوبدانراق ئويلىنىپ كۆرۈڭ.

— بولسىغۇ دېگىنىگىزدەك قىلسام بولاتتى. لېكىن ئۆيلىنىش توغرۇلۇق راستىنلا ئويلىنىپ كۆرمەپتىمەن. مەن توي قىلىدىغان قىز نەدە، توي قىلىمەن دەپلا قىلغىلى بولمىسا-يا.....

— نېمە..... راستىنلا پۈتۈشكەن قىزىگىز يوقما؟

— يوق. قاراپ تۇرۇپ سىزگە يالغان ئېيتامدىمەن.

— مەن تېخى جەمىلە بىلەن..... — گۈلنۇر سەل تۇرۇۋېلىپ يەنە ئېيتتى، — ئۇ بولىدىغان قىز ئىكەن. ئۇ سىزنى ئىزدەپ كەلسە، شۇنداق ئىش بارمىكىن دەپ.....

— مەكتەپتە ئۇنىڭ بىلەن يېقىن ئۆتەتتۇق. سىزلا ئەمەس، باشقىلارمۇ شۇنداق ئويلاپتىكەن..... — نېمىشقىدۇ ئاۋازىم تىترەپ كەتتى. ئىمكانقەدەر ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشىپ، بىرئاز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن سۆزۈمنى داۋاملاشتۇردۇم، — لېكىن ئىككىمىز ئىلگىرىمۇ ئۇنداق ئويدا بولۇپ باقمىغان، ھېلىھەم ئۇنداق نىيەتتە ئەمەس، يەنە كېلىپ مەن بۇندىن كېيىنمۇ ئۇنداق خىيالدا بولالمايمەن.

— ھە..... ئۇنداقتا مەن خاتالاشقان ئوخشايمەن. «گۈمان ئىمانىنى قاچۇرىدۇ» دېگەن شۇ، شۇنداقتىمۇ كونىلاردا «ئوتۇن بولسا پالتا كەممۇ، ئوغۇل بولسا خوتۇن» دەيدىغان گەپ بار، بۇ ئىشنى بەك كەينىگە سۆرىۋەتمەيلى، ئالماس. ھازىرچە دېگىنىڭىزگە كۆنگەچ تۇراي، لېكىن ئىشىڭىزنى باشلاپ بىر ئىزغا سېلىۋالغاندىن كېيىن، ئەڭ دەسلەپتە ئويلىشىدىغان ئىشىڭىز مۇشۇ بولسۇن، ئەمىسە.

— ماقۇل.

— قارىغاندا ئىشنى پات ئارىدا باشلايدىكەنسىز-دە؟

— ئابلىكىم دۇكانىنىڭ خەۋرىنى بەرگەن ھامان تۇتۇش قىلىمەن.

— خۇدا ئىشلىرىڭىزنى ئوڭ، يوللىرىڭىزنى تۈز قىلغاي ئىلاھىم، — ئۇ ئاران ئاڭلانغۇدەك دېدى، — ھېلىمۇ كۆپ ريازەت چەكتىڭىز. بەزىدە شۇلارنى ئويلىسام، بىردىنلا ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، ئىچ-ئىچىمدىن يىغا تۇتىدۇ. شۇنداق چاغلاردا بىردىنلا ئويلىنىپ قالىمەن. بەزىلەر مەيلى قايسى ئىشنى قىلسۇن، يوللىرى كەڭرى بولىدىكەن، بەزىلەر ھەرقانچە تىرىشىپ-تىرمىشىپ ئۆز ئىشىغا ئەقىدە قىلغانسېرى قەدەمدە بىر بېشى تاشقا تېگىپ، كۆزى ياشقا تولىدىكەن.

— «يېتىم بۇلۇڭدا، تېرىق تۇلۇمدا» دېگەن شۇ، گۇلنۇر.

ئېيتىلىشچە، بەزىلەرنىڭ زۇۋۇلىسى تۇغۇلىشىدىنلا چوڭ، بەزىلەر-نىڭ كىچىك ئۇزۇلەرمىش.

ئارىنى بىر پەس سۈكۈت قاپلىدى. گۈلنۇر بېشىنى ساڭگىلاتقىنىچە ئۇنچىقماي ئولتۇراتتى، قارىغانىدا ئۇنىڭ ماڭا يەنە دەيدىغان گېپى بارىدەك قىلاتتى، ئۇنىڭ مىجەزىنى ئوبدان بىلگەچكە، ئېغىر-بېسىقلىق بىلەن كۈتۈپ ئولتۇردۇم. دېگەنىدەك ئۇ بىردىنلا بېشىنى كۆتۈرۈپ ئويچان كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى.

— بىر مەسلىھەتىم بار ئىدى. سىزگە ياقامدىكىن، ئالماس؟

— قېنى دەڭ، كېڭەشلىك ئىش بۇزۇلماس دەپتىكەن. بىر ئادەمنىڭ ئەقلى ئىككى ئادەمنىڭكىگە يەتمەيدۇ.

— بۇنى خېلىدىن بېرى ئويلاپ كېلىۋاتاتتىم، ئۆينىڭ ئىشىغا يېتىشىپ بولالماي سىزگە مەسلىھەت سالغۇدەك پۇرسەت چىقىرالمىغانىدىم، قارىسام كەينىگە سۆرىلىۋەرسەم بولمىغۇدەك، شۇڭا..... — ئۇ سەل تۇرۇۋېلىپ ئاندىن ئېيتتى، — ئەمدى تەۋەككۈل دەپ ئىش باشلىسام بولغۇدەك.....

— نېمە ئىش ئىدى ئۇ، قېنى دېمەمسىز؟

— توخۇ باقايمىكىن دەيمەن. ئاڭلىسام، يېزىمىزدا چۈجە چىقىرىپ ساتىدىغانلاردىن بىرنەچچىسى بارمىش، ئون نەچچە كۈنلۈك بولغان چۈجىنى خېلى ئەرزان باھادا ئالغىلى بولارمىش. ئوبدان بېقىپ ئىككى-ئۈچ ئايدا قولدىن چىقارسا، پايدىسى يامان ئەمەسمىش. ھويلا كەڭرى بولغانىدىكىن دەسلىپىدە بىرەر مىڭنى بېقىپ باقسام، كېيىن يەنە كۆپەيتەرمەن.

— مەيلى، بۇمۇ بىر ھېسابتا بولىدىغان ئىشكەن.

— بۇلا كۈپايە قىلمايدۇ، ئالماس. ھازىر ئېغىلدا 17 — 18 قوي، ئۆيدە نەچچە يىلدىن بېرى كېيىنلىكىنى ئويلاپ ساقلاپ قويغان ئازراق پۇل بار. ئاكامغا مەقسىتىمنى دېسەم، «ئاۋۋال بىر قارارغا كەل، كەملىسە مەن پۇل بېرىمەن» دەپ ئىپادە بىلدۈردى.

ئۇنىڭدىن ئازراق قەرز ئېلىپ، قوي بوردىسام.....

ــ يېتىشەلەرسىزمۇ؟

ــ يېتىشەلەيدىغىنىمغا كۆزۈم يېتىدۇ. سىز ئابدۇللا بىلەن يېزا بازىرىغا كەتكەندە، ئابلەت كەپتىكەن، ئۇ پىلانىمنى ئاڭلاپ، يۈرەكلىك ئىش قىلىڭ، يېتىشىپ بولالمىسىڭىز مەن يارىمىگە تەييار دەۋاتىدۇ. قارىسام بۇمۇ جېنى بار گەپتەك قىلىدۇ.

گۈلنۇرنى ئۇنى قىلماڭ، بۇنى قىلىڭ دېيىشكە ھەققىم يوق ئىدى، شۇڭا قوللاش پوزىتسىيەسىدە ئېيتتىم:

ــ مەيلى گۈلنۇر، شۇنداق ئويلىغان بولسىڭىز ئىشىڭىزنى يۈرەكلىك باشلاڭ. سىزگە ئىشىنىمەن، سىز چوقۇم ئويلىغىنىڭىزنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالايسىز.

شۇ كۈنى كېچىسى كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمىدى. تال بارماڭ ئاستىدا يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا قاراپ ياتقىنىم ياتقانىدى. كۆز ئالدىمدا ھايات مۇساپەم، مۇھەببەت سەرگۈزەشتىلىرىم دەممۇدەم زاھىر بولاتتى. بولۇپمۇ جەمىلەنىڭ ماڭا بەرگەن ۋەدىلىرى، قىرياەرياسى بويىدىكى يالغۇز توغراق تۈۋىدە بوينۇمغا گىرە سالغىنىچە تاتلىق پىچىرلاشلىرى، ئۈرۈمچىدىكى رېستورانىنىڭ ئايرىمخانىسىدا تاسادىپىي كۆزۈمگە چېلىققان ھالىتى كىنو كۆرۈنۈشلىرىدەك پەيدا بولۇپ، قەلبىم ئىزتىرىڭىلىق تۇيغۇلار ئىچىدە توختاۋسىز داۋالغۇيتىتى. مۇھەببەتتىن شىكەستىلەنگەن قەلبىم ئۆرتىنىپ، ۋۇجۇدۇم ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىناتتى. يۈرىكىم ئۆزىنىڭ بەرياددىنى نامايان قىلماقچى بولغانىدەك كۆكرەك قەپىزىمگە زەرب بىلەن ئۇرۇلاتتى. تۇيۇقسىز جەمىلە بىر ئاخشىمى قارا ياغاچلىقتا ماڭا پىچىرلاپ ئوقۇپ بەرگەن شېئىر ئېسىمگە كەلدى:

ئاھ، ئەجەب بىر ئىنتىلىشتە كۆزلىرىم كەتتى قاماپ،
كېچە-كۈندۈز ئاھ چېكىپ يۈرىكىم بولدى كاۋاپ.

تاش ئەمەستۇر يۇرىكىڭ، قىلمىغىن بۇنچە ئۇۋال،
ئىشقىڭدا گەر كەتسەم ئۆلۈپ مازارىمنى قىل تاۋاپ.

شۇ ۋاقىتتا ئۇ: «مەن بۇ بەختكە مەڭگۈ ئېرىشەلمەيمەن دەپ ئويلىغان، ئالماس. شۇڭا، كېچە-كۈندۈز مۇشۇ شېئىرنى ئۈنسىز ئوقۇپ كەلگەنىدىم، مانا ئەمدى سۆيگۈڭىزگە نائىل بولدۇم، بۇندىن كېيىن:

ئېسىڭدىن چىقىرىپ خۇش بولساڭ مەيلى،
ۋە لېكىن ئۇنتالماي چەكمىگىن ئازاب.

دېگەن مىسرالارنى ئوقۇيمەن» دېگەن. بىراق ھازىر نېمە بولدى؟ قېنى ئۇنىڭ ۋەدىسى؟ ئاھ خۇدا، مەن شۇنداق بىر شور پېشانە بەندىمۇ؟ ئەمدى مەن قايسى شېئىرنى ئۈنسىز ئوقۇي؟ تۇيۇقسىز مېڭەمدە ئۇچ-تۆت يىل ئىلگىرى خاتىرەمگە بىر كىتابتىن كۆچۈرۈۋالغان مۇنۇ شېئىر ئەكس ئەتتى:

ھاياتقا بىر نەزەر تاشلاپ، دېدىم دوستلار ئۆتەي يالغۇز،
بېشىمغا دەرد-ئەلەم كەلسە، ئۇنى دىلدا بىلەي يالغۇز.
ئايا كۆردۈم بۇ ئۆمرۈمدە، تالاي نامەرد-نادانلارنى،
يولۇمدا ئىزدىمەي ھەمراھ، نىشانەمگە يېتەي يالغۇز.

تۇن يېرىمدىن ئاشقىنىغا قارىماي ھېچ ئۇيقۇم كەلمەيۋاتاتتى. ئۇيان ئۆرۈلۈپ، يۇيان ئۆرۈلۈپ، خىيال دەريالىدا بارغانسېرى غۇلاچ تاشلاپ ئۇزۇۋاتاتتىم. ئازاب ئادەمنى بىرقىسىملا قىلىپ قويىدىكەن. شۇنداق چاغلاردا مىسكىن كۆڭۈل تەسەللىگە تولىمۇ موھتاج بولىدىكەن. ئەمما، ماڭا ئەمدى تەسەللىمۇ كار قىلىدى-

غاندەك ئەمەس ئىدى، خۇددى مەن ئازابنىڭ ئوغلىدەكلا.

ئابلىكىم دېگەن قەرەلسىزدە جاۋابنى ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ تاپقان دۇكىنى ناھىيە بازىرىدىكى تۆت كوچا دوقمۇشىدا ئىدى. شۇ كۈنلا ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بېرىپ دۇكاننى كۆرۈپ، رازى بولدۇم. نەچچە كۈنلۈك جىددىي تەييارلىقتىن كېيىن، تىجارەتنى باشلىدۇق. رۇستەمنىڭ ھۈنىرىمۇ خېلى ۋايىغا يەتكەن بولۇپ، چاققانلىقتا مەندىن قېلىشمايتتى. ئابلىكىم، دىلبەر، گۈلنۇرلارمۇ ئالدىراش ئىدى. دەسلىپىدە بىرنەچچە ئادەمنى تەكلىپ قىلدۇق. كېيىن ئىشلىرىمىزنىڭ رونىاق تېپىشىغا ئەگىشىپ شاگىرتلارمۇ كۆپەيىشكە باشلىدى.

ــ ئەمدى ماڭا ئىجازەت بېرىڭ، ــ دېدى بىركۈنى گۈلنۇر، ــ ھازىر مانا ئىشلىرىڭىزغا يېتىشەلەيسىز. بۇ يەردە تۇرۇۋۇەرسەم ئۆي يالغۇز قالغۇدەك. ئۇلاغلارغا قولۇم-قوشۇنلارنى قاراتقۇزۇۋۇەرسەك ياخشى بولمايدۇ. ئۇلارغۇ ئىشەنچلىك، شۇنداقتىمۇ ئادەم كۆڭۈل توختىتالمايدىكەن. قارىسام، ئاشخانا، كاۋاپخانىدا كۈنلۈكى نەچــچە قوي تۇگەۋاتىدۇ. گۆشنى سىرتتىن ئالساق، قاراپ تۇرۇپ زىيان تارتىدىكەنمىز. شۇڭا ئۆيگە بېرىپ قويلارنى ئوبدان باقاي. شۇنداق قىلساق، پايدىمۇ كۆڭۈلدىكىدەك بولغۇدەك.

ــ مەيلى، ياردەملىشىدىغان ئىش بولسا، مەنمۇ باراي.

ــ ياق، سىز بۇ يەردىن ئايرىلسىڭىز بولمايدۇ. ئۇ ئىشلارغا ئۆزۈم يېتىشەلەيمەن، يېتىشەلمىسەم، ئاكامغا دەيمەن.

تىجارىتىمىز ھەرھالدا ئوبدان يۈرۈشۈپ، تاپاۋىتىمىزمۇ يامان ئەمەس بولۇۋاتاتتى. باشتا بۇنداق تېز رونىاق تېپىشنى ئويلاپمۇ باقمىغان، ھازىرقى ئەھۋالدا بارغانسېرى ئۈمىدلىنىپ كېتىۋاتاتتىم.

ــ بىر ئاي ئىچىدە شاگىرتلار ئوندىن ئېشىپتۇ، ــ دېدى بىر كۈنى رۇستەم، ــ ھازىرغۇ ئەھۋال يامان ئەمەس. لېكىن ئاشخانا كىچىكلىك قىلىدىغاندەك تۇرىدۇ. شۇڭا، شاگىرت قوبۇل

قىلىشنى ئەمدى توختاتساق بولامدىكىن.

— خەق زور ئۈمىد بىلەن كەلسە، ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە سوغۇق سۇ سەپسەك بولماس. ھەركىمنىڭ رىزقى ئۆزى بىلەن بىللە.

— ئىختىيارىڭ ئەمىسە.....

دېمىسىمۇ ئەھۋال شۇنداق ئىدى. ئاشخانىمىزنىڭ خېرىدارلىرى كۈنسېرى ئاۋۇۋاتاتتى. بىراق بىر كۈنى ئەتىگەندە مەن ئويلىمىغان بىر ئىش يۈز بەردى.

— بىز بۇ يەرگە تاماق يېگىلى كىرگەن، چۆچىن يېگىلى كىرمىگەن. بۇنداق تازىلىقى ناچار ئاشخانىنى ئاچقاندىكىن، تاقاش كېرەك! بىلىپ قوي ئاداش، مەن كىسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئورنىدىن. مانا ماۋۇ گۇۋاھنامەم، — پاخىماش بىرى شالىنى چاچقىنىچە مەيدە يانچۇقىدىن خىزمەت كىنىشكىسىنى چىقىرىپ ئابلىكىمگە كۆرسەتتى، — ئەمدىغۇ يەنە ئەلەڭگەن-پەلەڭگەن دېمەيدىغانسەن؟ قېنى، ئاشخانىدىكىلەر چىقىپ كەتسۇن، ئاشخانىنى تاقايمىز.

بۇنى ئاڭلاپ مېڭەمدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى. بۇ ئىش بۇندىن كېيىنكى تىجارەتكە ئېغىر تەسىر يەتكۈزەتتى. شۇڭا ئىمكانىيەت ئۇلارنى ياخشى گەپ بىلەن قايىل قىلىشىم زۆرۈر ئىدى.

— سەۋەنلىك بولسا تۈرتەيلى، ئازراق مۆھلەت بېرىڭلار. قايتا تەكشۈرگەندە يەنە مەسىلە چىقسا، سىلەر نېمە دېسەڭلار، قانداق بىر تەرەپ قىلساڭلار مەيلى، — دېدىم ئالدىراپ.

— نەدە ئۇنداق ئىش بارکەن ئۇكا ھوي، — دېدى، كۆزئەينەكلىك بىرى، — ھەممە ئادەمگە مۇشۇنداق كەڭ قوللۇق قىلغىلى تۇرساق كېيىن، ئالمادىس بىرەر كېسەل تارقىلىپ قالسا، بۇنىڭغا كىم جاۋابكار؟ سىزمۇ ياكى مەنمۇ؟.....

— ئۇنداقمۇ بولۇپ كەتمەس ئاكا، شاگىرت باللارنىڭ بىخەستەلىكىدىن بولغان ئوخشايدۇ، ئۇلارغا بولغان تەربىيەنى

كۈچەيتەي، ــ دېدىم كۆزئەيتەكلىك مەندىن كىچىك بولسىمۇ، «ئاكا» دەپ ئاغزىم يۇمشاقلىق قىلىپ، ــ كۆپ ئەمەس، پەقەت ئىككى كۈنلۈكلا مۆھلەت بېرىڭلار.

ــ ياق، خىزمەت دېگەندە، قائىدە-پىرىنسىپ بار. ئۇنى مۇشۇنداق ئىككى ئېغىز گەپكە ئۆچكە مېيىدەك ئېرىپلا بۇزغىلى تۇرساق، خىزمەتنى قانداق ئىشلەيمىز؟ ــ دېدى بايىدىن بېرى گەپ قىلماي تۇرغىنى.

بۇنى ئاڭلاپ ئابلىكمىنىڭ جۇدۇنى يەنە تۇتتى بولغاي، ئالدىغا بىر قەدەم مېڭىپ ئاغزىنى ئۆمەللىۋىدى، ئۇنىڭ ئىشنى بۇزۇپ قويۇشىدىن ئەنسىرەپ كاپلا قولىدىن تۇتتۇم. ئۇمۇ مەقسىتىمنى چۈشەندى بولغاي، بىردىنلا جىمىپ قالدى.

ــ دېگىنىڭزغۇ توغرا، ھەرقانداق ئىشنىڭ ئۆزىگە ياراشا قائىدىسى بولىدۇ، بىزدىن كەتكەن يېرى باركەن، شۇنداقتىمۇ بىز ئارىلاشمىغان ھەم ئىسمىمىزنى بىلىشمىسەكمۇ، بۆكتەك بۇ كىچىك بازاردا كۈندە نەچچە قېتىم كۆرۈشۈپ تۇرىمىز. شۇڭا، مۇشۇ بىرقېتىم كەڭچىلىك قىلساڭلار. بىزمۇ ياخشىلىقنى بىلمەيدىغانلار-دىن ئەمەس. كېيىن چوقۇم كۆڭلۈڭلەرنى ئېلىۋالىمىز.

بۇ گېپىم ئۇلارغا تەسىر قىلدى بولغاي، ئۇلار ئاۋۋال ماڭا، ئاندىن بىر-بىرلىرىگە قاراشتى.

ــ مەيلى ئەمسە، يامان يەردىن تۇتۇۋالدىڭلا مانا، بويتۇ مۆھلەت ئىككى كۈن-ھە! گېپىمىز گەپ بولسۇن..... ــ دېدى كۆزئەينەكلىك.

ــ خاتىرجەم بولۇڭلار. بۇدۇ كەلگىنىڭلەردە سىلەرنى چوقۇم رازى قىلىمەن.

ــ مېڭىڭلار، ئەمدى ئىشىمىزنى قىلايلى، ــ دېدى كۆز-ئەينەكلىك بېشىنى ئىرغىتىپ ھەمراھلىرىغا.

ئۇلار شۇ گەپنى كۈتۈپ تۇرغانىدەك، كۆزئەينەكلىكنىڭ

ئارقىسىدىن مېڭىشتى. ئۇلار ئالاھازەل بىرەر ئارغامچا بويى ئۇزىغاندا، ئابلىكىم غودۇكشىدى:

— تازا شورى قۇرىغۇرلار ئىكەن بۇ، قىلىدىغىنىنى قىلىپ بولۇپ، گېپىنىڭ يوغانلىقىنى. خەپ ئىگەكىم، مېنىڭمۇ ئالقىنىمغا چۈشۈدىغان كۈنلىرىڭ كېلەر، شۇچاغدا.....

— پەس گەپ قىل، ئۇلار ئاڭلاپ قالمىسۇن! — شۇ ئان ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇتتۇم.

— بايا چوڭ گەپ قىلغىنى بىلەن ئەمدى ئاڭلىسىمۇ ئاڭلىماسقا سېلىپ كېتىۋاتىدۇ. ئۇلار بىزگە ئىككى ئېغىز پوپوزا قىلىپ، تاماقنىڭ پۇلىنى تۆلىمەي ماڭغىنىغا خوش.....

— بولدى ما گەپنى قىلە، زادى نېمە ئىش بولغانتى؟ — سورىدىم ئۇنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي.

— نېمە ئىش بولاتتى، ئۇچى تاماقنى يەپ ئازراقلا قالغاندا، ھېلىقى كۆزئەينەكلىك ئەتراپىغا قاراپ قويۇپ، بېشىدىن ئۇچۇپ كېتىۋاتقان چۈننى ئىككى ئالقىنى بىلەن ۋاقلا سېلىپ ئۆلتۈرۈپ قاچسىدىكى ئېشىپ قالغان تاماققا تاشلاپ، ئاندىن «ھوي، بۇ قانداق لەگمەن؟ گۆشنى ئاياپ چۈنۈن سالدىگما؟» دەپ ۋارقىرىدى. كۆزمىگەن بولسام كاشكى، يېنىغا بېرىپ «بوشراق ۋارقىراڭ» دېسەم، تېخىمۇ ئەزۆيلەپ ئۆزىنىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئوينىدى، كېيىن «ئاشخانىنى پېچەتلەيمىز» دەپ قويتى. ئۇلارنىڭ مۇتتەھەملىكى ئوغامنى قاينىتقان بولسىمۇ.....

— بولدى ئاداش، ئۇلار بىلەن تەڭ بولغىلى بولمايدۇ. سەن ياڭاق بىلەن تاشنىڭ تەڭ بولغانلىقىنى كۆرگەنمۇ؟ شۇڭا، ئىمكانبار ئۇلارنىڭ چىشىغا تەگمەيلى.

— نېمە دېگىنىڭ بۇ؟ ئۇلارنىڭ يولسىزلىقىغا قاراپ تۇرۇپ يول قويامدۇق؟

— «شەرىئەتنىڭ 72 پۈتىقى بار» دەپ ئاڭلىغانمۇ سەن،

ئاداش. هازىر قانۇن، سىياسەتنىڭ ئۇنىڭدىنمۇ كۈچ پۇتىقى بار. قانۇن دېگەن ئېقى قەغەز، قارىسى سىياھ ئۆلۈك نەرسە. ئۇنى ئىجرا قىلغۇچىلار ئۆز خاھىشى بويىچە قايسى تەرەپكە بۇراپ، ئىجرا قىلسا بولۇۋېرىدۇ.

— ئۇنداقمۇ بولۇپ كەتمەس.

— كېيىن چۈشىنىپ قالسەن.....

بىر ئىشنى رويابقا چىقىرىش ئۇنداق ئاسان ئەمەس ئىكەن. مېنىڭ چۆرۈۋاتقىنىم ئاددىي تېز تاماقخانا بولسىمۇ، ئۇنىڭ چېتىلىش دائىرىسى كەڭ، ئۇنى باشقۇرىدىغان ئورۇنلارمۇ كۆپ ئىكەن. باجخانا ئايلىق باجنى سۈيلەۋاتقان، بازار باشقۇرۇشتىكىلەر كۈن ئارىلاپ كېلىپ تۇرغان..... ئىشقىلىپ، بىر تىجارەتنى قىلغان كىشىگە ئارامىلىق يوق ئىكەن. شۇنداقتىمۇ بىر ئامالالار بىلەن تىجارىتىمىزنى رونىاق تاپتۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىپ كېلىۋاتاتتۇق. ئارىدىن بەش-ئالتە ئاي ئۆتۈپ ئىشلىرىمىز خېلى ئىزغا چۈشۈپ قالغان، خېرىدارلىرىمىزمۇ كۈندىن-كۈنگە كۆپىيىپ، تۇراقلاشقا-نىدى. بىركۈنى چۈشتىن كېيىن دىلىمەر توساتتىن سورىدى:

— ئىشلىرىڭىز ئالدىراشمۇ، ئالماس؟

— ياق، ئانچە ئەمەس، قانداق دەيسىز.

— بىردەم قولىڭىزنى بوشاتىپ، تاقىقىدە بىزنىڭ ئۆيگە بېرىپ كەلسىڭىز بويتىكەن.

— نېمىشقا؟

— بارغاندا بىلىسىز، ھازىرچە مەخپى، — دىلىمەر ھەييارلىق بىلەن كۆز قىسىپ، قەستەن ئۆزىنى كۈلكىگە زورلىدى.

— ماقۇل، ئۆيدە ئابلىكىم بارمۇ؟ — ئەتراپقا قاراپ ئۇنى چىلىقتۇرالمىغاچقا سورىدىم.

— ئابلىكىم ھېلىلا مەشەدە يۈرەتتى. بەلكىم ئۆيدىمىكىن. ئاۋۋال بارمامسىز، قالغىنىنى شۇ يەردە كۆرىسىز.

ئۇنىڭ مەقستىنى بىلمەيتتىم. سەۋەبىنى سوراشنى ئويلىدىم- يۇ، «قېنى ئاۋۋال ببرىپ باقاي، ئېنىق ئېيتمىغىنىغا قارىغاندا، چوقۇم بىر قىزىقارلىق ئىش بار» دەپ ئويلاپ، بىر شاگىرت بالىنىڭ ئاشخانا ئالدىدىكى ۋېلىسىپىتىنى مىنىپلا ئابلىكىمنىڭ ئۆيىگە ماڭدىم. بارغىنىمدا هويلا ئىشكى هىم يېپىقلىق تۇراتتى. ۋېلىسىپىتنى جايلاشتۇرۇپ بولۇپ، ئىشكى داغدام ئوچۇق ئايۋانغا كىرىپلا سۇپىدا پۇتلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرغان قارىلىق كىيىم كىيگەن ئايالغا كۆزۈم چۈشتى. ئۇ پېشانىسىگىچە ئاق داكا ياغلىق سېلىپ، يەرگە قاراپ ئولتۇرغاچقا، دەماللىققا تونۇيالماي، يا ئالدىمغا مېڭىشىمنى، يا كەينىمگە يېنىشىمنى بىلمەيلا قالدىم. ئۇ ئايالغ تۇنىشىمنى ئاڭلىغان چېغى، ئاستا بېشىنى كۆتۈردى. ئۇنى كۆرۈپ هەيرانلىقتا كۆزلىرىم چەكچەيدى، ئۇ جەمىلە ئىدى. شۇ ئان پۈتۈن جىسمىم سىلكىنگەندەك بولدى. يېقىندىن بۇيان ئاز- تولا پەسكويغا چۈشكەن ئېچىنىش، غەزەپ، ئەسلەش، سېغىنىش ئارىلىشىپ كەتكەن هېسسىيات تۇرتكىسىدە، نەپرەت ئۇچقۇنى چاچراۋاتقان كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن يۆتكەپ كەينىمگە ياندىم.

— توختاڭ، ئالماس، بىردەم تەخىر قىلىڭ، — جەمىلە ئايانچىلىق ئاۋازدا ئېيتتى، — مەندىن نەپرەتلىنىدىغانلىقىڭىزنى بىلىمەن. شۇنداقتىمۇ بىرنەچچە ئېغىز گەپىمنى ئاڭلاپ، ئاندىن قايتىڭ.

ئىختىيارسىز جايىمدا توختاپ قالدىم. هېلىقى كۈندىن تاكى مۇشۇ كەمگۈچە «ئەمدى جەمىلەنىڭ چىرايىغا قارىمايمەن، چۈشەندۈرۈشلىرىنى ئاڭلىمايمەن» دەپ ئۆز-ئۆزۈمگە ئەھدە قىلغانىدىم. لېكىن بۇگۈن ئىرادەمگە خىلاپ هالدا ئۇنى كۆردۈم. يەنە تېخى.....

— مەندىن نەپرەتلىنىدىغانلىقىڭىزنى بىلىمەن، ئالماس. دېسەم- دېمىسەم مېنى كۆرەر كۆزىڭىز يوق، لېكىن مۇشۇ بىر قېتىم

گېپىمنى ئاڭلاپ قويۇڭ، ــ ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى. ئۇ ھازىرلا يىغلىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى. ئارىسالدى بولۇپ، بايىقى ئورنۇمدا نەچچە دەقىقە تۇرغاندىن كېيىن يەنە ئارقامغا ياندىم، ئۇ بايا ئولتۇرغان يېرىدە ماڭا تەلمۈرگىنىچە ئۆرە تۇراتتى. ئاستا كېلىپ سۇپىنىڭ قىرىدىلا ئولتۇردۇم، ئۇمۇ قايتىدىن ئولتۇردى. ئايۋان چىۋىن ئۇچسىمۇ ئاڭلانغۇدەك سۈكۈتكە چۆمگەنىدى. تەسۈرلىگۈسىز بۇرۇقتۇملۇق ئىلكىدە تاماكامدىن بىرتال تۇتاشتۇرۇپ، كەينى-كەينىدىن شورىدىم.

ــ مېنى قانداق چۈشەنسىڭىز مەيلى، ئالماس، ئەمما مەن سىزگە يۈز كېلەلمەيدىغان ئىشنى قىلغان بولساممۇ، ئۆزۈمگە يۈز كېلەلمىگۈدەك ئىش قىلمىدىم. ئاشخانىڭىزغىلا بېرىپ كۆرۈشۈشــنى، ھەقىقىي ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈشنى ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن گەدىنىم قويمىدى. شۇنىڭ بىلەن دىلىمەرگە يېلىندىم. ئۇ دەسلىپىدە كۆڭلۈمنى ئاياپ بولسىمۇ قوشۇلدى-يۇ، لېكىن نەچچە كۈندىن بۇيان سەۋەب كۆرسىتىپ، سىزنى «ئالدىراش بولۇپ قالدى، قولى سەل بوشىغاندا ئاندىن كۆرۈشۈڭ» دەپ تۇرۇۋالدى. لېكىن مەن تاقەت قىلالمىدىم، ئالماس. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى قەلبىمدىكى ئازاب-ھىجران ھېسلىرى كۈچەيسە كۈچەيدىكى، پەسكويغا چۈشمىدى. دىلىمەرگە: «ئالماسنى ئىزدەپ بارىمەن، ئۇ مېنى تىللىسىمۇ، ئۇرسىمۇ مەيلى، ئۇنىڭغا گېپىمنى دەۋالساملا بولىدۇ، باشقا تەلىپىم يوق» دەپ تۇرۇۋالسام، دىلىمەر قەتئىي نىيەتكە كەلگەنلىكىمنى بىلىپ يەتتىمۇ، ئاخىر بۇگۈن ئىككىمىزنى ئۆز ئۆيىدە ئۇچراشتۇرۇشقا قوشۇلدى..... ــ جەمىلە بىردىنلا ئېسىدەشكە باشلىدى. ئىختىيارسىز بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ يىپى ئۈزۈلگەن مارجانەدەك تۈكۈلۈۋاتقان ياشلىرىنى داكا يالىغلىقىنىڭ بۇرجىكىدە ئېرتىۋەتكەندىن كېيىن، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ ئالماس، مەن ئالدىڭىزدا يىغلاپ، ھېسداش-

لىقىڭىزغا ئېرىشمەكچى ئەمەس، سىزدىن كەچۈرۈم سورىماقچىمۇ ئەمەس، بەلكى ھەقىقىي ئەھۋالنى سىزگە دەپ قويماقچى، خالاس. راست گەپنى دېسەم، سىزگە ئاپتاپپەرەس قۇياشقا تەلپۈنگەنىدەك تەلپۈنەتتىم، سىزنى چىن دىلىمدىن سۆيەتتىم، ھاياتىمنىڭ بارلىقى دەپ بىلەتتىم. شۇڭىمۇ قىزلىق غۇرۇرۇمنى قايرىپ قويۇپ سىزگە ئۆزۈم تەلەپ قويغان، ئىشق-پىراقىڭىزدا مەجنۇن بولۇپ، ئاخىر سۆيگۈڭىزگە نائىل بولغانىدىم. لېكىن، سىز ئىچكىرىگە كەتكەنىدىن كېيىن ئەھۋال بىردىنلا ئۆزگىرىپ، ھايات رېتىمىم بۇزۇلدى. بۇنداق دېسەم باشقىچە ئويلاپ قالماڭ. سىز كېتىپ ئۇزاق ئۆتمەي دادام كېسەل بولۇپ قالدى. ئۇ مېنى ئوقۇتمەن، ياخشى كۈنگە ئېرىشتۇرىمەن دەپ ھەرقانچە جاپا تارتسىمۇ ۋايسىماي كەلگەنىدى. ئەمما ئۇ كېسەل بولۇپ قېلىۋىدى، قانداق قىلىشىمنى بىلەلمەي تېڭىرقىدىم. مەن باللارنىڭ چوڭى ئىدىم. ئانام بىچارىنىڭ قولىدىن يىغلاشتىن باشقىسى كەلمەيتتى. دادامنى دەسلەپ يېزىلىق دوختۇرخانىدا، كېيىن ناھىيەلىك دوختۇرخانىدا داۋالاتتۇق. ئۇلار كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ئاخىر: «ئۇرۇمچىگە يۆتكەڭلار، بىزنىڭ ئامالىمىز يوق» دېيىشتى. تېخىمۇ تېڭىرقىدىم. بىردىنبىر مەنىۋى يۆلەنچۈكۈم بولغان سىز يېنىمدا يوق ئىدىڭىز. دادام رەھمىتىنىڭ كۆڭلى تۇيغان بولسا كېرەك، «پىشقان قوغۇن ساپقىدا تۇرمايدۇ. ئەمدى مېنى ئۇرۇمچىگە ئاپىرىپ داۋالىتىمىز دەپ ئاۋارە بولماڭلار» دەپ تۇرۇۋالدى. بىراق ئانام بۇنىڭغا قوشۇلماي: «ئۇنداق دېمەسلە دادىسى، دوختۇرلارنىڭ دېيىشچە ئۇرۇمچىدىكى دوختۇرلارنىڭ سەۋىيەسى يۇقىرىمىش، ئىككىلەنمەي ئاپىرىپ كۆرسىتىپ باقايلى، كېسەل-لىرى شېپا تېپىپ قالسا ئەجەب ئەمەس» دەيتتى. مېنىڭ ئويۇمۇ ئانامنىڭكى بىلەن ئوخشاش ئىدى. شۇنداق قىلىپ، دادامنى ئۇنىمىغىنىغا قارىماي، ئۆيدىكى پۇلغا يارىغۇدەك نەرسىلەرنى

ئېلىشىغا سېتىپ، ئۇرۇمچىگە ئاپاردۇق. نەچچە كۈن ئۆچىرەت ساقلاپ، دادامنى بالنىستقا ئالدۇرغاندا، يانچۇقۇمىزنىڭ تېگى كۆرۈنۈپ قالغاندى. پۇل بولمسا دادامنى داۋالاتقىلى بولمايتتى، شۇڭا پۇل تېپىشىم كېرەك ئىدى. بىرەر يەردە ئىشلىسەممۇ ئېيىغا بېرىدىغان 400 ــ 500 كوي پۇل دادامنى داۋالىتىشقا، ئانام بىلەن ئىككىمىزنىڭ تۇرمۇشىنى قامداشقا يەتمەيتتى. بېشىمنىڭ ئىچىمۇ-تېشىمۇ قاتتى. ئانام: «يۇرتقا قايتىپ ئۆيىنى سېتىپ كېلەي، دادىگىز ساقايغاندا بىرگەپ بولار» دەپ تۇرۇۋالدى. مەن بۇنىڭغا قوشۇلمىدىم. ئۇنىڭ ئۇستىگە يېزىلاردا بىرەركىم ئالدىراپ ئۆي ئالمايدۇ، ئالغان تەقدىردىمۇ باھاسى ناھايىتى تۆۋەن بولىدۇ. ئەگەر ئۆينى ساتساق، ئوكىلىرىمغۇ بىر مەزگىل ئۇرۇق-تۇغقانلارنىڭكىدە تۇرار، كېيىنچۇ؟..... بۇلارنى ئويلىسام بەدىنىم تىكەنلىشىپ، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشاتتى، لېكىن مۇڭاپىق بىر ئامال تاپالمايتتىم. بىر كۈنى دادامغا تاماق ئەكىرگىلى دوختۇر-خانىنىڭ ئالدىدىكى ئاشخانىغا چىقتىم. تاماق پىشقۇچە بىردەم ساقلاپ تۇرۇشقا توغرا كەلدى. دەل شۇ چاغدا مەكتەپتە مەندىن بىر سىنىپ يۇقىرى ئوقۇغان سەلىمە كىرىپ كەلدى-دە، قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، سوئال دېگەننى ياغدۇرۇۋەتتى. مەن سوئالىرىغا جاۋاب بەرگەچ ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدىم. ئۇ مەكتەپتىكى چاغدا ناھايىتى ئاددىي-ساددا يۈرىدىغان، ئۇنىڭ تۇرقىغا قاراپ ھەيرانلىقتا داڭ قېتىپ قالدىم.

ــ بۇ يەردە نېمە ئىش قىلسەن؟ ــ سورىدى ئۇ.

مەن بېشىمغا كەلگەن ئىشلارنى ئالدىرىماي سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن سورىدىم:

ــ بىرەر يەردە خىزمەت قىلىۋاتامسەن، ئاداش؟

ئۇ مىيقىدا كۈلۈپ كۆزىنى قىسىپ قويغاندىن كېيىن دېدى:

ــ بىزدەكلەرگە خىزمەت نەدە تۇرۇپتۇ، ئاداش. خىزمەت

دېگەنچۇ يۆلەنچۈكى، پۇلى ھەم يولى بارلارغا بارىكەنكى، «تېرىق تۇلۇمدا، يېتىم بۇلۇڭدا» دەپ، سەن-بىزگە بىركىم قاراپمۇ قويمايدىكەن.

— ئۇنداقتا ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟

— ئوقەت..... — ئۇ ھەييارلىق بىلەن كۈلۈپ، ئىككى مۇرىسىنى بىلىنەر-بىلىنمەس كۆتۈرۈپ قويدى.

— جاپاسى بولسىمۇ، پۇلى ياخشىراق بىرەر خىزمەت تاپقىلى بولارمۇ، ئاداش؟ — ئۇنىڭ قانداق «ئوقەت» قىلىدىغانلىقىغا قىزىقمىسامۇ، خىيالىمدىن كەچكەن بىر ئوي بىلەن يەنە سورىدىم.

— قانداق دەيسەن؟

ئۇنىڭغا ھازىر دۇچ كەلگەن قىينىچىلىقىمنى ئېيتىپ بەردىم.

— بولىدۇ، بۇ ئىشىڭغا مەن ياردەم قىلاي. لېكىن، ياخشىراق كېينىۋالغىن — دېدى ئۇ ئېغىر ئۇھسىنغاندىن كېيىن.

شۇ كۈنى سەلىمە مېنى كېچىلىك كۈلۈبقا باشلاپ بېرىپ، بىر شىرە يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆزىمۇ قېشىمدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇردى. زال ئىچىدە ئادەمنىڭ قۇلىقىنى يېرىۋەتكۈدەك جاز مۇزىكىسى ياڭرايتتى. رەڭگارەڭ چىراغلارنىڭ غۇۋا يورۇقى دەممۇ-دەم ئالمىشىپ تۇرىدىغان زالدا يېرىم يالىڭاچ قىزلار، ئەسەبىيلىكى تۇتقان ئوغۇللار باشلىرىنى ئىرغاڭلىتىپ، بەدەنلىرىنى سىلكىپ تولغىما ئۇسسۇل ئويناۋاتاتتى. ئەتراپقا نەزەر سېلىپ ئولتۇراتتىم.

— ئولتۇرۇپسىلەرغۇ، — تۇيۇقسىز قۇلقىمغا كىرگەن ئاۋاز بىلەن بېشىمنى بۇرىدىم. يېنىمىزدىلا بىر يىگىت كۈلۈمسىرىگىنىچە بىزگە قاراپ تۇراتتى. مەن ئۇنى تونۇمىغاچقا، سەلىمەنىڭ تونۇشى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ جىم ئولتۇردۇم.

— بىكارچىلىق..... — دېدى سەلىمە سۇئالىي تەبەسسۇم بىلەن بېقىپ.

— ئەمسە بىردەم ئوينامدۇق؟
— مەشەدىما؟
— كۆڭلىڭىز تارتقان يەردە.
— بىز ئىككى.
— بىزمۇ شۇ.
— ئەمسە ئايرىمخانىغا كىرەيلى.
— ماقۇل.
— سەلىمە ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭا بېشى بىلەن «ماڭايلى» دەپ ئىشارە قىلدى. ساغلىقنىڭ كەينىدىن ئەگەشكەن قوزىدەك، سەلىمەنىڭ ئارقىسىدىن تاپ بېسىپ ماڭدىم. خالىي بىر ئۆيگە كىردۇق. ئۆي ئىچىمۇ زالدەك گىرىمسەن يورۇق ئىدى. ھېلىقى يىگىت تام بويلىتىپ قويۇلغان يۇمشاق ئورۇندۇققا جايلىشىپ، سەلىمەنى قولىدىن تۇتۇپ يېنىغا ئولتۇرغۇزدى. ئارقىمىزدىن كىرگەن تاقىر باش بىرى يېنىمغا ئولتۇرۇۋىدى، بىردىنلا بەدىنىم تىكەنلىشىپ، ئۇنىڭدىن سەل نېرىغا سۇرۇلسەم، ئۇمۇ ماڭا چېتىپ قويۇلغانىدەك تەڭ سۇرۇلۇپ، چاپلىشىپ دېگۈدەك يېنىمدىلا ئولتۇردى. بۇ ھالنى كۆرگەن سەلىمە پىسسىڭىدە كۈلۈپ قويۇپ، باشقا ياققا قارىۋالدى.
— نېمە ئىچىسلەر خانقىزلار؟ — سورىدى سەلىمەنىڭ يېنىدىكى يىگىت.
— زەپەر خۇشروي ئىچىملىكى ئىچسەكمىكىن، — سەلىمە دەرھال جاۋاب بەردى.
— XO ئىچمەمسلەر؟
— ياق.
— مەيلى ئەمسە، دېگىنىڭلارچە بولسۇن.
مۇلازىم بۇيرۇتقان نەرسىلەرنى ئەكىرىپ بېرىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، يېنىمدىكى گۈپۈلدەپ ھاراق پۇراپ كەتكەن

تاقىر باش ئورنىدىن قوپتى.

ــ تۇرۇڭ، خانقىز، تانسا ئويناپلى.

ئىلاجسىز ئورنۇمدىن تۇرغان بولساممۇ شۇ تاپتا بۇ يەردىن چىقىپ كەتكۈملا كېلەتتى. لېكىن سەلىمە ماڭا ھەدەپ كۆز ئىشارىتى قىلاتتى. تاقىر باش بىلەن بىر مەيدان تانسىنى خېلى تەسلىكتە ئويناپ تۈگەتتىم. سەلىمە يېنىدىكى يىگىتكە سۇئالشقىنىچە، قاش-كۆزلىرىنى ئوينىتىپ كۈلمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ بۇ ئەركىشىگە نېمانچە يېقىنچىلىق قىلىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلمەيتتىم، مۇزىكا باشلىنىشى بىلەن تانسا ئوينايتتۇق، لېكىن شۇ تاپتا تولىمۇ بىچارە ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانىدىم.

ــ ئىسمىڭىزنى سورىسام بولامدۇ خانقىز؟ ــ دېدى تاقىر باش ئۆزىنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە تاشلاپ، يەلكەمگە قولىنى ئېلىپ.

شۇ ئان ئۇنىڭ قولىنى چۈشۈرۈۋەتتىم. لېكىن ئۇ پەرۋايىغا ئالمىغاندەك مىيقىدا كۈلۈپ قويغاندىن كېيىن دېدى:

ــ نېمانچە قىلىپ كېتىسىز؟ خۇددى سىزنى خام يېۋتىدىغاندەك.

ــ ئۆزىڭىزنى بىلىپ ئولتۇرۇڭ، قولىڭىزنى يىغىڭ.....

ــ ھا-ھا-ھا..... دەۋاتقان گېپىنى خۇددى دۇرۇس ئادەمدەك.....

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا زەردە بىلەن تىكىلدىم. لېكىن ئۇ پەرۋا قىلمىغاندەك ئەمەس ئىدى.

ــ قانداق، بىرەر يەرگە بارامدۇق يا مۇشۇ يەردە ئولتۇرۇۋېرەيلىمۇ، ــ دېدى سەلىمەنىڭ يېنىدىكى يىگىت.

ــ بۇگۈنچە مەشەدىلا ئولتۇرساقمىكىن، ــ دېدى سەلىمە نازلانغىنىچە كۈلۈپ، ــ بۇگۈن تونۇشتۇق، بۇ جاھان تېخى ئۇزاققۇ. سىلەر بىلەن بىز بولغاندىكىن، كېيىنكى ئۇچرىشىشتا

ئىشنى قەيەرگە ئورۇنلاشتۇرساڭلار، قوشۇلىمىز.

ــ مەيلى ئەمىسە، تەلىپىڭىزگە كۆنەي. لېكىن، بۇگۈن تاتلىق قىلىپ بىرنى سۆيۈپ قويىسىز.

يىگىت بۇ گەپنى ئاڭزىدىن چىقىرىپ بولغۇچە سەلىمە ئۇنىڭ پېشانىسىگە بىرنى سۆيدى. بۇنى كۆرۈپ سەسكىنگىنىمدىن دەرھال يەرگە قارىۋالدىم. شۇ كۈنىلا ئۇ يەرگە ئالدىنىپ كېلىپ قالغانلىقىمدىن تولىمۇ ئۆكۈندۈم. خېلى بىرچاغ بولغاندا، بىز ئۇ يەردىن ئايرىلدۇق. دوختۇرخانىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، سەلىمە قولۇمغا 100 يۈەن تۇتقۇزدى.

ــ مە، بۇگۈنكى تاپاۋىتىڭ.

ھەيرانلىق ئىلكىدە ئۇنىڭغا قاردىم.

ــ قارايسەنغۇ؟ بۇ سېنىڭ ھەمراھ بولۇش ھەققىڭ، ۋاقتىدا قولۇڭغا تەگكۈزەي، ــ ئۇ پۇلنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى، ــ ئۇنتۇپ قالما، ئەتىمۇ بۇگۈنكىدەك ۋاقىتتا مەشھەدە ئۇچرىشايلى.

ــ مەن بارمايمىكىن.

ــ نېمىشقا؟

ــ نېمىشقىكىن كۆڭلۈم تارتمايۋاتىدۇ.

ــ بارا-بارا كۆنۈپ قالسەن. بۇنداق ئىشنى ھېچكىم كۆڭلى خالاپ قىلمايدۇ، لېكىن موھتاجلىق-تە. بۇ ھەرھالدا نومۇسسىزنى ساتقاندىن ياخشى. ئەرلەرنىڭ تولىسى ئەخمەق كېلىدۇ. ئۇلار ئاياللارنىڭ نازلىق كۈلكىسىگە، جېنىنى ئېلىپ جاڭگالدا قويىدى-غان شېرىن-شېكەر سۆزلىرىگە، ئادەمنىڭ غدىقىنى كەلتۈرىدىغان ھەرىكەتلىرىگە ئالدىنىپ ئاسانلا ئەقلىنى يوقتىدۇ. ئۆزىمىزگە چىڭ بولساقلا چاتاق چىقمايدۇ، جەمىلە. ئۇيەر-بۇيېرىمىزنى تۇتسا، سەت، قوپال چاقچاق قىلسا ھېچ ۋەقەسى يوق، ئۇلارنى ئالداپ مەقسىتىمىزگە يەتسەكلا بولدى.

ئۇنچىقمىدىم، قارىغاندا سەلىمە بۇنداق ئىشلارغا پىشىپ

كەتكەندەك قىلاتتى. دېمىسمۇ شۇ، بۇنداق ئىشنى كىمنىڭمۇ كۆڭلى خالاپ قىلغۇسى كەلسۇن! موھتاجلىق، موھتاجلىق.....

ئەتىسى بۇ توغرىدا خېلى ئويلاندىم، ئاخشامقى ئىشلار قاباھەتلىك چۈشتەك كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ ئاراملىق بەرمەيتتى. راستىنى دېسەم ئادەمنىڭ غېدىنى كەلتۈرىدىغان ئۇنداق سورۇنلارغا ئەسلا بارغۇم يوق ئىدى. بىراق، دادامنىڭ كېسىلىنى داۋالىتىش ئۈچۈن پۇل بولمىسا بولمايتتى. شۇڭا، بۇنچىلىك بەدەل تۆلىشىم ئورۇنلۇقتەك تۇيۇلدى. دەسلىپىدە تارتىنغان، ئوڭايسىزلانغان، باشقىلارنىڭ ئىلتىپاتىغا شۈكۈر قىلغان بولساممۇ، «تەجرىبە» توپلىغانسېرى چاقچاق قىلىپمۇ، غىلجىڭلاپمۇ، زورمۇزور سۈركىلىپ يۈرۈپمۇ ئۆزۈم كۆزلىگەننى ئالىدىغان بولدۇم. بىراق، ئۇنداق كۈنلىرىم ئۇزاققا بارمىدى، دادام داۋالىنۈۋېتىپ قازا قىلدى.....

جەمئىلە بىردىنلا ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭغا قانداق تەسەللى بېرىشنى بىلمەيتتىم. ئۇنىڭ سۆزلىرى ھېسداشلىقمنى قوزغىغان بولسىمۇ، لېكىن ئادەمنى بىزار قىلىدىغان ۋە ئۇنتۇپ كېتىش مەڭگۈ مۇمكىن بولمايدىغان ھېلىقىدەك يىرگىنىشلىك كۆرۈنۈشلەر ماڭا ئاراملىق بەرمەيتتى.

— ھەممە ئىش مۇشۇ، ئالماس. دادام ئۈچۈن ھەممىنى ئۇنتۇپ بەدەل تۆلىدىم. ئۇ ساقىيىدىغانلا بولسا، ھېلىغۇ ئۇنداق ئىشلار ئىكەن، باشقا ئىشلارنى قىلساممۇ قىلچە ئۆكۈنمىگەن بولاتتىم. ئەپسۇس، ئۇنىڭ ئۆمرى شۇنچىلىك ئىكەن..... ئەمدى ئاساسىي مۇددىئاغا كەلسەم، ھېلىقى كۈنى نەق مەيدانىدا مېنى كۆردىڭىز. غۇرۇر نۇقتىسىدىن قانداق ئويلاردا بولغانلىقىڭىز، قانچىلىك ئازابلانغىنىڭىز ماڭا ئايان. ھەقىقىي ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ قويايي، خاتا ئويلاپ قالمىسۇن دەپ..... — جەمئىلە بىردىنلا ئورنىدىن تۇردى-دە، كەپتەر باچكىسى

ئۇنلىگەندەك يىغلىغىنىچە ھويلا ئىشكى تەرەپكە قاراپ ماڭدى . مەن نېمە قىلارىمنى بىلمەي كەينىدىن چاقىردىم:

ــ جەمىلە، توختاڭ..... نەگە بارىسىز؟

ــ لېكىن ئۇ چاقىرغىنىمنى ئاڭلىمىغاندەك يۇگۇرگەن پېتى ھويلا ئىشكىدىن چىقىپلا غايىب بولدى. كۆڭلۈم غەشلىككە تولۇپ، ئۇنىڭ تەقدىرىگە سەل ھېسداشلىقىم قوزغالغان بولسىمۇ، شۇ چاغنىڭ ئۆزىدە ئۇنى سۆزلىرىگە قاراپلا كەچۈرەلمەيتتىم. «گۇمان ئىمانىنى قاچۇرىدۇ» دەپ، شۇندىن باشلاپ، ئازاب ماڭا يەنە ھەمراھ بولدى. بۇ ئىشلارنى ھەرقانچە ئويلىماي دېسەممۇ، خىيالىم يەنىلا ماڭا بويسۇنمايتتى. ئاخىر شۇنداق تەتۈر پېشانە بولسام كېرەك، دېگەن ئويغا كەلدىم.

كۈنلەر بىر-بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتمەكتە ئىدى. جەمىلە بىلەن ئاخىرقى قېتىم ئۇچراشقان شۇ كۈندىن كېيىن جىمغۇر-لىشىپ كەتتىم. رۇستەم، ئابلىكىملەر نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىسا، زورىغا كۈلۈپ قويۇپ ئۆتكۈزۈۋەتتىم. مېنىڭ ئۇلارنى ئازابقا تەڭ شېرىك قىلغۇم يوق ئىدى. بىر كۈنى ئەتىگەندە ئابلىكىم توساتتىن سوراپ قالدى:

ــ بۇندىن كېيىنمۇ ئاشخانا ئېچىپلا ئۆتەمدۇق، ئاداش؟

ــ قانداق دەيسەن؟

ــ ھازىر سودىمىزغۇ ياماڭ ئەمەس، مەنمۇ مۇلازىملىققا پىشىپ قالدىم، ئەمما ئادەمنىڭ پۇل تاپقانسېرى تاپقۇسى، پەقەت قانائەت قىلغۇسى كەلمەيدىكەن. شۇڭا بۇنىڭدىن باشقا يەنە چوڭراق بىر ئىش قىلىپ باقساق دەيمەن.

ــ ئۇھۇي، پىلانىڭ بولغۇدەك. ئېنىقراق دېگىنە؟

ــ ئاخشام بىرسىدىن ئاڭلىسام، ھىلال ئاي رېستورانى تاقىلارمىش، شۇڭا كۆڭلۈمگە جىن كىردى. شۇ رېستورانىنى ئېچىپ باقساقمىكىن دەيمەن..... سېنىڭچە بولارمۇ؟

ـــ ئېچىشقۇ ئاسان، لېكىن قاملاشتۇرالامزمۇ؟
ـــ قاملاشتۇرماي..... رۇستەم بىلەن ئىككىڭلار شۇنداق ئەپلىك تۇرۇپ قاملاشتۇرالماسلىقتىن ئەنسىرەمسەن؟
ـــ خەۋەر ئىشەنچلىكمۇ؟ ـــ سورىدىم ئۇنىڭ گېپىگە قىزىقىپ، بىرتال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ بىر-ئىككى شورىغاندىن كېيىن.
ـــ تامامەن ئىشەنچلىك. لېكىن، بىر قوشۇمچە شەرتى باركەن؟
ـــ قانداق شەرت؟ ـــ ئالدىراپ سورىدىم.
ـــ رېستوران ئەسلىي بىر ئىدارىنىڭ خىزمەت بىناسىدا بولۇپ، بىرىنچى قەۋىتى رېستوران، ئىككىنچى قەۋىتى مېھمانخانا، ئۈچىنچى قەۋىتى ئىشخانا ئىكەن. بۇ چاغقىچە رېستوران بىلەن مېھمانخانا ئىجارىگە ئايرىم-ئايرىم بېرىلىپتىكەنمىش. بۇ قېتىم ھەر ئىككىسىنى بىر ئادەمگە ئىجارىگە بېرىدىكەن.
ـــ ئويلىنىپ باقسام بولغۇدەك، بۇگۈن كەچتە مەسلىھەتـــلىشەيلى، گۈلنۇرغىمۇ خەۋەر بېرەي، ئۇمۇ كەلسۇن.
ـــ ماقۇل.
شۇ كۈنى كەچتە، ئابلىكىم، رۇستەم، ئابلەت، ئابدۇللا، گۈلنۇر، دىلبەرلەر بىلەن بۇ توغرىدا مەسلىھەتلەشتىم.
ـــ ئەمىسە، شۇنداق قىلايلى، ـــ دېدىم ھەممەيلەن پىلانىمغا بىردەك قوشۇلغاندىن كېيىن، ـــ ئاقساڭ چوڭ دەريادا ئاق دېگەن گەپ بار. لېكىن رېستوران ئاچىمىز دەپ ئاشخانىنى تاقمايمىز، ئاشخانىنىمۇ، رېستورانىنىمۇ، مېھمانخانىنىمۇ ئاچىمىز، بۇنىڭغا قوشۇلامسىلەر؟
ـــ قوشۇلىمىز.
ھەممەيلەن تەڭلا ۋاراقىراشتى.
ـــ توختاڭلار، يەنە بىر ئىشنى ئۇنتۇپ قالدىڭلار، ـــ

دېدى گۈلنۇر هەممەيلەنگە تەكشى قاراپ.

— قايسى ئىشنى؟ — ئالدىراپ سورىدى رۇستەم.

— مەن قىلىۋاتقان باقمىچىلىق ئىشىنى. ئۇنى قىلامدۇق-قىلمامدۇق؟

— قىلمىز، — ئابلىكىم دەررۇ ئىپادە بىلدۈردى.

— گەرچە بۇ ئىشلارنى مەن بىرقوللۇق قىلىۋاتقان بولساممۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە بۇ ئىگىلىك يەنىلا ئالماسنىڭ. شۇڭا بىرنى كۆرۈپ، بىرنى ئۇنتۇمايلى.

— ۋاھ، ئەجەب گەپ قىلدىڭىز..... — دېدى ئابلىكىم.

— قانداق گەپ قىپتىمەن؟

— بۇنى ئۆزىڭىز بىلىسىز.

مەن ئۈچۈن شۇ چاغنىڭ ئۆزىدە «ئوشۇق گەپ ئېشەككە يۈك» ئىدى. گۈلنۇرغا گەپ قىلسام، شۇ ئان «بىز بىر ئائىلىنىڭ ئادىمى، تولا تىل چاينىماڭ» دەيتتى. شۇڭا تاماكا چېكىپلا ئولتۇردۇم.

— ئۇنداقتا تىجارەت دائىرىمىز چوڭىيىپ كەتكۈدەك، شۇڭا قاملاشتۇرۇپ بىر شىركەت قۇرۇۋالمايلىمۇ؟ — دېدى دىلىبەر توساتتىنلا.

— ئوبدان گەپ بولدى، — دېدى ئابلىكىم ئايالىنىڭ پىكرىنى قوللاپ، — شىركەت قۇرساق قۇرايلى، شىركەت نامىنى تازا قاملاشتۇرۇپ قويايلى، ئالماس دىرېكتور بولسۇن، قالغىنىمىز بىردىن ئىشقا مەسئۇل بولايلى.

— بولىدىغان گەپ.....

— بەلەن گەپ بولدى.

— ھە-ھۇ بىلەن باشلاپ قويۇپ، ئاخىرىنى چىقىرالمايدىغان ئىش بولۇپ قالماس، — دېدىممەن، — ئەتراپلىق كېڭەشمەي، ئالدىراپ بەگگىنىڭ خىيالىنى قىلمايلىمىكىن.....

ــ نېمە دېگىنىڭ بۇ، بايا ئۆزۈڭ ئاقساق چوڭ دەريادا ئاقايلى دەۋاتاتتىڭۇ، ئەمدى يالتيىۋاتسەنغۇ؟

ئۇنچىقماستىن ئۇلارنىڭ رايىغا قويدۇم. ئابلىكىم مىجەزىمنى بىلگەچكە، مېنى قوشۇلدى دەپ ئويلاپ قالدى بولغاي، ئېغىز ئاچتى:

ــ قېنى ئېيتىڭلار، شىركەتنىڭ ئىسمى نېمە بولىدۇ؟

ــ تولۇن ئاي بولسۇن.

ــ ياق، بولمايدۇ، ئەقىدە دەيلى.....

ــ بۇ قاملىشارمۇ؟

ــ قاملاشمايدىغان نېمىسى بار؟ «ئەقىدە» شىركەت نامى بولسۇن. قارمىقىدا ئاشخانا، رېستوران، مېھمانخانا، باقمىچىلىق ئورنى بولغاندىكىن، بۇ قانداقلا ئىش قىلساق، ئەقىدىمىز چىڭ بولسىلا، ئۆزىمىز قىلىۋاتقان ئىشقا ئەقىدە باغلىساقلا رونىق تاپالايمىز دېگەنلىك.

ــ مەيلى، قوشۇلمەن.

ــ مەنمۇ.....

ــ ھەممىمىز دە.

ــ ئوخشاش ئەمەسمۇ.

ــ ئوخشاش ئەمەس.

ئۇلارنىڭ تالاش-تارتىشى ئاخىرلاشتى. لېكىن كۆڭلۈمدە يەنە غەم بولغاچقا ئېيتتىم:

ــ رېستوران بىلەن مېھمانخانىنىڭ تىجارەت باشلىشىغا ھازىر قولىمىزدا بار پۇل يېتىدۇ. لېكىن يىللىق ئىجارىنى ئالدىن تۆلىمىسەك بولمايدىكەن. بۇ ئىشتا.....

ــ خاتىرجەم بول، ئاداش. مەن بۇ تەرىپىنى ئويلاپ، بايانتىن بىرسى بىلەن كۆرۈشۈپ قويدۇم. ئۆيۈمنى گۆرۈگە قويۇپ بانكىدىن قەرز ئالىدىغان بولدۇم. قالغىنىغا كېيىن بىر يول

تاپارمىز.....

ــ مەيلى، ئەمسە شۇنداق بولسۇن..... ــ دېدىم ھەممەيلەنگە تەكشى كۆز يۈگۈرتۈپ، ــ ئارتۇق گەپ قىلىشمىنىڭ ئورنى قالماپتۇ، لېكىن بىر ئىشنى ئالدىن دېيىشۋالايلى، ئۇ بولسىمۇ ھەربىرىمىز بىردىن ئىشقا مەسئۇل بولۇشتىن ئىبارەت.

ــ مەن ئاشخانىدا قالاي، ــ دېدى ئابلىكىم دەرھال، ــ شاگىرت باللارنىڭ قولى ئوبدانلا كېلىپ قالدى. ئۇلار بىلەن ئاشخانىنى گەپ يوق ماڭدۇرۇپ كېتەلەيمەن. رۇستەم رېستورانغا مەسئۇل بولسۇن، سەنمۇ شۇ يەردە تۇرۇپ «ھە-ھۇ» دېيىشىپ بەر. گۇلنۇر بۇرۇنقى ئىشنى قىلىۋەرسۇن. ئۇنىڭغا ئابلەت يارەملەشسىلا، بۇنىڭ ھۆددىسىدىن تولۇق چىقىپ كېتەلەيدۇ.

ــ مېھمانخانىغىچۇ؟ ــ سوردى رۇستەم.

ــ ئالماس ھوقۇقىنى يۇرگۈزۈپ، ئۆزى بىر ئادەمنى بەلگىلىسۇن.

ــ مېھمانخانىغا دىلبەر لايىق، ــ دېدىم كېسىپلا، ــ بۇنىڭغا ئۇ تازا باب كېلىدۇ.

ــ مېنىڭ بىر شەرتىم بار، قوشۇلامسىلەر؟ ــ دىلبەر كۆزۈمگە قارىدى.

ــ دەۋېرىڭ.

ــ مېھمانخانىنى باشقۇرسام باشقۇراي، لېكىن شەرتىم: بىر ئادەم ماڭا يارەملىشىدۇ.

ــ كىم؟ ــ ئالدىراپ سوردى ئابلىكىم. دىلبەر ئۇنىڭ ئالدىراقسانلىقىغا ئاچچىقى كەلگەندەك ھوميىپ قويغاندىن كېيىن دېدى:

ــ جەمىلە.

دىلبەرنىڭ مۇشۇنداق ۋاقتىتا ئۇنىڭ ئىسمىنى چىقىرىشىنى ئەسلا ئويلاپ باقمىغانىدىم. سەل ھەيران بولدۇم. ھەممەيلەننىڭ

كۆزى بىردىنلا ماڭا ئاغدى. دەماللىققا نېمە دېيىشنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالدىم. روھىيىتىمدىكى ئۆزگىرىش چىرايىمدا ئىپادىلەندى بولغاي، بۇنى سەزگەن گۈلنۇر دەرھال ئېيتتى:

— مەن قوشۇلمەن. بەزى ئىشلاردىن ئاز-تولا خەۋىرىم بار، لېكىن بۇگۈن بۇ يەردە كونا خاماننى سورۇپ ئولتۇرمايلى، جەمئىلە بولىدىغان قىز.....

— مەنمۇ قوشۇلمەن، — دېدى ئابلىكىممۇ ماڭا تىكىلىپ.

— كۆپچىلىكنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلىمەن، — دېدى رۇستەم.

ئەمدى گەپ قىلمىسام بولمايتتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرى بىردەك ماڭا تىكىلگەنىدى. لېكىن مەن ئاسان يولنى تاللاپ، باش لىڭشىتىش بىلەن كۇپايىلەندىم. بۇنى كۆرۈپ، گۈلنۇر، دىلبەر، ئابلىكىملەرنىڭ چىرايىغا تەڭلا كۈلكە ياماشتى.

— يەنە قانداق مەسلىھەتلەر بار؟ — دېدى رۇستەم.

— گەپنىڭ پوسكاللىسى شۇكى، ئىشنى تېز باشلاپ، ئالدىمىزدىكى ھەپتىدە بولىدىغان بايرامغا ئۇلگۈرتۈپ تىجارەتنى يۈرۈشتۇرۇشنى قولغا كەلتۈرەيلى. دەسلىپىدە زىيان تارتساقمۇ، ناھىيەدىكى ئىدارە-ئورگانلارنىڭ مەسئۇللىرى، قولىدىن ئىش كېلىدىغان كىشىلەر، ئاخبارات-تەشۋىقات ئورۇنلىرىنىڭ خادىملىرىغا راۋۇرۇس بىر داستىخان سالايلى.

— ھەشەم قىلىشنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمۇ؟ — دېدىم قوشۇلمىغاندەك.

— ھەرقانداق ئىشنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق ھەشەم-دەرىمى بولمسا بولمايدۇ، ئاداش. مۇشۇ بىر قېتىم گېپىمگە ماقۇل دېگىن. نائىلاج باش لىڭشىتتىم.

خاتىمە

ئەتراپ تامام يورۇپ كەتكەن، كېچە ھەيۋەت ئاڭلانغان سۈنئك شارقىرىشىمۇ پەسىيىپ قالغانىدى، دەريا تەرەپتىن كېلىۋاتقان سەلكىن شامال جانغا ھۇزۇر بېغىشلايتتى. ئاغزىمىنىڭ قۇرۇغىنىدىن ئۇسسىغىنىمنى سەزدىم. لېكىن، قۇتلۇق ئىچىملىك تۈگىگەچكە، تاماكا تۇتاشتۇردۇم. بىركېچە كىرپىك قاقمای «ھېكايە» مىنى ئاڭلىغاچقا، ئاتاۋۇللانىڭ كۆزلىرىمۇ قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ تەگسىز خىياللارغا چۆمۈپ، بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە ئولتۇراتتى.

— جاپا تارتىپسەن، ھەقىقەتەن جاپا تارتىپسەن، — دېدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە دەۋاتقاندەك پىچىرلاپ، — سېنىڭ بۇنداق ئېغىر دەردلەرگە گىرىپتار بولۇشۇڭنى ئويلاپ باقماپتىمەن. ھىجران، سېغىنىش، ئاچا يول، موھتاجلىق سېنى باش ئەگدۈرەلمەپتۇ. ئورنۇڭدا مەن بولسام، قانداق بولۇپ كېتەر ئىدىم؟

— ئادەم ھەممىگە چىدايدىكەن، ئاداش. پەقەت باسقان قەدىمىڭنىڭ تۇغرا ئىكەنلىكىگە ئىشەنسەڭ، شۇنىڭغا تۇشلۇق غەيرەت-شىجائەت بولسلا ئادەمگە ھامان يول تېپىلىدىكەن.....

گېپىمگە قانداق ئىپادىدە بولۇۋاتقىدىكىن دېگەندەك ئاتاۋۇللاغا قارىشىم بىلەن ئۇ ئەسىندى.

— تازا ئويقۇڭ كەپتۇ-ھە!

— ھەئە، مۇزدەك سۇدا يۇيۇنۇۋالسامىلا تېتىكلىشىپ قالاتتىم.

— ياق، قايتىپ كېتەيلى. ئوبدان ناشتا قىلىپ، قېنىپ ئۇخلىۋال، ئاندىن يەنە پاراڭلىشايلى.

— بۇگۈن قىلىدىغان ئىشىم كۆپ، مۇخبىرلىققا بارمىسام بولمايدۇ. مېنى كۈتۈپ تۇرغانلار بار.

— ئاق يەردە تۇغمەن تالاشمايلى، ئالدى بىلەن ناشتا قىل، ئاندىن بىرگەپ بولار.

— ماقۇل.

ئىككىمىز تەڭلا ئورنۇمىزدىن تۇردۇق. ئەدىيالنى قاققاچ، دەريا تەرەپكە قارىدىم. دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدىكى تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ قويىنىدىن قۇياش ئاستا-ئاستا كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى. بۇ يەنە بىر يېڭى كۈننىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. هايات قىسمەتلىرى بۇگۈن ماڭا قانداق سوۋغىلارنى ئاتا قىلىدۇ، بۇنى بىلمەيتتىم. شۇنداقتىمۇ تەقدىرنىڭ كۈتۈلمىگەن ئازاب دەرياسىغا گاھ چۆكتۈرۈپ، گاھ ئاقتۇرۇپ، بېقۇۋۇل هالەتكە چۈشۈرۈپ قويماسلىقىنى ئارزۇ قىلاتتىم. بېشىمدىن ئۆتكەن كەچمىشلەرنىڭ، ئېغىر قىسمەتلەرنىڭ ئەمدى يەنە تەكرارلانماسلىقىنى خۇدادىن تىلەيتتىم. شۇڭىمكىن، خىيالىمدىن «يالت» قىلىپ كەچكەن بىر ئوي بىلەن ئۆز-ئۆزۈمگە پىچىرلىدىم.

— تەقدىر، ئەمدى يەنە مەن بىلەن ئويناشما.....

图书在版编目（CIP）数据

渴求 ：维吾尔文 / 麦提图尔逊·奥布力卡斯木著
. -- 喀什 ：喀什维吾尔文出版社，2012.12
ISBN 978-7-5373-2617-9

Ⅰ. ①渴… Ⅱ. ①麦… Ⅲ. ①长篇小说－中国－当代
－维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ. ①I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(2012)第306385号

责任编辑：吾拉木江·拜克日
责任校对：坎拜尔古丽·吾斯曼

渴求 （长篇小说）

作 者	麦提图尔逊·奥布力卡斯木
出 版	新疆人民出版总社 喀什维吾尔文出版社
电 话	0998 — 2653927
地 址	喀什市塔吾古孜路14号
邮 编	844000
发 行	新疆新华书店
印 刷	新疆翼百丰印务有限公司印刷
开 本	880毫米 × 1230毫米 1/32
印 张	18.75
版 次	2013年2月 第1版
印 次	2013年2月 第1次印刷
印 数	1 — 3000
定 价	58.00